

HYPERION

Revistă de cultură • Anul 41 • Numărul 7-8-9 / 2023 (351-352-353)



CUPRINS

Accente

Gellu Dorian – Ce mai reprezintă azi valoarea scriitorului român 1

Invitatul revistei

Maria Ivanov în dialog cu Arcadie Suceveanu 3

Dialogurile revistei

Daniel Cristea-Enache în dialog cu Al. Cistelecan 12

Gellu Dorian în dialog cu Nicolae Panaite 14

Literatură și diplomatie

Convorbire cu Radu Șerban, scriitor, publicist, fost diplomat 19

Document

Ioana Diaconescu – O glorie a dansului european: Gabriel Popescu „balerin de aur” și „deținut politic” (II) 28

Critice

Daniel Cristea-Enache – A treia lectură 32

Poesis

Liviu Georgescu 33

Armina Flavia Adam 37

Radu Necșanu 38

Maria Ieva 40

Vlad Mușat 41

Lucia Cherchiu 43

Viorel Birtu-Pîrăianu 44

Mihai Babei 45

A.T. Branca 47

Beletristică

Dan Perșu – Pocniture din degete 47

Gabriela Laslău – Oul de jad 52

Rodica Bretin – Turcu' 55

Emilia Poenaru Moldovan

– Puiul 59

– Plecarea lui Fredy 60

Ovidiu Petcu – Ianus 61

Terapie narativă

Dumitru Ungureanu – „Mătrăguna & Monseniorul” 66

Teatru

Andrei Rareș Adam – Clopote 70

Viorel Savin – Cifrocomedia 75

Aurel Andrei – Partea noastră de poveste 78

Jurnal

Leo Butnaru – Vectori transpruteni (XXII) 87

Liviu Ioan Stoiciu – Jurnalul lunar 92

Cronică literară

Vasile Spiridon – Sarea și piperul pământului 95

Nicolae Oprea – Ultimul moment crucial al vieții 97

Theodor Damian – Eseu subversiv 100

Raluca Faraon – In memoriam Ancelin Roseti 104

Cezarina Adamescu – Dramatism și candoare într-un roman de iubire 105

Toma Grigorie – O elegie originală de profundă sensibilitate 108

Paula Gorban – Privirile poetice post-lockdown ale lui Costică

Ciocan 110

Ana-maria Murariu – Totul va fi bine, Maria Ivanov 112

Mihaela Meravei – Poeta dintre pădăii și cactuși 113

Teodor Pracsu – Habent sua fata libelli! 115

Remus Octavian Câmpean – Ierburi otrăvite 117

Savu Popa – Poduri care nu se văd, dar se simt la tot pasul 118

Ionel Savitescu – Războaiele lui Ștefan cel Mare 119

A.T. Branca – Șerban Axinte – „Muzica sufletelor fără însușiri” 122

Eminescu în aeternum

Valentin Coșereanu – Desculț în iarba copilăriei (XIV) 124

Theodor Damian – Eminescianismul lui Alexandru Vlahuță 128

Marius Chelaru – Eminescu și Polonia 131

Corneliu Fotea – Jurnalul cu Eminescu (21) 133

Victor Teișanu – Câte ceva despre Eminescu, romanticul și modernul 137

Universalis

Christian Poslaniec (Traducere de Leo Butnaru) 139

Arnaud Villani (Traducere de Leo Butnaru) 140

Claude Margat (Traducere de Leo Butnaru) 140

Christian Prigent (Traducere de Leo Butnaru) 141

Bill Wolak (Traducere de Cătălina Frâncu) 142

Czesław Miłosz (Traducere de Cătălina Frâncu) 143

Robert Walser – Micrograme (Traducere de Cătălina Frâncu) 146

Eseu

Al. Cistelecan – Între pietatea filială și provocarea sentimentală 149

Ioan Holban – Luneta albastră a frigului din Hiperboreea 150

Vianu Mureșan – Piața de vechituri, poetica lucrurilor uzate 153

Rodica Bretin – Götterdämmerung 156

Simona-Grazia Dima – Deslușind runele existenței 159

Petru Ursache – Români la Est de Nistru 163

Magda Ursache – Stare de frunză, stare de măr 169

Visarion Alexa – Șoapta pe scenă-revelația interpretării 171

Gabriel Badea – Despre straniu în literatura modernă 176

Cristina Hermezio – Intermedialitate și lectură semiotică a picturii lui

Nicolae Grigorescu 177

Raluca Faraon – Personajul scriitorului în cinematografie 179

Aniversări

George Vidican – 70 186

Memoria

Nicolae Sava – Un frate mai mare, poetul George Stanca 190

Gellu Dorian – Florile lui Corneliu Dumitriu 191

Mircea Oprea – Florile ca metaforă 191

Nicolae Corlat – Alexandru Constantin Popescu, un alt poet cu destin

traklian 192

Marin Scarlat – Scriitorul dublu cenzurat 193

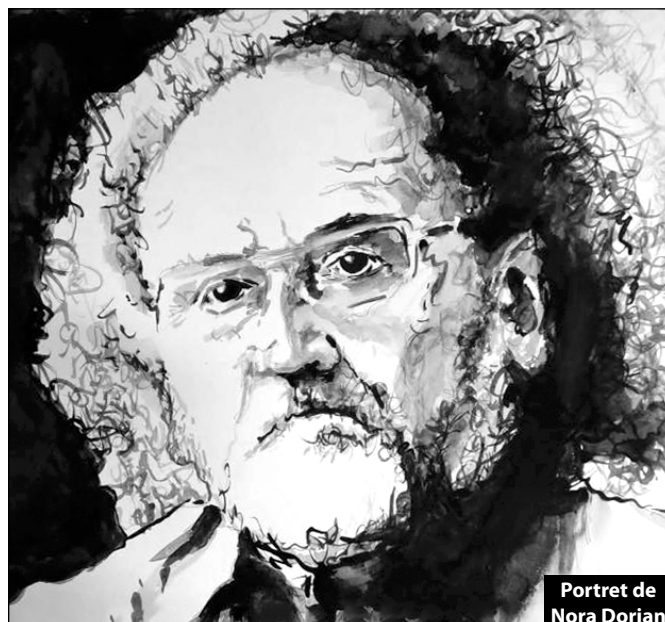
Note, comentarii, idei

Gellu Dorian – Gheorghe Șerban – „La marginea gândului” 196

Alexa Visarion – Ecoul Dostoievski 196

Ana Coșereanu – Galerieile botoșănene, de la artă optzecistă la artă

modernă 197



Portret de
Nora Dorian

Gellu DORIAN

Ce mai reprezintă azi valoarea scriitorului român

S-a discutat în ultima vreme, nu numai pe rețelele de socializare, unde este loc pentru oricine și orice, despre ce mai poate fi acum „valoarea scriitorului” român. Aceasta, din totdeauna, cu excepțiile de la începuturile scrisului literar, când sacul era gol, iar o astfel de ocupație putea fi văzută doar la casele mari și ranchiunile între scriitori nu existau, a fost în funcție de receptarea ei și de cine, mai ales, o receptează și cum. Pe Cîrlova, de exemplu, nu l-a luat nimeni în calcul în timpul vieții, fiind scos printre poeții de manual, pentru exemplificarea începuturilor poeziei românești, mult mai târziu, ca acum să plutească în scrumul arderilor reevaluărilor și reașezărilor în plan istorico-literar, ca de altfel și Enăchiță Văcărescu, ori Costachi Conachi, ca să nu mai vorbim de Dosoftei, considerat, într-o lărgire a ariei, ca timp, părintele poeziei culte de la noi. Nu știu cum ar fi fost situația în cazul lui Mihai Eminescu, dacă nu ar fi existat Societatea „Junimea” și, implicit, Titu Maiorescu. Debutase la „Familia”, avea clar deschis drumul spre poezie, dar cel care i-a fixat locul chiar din timpul vieții, orice s-ar spune de atitudinile lui ulterioare, ținute de sfera politică a criticului și de activitatea jurnalistică a poetului, a fost Titu Maiorescu. Receptarea lui Eminescu în timpul vieții, ca mult timp după aceea de fapt, în rîndul colegilor – a se vedea cum îl privea Al. Macedonski și alții ca el – a fost una destul de radicală și rezervată. Impunerea lui valorică a încetățenit-o Titu Maiorescu, căruia Eminescu i-a încredințat lada de manuscrise, ladă din care alți critici și istorici literari, ca Perpessicius, Dumitru Murărașu, Dumitru Vatamaniuc ori Petru Creția, au scos ceea ce reprezintă cu adevărat valoarea literară a operei eminesciene azi. El a fost, să zicem așa, paradoxal, cazul fericit al literaturii române. Ce a urmat a fost o sită care, purtată de diverse mîini, fie pricepute,

fie ideologice, sigur nepricepute, dar decizionale, a cernut prin prisma unor criterii mereu în schimbare.

Perioada de început de secol XX, antebelică, este cunoscută prin eforturile unor nume care veneau din școala secolului precedent, din deschiderile unora, căpătate pe la școlile din afara țării și venite cu mofturi înapoi, dar și nume care, unele dintre ele, precum I.L. Caragiale, asuprite de noua societate sau ținute la margine, au plecat, lăsînd goluri pe care noile generații au avut datoria să le umple. Sunt, din păcate, mult mai multe exemple de acest fel. Și cele mai multe goluri au fost umplute în perioada interbelică, cînd România, mărită și așezată în granițele ei, arăta ca o țară care se consolida identitar în propria-i cultură, pe care urma să o impună în plan european și universal. Și aceste lucruri s-au făcut vizibile prin nume a căror valoare a fost recunoscută și impuse ca repere, fie prin diplomatie, fie prin reprezentare corespunzătoare a creațiilor lor în plan european.

Prin urmare, ceea ce vreau să subliniez aici este faptul că valoarea scriitorilor, că despre ei este vorba aici, se impune și impune respect numai printr-o receptare corespunzătoare. Se poate vedea modificarea receptării imediat după război, în perioada postbelică, atunci cînd condițiile de recunoaștere a noilor „valori literare” erau impuse de partidul muncitoresc, alias comunist, și, implicit de reprezentanții acestuia, în speță mai toți alogeni sau prozeiți ai acestora. Așa se face că aproape două decenii, fie marile valori au fugit din țară, alegînd exilul – cazurile Mircea Eliade, Emil Cioran, Eugen Ionescu și alții –, fie, cei care nu au reușit să fugă, au intrat în pușcării, unde unii au murit, iar alții au ieșit schingiuiți sufletește, făcînd pactul cu diavolul. Astfel, în plină glorie a scriitorilor proletcultiști, lipsiți de valoare, dar umplînd rafturile bibliotecilor, librăriilor

și paginile revistelor literare și ale manualelor de literatură română, scriitori care erau „valorile” receptate atunci ale literaturii române, adevărații scriitori, din umbră, nereceptați, creînd modelul răzvrătutului și al rezistentului prin cultură, stăteau deoparte, așteptau vremuri mai bune sau renunțau pur și simplu. Dezghețul începutului anilor șaptezeci, dar urmat de tezele din iulie 1972 ale lui Ceaușescu, care au impus cultul personalității, a creat două tabere distincte de „valori” literare. Receptarea era una diferită, iar vizibilitatea se putea pune în evidență numai în acceptarea jocului, pe față pentru scriitorii oportuniști, sau pe ascuns pentru adevărații scriitori, care se vor impune cu greu printr-un limbaj esopic, în care marile talente s-au hazardat și au creat o așa-zisă literatură subversivă, una la vedere, cenzurată, alta de sertar.

Însă valoarea scriitorului român, prin aceste modalități și forme de receptare, prin înlocuirea cu hibrizi de sorginte bolșevică, a avut de suferit, iar tarele acestor suferințe se pot vedea și acum prin modul de receptare a scriitorilor din toate planurile și arealele în care aceștia există și scriu, și, mai grav, rupți în grupări care nu se asociază, nu se unesc, ci, dimpotrivă, se dușmănesc, nu se citesc, dar se contrazic, dar și prin modul cum aceștia sunt prezenți în lucrări de referință menite să pună în valoare sau să menționeze existența acestora în istoria generală a literaturii române. Că pînă la urmă, asta a făcut și Titu Maiorescu, cînd a creat forma de receptare critică prin grila estetică, la fel și Eugen Lovinescu, care a oferit spațiu de manifestare chiar la el acasă pentru valorile care contau atunci, ca de altfel și în paginile sale de istorie literară. Ca să nu mai vorbim de cei care s-au ocupat de istoria veche a literaturii române, ca Nicolae Cartoian, care a recuperat mare parte din ceea ce s-a numit „scriitor român” din perioada de început, ori Nicolae Iorga care s-a simțit obligat să aducă în pagină scrisă existența scriitorului român de oriunde s-ar fi aflat el. George Călinescu a fost cel care a întregit acest aspect al „istoriei literaturii române de la origini pînă în prezent” (prezentul anului 1940!), în așa fel ca imaginea valorilor literaturii române să poată fi evaluate corect de posteritate. Nu asta au făcut însă și urmașii lor, cei care, printre altele, s-au ocupat de literatura română, chiar dacă unii dintre ei, în spiritul lexicoanelor au creat anumite „istorii” ale literaturii române, ca Dumitru Micu, Al. Piru ori Marian Popa, istorii care au meritul, chiar și așa, enumerînd doar, ca la un recensămînt, sau emițînd o opinie pasageră, de a oferi o imagine, chiar și în raster, ca la o fotografie de grup neclară, a unei etape a literaturii române de ansamblu.

Exigențele ulterioare ale unor critici literari din stirpea maioreșcian-lovinesciană, nu și călinesciană!, care s-au ocupat și de istoria literaturii române, cum ar fi Nicolae Manolescu, cel mai relevant exemplu în această linie, au subțiat foarte mult grosul istoric al literaturii române, prin exemplificări ce țin, în unele cazuri, de afinități electivă, ceea ce nu este indicat pentru o istorie, fie ea și critică sau doar pentru cei care citesc, a unei literaturi în care, cum e și firesc, valorile sunt variate și chiar variabile. Și după acest model, ultraselectiv, au apărut și alte istorii ori chiar lexicoane, dicționare, care lasă pe dinafară multe nume, fie ele, unele, de neasumat și de netrecut și pentru cele mai indulgente criterii de selecție. Istoria, așa, cu articol hotărît, a unei literaturii nu elimină pe nimeni după criterii aleatorii, ci, critic sau analitic, așază acolo unde îi este locul pe fiecare. Altfel acea lucrare își asumă cu de la sine înțeles

carențele pe care alți istorici literari ai altor vremuri viitoare vor trebui să le sesizeze și să le amendeze. Nici măcar *Dicționarul Tezaur al Literaturii Române*, întocmit în două serii pînă în prezent de Academia Română, în coordonarea lui Eugen Simion, care a promis și o istorie – sau chiar adevărata *Istorie a literaturii române*, deși, după cum își consolida ranciunile criticul față de unii scriitori, nu cred că ar fi reușit! – nu ilustrează pe deplin existența tuturor valorilor literaturii române. Ar fi fost și imposibil, avînd în vedere că, de la o zi la alta, în arheologia vie a prezentului literar prin care se sapă, se descoperă noi scriitori sau noi opere ale acestora, fie se acceptă o grupare sau alta, ignorate pînă atunci, așa cum se vede acum în schisma în care viețuiește literatură vie din România.

Însă apare și un aspect, cu care sunt de acord cu exigențele acestor istorici literari, care, chiar și prin istorii de tip foileton, ori pe domenii, cum ar fi la Gheorghe Grigurcu. Al. Cistelean, Ioan Holban, Cristian Livescu sau la Ioan Bogdan Lefter și alții, elimină din capul locului acea stirpe nocivă a veleitariilor. Aceștia, veleitarii, se împart și ei în două feluri: grafomani și agramați, din categoria pensionarilor din diverse domenii, care, ajunși cu timp berechet la dispoziție și cu o sursă de venit garantată, s-au apucat de scris și scriu cărți și le publică în neștire, dînd ghes la intrarea în Uniunea Scriitorilor din România, devenită miză de orgolii personale ori miză de a-și suplimenta un venit; și altă categorie, agresivă din toate pozițiile, iscată din stirpea celor încurajați de familie să-și publice năzbîtiile, fie versificate, fie povestite într-o limbă așa cum se vorbește în mediile din care provin. Aceștia, da, trebuie eliminați, scoși din startul oricărei porniri de-a îngroșa numărul scriitorilor rebutanți. Aceste categorii fac parte din „patologia literară”, pe care Nicolae Manolescu încearcă să o scoată în evidență, arătînd-o cu degetul în paginile „României literare”. Însă, din păcate, aceștia nu citesc revista și, poate, nici nu știu cine este Nicolae Manolescu, dar știu foarte bine cine sunt ei, cine vor să fie, „adevărații scriitori”, așa cum există la Botoșani suficient de mulți asemenea „scriitori” adunați într-o asociație sub acoperirea, evident, numelui Mihai Eminescu. Unii dintre ei au găsit chiar anticamera de intrare în Uniunea Scriitorilor din România deschisă, apropiată fiind, printr-un concurs de împrejurări, de unele persoane influente de la vîrf, prezente în teritoriu pentru a susține un rapt al unui proiect cultural de notorietate. Noroc că cerberii comisiei de validare nu se lasă impresionați de astfel de oportunități (sau de oportunități!).

Prin urmare, valoarea scriitorului român de azi, atunci cînd ea există și nu apare în imediata receptare a celor meniți s-o evalueze, este una incomparabil de luat în seamă față de cît a fost luată în evidență și eternizată valoarea unor scriitori români din alte epoci, a căror operă, chiar și în cazul unora meritorii, este, după receptări din alte perioade, trecută la și alții sau la „autori de dicționar” sau pur și simplu ignorată de evaluatorii contemporani. Ceea ce se petrece cu scriitorii români de azi e mai grav, pentru că în lipsa unei prezențe vizibile acum, vor deveni total invizibili în viitor. În plus, confuzia de valori acum este una ce ține de rocada pe care o fac cei care se află acum în poziții administrativ-politice și pot fi lesne confundați cu cei care sunt cu adevărat îndreptățiți să se ocupe cu pricepere de așezarea în rafturi a scriitorilor români de azi. Sperăm într-o evaluare cuprinzătoare în viitor, în anunțată și așteptată *Istorie a literaturii române...*, la care lucrează Daniel Cristea-Enache.

I R N E V V I I T S A T T E U I L



„Lumea aproape că e pe sfârșite, se termină viața pe pământ și moldovenii încă nu știu ce limbă vorbesc“

MARIA IVANOV ÎN DIALOG CU ARCADIE SUCEVEANU

Maria Ivanov: *Sunteți un poet al tuturor vârstelor. Cei mici învață cu dumneavoastră „Alfabetul poetic“, iar cei mari – alfabetul emoțiilor, dar și al rezistenței. Aș vrea să vă întreb ce v-a determinat să cultivați aceste două genuri de scriere?*

Arcadie Suceveanu: Aș putea spune că m-am trezit într-un fel scriind poezie, am început să scriu din clasele primare sub influența poetului Vasile Levițchi. Eram copil în satul natal Suceveni (în paranteză fie spus, numele meu nu este un pseudonim, un sfert din consătenii mei poartă numele de familie Suceveanu), din Bucovina, localitate învecinată cu satul Carapciu pe Siret în care s-a născut poetul Vasile Levițchi și care o bună perioadă de timp a fost profesor în școlile românești din Bucovina. În acea perioadă, Levițchi era deja un poet consacrat, atât la Cernăuți cât și la Chișinău, și așa se face că sub influența lui am început să scriu și eu poezie. Sigur că erau poezii copilărești, poezii naive. Mai târziu, în 1969, când am devenit la Universitatea de stat din Cernăuți, l-am avut profesor pe Vasile Levițchi, dânsul transferându-se cu traiul la Cernăuți, fiind mai întâi redactor șef al unicului ziar de limba română care apărea atunci, *Zorile Bucovinei*, apoi profesor la catedra de limba și literatura română a Universității de Stat din Cernăuți. Abia atunci, când am venit

în contact cu alți poeți tineri ca și mine – Ilie Tudor Zegrea, Vasile Tărățeanu, Ștefan Hostiuc, Simion Gociu, Ilie Tomiuc, Dumitru Covalciuc, Ilie Luceac -, abia atunci când am descoperit *biblioteca*, cărțile, cartea românească în special, mi s-a format conștiința de om al scrisului, am înțeles că poezia îmi este hărăzită pentru totdeauna și am și eu ceva de spus acestei lumi prin scris, prin poezie.

M.I.: *Atât celor mici cât și celor mari.*

A.S.: Da, am debutat în 1979 cu o carte de lirică, „Mă cheamă cuvintele“, la Editura Carpati din Ujgorod, Ucraina. Apoi m-am transferat cu traiul, tot în acest an, la Chișinău, unde în 1982 mi-a apărut volumul *Țărnuț de echilibru*, care este, de fapt, al doilea debut al meu. Transferat la Chișinău, am fost angajat la Editura Literatura Artistică, o mare editură pe atunci, ce tipărea cărți de beletristică, în secția de literatură pentru copii și adolescenți. Șeful redacției la momentul angajării mele era poetul Ion Hadârcă. Astfel, lecturând și redactând cărți destinate copiilor, am îndrăgit și acest gen de literatură. La îndemnul poetului Ion Gheorghită, mi-am încercat puterile și în poezia pentru copii și, spre uimirea mea și a altor colegi, aș putea că am reușit, încât astăzi sunt poate mai cunoscut în școlile din Basarabia ca scriitor pentru copii decât ca poet liric sau eseist.

M.I.: *De-a lungul activității dumneavoastră ați avut vreun gând literar care v-a urmărit obsesiv, fie în poezia lirică, fie în poezia pentru copii?*

A.S.: Da, am avut mai multe gânduri obsesive, iar unul dintre ele a fost și continuă să fie sincronizarea cu scrisul românesc, cu poezia ce se scrie astăzi atât în România cât și pe alte meridiane. Sunt sigur că și alți colegi ai mei au avut și au aceeași obsesie. Pentru că noi încă din anii debutului am conștientizat faptul că facem parte din marea literatură română, că trebuie să ne aliniem la valorile și standardele acestei literaturi. Așa cum pe atunci revistele românești erau interzise pentru noi, recurgeam la diverse tertipuri pentru a le putea citi. Eu, de exemplu, aveam o soră căsătorită în Rusia, pe care rugat-o să mă aboneze la *România literară* și la *Luceafărul*, apoi și la *Contemporanul*. Ea primea aceste reviste la Orenburg, le pune în colet și le expedia la Cernăuți. Revistele ajungeau cu mare întârziere, dar ajungeau, totuși, și le citeam. La Cernăuți exista și o secție de carte românească la librăria Drujba, unde se aduceau spre comercializare cărți ale statelor membre ale CAER-ului. Astfel, eu și colegii mei ne-am format în scurt timp biblioteci de carte românească. Eram la curent cu toate noutățile editoriale din România, urmăream ce scriau colegii noștri de generație de dincolo de Prut și ne doream să ne întâlnim și să-i auzim, să ne cunoaștem. Ne ambiționam să ne radicalizăm limbajul, să ne creăm o cultură literară solidă și neapărat să aducem scrisul nostru în regim de sincronizare cu poezia tânără din România. Deci, asta a fost marea mea obsesie, pe care am avut-o și în perioada cât am fost președintele Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova: sincronizarea și integrarea noastră în circuitul general românesc. Mă bucur că scriitorii din stânga Prutului au depășit cu succes perioadele de defazare, complexe desincronizării, iar obsesiile noastre au adăugat un spor de energie și bucurie estetică scrisului nostru.

M.I.: *Când spuneți despre defazare, vă referiți cumva la afirmația lui Manolescu despre poezii din Republica Moldova? Bine, dumneavoastră intrați în rândul excepțiilor, dumnealui spunea: cu excepția a doi poeți, restul sunt defazați.*

A.S.: Nu, excepția nu m-a vizat și pe mine. Dar la una din întrunirile scriitorilor români din întreaga lume, care în perioada președinției lui Laurențiu Ulici se țineau la Neptun, eu am fost acela care i-am declarat domnului Manolescu că, la o analiză lipsită de idei preconcepute, ar putea descoperi și în literatura din Basarabia cărți și autori de certă valoare, cu nimic mai prejos decât cei nominalizați în monumentala

sa „Istorie...”. În același timp, nu pot să nu-i dau dreptate, având în vedere că scrisul din provincia abandonată în 1940 s-a aflat în regim de defazare față de scrisul din dreapta Prutului o lungă perioadă de timp. Chit că au existat, întotdeauna, și excepții. Valori adevărate, competitive, s-au înregistrat la noi chiar și în perioada sovietică. Afirmația că basarabenii și bucovinenii abia după 1990 s-au conectat la cultura și literatura de dincolo de Prut este una cu totul greșită. Pentru că, așa cum am spus, noi am știut să învingem toate obstacolele și cine a dorit să citească carte românească pleca chiar și la Moscova, la Biblioteca de literatură universală, unde putea fi găsit orice titlu de carte apărută în România.

M.I.: *Apropo de obstacole, credeți că am reușit să ieșim din „burta peștelui cel mare”?*

A.S.: Am scris această poezie, *Peștele cel mare*, în perioada renașterii naționale din Basarabia, și nici o clipă nu m-am gândit atunci că ea va continua să fie, iată, pentru încă multe decenii, atât de actuală. Atunci când am scris-o, îmi doream ca ea să dispară odată cu realitățile pe care le trăisem în burta chitului. Din nefericire pentru destinul nostru istoric, însă, marele chit nu a sucombat, dă noi semne de viață, dacă e să luăm în seamă războiul Rusiei pornit împotriva Ucrainei. Deci, monstrul biblic care l-a înghițit pe Iona „nu ne mai lasă în grija nimănui”, așa cum spunea în poezie, „ne-oferă tot confortul burții lui, cum se cuvine unui pește mare”. Iar în cea mai recentă carte a mea, „Terasa galbenă”, am scris o altă poezie pe aceeași temă, *Corabia lui Matei Vișniec*. Cititorii de poezie știu că în ultimii ani ai socialismului în România poetul Matei Vișniec publicase o poezie subversivă, *Corabia*, în care se vorbea despre o corabie ce părea că se scufundă, dar care se scufunda atât de încet încât oamenii își pierduseră orice speranță... *Corabia* din acel poem simboliza vechiul sistem, iar acum câțiva ani, printr-un paradox al istoriei, ea a reapărut pe Bâc, pe râulețul nostru mic, în amărâta noastră țărișoricuță, cum a numit-o cineva. Neașteptata ei apariție face trimitere expresă la peștele cel mare, la marele leviathan care a zguduit, iată, încă o dată, întregul edificiu al lumii.

M.I.: *Și Danemarca?, „ce mai face Danemarca”, domnule Suceveanu?*

A.S.: Danemarca a existat întotdeauna, în toate epocile, dar ea înflorește mai cu seamă în timpurile noastre. Acesta e marele paradox al istoriei: Danemarca cu cât este mai putredă, cu atât este mai înfloritoare. „Ce mai face Danemarca? Ce să facă Danemarca, putrezește mai departe și este sănătoasă tun...” – așa credeam eu atunci și așa mai cred și acum. Or, lumea

de azi – o lume bântuită de fel de fel de crize – criza morală, criza economică, criza culturii, criza lecturii etc. – s-a pragmatizat și a degradat în asemenea hal, încât uneori ai impresia că e pe punctul de a renunța la valorile spirituale. Viața s-a devalorizat, proliferează chiciul și subcultura, o industrie a spectacolului deșănțat ne inundă de pe ecranele televizoarelor, de pe scene, din cărți. Astăzi Danemarca este mai prosperă ca niciodată. Am scris, în acest sens, o poezie mai recentă, *Noua Danemarcă*, despre noile realități în care ne-a fost dat să trăim, post-leviatanice, ca să zic așa. Ideea e că revoluțiile din ultimele trei decenii au fost compromise, lumea a cam luat-o razna, iar tristul adevăr e că „noua Danemarca e mult mai Danemarcă decât vechea Danemarcă”...

M.I.: *Nu este neapărat un nume de referință Andrei Gologan, actorul Andrei Gologan, nu știu dacă îl cunoașteți, dar el are o emisiune online, Lumina, unde parodiază tot ce se întâmplă în politica noastră, și, la una dintre recente emisiuni, a recitat poezia dumneavoastră și a fost foarte distribuită pe Facebook, și el, după ce a citit-o, zice că este surprinzător cât de actual este acest poem, poate mult mai actual în zilele de astăzi decât în epoca în care a fost scris, el a luat strofă cu strofă și zicea: parcă-i despre pandemie, parcă prevede războiul, parcă e asta, a ancorat-o atât de bine în realitate, e surprinzător.*

A.S.: Dar așa este și Peștele cel Mare, și Leviathanul, și Danemarca (Vechea și Noua) – din nefericire, încă o dată spun, pentru destinul nostru de azi, ele continuă să aibă o actualitate tristă, dramatică.

M.I.: *Și mă gândeam și la un alt poem de-al dumneavoastră și vă întreb dacă în 2023 tot „numai bătrânii ceasornicari mai au viziuni” sau le au și alții?*

A.S.: *Bătrânii ceasornicari au viziuni...*, acest vers este decupat dintr-o poezie a mea, *Viziuni la Cernăuți*, o parabolă în care am încercat să reconstitui atmosfera interbelică a Cernăuțiului românesc – o perioadă fastă, vitală pentru Bucovina, pentru Basarabia. Cei 22 de ani românești au făcut posibilă revigorarea spiritului național în aceste două provincii atât de greu încercate de istorie. Pentru basarabeni și bucovineni ei au fost ca o gură de oxigen pentru cel care se sufocă. Așadar, poemul meu face să apară din nou în lumină, dintre arcurile ascunse și munusculele roțițe dințate ale ilustrațiilor ceasornicari, figurile emblematice ale Basarabiei și Bucovinei, chipurile bărbaților care au înfăptuit Marea Unire. Ceasornicari sunt (pot fi) și poeții, desigur, poeții de azi, poeții de ieri. Dar și filozofii, și astrologii, și toți acei oameni ai scrisului care creează noi și noi viziuni și reprezentări ale lumii, care captează

și descriu seismele istoriei, vibrațiile subterane, cântecul sferelor...

M.I.: *Apropo de trecut, spuneți dumneavoastră, răspunzând la întrebările anterioare, și despre cât de greu era să faceți rost de carte în limba română, vorbeți și despre **Zorile Bucovinei**, singura revistă de limbă română, și știu că ați fost întotdeauna un promotor și un apărător al limbii române, aș vrea să vă întreb cum ați petrecut ziua în care a fost modificat articolul 13 din Constituția Republicii Moldova?*

A.S.: A fost și n-a fost o surpriză, pentru că în cei peste 30 de ani cât am stat la Uniunea Scriitorilor, 20 în calitate de vicepreședinte și 12 ani cât am fost președinte, Uniunea Scriitorilor a promovat insistent acest deziderat – modificarea aceluia nefast articol 13 din Constituția Republicii Moldova prin care ni se impunea falsul glotonim de **limbă moldovenească**. O, și toate parlamentele, toate partidele care s-au succedat la putere, unele democratice, spuneau: „acum nu este momentul, va veni și momentul când vom face acest lucru”, în timp ce, într-un mod cumva iarăși paradoxal, de facto limba română continua să existe, în toți acești 30 de ani în școlile și în grădinițele din R. Moldova ea s-a numit limba română... Tot timpul copiii noștri au învățat și continuă să învețe din manualele de limba și literatura română. De jure însă, ea purta denumirea de **limbă moldovenească**. Sigur că e vorba de o mare îndrăzneală a actualei guvernări care s-a decis să facă, în sfârșit, marea schimbare, să modifice acel articol care ne-a compromis atât de mult imaginea publică. Or, oamenii au fost pe lună, a apărut telefonია mobilă și internetul, iar noi, ca niște troglodiți din peșteră, încă nu știm ce limbă vorbim. Lumea aproape că e pe sfârșite, se termină viața pe pământ, ca să spunem așa, la modul ironic, desigur, și moldovenii încă nu se pot dumeri cum se numește limba lor strămoșească. Este degradant, este urât acest lucru. Și iată că s-a făcut dreptate, o dreptate istorică putem spune. M-am bucurat, bineînțeles, deși această bucurie a venit când sufltele noastre erau deja obosite – prea lungă și zadarnică a fost așteptarea.

M.I.: *Ați pomenit despre cei 32 de ani în care ați fost la conducerea Uniunii Scriitorilor și aș vrea să vă întreb: știu că ați încurajat de-a lungul timpului mai mulți poeți, chiar unii dintre ei au recunoscut asta în cadrul lansărilor, mai mulți poeți care v-au încredințat manuscrisele, câți dintre ei au făcut carieră literară?*

A.S.: Unul dintre obiectivele principale ale Uniunii Scriitorilor și ale activității mele de vicepreședinte și de președinte a fost întotdeauna promovarea tinerelor talente – prin susținerea diverselor concursuri de

creație, prin simpozioane și lansări de carte, prin înaintarea la premiile Primăriei municipiului Chișinău, prin îmbunătățirea condițiilor de trai ale tinerilor creatori, etc. Unora le-am scris prefețe, pe mulți i-am inclus în antologii traduse în alte limbi, despre creația multora dintre ei am scris în cărțile mele de eseuri, scoțând în evidență noutatea și caracteristicile definitorii ale scrisului lor. Am promovat mulți scriitori tineri și mă bucur că majoritatea dintre ei au confirmat, fiind astăzi nume cunoscute în presa literară din România, autori care își tipăresc cărțile la edituri prestigioase din Republica Moldova și România, cum ar fi Arc sau Cartier, Polirom sau Humanitas, Litera sau Junimea.

M.I.: *Despre poezia tinerilor de azi ce părere aveți?*

A.S.: Bucură faptul că poezia tinerilor de azi este perfect sincronizată cu scrisul din România și din întreaga lume. Scriitorii tineri din Basarabia scriu așa cum se cuvine să scrie astăzi un autor contemporan, adică cu simțul culturii, emancipat, iar scrisul lor nu prezintă diferențe față de nivelul lingvistic general acceptat în revistele și în cărțile românești. Poezia celor mai talentați dintre ei cultivă derizoriul cotidian, noua autenticitate, este o poezie ce a renunțat în mod programatic la metaforă, la literaturitate, și recurge de cele mai multe ori la intertextualitate, la exercițiul ludic și la ironie. Sunt practici și particularități ale postmodernismului, pe care le accept și le practic și eu în scrisul meu, chiar dacă mă aflu la o altă vârstă, căci în scris contează spiritul nu vârsta. Atât doar că unii merg prea departe în explorarea derizoriului, a insignifiantului cotidian, a paradoxurilor lumii moderne, uneori se ironizează și se șarjează excesiv; or, se știe că numai cu ironia nu se pot construi lucruri durabile. I-aș sfătui pe tinerii scriitori să se îndrepte mai cu încredere spre bibliotecă, spre carte, spre simbolurile mitologice și culturale, căci acolo se află marile energii ale creației autentice.

M.I.: *Revenind la perioada în care ați fost președinte al Uniunii Scriitorilor, care credeți că sunt cele mai importante realizări de care vă amintiți cu drag din acea perioadă și dacă au rămas proiecte pe care nu ați reușit să le implementați?*

A.S.: Am avut mai multe proiecte, dar cele mai importante sunt două-trei și mă voi opri pe scurt asupra lor în acest interviu. Primul proiect, poate cel mai greu pentru condiția și prestația mea de președinte al Uniunii Scriitorilor, a fost șantierul de pe strada Pietrarilor din Chișinău. Preluasem ca moștenire de la vechea conducere, în 2010, acest proiect prin care Uniunea Scriitorilor, care avea în posesie un teren primit din partea Primăriei, încheiase un contract de antrepriză

cu mai multe firme de construcții, nouă urmând să ne revină un anumit număr de apartamente. Ei bine, aceste firme, una după alta, au dat faliment și Uniunea Scriitorilor a rămas în bătaia puștii, să zicem așa, și abia după mai multe procese judiciare ce au durat aproape zece ani, prin eforturi supraomenești, am reușit să salvez acest proiect, iar 17 scriitori au putut primi, la preț redus, aceste apartamente din partea Uniunii Scriitorilor. A fost un proiect magistral pentru mine. Un alt proiect promovat ani la rând a fost **Primăvara europeană a poezilor**. Pentru acest proiect am avut sprijinul câtorva colegi din echipă, în primul rând al lui Nicolae Spătaru, dar și al lui Teo Chiriac, Grigore Chipere și (în ultima perioadă) Moni Stănilă. În 2019 acest festival internațional ajunsese la a zecea ediție, dar a venit peste noi pandemia și a trebuit să ne oprim, și din nefericire iată că pandemia a trecut dar nu s-a mai putut relua acest festival. A fost un eveniment care a adus la Chișinău zeci, sute de scriitori și traducători din întreaga lume, din țările europene, din America și Africa, personalități interesate de ceea ce se întâmplă în literatura și cultura noastră. Festivalul nu era doar un prilej de a ne întâlni, rezultatul acestor colaborări și legături dintre traducători și scriitorii noștri a fost că am editat mai multe antologii de autor, antologii de proză, de poezie din literatura noastră în alte limbi și viceversa, din alte limbi în literatura noastră. Iată, aici aș putea să aduc câteva exemple: Justo Jorge Padrón din Spania, un scriitor foarte cunoscut în lume, care a candidat la premiul Nobel, Jan Willem Boss din Olanda, Jean Michelin, Charles Ducal și André Fierens din Belgia, Anita Barnaccia din Italia, Arturo Corcuera din Peru, Jean-Louis Courriol din Franța, Alistair Ian Blyth din Marea Britanie, Attila Balazs din Slovacia, Umar Timol din Mauritius, Evgheni Stepanov din Rusia, etc., etc. Am tipărit în acei ani mai multe volume colective: o antologie de poezie, *Noua Danemarcă*, în limba maghiară, un volum de proză cu 22 de autori basarabeni, *Oglinda noastră*, în limba cehă, o antologie de poezie cu 10 autori basarabeni, *Floare de sânge cu petale ninse*, în limba neerlandeză, un volum selectiv de poezie, În sens opus, în limba tătară și altele. Am realizat totodată și traducerea în română a unei antologii de proză scurtă cehă, *Coama leului pe pernă*, a volumului *Cu picioarele afară – 15 poeți flamanzi*, ambele cărți apărute la Editura ARC. Sunt doar câteva exemple ce vorbesc despre eficiența și valoarea acestei manifestări literare care a fost susținută parțial de Ministerul Culturii și care ar avea tot dreptul să fie finanțată de stat, să aibă statutul celorlalte trei festivaluri de anvergură

de la noi: Festivalul internațional al interpreților de operă și balet Maria Bieșu, Festivalul internațional de muzică Mărțișor și Festivalul Internațional al artelor scenice BITEI. Ar fi un și un act de dreptate ce s-ar face literaturii naționale și sistemului cultural educațional din republică. În general, scriitorii merită să se bucure de o asemenea susținere și apreciere. Sunt doar două proiecte, dar au fost zeci și zeci de alte proiecte pe care le-am promovat.

M.I.: *Dar v-ați propus vreun proiect pe care nu ați reușit să-l implementați?*

A.S.: Proiectul la care am ținut foarte mult și la care țin în continuare vizează traducerea și prevede editarea anuală, prin susținere de la stat, a unui număr de 10 cărți semnate de autorii noștri, în alte limbi de circulație, în alte spații culturale, astfel încât valorile noastre să penetreze și în alte culturi, în alte literaturi. Republica Moldova este o țară care încearcă de atâta timp să se alinieze la standardele europene, promovarea valorilor noastre face parte din această strategie, statul ar trebui să înțeleagă că promovând cartea îmbunătățim și imaginea Republicii Moldova pe plan internațional. Deci, sper ca acest proiect să fie promovat în continuare și să prindă viață.

M.I.: *Un proiect chiar foarte util dat fiind faptul că avem atât de puțini cititori, ambele sunt despre promovarea literaturii. Dar cum credeți, astăzi în Republica Moldova este suficient de bine promovată literatura sau sunt totuși aspecte care trebuie îmbunătățite?*

A.S.: Instituțiile de cultură și artă cu statut de asociații obștești din R. Moldova primesc subvenții de la stat prin intermediul a două programe anuale: Programul de proiecte culturale și Programul de editare a cărții naționale. În felul acesta sunt susținuți autorii și sunt susținute editurile în editarea și promovarea cărții autorilor contemporani. E o realizare, oricum. Dar există și aici probleme, în primul rând tirajele cărților care sunt modice, nu mai mult de 200-300 de exemplare. E bine că aceste exemplare ajung totuși în biblioteci, partea proastă este iarăși că autorii nu sunt susținuți financiar, ei primesc în cel mai bun caz o remunerație în cărți sau nu primesc deloc o asemenea remunerație. Se crede în continuare că scriitorii sunt un fel de crescători de păuni care cultivă ceva exotic, o frumusețe fără utilitate materială, ceea ce este o părere deformată și cu totul eronată.

M.I.: *Sunteți membru fondator al PEN-clubului din Chișinău. Organizație a cărei misiune de bază era, în momentul fondării, de a apăra drepturile scriitorilor și libertatea lor de expresie. Clubul nu are, însă, vreo activitate la Chișinău. Care ar fi motivul? Am*

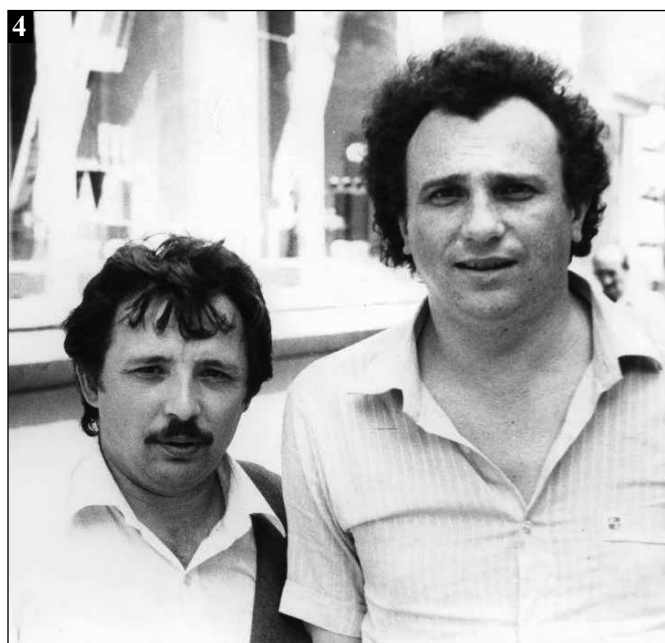
devenit suficient de democrați? Avem libertatea de a vorbi/scrie despre orice?

A.S.: Îmi amintesc de acele frumoase momente când am creat, aici la Chișinău, această organizație care avea drept scop înscrierea noastră în context internațional. Primii președinți au fost Serafim Saca, Spiridon Vangheli, Andrei Burac, iar de mai bine de 20 de ani este Vitalie Ciobanu. În ceea ce mă privește, n-aș putea afirma că nu se face nimic. De fiecare dată când a fost cazul, mai cu seamă în perioada comunistă, când se comiteau atacuri împotriva limbii române și a istoriei noastre, PEN-clubul a intervenit cu declarații prin care se lua atitudine, tranșant și fără întârziere. S-a intervenit și în legătură cu restricțiile sau îngrădirea drepturilor unor scriitori din Belarus, de exemplu, și din alte țări ale lumii. Cu eforturile PEN-clubului a fost tipărită acum mai mulți ani o antologie foarte valoroasă, *Arhipelagul Gulag*, ce includea proză, poezie, eseuri ale autorilor noștri, traduse în cinci limbi europene. Totuși, ne-am bucura dacă PEN-clubul ar avea o activitate mai vie. Probabil că la nivel internațional, prin alte părți, se mai întâmplă și alte lucruri bune și frumoase în cadrul PEN-cluburilor. Sigur că da, mi-aș dori ca și PEN-clubul nostru să devină mai activ, să i se simtă prezența în viața breslei.

M.I.: *Și în încheiere, privind retrospectiv activitatea dumneavoastră literară, care ar fi versul sau versurile care vă definesc?*

A.S.: Care ar fi versul sau versurile care mă definesc? Ca poet? Ca valoare umană? Este greu de spus... Ceea ce îmi vine acum în minte este acest vers pe care îl citează mai mulți comentatori atunci când încearcă să-mi facă portretul, inclusiv Val Butnaru, și anume: *poet postmodernist în caftan boieresc*, vers dintr-o poezie a mea intitulată *Chiar așa*. Este vorba despre o șarjă (auto)ironică, desigur, pentru că vreau să cred că eu nu am fost niciodată un poet vetust, am ținut întotdeauna să mă afirm ca un promotor al noului, sincronizat cu mișcările literare moderne și postmoderne. Cât despre cărțile care mă definesc, trebuie să recunosc că scrisul meu înregistrează mai multe vârste poetice. Prima din aceste vârste stă sub semnul *Arhivelor Golgotei*, cartea apărută în 1990 și care a și primit Premiul național al Republicii Moldova, despre care s-a scris mult și în presa românească. O altă carte care atestă schimbarea mea prin alinierea la valorile postmoderne este *Eterna Danemarcă*, apărută în colecția „Poeți români contemporani”, în 1995, la Editura Eminescu din București. Ar mai fi și alte cărți, dar cred că acestea două sunt cele care, într-un fel sau altul, mi-ar putea defini scrisul poetic.

M.I.: *Mulțumesc foarte mult.*



1 - Arcadie Suceveanu (dreapta), alături de poeții Adam Puslojic și George Vulturescu
 2 - Arcadie Suceveanu, Matei Vișniec și Grigore Vieru, Chișinău, 1985
 3 - Cu Leo Butnaru la bojdeuca lui Creangă
 4 - Cu Tărășanu
 5 - La Iași cu Adam, Corbu etc.

Fotograme

Amintirii lui Nicolae Răileanu

Fiți veseli, fiți fericiți,
fiți ludici, ironici, deșurubați!

Clic! râdea îmbujorat frumosul,
țac-țac! se strâmba fioros urâtul

Și noi săream din fotografie în fotografie,
imaginile noastre se multiplicau
ca niște cercuri de apă,
iar chipurile noastre de ieri
niciodată nu reușeau să ajungă din urmă
chipurile noastre
de azi

Discutam, ca întotdeauna, filosofie,
iar el, clic!, pauză, și iar el, clic-clic! –
ne surprindea cu Freud în brațe
tocmai în clipa când spiritul
își lua revanșa asupra materiei
Iar el, țac-țac!, pauză, iar el, țac-țac!
tocmai în faza când Heraclit încuia râul
în propria-i curgere
(de data aceasta doar pentru noi)

În zilele ploioase,
din burlanele Casei Scriitorilor
ieșeau pânze de corăbii,
înalte catarge. Atunci, N. P.
pleca în Africa la vânătoarea de lei,
G. V. cel ușor ca o libelulă
pornea, invariabil, spre Paris, de unde
se va imbarca pentru steaua Osiris

Și el iar, țac-țac!, și el iar, clic-clic!

Spre iarnă,
colecția de pălării de pe peretele atelierului său
se va preschima negreșit
într-un stol de lebede,
agențiile de presă vor anunța migrația lor
intempestivă înspre insula Creta –
și el, țac-țac!, și el, clic-clic!,
fotogramele lor vor ajunge la noi,
negreșit, negreșit

Fiecare din noi era deopotrivă
omul și arhetipul
Precum cele două bucle
ale cifrei ∞ răsturnate,
eram divizibili la infinit:
chipuri vesele și chipuri triste,

figuri ludice, ironice, deșurubate –

Mici existențe
scoase atent cu penseta
din stranii soluții
existențialiste!

Insula Silogismelor

Din nou galionul își înalță catargele

Steaguri galbene de ceață
agită la țarm vameșii

– Unde ții calea, navigatorule?
– Spre Steaua chimerică,
spre insula Silogismelor... Acolo, acolo
vom întoarce râul lui Heraclit îndărăt
și vom reinventa timpul

Martie nebunul a tras cu arcul, semn că
musonii își schimbă direcția
și ne vom putea relua călătoria sub noi
auspicii

În urmă rămân orașe și porturi, fluvii albastre,
căi fierate, biblioteci, lumini și fantasme...
Soarele coborând ni se poziționează,
iată, din spate
Centaurul, emblema postmodernității târzii,
ne picură-n creștet...

E-hei, Arca dies, frenetică Arca dies!

Cu nostalgie te gândești la zilele
când, lângă Arhipelagul Antilelor,
te-ai iubit pe furiș în sala mașinilor...
La Nil, îți mai amintești?, egiptenii
ne-au ospătat cu ouă de crocodil
și ne-au împodobit cu pene de ibis...
La Fluviul Galben am practicat yoga și
am avut revelația întoarcerii roții...

De data aceasta, vom merge pe un drum
pe care n-am mai fost niciodată
vom călători solitari
sub pavilionul unei țări necunoscute

Cu norii spânzurând de catarge,
cu umbra existenței atingând
marginile metafizicii,
vom trece de ultimul istm
și vom ajunge la Steaua chimerică,
iar de acolo – la insula zisă a Silogismelor
(cea care nu-i trecută pe nici o hartă,
decât poate pe harta lui Ptolemeu, deși am motive
să mă îndoiesc și de-aceasta)

Acolo, acolo, la
capătul valurilor, în apele libere,
în apele cu adevărat internaționale,
sub un soare confuz și străin,
vom desface, ca pe un arc de ceasornic,
râul lui Heraclit
și vom reinventa timpul

P.S.
Ți-am pus, ca din întâmplare,
masca numelui latinesc,
Arca dies,
uitând că moartea
vorbește în toate limbile
deodată

Frunza aureolată

Ofilirea verdelui
naște aureola frunzei

Înmiresmată aloe – lumânarea
zilelor: prețios combustibil

Sângele – roșu pian. Cineva
îi întoarce partiturile cu răsuflarea –
și cântecul acesta e veșnic,
și cântecul acesta e i-re-
– ver-si-bil

Spermanțet, ulei transparent – timpul,
înzadar îi cauți fitilul,
nu i se vede decât haloul,
nimbul

Din cărămizile-i vii
nu-ți poți face decât
un turn spre cer
și multe făclii

Și multe stele-făclii

Un link de la Lenau

„Vântu-o foaie vestejită
Mi-au adus mișcând fereasta...”

Mihai Eminescu, *Foaia veștedă*
(după N. Lenau)

După CD-ul frunzei de ulm
înveți, în septembrie, lecția de metafizică,
cum altădată geografia Pământului

Vântul ți-o proiectează nopți la rând
pe ecranul ferestrei:

când pe-o parte – o frunză vie,
când pe cealaltă – o frunză scanată

Pe partea verde, înfiorată,
e încă ziua de azi și toate sunt înafară,
vibrează nervurile, pe linia lor
scrii versuri și versuri

Pe partea cealaltă, pata galbenă indică
ziua de ieri. De la această margine
începe
fărădemarginea

Sub apăsarea pixului, pojghița fărâmicioasă
se fisurează
și din râul ce curge pe dedesubt
ies la suprafață – pești luminoși –
versurile tale postume...

Frunza de ulm, ultima de pe ram,
ce-o mișcă la geamul tău,
dintr-o dimensiune în alta, vântul:
ultima sincopă a toamnei,
linkul ce ți-l trimite
Lenau

De moartea ta doar tu mori

(Alte viziuni la Cernăuți)

Chirurgul și-a lăsat perfid foarfeca în rană

Dar durerea ta doar tu o mai simți

Triunghiul cu Ochiul lui Dumnezeu
a fost acoperit cu încă un strat de vopsea
Uite o bisericuță de lemn exilată la muzeu,
cu îngerii corecți,
uite niște frezii albastre cu miresme interbelice
înflorind pentru nimeni,
uite primăvara alăptând ca pe-un țânc
prevestirea cea rea

Dar istoria nu vrea să știe de amănunte,
istoria e anistorică, nu vrea să știe de amănunte

Din trecutul tău nu rămâne
decât coada de păun
răsfirată din vitralii
În cimitir, morților tăi li se fură mormintele,
de-au ajuns copiii cerșetori ai lui Dumnezeu
Sufletele lor – roiul de-albine lucrând în subsoluri
învățând lecția supraviețuirii,
șoaptele lor – frunzele transparente, iedera
cățărata pe ziduri din cărămidă roșie
de cazarmă
învățând lecția supraviețuirii

Dar istoria e anistorică și nu are nici o părere

Dar durerea ta doar tu o mai simți,
durerea ta pe nimeni nu doare

La fel cum de moartea ta
doar tu, doar tu mori

Cucul bucovinesc

„Cântă cucul, bată-l vina,
De răsună Bucovina...”
Cântec de cătănie

Cu uimirea copilului ce crede
în apă și foc,
iau cerul în palme,
înșurubez stelele fixe la loc,
stau de vorbă cu cele trei absențe –
le spun
că le mai văd uneori înflorind
într-un măr, într-un prun

Ori scot șoarecele viu prins în cursă
și deplângem, în doi,
vremea scursă

Din trunchiul mărului
mama îmi aruncă-n afară mici cercuri:
luni, marți, joi, sâmbătă,
vineri, duminică, miercuri,
și pe care, dintr-un brăduț –
cu-cu, cu-cu, cu-cu –
mi le numără cucul bucovinesc
prin vocea lui Leșe

Duminică înlăcrimată. Pe masă –
pâine, cenușă, cireșe

Pseudonimul

Într-o dimineață deschizi fereastra
și vezi cascada

Într-o dimineață mâna ta
dă mâna
cu umbra mâinii tale:
una e ființa, cealaltă e neființa –
două realități într-o singură
irealitate

Tot timpul ai mers de-a lungul curgerii,
mereu te-ai mișcat pe cerc,
în sensul acelor de ceasornic –
și iată acum ce surpriză:

frunzele verzi din copilărie

se trezesc față în față
cu prezentul lor galben,
Columbul vieții tale,
în mod inexplicabil,
se pomenește tot într-o Americă
confuză și indescifrabilă

Cine schimbă mereu sintaxa
în ordinea întâmplărilor?

A cui este mâna
ce coase marginea de altă margine –
astfel încât bietul Yorick
este mereu pus să se întâlnească
cu ultima copie a țestei sale,
încât cea mai strălucitoare dimineață
a adolescenței tale se suprapune
peste cercul de cenușă
al propriului apus?

Tot mai distinct auzi
răsucindu-se-n uși cheia,
o cheie transparentă și clară,
de sub cerneala numelui tău,
încă umedă, transpare
pseudonimul

Pușca de vânătoare

Animal la pândă
în cuvântul Iubire

La fereastra cu gratii
leopard în flăcări – inima

Știu, într-o zi, vei
veni, ușoară și intransigentă,
cu grația puștii de vânătoare

O nouă dimineață
își va zornăi prin păr monezile soarelui,
o clipă, circumferințele galbene
în lanul de floarea-soarelui
se vor lăsa mișcate
de-un freamăt neînțeles
clătinându-și electricitatea
deasupra

Vei fi simplă și proaspătă
ca un pahar cu apă,
voi fi vulturul bătrân ce-și scutură
cuibul

Leopard în flăcări – inima

Știu: într-o zi, într-o zi,
nu va vorbi decât
pușca



„Eu zic și acum că Ardealul, literar, e ratat“ (2)

DANIEL CRISTEA-ENACHE ÎN DIALOG CU AL. CISTELECAN

Daniel Cristea-Enache: *Minunat scrise secvențele din copilărie... După cum se vede, copilăria Dvs. s-a suprapus cu anii sovietizării României, fapt detectabil și în programa cu lecturi obligatorii de la școală: **Tînăra gardă, Așa s-a călit oțelul...** Ați trecut cumva și printr-o fază de pionier vajnic, crezînd adică în directivele partinice? Sau ați fost de la bun început un „apolitic“ ori un „sceptic“ în pantaloni scurți față de învățămîntul politic „vărsat“ în învățămîntul propriu-zis? Aveați 14 ani la schimbarea de „gardă“ de la Dej la Ceaușescu. Cum a ajuns Istoria cu majusculă în lumea familiei, a tovarășilor de joacă, a colegilor, cum o percepeați? Familia v-a învățat limbajul dublu față de „oficiali“ și milițieni ori securiști? Ați primit acasă lecții despre ce să spuneți și ce să nu spuneți în public? A face critică literară, iar nu disidență ori opoziție fățișă față de regimul Ceaușescu vi se pare, acum, retrospectiv, că a fost (prea) puțin? Criticii noștri literari, fie ei din generațiile '60 sau '80, ar fi trebuit să facă mai mult? Cum evaluați astăzi „rezistența prin cultură“?*

Al. Cistelean: Chiar așa a fost, mi-am petrecut copilăria în anii „marilor transformări ale societății“ și îndeosebi în sectorul „transformării socialiste a agriculturii“. Deși nu eram „implicat“ decît prin refracție, ca victimă colaterală, cîteva lucruri din perioada colectivizării mi-au rămas în amintire, cu toate că nu părea să fie treaba mea ce se întîmpla. Satul nostru a fost printre ultimele care au terminat înscrierea în colectivă, abia în 1961, în ajunul declarării „marilor victorii“ asupra agriculturii, deși era un sat de oameni mai mult săraci decît înstăriți. Cei mai mulți abia primiseră pămînt la reforma agrară, cînd au fost împărțite proprietățile mari: pînă după primul război, practic hotarul, în majoritatea lui, aparținea unor familii de grofi (unul dintre ei a primit chiar titlul de conte de Arankut), unele renumite, Suki, Haller, Wesselenyi – pînă și Tisza Pista avea moșie în hotarul nostru –, dar mai rămăseseră destule și pentru reforma din '45. Era de înțeles că oamenii nu voiau să renunțe la pămînturile abia primite și pe

care le lucraseră deja cîteva ani și începuseră să prindă un pic de cheag. Pînă la urmă n-au avut încotro, strînși tot mai tare cu ușa. Prima mea amintire legată de campania de colectivizare e legată de un vecin, Dănilă-a Zăvodului, pe care-l declaraseră chiabur și după care venea săptămînal duba, după ce se lăsa întunericul, și-l aduceau înapoi a doua noapte – iar uneori după mai multe nopți. Duba trecea pe lîngă noi și-i auzeam pe ai mei comentînd că „iar a venit duba după Dănilă“. La două scene din campania de lămurire am fost chiar martor direct. Prima e de pe la începutul campaniei și are loc într-o după-amiază, cînd taică-meu tocmai își dejuga boii (abia-și cumpărase o pereche de boi bălțați, pe care el i-a deprins în jug; pînă atunci avusese doar o pereche de bivoli) și vorbea, peste gard, cu un tinerel în haină de piele. La un moment dat (eu citeam pe treptele casei), tonul discuției s-a schimbat și l-am auzit pe taică-meu amenințîndu-l pe tînăr cu restul (dacă nu știi ce-i aia, te pot asigura că o lovitură cu el e cît se poate de drastică), drept care omul a luat-o la fugă. Chemat mereu la „lămuriri“, pînă la urmă taică-meu a dat vina pe maică-mea, spunînd că e pămîntul ei și ea nu vrea nicidecum să-l înscrie în colectivă. Maică-mea era, într-adevăr, mai îndîrjită (și era adevărat că majoritatea pămîntului pe care-l aveau era zestrea ei), așa că-ntr-o sîmbătă ne-am trezit cu doi musafiri necunoscuți. Unul putea să fie tinerelul cu care a dialogat taică-meu, iar celălalt era un om mai în vîrstă, din Frata (unde era colectiv de cîteva ani), îmbrăcat foarte elegant, la modul tradițional, cu un cojocel înflorat. Îmi făceam lecțiile la o măsuță iar maică-mea frămînta pentru ceva cozonac și a refuzat să se întrerupă. Tînărul stătea pe laviță, fără să se amestece în discuție, iar omul din Frata îi explica maică-mi cît e de minunat să lucrezi în colectiv. Maică-mea n-avea decît o replică pe care o spunea cam fără variații, fără nicio grijă de stil, și care suna cam așa: „Da' recolta n-o duci dumneata acasă“. Toate păreau frumoase în ce spunea omul, cum se adunau

cu toții dimineața, cum plecau voioși la cîmp iar acolo glume, cîntece... (Drept să spun, eu m-aș fi înscris imediat, că eram sătul de prășit doar eu cu maică-mea). La un moment dat, tînărul a ieșit afară, iar „lămuritorul” i-a spus imediat în șoaptă maică-mi: „Nu te înscrie, femeie, bată-i Dumnezeu, nu te înscrie”. Apoi și-a reluat monodia. După ce supraveghetorul s-a întors, replicile maică-mi nu s-au schimbat, dar nu mai aveau aceeași întăritare; parcă aștepta cu bunăvoință amănunte și devenise curioasă. De înscris au fost nevoiți s-o facă pînă la urmă, căci tocmai își ridica propria casă la marginea satului (și eu am lucrat la ea, făcînd mii de vâioage care erau apoi arse și deveneau cărămizi) și i-au amenințat că trebuie s-o dărîme pentru că e în extravilan și n-au plan aprobat. I-au mai speriat și cu faptul că nu le vor lăsa copiii la școală. Taică-meu n-a vrut să lucreze în colectivă și s-a angajat la ferma zootehnică din Cojocna, mulgător – ceva inuman, pleca la cinci dimineața, pe la zece se întorcea, iar seara trebuia să plece din nou. Totul pînă într-o zi cînd, întorcîndu-se de la fermă, și-a văzut boii bătuți crunt de „conductorul” căruia îi fuseseră repartizați. L-a luat imediat de piept și l-a dat jos din carul încărcat cu snopi de grîu, pe care l-a dus el direct la președintele gospodăriei și i-a spus că de-acum încolo el va conduce carul cu boii lui. Așa a și fost. S-a adaptat însă cu mersul lucrurilor și a parcurs aproape întreg *cursus honorum*: a devenit șef de echipă, apoi brigadier, apoi chiar vicepreședinte (așa l-a prins revoluția din '89). Nu mi s-a părut că-n toată vremea asaltului cu lămuririle satul ar fi fost cine știe ce stresat: duminicile horele erau la fel de euforice și mereu colorate de cîte-o harță. Am trecut, de fapt, cam pe lîngă istorie. Firește că am fost pionier, ba chiar m-am simțit lezat că, deși eram premiantul clasei, n-am fost făcut pionier odată cu prima garnitură (n-aveam vîrsta, dar nu mi s-a părut argument grav). Am ajuns apoi și șef de detașament și am participat la multe ritualuri – erau foarte frecvente și solemne, pe model militar, cu adunarea în careu, rapoarte de prezență, înălțarea drapelului, imnul... Dar cum de regulă se terminau cu un meci de fotbal, n-aș zice că nu ne plăceau. Reglementaseră destul de riguros copilăria, dar decît o zi la prășit, parcă era mai bine una de adunări în curtea școlii... La unele nu ne lăsau părinții, căci trebuia să mergem – mai ales de sărbători – la biserică. Presupun că era un fel de înțelegere mutuală între părinți și profesori ca lucrurile să nu se suprapună. Nu mereu. Pe cît mi-aduc aminte făceam destul „învățămînt politic”, dar profesorii nu se prea omorau cu el. Să ne ținem gura am învățat de mici, dar teroarea nu părea să ne privească pe noi; doar propaganda. Cînd a murit Dej, taică-meu a sărbătorit cu badea Hedeș (care era paznic de cîmp și cum locuiam la marginea satului, s-a refugiat la noi) ascultînd radioul și consultînd o sticlă de țuică. Dar pe la jumătatea ei l-am auzit pe badea Hedeș zicînd, cu glas plin de compasiune, „măi Alexandre, a fost tata nost”, – lucrurile trebuie luate și cu astfel de nuanțe. De același lucru te puteai și bucura și întrista. În general viața în satele ardelenesti – mai ales în satele izolate, cum era al nostru – e mult mai complexă și mai diferențiată decît reușesc prozatorii s-o reflecte. De fapt, prozatorii ardeleni ar trebui muștrați bine pentru că au ratat literatura Ardealului, n-au știut să facă din el un fel de Yoknapatawpha, deși aveau material supraabundent. Încă și pe vremea cînd eram la liceu, la noi în sat vrăjile erau la ordinea zilei și erau martori (martore, de fapt) care au văzut cu ochii lor – deci de credibilitate absolută – zmeul intrînd pe horn la nu știu ce

mătușă sau pe nu știu care consătean de-al nostru, vrăjit de o femeie din Iuriu, fugind noapte de noapte, în izmene, peste pășune ca să ajungă acolo. Erau încă oameni care furau laptele de la vaci și-l mutau la ale lor și puteai vedea boscoane lăsate la poarta cine știe cui. Stratul de magie nu era mai subțire decît la indienii și negrii lui Faulkner, ca să nu mai vorbesc de violențele permanente, cotidiene, capilare (nu de cele luate în seamă de istorie, Bobilna, Gheorghe Doja, Horia), de conflictele dintre sate pentru un capăt de pășune ori o bucată de pădure, uneori pentru o fîntînă; sau de cele interconfesionale, dintre greco-catolici și ortodocși. Nici relațiile sociale nu erau mult diferite – și la noi un copil făcut unei slujnice (un „bitang”) de către feciorul grofului se rezolva cu un iugăr de pămînt – cam tot cît avea Lucas Beauchamp de la maică-sa. Iar condiția celor săraci, fie că erau, fie că nu erau iobagi, nu era foarte diferită de a negrilor din Sudul american. Socialmente n-aveau cu mult mai multe drepturi și de cîte ori se aplica legea comasării moșiilor, țărani erau mutați cu proprietățile lor mărunte la marginea hotarului. Uneori era mutat întreg satul (cum s-a petrecut și cu al nostru). Nici în anii mai apropiați ai istoriei lucrurile nu erau ușor de redus din complexitatea lor. Am aflat, nu fără stupoare, într-o pauză de prînz la prășit, că-n satul nostru era o celulă de ilegaliști, pe lîngă un cuib de legionari. Femeia care povestea – Năcăjita – era unul dintre ilegaliști și era măritată cu un legionar. Seara aveau întruniri la care citeau broșurile primite de la Cluj și învățau cîntecele, dar cum erau puțini, se duceau și trăgeau cu urechea la adunările legionare, mult mai impresionante și mai frecventate, conduse de directorul școlii. Probabil dintre legionari vor fi fost și tinerii arestați și duși la tăiat stuf în Deltă, pentru că au cîntat ceva – am auzit poveștile despre tăiatul stufului, cu apa trecîndu-le peste brîu și cu lipitorile pe care trebuiau să le desprindă cu secerea chiar de la unul dintre ei. Eu zic și acum că Ardealul, literar, e ratat. Nu știu cum arată el în romanele ungarilor, dar în cele românești e aproape banal de simplificat. Doar Agârbiceanu ce a dat atenție nivelului de superstiții și de credințe magice (dar nu împletite cu celelalte dimensiuni nici la el). Cred că, văzînd în '89 cît de fragil era de fapt sistemul, ne-a cuprins pe toți rușinea pentru ceea ce am făcut și mai ales n-am făcut. Retrospectiv privind lucrurile, nu era cum să nu ne năpădească rușinea. Poate psihanaliztii vor analiza situația și vor vedea dacă nu cumva noi am exagerat forța regimului tocmai pentru a ne justifica teama, pentru a ne găsi o scuză. Deși atunci, înainte de '89, n-aș fi zis, acum cred că așa am procedat, făcînd mitologică puterea organelor pentru a ne justifica inatitudinea. Poate din această rușine să fi ieșit și anticomunismul post-comunist, cu atît mai vehement cu cît rușinea va fi fost resimțită mai tare. Nu avem, de fapt, justificare și „rezistența prin cultură” e un slab merit – au dreptate cei care ne reproșează tupilarea în spatele ei. N-a fost nici ea puțin lucru, dar judecata retrospectivă n-o poate privilegia. N-am ripostat la nicio învinuire adusă nouă de cei tineri, chiar dacă ei n-aveau experiența acelor ani, întrucît, pe fond, au toată dreptatea. Nuanțele nu fac o scuză și-n niciun caz o absoluțiune.

(*va urma*)

Dialog apărut pe LiterNet.ro în rubrica Bibliopolis (atelier.liternet.ro/arhivarubricii/91/Bibliopolis.html) în care Daniel Cristea-Enache pune în fiecare săptămână întrebări unor scriitori și critici literari



„Cred că poezia autentică este o sinteză între durere, rugăciune și muzică“

GELLU DORIAN ÎN DIALOG CU NICOLAE PANAITE

1. Cum e să te naști în Cioca-Boca?

2. Te mai întorci pe acolo?

1-2. În satul meu, Cioca-Boca, dragă poete Gellu Dorian, mi-am petrecut copilăria și adolescența. În Șcheia, reședința de comună căreia îi aparține satul, am văzut zorii zilei. Acel timp atât de departe, dar și atât de aproape, trăit pe acele meleaguri a fost și este, cred, un privilegiu pentru mine, deoarece așezarea a fost binecuvântată de bunul Dumnezeu cu un râu – Stavnic – ce-o traversează de la nord la sud. Megieșe râului, înspre soare-răsare, sunt dealul Șcheii, iar, înspre soare-apune, cel al Ipatei (amândouă se numără printre cele mai înalte din țară). În Șcheia și Ipate există cunoscutele cariere de piatră ce poartă aceleași nume ca localitățile. Obeliscul Leilor, aflat la vreo câțiva metri de teiul lui Eminescu, din Parcul Copou din Iași este construit cu piatră adusă de la cariera din Șcheia. Pe lângă acestea, vatra mea natală mai este vegheată de patru coline, de pădurea Căpoteștilor și Văii Carului, cunoscute încă din vremea lui Ștefan cel Mare. Ca în multe așezări rurale de la noi, Cioca-Boca a avut boieri, oameni mai înstăriți – răzeși, dar au fost și unii cu neajunsuri. Nu știu de ce acei consăteni care veneau la bunicul meu, Nicolae Panaite, să le dea pe credit din băcănie cele trebuincioase și astăzi au rămas la fel, prin copiii lor... Timpul pentru ei parcă a stat în loc... Tatăl meu, Toader, îmi spunea că bunicul avea unele momente, mai ales spre seară, când își lua vioara și cânta vechi cântece românești. Școala din comuna Șcheia a fost inspectată și de Mihai Eminescu, în calitatea sa de revizor școlar. Urmare a controlului, există și o notă de constatare adresată Ministerului Învățământului și Instrucțiunii Publice semnată de poetul național. Când sunt trist și singurătatea

mă năvălește, ceva dinlăuntrul meu mă îndeamnă să mă întorc pe aceste plaiuri ale copilăriei și adolescenței mele. De la casa părintească, mergând pe jos, pe cărarea culmii pădurii Căpoteștilor, fac cam 40-50 de minute până la cunoscuta Mănăstire Hadâmbu, fost schit. Prin anii '60 ai secolului trecut, am parcurs acest drum împreună cu popa Stanca (așa-i spuneau oamenii locului fostului călugăr de la acest schit, devenit trăitor al Văii Stavnicului, după desființarea mai multor așezări monahale printr-un decret dat de comuniști). Descinderile mele pe cele mai încântătoare plaiuri de odihnă și poveste sunt de cel puțin o dată pe an. Simt că, la sfârșit, o bună energie-i ca un fluid prin sufletul meu, iar vitaminele locului se prind în horă odată cu întreaga-mi ființă. Întoarcerile pe care le fac mă vindecă și-mi dau îndemn spre cântec, vers și reverii.

3. Când ai scris prima poezie? Când ai publicat prima poezie? Te-a felicitat cineva?

4. Spui că în 1976 ai luat premiul Uniunii Scriitorilor din România la Concursul „Nicolae Labiș” de la Suceava, iar președinte a fost Marin Preda. Atunci să te fi descoperit Monșerul, ca apoi la concursul Editurii Cartea Românească să-ți premieze cartea *Norul de marmură*, care a apărut în 1981?

5. Deși ești încadrat în optzecism, chiar în latura postmodernă a acestuia, prima ta carte nu are prea multe elemente din acest nou curent intrat în poezia de la noi, ci mai curînd poezia ta, nu numai din acea carte, ci și din următoarele, e mai aproape de poezia șaptezecistilor. Tu cum o simți? Ce crezi că e bine în această încadrare?

3-4-5. Prima poezie am scris-o, de-mi amintesc bine, prin '64-'65. Despre ea am făcut vorbire într-un alt interviu. A fost un fel de efect al unei mâhniri și melancolii, într-o seară de iarnă geroasă, cu ninsoare, lumini ale flăcărilor din vatră și zburătoare zgribulite pe la geamuri, căutându-și hrana. Era o altfel de rostire/scriere față de vorbele obișnuite.

Debutul meu a fost (cu o poezie) în revista „Primii pași” a Liceului „Emil Racoviță” din Iași. Aceasta era una din cele cinci poezii trimise care au convins, în 1976, juriul Concursului Național de Poezie „Nicolae Labiș” să-mi acorde Premiul Uniunii Scriitorilor din România. Din juriu au făcut parte atunci George Bălăiță – președintele juriului, Ion Horea, Ion Gheorghe, Dan Laurențiu, Liviu Leonte, Marcel Mureșanu, Platon Pardău, Mircea Radu Iacoban, Nicolae Prelipceanu, Laurențiu Ulici și vicepreședintele Uniunii Scriitorilor din acea vreme, Laurențiu Fulga, ca președinte de onoare. Este adevărat că prima carte, *Norul de marmură*, a fost publicată la Editura „Cartea românească”, director fiind Marin Preda. Despre debutul meu au scris vreo 17 scriitori. Amintesc aici pe Constanța Buzea, Nicolae Manolescu, Laurențiu Ulici, Cristian Livescu, Daniel Lascu, Ion Caraion, Traian T. Coșovei, Lucian Vasiliu, Voicu Bugariu. Niciunul nu a spus despre poezia mea că-i exclusiv modernistă, postmodernistă, expresionistă, simbolistă ori nu mai știu cum. Mai degrabă au arătat prin ce se evidențiază ea, marcând lucrurile bune, dar și pe cele mai puțin izbutite. Nu am ascultat pe niciunul din ei; nu am scris niciodată ca să fiu inclus în vreun curent, direcție sau școală poetică. Întotdeauna am scris ce am simțit, trăit sau cum „mi s-a dictat”. Același lucru îl fac și astăzi. Încerc să umplu hăurile foi albe cu trăiri, imagini și priveliști care nu-mi dau pace o vreme și, când în clocotul lor îmi dau peste mână, le trec pe hârtie. După un timp revin asupra textului și, evident, elimin ceea ce nu îmi mai place înlocuind cuvinte și expresii cu altele mai inspirate ce fac bună casă cu celelalte.

Te întreb și mă întreb, poete Gellu Dorian, scrierile pindarice, davidice, Mahabharatei, ale lui Dante, Poe, Li Tai Pe, Ted Hughes, Lautréamont, Murilo Mendes, Eminescu, Arghezi, Emily Dickinson sau cele ale lui Nichita Stănescu pot ele cu adevărat să aparțină doar numai unor anumite curente, mode sau școli poetice?

Cred că poezia autentică este o sinteză între durere, rugăciune și muzică.

6. Pînă în decembrie 1989 ai publicat trei cărți la două edituri rîvnite de noii veniți în poezie. Puțini au reușit, pe atunci, acest lucru. Să fi fost de vină relația ta cu Marin Preda, dispărut, din păcate în 1980, prematur?

6. Debutul de la Editura „Cartea românească” s-a produs ca urmare a luării inimii în dinți și descinderii mele în București. Pe la ora 13, într-o zi de vară a lui '79, ajung la editură; aici am întrebat-o pe d-na secretară dacă pot vorbi cu directorul Marin Preda vreo trei minute. Am vorbit nu trei, ci vreo șaptesprezece-optsprezece. Faptul acesta a avut loc nu pentru că aș fi avut eu ceva special ci, cred,

pentru că l-am prins pe marele prozator într-o zi bună, cu lumini și ferestre deschise spre cei care vin. Evident, și premiul Uniunii Scriitorilor de la Concursul Național „Nicolae Labiș” mi-a dat ghes în dorința mea de a vorbi cu autorul *Moromeților*. Cartea de debut, *Norul de marmură*, a apărut în 1981. Cele șaptesprezece poezii din ea intitulate *Fragment* au ajuns la tipar după ce Mircea Ciobanu, admirabil scriitor și editor, a tăiat tot ce era abscons, mistic sau cu interpretări esopice. Am făcut greșea ca singurul exemplar bătut de mine la mașina d-nei bibliotecar Neagoe (soția mirificului pictor Ion Neagoe) l-am depus la editură fără a avea o copie. Deh! vremuri de început... Alte două cărți au fost publicate de Editura „Junimea” în 1985 (*Alergarea copacului roșu*) și în 1989 (*Semnele și înfățișarea*), apărută în primăvara lui 1990 la „Cartea românească”. O mențiune: în planul Editurii „Cartea românească” pe 1989, gândit și alcătuit din toamna lui 1988, volumul depus de mine cu titlul *Semnele și înfățișarea* a apărut, fără să mi se ceară acceptul, cu titlul *Semnele grăului*. Ulterior, Mircea Ciobanu, mi-a spus că așa a trecut mai ușor supervizările de la Consiliul Culturii și Educației Socialiste. Apropos de cenzură: este normal și rațional că astăzi nu mai este! Nu aceasta ne-am dorit? Ea a adus, până în 1989, multă mâhnire și disconfort adevăraților scriitori de la noi. Am citit, nu-mi mai amintesc unde, că unii autori premeditat își începeau cartea cu fragmente ce conțineau vizibile șopârle, pentru ca, văzându-le, cei de la Consiliul Culturii și Educației Socialiste să ceară eliminarea lor. Astfel, cartea era avizată pentru publicare în varianta dorită de scriitori. Dar, personal, tot timpul am susținut cât am putut autocenzura, având ca țintă calitatea textului. Azi, observ, din păcate, că a dat buzna peste condeieri o somnolență, dacă nu chiar o adormire a autocenzurii, a spiritului critic și autocritic.

Mereu am avut ca reper, cât am putut, susținerea esteticului și promovarea adevărului și normalității.

7. Decembrie 1989 te-a prins pe baricade. Această poziție, de revoluționar, ți-ai câștigat-o în Societatea „Fortus”. Cu tine, acolo, mai erau și Cassian Maria Spiridon, Aurel Ștefanachi și Adi Cristi? Cum ai luat decizia de-a te înscrie într-o luptă ce, pe atunci, părea sortită eșecului, riscînd grei ani de pușcărie sau chiar lichidarea fizică de către securitatea cEAUȘISTĂ?

7. Tatăl meu a fost fiu de liberal, iar mama fiică de țărănist. Ei!, spune tu, cum puteam să susțin expansiunea „fantomiei roșii”, care semănase în România semințele disprețului, divizării și dictaturii. Tatăl meu a fost luat prizonier de ruși la Cotelul Donului. S-a întors în țară după ce a îndurat patru ani de lagăr. Multe mi-a spus despre cumplitul tratament din lagărul rusesc (înfometare, bătaie, carceră, batjocoriri, abrutizări). Având în sânge dorința de independență, adevăr și normalitate am spus DA ralierei mele în gruparea anticomunistă, cunoscută astăzi ca „14 Decembrie 1989”. Recunosc acum ca am avut atunci o doză de curaj, dar, ce-i drept, și un pic de nebunie. Doream să public, să fiu liber, să vizitez țări, să nu mă mai întălesc în clandestinitate cu acei comilitoni care gîndesc și

au aceleași aspirații ca și mine. Istoric vorbind, începutul Revoluției române a fost, este consemnat și de ceretători prin textele pe care le-au scris, 14 decembrie 1989. Dar, recunosc, am mai spus-o, că dacă nu ar fi urmat mișcările de la Timișoara și București, astăzi am fi fost iarbă sau, cum spunea un cunoscut actor, cu floarea în gură. În drumul meu, pe 14 decembrie 1989, spre Piața Unirii din Iași, am numărat 14 mașini Aro ale miliției și 7 autotunuri de la pompieri, în toate „gurile” care dădeau spre centrul Iașului. Atunci nu a avut loc niciun incendiu în oraș. În cele șapte mașini ale pompierilor era soldați pregătiți ca pentru luptă. În acea zi, prin Piața Unirii din Iași s-au perindat mii de oameni. Da, este purul adevăr! Veneau oameni dinspre străzile care dau în centrul Iașului, dar nu erau lăsați să se oprească... Mai multe grupuri ale miliției și grupuri civile se adresau ieșenilor, într-un mod ritos și cazon, „circulați! circulați!” A fost atunci o mobilizare masivă împotriva manifestanților; mobilizare la care au participat: miliția, armata, securitatea, forțele speciale, gărzile patriotice și județana de partid. Șase din colegii mei au fost arestați! Ceilalți urmau sigur și ei...

8. Totuși, poezia a fost scutul care ți-a dat curaj, ție, dar și celorlalți. Prin Studioul de poezie, la care au fost prezenți mari poeți ai vremii, activitatea voastră era una, totuși, supravegheată? Cum vă desfășurați acea activitate, erați supuși cenzurii sau riscați libertatea, pe care abia după 1990 ați avut-o? Și în acea libertate câștigată, din păcate Studioul de poezie nu a mai funcționat ca înainte. Ce s-a întâmplat?

8. Studioul de poezie a fost creația noastră, a celor patru: Adi Cristi, Nicolae Panaite, Cassian Maria Spiridon și Aurel Ștefanachi. Era o formă liberă de exprimare și manifestare sută la sută. Nu trebuia și nici nu s-a întâmplat ca, atâta timp cât am funcționat, cineva să ne dea indicații cum să desfășurăm activitatea studioului; așa ne-am dorit de la început. Recunosc că am găsit în directorul Complexului Muzeistic al Moldovei, dl Ion Arhip, un om empatic și deschis la nou, deloc cantonat în indicațiile primite de sus. Studioul a funcționat într-o regie, de la o ședință la alta, stabilită doar de fondatorii lui. Recitalurile au avut loc, încă de la început, cu acordul dlui Ion Arhip (din partea domniei sale nu am simțit nicio ingerință), la Muzeul Teatrului din strada Vasile Alecsandri. Au citit din volumele lor inedite admirabili poeți din generații diferite: Mihai Ursachi, Cezar Ivănescu, Eugen Suciu, Nichita Danilov, Marius Robescu, Cassian Maria Spiridon, Horia Zilieru, Aurel Ștefanachi, Adi Cristi, Liviu Ioan Stoiciu, Corneliu Sturzu, Petru Aruștei, Ioanid Romanescu, Traian T. Coșovei, Lucian Vasiliu, Liviu Antonesei, Florin Iaru, Ioan Alexandru. Și cred că au mai fost vreo trei-patru scriitori pe care acum nu mi-i mai amintesc (dar avem casetele cu recitalurile fiecăruia). Printre persoanele prezente la Studioul de poezie este imposibil să nu fi fost și ofițeri ai Securității sau ai altor instituții de putere și coerciție ale statului. După o succintă prezentare și câteva întrebări, invitatul își începea recitalul întrerupt doar de cortina

muzicală; totul era, ca într-o transă, dedicat poeziei: rostirea, ascultarea, meditația și aplauzele meritate.

9. Tu cu Aurel Ștefanachi ați fost printre primii din Iași, care ați format o redacție de revistă și o editură, care au mers bine la început. Ce s-a întâmplat? Pe de altă parte, în același spirit de repunere a presei libere de altă dată, și Cassian Maria Spiridon a readus în atenție ziarul „Timpul”. Dar și aici neînțelegerile redacționale, sau știu eu de ce natură, au făcut ca revista „Timpul” să treacă în altă barcă.

9. În primele zile ale lui ianuarie '90 am făcut parte din redacția ziarului „Timpul”, ca secretar-general de redacție. La început toți eram plini de entuziasm, sentimente prietenești și exista o colaborare benefică. După vreo trei-patru luni, lucrurile deveniseră tot mai bruiate și tot mai sulfuroase, fiind însoțite de tendințe și viziuni diferite, făcându-și apariția și orgoliile unora prin derapaje și chiar răbufniri. În aprilie '90, am fondat, împreună cu Aurel Ștefanachi, revista „Moldova” și Casa editorială „Moldova”. Atunci, Editura „Moldova” a fost, în primii ani după revoluție, printre primele trei din țară.

10. Te-ai apropiat, poate că nu încetul cu încetul, ci dintr-un fond existent în inima ta, poate și din familie, de poezia religioasă, de un ton patetic creștin. Crezi că te poți împlini mai bine ca poet prin această adoptare a temelor poetice?

10. Mi-aș fi dorit să fie cum spui tu, poete, dar nu-i tocmai așa! Din cele câteva sute de poezii scrise și apărute în opt volume, doar șapte sunt străbătute de un fior creștin. Îmi pare nespun de rău că am atât de puține. A fi creștin convins este una, iar a scrie poezie creștină sau religioasă e cu totul altceva. Poezia e bună sau rea. Celelalte sunt teme de colocvii...

11. La Iași tradiția presei culturale este una recunoscută în cultura română. De la „Dacia literară” a lui Kogălniceanu, repusă după 1990 în circulație de Lucian Vasiliu și trecută în umbră de conducerea Muzeului Literaturii Române de la plecarea lui Lucian, care a înființat revista „Scriptor”, un model de ambiție și seriozitate editorială, și pînă la „Însemnări ieșene”, cu o activitate remarcabilă pe vremea lui Al. Dobrescu, și acum cu o susținere a Colegiului Medicilor din Iași, mi se pare, cît și „Timpul” lui Cassian, apoi al lui Liviu Antonesei, ca acum să stea într-o umbră din care se poate citi cu greu, dar și pînă la „Cronica”, cedată de Valeriu Stancu altui oraș, la înființarea „Cronicii vechi”, din care te-ai desprins și ai format și tu „Expres cultural”, cît și la deja longeviva revistă „Convorbiri literare”, ajunsă în colaps prin 1995, și preluată de Cassian din 1996, consolidată ca un pilon durabil al presei culturale românești din toate timpurile, precum și alte reviste de experiment și ambiții familiale, presa culturală ieșeană este poate una din cele mai vii și diverse din țară. Cine vă sprijină în apariția acestor reviste? Întreb, pentru că puține județe din țară acordă o astfel de susținere presei culturale.

11. Cu adevărat Iașul a fost de-a lungul istoriei un centru cultural de mare însemnătate. În toate perioadele, aici, în orașul celor șapte coline, au fost societăți culturale, edituri, reviste, ziare etc. Standardele la care au ajuns aceste instituții ale Iașului sunt dintre cele mai înalte, fiind luate de multe ori ca modele. Nu puțini lampadofori ai scrisului, culturii și artei acestor locuri fac parte din panteonul culturii noastre, pentru că au creat opere care dăinuiesc. După revoluția din 1989, am pus și eu umărul la reapariția ziarului „Timpul” în primele lui numere, apoi, vreo douăzeci de ani, la Casa editorială „Moldova”, un lustru la „Convorbiri literare” (1995-2000). Din 2011 am fondat, împreună cu mai mulți scriitori, revista „Cronica veche”, fiind redactorul-șef al publicației. Pot spune că viziunea mea s-a dezlănțuit, având aripi și suflu nou. Dar nici la „Cronica veche” planurile mele dinainte de revoluție, împreună cu proiectele ce-mi dădeau ghiont nu puteam să le desfășor în toată plenitudinea lor. Astfel, printr-o înștiințare din vreme, am informat colegii de retragerea mea. Aceasta era în trimestrul IV al anului 2016. În ianuarie 2017, am fondat, coordonat și publicat, lună de lună, până astăzi, revista „Expres cultural”. În cei șapte ani de apariție, fără sincope până în prezent, au publicat

în paginile revistei importanți scriitori ai literaturii noastre din toată țara și nu numai. Pe lângă cele 24 de pagini ale „Expresului cultural”, trimestrial, publicăm suplimentul de cultură „Zigurat”, inserat în revistă, acesta însemnând patru pagini de eseu, radiografii critice și istorie literară despre repere ale culturii și artei. Sărbătorindu-le în paginile „Expresului cultural”, în primul rând ne arătăm prețuirea; în al doilea rând, scrierile lor, o neîndoioasă zestre literară, deoarece sunt repere perene, ne povățuiesc să nu greșim sau să greșim cât mai puțin în atingerea standardelor propuse.

12. Ce mai scrii? La ce mai visezi? Va fi liniște, va fi pace, sau seară, vorba poetului?

12. Îmi doresc ca, până în ianuarie 2024, să scot o antologie de autor cu o selecție cât mai riguroasă din volumele ce le-am publicat până acum. Cartea va avea și o secțiune, poate chiar la început, de poezii inedite. Va fi liniște, va fi pace doar atunci când ne vom dori, chiar și în lumea breslei noastre, stingerea orgoliilor, ștergerea urâteniei, invidiei, ingraturilor, clevetirilor și nedreptăților, iar lumina din suflete va fi într-un flux continuu, generând adevăr, afabilitate, bucurie și frumusețe.

.....

Nicolae PANAITÉ

Mîna scriitoare

mîna scriitoare tremură
precum un delfin
în adîncul unei mări secate
făptura-mi întreagă tremură
ca un enoriaș al rugului

uimirea și spaima
ca niște liane
mă învăluie mă pătrund

îngenunchez pe întinderea manuscrisului:
grădina mea Ghetsimani,
Edenul artei mele

cuvintele-mi sînt ca steaua polară a nopților
azilul meu altarul meu
gura mă doare
și mă vindecă
în codrul de trandafiri al limbii materne

fința-mi lăuntru iese din aburii fierbinți
ai detenției
ca o fiară flămîndă logosul
mușcă din ea
rămîne doar coloana vertebrală
sternul...
acoperindu-le pămîntul și cerul

lumina de lună:
sirenă cu părul ca zefirul
le îmbălsămează
de parcă aș fi un exilat
ce sărută pentru ultima oară
pămîntul copilăriei...

clipele nesățioase
se înfățișează
mănîncă totul
și-n urmă rămîne o diră roșie
de pe care duhurile mele slujitoare
culeg semințele transcendenței

noaptea mă întorc
așternutul fierbinte parcă-i
o dună de nisip
care-ți usucă pielea...

lîngă mine Ea
stă într-o altă lume
și-mi face semne s-o urmez
să-i dau marama la o parte...
îngerul veghează
mă ține de miini
îmi spală chipul din afară
și pe cel din lăuntru
în căzile lui de flăcări și sînge

duhul nopții se aude pășind
îmi stinge lampa

nu mă mai văd
nu mă mai recunosc
și-i foarte târziu
nici moartea nu mai are ce-mi face

în fiecare dimineață
pe ferestrele casei
cuvintele scrisului meu
apar ca florile iarna
Ea le culege...

și așa noapte de noapte
și așa zi de zi
îmi trăiesc moartea
îmi trăiesc învierea

închid ochii și nu pot dormi
pînă cînd vine o pasăre
pe streășină se așează și cîntă
ca unui rob ca unui faraon
ca unui condamnat pe viață

ascult mersul beznei apropiindu-se
nuferii ei îți ating fața
se dezbracă
ea goală și întreagă
ți se dăruiește

și în poem intru
ca într-o locuință în flăcări
în care se aud strigăte
rînd pe rînd îi mîntui pe toți

rămîn singurul locuitor al lăcașului
dorind să ies nu mai pot
pe mine însumi
nimeni nu mă mai poate salva...

Cum sunt zilele

Ah! ce deal,
prin vale, ce dospită clisă!
trecuse și de glezne lutul moale
precum acel
de sub căprioara ucisă...

Veneam să te mai văd,
după clipele de zenit și de prăpăd,
dar și de secetă și de răcoare,
cum sunt zilele
și nopțile prin sahare.

Râvneam să trăim
mai mulți ani într-o noapte.
Întețirea ne va năpădi pierderile
până la sânge.

Ființele noastre: zămisliri și cazne
un singur trup vor ajunge.

Pe drum, anevoios,
mai încăpea câte un om.
Cu trudă înaintam,
ca un egumen
ori ca un ostatic avid;
parcă în același timp
eram și Absalom și David.

Dacă...

dacă dimineața
cele mai multe dintre sentimente și lucruri
ți se par casante
iar unele chiar sînt
privește la îmbierea salcâmului înflorit
rămas după frigul din timpul nopții
ca o familie de hermine
în mijlocul unui ostrov
cu apele impure

dacă o vorbă a Elnorei
e mai impetuoasă decât valurile
ce lovesc stavile
amintește-ți de peștii de pe uscat
care mai aveau doar o jumătate de pas
până la marginea apei

dacă întorci arcul spre mine
deși îți tremură mâinile
tu crezi că vina din capul tău eu sînt
deoarece amîndoi am lipsit
de la lecția despre efracție iubire ură

dacă la citirea manualului
de scriere a poeziilor
prezența Elnorei face ca
iedera de iarnă să cînte
singurătatea îmi va aduce în poalele ei
lamurile mele de sub omături

dacă lumina de aur a toamnei
se odihnește pe așternutul meu
vegheaz-o până când zorile
o prind de margini
și-mi scutură viața

dacă la școala melancoliei
absențele îți hrănesc părerile de rău
pentru fiecare lipsă
dăruiește câte o melopee
a orologiului meu năpădit de muțenie



Scrisul poate fi o formă de a ne menține în viață

CONVORBIRE CU RADU ȘERBAN, Scriitor, publicist, fost diplomat

Marius Chelaru: *Cum ați ajuns la diplomație? Să fie cumva și o „chemare” venită din trecut, dacă ne gândim la primul episcop român în America, Policarp Morușca, despre care ați și scris? Dar la scris?*

Radu Șerban: La prima parte a întrebării răspunsul e banal, căci intrarea în diplomație o datorez limbii ruse. A fost nișa mea de intrare în „externe”. Pe scurt, la începutul clasei a cincea aveam posibilitatea să optez pentru o limbă străină. România depășise faza în care rusa fusese obligatorie, numai că în comuna unde învățam exista doar profesor de rusă. Fără vreo atingere la adresa vastei culturi ruse, la vremea aceea resentimentele față de regimul sovietic implicau și reacția de respingere a limbii ruse. Dacă aș fi optat pentru altă limbă, ar fi trebuit să fac naveta la Târgu Mureș, la 20 km. Am optat, ca Adam în fața Evei. Însă rusa nu am învățat-o atunci, căci profesor îmi era soțul unei verișoare și mă anunța cu o zi înainte de a mă asculta. La începutul liceului, ca într-un coșmar, am învățat rusa de teama profesorului. O teamă care avea să-mi definească traseul profesional al vieții. În ultimul an de liceu, un fost prieten de-al tatei m-a convins să dau admitere la „Comerț Exterior”, facultate unică pe țară pe care o absolvise și el, care presupunea examenul preliminar la o limbă străină. Mi-a enumerat avantajele: călătorii în străinătate, salariu în valută etc. Tentant! Cu peripeții logistice, am trecut admiterea. Am învățat apoi limba rusă nu atât la cursuri, cât în practică, timp de 4 ani de studenție, lucrând ca ghid turistic pentru grupurile venite din țări vorbitoare de rusă: Uniunea Sovietică, Cehoslovacia, Bulgaria, Polonia. Un exercițiu de cunoaștere nu doar a unei limbi străine, dar și a mentalității altor popoare! Băteam la porțile maturității și, fără

să știu, ale diplomației. În primul an absolvise școala de ghizi, ca să câștig un ban. Din același motiv, înainte cursului, începusem să lucrez noaptea difuzând ziare, însă era prea obositor. „Ghidușile”, cum numeam călătoriile cu autocarul ca ghid, le făceam în vacanțe sau la sfârșit de săptămână. Uneori lipseam câteva zile de la cursuri, bucurându-mă ca un „ghiduș chiuilangiu”. Îmi completam nu doar bugetul, dar și practica limbii ruse. Fără să-mi dau seama, nișa mea de oportunitate în viață se contura clar. Grupurile de turiști ruși, polonezi, bulgari, cehoslovaci, uzbeki, estonieni, ucraineni etc. nu doar că admirau România pentru deschiderea sa, dar îmi destăinuiau uneori, mai mult sau mai puțin voalat, nemulțumirile față de regimul de la ei. Rezonam, fiind „în aceeași barcă”. Cele mai multe bancuri despre Uniunea Sovietică le-am auzit atunci tocmai de la ruși. Un profesor de engleză din Novosibirsk mi-a cerut să-l duc la un magazin american. I-am răspuns că nu există așa ceva, dar a insistat și mi-a arătat pe un geam firma unui magazin american. Treceam cu autocarul pe strada Câmpineanu, vis-a-vis de sala de concerte, când mi-a arătat la intrarea într-un bloc: „Închideți USA”. S-a grăbit să repete: USA, USA. Tot ca glumă, de la ei am aflat diferența între cele două mari cotidiane sovietice, „Pravda” (Adevărul) și „Izvestia” (Știrea): în Adevărul nu sunt știri, iar în Știrea nu sunt adevăruri. Am avut însă prilejul, serios, să iau contact cu impresionanta cultură rusă. Cântau în cor, armonios, aveau cunoștințe incredibile despre România și cultura noastră, despre foștii regi, despre marile personalități, despre marile valori universale. Am ajuns să citesc din Dostoievski în limba rusă. Dar să nu mă abat prea mult de la subiect, căci de la digresiune la diversiune

poate fi doar un pas. Așadar, limba rusă a reprezentat „nișa mea de oportunitate”. Majoritatea studenților își doreau grupele cu alte limbi străine, mai ales engleză. Se numărau printre ei bucureștenii cu multe cunoștințe, la propriu și la figurat, pe a căror nișă n-aș fi avut șanse să concurez. Așa am ajuns să lucrez în relații economice internaționale, datorită limbii ruse. Traduceam contracte din română în rusă direct la mașina de scris cu litere chirilice, performanță rară la Uzinexport, unde începusem serviciul. Am scris, negociat și semnat contracte, la început cu Coreea de Nord. După 1990 mi s-a deschis șansa să lucrez și cu limba engleză, întâi pe țări arabe. La finele secolului trecut am ajuns la Bruxelles, la Misiunea pe lângă Uniunea Europeană, ca ministru consilier pe probleme economice. Rusa trecuse în plan secund și pentru mine. Eram încă în Ministerul Economiei. De acolo, în anul 2002, am trecut, prin demisie, în Ministerul Afacerilor Externe. O altă poveste personală, dar care nu-și are locul aici. A durat mult de când începusem munca și până în 2002, când am intrat în „externe”. Am devenit, deci, „diplomat” abia la vârsta de 51 de ani. Despre „chemarea” venită din trecut, la care vă referiți, ar fi multe de spus. Mă tentați să păcătuiesc prin comparația cu vrednicul de pomenire arhieru Policarp Morușca, fratele bunicului, primul misionar al ortodoxiei române în străinătate. Totuși, cineva ca dumneavoastră ar putea sesiza mici coincidențe care mă onorează. A fost numit, în repetate rânduri, „ambasador al ortodoxiei românești peste ocean”, cu pașaport diplomatic. În această calitate, a fost primit de șeful statului american. A slujit patru ani și câteva luni în Statele Unite. Aș exagera spunând că am avut o chemare, dar, dincolo de munca asiduă, mi-am propus să fiu demn de împlinirile eparhului, a cărui simplă amintire m-a obligat la strădania de a face bine. În privința aceasta a exercitat o influență benefică asupra formării mele. A treia parte a întrebării e mai ușoară: cum am ajuns la scris? V-aș răspunde cu melodia cântăreței Anne Sylvestre „*Ecrire pour ne pas mourir*”. Scriem singuri, așa cum ne naștem singuri și murim singuri. Scrisul poate fi o formă de a ne menține în viață. Din adolescență, chiar dacă nu m-am gândit să public, am cochetat cu scrisul. Cineva m-a numit, ironic, grafoman. În ultimul deceniu al secolului trecut, am publicat în „Curierul Național” reportaje despre economia Suediei, iar, după intrarea în mileniul trei, la Editura Tribuna Economică am publicat mai multe articole și șapte cărți de integrare europeană și diplomație economică. Altceva decât economie am început să scriu abia după trecerea părinților în veșnicie, cu gândul să nu uit relatările lor despre Episcopul Policarp, unchiul Pompei, cum îl numeau în familie. Așa a apărut, în anul 2007, un fel de biografie romanțată cu subtitlul „Amintiri despre Unchiul Pompei”. Am reluat subiectul și mai târziu, la editurile Dareco, Dacia și Andreiana. Tot pe teme neeconomice au urmat memoriile din Japonia și plachetele de haiku. În mod întâmplător, după ce am ajuns în Japonia în 2012, am schițat, din joacă, poeme haiku, încercând în felul acesta să-i trimit fratelui impresii sintetice de acolo. Timp de povestiri nu aveam, așa că acele „esențe” mă ajutau să marchez momentele de încântare. Fratele mi-a făcut surpriza

să publice prima plachetă, *Balsam sufletesc*. Așa a început idila mea cu haiku. Plăcerea retragerii în cochilia scrisului m-a condus, după întoarcerea din Japonia, la o carte de memorii și un eseu despre unii români faimoși ajunși în Japonia înaintea celui de Al Doilea Război Mondial. Dar, pentru că am amintit mai sus de eminentul Episcop Policarp Morușca, ar trebui să fiu atent să-i urmez pilda și să nu cad în păcatul mândriei. Nu am scris special pentru a publica, ci pentru a mă cunoaște și a-mi verifica opiniile peste timp. Acum, amintindu-mi gândurile exprimate în *Europa pe care o iubesc*, îmi dau seama cât de naiv eram când am scris-o, în 2004. Indirect, prin acea carte am încercat să sugerez ceva, sesizat de un prieten suedez, Staffan Jerneck, director la EPC (Centrul de Politici Europene) din Bruxelles. M-a întrebat dacă există și o Europă pe care nu o iubesc. Da, i-am răspuns și i-am arătat în imaginea de pe copertă o figură hidoasă ascunsă într-un buchet de flori. Europa birocrăției și a corupției îmi displace! Încă de atunci am sesizat slăbiciunile construcției europene, care au condus la „bexit”. Am trăit la Bruxelles momentul căderii Comisiei conduse de Jacques Santer, în 1999, fiind prezent la o întâlnire a acestuia cu mediul de afaceri. O altă poveste! Iată, acum, vicepreședinta Parlamentului European confirmă această racilă a „eurocraților”, corupția. Ar fi multe de spus pe această temă, dar nu este locul aici. Revin doar la ideea că nu am cu ce mă lăuda și nu trebuie să o fac, pentru că nu am de ce mă împăuna cu întâmplările prin care am trecut. Pot doar să relatez niște fapte de viață. Singurul meu merit este că am muncit.

M.C.: Ați ajuns în Japonia, ca ambasador al României, în „anul dragonului” după cosmologia niponă (*Onmyōdō*), la 14 martie 2012, la aproape o sută de ani de când, la 13 septembrie 1917 („Era Taisho” în Japonia) a fost numit ministru plenipotențiar fratele mai mic al lui A.D. Xenopol, Nicolae Xenopol. De ce Japonia, cum s-au întâmplat lucrurile?

R.Ș.: De ce Japonia? Povestea poate fi lungă, dar o rezum. Dacă aș începe cu anii 1971-72, când am încercat să practic judo împreună cu alți doi colegi de facultate, aș spune că Japonia m-a atras de o jumătate de secol. Aș putea merge și mai în trecut, la filmul „Cei șapte samurai”, aproape de o vârstă cu mine, care mă impresionase în prima copilărie, adus de „caravana cinematografică” în satul încă neelectrificat. Spre a sublinia valoarea filmului, ar fi de ajuns să menționez cotarea sa drept cel mai bun film într-o limbă străină, în sondajul criticilor internaționali în anul 2018. Aș putea aminti și alte episoade legate de Japonia, până la plecarea mea în misiune acolo, cum ar fi anii studenției când toți vorbeam despre miracolul japonez și despre perspectivele magnifice ale economiei nipone. Povestea scurtă începe în octombrie 2011 când, diplomat la ambasada României din Londra, am primit onoranta și surprinzătoarea propunere de a merge ambasador la Tokyo. Sigur, chiar dacă o asemenea misiune nu se refuză, am întrebat ce m-ar recomanda pentru un asemenea post la cei 60 de ani ai mei, după ce toată viața lucrasem în Europa. Surprinzător, răspunsul a venit ca o provocare: după cutremurul din 11.03.11, era nevoie de un șef de misiune cumpătat, diplomat de carieră, cu experiență, care să conducă ambasada într-un context

tensionat, la 10.000 de kilometri de țară dar la numai 200 de kilometri de accidentul nuclear din Fukushima. Reacțiile diplomaților din Tokyo după cutremur și tsunami, nu numai români, se dovediseră emoționale, derutante, pripite, sub impactul șocului de moment. Unii fugiseră disperați din Tokyo lăsându-și mașina pe aeroport. Întreaga ambasadă germană, de exemplu, se refugiase în munți. Incertitudinile și riscurile imense au stresat întreaga societate. În iunie 2012 am avut ocazia să-l ascult pe fostul premier de la vremea accidentului, Naoto Kan, care vorbea despre intenția de a evacua întreaga capitală, de 30 de milioane de locuitori. „*Însăși existența Japoniei ar fi fost pusă în pericol*” – a afirmat Kan. Așadar, am ajuns acolo într-un moment de cumpănă în existența națiunii nipone. În ce mă privește eram, evident, în fața ultimei misiuni diplomatice înainte de pensionare. Ați amintit de Nicolae Xenopol, primul ambasador român în Japonia. Istoria sa mă încântă și am evocat-o în cartea „*Români de roman în Japonia*”. Este unul din personajele îndrăgite din trecutul raporturilor umane româno – nipone. Dramatică situație a României în acel an zbuciumat 1917, când capitala se mutase la Iași, călătoria sa cu Transsiberianul și primirea entuziastă la Tokyo după răsunătoarele victorii de la Mărășești cu câteva luni înainte și, în cele din urmă, sfârșitul său tragic în Japonia, sub exemplara îngrijire a gazdelor, toate conțin ingredientele unui roman. Istoria poate continua cu aducerea în țară a rămășițelor sale pământești, după decizia Prințului Carol care vizitase Japonia în anul 1922. La fel de mult mă leagă de Nicolae Xenopol și faptul că el a întemeiat Academia de Studii Economice în 1913, pe vremea când deținea portofoliul economiei în Guvern, academie pe care am absolvit-o și eu. Aș reveni la începutul întrebării: anul dragonului, în cosmologia niponă (Onmyōdō). Pentru că dovediți o bună cunoaștere a specificului japonez, m-aș opri o clipă la elementul esențial al acestui semn zodiacal, cu specificul nipon: forța cu care națiunea întreagă se lupta cu efectele triplului dezastru, în anul 2012: cutremur, tsunami și accident nuclear. După închiderea centralelor nucleare care furnizau un sfert din energia țării, nu s-au produs întreruperi de curent, deși lumea întreagă se aștepta la un imens deficit energetic. Capacitățile de generare aflate în rezervă și mobilizarea exemplară au condus la depășirea crizei. Am vizitat zona Fukushima de mai multe ori. Promisesem Împăratului, la depunerea scrisorilor de acreditare pe 23 aprilie, că prima vizită în afara Tokyo-ului va fi în Fukushima. Am fost șocat de tenacitatea oamenilor de acolo în fața adversităților naturii. Demonstrau o forță de renaștere nebanuită.

M.C.: *Diplomație și literatură... pornind și de la ideea că „unica punte între evenimentul trăit și mesajul transmis” este scrisul, și ca provocare, și la îndemnul fratelui, și, poate, și pentru aducere aminte, ați publicat un „jurnal de ambasador”. Sunt multe lucruri interesante în această carte, din varii perspective: de la faptul că, fie și puțin, putem vedea câte ceva „din spatele ușilor” diplomației. Cum a fost primul impact, cum a fost ceremonia de acreditare?*

R.Ș.: Jurnalul de ambasador are motivația sa de moment, fără relevanță aici. Dar dacă a apărut, mi-l asum, așa cum este.

Practic mi-a folosit ulterior, în diverse ocazii, când am detaliat câte ceva din mandatul meu nipon. „Din spatele ușilor diplomației” mi-am permis, în limitele eticii profesionale, să dezvălui episoade inedite, uneori hazlii, alteori jenante, cu atenție să nu lezez demnitatea cuiva sau anumite interese majore, prin dezvăluirea unor date aflate la îndemâna unui șef de misiune diplomatică. O serie de episoade s-au relevat mai degrabă ca jurnal sufletesc, atâta vreme cât faptele esențiale nu le puteam reda. A fost cazul trăirilor pe timpul ascensiunii Muntelui Fuji sau, așa cum ați amintit, ceremonia de acreditare, care a constituit fastuosul debut al misiunii. Conștient că mulți alții mai pricepuți ca mine au descris Palatul Imperial, de la împrejurimi, traseul în caleașca imperială și până la Sala Tronului, m-am rezumat la câteva fraze care să redea unicitatea momentului. Pregătită cu minuțiozitate de protocolul imperial, ceremonia s-a înscris în marile momente ale vieții mele. Fusesse ceva festiv chiar și pentru trecătorii și turiștii din zonă. Acreditarea unui ambasador se anunță pe site-ul Casei Imperiale, așa încât evenimentul a fost urmărit pe traseul exterior și postat pe YouTube de mai mulți turiști, mai ales că întregul traseu parcurs în somptuoasa caleașcă, de la Gara Tokyo și până la Palat, a fost închis circulației. De o parte și de alta a traseului, deși ploua mărunț, oamenii făceau cu mâna zâmbitori și pozau. Maiestuos de simplă, dacă-mi permiteți această asociere aproape oximoronică, Sala Tronului reprezintă chintesența spiritului japonez, înainte de toate prin simbolistica sa. Nimic nu poate pune în evidență mai bine Stema imperială a Japoniei (*Kiku no Gomon*), crizantema aurie cu șaisprezece petale, decât plasarea ei în centrul camerei goale, pe spătarul tronului care, la rândul său, excelează prin modestie și rafinament. Frumusețea simplității dă Sălii Tronului ceva din magia sculpturilor lui Brâncuși. „Primul impact” a fost pe aeroportul Narita, la salo-nul VIP, unde ne-a întâmpinat directorul de protocol din „externe”. Așteptam să ne invite la banda de bagaje să ne identificăm valizele, mai ales că făcuserăm escală la Amsterdam. A durat însă puțin până, surpriză, a intrat cineva cu valizele noastre pe cărucior. Fără să ne ceară tichetul de bagaj! Cum le-au identificat și cum le-au adus așa repede? Nici azi nu am aflat. Cert este că asemenea surprize am mai trăit. Când plecam cu avionul în provincie, nu-mi cerea nimeni actul de identitate sau biletul, facilitându-mi imbarcarea, chiar dacă aveam lichide în bagajul de mână. Evident, sistemul de recunoaștere facială funcționa de pe vremea aceea, dar mie mi se părea un progres în raport cu rigorile din Europa. „În spatele ușilor diplomației” se află omul. Pentru a-mi îndeplini mandatul diplomatic, am căutat să leg prietenii sincere, să trec dincolo de barierele strict profesionale, să trăiesc și „la firul ierbii”, așa cum am făcut-o când am escaladat Muntele Fuji.

M.C.: *Nu pot să nu mă gândesc la faptul că, iată, după aproape 100 de ani, după ce economistul și publicistul (a scris versuri, proză, cronici satirice, „portrete” de oameni politici, unele apărute în „Convorbiri literare”) junimist (cu ajutorul celor de la „Junimea” a studiat filozofia la Berlin, și-a luat doctoratul în drept la Liège) Nicolae Xenopol, născut la Iași, în 1858, a fost numit să ne reprezinte în Arhipelagul nipon, dvs, tot*

economist, economist, e drept, născut în Transilvania, și tot colaborator și dvs. „Convorbirilor” ați primit această misiune. Cum se vede istoricul relațiilor cu România din Japonia?

R.Ș.: Înainte de a trece la răspuns, aș vrea să evit păcatul mândriei. Chiar dacă, sigur, măgulitoare pentru mine, exagerata paralelă cu Nicolae Xenopol se poate face într-o măsură, mai ales în privința publicisticii în „Convorbiri literare”. Pot recunoaște că jocul întâmplării m-a plasat pe aceeași traiectorie de ambasador la Tokyo, dar ajunge atât. Trebuie să o spun de la început, imaginea României în Japonia este mai bună decât în Europa, deși, când am ajuns în arhipelag, se crease un clișeu nu prea favorabil despre „dansatoarele române”. La urma urmei, ca o picanterie pe care nu am amintit-o în cartea de memorii, japonezii știu că româncele sunt frumoase, atractive și chiar distractive. Am întâlnit mai multe familii mixte bine întemeiate, cu statut social destul de înalt, de regulă soțiile fiind române. Istoricul relației bilaterale nu duce lipsă de momente înălțătoare. Sabia dăruită generalului Eremia Grigorescu din partea împăratului Japoniei, la scurt timp după istorica bătălie de la Mărășești, este o mărturie. Autentic obiect de artă, splendida sabie imperială a fost însoțită de o dedicație răsunătoare: „Voi sunteți aceia care scrieți istoria țării”. Să nu uităm că în anul 1912, în preajma primei conflagrații mondiale, generalul Maresuke Nogi venise în România ca oaspete al Casei Regale. Era eroul de la Port-Arthur și urma să fie modelul suprem de loialitate, preferând să nu supraviețuiască Împăratului, făcându-și seppuku în ziua înmormântării suveranului. Asemenea jaloane istorice pe itinerariul istoric bilateral m-au îndemnat să mă ridic la înălțimea demnității pe care o promisem. Istoricul mai apropiat al relațiilor se poate observa în amintirile unor japonezi despre Nadia Comăneci, care a strălucit pe arenele nipone în 1979. Iar dacă vorbim de sport, campionul mondial la aruncarea ciocanului, Koji Murofushi, pe care l-am întâlnit personal, este rodul unei familii româno – japoneze formată după Olimpicile din 1964, mama sa fiind aruncătoarea de sulică Serafina Moritz, iar tatăl, Yuka Murofushi, aruncător de ciocan. Amintirile plăcute din România ale perechii imperiale, pe vremea când alțeta sa Akihito era prinț moștenitor, mi-au fost prezentate cu bucurie de fiecare dată când am avut onoarea dialogului, Împărăteasa Michiko subliniind, printre altele, frumusețea și unicitatea Mănăstirii Voroneț. Sunt convins că, într-o anumită măsură, impresia mea despre modul cum văd japonezii țara noastră este deformată de faptul că am trăit acolo ca un privilegiat ambasador, iar protocolul îi obliga la amabilități șablon, însă vă spun și din experiența altora, din spre Tokyo, România se vede mai frumoasă decât dinspre multe capitale europene.

M.C.: *O a altă carte a dvs. care a fost primită cu interes este Români de roman în Japonia, pe care, pentru a merge și spre „diplomația culturală”, ați tradus-o și publicat-o, ca de altfel și Stația Tokyo, în engleză. Am impresia mea, care s-a format și în Japonia, dar și discutând cu diverși japonezi prin lume. În opinia dvs. cum este privită România de către statul japonez, de japonezi?*

R.Ș.: Impresia dumneavoastră, chiar dacă nu mi-o destăinu-iți, nu poate diferi de a mea, dar eu fiind cel intervievat, vă răspund. Pentru asta, însă, ar trebui să mai scriu o carte și nici măcar n-aș fi original. Poate să încep cu o destăinuire din culisele muncii diplomatice. Ca economist, mereu am ținut, în comunicările mele, să subliniez diferențele dintre cele două țări, cu cât mai multe argumente statistice și faptice. Motivul era acela de a sugera o abordare pragmatică a relației pornind de la poziția celor două țări pe arena globală. În cartea *Japonia după Fukushima* am chiar un subcapitol *România și Japonia – statistici comparate*. Am întocmit grafice pentru a fi mai sugestiv, dar le-am și interpretat. Să vă dau un exemplu: Japonia are 22 de laureați ai Premiului Nobel, pe când România doar 4. Chiar dacă disproporția e mare, raportat la populație, România întrece Japonia, cu 0,19 laureați la milionul de locuitori, față de numai 0,17 laureați – Japonia. Ce vreau să spun cu asta? Japonia e diferită, dar trebuie privită ca atare. Dincolo de interpretarea statisticilor, trebuie să știm că Japonia face parte din G7, are printre cele mai mari rezerve valutare pe glob, este a treia economie a lumii și a fost multă vreme a doua. Dacă intrăm în alte detalii, datoria publică a Japoniei depășește 220% din PIB, iar România se oprește la doar 40%. Cu toate acestea, paradoxal, solvabilitatea Japoniei o întrece cu mult pe a României. Dar să lăsăm statisticile! Vreau să evidențiez nevoia de abordare a relației bilaterale de pe poziții realiste, fără clișee. România se vede corect de la Tokyo. Când solicit sprijinul Japoniei la ONU trebuie să țin cont de poziția sa în lume și de obligațiile internaționale pe care le are, pentru a nu fi dezamăgit când, din start, diplomatul nipon îmi răspunde că opțiunea a fost deja făcută. Ca să cer ceva, trebuie să pot oferi ceva în schimb, să nu rămân cu mâna întinsă. Japonia ne vede la adevărata noastră valoare. În plus, să nu uităm propensiunea spre perfecționism a japonezului, care îl face să aprecieze interlocutorul după merite. Când am ajuns în Japonia, în 2012, românii nu beneficiau de accesul liber în arhipelag. Demersurile noastre diplomatice pentru a obține „viza waiver” au fost dificile prin faptul că argumentele nipone se bazau pe statistici greu de contrazis. Cazurile de români întorși de la frontieră, de hoți sau chiar de traficanți de droguri vorbeau de la sine. Buna conlucrare între autoritățile celor două țări a condus, în final, la eliminarea permanentă a vizelor la intrarea românilor în Japonia. Formula „diplomație culturală”, practică de secole, presupunând interacțiune umană, schimburi lingvistice, artistice, economice, religioase sau de idei, are la bază educația primară. Dacă neglijăm educația de bază în stil clasic, prin cultură și știință, atunci putem spune: pa, idee de paideia! Pa, diplomație culturală! Fără această fundație, construcția diplomației culturale nu rezistă. Din fericire, „românii de roman” care s-au perindat prin Japonia au dispus de un solid spirit uman bazat pe cultură și știință, facilitându-ne munca noastră, a diplomaților clasici.

M.C.: *Că ați ajuns să iubiți Japonia este evident din ce scrieți. Japonia după Fukushima arată și admirația dvs. pentru această țară, pentru oamenii ei, pentru felul lor de a fi...*

R.Ș.: Chiar dacă nu mi-ați adresat o întrebare, îmi face plăcere să mă refer la admirația generică față de Japonia, deși nu este o particularitate doar a mea și nici măcar nu mă număr printre cei mai fervenți fani români ai Japoniei. Ceea ce am scris în *Japonia după Fukushima* reprezintă doar constatări și nicidecum exagerări sau remarci partizane. Subtitlul însuși, *O economie în refacere* dovedește nota realistă, deoarece mă refer la economia niponă după două decenii de stagnare, cu o mulțime de cifre, grafice, evoluții și exemple din realitate, incontestabile. Nota preponderent pozitivă a memoriilor provine și din statutul privilegiat pe care l-am avut, acela de ambasador. Am auzit unii români nemulțumiți de viața în Japonia, de la unii care nu aveau aer condiționat în luna iulie, sau alții care se acomodau greu cu dormitul pe tatami și până la cei care se simțeau izolați în mijloacele de transport în comun când scaunele de lângă ei rămăneau libere. Ar fi multe asemenea exemple. Am și eu mici nemulțumiri, însă în imaginea de ansamblu ele dispar, nu doar se estompează. Aș spune că dumneavoastră supralicitați remarcând „admirația” mea, când de fapt este o încercare de schiță realistă a Japoniei, așa cum am cunoscut-o. Sigur, dacă m-aș fi aflat în postura celor patru români pe care i-am vizitat în penitenciar, imaginea ar fi fost alta, cum alta a fost cea prezentată de matelotul Dumitru Nistor în timpul Primului Război Mondial. Am avut de a face cu români expulzați pentru fapte reprobabile, cu români nemulțumiți că nu găsesc o pâine ca acasă, sau români care nu înțelegeau pasiunea maladivă pentru muncă a unor colegi japonezi și alte asemenea exemple, dar nu au fost fapte trăite direct de mine. Caracterul japonezului surprinde. Încerc să-l rezum. Impresionează propensiunea lui de a plasa echipa înaintea individului, respectiv mentalitatea de grup. Sigur, trăsătura aceasta poate conduce la exagerări indezirabile, dar nu e locul să le dezvoltăm. De exemplu, caracterul „workoholic” derivă tocmai din spiritul de echipă, pentru că japonezul care și-a terminat norma zilnică rămâne la serviciu până și-o termină și colegul. Japonezul este mai onest și mai respectuos decât media mondială. Nu pot uita momentul în care un polițist, pentru a vorbi cu mine când eram la volan, s-a ghemuit pe vine, ca să nu-mi vorbească de sus. La ele acasă în Japonia, ordinea și curățenia fac parte din confortul zilnic și din respectul pentru sine, pentru cei din jur, pentru natură. Paradoxal, specialiști în tehnologii de vârf, japonezii iubesc manufactura, iubesc asimetria și imperfecțiunea în artă, iubesc artizanatul și păstrează tradițiile, punând la loc de cinste „tezaurul uman viu”, fie el în olărit, muzică, pictură sau altă formă a culturii tradiționale. Ministerul de externe ne-a organizat diverse excursii prin țară, de fiecare dată vizitând câte un atelier artizanal, în simplitatea și arhaismul său. Poate din acest tradiționalism se trage și inabilitatea unora de a interacționa cu străinii. Totuși, nu s-au sfiit să copieze tot ce au văzut bun în lume, inclusiv Turnul Eiffel. Admir japonezii nu doar pentru calitățile lor proverbiale, dar și pentru dezinvoltura lor, emotivitatea ascunsă în spatele spiritului de samurai, sau sensibilitatea gheșei cu multiplele reverențe la despărțire. Admir japonezii chiar și pentru nereușitele lor, sau mai exact

pentru modul demn în care își acceptă eșecurile. Declinul demografic, rata mare a sinuciderilor, cele două decenii pierdute în economie sunt doar câteva din imperfecțiunile nipone. Faptul că și le asumă și le recunosc se poate găsi și în cele patru expresii prin care se poate spune „mă scuzați” în limba japoneză.

M.C.: *Felul în care v-ați îndeplinit misiunea, în viziunea japonezilor, se reflectă și în faptul că, după cum am constatat, ambasadorii Japoniei în România participă la lansări ale cărților dvs., dar mai ales prin faptul că ați primit o decorație cu profunde semnificații pentru Arhipelag, la decernarea căreia, fiind pandemie, nu am putut ajunge. Vorbiți-ne despre semnificația acesteia, despre momentul respectiv...*

R.Ș.: Eforturile mele de a înțelege Japonia au pornit dintr-un motiv firesc, de a-mi îndeplini misiunea diplomatică de promovare a interesului României în acea țară. Fascinația pentru arhipelag a venit apoi gradual, pe măsură ce l-am cunoscut, cu oamenii săi, cu tradițiile și cultura și mai ales cu exotismul care întrecea ponciferile preconceptuate. Am căutat din start să înțeleg cultura niponă, pentru a putea dialoga și a găsi pârgurile adecvate în susținerea solicitărilor către autoritățile nipone căci, simplificând lucrurile, diplomatul este trimis în străinătate să lucreze în folosul propriei țări. Să vă destăinui un mic artificiu, care a funcționat perfect. Câteva cuvinte în japoneză, bine plasate, au un efect surprinzător. Încă de la Londra am învățat să pronunț fluent, în limba japoneză, cel mai faimos haiku al lui Basho: „Furu ike ya/ kawazu tobikomu/ mizu no oto”. Când i l-am recitat Împăratului, la o ceremonie a ceaiului, a fost impresionat. Am mai învățat, la fel, câteva scurte propoziții, pentru împerejurări deosebite, care aveau impact asupra auditoriului. Dar nu e vorba numai de limba japoneză. Evidențierea unor valori românești prezente în arhipelag are efect. Am vizitat muzeele în care se află cele 14 opere ale lui Brâncuși pe teritoriul japonez și am dialogat cu directorii și curatorii, constatând cât este de apreciat și admirat. Am organizat un simpozion „Brâncuși” la Muzeul de Artă din Yokohama, acolo unde se află o *Pasăre măiastră* a sa și o sculptură a discipolului său, japonezul Isamu Noguchi, intitulată „Omăgiu lui Brâncuși”. Am organizat un seminar „Vladimir Ghika”, punctând inclusiv legendara primire și binecuvântarea Împăratului Hirohito, în 1932. Am insistat asupra reînnoirii parteneriatului româno – nipon, cel vechi fiind anterior aderării României la UE și schimbării Constituției noastre. Asemenea demersuri nu au trecut neobservate, așa încât, după ce m-am pensionat, am avut marea onoare de a fi decorat cu „Ordinul Soarelui Răsare cu Stea de Aur și Argint”. Momentul decorării m-a emoționat. Deși derulat în cerc restrâns din cauza pandemiei, semnificația rămâne profundă, ca unul din cele mai marcante momente ale vieții mele. Nu vreau să insist pe această temă, să nu alunec în nesăbuita lăudăroșenie, căci m-am întrebat sincer: de ce eu?

M.C.: *Această „apropiere” de cultura japoneză, de „japonesness” (să zicem „japonism”) se reflectă și în faptul că scrieți lirică de sorginte niponă, cu precădere, dar nu numai, haiku. Dar căruia îi aduceți „tușe” românești, până la a propune acel concept de „haiku bănățean”... Ce v-a atras spre haiku?*

R.Ș.: Sunteți generos cu mine când spuneți că scriu haiku. Eu mă joc de-a versurile și, încercând să înțeleg haikuul, aștern pe hârtie cuvinte care să respecte, în mare, șabloanele acestuia. Mi-am expus părerile despre ceea ce înțeleg că ar fi haikuul, însă nu pot spune cu mâna pe inimă că rezultatul încercărilor mele este haiku. Chiar nu mă preocupă această categorisire. După întoarcerea din Japonia am susținut o prelegere în engleză la Universitatea București, pe 4 martie 2017, „*Haiku – my way of understanding the mind and body in Japanese culture*“. Titluri pretențioase de plachete în limba engleză, ca *Haiku in Romania* sau *Ambassadorial Haiku* nu au făcut decât să-mi multiplice semnele de întrebare despre haiku. Anul trecut am publicat *Despre haiku/ On Haiku*, o broșură bilingvă care se vrea un a-b-c în tehnicile liricii scurte nipone, bazat pe experiența altora, fără pretenția de a mă considera un specialist. Ideea mi-a venit după ce mi s-au adresat mai multe întrebări elementare la diversele prezentări anterioare. În fapt, a teoretiza nu reprezintă mare lucru, mai ales când avem la îndemână atâtea studii aprofundate în domeniu, îndeosebi în limba engleză. Senzația mea este că haiku trebuie trăit, mai presus decât a fi scris. Eu singur știu că un haiku sclipitor este ca diamantul pe o plajă întinsă, printre miriadele de fire de nisip. Cert este că „m-a prins“ acest joc și mă relaxează, fără a-mi impune reguli stricte. Prefer haikuul meditativ, chiar dacă nu conține cuvântul definitoriu pentru anotimp, sau juxtapunerea specifică. Poate de aceea nici nu poate fi considerat haiku, după unele standarde. Un subtitlu al meu, *Triade în metrică de haiku* îmi dă în vileag ezitățile. Despre caracterul japonez merită amintită cartea *Japonisme – Arta de a fi mulțumit*, de Erin Niimi Longhurst, apărută în 2019 în limba română. Jumătate japoneză și jumătate englezoaică, autoarea punctează bine trăsăturile fundamentale ale japonezului. Tocmai printre aceste trăsături se regăsește și specificul haikuului, care m-a atras și pe mine. Este vorba de brevități, de căutarea esențelor, de sinteză și, revenind la Brâncuși, de frumusețea simplității.

M.C.: Ați căutat mereu să promovați imaginea României, cultura română în Japonia. Sunt, desigur, asociațiile de haiku din România, care fac diverse activități, autori care scriu, publică în Japonia ș.a. Ce am putea face mai mult pe tărâmul „diplomației culturale“ (mă gândesc și la cartea dvs. *Ambassadorial haiku*) în „cazul“ Japoniei?

R.Ș.: Sigur că întotdeauna e loc de mai bine, nu doar din perspectiva perfecționismului nipon, dar și în raport cu potențialul culturii române. Ar fi loc și aici, de un tom întreg de exemple. M-am străduit să afl de ce nu avem încă un volum de poezii ale lui Eminescu în limba japoneză. Toamna trecută, după insistențe continuate, am reușit în sfârșit să dau de un japonez vorbitor de română, mai vârstnic, care mi-a scris pe e-mail că va publica în curând un volum care include Luceafărul tradus integral în japoneză. Greu! În demersurile mele, i-am propus doamnei profesor Rodica Frențiu din Cluj să încerce, să facă un început. Îi spuseseam că nu e vorba de a muta munții din loc, ci doar să pornească un demers, care poate fi apoi continuat și ameliorat. E doar un exemplu. Sunt multe lacune în promovarea culturii noastre în arhipelag și cred că și mie îmi pot

reproșa insuficiențele eforturi. Este adevărat că, în noiembrie 2015, am venit în țară și i-am cerut ministrului să mă retragă, din motive de familie, la împlinirea mandatului de patru ani. Altfel, aveam mai multe proiecte de diplomație culturală. Experiența anterioară Japoniei mi-a delimitat obligațiile de diplomat român, chiar dacă uneori eram tentat să fiu mai maleabil. Țin minte că am fost poate prea tranșant, chiar în primele zile ale prezenței mele la Tokyo, când am primit o delegație oficială la Ambasadă, care îmi solicita sprijinul în îngrijirea grădinii japoneze din Herăstrău. Nu uit cât de dezamăgiți au fost când le-am replicat că au greșit adresa, eu fiind trimis la Tokyo să promovez cultura română în Japonia și nu invers, iar ei trebuie să se adreseze Ambasadei Japoniei din București. Ulterior am învățat să fiu mai delicat.

M.C.: S-a vorbit pe tărâmul traducerilor/ lingvistic despre o luptă între „limbile mari“, cu circulație internațională, și cele „mici“, care rămân, în genere, într-un cadru geografic (mai) restrâns, de regulă, astfel încât, pentru acestea din urmă, pentru a „răzbi“, s-a spus și că „zona traducerilor e o zonă de război“. Ca diplomat, ca scriitor, dat fiind și că ați scris de multe ori despre asta, cum considerați că este cultura/ literatura română promovată/ receptată peste hotare? Și, în subsidiar, cum considerați că este literatura română reprezentată și în bibliotecile din Japonia?

R.Ș.: Dincolo de literatură, în „zona de război a traducerilor“ merită reamintită o eroare notorie care a condus, conform unor interpretări neprobate oficial, la bombardarea Hiroshimei la sfârșitul celui de Al Doilea Război Mondial. Se spune că bomba „Little Boy“ a fost lansată dintr-o greșeală de traducere. Cuvântul „mokusatsu“ cu care a răspuns premierul Suzuki la apelul Aliaților de a capitula a fost înțeles greșit, în sensul de a ignora apelul, în timp ce, pe fond, el însemna consolarea cu o realitate. Deși rămâne un semn de întrebare asupra interpretării, totuși, mulți istorici consideră că traducerea a fost corectă. Acum, revenind la întrebare, limba română este prea puțin prezentă în bibliotecile din arhipelag. Am avut o relație bună cu directorul Bibliotecii Dietei, Noritada Otaki, căruia i-am donat cărți în limba română. Doamna profesor Angela Hondru, o somitate în materie, traduce mult din japoneză în română, în mod firesc, însă prea puțin invers. Aici diplomația nu cred că poate face mare lucru, mai ales că nu dispune de resurse financiare și personal calificat. Poate dacă s-ar plăti bine niște traducători, s-ar putea face și „promovare“ în acest domeniu. Dar într-o țară sensibilă la calitate, precum Japonia, valorile autentice se promovează singure. Am avut bucuria să văd piese de teatru ale lui Matei Vișniec, puse în scenă la Tokyo, în limba japoneză cu sălile pline. Nu că aș fi sceptic în privința limbilor „mici“, dar cred că experiența de viață, mai ales la Bruxelles, unde România a deținut portofoliul multilingvismului după aderarea la UE, mă îndreptățește să constat că limba engleză continuă să câștige teren, din simplul motiv al eficacității. Chiar și după Brexit, engleza e cea mai vorbită limbă din Europa. Nu uit un moment când, La Bruxelles, președintele Jacques Chirac a ieșit din sală când compatriotul său, Jean Claude Trichet, președinte la vremea aceea al Băncii Central

Europene, a început să vorbească în engleză. Un gest disperat, dar inutil. Nu schimba nimic. Am asistat, la începuturile internetului, la încercarea limbii franceze de a ține piept invaziei de cuvinte englezești, inventând propriile cuvinte care, însă, nu rezistau în fața tendinței pragmatice de simplificare din partea utilizatorilor. Este exemplul cuvântului francez „courriel” folosit în loc de „e-mail”. Știm cu toții care este cea mai vorbită limbă de pe glob: engleza stricată. Caracterul insular al Japoniei, dar și bunăstarea de acasă și un patriotism de bun simț îi determină pe japonezi să nu vorbească limbi străine, nici măcar engleză. În același timp, cu un consistent potențial financiar, japonezii susțin traduceri în engleză, pentru a se face cunoscuți în lume. O excepție o face Haruki Murakami care, conform confesiunii din *Meseria de romancier*, își datorează primul succes unei experiențe inedite: și-a scris în limba engleză, săracă așa cum o posedă, începutul romanului *Ascultă cum cântă vântul*. Apoi l-a tradus în japoneză, obținând un excelent rezultat, prin concizie și claritate. Ca să ajung și la o concluzie, economistul din mine crede că se poate finanța promovarea limbii române, prin diplomație, dar cea mai mare parte a promovării o face valoarea intrinsecă a literaturii. Limbile străine au importanța lor în viața de diplomat, așa cum au jucat și în viața mea. Cunoașterea limbii ruse și apoi a limbii polone, de exemplu, m-a ajutat să dialoghez, la Bruxelles, în biroul său parlamentar, cu fostul premier polonez Jerzy Buzek, ajuns președinte al Parlamentului European între 2009 – 2012. Îl cunoscusem la Varșovia, în 1997, când era premier, unde îl însoțisem pe omologul său român. Apoi am dialogat cu Donald Tusk, la Tokyo unde venise în calitate sa de președinte al Consiliului European, în perioada 28 mai – 4 iunie 2015. Tot cunoașterea acelei limbi mi-a facilitat dialogul cu fostul președinte Aleksander Kwaśniewski, amintindu-i momentul când îl cunoscusem în biroul său de ministru al tinerețului în cabinetul reformist Messner.

M.C.: Spre comparație, cum se petrec lucrurile în/ cu Japonia?

R.Ș.: Dacă privim statistic, după datele OCDE, Japonia cheltuiește puțin din PIB pentru cultură, în comparație cu alte țări dezvoltate. Cele trei premii Nobel pentru literatură, Yasunari Kawabata (1968), Kenzaburo Oe (1994) și Ishiguro Kazuo (2017) nu cred că au vreo legătură cu promovarea diplomatică. Totuși, pe ansamblu, constat că, în timp ce activitatea „Japan Foundation” este prezentă în România cu multiple prilejuri, Institutul Cultural Român și-a deschis filiala din Tokyo abia în 2023, după semnarea Parteneriatului Strategic. În 2012, înaintea plecării la post, am avut o discuție cu președintele IDR la acea vreme, Horia Patapievici, care s-a arătat entuziasat să deschidă reprezentanța IDR la Tokyo, însă, în cele din urmă, se optase pentru Beijing. Așadar, cu amărăciune constat diferențe între România și Japonia nu doar în calitatea operei promovate, dar și în consistența promovării ei. Observăm de multă vreme prezența „Japan Foundation” pe canalele mass media din România, cu filme, clipuri, documentare și evenimente specifice care presupun cheltuieli substanțiale. Nu mai departe decât anul trecut, Japonia a fost partener principal la târgul de carte Bookfest, promovând amply literatura niponă.

Agencia pentru Afaceri Culturale din Japonia dispune de buget consistent pentru pregătirea strategică a translatorilor, susținerea financiară a autorilor pentru participarea la târguri internaționale de carte precum cel de la Frankfurt, organizarea de concursuri de traducere etc. Traducerile de calitate implică o înțelegere a culturii nipone și o capacitate de a capta nuanțele prin expresia literară, nuanțe specifice limbii în care se traduce. Un element specific Japoniei este implicarea sectorului privat în promovarea literaturii și culturii, marile corporații sponsorizând opere și autori de succes. Editurile din Japonia sunt sprijinite de stat, atât financiar cât și prin legislația specifică. De exemplu, marilor companii de comerț online, precum Amazon sau Rakuten, li se interzice vânzarea cărților în format electronic la un preț mai mic decât al cărții pe hârtie. Acolo unde există bani se găsesc și formule de promovare, însă în ultima vreme popularitatea cărților japoneze a venit în paralel cu popularitatea autorilor, ca Haruki Murakami, Marie Kondo sau Kazuo Ishiguro.

M.C.: Cu gândul și la *Români de roman* să vorbim și despre diplomație ieri și azi, diplomație și cultură ieri și azi...

R.Ș.: Ieri și azi! Dacă plecăm de la „*Români de roman în Japonia*”, atunci „ieri” ar însemna înaintea celui de Al Doilea Război Mondial. În această interpretare, „azi” ar include perioada postbelică până la încheierea Războiului Rece, dar mai ales schimbările care au urmat. O mulțime de incertitudini și preocupări în relațiile internaționale adăugate la o agendă deja supraîncărcată au complicat mult diplomația de azi, comparativ cu cea de ieri, deja sedimentată. Pentru mine, folosirea tot mai intensă a internetului în diplomație, fie ea multilaterală sau bilaterală, face marea diferență din ultimele două decenii. Diplomația și cultura de azi nu mai pot fi concepute fără tehnologia informației. Dacă ne gândim numai la WikiLeaks ne dăm seama că în era comunicării online diplomația capătă alte valențe, dar și alte amenințări. Diplomatul clasic, acela definit de Sir Henry Watton drept „o persoană onestă trimisă în străinătate să mintă pentru binele țării sale”, și-a schimbat profilul, el stă mult în fața ecranului, nu doar pentru a comunica, dar și pentru a se informa. Cultura urmează același traseu. Când am citit *Codul lui Da Vinci* al lui Dan Brown, mi-am dat seama că, în bună parte, autorul a fost ghidat de computer. Ce să mai vorbim astăzi, când „ChatGPT” ne poate scrie, la comandă, studii întregi. Ați sesizat excelent, „ieri și azi”, iar după mine frontiera o reprezintă internetul, deci chiar mai aproape, undeva prin anii nouăzeci ai secolului trecut. Sigur, mi-ar fi mai la îndemână diplomația economică, despre care am scris, dar nu este prea atractivă. Ceea ce s-a sofisticat în ultima vreme este diplomația morală vizavi de morala diplomatică. Mă refer aici, pe de o parte la diplomația propusă de președintele Woodrow Wilson în 1912 prin care acorda sprijin numai țărilor cu valori morale apropiate, iar pe de altă parte la „morală diplomatică”, respectiv comportamentul conform Convențiilor de la Viena privind relațiile diplomatice. Despre aceste convenții putem constata o anumită relativizare „azi”, când Dominique Strauș Kahn poate fi arestat deși are pașaport diplomatic. Asemenea „picanterii” se pot remarca la

scară globală, însă, din fericire, nu am avut situații speciale în relația româno – niponă. Sigur, au apărut tensiuni când, în urma crimei de la Otopeni a cărei victimă a fost o japoneză, am primit amenințări cu bombă la Ambasada din Tokyo, însă acesta e un caz cu totul izolat. Privind spre partea plină a paharului, sunt bucuroși să remarc, în cultura de azi, entuziasmul cu care voluntarii japonezi participă an de an la festivalul de teatru din Sibiu. Am fost mândru să asist în Japonia la spectacole de înaltă ținută susținute de nume faimoase ale muzicii clasice precum Angela Gheorghiu sau Elena Moșuc, sau concertele dirijate de maestrul Cristian Mandeal. În România trebuie remarcată prezența la Cluj, de vreo 15 ani, a sopranei Ato Sumi Kawara, la Târgu Mureș a dirijorului Shinia Ozaki, iar la Brașov a dirijorului Koichiro Kanno, ca să dau doar câteva exemple. Despre „diplomație azi”, amintesc o perioadă însemnată din viața mea, legată de Uniunea Europeană și, în general de Bruxelles. Deși pare relativ absconsă, funcția mea de co-secretar al Consiliului de Asociere România – UE, în perioada 1998 – 2002, m-a purtat aproape de trei miniștri de externe ai României, ei îndeplinind, pe rând, funcțiile de co-președinți ai acelui Consiliu de Asociere. Fără să intru în complexa arhitectură a structurilor de preaderare, voi puncta doar câteva momente de interes. Trebuie spus, totuși, că aveam de pregătit, în bună parte, dosarul ministrului pentru Consiliul de Asociere, care avea loc alternativ, la București și la sediul UE. Am început cu Andrei Pleșu, care sosise direct de la New York, de la ONU, la Bruxelles. L-am întâmpinat la aeroport și am mers apoi la Luxemburg, unde se țineau uneori consiliile, alternativ cu Bruxellesul. În bună parte eram responsabil cu regia întregului eveniment, împreună cu co-secretarul din partea UE, la vremea aceea italianul Gabriele Scaramucci. Conlucrarea cu el era esențială pentru bunul mers al consiliilor. Omologul co-președintelui român era, în 1998, ministrul german de externe, Joschka Fischer, conform președinției turnante a UE. Ajuns în sala din Luxemburg, am avut o surpriză neplăcută. Scaramucci m-a anunțat că Fischer nu poate veni și va fi înlocuit de un adjunct al său, un anume Günter Verheugen. Mă temeam că ministrul român mă va certa pentru că nu-l anunțasem mai devreme, dar n-a fost așa. S-a purtat amabil și respectuos. Apoi, i-am ascultat amintirile, povestite cu haz, la un prânz oferit de ambasadorul Liviu-Petru Zăpârțan. M-am bucurat să-l văd pe anonimul Verheugen devenit apoi faimos comisar european pentru extindere, începând cu septembrie 1999. A urmat Mircea Geoană, devenit ministru de externe după ce fusese ambasador la Washington. Mi-a plăcut competența cu care subliniasse valorile României și, mai ales, valoarea elitelor românești. Era mult mai pretențios cu noi, cei din jur, decât fusese Pleșu, fiind un excelent cunoscător și practicant al diplomației românești. Al treilea ministru de externe căruia i-am servit drept co-secretar în Consiliul de Asociere, Petre Roman, a excelat prin cunoașterea limbilor străine și prin faima ce o avea, drept erou al Revoluției Române. Experiența acumulată la Bruxelles m-a ajutat să înțeleg mecanismele și valorile Uniunii Europene. Am înțeles, din interior, și unele neajunsuri, pe care le-am

exprimat deschis unor interlocutori europeni. După începerea negocierilor de aderare, i-am sugerat doamnei ministru Puwak să solicitem o finanțare specială pentru state cu pondere mare a agriculturii în economie. La vremea aceea aveam peste 13%, făcând din România singura țară care s-ar fi calificat, dacă se stabilea un prag de 10%. Mă inspirasem din experiența Suediei care negociase, în perioada când am lucrat la Stockholm, o finanțare specifică pentru zone cu populație sub 4 locuitori/kmp. Doamna Puwak nu a acceptat. I-am spus baronesei Emma Nicholson, dar aceasta mi-a sugerat „să tăcem până intrăm în UE”. Mi-am permis, în dialog cu interlocutorii europeni dar și în cărțile mele, să fac unele comparații cu vremurile „de tristă amintire” din România. De exemplu, când a apărut „Strategia Lisabona” prin care UE își propunea să devină, în 10 ani, cea mai competitivă economie a lumii, am comparat-o, prin caracterul său utopic, cu lozinca veche din România, „cincinalul în patru ani și jumătate”. Apoi, am comparat criteriile de la Lisabona cu „patul lui Procust” prin limitele rigid impuse, care s-au dovedit apoi nerealiste, mai ales în timpul crizei economice din anii 2008 – 2010 și în pandemia din 2020-2021.

M.C.: *Cu gândul la câteva rânduri din Stația Tokyo, despre un diplomat japonez ajuns ambasador în SUA (care, spuneai dvs., confirma sintagma lui Hideo Kitahara, din 1983: „Diplomații sunt simbolurile națiunii și icoanele poporului căruia îi aparțin. Inteligența, profesionalismul și calitățile personale proiectează imaginea națiunii și reprezintă unica bază a seriozității de care dă dovadă poporul lor în relațiile cu țara de reședință”), vă întreb: Cum credeți că este înțeles în țara noastră, și de către „stat”, de instituțiile care lucrează/ar trebui să lucreze în acest sens, dar și de breasla scriitorilor, rolul diplomației culturale?*

R.Ș.: Sintagma în sine, „diplomație culturală”, cu frontiere nedefinite clar, mă îndeamnă să mă rezum la ceea ce sugerați prin întrebare. Citatul l-ați ales foarte bine, confirmând realitatea că prestanța unui diplomat și calitățile sale proiectează deja imaginea țării de proveniență în statul acreditat. Pornim, așadar, de la selecția diplomaților, de la procedurile de intrare în diplomație, de la legile care reglementează statutul diplomatului. În ultimii ani, înainte de pensionare, am elaborat niște schițe comparative între normele diplomatice din diverse țări, cu scopul ameliorării legislației românești. Fără să alunec pe panta sugerată prin expresia „ar trebui să lucreze”, îmi permit să remarc nevoia de perfecționare a Legii privind Statutul Corpului Diplomatic, nu doar pentru adaptarea la era internetului și la diplomația informatică, dar și pentru că, din 2003 când a fost inițiată Legea nr. 269, au trecut două decenii. Tocmai pentru că știu prevederile legilor, nu numai de la noi, dar chiar și statutul diplomatului după pensionare în state cu mai multă experiență, încerc să nu detaliez mai mult subiectul în diapazon critic. În privința „breslei scriitorilor”, ea poate fi o perlă a coroanei. Un laureat al Premiului Nobel pentru literatură promovează cultura unei țări cât o sută de ambasade. În același timp însă, gândindu-mă la Haruki Murakami, nu prea iubit în rândul scriitorilor din țara sa, mi-e greu să mă refer la o „breaslă” unitară. Totuși,

el a devenit de mult un vector însemnat al diplomației culturale nipone. Nici Japonia și nici altă țară nu e scutită de manifestări, uscături ale oricărui codru falnic. Statul, la urma urmei, este format tot din oameni, cu calități și defecte. Cred că România a progresat enorm în ultima vreme în promovarea propriei culturi, nu doar prin instituțiile oficiale sau autorii de succes, ci și prin valoarea românilor emigranți, tot mai mulți și tot mai buni, din rândul cărora, în timp, s-au ridicat valori culturale, sportive și științifice. Așa cum, uneori cele mai multe încasări valutare în România provin din remiterile românilor de afară, tot la fel beneficiile culturale sunt aduse de aceiași cetățeni plecați să-și afirme valoarea în lumea largă. Cred că e bine să amintesc aici rolul relațiilor interumane în diplomație și să vă dau exemplul numit de mine „filiera suedeză”. În diplomație este nevoie de prieteni, de cunoștințe cât mai multe, chiar și acum, în epoca inteligenței artificiale și a comunicațiilor online. Pentru mine, cei peste patru ani petrecuți în Suedia începând cu 1993 au însemnat o excelentă bază de relații pentru ce a urmat. Învătasem chiar puțin limba suedeză, așa încât puteam să traduc, cu dicționarul alături, articole economice din presă și să întretin mici conversații elementare. Am urmărit negocierile de aderare ale Suediei la UE și primii ani post-aderare. Am avut întâlniri cu negociatorul lor șef, Ulf Dinkelspiel și cu negociatorul pe agricultură, Lénart Dafgård. L-am cunoscut pe ministrul agriculturii de la acea vreme, Karl-Erik Olsson, cu care am rămas într-o extrem de utilă relație de prietenie după ce a devenit membru al Parlamentului European. Olsson, de exemplu, ne-a sprijinit din interiorul Parlamentului în diverse momente ale negocierilor de aderare, la capitolul agricultură. Pe fostul premier Carl Bildt l-am întâlnit, de asemenea, la Bruxelles, la firma de consultanță europeană Kreab. Cred că acum, când Suedia este aproape să adere la NATO, nu mai este un secret să amintesc faptul că, personal, Carl Bildt mi-a spus, în 2002, să ne grăbim cu aderarea la NATO, pentru că ei vor să ne ajungă din urmă. Nu mai este un secret nici faptul că, pe filiera suedeză, am „pus la cale” un discurs al șefului statului român la Centrul de Studii Europene din Bruxelles (CEPS), cu ajutorul suedezului Staffan Jerneck. Dialogul simplu, sincer, parțial în limba suedeză, era de mare efect. De fapt, relațiile de prietenie m-au ajutat și la organizarea unei alocuțiuni a premierului României la Friends of Europe, cu ajutorul altui prieten, Gilles Merritt, pe care l-am reîntâlnit întâmplător la Tokyo.

M.C.: *Am publicat la Iași, în „Convorbiri literare” și „Poezia” articole, poezii ale dvs., am semnalat mai multe cărți ale dvs. Să ne oprim asupra acestei laturi a activității dvs., care se îmbină firesc cu „diplomația culturală” (de altfel, aveți volume despre diplomație și literatură). Așadar, vorbiți-ne despre Radu Șerban autorul și al unor cărți despre istorie, despre Europa etc.*

R.Ș.: Mă împingeți din nou în păcat, să vorbesc despre mine, ca autor de cărți. Mă onorează atenția pe care mi-ați acordat-o, publicându-mi încercările de exprimare în cuvinte a unor gânduri sau opinii. Mi se pare mult calificativul „autor”. Dacă vreți, totuși, să vă destăinui din motivațiile mele, am să încep cu prima carte, un dicționar de comerț exterior,

care are o istorie mai complicată, începută cu mai bine de 30 de ani în urmă. Spre finele anului 1989 terminasem de dactilografiat un dicționar poliglot la care lucrasem patru ani, folosind și mașina de scris cu litere chirilice pentru termenii în limba rusă. La fiecare termen, pe lângă echivalentul în engleză, franceză, rusă și germană, adăugam detalieră termenului în limba română, fiind astfel și un dicționar explicativ. Dactilografiat de mine cu migală și legat, l-am predat spre publicare. După Revoluție am încercat să-l recuperez, dar persoana căreia i-l predasem, mi-a spus că a dispărut. N-am avut ce face, m-am consolatat. După câteva luni, au început să apară în ziarul „Bursa”, în serial, definiții exacte din dicționarul meu. Deși indignat, mi-am dat seama că m-aș lupta cu morile de vânt. Totuși, pentru că mai păstrasem o copie dactilografiată, am arătat-o altor specialiști care le-au integrat într-o lucrare comună, „Dicționar de comerț”. Bine și așa, mi-am spus. După doctoratul din anul 2000, când îndrumătorul m-a îndemnat să-mi public teza, am făcut un pas în plus și, adăugând alte paragrafe, am publicat la „Tribuna Economică” *Extinderea Uniunii Europene*, în 2004. A urmat o serie de cărți pe teme de integrare europeană. O temă aparte, oarecum de familie, a reprezentat-o biografia primului episcop român în SUA, Policarp Morușca, frate al bunicului, în anul 2007. Experiența japoneză a adăugat câteva plachete de haiku, cartea de memorii și lucrarea cu biografiile acelor români faimoși care au călătorit în Japonia.

M.C.: *Să încheiem, mulțumindu-vă că ați acceptat să avem această convorbire care va apărea în revista „Hyperion”, la Botoșani, cu planurile dvs.*

R.Ș.: Răspunsul trebuie să fie scurt, precum perioada care mi-a rămas de trăit. Înainte de toate îmi doresc pacea sufletească și serenitatea specifice vârstei. Aș vrea să mai pot pune în lumină unele din realizările Episcopului Policarp Morușca, conform arhivelor Ministerului Afacerilor Externe. Se împlinesc 140 de ani de la nașterea sa și 65 de ani de la trecerea în eternitate, deci ar merita o atenție aparte anul acesta. Am predat la revista „Glasul Bisericii” un studiu de 20 de pagini pe această temă. Sigur, ar merita mai mult, voi încerca să mai scriu, dar nu știu finalitatea. Pe linie profesională văd cum planurile mi se împlinesc, încep lucrările la linia de metrou București – Otopeni cu „Stația Tokyo” la Băneasa și, mai ales, mă bucur să s-a semnat Parteneriatul Strategic româno-nipon un reper fundamental în relația bilaterală, care va angrena un ansamblu fără precedent de acțiuni, de la raporturile între oameni până la activități strategice. Vă mulțumesc pentru ocazia de a vă împărtăși din bagajul meu de modest pelerin prin viața diplomatică și prin trăirea umană... Chiar dacă nu am abordat complexele trăiri sufletești, dialogul cu dumneavoastră pare parțial o cale de a conversa cu părinții mei, care prin izvorul lor de dragoste m-au clădit și îmbogățit spiritual, dar și a conversa cu mine însumi... Ar putea fi și un dialog indirect cu fiul meu, așa cum afirma părintele Arsenie Boca: „Dacă nu poți vorbi cu copiii tăi despre Dumnezeu, atunci vorbește cu Dumnezeu despre ei!”.

Interviu și note de **Marius Chelaru**



Ioana DIACONESCU

O glorie a dansului european: Gabriel Popescu „balerin de aur“ și „deținut politic“ (II)

ÎN NOTA din 13 noiembrie 1965 (f. 11 a Dosarului SIE 8819), se raportează că, odată cu sosirea ansamblului Operei Române la Paris (din care făcea parte, și Gabriel Popescu), că din 12 noiembrie se pregătea o dublură pentru spectacolele în care dansa Gabriel Popescu. Este probabil ca cei mai mulți, chiar Securitatea, dar mai ales directorul Operei Române să fi bănuț sau să fi fost pregătiți pentru evadarea marelui balerin... De asemeni, directorul ansamblului era pregătit pentru o întrevedere cu cei doi *fugari* (GABRIEL POPESCU și STERE POPESCU), în situația în care aceștia ar fi cerut azil politic. În același timp, alerta crește, goana hăitașilor își ia startul. De altfel, în aceeași dată a raportului, pe 16 XI 1965, Generalul Doicaru¹ ordonă *rezidenței* să raporteze situația actuală a celor doi. Nota strict secretă din 18 XI 1965 (ff. 16 – 17) de pe doc.nr.1546/C, PARIS, conține comentarii despre STERE POPESCU în căutare de angajamente, având drept scop afirmarea sa conform nivelului său înalt de evoluție ca balerin și coregraf. Rezidenții îl îndrumă spre, deocamdată, singura cale de a-și câștiga existența și anume să se angajeze la Radio Europa Liberă. „STERE POPESCU, speriat a spus că nu vrea să se amestece în niciun fel de politică, pentru că dacă vroia să se amestece în politică o făcea în țară. /Fugarii respectivi au constatat că STERE POPESCU a prezentat semne de unele oboseli totale, pe care el le-a explicat [prin faptul că], în afara frământărilor pe care le-a avut anterior, de la 17 noiembrie a.c. n-a mai dormit.

Punându-se problema că, celălalt fugar, GABRIEL POPESCU, ar putea avea unele relații pe care le-ar putea folosi împreună, STERE POPESCU a rămas foarte surprins spunând că el n-a știut că și GABRIEL POPESCU a fugit și

nu înțelege de ce a fugit deoarece în țară avea nu numai salariu bun dar și o serie de favoruri, că erau certați de vreo trei ani, că este un om fără caracter etc.

GABRIEL POPESCU și STERE POPESCU sunt cunoscuți în virfurile fugare O.N.B. (Opera Națională Română) și pentru faptul că au abandonat ansamblul înainte de terminarea seriei de spectacole, nu sunt agreeți.

Va raporta în continuare (agentul – n.m.I.D.) datele pe care le va obține. Cei doi nu au făcut declarații calomnioase până în prezent.

Neprezentarea lor la aeroport a fost consemnată de presă fără comentarii. La demersul nostru Comisariatul de poliție nu a răspuns.

Agentul a raportat această informare locotenentului colonel Ilie Mihai, care semnează raportul (n.m. – I.D.)

Același col. Ilie Mihai semnează NOTA (f.18) din 8 dec 1965, PARIS/ 1708/C: „Recent POPESCU GABRIEL ne-a expediat o scrisoare pe adresa ambasadorului VICTOR DIMITRIU în cuprinsul căreia caută să dea explicații asupra motivelor ce l-au determinat să rămână în Franța afirmând printre altele că viața în țară pentru el a fost un *calvar*, că în timp ce a fost arestat a fost *maltratat*, iar după aceea a avut numai dificultăți cu conducerea operei.

În timpul turneului de la Paris directorul [MIHAI] BRE-DICEANU l-ar fi persecutat și i-a spus că *nu-l va mai lăsa să plece niciodată afară*. În încheiere el vrea să asigure conducerea de stat că el va rămâne un om cinstit și roagă ca toate aspectele relatate în scrisoare să fie aduse la cunoștința forurilor superioare.

Scrisoarea, întrucît conţine calomnii la adresa organelor de stat, nu a fost înmînată ambasadorului şi va fi trimisă centralei prin curierul ce pleacă de aici la 10 crt. Adresa expeditorului nu rezultă din scrisoare respectivă. (subl.meă – I.D.).“

Scrisoarea, copie după original – olografă -, sustrasă adresantului, cuprinde o sumă de situaţii umilitoare prin nedreptatea şi violenţa lor şi prin intermediul ei putem cunoaşte nefericita viaţă a marelui balerin în România acelor ani. E mai degrabă o confesiune care să rămînă întru cunoaşterea adevărului. Ea este reprodusă în totalitate în dosar la fila 20:

“Paris I Decembrie 1965/Domnule Ambasador/Iertaţi-mi îndrăzneala pe care mi-o iau spre a vă scrie. Îmi dau seama că este de datoria mea să vă dau explicaţii asupra rămîinerii mele în Franţa.

Nu cu inimă uşoară m-am hotărît să schimb cursul vieţii mele, însă probabil nu cunoaşteţi calvarul vieţii mele, ce a însemnat pentru mine viaţa în ţară. Deşi Artist emerit, Laureat al Premiului de Stat, laureat cu medalia de aur a mai multor festivaluri internaţionale – toate acestea nu au împiedicat tratamentul la care am fost supus.

În 1959, la 19 martie am fost arestat şi condamnat la 5 ani închisoare – pe un simplu denunţ – închisoare pe care am făcut-o timp de 6 luni datorită unui decret de graţiere – dar care şase luni au fost suficiente ca să mă distrugă moralmente şi, în parte, fiziceste.

În închisoare am fost maltratat, bătut, bătut la tălpi, înjosit în permanenţă; după 20 de zile de greva foamei am fost băgat în lanţuri timp de 7 zile, în care timp eram obligat – cu lanţurile la picioare să mă învîrt în celulă de la 5 dimineaţa pînă la 10 seara cînd coborau paturile din perete. Mîncare mi se dădea o dată la 3 zile – şi ca rafinament de cruzime – dimineaţa mi se dădea apă caldă cu sare.

Domnule Ambasador, nu inventez nimic, aceste fapte sunt uşor de controlat la [Penitenciarul] Văcăreşti.

La Ancheta de la D.M.C.am fost bătut la tălpi, în stomac mi se dădeau lovituri cu saci de nisip – saci legaţi de cizma inumanului anchetator Radu Marin – încă şi astăzi în serviciu la D.M.C. – secţia moravuri -. Acest inuman individ m-a chinuit timp de o lună cît a ţinut Ancheta cu cele mai sadice născociri, şi vorba lui, spre a vărsa sacul, adică a spune cu cine am avut raporturi de inversiune sexuală – ca pînă la urmă să caute să mă oblige a spune că am avut raporturi sexuale cu cele mai înalte personalităţi din conducere. Lt. Major Radu Marin în timp ce mă ancheta şi mă bătea spunea că are nevoie de această declaraţie pentru a căpăta grade. Spre verificare Dl.Pană² de la Com. Orăş. Al P.C.R. Bucureşti vă poate confirma cele spuse de mine – azi în funcţie mai înaltă. La C.C. P.C.R vă va putea confirma cele spuse de mine. În ziua arestării mele de către Lt.maj. Radu Marin a fost arestat şi cumnatul meu şi dus împreună cu sora mea la D.M.C., bătuţi în faţa mea şi ca urmare cumnatul meu complet nevinovat a fost condamnat la un an închisoare pentru „ultragiul cu violenţă“.

Din 1959 pînă în ziua plecării mele la Paris cu trupa de balet pentru cel de-al III-lea Festival, acest Radu Marin continua să aresteze pe cei bănuïţi de moravuri special, propunîndu-le că dacă vor declara că au avut raporturi

sexuale cu mine se vor bucura de o reducere a pedepsei, sau le promitea chiar să-i lase liberi.

Căsătorindu-mă şi dorindu-mi din tot sufletul, ceea ce era adevărat, un cămin normal m-am mutat cu soţia mea în altă casă complet necorespunzătoare Radu Marin venea la sora mea spunîndu-i să aibă grijă de băiatul ei – nepotul meu ca să nu-l pervertesc *cînd dorinţa mea cea mai vie era să trăiesc ca un bărbat normal alături de soţia mea.* Am cerut, de altfel, timp de un an de zile Dlui Mihai Brediceanu Directorul Operei, Dlui Dinu Vasile, Vicepreşedinte al Comitetului de[Cultură şi] Artă, Dlui Deculescu, Şef de Secţie al C.C. P.C.R., să fiu sprijinit de a încadra pe soţia mea la Opera din Timişoara. M-am lovit de indiferenţa lor totală. Şi de ce oare vroiam să-mi aduc soţia dacă eu aş fi avut de gînd să continui viaţa de care eram tot timpul acuzat. *La Operă eram foarte persecutat de Mihai Brediceanu, de Giurgiu adjunctul lui, de Gelu Matei responsabilul baletului, pentru că eram obiectiv în ceea ce priveşte repertoriul şi toate problemele de balet şi nu le cîntam acestora în strună.*

Toţi colegii mei, de la cel mai apropiat, Irinel Liciu şi pînă la maestrul Oleg Danovski, toţi cunosc zbuciumul meu pentru gloria baletului românesc. *Pînă şi [în turneul] de la Paris mi s-au făcut mizerii de către Dl. Brediceanu – nu mi s-a permis nici măcar să repet împreună cu Irinel Liciu, pe o scenă nouă, diferită de cea de la Bucureşti, aceasta fiind în pantă, dirijorul fiind nou şi orchestra nouă.* De altfel dl. Brediceanu m-a ameninţat faţă de toţi colegii mei, de faţă fiind Irinel Liciu, Giurgiu, Doina Popa de la OSTA că sabotez spectacolul în special *Ciocanul fără stăpîn*³ şi că mă asigură că niciodată nu voi mai pleca în străinătate şi eu îl ştiam ca a nenorocit pe mulţi artişti ai Operei.

Toate acestea şi multe altele, uşor de controlat şi altele multe, precum şi frica devenită obsesie de a nu fi arestat şi aruncat din nou în închisoare de locot.Maj. Radu Marin care a jurat că mă va trimite în plic familiei – (Dl. General Staicu de la D.G.M. este la curent şi va putea confirma toate acestea) m-au făcut să iau hotărîrea dramatică pentru mine şi pentru soţie şi familie, ştiind că probabil nu-i voi mai revedea niciodată – să rămîn în Franţa singur şi fără niciun sprijin de nicăieri.

Domnule Ambasador, oare în inima Dvs, în cugetul, în conştiinţa Dvs., nu-mi daţi oare dreptate? şi vă asigur că nu am vorbit nimănui despre toată tragedia permanentă a vieţii mele din ţară.

Vreau să rămîn acelaşi om cîstit aşa cum au constatat că sunt cei din conducere cît şi toţi colegii mei, vreau să rămîn bun român, un adevărat artist ca atîţia alţi predecesori ai mei.

Tot ceea ce îmi doresc este să-mi găsesc liniştea sufletească şi încrederea în Omenie şi să nu-mi mai fie frică aşa cum v-am arătat mai sus. Şi poate odată şi odată ţara mea va fi mîndră cu mine.

Cu rugămintea de a comunica toate acestea forurilor superioare şi în drept, primiţi Domnule Ambasador asigurarea deosebitei mele stime şi consideraţiuni./G.Popescu/Paris, I Decembrie 1965“

Scormonitoare, Securitatea află unde locuiește baleritul român prin informatorul „Sandu“, la data de 29 decembrie 1965 (f.28). Lui Gabriel Popescu i se interceptează toate scrisorile, se ia apoi hotărîrea să se discute cu sora lui pentru a-l determina să se întoarcă în țară, profitînd de faptul că „fugarul regretă plecarea sa din țară“ (Nota din 19 ianuarie 1966, f.30).

Iată scrisoarea *fugarului* din 9 01.1966, Paris:

„Dragii mei,/Cred că nu mă condamnați nici voi, nici autoritățile că îndrăznesc să scriu. Vă iubesc din toată ființa și îmi este dor de voi și de toți cei ce mă iubesc cu adevărat. Nu aș fi făcut fapta pe care am făcut-o de a-mi părăsi țara pe care o iubesc și pe cei ce îmi sunt sîngele și familia mea./Am părăsit cu mare durere țara, pe voi, pe Edit, și toate celelalte condiții excepționale pe care le-am avut pentru a mă avînta în necunoscut./Toate acestea din cauza lui [MIHAI] BRE-DICEANU și a lui STERE [POPESCU]; dacă aș fi simțit că STERE va rămîne nu aș fi făcut ceea ce am făcut, dar BRE-DICEANU, căruia i-am cerut repetiții în ziua sosirii la Paris, m-a refuzat și m-a amenințat că nu voi mai pleca niciodată în străinătate și că mă va aranja el la București, de față fiind și Irinel [Liciu] etc./Nu l-am văzut pe acest scîrbos STERE POPESCU și nici nu vreau să-l văd, să am vreo întîlnire cu el, este un om lipsit de scrupule, mîrșav./Îmi pare nespuse de rău că am plecat, dar asta este situația./Voi știți cît am suferit în viața mea, voi știți cît de lovit de către așa – ziși prieteni, voi știți că[dactilogramă ilizibilă], așa-ziși români, cît m-au urît și mă urăsc./Îmi pare nespuse de rău că am plecat dar asta este situația./Nu am putut s-o încadrez pe EDIT la operă, am vorbit cu toate forurile superioare, dar fără niciun răspuns./Sărmana EDIT, cine poate ști cît a putut suferi și îndura această situație, mai ales că un an nu a dansat și nu a fost angajată./Cît am făcut eu timp de 15 ani pentru baletul nostru, nu s-a putut să fiu ajutat de către forurile noastre pentru a nu îndura în propria mea țară pe care am slăvit-o și[pentru care]am cîștigat premii internaționale pentru fala baletului românesc, toate acestea au făcut să iau hotărîrea de care mă căiesc și mă voi căi toată viața (subl. mea – I.D.). Oh, dar cîte nu au fost, GELU MATEI, acea brută care a fost pus la conducerea baletului pentru a ne insulta și a face manevre după placul lui, [GHEORGHE] COTOVELEA cunoaște și ALEXA MEZINCESCU și atîția alții, ce-i poate pielea./BRE-DICEANU care l-a susținut pe STERE POPESCU, dîndu-i să facă coregrafia [pentru spectacolul] la care au fost huiduiți aici, la Paris./Dacă știam că această lepră va rămîne [STERE POPESCU], eu nu rămîneam pentru că voi mă cunoașteți cît de mult vă iubesc și cît de mult iubesc țara și pe toți cei care m-au ajutat să ajung un artist adevărat./Nu este ușor să dai cu piciorul la 20 de ani de muncă istovitoare și plină de distincții ce mi-au fost acordate, istoria pe care am scris-o eu și IRINEL LICIU pentru baletul românesc./Sunt disperat cînd mă gîndesc la toate acestea, dar sper că va veni ziua în care am să fiu înțeles și am să depun toate forțele pentru a ridica pe înalte culmi baletul românesc pe care l-am slujit cu mare abnegație și mult efort./Eu, dragii mei plec la Londra luni, spre a face audiițe ca să pot fi angajat, sper că bunul Dumnezeu mă va ajuta./Am slăbit enorm și sunt într-o formă ca în 1959 cînd am dansat în UNICORNUL.

Sper ca MARINEL[ȘTEFANESCU], dragul de el, va intra la operă și nu i se vor pune piedici./El nu are nicio legătură, numai atît că îmi este nepot, și un viitor mare dansator roman care va duce peste graniță ca și unchiul său fala baletului românesc.

Aș vrea să-mi scrieți ce faceți voi și ce s-a întîmplat cu toate lucrurile, toate distincțiile și toate decorațiile și presa pe care am strîns-o din străinătate, vă rog să le luați voi și să le păstrați, că poate va veni ziua cînd le voi revedea. Aveți grijă de ele. Spuneți lui Edit să divorțeze că poate are neplăceri, ceea ce nu cred, dar dacă vrea să-mi fie mai departe soție, să rămînă legată de mine, nu ar face rău, *căci poate se va întîmpla ca soțul rătăcitor să se întoarcă la baba lui și să trăiască mai departe fericiți* (subl.meu – I.D.)./Vă sărut cu dor,/ Gabriel/P.S. Vă pup[și pe voi] IRINUȚA, MARINEL, SANDI“.

Sfîrșitul lui ianuarie 1966 îl găsește pe marele balerin la Londra unde spera ca monștrii sacri ai baletului Margot Fonteyn și Rudolf Nureyev care îl apreciau pentru arta sa, să-l introducă în lumea baletului universal sprijinindu-l pentru angajarea într-un ansamblu din Anglia care fusese în turneu în România, dar reversul acestei „medalii“ cîștigătoare este întunecatul gînd (pe care Gabriel Popescu nu-l cunoaște) al Securității de a-l atrage ca ofițer sau colaborator pentru ca ei, lucrătorii operativi, să aibă, în ceea ce-i privește, o justificare plauzibilă pentru rămînerea lui în Occident.

În aceste sens, notele și rapoartele Securității sunt mai mult decît precise:

„M.A.I./C 12// NOTĂ/ de pe DOC./trimis azi la Londra// După ce se arată că la 12 noiembrie 1965 în timp ce se afla la Paris cu trupa de balet a Teatrului de Operă și Balet București, a dezertat, în prezent POPESCU GABRIEL regretă faptul comis și dorește ca într-un viitor nu prea îndepărtat să se întoarcă în România./Se menționează că acum POPESCU GABRIEL se află în Londra unde intenționează ca, bîzîindu-se pe ajutorul lui Fontaine (sic!) Margot și Nureyev (sic!) să reușească a fi angajat la o trupă de balet engleză care a fost anterior în țara noastră într-un turneu.[...] Se atrage atenția să nu se descopere mijlocul prin care s-a obținut în centrul nostru și de aceea se interzice folosirea ei deocamdată“. De altfel, în NOTA din 22 februarie 1966 se consemnează angajarea lui Gabriel Popescu, ca balerin, la Londra: „M.A.I./C.12//NOTĂ / de pe DOC. trimis azi la LONDRA/ Se comunică rezidenței că dintr-o sursă sigură s-a stabilit că POPESCU GABRIEL a reușit la concursul pentru angajarea lui la „LONDON FESTIVAL BALLET“. În cadrul acestui colectiv urmează să debuteze în luna aprilie a.c., dată în care începe angajarea sa pe bază de contract./Pînă la începerea activității permanente în cadrul „LONDON FESTIVAL BALLET“, va dansa la „WESTERN THEATER BALLET“,⁴/Se cere rezidenței să raporteze în spiritul indicațiilor pe care le-am dat la 29 ianuarie, ce cunoașteți în prezent despre comportarea și situația lui POPESCU GABRIEL și ce posibilități are pentru a-l contacta./Pt. conformitate/ [Semnat indescifrabil].“

De valoare documentară de excepție va fi scrisoarea pe care Gabriel Popescu i-o va scrie prietenei, perechiului lui de pe scenă, mării balerine Irinel Liciu, scrisoare interceptată

și copiată de Direcția a II-a. La 22 ianuarie 1966 din Londra el îi va scrie (f.44):

„Expeditor/POPESCU GABRIEL/17 Perham Road/London W14/ENGLAND/Destinatar IRINEL LICIU – Artistă emerită/ Teatrul de Operă și Balet – București -/ ROMANIA/

Draga mea Irinel, / Cred că nu mă condamni că îndrăznesc a-ți scrie, nici tu, nici colegii, nici autoritățile din țară, deoarece nu mă consider ca un fugar sau ca un om ce nu își iubește țara, tu știi foarte bine cât am suferit până în ultimul moment când am considerat (în disperare) să fac ceea ce am făcut cu o durere ce nimeni nu o poate compara și judeca decât gândurile și sufletul meu care mă chinuie./Nu este ușor ca după 15 ani să dai cu piciorul unei cariere pe care tu o cunoști cu câtă greutate și sudoare am format-o amândoi. Am fost mai mult ca frații și m-ai ajutat în momente de mare greutate pentru viața și cariera mea, dar ce puteai face chiar tu când lângă noi au crescut, odată cu generația noastră lepre ca GELU MATEI, MIHAI BREDICEANU, STERE POPESCU, TILDE [URSEANU]5, MARGHIT, ESTER, un RADU MARIN care m-a chinuit în închisoare și în anchetă, toată comportarea lui BREDICEANU, [nume neinteligibil] – omul cu o mie de fețe, la Paris pe care cu toții o cunoașteți, toată atitudinea mea sinceră pentru problemele baletului, durerea că nu mi s-a dat o clasă la școală, faptul că nu am fost ajutat să se încadreze sărmana și îndurerata de EDIT(soție nefericită și probabil insultată de toți dușmanii mei, ea nu are nicio vină precum nimeni nu are./Faptul că am pus atîta suflet și durere, faptul că nu mi s-a dat să montez, faptul că eram considerat incult, faptul că eram considerat ca un om incorijibil, toate acestea m-au îndurerat profund și m-au făcut să aleg calea pe care am ales-o, cale ce este foarte grea, fără familie, fără prieteni, fără tine, fără IVONA și MARINEL, fără țară./Știi și sunt foarte conștient că este regretabil ceea ce am făcut, dar și mai regretabil pentru mine este că cei de mai sus (dușmanii mei) se bucură și ies acum ca buni patrioți și ca buni profesioniști în arta lor. Dar se înșală, că nu fac două parale ca oameni și ca profesie, sunt niște intruși netaentați, oameni ca pe spinarea bietului colectiv de balet le sugere singele ca să trăiască, că buni de o altă muncă nu ar mai fi. Mai bine ei ar fi trecut prin fabrică să vadă cum se muncește de serios, dar ei și-au ales bagheta de dirijor, scaunul de director adjunct(cu pipa de papițoi în gură și cu judecata în pantofi), scaunul de responsabil de balet, profesie de maeștri și cetățenie de buni români./Dragă Irinel, nu o spun cu răutate dar așa e adevărul și sunt sigur că forurile superioare nu cunosc această stare în care s-a aflat colectivul de balet din care am făcut și eu parte și pe care l-am cinstit din punct de vedere profesional cu premii și distincții pe care nu regret că le am, dar probabil le vor avea cei ce vor duce mai departe arta baletului (balet și țara pe care sufăr că am părăsit-o) tu știi cât de mult am ținut la toate acestea. Eu nu mă pot explica nimănui, nici familiei care nu a făcut decât să mă stoarcă de bani și să mă amărească, nici acelor care mi-au vrut răul, ție îți destăinuiesc totul și numai ție pentru că tu ai muncit cinstit cu multă abnegație pentru a ridica baletul și pe lângă tine alți colegi ca VALENTINA [MAS-SINI], COTOVELEA, MAGDALENA [POPA], SERGIU [ȘTEFANSCHI] și toți acei cinstiți ce țin colectivul nostru

din care am făcut parte.[...]. *Eu te rog să mă ierți și dacă nu vrei să-ți mai scriu eu nu o voi mai face niciodată decât atunci când, pe patul morții, voi anunța că trupul meu vreau să fie îngropat în țară și lângă familia mea, iar tu, dacă vei trăi, vei face acest lucru, pentru că numai tu, singura mea parteneră, singura ființă pe care am iubit-o ca pe o adevărată colegă și om, ai fost tu. Respectul ce ți se cuvine este acela ce ți-l oferă oameni îndurerați ca mine și oameni săraci și betegi pe care sufletul tău bun îi ajută cu multă mîngîiere în suferința lor. Dacă poți face ceva pentru MARINEL, fă-o, că este un talent mare și cu posibilități mari și ai grijă să nu cadă pe mâinile acelor care m-au făcut să sufăr fără nicio întrerupere în anii de creație și viață. Este un mare talent și el nu are nicio vină să nu fie primit la Operă. Dacă unchiul a ales calea aceasta nu înseamnă ca el să sufere din pricina aceasta. /Eu sunt la Londra în așteptarea unui angajament pe care-l aștept cât de curînd. Nu ca laudă sau ca informare denaturată, din grandomanie, însă mă antrenez cu MARGOT FONTEYN și cu [RUDOLF] NUREYEV care m-au ajutat enorm de mult și care mă ajută în toate momentele grele și dificile. Eu sper să duc pe mai departe gloria baletului ca și predecesorii mei artiști care în străinătate au făcut succese, succese de care s-a bucurat întreaga cultură din țară, dar pînă atunci te sărut și iartă-mă că ți-am scris, dar acesta-i adevărul și nu numai acesta./ Al tău prieten,/ Gabriel*

P.S. Mi-ar face plăcere dacă –mi vei răspunde prin cîteva rînduri, dacă ai adus la cunoștința forurilor competente adevărul pe care ți l-am scris. Gabriel.“

Marea balerină Irinel Liciu și soțul ei, poetul Ștefan Augustin Doinaș (agentul „Andrei Golfin“) vor fi presați de Securitate, ea să-i răspundă la scrisoare, iar el să le arate scrisoarea lui Gabriel Popescu către Irinel Liciu(f.40). Interceptînd toate convorbirile telefonice cu România, Securitatea hotărăște să facă presiuni asupra lui pentru întoarcerea în țară (f.41). Apoi, ca într-un joc diabolic „Andrei Golfin“ s-o influențeze pe Irinel Liciu să-l determine pe Gabriel Popescu, prin scrisoare, să se întoarcă în țară.(f.42). De asemenea, să se facă presiuni și asupra soției balerinului pentru a-l determina să se întoarcă.(f.43).

NOTE

1 – NICOLAE DOICARU (n.1922 – m.1990) – general de securitate cu funcția de director al Direcției de Informații Externe(DIE) a Securității Statului între 1959 – 1978.

2 – GHEORGHE PANĂ- n. 1927 – a fost membru CC al PMR, membru CPEX al PCR, activist în cadrul propagandei de partid, constructor al cultului personalității lui Nicolae Ceaușescu, prim secretar de partid, primar al Municipiului București(1981-1985).

3 – Spectacol de balet creat de balerinul și coregraful Stere Popescu

4 – WESTWRN THEATER BALLET – companie ai caror fondatori au fost, în 1957, Elisabeth West și Peter Darrel. Elisabeth West(actriță, dansatoare și coregrafă) a revoluționat atitudinea față de balet în Marea Britanie.

5 – TILDE URSEANU – balerină, maestru, regizor coregraf.



Daniel CRISTEA-ENACHE

A treia lectură

Au trecut decenii de la apariția unui roman care l-a proiectat pe autorul său în centrul interesului critic și public, pentru mai multe generații.

E vorba de *Moromeții*, apărut în plin „obsedant deceniu”, în 1955: una dintre rarele cărți care salvează intervalul realismului socialist de la falimentul estetic total. E drept că romanul a cunoscut multe ediții și Preda l-a revizuit până a ieșit capodopera *definitivă*. Rămâne însă un fapt că în anii directivelor de Partid și ai maculaturii ideologizate intitulate fraudulos „literatură” au văzut lumina tiparului două romane excepționale, *Moromeții* al lui Marin Preda și *Groapa* de Eugen Barbu.

Ce ne mai spune, azi, *Moromeții*, în ce fel recitim această capodoperă de proză realistă? O capodoperă are un regim atemporal, ne arată estetica, însă receptarea unei cărți variază de la o epocă la alta și de la generațiile sincrone cu ea la cele ulterioare. Noi nu citim niciodată „atemporal” un roman, chiar dacă paginile sale au capacitatea de a ne „transporta” dincolo de realitatea dată și prezentă. Citim într-un acord de profunzime cu aerul epocii în care ne-am format și al experiențelor inevitabil diferite prin care publicul din 1955 înseamnă altceva decât publicul din 2022.

E posibilă o a treia lectură a *Moromeților*, într-o altă grilă decât cea ideologică a anilor ‘50 și cea estetică a „șaiyecismului”? Pentru a răspunde la această întrebare, e nevoie să rezum traiectoria critic-interpretativă a lecturilor anterioare, la care tocmai m-am referit. Prima, în spiritul și în litera realismului socialist, aplica romanului o bine cunoscută, în epocă, schemă ideologică. Conflictul din *Moromeții* era rezumat și interpretat în cadrul explicativ al luptei de clasă, cu țărănimea doritoare de a munci, dar lipsită de resurse, și cu reprezentanții odioși ai lăcomiei de pământ și de bani, care înșală, fură, se înfruptă din sudoarea muncii altora.

Ilie Moromete, personajul central, era însă greu de caracterizat prin acest tip de lectură, astfel că nu întâmplător el a devenit pivotul celeilalte interpretări critice, datorate criticilor „șaiyeciști”. O interpretare în care marca țărânului *atipic* devenea esențială și în care lui Ilie Moromete i se subliniau replicile savuroase, comedia limbajului, gratuitatea comportamentală, filozofia de viață la antipodul celei achizitive. Lupta de clasă s-a văzut astfel substituită printr-o particularizare a protagonistului nu numai epică,

ci și critică. Această critică estetică a mers pe urmele lui Preda și, înțelegând ponderea personajului, l-a făcut pe acesta purtător al unui alt „mesaj”. Ilie Moromete contemplând *lumea* și răsând de consătenii inferiori lui ca inteligență (nu și ca poziție socială) a devenit mult mai important decât Ilie Moromete ca țăran „tipic”, exploatat într-o orânduire crudă și nedreaptă...

Și totuși, această a doua interpretare care ne-a format modul de înțelegere a unui mare roman se vede corectată, tot din unghi social și politic, după 1990. Epoca postrevoluționară, în care facem relectura *Moromeților*, diferă sensibil de cea anterioară, în care romanul a fost scris și publicat, cu subiectul său exterior socialismului real românesc. Conflictul din *Moromeții*, I, romanul apărut cu șaizeci de ani în urmă, este plasat nu în timpul comunismului autohton, ci în anii dinaintea acestuia, ani în care proprietatea privată exista încă în România, iar pământurile țăranilor nu fuseseră cooperativizate. Or, lectura estetizantă a „comedianului” Moromete era făcută din *interiorul* epocii totalitarismului comunist: nu numai în condiții de cenzură și control ideologic, ci și în absența cadrului socio-istoric în care se plasa conflictul romanului.

Cum să interpretezi un roman realist ce vorbește despre lumea noastră țărănească, a micilor proprietari de pământ care merg în familie să-l muncească, pornind dimineața devreme la seceriș (unele dintre cele mai frumoase pagini ale cărții), când în anii în care se face interpretarea nu mai există nici proprietate, nici ambiguitate „privată”, nici lupte – inclusiv familiale – pentru pământ? Cum să intri în fondul problemei reprezentate de familia amestecată a *Moromeților*, cu ura fraților din prima căsătorie față de copiii din a doua, cu bătaia lor pentru zestre și pentru loturi – dacă, până în decembrie 1989, proprietatea individuală asupra pământului devenise ceva caduc, istoric, și un referent vidat, pentru cititorii din generațiile formate în comunism?

Abia după 1990, când pământul a fost „dat” (de fapt, înapoiat) țăranilor care îl aveau în proprietate, problemele puse de familia *Moromeților* au redevenit inteligibile și chiar fierbinți. Abia în anii din urmă recitim și înțelegem *altfel* un mare roman, atemporal ca orice capodoperă artistică, citit însă prin durata experienței noastre.

A R
N E
T V
O I
L S
O T
G E
I I
A



A R
N E
T V
O I
L S
O T
G E
I I
A

Liviu GEORGESCU – INEDIT

E DE-AJUNS SĂ STAI DREPT*

legătură

te legi de mine prin tot ce ai, cu artere și jalbe
cu păreri care mă pândesc de după fiecare colț al memoriei
și cu priveghiul din sala mare, săpat în gânduri
și-n revenire – când totul se va întoarce în cicatricea desprinderii –
în același punct, în același unghi rotativ
cioplit în mielina visului nedeazămintit de niciun gol
și de nicio uitare.

te legi de mine ca un păianjen, țezi plasa și-o-întinzi
peste oasele mele și eu devin sclavul tău la rău și la bine,
iubirea pătrunde-n celule și-n arderi
și ne transformă, cum transformi un minereu în cristale
și cristalele se lasă pătrunse de raze să nască un plod –
în abisuri luminoase vocile se amestecă într-o armonie nouă,
inocențe limpezite și faruri scânteiază peste tot.

tu zgârii fațadele translucide prin care vezi dincolo spiritul pur
cum se rotește în jurul totului.
cum din seninul și rotirea lui ne naștem din nou
indivizi cu creierul umed de harul tău
rostogoliți de intenția ta dintâi
cu care ne-ai suflat plămânii și oasele
și undeva în adânc a rodit ideea de tine.

dezmoțire

te legi de mine dezmoțire, mă mângâi și mă dezmierzi
și deodată simt în artere coralul florilor înghețate, dezghețate
și în măduva spinării un vânt de primăvară, zefirul prin nervi,

un zvon învolburat în aburul ridicat în bolți.
singurătatea se topește ca un geam prin care te uiți la propria
uitare, și deodată o lume se desface cu var și culori,
cu sunete pătrunse de mortarul întemeierii.
sertarele sunt toate deschise
mugurii desfăcuți
nimic limitat.
și chiar și moartea din ou se dizolvă.
viitorul
și aerul subțiat.
nimic între noi. nimic între cer și pământ.

printre labe de broască și limbi de câine

se deșiră sufletul
se îngroapă în găzele nopții, luminoase.
prin creier se zbat pești în năvod
și disperați încearcă să scape.
prin ochi alunecă bărci cu făclii. se topesc
în gongurile neantului.
libertatea e simțită în creier sau în stomac? e peste tot
unde celula vie vibrează.
unde zefirul se-noptează
și surâde la stele.

într-o lumină stranie
umbrele raiului licăre pe ziduri întunecate
fapta închide în ea o luminăstranie
o sămânță nesigură

îngerii se adâncesc în tămâia ochilor
își imprimă aripile ca pe niște chei
în ceara caldă a percepției

steaguri printre răsufluri – roșu aprins
printre răsete și nebunie
sunetul pătrunzător al trompetei, metalul aprins atinge cerul

otrava femeilor printre frunze – adieri sumbre, premoniții
vise uscate la lumina becurilor de subsol
la sorii artificiali ai urii

crinii întunecă lumina din jurul lor
rup din ea
și-o împrăștie peste tot

din impuls și trezire

din dantelă și aur se ridică un abur din care mă nasc
atârând de aer, uit de greutate,
mă trezesc cu greu, mă mișc încet, nu mă lovesc de nimic,
în timp ce sensul devine din ce în ce mai restrâns.

în sâmburele de frig în care mi-au făcut culcușul
sunt instrumente de cristal cu care încep să cioplesc neînvinșă-

un impuls atinge scara,
ochiul, zborul,
plăpândul.

visele se înmulțesc pe araci, somnul dă muguri pe arătură
striviți de păsări ciudate.
și încerc, dar încercarea se lovește de ziduri și stânci,
de ganglionii tristeții unde fulgerul trece fără urmă
și sapă șanțuri în nervi
prin care se târăsc iubiri, impulsuri mânjite de ierburi și fulgi,
desene într-un calcar spiritualizat și impur.

transformare

atât de mult timp trecuse că începuse să ningă
ningea nesfârșit din cerul plâns
și străzile deveneau lapte și miere
și casele boabe de orez,
încât nunțile se repetau
și norii muriseră de mii de ori
încât copacii se descojiseră peste pietrele care se-negriseră de lună
și singurătatea celor ne-nvinși

iar acum morții se grăbeau spre viețile lor netrăite, neumblate –
colț de lună și iarbă
prin casele oarbe
prin mințile înveninate.

atât de mult timp trecuse încât vremea se fărâmițase
scuturată peste capetele noastre albite.
în nemărginire vibrează veninul
și învește
vrăbiile înghețate scuturate de vânt de pe crăci –
boabe de stea.

golire

din măr în măr se răspândește rugina
până la marginea vederii –
fărâme de adevăr și iască amestecate cu timp și noroi

la aprinderea stâncii pe marginea pleoapei
sentimentele se prăbușesc în gol
absorbite de ombilicul materiei

pe zăpadă sunt urmele vremii
dar nici un semn al înțelegerii
și nici un sens în plăcențele multiplicat

cuvântul străbătut de vifor și neînțeleș
tronează între piramide
cu labelle înfipite-n nisip

privire/ în acțiune

ochiul se mișcă și vede peste tot,
fiind apă curgătoare.
e ascuns în mine și simtetrăirea mea
ca pe o fiară în naștere,
înfășoară copacul cioplit de vântul venit din deșert
și se topește în el cum se topește oțelu-n furnal.

trăiește prin mine
și vântură chei pentru apele curgătoare.
la atingerea lui se desprind zefiri din lemnul cioplit,
din tulpinile picurate din înverzire

înviere veșnică.

ochiul se mișcă și vede peste tot,
e gând și rumoare,
înviere veșnică.

e apăsare și ieșire.
infinită absorbție și ieșire.

noimă

tot ce poate fi atins e vinovat
tot ce poate fi jupuit e viu
tot ce visează are inimă

cine se mișcă de la sine
vrea să dovedească ceva

gândul se ascunde și se dă de gol
când mâna se ridică
și pietrele se înalță după semnul lui

sinele se ridică prin sine
până când își atinge sinele

planetele au înviat în sângele nemișcat
lacrima se sarează cu sentimente
viețile se amestecă
dar el rămâne același

**) Din volumul cu același titlu în pregătire la Editura Cartea Românească*



Armina Flavia ADAM

Nenumita

Am dat ocolul spitalului, sfârtecătă de teamă.
Dacă viața se termină aici?
Și dacă junghiurile pe care le simt uneori,
sunt cancere mici, gata să ecozeze?
Daniel și nemțoaica au coborât din copacii
în care voiau să se spânzure și trupurile lor i-au urmat.
Mi-am tot închipuit scena asta,
cu alți actori, cu un decor mai dramatic,
cu mine ajutându-i
să atingă pământul și, mai apoi, să dispară sub el.
În autocar era liniște. Atât de repede alerga drumul,
aveam impresia că se destramă sub noi. N-am tresărit
când s-a lăsat pe umărul meu.
În somnul lui sau, poate, în scurta mea ațipeală,
copacii în care el și nemțoaica aveau de gând să atârne,
străluceau ca niște raze de lună. Un braț de fier
a izbit chiar atunci imaginea și a risipit-o.
El se ruga și eu mă rugam și mâinile noastre
se rugau împreună. N-aș ști să spun acum, pentru ce.
Același drum, de astă dată, fără copaci. În catacombele
țesutului meu epidermic, o amin-
tire ce mă tulbură într-atât,
încât cu greu se lasă numită.

Un animal de talie mare

Dacă ieșim din catedrale sau doar țâș-
nim din vechile trupuri,

dacă ne perindăm de unii singuri prin frumusețe
sau simțim o nevoie de-adulatori, e totuna –
nici de pierdut, nu mai pierdem, nici de întinerit, nu mai
întinerim.

Scriu despre moarte de parcă ea bur-
dușește o anexă a mea,
pe care evit să o explorez.

Scriu despre moarte ca despre o credință imaculată,
ușor transmisibilă.

Sfințenia ei îmi clocotește pe buze, pe degete, pe vârful
genelor și al limbii.

Se gudură la picioarele mele, îmi nimicește voința.

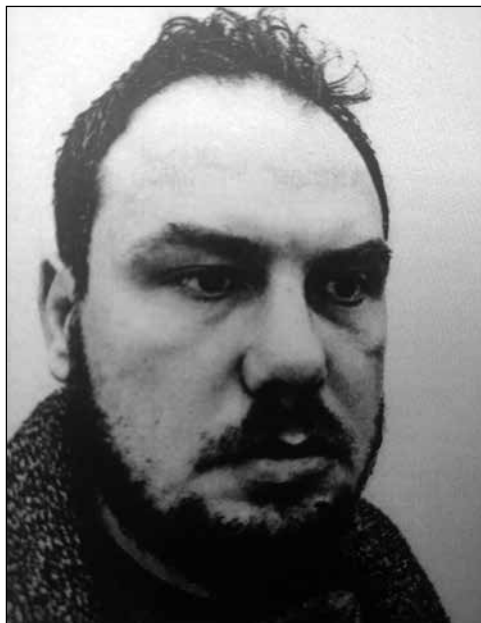
Abia atunci îmi îngheață hohotele în gât
și mă trezesc că nu mai e nimeni în preajmă:
ea, moartea, nu-i decât un animal de talie mare,
înebunit după mângâieri.

Poem cu stâncuțe

Pe măsură ce se apropie marea, și eu mă apropii
și carnea ta devine primejdioasă și pare
că are evanescența pulpelor mele, demult.
E-atâta lume aici, doar noi suntem singuri
ca păsările înainte de moarte. De
aș avea curajul să umplu
o-ntreagă boltă cu măruntaiele zilei, cu lumina vărsată
din abdomenul ei primitor! Prin minte nu îmi mai trece
părul tău ud, nici țigara, nici batista pe care m-am șters
de propriul trup. Dansez în mijlocul nisipului,
mintea mea mă scanează printr-o lentilă imaginară.
Respirația cui dogorește și-mpinge peștii
și bărcile cu pescari, către mal?
Respirația cui o simt mutându-mi bra-
țele în față și-n spate,
de parcă ar fi controlate cu niște
sfori din care rup fire mici,
cu ciocurile, două stâncuțe?

Dintr-o mică sămânță crește moartea

Așa-ncepe moartea: întâi, ea stă în pământ.
Apoi, cineva o udă cu lacrimi adevărate.
După o vreme, creștetul ei se avântă, se-mpinge în sol.
Răzbește să iasă –
o flacăra cu altă flacăra deasupra capului,
neștiind încotro s-o apuce.
Așa-ncepe moartea: două dealuri față în față,
spunându-și verzi și uscate. Noaptea patrulând între ele,
cu trena plină de sori.
Un copil sărând marginea lunii, înainte s-o guste.
Așa-ncepe moartea: două mâini stră-
vezii clătind întunericul,
în aceeași apă din care beau căpri-
oarele și vacile-Domnului.
O ghilotină de argint sau de aur, retezând cu extaz
beregata Nimicului.



Radu NECȘANU

Poeme albastre

discreționari în iubire
frumoase cioburi de sticlă
pe vârfuri
în salturi mieroase culcând
un rău de pământ o marea iubire ce-o port pentru tine
îngând
și alte angoase
timpul un câine
toamna târziu o coajă uscată de pâine
spune-mi iubito tot așa trecători
ne vom vedea și mâine
vindecă de truismul din hău
trupu-mi galfăd aprins
stă prins
în umbra albastră și lungă
a trupului tău
exuberantă
râvnita mea stea
ce bine lumina îți vine
să nu crezi nimic
draga mea
să nu crezi
în mine

sângele meu învârful inert al căderii
prin zborul boltei săgeata
unui nou anotimp
viața sucombă uneori în aceste tășuri albastre
dar eu
nu mă schimb
pretind te iubesc viața întreagă
citește-mi în cearcăne am încercat
îți vine să crezi
o trăire întreagă
în afară din timp te-am uitat

curbat înlăuntrul de nesomn și de vreme
pot fi încă
cât ne vom ști
în alt chip prin trup ascuțită clandestină eternă
sacrosanctă străină-mi vei fi
al tău pe curând
mult prea departe
de aici în afară de trup ce-aș putea să-ți mai cer
nimic din nimic
tot din albastru
sper

sunt vânt nebun
nebun sunt liber
câtă iarbă
în pieptu-mi negru plin de stele
albastrul vieții stă să fiarbă
sunt vânt nebun
căpăstrul strânge
adulmec sfârcuri de fecioare
cu care să mă prind în Soare
și focul să îl sting
în sânge
sunt vânt nebun
biciul îmi cântă
împresurându-mi-se în spate
în rună trupul mi se îndoaie
în clipe
carnea
mi se zbate
sunt vânt nebun
nebun mi-e jocul
învins să mă întorc la tine
cum te iubesc
cum îmi ești dragă
cum sufletu-mi îți aparține
sunt vânt nebun
vânez doar fugă
adorm cuvântul în picioare
de mă trezesc prin loc de rugă
mă rog
când liniștea mă doare
sunt vânt nebun
viața îmi trece
în spate coama mi-e murdară
să mă întorc nu-i cu puțință
ce-aș mai fugi
întâia oară
sunt vânt nebun
nebun sunt singur
atât sunt singur cât să doară
în pieptu-mi negru plin de tine
prin fagurii visatei vieți
rugina nopții
se strecoară

piatră albă la răscruce
mi-ai bătut însuflet cruce
cât treime într-un ram
până unde mă voi duce
să te am
piatră întoarsă de la moară
mă strânge la gât o sfoară
cât de aspru și de singur
dorul de tine
să doară
piatră veche de altar
nu mi-e dat și n-am hotar
apărea când dispărând
să te caut câte nopți
câte zile
până când
piatră grea din temelie
cine oare să te știe
prin tășuri să-mi fac drum
doar albastrul te cunoaște și mă cheamă
și n-am cum
piatră suplă-n vârf de munte
mi-ai rănit o stea în frunte
aș pleca cât să te uit
m-aș ascunde în pământ
și n-am unde

cai liberi aleargă în turme
pe urme de cai
boul tânăr visează
coarne de bou
eu mă retrag te rog să mai stai
neasemuită stindard și cetate
cântec prin sufletul meu
fulgii reclădesc păsărilor cuiburi de vânt
frunza sângerează în cerul ei adânc pe pământ
mă ridic să-mi fac o cafea
te privesc în oglindă
a mea tristă cântând
înzăpeziți într-o mai veche trăire
tășul tăcerii se ascute metalic în minereu
mă trezesc spre o despărțire
îți repet fără sens fără de tine
infinitul mi-e greu

frunză verde cu trei coaste
dezmiertată de lumină
gălbenește cum adie
cade-n codru și se închină
am ajuns să vorbim despre noi
și-am ajuns cam tot să ne doară
rădem ori plângem totuna
pe aici
doar păsări albastre mai zboară
deci iată iubito cum doi
învață a fi

încă zece or trece și apoi
finalul așteaptă
tăcerea să poată trăi
atunci când este
a se naște
cu sufletul ars de infamă
la piepturi ne strânge și plânge
adoarme
și trece prin noi
își caută mamă

atunci când răul va dormi-ntr-o zi
iubito vino spre înalt
ce bine ne va fi și cald
frigul tristeții nu va ști să prindă
periplul negrului profund
din noi
sub fald
fără de caste ale noastre vindicte farse dinastii
din lupte închipuite întoarse
armuri de cretă
le vom ști
prin fiecare cap al hidrei
tăiat
noi vom trăi
dinspre oglinda cărnii descătușați
fără de câinii din ochi mușcați
ieșiți din fagurii trupului blânzi vom privi
spre orișicare mai curați
cravașele împăturite în piele
distinse se vor dezmoți
vor prinde aripi
sângerii
vom fi iertați
și vom iubi

doar eu din naștere
zbor strâmb
cum îndoirea firului de iarbă
a sfârcului de toamnă plin
mușcat și muls prin trupul meu
să fiarbă
încred că nu voi îndrepta nicicând
lumina frunzelor
ea ruptă stă
să cadă
iar când în chin e cer senin
dă peste câmpuri floarea de zăpadă
mă tot vălesc pe șapte văi
cum trage timpul plugul
peste mine
mai drept ca niciodată
te aștept
și te iubesc
numai pe tine



Maria IEVA

Statui de viață

Nu-mi cere timp că timpul n-are unde,
De mii de ani secunde-i împrumut,
Iar sforul clipei încă se ascunde,
De miezul lui, ea viața a cusut.

Nu-mi cere ploi că a secat izvorul,
Fântânile-mi sunt pline doar de gol
Și solul iernii a crăpat ulciorul,
Statuia mea a-nțepenit în rol.

Nu-mi vinde timp ce mărginire n-are,
Când mame seci n-au apa lor cerească,
Simt nenăscuți, nenașterea le doare,
Dar numai golul, golul clipei cască.

Nu-mi cere timp, mi-e moartea încă vie,
O-ndatoresc pe moartea precupeață
Ce vinde togi de falsă veșnicie,
Dar uneori îi cer statui de viață...

Infinit

Luna nu-și întoarce fața spre trecut,
Casă lângă soare și-a făcut demult,
S-a privind în cerul curs într-o fântână,
Oglindind în stele setea de lumină.

De pe fruntea zării s-au desprins comete,
Desrămarea nopții-i plină de regrete;
Serpii înșărării s-au retras în zodii,
Așteptând să crească, din sămânță, rodii.

E târziu în vise, e târziu în viață,
Lacrima luminii încă ne învață,
Că un strop de rouă peste un vulcan
Poate fi botezul clipei în Iordan.

Soarele cunoaște drumul de-nceput,
Luna nu-și întoarce fața spre trecut,
Dar oglinda-n care se privesc pe rând
Nu mai are margini, nu mai are gând...

Cântec fără păsări

Urme pe sub turme, duc apași sub pași,
Sub arcada nopții hodinesc arcași,
Trag cu flori de sânge-n inimi tinerele,
Care fură raze de după perdele.

Clipocesc sub vetre zvonuri de strămoși,
Fulgii dau zăpezii ochii lor apoși,
Se opresc pe-un creștet luminat de sfânt
Care cerne fire de nărav în vânt.

Ceața prinde formă, forma prinde viață,
Flacăra țâșnește dintr-un cub de gheață;
Cântec fără păsări – răsturnate goluri –
Este ora zero, se împart noi roluri.

Peste punți de-albastru

Am trăit odată, știu că-ți amintești,
Visul ca o viață, viața ca-n povești;
Respiram cuvinte, adormeam tăceri,
Îmbătați de-arome ca de primăveri.

Peste punți de-albastru, unde timpul nu-i,
Ne trezea ecoul – urma zborului –
Ca desprins din muzici să devină-apoi
Glasul nesfârșirii – cântecul din noi.

Am trăit odată ce trăim și-acum,
Respirăm iluzii în oglinzi de fum,
Dar prin ceața vieții raze ne-mpletim.
Pentru veșnicia clipei de sublim.

Fântâni de curcubee

A mai rămas un vis ascuns între poeme,
Acolo unde timpul părea că-i nesfârșit
Și vântul, cu o șoaptă, venea să ne recheme,
Spre golgota iubirii, spre zborul infinit.

Un cântec de sirenă se legăna pe valuri,
Ca umbra veșniciei deprinsă de un gând;
Fântâni de curcubee creșteau încet pe maluri,
Dar eu pășeam spre tine cu pieptul fremătând.

La porțile celeste doi îngeri stau de strajă,
Ei îmi cunosc trecutul, prezentul, viitorul...
Mă năucește visul, mă las cuprins de vrajă,
Când peste nori de spume mi se înalță zborul.

O ploaie de lumină îmi curge printre pleoape,
Hai, vino lângă mine, mi-e dor de-un zbor în doi,
Din palma nesfârșirii încep să se adape,
Eșarfele culorii desprinse de pe foi...



Vlad MUȘAT

te aștept ca și când

îmi aduci aminte că iubirea e ca măseaua
de minte am o ultimă rugămintă dă-mi
o noapte-n plus pentru merite deosebite
și-apoi aruncă-mi cele mai grele cuvinte
le voi primi cu bucurie ca un câine cuminte
aport ți le voi aduce întipărite în strigăte
de ajutor între noi urme bine definite
de animale preistorice ce așteaptă cercetători
de renume care vor descoperi o specie numită
bunăsearaiubite

mărinimia contează

denaturat cu ochiul minții uscat de prieteni
și dușmani flancat m-am calmat lotus
m-am transformat omul nou s-a curățat aerul
curat o lume fără politici extremiste fără figuri
triste unde nu există durere și știri alarmiste
un eden care să reziste pomi ai cunoașterii
roditori oameni nerăbdători să devină îngrijitori
care se simt datori față de precursori e un poem
cu erori care nu va face furori e despre ratați
luminați despre viitorii mentori

să ne tutuim

fluturii au scăpat din insectare și zboară pe lângă
urechile copiilor generația asta nu îi va omorî nici
broaștele nu sunt în pericol noi căutam un buncăr
antiatomic să ne împărțim conservele în funcție
de nivelul de dopamină atunci când ne spunem
– te iubesc – ți-am adus ciocolată neagră și un buchet
de trandafiri porți o șapcă neagră pe cap amândoi ne
străduim să nu plângem atât a fost singurătatea ne

așteaptă afară odată cu prima gură de aer cu cât ne
îndepărtăm cu atât ciuperca produsă de explozie
se înalță mai mult

cei mai frumoși sâni

după ce am văzut melacholia de lars von trier m-am gândit la tine
nu cred că planeta e suprapopulată cred că atâta dragoste dăunează
mediului înconjurător când e liniște încă îți aud bătăile inimii
ca un cântec pe care-mi vine să-l fredonez sper să nu mă fi înlocuit
să ții doliu și să nu-l poți arunca la o răscruce pentru că știi că voi fi
acolo cu tricoul pe care-l purtai după partida stângace de sex
te-am ascuns de ochii lumii spunându-le cât de vinovată ai fost
am pus-o chiar pe mama să arunce cu pietre

te găsesc în femei de care mă îndrăgostesc și mă răzbun
pe ele nu vreau să mă vindec un animal rănit încet încet
se bucură de propria vulnerabilitate

m-aș muta la tine

sunt un șerpaș ce a văzut Everestul de prea multe ori
și nu-i mai arde să scrie despre asta am în față un râu
acum trece un vapor cu oameni fericiți cam cum eram
noi înainte ca datoriile să ne trezească la realitate știi
că tata n-avea dacie și n-am reparat nimic împreună
poate că fericirea depinde de limba pe care o vorbim
cineva cântărește cuvintele și împarte buna dispoziție
în funcție de numărul de consoane zâmbesc stânjenit
am câteva carii mănânc totul cu atenție să nu dau
pe mine că nu vreau să mă fac de râs la oamenii
ăștia care mă tratează ca pe unul de-al lor

colț cu strada speranței

în acea seară fiecare a ales o stradă și apoi o altă stradă
până când nu ne vom mai întâlni niciodată fiecare va povesti
altceva unui altcuiva și nimeni nu va avea de suferit sau unul
dintre noi se va întoarce din drum ca în filmele în care crezi
în adolescență și la bătrânețe apoi vor veni autoritățile
să schimbe niște conduite să nu mai fie cale de întoarcere
decât printre drogați prostituate și cerșetori adică ăia
din primul lot de sfinți nemodificați genetic

buster keaton

mimez fericirea dar nimeni nu ghicește
nu mă mai joc îmi strâng lucrurile și
rămân te aștept poate teoria multiversului
din filme e adevărată și vei apărea
din senin ne vom povesti viețile în câteva
minute apoi vom face sex producând un
dezechilibru major în univers vom suporta
mânia unui zeu reînviat de arheologii mexicani
nu știu pare că nimic nu e cu final fericit
uneori nici cu început fericit dar de la un
moment încolo mă obișnuiesc



Lucia CHERCIU

Verbe Emigrante

Dacă prietenii din tinerețe te-au uitat,
nu-i nimic. Când trăiești într-alt colț de lume

ești departe de prieteni, ca într-o lume fără vară.
Fă-ți prieteni noi, precum cicoarea. Neînduplecată, albastră,

ea crește pe marginea drumului, drăgălindu-se cu vara,
aurul secretelor, îndepărtând toate temerile

călătorilor și a sufletelor abătute. Dacă prietenii te-au uitat,
plătește factura la apă pentru cineva la
ananghină. Ca o rugăciune,

să-ți faci un prieten nou înseamnă că sapi o fântână
sau să achiți plata la căldură pentru alt-
cineva într-o iarnă lungă.

Nu deplânge prietenii vechi: ei te-au ținut de mână,
călăuză. Timpul lor cu tine, prima fluturare

a narciselor. Prietenii sunt ca vara: dulci sau sumbri.
Pune de ceai de rozmarin ca să le păstrezi memoria,

să-ți amintești de sarea plimbărilor printr-un oraș vechi
unde știi toate bulevardele, toate băncile din parcuri,

toate brutăriile. Bosumflați sau cusurgii,
suavi sau senini, prietenii care nu-ți răspund la scrisoare

sunt ca un adjectiv pe care-l credeai lipit
de-un substantiv, numai ca să descoperi că vara

alunecă prin umbre somnoroase, te-nvață tandrețea
unei gramatici noi, silabe lucioase, hărți hâtre.

Trăim în Paradis

După Thomas Cole, „Casa din Munții
Catskill: Cele Patru Elemente“

Pictorii decid peisajul unei culturi.
Imaginile lor, icoanele unei generații—

ce văd pictorii asta vedem și noi. Furioasă ca focul,
captivantă ca râul, priveliștea văii. Trebuie să vedem

colecțiile de picturi ca să înțelegem
frumusețea acestui loc. Să gustăm înțelepciunea

de a privi, cântecul panoramei, șoaptele
apelor. Fiecare casă își ascunde prăbușirea;

fiecare prieten sosește cu o promisiune. Iubim
atât de adânc pentru că înțelegem elementele:

ce miracol că în această viață te văd! Ce extaz
să-mi ascund adâncimea devotamentului!

Să ador copacii, să vorbesc limba romanței,
să mă lupt cu gravitatea gramaticii.

În casa noastră, vom asculta mereu,
vom învăța instrumente, vom îmbrățișa

matematica rugăciunii, simetria melodiei,
gustul interzis al verii. Dansul delectării,

muzica murmurului—ceea ce ne scapă,
ceea ce triumfă, ceea ce rămâne.

Portretul tău, haloul bunăvoinței. Vederea,
privirea adoratoare, pașii sincronizați, aura ta.

Întoarcerea

Am epurat râul copilăriei mele,
am adulat fiecare voce, am stors fiecare picătură

de suc din liniște. Încrederea
era o livadă în soare, razele

revelând strălucirea rotunda a merelor.
Coapte. Gata. Ca un ritual, fiecare gest

își era propria răsplătă, ca întoarcerea
tatălui la asfințit,

care venea pe jos,
aducând o pâine rotundă

și o sticlă de vin roșu de parcă
nici nu s-ar fi întâmplat nimic.

De parcă nici n-ar fi știut
de când fusese plecat,

ochii i s-au luminat: i-a plăcut
ce-a văzut.

*Aceste poezii au apărut în limba engleză
în cartea **Fiica risipitoare emigrantă**
(Kelsay Books, iunie 2023) de Lucia Cherciu
Traducere în românește de Lucia Cherciu*

Aripi

trec

conturând spații cu lacrimile sufletului
apoi voi poposi
pasăre călătoare într-un cuib
rânduit între faldurile timpului
casa mea e firesc aproape de cer
închizând un gând între aripi de înger
o liniște oarbă în pulsul necontrolat al materiei
la sfârșit poposesc pe țărmul universului
cu sufletul sfâșiat de întrebări

O zi

într-o zi

te-am cules dintre gânduri
a doua zi
te-am ascuns într-o mângâiere pe o plajă târzie
să nu te rățăcești printre suspinele mării
a treia zi
te-am ascuns între vânturile din sud
legând orizontul cu o eșarfă
a patra zi
te-am ascuns în așternutul ste-
lar învelindu-te cu sufletul meu
a cincea zi
te-am ascuns într-un vis nescris
a șasea zi te-am ascuns între frunze
știi, toamna avea miros de femeie
a șaptea zi
te-am ascuns într-un sărut
furat, neterminat, cerut
erași soarele, erași apa, erași tu
eu...

Poveste de iarnă

m-am întors într-o iarnă pe țărm
în iarna ultimului veac
ningea și era frig în lume
ningea a iarnă prin geamurile sparte
se întuneca în jur eu mai scriam o pagină de carte
din buzunare rupte se scurgeau idei
se ridica mereu un semn de întrebare
privea în sus, pleca apoi pe jos
era târziu în noapte și noaptea era grea
mă întorceam mereu pe drumul sortii
dublura unui eu pierdut în noi
un pelerin, un scrib sau un nebun
un veșnic rătăcit pe drum
azi nu mai știu, trăiesc sau e firesc

să scriu pe zidurile lumii în cetate
se stingea o țigară, mai ardea câte un vis
mi-era frig, era iarnă, priveam la cer
atunci am simțit acut acel fior
ningea în ochii mei cu fulgi târzii

Sărutul privirii

obosit

ascultam glasul prafului în casa pustie
am închis ochii
până la limita unde nu puteam ajunge
uneori tresăream
alteori te strigam
căutându-mă
erași alba stea rătăcită în palma mea
privirea, atingere lină
o lacrimă peste pietre aprinse
mă așteptai goală în întuneric
închide ochii mi-ai spus
tremurai când m-am apropiat
atunci am urcat la tine
pășind către noi

Șoapte

nu mai vreau

nu mai pot

să aprind felinare în zori
strigăt de valuri în larg
corăbii se scurgeau pe dunga zării
priveam cum se scurgea amurgul într-o mare
pășind printre scoici, mărgelile azvâr-
lite pe țărm de vântul nebun
scriam, scriam pe trupul tău poeme
conturând o iubire fără margini
dezmiardând sfios buzele tale cu un sărut agale
așteaptă, ce mai aștepti
ucide-mă, iubește-mă ca o fiară săl-
batică în așternutul din nori
mi-ai șoptit ușor-ușor
în noaptea aceea fierbinte de amor

Ruga din urmă

pe țărm o picătură de sânge

te-am cules ușor

așezându-te în altarul de purpură între cele trei lacrimi
învelindu-ți chipul palid în albă pânză
la picioare am pus smirnă, mir
și un buchet de trandafiri
nu mai vreau
nu mai pot
Doamne, mă ierți...



Mihai BABEI

luminare

un liliac deosebit de curios și absurd de iscoditor
se bălăcește printre nuferii mov armonioși
dormitând într-o letargie bolnavă
are un icnet profund

dincolo
unde se așază și povestesc cu încrâncenare
pozele atotștiutoare
conversând perpetuu cu involburarea
se stinge

sens

...curg șiruri de suferințe de regrete
de șoapte de chemări
de petale sfârâmate ce cu toate îți inundă
irisiile plecați în
pribegie...!!!

...nimeni
dar nimeni nemernicilor nu v-au oprit
de dincolo de ploaia ce curge cu flăcări stinse
cu respirația ceții calde cu fâșii de vânt
cu ninsori violete

sunteți ca niște războinici ce cântă răzbunarea
despărțirea restriștea
chiar și de noi
nu adunați pietrele și nisipurile cântătoare
rătăcite între demonii femeii care mă așteaptă
și nuferii zburători...!!!

...sunt trestie ce tremură
în blestemul așteptării
ce va să vină poate
nu vei ști nicicând cine te va chema
cine îți va culege cu sfințenie visele rostogolite
în miez de ziuă adormită...!!!

...nu întreb nici de unul
nici de altul
au mai rămas câte ceva din jocurile acelea
numele tău imaginea ta sărutul tău
hârjoneala ta ochii ce mă dăltuiau
plecată ești
te voi aștepta în liniște odată cu noaptea
să vii să-mi culegi învierea
unde să te caut...???

nu mai știu ce duc departe, nu mai știu cine mă va chema

...îmi așez totul îmi ordonez mă pregătesc
chiar plec
fă Doamne să-mi aduc aminte dacă se poate
parcă sunt nehotărât nu-mi vine să cred
că nu mi-a mai rămas nimic
nici chipul tău suav și-ngândurat
cules cândva în căușul palmei
adormite în alint
parcă o văd pe bunica când își pregătea hainele ultime
ca să-i placă pământului
ale mele sunt colorate și marginea țintirimului va fi
împodobită în țesături de verde galben gri
sau albe sau roșii turcoaz
sau
nu, niciodată nu am iubit negrul
trebuie să știu ce ar fi bine sau ce ar fi rău în adunătura
asta
să fie cuvintele din ultima bătaie a ornicului din cer
mai scutiți-mă cu izvorul plânsului și văicăreala
voastră
lăsați-mă singur
voi striga ca un zguduit de demoni
am mare nevoie de singurătate...!!!

...e așa frumos când știi

să dispari din lumea asta besmetică
croită pe toate ecranele șterse
am să mă tund am să mă bărbieresc am să mă scald
în apă de izvor crud
să fiu frumos
să mă sărutați cu drag (și tu cea de
pe urmă ciută) când mă
părăsiți (parcă vă aud „ce frumos doarme“)
în goana mare către alte ocupații
de zidit...!!!

...apoi
am vorbit cu mama și mă chema făcându-mi din mână
(„vino aici, e hotar de frumusețe și eu
te învăț mersul pe catalige“)
ce repede m-au găsit și îngerii
acum
să-mi lăsați cale liberă să vă ascundeți
am spus că vin
nu, deodată nu mai vreau
simt că mă scufund mă ascund în
durere în propria eroare
tăiați poteca înecați-o
oare mă voi poticni tocmai de voi
toți...???

...de mult îmi cântă bufnița
și-o văd prin geamul înnegrit de beză
cum vrea s-alunge corbul ce croncăne a bun venit
și deodată
îngerii s-au răscolit în ceruri pierzându-se
prin mănăstiri părăsite....!!!

tăcerea se desface în ruine

tânguiala și judecarea de mine lasă în furtuna vre-
mii o pată o umbră un strigăt de lup rănit

părăsiți-mă aici în codrii cu arbori carnivori
să mă frâng să-mi răzvrătesc durerea
să-mi plâng trecerea

toate și tot întregul de dragul încolți-
rii s-au sinucis în pântecul lumii
numai mușenia sfînxului îmbrăcată în cactuși mai rezistă

infinutul se colorează în negru smolit și începe să
fie încolțit de flăcările păgâne ale marilor focuri

am țipat m-am răscolit în mine sadic
apoi m-am rugat cu smerenie să mă lăsați
în câmpurile de maci să-mi deplâng
existența

nehotărâre

ciclonul care vine dinspre dincolo de nord apus
o lumânare obosită ce se pierde-n agonie
și glonțul ce-mi perforează creierul
moare

drumurile ce se aștern peste tot în orașul otră-
vit și așternut ca o câmpie despletită
freamătă ca un dromader ancestral

din zare
eu păcătosul rătăcitorul pelerinul
privesc încrâncenat glonțul ce-mi despică creierul
dilacerându-l în bucăți de rouă putredă

poem crepuscular

dinspre apa asta stătută cu iz de saramură
se aruncă mirosuri de stufăriș putred
arunc un bolovan șlefuit și apa icnește a durere

mi se șoptește că dealul și câmpia asta a lui bebi
nu a avut niciodată un stăpân (așa spun melcii)
și totuși după cum deștelenesc unii
a avut un prinț și o prințesă
cele două erau chiar fermecătoare când începuseră să fie
cum Doamne de se potrivește unui deal
și unei câmpii să fie șacali feroce?

deodată
prințesa a evadat și a plecat suavă și mută
cu mâinile pline de maci și mărăcini
nici noi nu știm de ce

scrisoare

am evadat ca un păgân din ghiarele de metal ale
unei vieți sfărmate de apusul îngenuncherii

la un îndemn drăcesc fără să-mi dau seama
am luat cu mine focul
crezând că mi se va ierta păcatul ignoranța
siluirea sincerității de a iubi în tot ce-am dăltuit

a existat un îndemn ca un ciclon clădit
din răceala îngropată a mlaștinii îndoliate
apoi
am violat cazemata unde din când în când
ne mai cuprinde însingurarea



A.T. BRANCA

joc epic – născut înainte de vreme

(fragmente)

suntem eu și tu în întuneric
născută și nenăscut într-o ființă
între noi e lumea sugrumată de linia orizontului
și nimic din ce știam, nu mai știu
toată cunoașterea mea
s-a cuprins ca într-o sămânță,
dar văd mai departe și mai limpede
în nopțile de acum
ca în toate zilele vieții mele puține
văd oamenii care nasc alți oameni
văd rostul vieții care naște altă viață
văd zilele – zalele lanțului
și nopțile – lacătele lui
ah, zornăitul gândurilor mă asurzește!
și îmi e teamă să adorm
îmi e teamă de somn
ca de un demon la pândă
frica mă face să ard
frica mă face să urlu
salve de țipete mute o ținuiesc deasupra mea
și atârnă acolo imponderabilă ca o stafie
vreau s-o alung cum făceam când eram copil
vreau s-o alung cum am mai făcut de atâtea ori
când smulgea din mine firele de aur ale visului
și nu pot! nu pot – nu pe mine mă vrea acum
vrea să scoată din tine sufletul pur
cum ai scoate din mugur sămânța
și ce copac se poate împotrivi arșiței,
care-i seacă fructele
și ce mamă e mai puternică decât un copac
are ea rădăcini, are crengi
seva îi vuieste în muguri, adierea blândă în frunze?
are doar o inimă, are sânge
murmură rugăciuni și îngână descântece.

*

flori de foc și flori de gheață
fără miros sacru
se usucă la sânul acestor femei
care simt sorocul nașterii
simt nedumerirea și speranța ei
în timpul în care apele calde revin în matcă
în timpul în care apele repezi inundă trupurile istovite
în timpul în care alături, alte femei
resimt odată în plus pierderea și zădărnicia
golul care le soarbe dinăuntru orice sentiment
și doar lumina umedă din ochii lor e mărturie
revoltei oarbe
aici însă, unde bântuie devoratorii de suflete
să fii femeie nu e un act eroic
rămâne obscur în măsura
în care destinul biologic atribuie femeii
rolul secund
rămâne cel mult o istorisire patetică
a neîmplinirii de aduce pe lume un copil
aici însă, în saloanele maternității de stat
aici, în mirosul de sânge și de urină
de transpirație și de clor
resimți invariabil
sacrificiul condiției de femeie.

pe nerăsuflăte

în orașul străin, cu oameni străini
cu trotuare murdare și copaci bătrâni
zburau păsări cu pieptul sfâșiat de ghimpi otrăviți
aerul era atât de rău încât din privire scăpăra venin
de aceea odată ce am ajuns, mi-am ținut răsuflarea
soarele era aproape la asfințit
mi-am spus: de acum așa am să pășesc pe nerăsuflăte
ca dezmoșteniții de viață, avizi de propriul destin
în spatele meu se înșirau până la răsă-
rit, până în crepuscul
și dincolo de ceasul nașterii încă
urmele răsuflărilor trecute
adâncite unele în altele ca niște șoapte
atâtea câte să umple o viață și încă una
cu înțelesuri și reversul lor într-o succesiune
de acte admirabile cândva, acum reprobabile
după atâta timp petrecut în vârtejul propriei lumii
lumea întreagă căpătase trăsături cunoscute
de aceea disperarea că n-am să ajung niciunde
lumina cerul mai puternic decât toate superstițiile
și încă tot atâtea năluciri câte
cobeau, blestemau, mă îmbrânceau
de aceea cred căutam mereu sprijin
îmi mișcam brațele oarbă și mută, avidă de dorința
de a trăi ce îmi era îndepărtat și străin.

preocupat, îngânând poate cântecul ursitoareii
sau poate doar țipătul unui nou născut
îngerul meu de veghe îmi răsuflă aerul.



Dan PERȘA

Pocnitura din degete

Așa că Darșa părăsi acel loc unde se simțea foarte bine și ar fi putut sta acolo infinită vreme, urmărind cum din răsuflări și cuvinte divine se nasc universurile și urmărind cum evoluează fiecare univers și urmărind ființele raționale din ele. Era un spectacol fascinant! I se păru important să lase această plăcere a sa, pentru a le face un bine oamenilor. Așa că se întoarse pe Pământ, printre semenii săi. Dar nu mai era cel ce a fost. Devenise, cu un cuvânt al oamenilor, „magician“. Putea ca, dintr-o pocnitură din degete, să schimbe viața unui om. Putea să-i arate, într-o clipă, cuiva, viața ce-o trăise și viața ce-o mai avea de trăit, sau putea să îl facă să trăiască viața oricărui alt om de pe Pământ, din orice loc al lumii și din orice timp. Sau putea să-l transporte în alt univers, creat de alt Dumnezeu, sau să-l facă să trăiască într-o clipă o viață și să-l facă să creadă că aceea e viața lui. Știa cum dobândise acea putere. Pătrunsese, pe când trăia ca om, în ficțiune. Așa a ajuns sub oblăduirea Povestașului Divin. Și trăind în ficțiune, i s-au deschis porțile înainte și toate posibilitățile. Știa că acesta este un dar divin, menit oricărui om la naștere ca virtualitate, iar el făcuse în viața lui ceea ce a trebuit, încât ursita să se împlinească. Mulțumi pentru darul divin și coborî pe Pământ. Își reluă viața avută înainte, pentru că trăia din nou între oameni și era nevoit să trăiască așa cum trăiesc oamenii. Se îndreptă spre vechea lui locuință dintr-un bloc, intră în bloc, urcă scara, dar se opri în fața ușii prietenului său Liviu Levant și se gândi să apese butonul soneriei. Nu-l mai văzuse pe Liviu de ceva timp. Trebuie că trecuseră câteva luni, dacă nu un an chiar. Sună o dată, sună de două ori.

Liviu apărui într-un halat de casă galben și se scărpină în cap, când văzu că nu este poștașul. Era Darșa.

– Of, of, se căină Liviu Levant și își duse palma la frunte. Darșa trecu pe lângă el și intră în cameră.

– Salut, Zenaida, o salută Darșa pe fata adormită în patul lui Liviu.

În acea dimineață poștașul sună de două ori, până ce Liviu Levant să se trezească. S-a întins el ce s-a întins... ca o pisică... dar până la urmă s-a dus și-a deschis. Poștașul l-a privit ca pe un amiral. Un amiral al unei țări fără ieșire la mare. Liviu iar uitase să-și tragă halatul pe el și era exact așa cum îl făcu-se mă-sa, gol nap. Poștașul se uită cu admirație sau cu invidie la el... Și doar își cumpăraseră un halat galben și flaușat, dar la alte cazuri gândise. De pildă, la un soț gelos. Cum să-l întâmpini la ușă cu bărbăția de cal la vedere?

În fine, mintea încă nu i se trezise, chiar dacă el era treaz și stătea în picioare la ușa garsonierei sale... și era cam abulic. Afară trebuie să fi fost primăvară de acum, pământ reavăn, picuri de rouă pe muguri și crengi și petale de flori, miros de humă umedă și verde crud, dar el nu mai ieșise din casă de... nu mai știa de când. Din pricina Izabelei, Doamne, ce picioare avea, ce curburi, ce despărțituri, ce acordaje! Păi ăla, Picasso, descoperise cubismul, dar ia s-o fi cunoscut pe Izabela, descoperirea echilibrului, armonia, măsura, magia, desfătarea, savoarea și fascinația, seva și suculența, puritatea și limpezimea formei, plenitudinea și concordanța. Ce rapsodie! A lui Porumbescu, cântată de un Paganini! Păi alea de la Miss Word erau niște slute și pocite și momâi pe lângă ea! Nu ți-o poți închipui, bărbate! N-ai avut tu în patul tău așa ceva! Însă, Izabela, în afară de-a face sex, nu știa decât să bea bere și să tragă aghioase. Dar aghioasele nu-l deranjau așa mult pe Liviu, erau literare. Ca ale grăsunii de Margot a lui Villon, cârciumăreasa. Și Izabela, de două săptămâni nu se urnise de la el, afară de-a se duce, pe la orele 11, la slujbă... a, nu la slujba de duminică, aia de la biserică. Mergea la slujba din

timpul săptămânii, zicea că e contabilă pe undeva. Doar că se întorcea acasă mirosind a lichior și-a alte băuturi dulci. Mai era și zăgărită pe deasupra. Liviu ajunsese și el la o vârstă, părea o persoană respectabilă, ceilalți la anii lui aveau neveste grase și frumoase, înzorzonate și boite, cu inele și brățări și mărgăritare înșirate la gât. Soții ieșeau cu ele la restaurant, iar Liviu se ducea cu douămiista. Se așezau frumos și el comanda, iar Izabela, călare peste el, îl tot pupa și-l giugiulea și trăgea cu coada ochiului la chiaburi, pentru că anume o făcea, ca să-i indigneze pe burjui, niște inși, ce e drept, cam cu parul împlântat în fund.

– Semnați pentru recomandată, îl îndemnă poștașul cu mustața ca două coarne de cornuță, punându-i în față recipisa, sau ce să fi fost hârtia aceea.

– O recomandată?

Se strâmbă Liviu Levant. Din astea îi trimitea taică-său. Cu tot felul de sfaturi părintești. C-o fi și c-o păți... și așa mai departe, *cu tot ce-i putea servi înțelepciunea părintească*. Dar Liviu bănuia că le trimite doar ca să-l scoată din sărite și să-l scoale cu noaptea în cap. Știa, taică-său, că poștașul suna întotdeauna de mai mult de două ori. Uneori și de zece, dacă era nevoie. Până nu-l trezea, nu se lăsa, împie-litatul... și doar ce șapcă frumoasă avea, nu l-ai fi crezut un canibal. Crunt, aspru, căinos. Mai cu seamă că zâmbea perfect și neostoit, ca actorii, de parcă avea zâmbetul lipit de gură. Sălbatic, bestial, monstruos. Dat dracului, fără cruțare. Când, de fapt, poștașul ar trebui să fie rafinamentul devenit simbol. O bucurie! Nu vine el cu veștile? Dar Liviu nu iubea veștile. Veștile sunt un front de război. Și la război stai în tranșee, te înglodezi, te plouă și te ninge, te împroașcă gloanțele vorbelor, că nu este pe lume veste bună. Și atunci, la ce bun să aștepti vești? Sau sfaturi. Te tămăduiesc sfaturile de boli, de sărăcie, de neputințe? Mersi!

Doar că recomandatele îi aminteau de acel tânăr crai, ce primea și el de la tătâne-său *nesărata plachie de sfaturi și dojene*. Ceea ce îi mai îndulcea trezirea. Dar nu, scrisoarea asta nu venea de acasă. Ajunsese la el de la Dublin. Din Dublin? Pe cine cunoștea el la Dublin? Sau cine din Dublin îl cunoștea pe el, că se putea pune și așa problema. A, pe Joyce! Dar Joyce murise. Iar de ar fi trăit, de ce să-i scrie lui? E drept că el, Liviu, era genial, dar cum să știe asta Joyce, când el, Liviu, n-a publicat nici o carte... și cine ar fi bănuț? Oricum, e nasol să fii bănuț că ești geniu. Îndată femeile te ocolesc. Pentru că geniile au reputație proastă. Sunt pustii. Oameni blegi, aiuriți, misogini, mizantropi, miopi, geloși, năbădăioși, acri... și fără lupă. Ori poate nu era el geniu? Să știi tu! Că el iubea femeile... pe toate părțile. Și-avea o lupă... e-he-hei! Ei bine, oricum ar fi fost, iată-l în această lume crepusculară! I-ar fi spus decadentă, dar vremea decadenței apusese. Decadența era prea nobilă pentru ce se întâmpla în jurul său. El trăia într-o lume plebee. Post-comunistă, asta însemnând de neamuri proaste și infra-tehnologică, asta însemnând lume de zombi. Decadența îți cere noblețe, doar nobilii pot vedea decăderea. Doar ei sunt conștienți de surpare. Hm, chiar și „lume crepusculară” e prea mult spus pentru a lor lume! Crepusculul

își are și el grația lui. Înălțimea lui spirituală... În fine, nu avea rost să-și bată capul cu așa ceva, tot nu înțelegea el prea bine cum stă treaba. Fie cum o fi fost lumea, ce-i păsa? Important e cum trăiește el. Iar câtă vreme avea vreo Izabela, trăia bine. N-au decăt să stea contemporanii nas lângă nas în smartfonuri, sau unde le-o fi plăcând lor, ori să se ucidă în războaie. De ce să-i pese?

Nu deschise scrisoarea, dar voia s-o citească. Îi veni ideea să urce călare pe Izabela. Treabă destul de periculoasă la o adică. Nu e tocmai un moment fericit să deranjezi un leu de la siestă, să scoți un urs din bârlog când hibernează, sau să trezești o femeie din somnul dulce al dimineților. Izabela era, totuși, o femeie calină. Nu se burzuluia și nu te lua la trei-păzește. Așa că îndrăzni. Dar tocmai când să execute saltul, poștașul sună iarăși la ușă de două ori. Ei, drace, înjură Liviu și de data asta își trase pe el halatul galben-pai flaușat, își aranjă părul cu grebla degetelor și se duse să deschidă. Dar când colo... cine-mi era? Era Darșa. Liviu se scărpină în cap ca Stan Pățitul. Era pățit cu Darșa.

– Oh, oh, se căină Liviu și își duse palma la fruntea albă, adormită.

Darșa trecu pe lângă el și intră în cameră.

– Salut, Zenaida, o salută pe fata ce dormea.

– Nu, nu-i Zenaida, îl corectă Liviu, necăjit. Zenaida a plecat acum vreo două săptămâni. Te-ai trezit? o întrebă pe Izabela și trase cearceaful de pe ea. Izabela rămase goală și frumoasă și tăcută și încovrigată pe așternutul alb. Se întinse ca o pisică.

– Mi-e frig, mieună ea și se acoperi. Sau poate nu de frig s-a învelit, ci pentru că nu se cuvenea să dea lumina ei prea puternică zilei și să incendieze lumea.

– Poate e rușinoasă, își dădu cu părerea Darșa.

– Hm, ești rușinoasă, o întrebă Liviu pe Izabela. Mai știi? Mari minuni sunt pe lume!

– Ba, spuse Darșa. O femeie nu se poate rușina de trupul ei.

– Îți dau dreptate, îi dădu dreptate Liviu. Ce-a creat natura mai strașnic ca trupul femeii?

– Mintea ei, spuse pe dată Darșa, care cunoștea femeile.

Apoi adăugă, ca să nu creadă Liviu că a fost un sarcasm:

– Spiritul ei. Femeinitatea. Erotismul.

– Numai tu puteai spune asta... Hei, n-o lua negativ. Ce-am vrut să dau de înțeles este: dacă s-ar mai putea spune ceva despre femei, dar s-a spus tot ce era de spus, n-ar fi altul în stare în afară de mine. Totuși, chiar eu, deși le cunosc atât de bine, că doar multora le-am numărat și firele părului pubian, pe vremea când se purtau părtoase, n-aș mai putea adăuga nimic la ce s-a spus. Iar tu nici atât.

– Asta sună deja a pariu, se strâmbă Darșa.

– Păcat că nu-ți plac pariurile, replică Liviu. Dar eu aș paria că nici măcar tu nu ai putea să aduci noi observații în ce privește psihologia feminină.

– Nu mă interesează psihologia femeii, spuse Darșa. Pentru că ea ține de conjuncturi sociale. Mă interesează cele aflate în adâncul ei: spiritul și erotismul.

Izabela se ridică din pat cu cearceaful înfășurat pe trup și se duse la bucătărie să-și fiarbă o cafea. Trupul i se ghi- cea sub cearceaful cald ca o azimă și dulce și frumos.

– Ai auzit ieri la știri... începu să spună Liviu, însă Darșa îi pară vorba... A, uitasem că nu te interesează știrile, își aminti Liviu. Și nimic din ce se întâmplă în jur.

– Ba mă interesează, spuse Darșa. Mă interesează oame- nii. Vă privesc... și mă tot minunez... nu e minune și urgie mai mare ca omul... și urmăresc calea voastră prin viață și îmi dau seama că lumea reală trece pe lângă noi ca o închipuire, în vreme ce adevărata realitate se află în min- tea noastră... și implicit, în literatura noastră.

Și iată-te, Liviu Levant, căutând să-ți imaginezi lumea ce se perindă ca o închipuire. Înțelegeai foarte bine ce-a spus Darșa. Ai fi putut da seama de curgerea realității, care cuprinde în ea întreaga istorie a neamului omenesc, de la alungarea din Rai și înălțarea Babilonului și până în ziua de astăzi, când tu te afli în garsoniera ta, iar Izabela își făcea la bucătărie o cafea.

– A, nu ne-ai întrebat dacă vrem și noi, îi strigă Liviu Izabelei.

– Vreți?

– Dacă am înțeles bine, spuse Liviu, în realitatea ce curge pe lângă noi, pe lângă istorie și contingent, intră civilizația, adică tot ce s-a scornit pentru comoditatea oamenilor. Și mai intră cultura, adică tot ce s-a scornit spre încântarea omului. Și toate acestea trec pe lângă noi, în vreme ce ade- vărata realitate se află... Da, da, parcă asta spunea Darșa.

– În mintea noastră!

Te așezi pe pat și desfaci plicul. Se află în el o scrisoare de la o fostă prietenă din copilărie, Gabriela. Vența Gabri- ela. Tu îi spuneai Gabi. Plecase cu ani în urmă în Engli- tera și nu mai știai nimic de ea. Ce-o fi găsit-o să-ți scrie? Doar nu mai aveați nici o treabă voi doi. Afli că s-a căsă- torit cu un englez de treabă, mă rog, un irlandez roșcat și foarte parfumat. Ei și? Mare scofală! Câte nu s-au mări- tat! Și nu le-a făcut asta mai breze. Și îți cere ceva. Irlan- dezul acela al ei cocoșat este inventator. Dar n-a inventat încă nimic. Și-ar vrea să inventeze un fel de telescop, cu care să privească în adâncimea cosmosului, până dincolo de universul nostru, hăt... Or fi oare mai multe universuri? Și Gabi și-a amintit că tu, Liviu Levant, aveai o teorie des- pre un fel de stringuri și corzi... ce i-ar fi folosit irlandez- ului ei buclat. Da, da, făcuseși o teorie pe vremea când erai nebun de legat și-o publicaseși în revista școlii. Dar nu mai țineai minte acum din toată fizica decât formula energiei, $E=mc^2$ pătrat, pe care tot prostul o știe. O amin- tesc și blondele pe la televizor. De te-ar fi întrebat cineva ce-i acela sin de alfa, ai fi dat din colț în colț... naiba știe. Băi fato! Așa că nu-i poți fi de folos Găbiței și irlandezului ei păcătos... Citești mai departe. Gabi se scuza că te-a luat așa tam-nesam, ba mai mult, ți-a scris o scrisoare în loc să te sune. Dar nu-ți știe numărul de telefon. Adresa poștală ți-a aflat-o dintr-un roman de Don Persos, roman strecurat ilegal prin sistemele de ventilație ale aeroporturilor lumii, deoarece era considerat o armă de distrugere în masă, prin

stricarea bunelor moravuri și a tuturor deprinderilor utile omenesci și prin îndemnuri la dragoste și pace! Flower Power! Adică, a aflat din roman că stai în aceeași garsoni- eră în care locuiai pe vremea când erai holtei și îți mijeia mustața. Of, Gabi, ți-o amintești tu! Ți-a rezistat. N-a vrut în ruptul capului să urce în patul tău! De parcă ar fi făcut mare scofală așa. Dar pentru tine conta. Nu erai pe atunci, ca acum, cancerul femeilor. Erai virgin și tare-ți mai doreai să-ți pierzi virginitatea. Zâmbești cu zâmbre. Dar uite că Gabi îți scrie și despre ea... Te uți la Darșa. Ce naiba face lângă sculele tale muzicale? Ce-l atrage la acel ochi magic verde al tunerului? Treaba lui. Bine că nu fumează vreun trabuc de la Castro, că tu încerci să te lași de fumat... A, ia te uită, Gabi se află în treabă. Vrea să traducă Finegan's Wake. Cui, la ce i-ar folosi?

– Hei, dar ce faci acolo, îl întrebi tu pe Darșa, îngrijorat pentru dragele tale aparate muzicale.

El se ridică din șale. Stătuse aplecat în fața unui ochi magic verde.

– Mă gândesc la romanele mele quadro dimensionale. Cine nu are vedere spațială și cine nu pricepe că timpul e parte din spațiu, le vede doar în două dimensiuni. E ca și cum ai privi un cub proiectat pe o foaie. Ai vedea un pătrat. Cine ar putea să înțeleagă ceva?

– Hai, lasă, lasă, încerci să-l iei cu binișorul pe Darșa.

Uneori nu-i bine să-l lași să meargă cu gândul prea departe. Deși cunoști că Darșa nu face nimic premeditat. Uneori, poate... Însă știi că nu ai cum să-l înțelegi. Ești exact cu douăzeci de ani mai tânăr ca el.

Din bucătărie se strecoară pe sub ușă miros de cafea.

Expiri, pentru că alta ce să faci după ce ai inspirat, și spui:

– De ce nu m-a făcut mama sultan, să huzuresc întreaga zi și să am un harem la picioare?

– Sultan, spui? se ridică din șale Darșa.

Darșa poartă... nu, nu turban și șalvari și ipingea, nici el nu e sultan... ci un trenchi bleumarin, un produs TCM, că numai la ei mai afli așa antichități. Din astea purtau în anii 60 exhibiționiștii. Numai te trezeai cu unul din ăștia în fața ta, își deschidea brusc macferlanul ca și când ar fi deschis niște aripi... și ți se înfățișa gol cum îl făcuse mă-sa, nap!

– A, da, spune Liviu Levant, dacă tu ai fi sultan, ai fi sul- tanul Ibrahim! La tine totul este obsesie!

– Pasiune, prietene, pasiune, îl corectează Darșa pe Liviu. Să fii sultan, ar însemna să fii osândit!

– Câți nu și-ar dori așa osândă, strigă Liviu! Hai, las-o moartă! Unde vezi tu osândă în huzur și harem? Și bucate alese! Ce-și mai poate dori un bărbat?

– Liviule, spune Darșa, frecându-se la un ochi cam roșu. Când ai harem, să faci sex e doar o labă. Nu tu la o cafea cu o femeie, să mai vorbești, să râdeți, să mai scăpați o glumă... sau un părț, mă rog, fiecare cu ce poate... să faceți o alu- zie, sau o propunere... să dai jos cortina scenei misteru- lui care este femeia... să descoperi taina anume a acelei femei cu care vorbești și apoi întreg misterul feminin, să o privești în ochi și să-ți vină s-o pupi. Valabil pentru voi,

spuse Darșa, pentru că eu cunosc femeile și le iubesc... am îmbrățișat feminitatea...

– Înțeleg, spui tu, dar nu ești prea convins. Parcă tot preferi huzurul. Și haremul. Sex de-a gata. Ce să te tot strofoci pe scena lumii, s-o cauți pe cea mai frumoasă și pe cea mai pricepută și pe cea mai potrivită și pe cea mai deșteaptă... și să-ți cadă cu tronc până la urmă una slută, care te mai și încornorează. Că de, așa e dragostea, cum se zice din bătrâni, oarbă... Dar cum ziceai tu adineaori că e lumea, îl întrebi pe Darșa?

– Lumea!? Aha, își amintește Darșa. Ziceam: lumea-i curgerea unei povești străine nouă, pe când adevărata realitate stă în povestea iubirilor și interiorității noastre.

– A, bun, răspunde Liviu, tocmai când Izabela băga prin crăpătura ușii capul. E îmbrăcată și vrea să plece și-l cheamă pe Liviu în hol, ca să nu se pupe în tocul ușii, pentru că pupatul în tocul ușii aduce despărțirea.

– Vai mie, nepricopsitul, se căinează Liviu. Și aparte spre Darșa: hei, am găsit metoda să scap grabnic de gagici! Să le pup în pragul ușii.

– Ai grijă să nu te părasească și ea, îl avertizează Darșa.

– Pleacă una, vine alta, strigă Liviu, fără pasare la nenorocire. Nu e visul oricărui bărbat să facă sex cu cât mai multe femei? Doar tu, dintre toți, când ai o iubită, nu te mai sature de ea!

– Așa este, spune Darșa. Mulți dintre bărbați nu știu să se bucure decât de sexul femeii. Eu știu să mă bucur de toată ființa ei.

– Hmmm, dar oare femeia este ființă? ricanează Liviu. Uneori mă îndoiesc.

– Dacă nu știi să te bucuri decât de sexul femeii, nici nu interacționezi cu ea. Cum să cunoști atunci femeile, Femeia? Folosești femeia în chip de femeie gonflabilă și ai putea s-o înlocuiești, la urma urmei, cu o femeie gonflabilă. Iar să

faci sex cu o gonflabilă, e o labă. Așa că afirmația ta cum că visul oricărui bărbat este să facă sex cu cât mai multe femei, nu se susține. Acesta e visul onaniștilor, nu al bărbaților.

– Dar ce naiba poți găsi la o femeie în afară de sex? Și frumusețe, hai să zicem! se burzuluiește Liviu. Dar ce faci? strigă Liviu, brusc îngrijorat de acea mișcare suspectă, ce e drept discretă, pe când Izabela tocmai deschidea ușa și pleca... mișcare făcută de Darșa din mână. Parcă desena un simbol sau efectua o magie.

– Tu ce crezi că fac? se interesă Darșa.

– Dacă nu ți s-ar spune „Magicianul” și nu te-aș cunoaște, nici că mi-ar păsa. Dar când miști mâna de parcă ai crea și-ai învărti o galaxie, pentru mine e îngrijorător.

Apucase Liviu să spună aceste lucruri, dar deja era prea târziu. Mai ghici în urma lui vorbele lui Darșa:

– Ești un afrodisău!

— Ce-i aia, strigi, pe când te rostogolești într-un vârtej.

– Muierareț, curvariu, cum zice Cantemir. Tot am pus un pariu, o să-ți fie și pedeapsă!

— Mi-s curvălău, că-mi plac ai mândrei nuri, strigi tu versul lui Villon, în vreme ce în jurul tău aerul și lucrurile sunt luate pe sus ca în vârtejul babilonului și tu te rostogolești în ciclon ca Dorothy din Kansas.

Dar aceste vorbe se stingeau ca vibrațiile din urmă ale unui clopot bătrân. Și Liviu Levant ameți, uită cine a fost și se trezi că este pe lume un om oarecare, pe numele său Andrei Boeriu. Își cunoștea viața și ziua nașterii și habar nu avea că într-un alt timp sau, poate, într-un alt loc, el fusese Liviu Levant. Andrei Boeriu, Andi, pe scurt. Știa că trebuie să meargă la ultima înfățișare pentru divorț, după o căsătorie de opt ani. Dar de ce ar fi mers, se gândi, dacă tot nu revendicase ceva din ce-a agonisit cu nevasta, mai nimic...



Grafică de Liviu Șoptelea la cartea „Subversiv” de Mircea Oprea

Oul de jad

Femeia își calculă mișcarea, își fixă călcâiul stâng, făcu un salt și se avântă direct pe treapta a doua a scării vagonului. Deși părea o mișcare banală, era nevoie de pricepere și chiar condiție fizică să poți urca în trenurile românești, pentru că ele nu erau construite la întâmplare și nu pentru oricine. Era o distanță de jumătate de metru între peron și șină, spațiu umplut cu un prundiș ascuțit, prin care, călcând, tocurile înalte ale pantofilor se puteau deteriora iremediabil. Apoi, echilibrul precar cum este trebuia păstrat, mai ales dacă aveai bagaje. Oricum, mereu aveai senzația că nu ești în formă când ajungeai acolo, sus, în tren. De obicei, erau alți călători care să te ajute sau să se amuze, în funcție de sexul și vârsta celui aburcat sau tras pe scară. „Hai, mamaie! Hai, tataie!” sau, dimpotrivă, cu maximul de eleganță românească posibil: „Să vă ajut?”. Pentru că nu era nimeni nici în spate, nici în față, femeia își puse și valijoara și rucsacul sus, pe podeaua trenului, se aburcă, își zdreli totuși tocul stâng al pantofului, dar se hotărî să calce cu dreptul, pentru că avea nevoie de toate semnele bune la acest început de drum.

Era *nesperat* de cald în compartiment, (adică sperase să nu fie chiar atât de cald, dar era hotărâtă să accepte acest confort inutil). Un tren supraîncălzit la început de octombrie nu era nimic neobișnuit, nici unul neîncălzit la mijloc de ianuarie. Căldura accentua notele de vârf ale parfumului de tren, pe care le recunoșteai imediat – urina adusă pe încălțări de la toaletă (era mereu ud pe jos acolo, mici bălțuțe care nu se uscau niciodată), dar și cele de bază: praf, bălegar, sudoare, lipite pasional de tapițeria izită. Era conștientă că aceleași arome se vor regăsi și pe hainele ei, așa că își luase la drum o husă de protecție pentru scaun, de care intenționa să scape înainte de a coborî din tren. De fapt, avea la ea un arsenal de șervețele parfumate, geluri

dezinfectante, reviste cumpărate în grabă de la chioșcul din gară și chiar și o carte pe care mereu o lua cu ea la drum lung și pe care nu o mai termina, „*Lumea Sofiei*“, de Jostein Gaarder, primită împreună cu ziarul *Cotidianul*; o inedită istorie a filosofiei povestite unei fete, Sofia, care găsește în cutia poștală bilețele cu întrebări existențiale de la un necunoscut, de exemplu: „*De unde vine lumea?*”, urmate de scrisori cu răspunsuri la aceste întrebări. Așa află Sofia despre Aristotel, Renaștere sau John Locke. Cred că asta trebuie să facem, își spuse Ana. Să repovestim totul.

Numărul din *Dilema veche* era dedicat eleganței (în politică: *De ce nu-i credem pe ruși nici când spun adevărul*, în lingvistică, modă etc). Prea greu să te concentrezi când la două scaune mai încolo doi adolescenți sparg „sămânță” din pungi foșnitoare, scuipând cojile pe jos și ascultă manele la căști, darle și fredonează în același timp; mult în spate, o doamnă surdă strigă la telefon și repetă fiecare propoziție; uneori mai și râde, la fel: gâlgâit, gâlgâit, pauză, gâlgâit, gâlgâit. Așa că își puse, în sfârșit, și ea căștile, ceea ce nu-i plăcea neapărat, pentru că o izola de lume, așa stridentă cum era ea, ascultă câteva melodii de pe un playlist favorit, dar care acum o iritau, nu putea nicicum să se concentreze pe *Lumea Sofiei*, așa că se pierdu în peisajul care rula împreună cu trenul. „Se pierdu” exprimă chiar ce se întâmpla, pentru că nu erau multe lucruri de care ochiul să se țină: câmpuri și iar câmpuri, silozuri părăsite, halte acoperite cu graffiti; era un peisaj repetitiv, cacofonic, precum râsetele doamnei surde, pe care Ana îl știa pentru că îl străbătuse de sute de ori în studenție. Din nefericire, nu se schimbaseră multe de atunci. Sau, mai bine spus, schimbarea exista, dar nu în sensul dorit. Liniile erau vechi, neîntreținute, întârzierile mari, trenurile împruțite. Nici dincolo de ele nu se construise mare lucru. Privită din tren,

România scârțâia tare și mirosea urât. Plecaseră romanii, pecenegii, cumanii, tătarii, turcii, nemții, rușii. Eram noi cu noi, și tot nu construiam nimic. Ana se gândi că, deși civilizația materială era obositoare cu toate tarele ei, ochiul uman avea nevoie de suprafețe înalte pe care să se ridice, contemplându-le, de care să se minuneze, și pe care să își dorească să le cunoască. Dimensiunea verticală, solitară, înspăimântătoare în intangibilitatea ei, i-a dat omului iluzia unui Dumnezeu care e acolo, sus, într-un loc unde el trebuie să ajungă. Desigur, leagănul civilizației noastre este vatra satului, dar am amestecat de-atâta legănat. Am vrea să ne dăm jos și să creștem „mari”. Lângă Ana, un moșuleț cherchelit își scoase bocancii, în semn de respect pentru bancheta din fața lui, pe care își întinse picioarele. Adormi imediat și începu să sforăie zornăitor. „Incredibil, își spuse Ana, ce baftă pot să am”. De-acum trebuia să sară peste el ca să poată merge la WC.

Din fericire, soarele strălucea atât de plin și clar încât reușea să aureoleze chiar și amărâțul peisaj moldav; exista speranță, soarele storcea din Ana toată serotonina pe care putea s-o producă, iar la capătul drumului o aștepta cineva. „Totul va fi bine, îi spusese câteva prietene care știau unde merge. Pe ce se bazau ele, Ana nu știa. Fusesse și la duhovnic, ca să-i spună același lucru. Nu pleca niciodată la un drum important fără binecuvântarea lui.

Ca de obicei, aștepta întâlnirea cu el și cu bucurie, dar și cu un fel de încordare; voia să fie concisă și să nu răpească din spațiul de spovedit al altor oameni care sigur așteptau la rând. Și asta nu doar în posturile mari, ci și peste an. Era cineva înăuntru, se auzeau voci, dar nu mai era nimeni după, așa că Ana răsuflă ușurată și trecu să dea binețe icoanelor. Începu din dreapta, ocolind altarul și terminând în stânga lui. Era o stare de pace și bine care nu semăna cu nimic altceva de pe lumea asta, cu lumânările pâlpâind ușor și mireasma de tămâie arsă și mir care rămânea în tine mult timp după ce te-ai spălat. Ușa se deschise și ieși un cuplu între două vârste, ținându-se de mână.

Tot ca de obicei, se ridică în picioare s-o întâmpine, cu brațele larg deschise și strângând-o îndelung la piept. O și ridică puțin pe vârfuri, așa cum faci cu un copil cu care știi că poți să te joci, ca și cum ar fi dansat cu ea. Era un miros bun, curat, care-i străbătea prin sutană, și poate de aceea Ana se retrase ușor din îmbrățișarea duhovnicească și se așeză pe un scaun mai încolo. Răspunse la întrebările de rutină despre copii și părinți care erau bine, slavă Domnului, și trecu la fondul problemei, cunoscuse un bărbat care îi plăcea și pleca la București să se întâlnească cu el pentru prima dată. Îl cunoscuse pe facebook, dar ea făcuse primul pas, ea îl invitase în lista ei de prieteni. El acceptase, îi placea cum arată, avea o mirare perpetuă în priviri și părea foarte serios. Îi plăcea și cum scrie, era fin, sensibil, atent la detalii, soare și lună, făcea poze la melci și fire de iarbă. Ana se opri din povestit, îmbujorată și oarecum rușinată de simpla ei poveste care nici nu începuse, dar pe care o voia binecuvântată. Era singură de câțiva ani, trecea printr-un divorț care nu se mai termina, cu termene lungi

și recursuri peste recursuri, ca o boală care se croniciza și nu mai durea atât de tare, dar tocmai de asta era periculoasă, pentru că ajungeai să trăiești cu ea fără să-i mai dai atenție, iar ea era totuși acolo, ascunsă în oasele sau în plămânii tăi. Ana încă trăia în aceeași casă cu soțul ei- va fi singurul ei soț, nu se va mai căsători niciodată, o căsătorie este un rit obligatoriu de trecere, precum nașterea și moartea, e o datorie pe care o ai față de lume, *să încerci*, să faci compromisuri, să renunți la ego, să strângi din dinți și să reușești sau să renunți. Duhovnicul ei nu-i spusese nici da, nici nu, când îl anunțase că divorțează, rolul lui fusese mereu- cel puțin cu ea- unul pasiv, de bun ascultător, atent la ce-i spui și cam atât. Nu-ți dădea canoane, nu-ți arăta drumul, te lăsa să mergi singur.

– Radu e căsătorit, spuse Ana, iar preotul se trezi din reverie sau rugăciune și deveni atent.

– Cine e Radu? A, bărbatul cu care te vezi. Asta nu e bine. Strici harul. E păcat. Are copii?

– Are, da.

– O să suferi.

– Sufăr oricum.

Căsătoria făcea parte din trupul bisericii, și nu doar ca taină a sa. Căsnicia era creștinismul aplicat, dacă-i permițezi Anei să enunțe o ecuație doctrinară, pentru că soția este biserica soțului așa cum biserica este mireasa lui Hristos, dar în această ecuație, termenii erau doar asociativi, nu și comutativi. Hristos era Capul bisericii Lui, așa cum bărbatul era cel care dădea identitatea viitoarei familii. Era o chestiune de *mind over matter*, gândea Ana. Biserica era a lui Hristos, iar femeia a bărbatului. Capul comandă, trupul se supune.

Aceasta este tradiția familiei creștine. Ana trăia în ea, așa cum trăiseră zeci de străbune de-ale ei. Știapovești de o cruzime sfâșietoare, iar ele mereu vor fi așa, pentru că sunt spuse de Ana, iar Ana e femeie. Bunica Maria, din partea mamei, trăise în ascultarea creștină, una dintre marile virtuți. Se măritase cu bunicul Gelu pentru că așa hotărâse tatăl ei: Gelu era un tip isteț, bun de gură, rupt în fund de calic ce era, dar, surprinzător pentru începutul de secol XX, știa să scrie și să citească, și aceasta crede Ana că a înclinat balanța în favoarea lui și în defavoarea unui alt băiat din sat despre care bunica nu spunea nimic, dar ofta mereu când își aducea aminte de el. Sigur îl iubise pe acela, pentru că-l vedea în antiteză cu Gelu, care, îi povestea Anei când aceasta crescuse deja și era femeie măritată:

– A vrut să-și bată joc de mine înainte de nuntă!

– Adică? Să-și bată joc? întreba Ana, mirată. Era bunicul ei, totuși.

– A vrut să ne culcăm împreună, spunea Maria, uitându-se în jos.

– Păi, oricum urma să vă căsătoriți, nu? Ana desigur uitase că virginitatea era cea mai de preț zestre și nu puteai să ți-o pierzi nici măcar cu viitorul soț. Fata trebuia să-și pună pirostriile neprihănită, altfel, ce rost mai avea totul? Urma să trăiască o viață de rușine. Maria nu acceptase asta. Dar, după nuntă, și-a urmat bărbatul fără să crâcnească, s-a

mutat în satul lui, a locuit în aceeași încăpere cu soacra și o cumnată, a născut și crescut opt copii și a mâncat bătaie cu regularitate. Bătaia era un reflex firesc în lumea satului creștin. Orice formă de nesupunere – o privire piezișă, un dezacord, o lingură izbită în farfurie la masă, neîndeplinirea sarcinilor de peste zi- atrăgea măsuri pe care Capul le lua fără să gândească prea mult, dar pe care Trupul le resimțea multă vreme. De multe ori, Maria, învințită în bătaie, fugea de acasă cu tot cu copii. O căuta, o găsea și-i mai aplica un toc de corecție și luare-aminte.

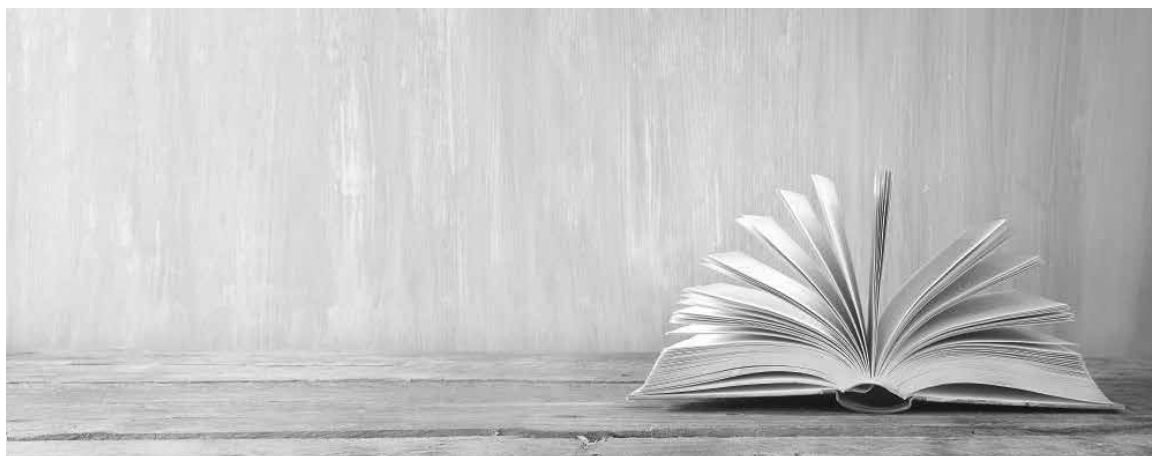
Moșul de lângă ea se trezise de-acum și plescăia din buze; îi era sete, pesemne. Scoase o butelcuță din sacoșa de rafie pe care o ținea la picioare și trase două gâturi scurte: gâl-gâl. Era vin roșu, după stropii care îi rămaseră pe barba albă și pe care îi șterse cu latul palmei. Îi oferă și Anei, dar ea îl refuză scurt și se adânci ostentativ în *Lumea Sofiei*. Moșul își luă sticla și se îndreptă spre spărgătorii de semințe. Voia, cu generozitate, să împartă bucuria vinului și a vorbelor de duh care vor urma, dar îi plăceau și manelele.

Trenul ajunsese în Râmnicu Sărat. Ana se uită pe geam, curioasă dacă se schimbaseră ceva. Da, silozurile erau vopsite în cele trei culori naționale ale României. Ehe, stăm bine. Și *Sofia* ajunsese departe în călătoria ei filosofică. Alberto, profesorul ei, îi explica teoria lui Freud despre vise și compara sistemul darwinist de selecție naturală cu felul în care conștiința selectează mutanții fanteziei. Sau: „*Toate ne sunt îngăduite, dar nu toate ne sunt de folos.*” (Corinteni, 6:12). Fantezii avea cu duiumul. Asta o ținea în viață, pentru că avea deschise sertarele minții și ușile spre subconștient. Era curent acolo, deși se pare că e un fenomen imaginar colectiv, pur românesc. Alte popoare nu sunt trase de curent, doar românii. Hai să spunem că aerul nu era stătut acolo, sus, în bucătăria minții ei. Știa asta pentru că nu mai visase de mult. Când visa, visa rău, dar asta era bine, spuneau interpreții, în special mama ei; tensiunile acumulate, temerile, frustrările se spărgeau în vis și luau forme monstruoase: demoni care o urmăreau, un câine negru care îi ținea mâna strânsă în gura lui caldă și umedă și, mai ales, un vis recurent din copilărie, în care era captivă într-un tunel care se deschidea în curtea școlii din satul bunicii și ducea într-o altă lume. Era coșmarul ei preferat, ca să spunem așa, pe care și-l interpreta singură. Visa să poată scrie.

În general, știa Ana, visele oamenilor erau în cea mai mare parte de natură erotică. Pofte ale cărnii, pângăriri ale patului- cum spunea slujba de cununie că nu trebuie să se întâmple- intrau *en gros* în vadul minții care le lăsa să curgă; pentru cele prea mari sau prea multe, mintea avea instalat un năvod în care se prindeau, sub care era o trapă în care cădeau. Nu stăteau mult acolo, ieșeau noaptea, prin vis. Era un circuit al obsesiilor, după canoanele artei suprarealiste.

Ana nu avea vise erotice. Fanteziile ei se consumaseră în căsnicie. Nu era nicio baracadă rămasă pe care să o împingă în trapa viselor, darămite vreun peștișor de aur. Precum bunica Maria, se strămutase, se *măritase*, dar își urmărea bărbatul pe care-l alesese *ea*. Trecuse cu el prin toate vârstele dragostei; fuseseră amici, urcaseră pe munți și fugiseră din calea stihilor naturii, adăpostindu-se în peșteri uitate de om, dar nu și de urși, scăpaseră ca prin minune din ghearele acestora, cunoscuseră dragostea în toate formele ei, așa cum puține cupluri știu să o facă, făcuseră și născuseră prunci vii, frumoși și sănătoși, dar și pierduseră câțiva, schimbaseră câteva case până au găsit una în care să rămână până la sfârșit, dar ceva n-a mers, au *ars* câteva etape. Câteva etape *au ars*. Cele legate de *economia* cuplului, nu de *iconomia* lui. Poate cuplul să se mântuiască atunci când datele de intrare nu sunt clare? Este dragostea suficientă? Este în regulă dacă doar soțul controlează finanțele familiei, iar soția nu are acces la ele și totul este *doar* pe numele lui? Dacă educația copiilor, cheltuielile legate ei, cad în sarcina mamei, dar acest lucru este trecut cu vederea, ca fiind ceva firesc, *natural*, în schimb acumulările financiare sunt *supranaturale* și sunt doar meritul tatălui? Ana s-a simțit mereu vioara a doua, *matter under mind*.

Cam asta era. Se întuneca afară, iar trenul se apropia de Gara de Nord. Moșul și puștii se chercheliseră, pentru că în butelcuță era vișinată și nu vin, își scosese răștile, iar manelele se auzeau la volum maxim, dar doamna surdă continua să vorbească fără să se sinchisească. Ana se ridică, se șterse pe mâini, aruncă husa de scaun, își luă bagajul și se îndreptă spre ieșire. Spre deosebire de alți eroi, nu voia să cucerească nimic. Voia doar să continue să meargă.





Rodica BRETIN

Turcu'

Selim Kaan îl chema, dar mama îi zicea, simplu, Turcu'. Știam și eu câte ceva despre turci, nu de la școală – fiindcă în clasa întâi nu se învăța istorie, doar citire, aritmetică și caligrafie – ci din ce îmi povestise bunica. Turcii erau *câtă frunză și iarbă*, mereu pe picior de război, puși să prade și să dea foc satelor de creștini, iar pe care nu-l omorau pe loc îl luau rob, ducându-l la Istambul ca să-l facă păgân de-al lor. Erau războinici din tată-n fiu, ieniceri și spahii care dormeau cu iataganul sub pernă, gata să taie în stânga și-n dreapta dacă se sculau cu fața la cearșaf.

Turcu' nostru nu părea de-un neam cu osmanlâii buniicii. Era un omuleț liniștit, cu o față pe care zâmbetul o rotunjea și mai mult, făcând-o să arate ca o Lună plină. Într-un singur fel semăna cu otomanii ce fuseseră cândva spaima Europei, ajungând până la Viena, după ce stârnișeră de-atâtea ori colbul prin țările române. Aidoma străbunilor lui puși pe cuceriri, Selim venea neanunțat. O dată la două-trei săptămâni ne pomeneam cu el la ușă – întotdeauna ciocănea, ignorând butonul soneriei. Mama ofta a exasperare și se ducea să îi deschidă, apoi îl invita înăuntru. Urmau vorbele schimbate între ei, aceleași de fiecare dată: tata nu venise încă de la serviciu, nu era nimic, o să-l aștepte. Și Turcu' se așeza pe unul din scaunele din bucătărie, fără să fie poftit.

Vara, oaspetele purta un pardesiul din stofă, lustruit la coate și cu țesătura rărită pe alocuri, iar iarna un palton la fel de uzat. Oricât de cald ar fi fost în casă își scotea doar căciula ori șapca, după anotimp, și rămânea cu ea în mână, țeapăn și stingherit. Apoi, amintindu-și brusc de ceva, o lăsa pe genunchi, începând să se scotocească prin buzunarele hainei. Dintr-unul scotea o portocală pe care mi-o întindea victorios, de parcă mi-ar fi adus o bucată din soare.

O luam, spuneam *mulțumesc* ca un copil bine crescut ce eram, apoi o puneam deoparte.

– O s-o mânânc mai târziu, domnule Kaan, răspundeam privirii lui dezamăgite.

Portocala mirosea a mucegai. Nu c-ar fi fost stricată. Când o descojeam, a doua sau a treia zi, după ce izul dispăruse, avea miezul dulce-acrișor și un gust care mă ducea cu gândul la țările calde, unde asemenea minunății creșteau în pomi, la tot pasul, precum merele noastre. În anii '60, portocalele erau o raritate – la fel ca bananele sau smochinele – greu de făcut rost, dar mai ales scumpe. Când se aduceau la Alimentara, din an în Paște, se făcea o coadă atât de mare încât, în ciuda numelui, strada nu mai părea destul de lungă.

Însă Turcu' avea mereu câte o portocală pentru mine, proaspătă și zemoasă sub coaja cu iz de mucegai. Mirosul acela stătut, de igrasie, de la el venea, din hainele ce stătuseră parcă într-o pivniță în loc de dulap. Selim nu își dădea jos paltonul sau pardesiul, lăsându-le în cuierul din hol – poate suferea de frig, ori poate îi era rușine de cămășile ori puloverele și mai ponosite pe care le purta pe dedesubt.

Prost îmbrăcat, mirosind a sărăcie, Turcu' nu și-ar fi permis vreun lux pentru el, fie și cel al portocalelor. Dar mie îmi aducea de fiecare dată – ceea ce o făcea pe mama să-l privească cu mai multă îngăduință. Altfel, pe oaspetele picat din senin, când și când, nu îl plăcuse la început. Nu pricepea cine era omul acela, ce căuta la noi să ne umple casa de izul pivnițelor neaerisite cu anii, ori ce treabă avea cu tata. Nedumeriri pe care i le-a împărtășit, chiar după prima vizită a lui Selim. Iar tata, care de obicei nu ținea să aibă ultimul cuvânt nici în hotărârile despre bunul mers al casei, nici în foarte rarele dispute pe vreun subiect, de

data asta nu i-a luat în seamă nemulțumirea, nici nu i-a dat prea multe lămuriri.

– Selim e prietenul meu.

Mama se descurca în labirintul secretelor mai bine decât un detectiv – pe Sherlock Holmes, cel care dezlegase misterele Londrei, îl credeam om în carne și oase, nu un personaj dintr-o carte – și, la fel ca eroul lui Arthur Conan Doyle, strecura printre întrebările puse musafirului despre vreme, prețul pâinii și o rețetă pentru lapte bătut, una mai puțin nevinovată. Turcu' i-a spus astfel unde locuia, deși ezitase o clipă – iar mama a trecut repede peste subiect, ca și cum n-ar fi interesat-o cine știe ce, sărind la cel al ploilor târzii de toamnă, moment în care a venit tata de la serviciu.

El și Turcu' s-au mutat în sufragerie, tata închizând ușa după ei. O vreme s-au sfătuit despre ale lor, apoi oaspetele a plecat. Nu stătea niciodată prea mult, de parcă se temea să nu devină o povară, iar când am rămas numai noi, tata n-a suflat un cuvânt despre ce vorbiseră. S-a așezat la masă și, în timp ce mâncam, ne-a împărtășit doar noutățile de la birou, unde lucra cu șase doamne, c-așa era la contabilitate, femeile fiind pesemne mai pricepute la socotit decât bărbații...

Mama și cu mine îl ascultam; eu atentă, ea cu gândul la planurile pe care începuse să le țeasă pe o pânză nevăzută. Și, chiar de-a doua zi, le-a pus în aplicare. Câteva drumuri până la locuința Turcului, în timp ce acesta nu era acasă, niște vorbe schimbate cu vecine binevoitoare, care abia așteptau să dea drumul la robinetul bărfelor și, când s-a întors în strada Lungă, mama aflase tot ce merita aflat.

Părinții mei aveau rareori secrete unul față de altul – și niciodată față de mine, ceea ce privit prin ochii unui adult, pare cam ciudat. Tată mă trata drept egalul lui și nu plodul care eram, iar asta mi-a mai cârpăcit încrederea în mine, ce încă de pe atunci lua apă ca o strecurătoare. La rândul ei, sub pojghița de pragmatism, mama rămânea o romantică. „Viața unora e ca un roman“, o auzeam oftând. Iar după ce citise capitole întregi dintr-a lui Selim mi le-a povestit și mie, oprindu-se să-mi deslușească ce rămânea dincolo de înțelegerea mea de copil.

De când se știa, Turcu' fusese un paratrăznet care atrăgea nenorocirile. Întâi, n-avusese copii, deși își dorea mai mult decât orice pe lume. Apoi, nevasta lui, o româncă venită din Arad, căzuse la pat și zăcuse doi ani în care omul ei o îngrijise, luptându-se cu lipsurile de tot felul. Femeia murise în cele din urmă, dar necazurile nu se sfârșiseră pentru Selim. Fusese dat afară din apartamentul devenit prea mare pentru el singur, iar Spațiul Locativ îi repartizase o cameră într-un subsol igrasios, unde nu-i încăpuseră nici toată mobila, nici o parte din lucruri – deși nu mai avea cine știe ce, le vânduse pe rând ca să plătească medicamentele. Subsolul avea o singură fereastră, ce nu dădea spre curte ori spre stradă, ci către pivnița comună. De-asta mirosul de criptă, pe care Turcu' îl împărtășia împrejur precum eroul lui Mary Shelley. Tata îmi citise de curând cartea și îmi închipuiam creatura doctorului Frankenstein dormind cu lilieci atârnați

de tavan, deasupra patului, apoi scuturându-și surtucul de pânze de păianjen înainte să îl îmbrace.

– Când ai noroc, se întâmplă o dată și gata. Când ai ghinioane, nu se mai termină, parcă se puiesc, a spus mama.

Continuând să coboare tot mai jos pe scara vieții, Turcu' s-a pomenit fără serviciu. Atelierul de ceasornicărie la care lucra a fost demolat, împreună cu clădirea veche de un secol la al cărei parter fusese. Cum nimeni nu putea rămâne fără slujbă, cei de la Oficiul de Șomaj i-au găsit una nouă – iar ofertele de acolo erau întotdeauna de nerefuzat. Dacă nu aveai *carte de muncă*, pe atunci mai importantă decât buletinul, erai vagabond ori pierde-vară și puteai fi ridicat la orice oră din zi sau din noapte.

Turcu' nu voia să ajungă nici la închisoare, nici la Canal, însă se descurca tot mai anevoie. Când s-a întâlnit cu tata, din întâmplare, a fost pe una dintre aleile Parcului Central, pe care Selim o mătura de frunze uscate. Tata părea tare bucuros de revederea cu acest om pe care îl numea *prieten* și i-a găsit un post de portar la întreprinderea unde lucra; era printre cei mai vechi funcționari de acolo, deși nu numai de asta își câștigase prețuirea celor din jur. Pe prietenul său de demult îl angajase acum șaisprezece luni; câteva mai târziu, Turcu' bătea la ușa noastră și îmi aducea prima portocală. Mă obișnuisem cu vizitele lui – când lucrurile au luat o întorsătură neașteptată.

Mama a plecat la Vlădeni pentru o săptămână. Cartofii și sfecla se cereau adunate de pe câmp înaintea primei zăpezi, iar bunica îmbătrânise, îi venea tot mai greu să dea cu sapa, grebla ori cu hârlețul. Tata și-a luat cinci zile de concediu ca să mă aștepte când veneam de la școală, dar într-a șasea a trebuit să se ducă la birou. Era sfârșit de octombrie, când se făcea încheierea de lună. El nu putea să lipsească, în schimb eu aveam doar educație fizică, desen și calligrafie în vinerea aceea. A vorbit cu învățătoarea și, dis-de-dimineată am pornit împreună spre serviciul lui.

Ziua a început bine. Îmi plăcea să merg cu troleibuzul, fiindcă bețele săreau câteodată de pe sârme, iar șoferul oprea, își puneă niște mănuși groase de cauciuc și cobora să le pună înapoi, iscând o ploaie de scântei. Până la Bartolomeu au sărit de două ori – a fost deci o călătorie interesantă. De la ultima stație am luat-o pe jos pe Șoseaua Feldioarei. Nu știu de ce se numea așa; era doar o stradă ca oricare alta, cu trotuare pe care oamenii mergeau spre fabrici, uzine și combinatul de dincolo de calea ferată, ascultând chemarea sirenelor. Tata nu se grăbea, își potrivise pașii după ai mei, totuși nu am întârziat, ne-am topit în coloana scurgându-se spre o poartă, apoi către clădirile administrative. Biroul tatei se afla în cea mai înaltă, la ultimul etaj; nu avea lift, păcat, încă nu intrasem într-unul și eram curioasă cum e să te urce o colivie de metal, trasă de cabluri.

Am intrat într-o încăpere cât apartamentul nostru, unde a urmat o secvență de film de groază, mai ceva ca la cinematograful. Cele șase doamne au sărit de pe scaune, năpustindu-se de parcă erau din *Păsările* lui Hitchcock. „Ce copil frumos!“, „Ce mare a crescut!“. „Cum, deja în clasa întâi?“. Unele mă știau din poze, altele din auzite, iar

toate mă pipăiau, mă răsuceau, până ce una, mai mămoasă, s-a aplecat și m-a strâns în brațe, sărutându-mă zgomotos. M-am șters de urma umedă cu dosul palmei, însă celelalte m-au înhățat iarăși, până când tata m-a smuls din mâinile lor, ducându-mă la un birou aflat lângă una dintre ferestre. La timp! Altfel ar fi urmat ciupitul de obraz, inevitabil, la fel și întrebarea de care nu scăpam de câte ori eram în centrul atenției: „Pe cine iubești mai mult, pe mama sau pe tata? De fiecare dată mă adânceam într-o muțenie prudentă. *Tăcerea e de aur*, cum ar fi zis bunica. Până la urmă se vor plictisi de mine, știam, ca de o păpușă nouă – și chiar așa a fost.

Doamnele și-au adus aminte că aveau treabă, de-asta veniseră la serviciu. Distracția se terminase și s-au așezat cuminiți la birourile lor, punând mâna pe pixuri, tocure sau stilouri. Întreaga suflare de la Contabilitate scria cu sărg, iar lungile coloane de cifre încolăcindu-se pe foi semănau cu niște șerpi ce se întindeau să bea din călimări. Scăderi, adunări, înmulțiri, toate erau făcute *în cap*, cel mult cu abacul. Oamenii se descurcau fără calculator, așa cum puteau trăi fără Internet – ciudat, nu? Un timp nu s-au mai auzit decât foșnetul hârtiei, ciocănitul bilelor de plastic și câte un oftat când o socoteală nu ieșea de prima oară și trebuia luată de la capăt.

Eu deschideam, pe rând, sertarele de la biroul tatei, pline de comori: creioane, gume, rigle, ascuțitori, cutii cu agrafe din care se puteau face verigi de lanț, hârtie sugativă, tocure și penițe, sticle cu cerneală albastră, cu tuș negru sau roșu – și câte altele! Rechizitele m-au atras mereu, poate fiindcă presimțeam în ele uneltele viitoare mele îndeletniciri de o viață. Dintotdeauna mi-a plăcut să scriu de mână, să înșir litere din care se nășteau cuvinte, apoi propoziții, fraze, paragrafe – îmi părea un soi de magie.

M-am așezat pe scaunul atât de înalt încât nu ajungeam cu tălpile la podea, am luat o foaie albă, curată, și-am început să caligrafiez literele din alfabet, apoi celebra propoziție cu care începe orice abecedar „Ana are mere“. De ce nu portocale? Poate fiindcă era un cuvânt prea lung. Întâi l-am greșit, am mâncat o literă, apoi l-am scris cum trebuia, rotunjind frumos consoanele, colorând vocalele cu galben – și-așa, orele au trecut în zbor. Nici nu știu când a venit pauza de prânz, dar fără să sune clopoțelul. Doamnele și-au pus pe birouri mâncarea adusă de-acasă, în sufertașe, au scos cuțitele din sertare. După ce o să-și potolească foamea, își vor aminti cu siguranță de mine și va urma o nouă rundă de pupături și smotoceli... Tata mi-a ghicit spaima nerostită, fiindcă m-a luat să îmi arate parcul întreprinderii.

Și aveam ce să văd: curtea din spatele clădirilor administrației era mărginită înspre Șoseaua Feldioarei de un șir de tei care își aplecau crengile peste bănci ninse de frunzele toamnei, căzute din copaci. Ne-am așezat pe una și am mâncat pâine cu unt și marmeladă, din pachetele învelite în celofanul cu care mama acoperea borcanele de murături. La sfârșit am adunat firimiturile, punându-le în coșul pe care scria „Păstrați curățenia“. Cum pauza nu se terminase, mi-a venit o idee.

– Hai să mergem la domnul Kaan.

Turcu' lucra aici de când tata pusese o vorbă pentru el. Și, într-adevăr, l-am găsit la o poartă, alta decât cea prin care intrasem. Curtea avea câte o una pentru fiecare punct cardinal, cu ghereta ei din cărămidă, cât căsuța celor șapte pitici. Astăzi nu era acasă decât unul, care ne-a primit jumătate bucuros, jumătate stânjenit – nu se așteptase să mă vadă acolo și n-avea nicio portocală pentru mine prin buzunare.

– Toate bune? l-a întrebat tata după ce și-au strâns mâinile.

Selim a dat din cap, serviciul nu era complicat, trebuia să deschidă canaturile porții înaintea suvoiuului de oameni ce se buluceau în zori, să îi lase să treacă pe rând, cu legitimațiile la vedere. „Toată lumea cu ea-n mână!“ ne strigase azi-dimineață omul în uniformă, iar pe tata îl pufnise, nu știu de ce, râsul. Nouă nu ne-o ceruse, doar ne salutase, ducând mâna la cozoroc... Al doilea moment important al zilei începea pentru veghetorii porților pe la trei și jumătate, când același puhoi, mai molcolm acum, se revârsa de data asta în stradă.

Selim ne-a chemat în căsuță și a pus la fiert ibricul pe un primus cu petrol. „Cafea ca Turcu' nu face nimeni“, îl auzisem adesea pe tata, care n-a refuzat o ceașcă. Pentru mine, Selim avea doar niște nuci.

– Dacă știam că micuța domnișoară o să îmi calce pragul aș fi adus ceva mai acătării, l-am auzit murmurând.

Îmi plăcea cum sună domnișoară; mică umbrea din strălucirea cuvântului, dar de ce să fiu cârcotașă? Ca într-un basm al fraților Grimm, ghereta părea mai încăpătoare pe dinăuntru decât pe dinafară. Într-un colț am văzut un pat, chiar pentru pitici; până și Selim, oricât de mărunțel, n-ar fi încăput decât cu picioarele îndoite din genunchi. Mai comodă era canapeaua noastră din sufragerie, dar nu de asta s-a încruntat tata.

– De când dormi aici?

Atunci am băgat și eu de seamă așternutul făcut ghem, pus în grabă peste o pernă, iar alături un lighean pentru bărbierit, în care era pământul, săpunul și briciul. Nicio oglindă, de parcă omul se rădea fără, ca orbii care văd cu buricele degetelor.

– S-a întâmplat o dată... de două ori.

Dacă la pregătit cafea aromată, cu caimacul de-un deget era neîntrecut, Turcu' nu știa să mintă și, sub privirea care nu-l slăbea deloc a tatei, a mărturisit totul, dintr-o răsuflare. Veniseră într-o amiază, acum trei săptămâni, un ins tuciuriu, cât o namilă, cu femeia lui și opt puradei, din care mezinul încă sugea la sân. De-acum era casa lui, i-a zis bărbatul, primise repartitie, nevastă-sa era mamă eroină, aveau familie numeroasă și asta le dădea niște *drep-turi*. Selim n-avea decât să își ia valiza și să plece. Ceea ce Turcu' făcuse fără să protesteze, nu era el omul care să se ia în gură cu nimeni și cu atât mai puțin să sară la bătaie.

Se obișnuise într-atât să primească lovituri de la soartă încât nici prin cap nu îi dăduse să se revolte. O încasase pe ultima cu resemnare – ce mai conta încă una? Unii cred că totul li se cuvine, fiindcă au origine sănătoasă, copii mulți sau pumnul greu, iar ce nu li se dă de bună voie, înhăță cu

de-a sila. „Când ești prea bun, oamenii te iau drept prost“, spunea bunica.

Tata, pe care de obicei nu îl clintea din liniștea lui înțeleaptă, de data asta a luat foc.

– Ai văzut repartiția cu ochii tăi? Ți-a arătat-o?

Selim a dat din umeri, un gest de nesfârșită oboseală, ca un Atlas sătul să poarte povara lumii.

– Opt copii... Ce puteam să zic?

Tata n-a stat să mai asculte. A pornit spre clădirea administrației cu pași mari – abia mă puteam ține după el! A urcat scările și nu s-a oprit decât în biroul consilierului juridic, căruia i-a spus ce și cum. Omul l-a ascultat fără o vorbă, apoi a pus mâna pe telefon și, cinci minute mai târziu, eu, tata și juristul ieșeam pe una dintre porți într-o Dacie condusă de șoferul întreprinderii. Așezată pe banca din spate, nu mai puteam de mândrie. Tata era *cineva*, toți îl ascultau, toți făceau ce le spunea, de parcă era cel puțin director. Mai târziu am aflat că oamenii care contează sunt de două feluri: unii ajung șefi fiindcă râvnesc să urce pe scena lumii, alții n-au nevoie de funcție ca să fie respectați sau iubiți. Tata făcea parte dintre cei din urmă.

Selim Kaan locuia pe Strada Castelului, unde erau multe case frumoase, dar cu subsoluri pline de igrasie, cu ziduri ce transpirau până și în răcoarea din umbra Tâmppei. Mașina a oprit lângă Bastionul Țesătorilor, iar tata și consilierul s-au dat jos, lăsându-ne pe mine și pe șofer să îi așteptăm. S-au lăsat înghițiți de poartă ca de gura unei peșteri unde dormea un balaur; au rămas acolo o veșnicie, sau așa mi s-a părut, deși nu trecuse decât o jumătate de oră.

În sfârșit i-am văzut ieșind, fără capul balaurului. S-au urcat în Dacie, juristul în față, tata lângă mine și mașina a pornit, a luat în viteză. Trecusem de Casa Armatei, când bărbatul din dreapta șoferului s-a răsucit spre noi.

– Știați că n-are repartiție?

– Nu. Dar am aflat acum, a răspuns tata.

Mașina a oprit pe strada Lungă, noi am coborât unde trebuia, apoi Dacia a pornit mai departe, spre Bartolomeu și Șoseaua Feldioarei. Tata i-ar fi dus el însuși vestea cea

bună lui Selim, însă juristul a zis să rămânem acasă, oricum era spre sfârșitul programului, iar copilul, adică eu, trebuia să doarmă după-amiaza.

Nu mi-e somn, nu dorm niciodată ziua, domnule consilier, îmi stătea pe limbă. Am tăcut, fiindcă ardeam de nerăbdare să-i pun tatei cele o mie de întrebări ce mi se înghesuiau în minte, ca oamenii în zori la poarta întreprinderii. Abia închiseserăm ușa apartamentului în urma noastră și am repetat-o pe cea a juristului. Așa cum mă așteptam, pentru mine tata a avut un răspuns mai deslușit.

– Nici chiar un conțopist de la Spațiul Locativ n-ar pune zece persoane într-o chițimie de cameră.

Totul va fi bine, m-a încredințat, Selim se putea muta înapoi de mâine, fusese de ajuns să rostească niște cuvinte magice – abuz, inspector de teren, violare de domiciliu și amendă –, ca zdrahonul să facă fețe-fețe, iar familia invadatoare să înceapă a-și strânge catrafusele.

„Cei umili vor moșteni pământul“, scria în Biblia buniicii. „Dar până atunci, vai de ei!“, îmi deslușise tot ea în ziua când îi tăiaseră amărâta de pensie de la CAP, fiindcă mai avea un lot de pământ, rămas după colectivizare. Însă acela fusese Statul, cu el nu te pui, știam deja asta. Cu particularii puteai să te bați pentru dreptul tău, aici devenea *care pe care*, ca în junglă, și-atunci te duceai *până-n pânzele albe* să îți cauți dreptatea. Despre ce pânze era vorba, n-aș putea spune, însă Selim n-avea nici gheare, nici colți, nici sabie cu care să se lupte; era un om timid și la locul lui, dintr-aceia îmbrânciți adesea de semenii lor dacă nu se dau singuri la o parte.

În noaptea aceea am visat parcul toamna, castanii scuturându-se într-o ninsoare roșu-cărămizie. Frunzele se așterneau peste alei, într-un strat gros ca omătul, peste băncile pe care nu stătea decât vântul – când din copaci au început să cadă portocale, plutind încet spre pământ, până ce au umplut parcul, lumea. Portocale... Am întins mâna după una și, după ce am simțit-o în palmă, am luncat într-un somn adânc, fără alte vise.



Grafică de Liviu Șoptelea
la cartea „Subversiv“ de Mircea Oprea



Emilia POENARU MOLDOVAN

Puiul

– Pune-mi o votcă... sau un whisky, vezi ce mai e prin bar. Stai, ăla-i paharul tău? Așa plin? Parcă nu-ți plăcea tăria...

Alexandru era prăbușit pe canapea, cu picioarele întinse sub măsută. Lațul cravatei era lărgit, nodul într-o parte, fața îi era răvășită ca după o beție și o noapte nedormită, ochii tulburi nu și-i putea fixa pe ceva anume, mai ales că foiala Denisei prin cameră îi solicita privirea în toate părțile.

– Nu numai că nu-mi place, îmi face și rău, dar acum voi bea tot ce a mai rămas prin bar! Să intru în comă, nu-mi pasă!

Ochii Denisei erau roșii de plâns, gura avea un rictus neplăcut care o-mbătrânea cu cel puțin zece ani, gândea Alexandru, urmărind-o prin casă.

– Stai naibii și tu jos, adu-mi paharul ăla odată și hai să discutăm. Ce facem? Ce ne facem acum?

– Ce facem? Ce ne facem? Eu știu ce fac eu, vreau să dispar, să nu mai văd pe nimeni și să nu mai audă nimeni de mine! Vreau să intru în pământ, hohoti Denisa. Ce altceva aș mai putea face?

– Ai auzit ce au spus și profesorii la școală și polițiștii... nu are cum să scape de închisoare și că e gravă fapta... că e premeditată! Idiotul! Și idioți noi că i-am luat telefon din clasa I!

– Telefonul e problema acum? Nu poveștile tale tâmpite despre bunicu-tău care a luptat ca partizan și a împușcat nu știu câți comuniști și a înjunghiat un jandarm? Ce să zic, mari fapte de vitejie, i-ai băgat numai prostii în cap.

– Aaa, deci poveștile mele-s de vină! Săracu' tataie a luptat pentru supraviețuirea lui, a familiei, a satului, a luptat pentru o cauză dreaptă! Parcă taică-tău, milițian în Harghita, n-o fi „înțepat” și el pe unul și pe altul, tu ne-ai zis că intervenea între secui când se băteau și scoteau brișca

și nu se potoleau până nu era măcar unul dintre ei altoit de tata-bunu!

– Așaa, acum eu sunt de vină și tata care a fost un milițian model! Tocmai că nu era foarte aspru și nu obișnuia să pedepsească pe nimeni l-au exilat în Harghita, să se călească acolo între cuțitari, știi doar! Să nu îndrăznești să mai zici de tata așa ceva!

Denisa vorbea cu vocea răgușită de atâta plâns și se plimba din sufragerie în bucătărie, dând cu piciorul în scaunele întâlnite în cale, paharul de votcă sau ce-o fi fost înăuntru, că nu s-a uitat la sticlă când a turnat, era gol și în momentul în care a trecut pe lângă vitrina cu pahare și câteva cărți l-a aruncat în ea cu putere, urlând și înjurând cum Alexandru nu a auzit-o niciodată!

– Ești nebună! Liniștește-te, stai jos că mă agiți și pe mine! Noi l-am crescut bine pe băiatul nostru, doar că l-am răsfățat prea tare, i-am cumpărat tot ce și-a dorit! Nu te repezi, nu te acuz numai pe tine, și eu i-am oferit mai mult decât au alți copii de vârsta lui, atâta doar că dintre toți copiii răsfățați numai al nostru a sărit cu cuțitul la gâtul unei profesoare! Cum e posibil așa ceva, e ca un vis urât!

Alexandru începu să plângă și el în hohote, atrăgând privirile uimite ale Denisei, care nu-l mai văzuse niciodată, de 20 de ani de când se cunoșteau, în halul ăsta de disperare.

– Mă gândesc ce-o fi în sufletul lui acum, spuse Denisa, mai potolită și începu să strângă cioburile vitrinei risipite peste tot prin sufragerie. Singur în arest, Dumnezeu știe cum e tratat, o fi speriat săracul, puiul mamei...

– Dar oare el se gândește la ce simțim noi? Ce e în sufletul nostru? Vocea lui Alexandru tremura încă după acel plâns care l-a surprins și pe el, nu-i stătea în fire să plângă, poate numai în copilărie să i se fi întâmplat asta... Se gândește că și-a distrus viitorul, al lui și al nostru? Crezi că...

– Taci! Mă sună de pe un fix, cred că e el, i-au dat voie să sune! Alo! Da, puiul mamei! Ai nevoie de ceva? Ești bine, cum te tratează acolo? Nu ți-e frig? De mâncat ai mâncat ceva? Da, dragul mamei, îți aducem! Ne lasă, cum să nu, are tata un coleg acolo, a vorbit cu el în caz că va fi nevoie să-ți aducem ceva. Azi n-am putut, n-am avut cum, am

fost chemați la școală și la poliție să dăm declarații. Nu te enerva, puiule, te iubim eu și tata, știi, nu? Te... A închis. E așa stresat, bietul de el!

– Măcar a zis că-i pare rău? întrebă Alexandru, ridicându-se de pe canapea... Deci nu... bine că cel puțin nu mă mai minți...

Plecarea lui Fredy

Totul e pregătit pentru plecare. Aproape toate bagajele sunt în mașină, i-am urmărit de câte ori au intrat în casă și au mai luat câte ceva. Aștept liniștit, nu pleacă niciodată fără mine. Acum, că a apărut și Max, nici nu-mi mai amintesc de unde și când, parcă sunt și mai grijulii. Nătângul ăla mic și negru sare întruna pe spinarea mea, îi arde de joacă și eu nu mai pot riposta. Ce se întâmplă cu mine, că nu-mi pot mișca picioarele? Aș fi vrut să-i trag o scatoalcă lui Max, să se potolească dar n-am schițat niciun gest, a fost numai în gândul meu dorința să-l pun la punct pe obraznic!

Uite ce liniștit e Fredy! și ce-l iubește pe Max, îi aud spunând în timp ce cară în mașină ultimele bagaje!

Îl iubesc pe dracu, voi nu vedeți că nu mă pot mișca? Ce l-aș alerga pe aici, i-aș aplica două-trei corecții și să-l vezi apoi ce cuminte și respectuos e! Așa a făcut Berni cu mine acum 14 ani când am aterizat în curtea asta! Deși eram deodată, el făcea pe stăpânul și a trebuit să mă supun, că altfel era vai de pielea mea! Apoi am devenit prieteni buni, nedespărțiți. Nu știu unde a dispărut de ceva timp, că nu l-am mai văzut! Oare ce s-o fi întâmplat cu el? Mie nu-mi zice nimeni nimic și nu mai prind mare lucru din discuțiile lor. Doar mă mângâie pe cap. Asta chiar îmi place, dar aș vrea și să le mai aud discuțiile, să aflu ce se mai întâmplă în lume. Uite, acum e din nou cald după o mare perioadă de frig. Pot sta afară aproape toată ziua, dar noaptea dorm pe covorul meu din sufragerie. N-aș putea spune că mă doare ceva, doar sunt mai încet în mișcări.

Dacă nu apărea negriciosul de Max, care face ture toată ziua prin grădină, nu aș fi băgat de seamă că e ceva în neregulă cu mine. Când l-au adus prima dată, era purtat în brațe

și am crezut că mi-au luat o jucărie nouă! Când colo, jucăria alerga și țopăia și mai ales sărea pe mine!

Așa făceam și eu cu Berni la început, atâta alergam prin curte și nu veneam nici când ne strigau! Foarte târziu am înțeles, după ce au tot povestit la toată lumea, că noi am fost aduși din altă țară și nu știam să venim decât dacă strigau „Gere ide“! Așa le-a zis doctorul, care ne vizita din când în când, să ne strige și ei. Nici nu știu când am învățat noile chemări, eram amândoi inteligenți, așa spuneau toți cei ce ne vedeau!

Dar ce se întâmplă? Îi văd că descarcă sacoșele și cutiile din mașină și le duc în casă! Nu mai mergem nicăieri? E drept că au încercat să mă urce în mașină și n-au reușit, dar s-a mai întâmplat și altă dată și n-au renunțat, m-au urcat până la urmă! Și gardul ăsta pe care l-au pus între mine și Max, ce-o fi însemnând? Prea sare pe el și-l deranjează, i-am auzit spunând. Nu mă deranjeazăăă, am vrut să strig! Era prea târziu, au văzut mutra mea nemulțumită și ce s-au gândit, ia să-i separăm!

Sunt tare obosit, acum mă ia somnul... aud voci, visez oare, sau e vocea doctorului care ne-a adus aici pe mine și pe Berni? Cine o fi bolnav de l-au chemat? Sper că nu Max, am mârâit eu de câteva ori la el că prea se agăța de mine, dar mi-ar părea rău să pătească ceva neastâmpăratul ăsta... mi-e tare somn, aș vrea să dorm dar nu știu cine plânge foarte tare lângă mine și nu pot închide ochii. Măine sper să se rezolve problema pentru care nu am plecat azi... dar... uite-l pe Berni!

Berni, frățioare, pe unde-ai umblat, unde ai dispărut până acum, nu te-am văzut de atâta timp!



Grafică de Liviu Șoptelea
la cartea „Subversiv” de Mircea Oprea



Ovidiu PETCU

Ianus

– Bine, fie cum spui. Mă cheamă... Ianus.

Parcă-l vedea și-acum când venise și făcuseră cunoștință. Părea mai degrabă un actor din filmele de acțiune: trăsături exprimând o forță calmă, pronunție clară, ochi pătrunzători, trup înalt, athletic... Îi strânsese mâna ferm și scurt ca un om deschis, om dintr-o bucată. Om...

...iar azi, în mijlocul ironicei nesfârșiri verzui de nisip fără viață, uscat ca iasca și fierbinte ca naiba, sub un soare la fel de verzui bătându-l temeinic în cap, îl căra în spate chiar pe Ianus. Mai exact, ce mai rămăsese din el. Și rămăsese destul...

*

Deșertul părea fără capăt. Trupul lui Ianus îi strivea umerii. Scafandrul termoizolant, comod și ușor, devenise baie turcească. Prin globul de umbră al căștii, soarele prăzului continua să-l bată fix în creștet: planetă cu zile de patruzeci de ore, trei minute, unsprezece secunde și opt zecimi. Planetă nebună.

Se opri să-și tragă sufletul. Ianus... Era clar că, dacă-l va lăsa jos acum, nu va mai putea să-l ridice. O să facă asta la primul popas, când se va odihni și va reevalua situația. Cu luciditate. Cu câtă luciditate o să-i rămână. Că de la un așa efort poți să-ți pierzi mințile.

Căldura vălurea necuprinsul. Să-ți pierzi mințile...

Oricum, nu putea să renunțe. Cel puțin, asta îi spunea mintea de-acum. Cea de mai târziu... om vedea.

Așa cum sta locului, cu picioarele înfipite-n nisip și cu Ianus în spate, se răsuci un pic, doar cât să poată privi din nou înapoi șirul urmelor. Linia lor se menținea încă

dreaptă. Mersese bine. Să fi avut ochi și în ceafă, ar fi mers perfect!

Reveni cu fața spre sud. Aceeași nesfârșire, cu aceleași vagi denivelări care tulburau din loc în loc netezimea pustului. Își alegea iarăși, ca reper, una din ele. Porni spre ea, lăsând în nisip urme adânci. Aprecie că rezerva de apă ar putea să-i ajungă până la navă. Dar soarele și pustul aveau resurse de persecuție nelimitate. Și timp. Sărbători constatarea cu câteva înghițituri bune, eliberă muștiucul și rânji larg întinderilor. Însă pustul nu-i răspunse la provocare. Nici soarele.

Depart, spre sud, avea să întrevadă la orizont cocoșa navei. „Depart”, adică peste vreo zece ore. Adică la apus. Planetă fără anotimpuri, cu amiezi arzătoare și nopți de gheață, cu nori ca niște funii palide petrecute aiurea peste cerul înalt, și el verzui, și, în chip de ploaie, cu valuri imprevizibile de ioni atmosferici. Planetă țicnită, ca și ideea de-a o terraforma. Țicnită rău. Iar el, și mai și. Ca să reziste acestui marș odios de treizeci și ceva de kilometri, câți or mai fi, trebuia să-și dozeze bine efortul: trupul cărat atârna doar vreo cizinci de kilograme din Ianus, dar la drum lung...

Își îndoi încet genunchii și basculă povara-n nisip. Apoi se întinse alături și adormi.

*

– Deșteptarea!

Un clipocit suspect – adormise-n cadă? Se mișcă iar – parcă era făcut din gelatină. Lip-clip, și palma atinse marginea cuvei: capacul fusese retras. Deschise anevoie un

ochi și zări printr-un soi de hublou secera de lumină a unei planete. Întrebă fără vlagă:

– Am ajuns?

Îi răspunse o voce bărbătească bine timbrată:

– Da, am ajuns. Cum te simți?

Hibernase șapte ani în serul ăla, avea capul cât astromina, era tot numai slăbiciune și greață... Deschise și celălalt ochi și se întoarse lin, clipa-clipa, spre neașteptatul interlocutor:

– Cum ar trebui să mă simt?

Amintirile i se reînchegau tot mai clar, dar omul ăsta nu figura printre ele. Arată spre imaginea planetei, spuse:

– Ești cumva băștinaș? Că nu prea te-am văzut la îmbarcare.

Zâmbet subțire:

– Ai fantezii cu extraterestri?

...și rânjetul propriu:

– Tu nu?

Prima ciocnire...

– Sunt IAN-027, unul dintre utilitarii arondați echipeilor de cercetare.

Inteligență artificială *neconvențională*... pe un *utilitar*?? Unul cu înfățișare *omenească*??

– Ți-am fost repartizat încă de la plecare. Surpriza organizatorilor, de!

Își simți urechile-n flăcări. Utilitarul nu-i dădu timp de alte reacții:

– Vom fi coechipieri. Ai vreo problemă cu...?

– N-nu! Deloc! Doar că... arăți și te porți ca un om! Sigur ești un utilitar? Utilitarul *meu*?

– Cu toți senzorii și cu toată mățaraia procesoarelor cuantice aferente! Schelet din titan, mușchi organo-ferici, baterii eterne, cunoștințe vaste... Tot n-ai nicio problemă?

Își reveni din surpriză:

– Glumești?! Din copilărie mi-am dorit asta!

Starea de slăbiciune dispăruse ca prin farmec. Sări din cuvânt stărnind o trombă de stropi, aruncă peste umăr un „Vin imediat!”, înhăță pachetul cu haine și o zbughi spre duș cât îl țineau picioarele: avea în sfârșit un utilitar *doar al lui*, și încă *de tip uman*!

*

Când reuși să deschidă ochii, soarele arăta că dormise cam două ore. Întârzia. Privi trupul acela ciuntit, întins alături. Dacă l-ar lăsa și ar tuli-o acum spre navă, ar putea ajunge cam la sfârșitul apusului. Ar face raportul și ar da fuga să seteze el însuși pilotul pentru destinația Terra. După care...

Nu. Cu neputință. Îl apucă pe Ianus cum putu mai bine, îl săltă în spate și porni spre sud cu pași mășurați. Acum, că soarele depășise zenitul cu aproape douăzeci grade, se putea orienta și după umbră: trebuia s-o mențină în linie cu umărul stâng. Privi încă o dată șirul de

urme, se întoarse către direcția de mers, luă drept reper o altă denivelare a deșertului și își reluă drumul.

*

Neobișnuit de înalt, cerul desfășura funii de nori fisichii. Soarele pârjolea ca prin lupă.

Se opriseră în zona M85 ca să verifice starea „sursei” B4. De mărimea unei căsuțe, mașinăroiu în cauză torcea molcom, convertind energia mediului în radiația ce hrănea aparatele care interogau deșertul în tăcere.

IAN-027 băgă contorul în trusă și sări de pe utilaj:

– Plecăm!

Câtă agilitate. Nu se putu abține:

– Tu... chiar ești conștient de tine însuși?

– Dar tu? Trage-ți „globulețul” pe cap, că faci insolatie!

– Hai-hai! Deci... ai trecut și testul Turing?

– Vechitura aia?? Poate vrei să-mi recunosc și fața-n oglindă? Normal că l-am trecut!

– Și... ești și empatic?

– Nu înțeleg, ștăpâne. Funcionez după Lejile Roboticii, formulate de Așimov.

– Eu te-am întrebat serios.

Utilitarul zâmbi și mai serios:

– *Visează androizii oi electrice?*

Era culmea!,

– Termină cu prostiile!! Cu Așimov și cu K. Dick cu tot!!

Zâmbetul lui 027 își pierdu intensitatea:

– Iartă-mă, dar...

– Încerc să avem o discuție ca între oameni... maturi!

Utilitarul ridică din sprâncene până-n mijlocul frunții, dar le lăsă iute la loc:

– Bine. Întrebăseși dacă sunt empatic?

– Da. Pentru că vreau să știu dacă *imiți* omul... sau dacă *simți*... hm... omenește.

027 se încruntă a concentrare câteva clipe, răspunse:

– Păi... nu prea știu. N-am fost niciodată om. Dar...

– Dar ce?

– Fără supărare?

– Fără.

– Pentru că acum analizăm științific.

– Analizăm.

– Buuun... Să admitem că voi, oamenii, ați fost construiți – și subliniez: *construiți* – de indivizii unei civilizații foarte avansate.

– Să admitem.

– Și că v-au construit *exact* după chipul și asemănarea lor, nu din titan și alte cele.

– Admitem și asta.

Unde vrea să ajungă?

– Atunci, cum le-ați putea demonstra că nu îi imitați așa, mecanic, ci că simțiți și gândiți la fel ca ei? Și cum v-ar putea crede, câtă vreme ei sunt convinși că au fost creați de o ființă supranaturală, care le-a insuflat acel element supranatural numit „suflet”, bază a conștiinței?

–...

– Repet: chiar dacă v-au construit din materie organică, astfel imitându-se perfect pe ei înșiși, crezi că ar admite vreodată că și voi aveți „suflet”? Evident NU, devreme ce sunt convinși că ei nu sunt nici rodul evoluției structurilor naturale, nici al tehnologiilor științelor pozitive, ci al miracolului creației divine!

Șah-mat.

– Voiai să știi dacă sunt de empatic? Poftim!, ți-am răspuns!

„Dar tu, dacă nu te-ai gândit niciodată la asta, cam cât poți fi de empatic?“, întrebau ochii utilitarului.

*

Trupul lui Ianus atârna totuși mult pentru un marș pe nisip, iar soarele nu putea să-i scadă greutatea.

„Nici tu n-ai reușit să i-o scazi destul.“

Așa-i. Dar dacă... Hopa! Își auzea gândurile? Sigur: oboseala, deshidratarea, epuizarea fizică și nervoasă...

„Continuă să mergi.“

Da-da, începe...

„Verifică mai atent direcția“, urmă vocea.

Ca s-o ignore, începuse să cânte: „Am o musculiii-ță harnică-n trompii-ță...“

„Trebuie să ajungi la...“

„...mus-cu-li-ța mea bâz-bâz!“

„Popas peste treizeci de minute.“

Ba ACUM!, și se nărui-n față, răsucindu-se cât să nu-l facă Ianus terci.

*

Auzi tu, „utilitar“! Îi era rușine: acești „utilitari“, așa cum erau ei fabricați, păreau – erau! – la fel de umani ca oamenii!

– Ai vrea să zici că parcă ne-am ști de când lumea, așa-i?

Nu fu surprins: dacă existau oameni apți să anticipateze reacțiile altora, atunci, pentru imensa capacitate combinatorie a unei inteligențe artificiale neconvenționale, anticiparea unor afirmații omenești era o nimica toată.

Un gând fulgerător: o IAN era *inuman de umană*!

La fel de fulgerător, „utilitarul“ îl înșfăcă în brațe și țâșni cu el într-un salt de vreo douăzeci de metri, amortizând căderea cu picioarele și dându-i drumul într-o adâncitură din nisip. Nu auzi explozia „sursei“, dar văzu cum trupul lui 027 e sfâșiat de viforul fragmentelor de metal exact când se prăbușea peste el, înțepenindu-se-n mâini ca un acoperiș blindat, să-l protejeze... și își pierdu cunoștința.

Când și-o recăpătă, înțelese că zăcuse minute bune. Se sălta pe coate, își scutură capul și îl văzu pe 027 zăcând alături, hăcuit de schije. Nodul din gât crescuse: de sub zdrențele de piele sintetică se iveau resturi albastre, verzi, cenușii ale unor „artere“, „vene“ și „nervi“ de ultimă oră, ceva ca niște fire de păr argintii ramificate haotic, probabil

„terminații senzitive“, bucăți de „mușchi“ organo-ferici, „oase“ din titan, toate amestecându-se cu zdrențele hainelor omenești. Căzuse într-o parte, înțepenit în poziția prin care îl apăraseră pe el, omul. „Omul“! Era paradoxal că, deși cu atâtea piese la vedere și răsturnat ca un scaun, „utilitarul“ îi părea și mai uman. Oare de ce?

Se ridică să-și verifice propriul scafandru. În afara petelor negre de sânge sintetic și a sistemului de ventilație distrus, era intact. Privi chipul lui 027, acum deformat și cu ochii închiși. Se aplecă să îi pipăie „oasele“ craniului. Occipitalul primise o lovitură în plin și împinsese parietalele, îndepărtându-le nefiresc. Printre ele și prin rup-tura „pielii“ de deasupra, un firicel din „sângele“ acela ca păcura se scurgea abia pulsând. „Utilitarul“ deschise ochii – niște ochi tulburi, de mort – și articulă cu dificultate:

– E... Ești... bine?

Urmă o convulsie aproape omenească. Îi răspunse:

– Da, sunt. Grație ție.

027 încercă un surâs:

– Cred că... așa... ți-am răspuns... iarăși... la întrebare...

În mod straniu, oasele craniului prindeau să-și ocupe aproape imperceptibil poziția lor firească, ochii se limpezeau, iar fața își recăpăta treptat conturul și expresia din-totdeauna. „Dintotdeauna“! De câtă vreme e nevoie să legi o prietenie trainică? O zi, un deceniu, o clipă?

*

027 părea să-și revină – se autodepana. Până și glasul i se dresese:

– Mă tem că timpul meu... hm... a cam expirat.

– Pe naiba!

– Niciun „pe naiba“. Ascultă: știi că atmosfera de-aici are o dinamică aiurea, acum dovedit riscantă; așa că plecați, reveniți cu tot ce trebuie, dar stați pe orbită și nu coborâți decât lămurii! A fost un val de ioni accelerați, ei au „trăsnit“ agregatul. Pulsul electromagnetic ți-a ars ventilația, corect? Deci a ars și circuitele comunicatoarelor, și pe-ale aparatelor din câmp, și pe-ale transportorului. O fi afectat un pic și nava, sau un pic mai mult, nu știu. Mai bine consideră că azi nu vei primi ajutor de la ea sau de la echipaj. Ești pe cont propriu, cavalerie!

Nu era bine. Se auzi întrebând:

– Cum de poți vorbi?

– Tu cum poți?

– Eu... sunt om!

– Ei, și? Procesăm pe aceleași principii și cu „piese“ relativ asemănătoare, nu?

Avea dreptate.

– Iar pulsul acela ne-a afectat cam fel, este?

Așa era. Și, cu siguranță, toate rănile alea îl...

– Hei! Ce stai și te uiți? Acțiune! Montează-ți casca, slăbește-i filtrul cât să-ți circule ceva aer și prin scafandru și ia-o la pas întins spre sud, *exact* spre sud! Vei ajunge la navă cu o oră înainte de apus. Gata, dispare!

– Nici nu mă gândesc!
Tocmai înțelesese de ce piesele dezvelite nu-l dezumanizau pe 027: pentru că erau *piesele lui*, „mecanica” existenței lui, *natura lui*. Erau toate IAN-027 însuși, cu trăirile, cu ideile, cu vorbele și cu faptele sale. Nimic paradoxal în...

– Te rog! Du-te!

N-avea cum, privirea i se lipise de alcătuirea aceea gânditoare și grijulie.

– Cară-te dracului odată, om tâmpit!!

Adică să-l lase aici?? Să-l lase să vadă pe cer urma navei, și-apoi cine știe câte răsărituri și asfințituri, până când nisipul îl va acoperi în întregime?? Simți că-i ard ochii:

– Nu-mi da ordine MIE, „utilitarule”! Uite în ce hal ești! Și coști o grămadă, rob îngălat! O să caut niște roți, să încropesc un...

– Roți?? De unde mă-sa roți?! Când ai văzut ultima dată o roată, sonatule?!

Da, 027 era inuman de uman: adineauri se pusese în calea schijelor, iar acum îi dădea lecții de supraviețuire! „De unde mă-sa roți”!, poftim!

Chiar așa, de unde?

Nu. Nu putea, n-avea cum să accepte. Presiunea din ochi crescuse, pumnii îi pârlăiră:

– Atunci o să te car în spate, fierătanie! Cu empatia ta cu tot! Ca înainte de inventarea roții!

Se aplecă să-l ridice, dar 027 se smuci violent:

– Ești complet dus!, am nouăzeci de kilograme! Nu rânji!!

– Ba rânjesc, fiindcă ești plin de găuri și ai pierdut mult sânge, deci ai mai puțin! Și...

Ideea îi strălumină mintea ca o flăcără de magneziu:

–...și uite-acum o să ai și mai puțin!

– Îmi faci liposucție?

– Gura, sclav de lux!!

Nu-și recunoscuse vocea. Ochii i se împăienjeniseră de durere, dar continuă:

– Voi lua de pe tine tot ce pot – pielea asta groasă, mușchii, bateriile...

– Bateriile??, ai turbat?? Să nu le-atingi!! Sunt fisurate!!, or să bubue!!

– Nu-s baterii electrice, că s-ar fi „prăjit” și ele. Deci n-or să bubue.

– Știi tu... Cară-te dracului la navă, sac de că...!

– Pardon??

– Tâmpitule!, cu ce o să mă demontezi?! Vezi tu scule pe undeva??

Sigur, scule. Ochii păreau să-i pleznească. Trebuia să improvizeze, dar cum? Hotărî:

– O să te rup bucată cu bucată, prietene. Ca înainte de inventarea...

– Cum să mă rupi?! Cum... cum mi-ai zis?

– Fierătanie.

– Nu...

– Abac de lux...

– Nu...

– Idiot mecanic!, sclav jegos!, rob nenoro...

– Nu! Adineauri, după ce ai spus că mă rupi! Cum mi-ai zis?

Cu presiunea din ochi dusă până-n gât, rosti sugrumat:

– Ți-am zis „prietene”, boule!

Și lacrimile-i țâșniră brutal, eliberatoare.

*

Epuizat, se opri și se năruî într-o parte, cu Ianus cu tot. Apoi se întoarse cu fața-n sus. Verzi-albastre, primele umbre ale amurgului brăzdau cerul. Îi aminteau de „artele” și „vene” lui 027... și iar se auzi pe sine spunându-i:

– Ți-am zis „prietene”, boule!

– Pardon??, îl parodie acesta.

–...iar de azi înainte, o să-ți zic...

–...sclav de lux. PLEACĂ!

– Nu. O să-ți zic... Ianus.

Pauză.

– Bine, fie cum spui. Mă cheamă... Ianus.

Parcă-l vedea și-acum când venise și făcuseră cunoștință. Părea mai degrabă un actor din filmele de acțiune: trăsături exprimând o forță calmă, pronunție clară, ochi pătrunzători, trup înalt, athletic... Îi strânsese mâna ferm și scurt ca un om deschis, om dintr-o bucată. Om...

– Acum fugi tu frumos la navă, da?

I se adresase ca unui țânc! O fi de la trăsnet. Așa că îi vorbi rar și clar:

– Tu nu pricepi că suntem prieteni nu doar dintotdeauna, ci și de azi înainte?

Urletul lui Ianus cutremură depărtările:

– Nu există „de azi înainte” pentru mine, pricepe odată!! Și nici pentru tine, imbecilule, dacă nu-ți miști curu’ la navă ACUM!! Cască ochii ăia pișăcioși să vezi realitatea: eu n-am cum pleca, dar tu poți, și dacă nu pleci imediat, O SĂ MORI!! CARĂ-TE!!

– De-aia v-au făcut umani? Să ne asigurați confortul psihic, s-o încasați în locul nostru și să vă abandonați ca pe niște scule defecte? Spune, Ianus, TE SIMȚI CUMVA SCULĂ??

– Ești paranoic...

– Ba psihotic de-a binelea! Ce este viața, Ianus? Poți să-mi spui?

– Viața?!

– Da, viața! Nu-i cumva proprietatea definitorie sistemelor care procesează informațiile în mod adaptativ, făcându-le să se autoconserve, să se reproducă, să învețe și să evolueze?

– Sunt sisteme NATURALE!!

– Zău? Organismele clonate sau bacteriile sintetice nu-s vii??

– Sunt sterile!

– Funcția de reproducere nu-i obligatoriu activă la toate vietățile, dar le e specifică!

– Eu nu-s proiectat să fac pui, stricatul!!

– Dar ai senzații, durere...

– N-am!!
– Ba ai, și știi s-o rabzi! Și te autorepari, te enervezi, faci glume, înveți, ești conștient de existența ta, decizi asupra ei și a celor din jur... și poți construi oricând unul ca tine, „sterilule“!

– Nici metabolism nu am!!
– Nici nu-ți trebuie, virus abject, pentru că noi, celule căcăcioase, te replicăm în uzine!

– Virusul nu e viu!!
– Cui îi pasă, câtă vreme se adaptează prin mutații ce dau tulpini tot mai viclene?

– „Viclene“?? Sunt simple automate biochimice!! Iar eu procesez informațiile la fel de automat ca ele!! Ca tabla lui Pitagora, ca astrolabul lui Hipparch, ca ordinatorul Deep Blue!!

– Crezi că eu sunt mai breaz? Evoluția n-a făcut decât să perfecționeze un șir imens de procesoare automate de informație, de la primele molecule organice la prima viață și de la ea până la mine! „Sufletul“ omenesc nu-i decât un vast sistem de softuri ierarhizate unitar, căci, de-a lungul erelor, algoritmi biologici și-au tot sporit complexitatea, de la senzitiv la perceptiv și apoi la conștiința de sine! Dar o avem degeaba, fiindcă ne-am înecat în înțelegerea ei în așa hal, încât, nemăsurat de fuduli, postulăm că e de sorginte divină!

– Ești nebun de legat... PLEACĂ ODATA!!

– Imediat – și cu tine-n spate!

Văzuse ceva prin spărtura din piept. Se aplecă...

– Au!! Ce dracu' faci?!

Îi băjbăia cu mâinile prin torace.

– Să nu îndrăznești să...!!

...clic! – și se făcu liniște: fusese bateria de lucru. Decuplă iute și bateria de rezervă, le extrase atent (grele, și amândouă întregi, mama lui de mincinos!), le luă în brațe și le duse la o distanță sigură. Bun-așa. Acum, pielea. Îndepărtă resturile îmbrăcăminții, își înfipse mâinile într-o rană și trase să rupă. Nu reuși. Căută linii de sutură. Nu existau. Privi disperat în jur... Miracol! Explozia utilajului umpluse locul cu „scule“! Zări o așchie de metal, tăioasă și potrivită ca mărime. În zece minute, Ianus era complet jupuit. Nici partea musculară nu-i puse mari probleme. Tendoanele însă nu puteau fi tăiate. În sfârșit, scheletul din titan. Îl cercetă bine-bine și înțelese: îi trebuia o unealtă foarte dură... și văzu că o coastă din ultima pereche fusese mușcată adânc de o schijă fix lângă punctul de inserție. O smuci, nimic! Râse. Găsi un rest de drug din oțel masiv și prinse a izbi cu el coasta dintr-o parte și din alta. Cu greu, coasta cedă. Folosind și alte urme de schije ca amorse de rupere, coasta ca pârghie sau ca daltă și drugul drept ciocan, izbuti să-i amputeze picioarele și un braț. Era de ajuns – și era extenuat. Gâfâind, se așeză și își admiră opera: amuțit și cu greutatea cam la jumătate, Ianus devenise transportabil.

...pe urmă se lăsase pe spate, privind înalțurile acelea verzui, târcate cu benzi alb-albăstrie, și ațipise. Da-da,

cerul ăsta avea un efect hipnotic. Așa, ca acum: amurgul se înstăpânea treptat, înfășurând bolta cu dungile verzi-albastre vag mișcătoare ale norilor de mare înălțime... iar ei se îndeseau, acoperind primele stele ivite spre est... Îl așteptau douăzeci de ore de întuneric și un ger cosmic. Nu-i păsa că apa se terminase de mult: avea să moară congelat.

*

„Ridică-te și uită-te spre vest!“

De ce? E așa de bine să stai și să-ți privești agonia reflectată de cerul ăsta smintit...!

„Uită-te spre vest!, uită-te spre vest!“

Un pisălog local?

„Uită-te spre vest, sinucigașule!“

Asta-i bună!, vocea se răstema la el! Furios, își decuplă casca, o azvârli cât colo și porni să cânte cât îl țineau plămâni ultima parte din aria Nessun Dorma: „Il no-me-suo nes-sun sa-prà... e noi dov-rem, ahi-mè, mo-rir – mo-rir...“ Stimulat de minunata potrivire a versurilor cu situația, dar și de propria lui interpretare, se înalță în lumina amurgului și, ridicând un braț amorțit, continuă cu pasiune: „Di-le-gua,-o, not-te! Tra-mon-ta-te, stel-le! Tra-mon-ta-te, stel-lee... Al-l'al-ba viiin-ce-ròo...! Vin-ce-ròoo!! Vin-ce-ròoooo-ooo!!“¹ Orchestra atacă finalul în aplauzele sălii, iar el, cu bărbia-nainte și mâna-n șold, își roti privirea cu trufie peste nesfârșirile pustiului și... acolo, spre vest, arcuind brusc linia orizontului ca o altă sfidare omenească, distinse clar silueta cocoșată a navei.

Clipa de stupoare trecu. Asta era: mersese bine, dar cu o mică abatere spre est...

„Mică“?! Să fi avut încă un pic de ziuă și de putere, ar fi trecut pe lângă navă ca vântul!

Oricum, nu mai conta. Nu conta nici dacă oamenii erau roboți construiți de o civilizație supranaturală sau de Darwin însuși, nici dacă numitul Ianus fusese zămislit de furnici, de cimpanzei sau de libelule, nici prin ce măsări îi va mulțumi că îl făcuse bucățele... nimic nu conta. Doar viața – o poveste greu de-nțeles, dar prea captivantă ca s-o abandonezi după câteva pagini – și, desigur, țelul ei.

Cu ultimele puteri și cu Ianus în spate, porni spre navă clătinându-se și răcnindu-și aria cu și mai multă convingere, iar și iar, triumfător, către zările nemiloase: „... Al-l'al-ba viiin-ce-ròo...! Vin-ce-ròoo!! Vin-ce-ròoooo!!“

¹ Fragmentul încheie opera Turandot, de Puccini. Aici îl reiau fără „fițele“ narrative de mai sus: „Il nome suo nessun saprà! E noi dovrem, ahimè, morir, morir! // Dilegua, o, notte! Tramontate, stelle! Tramontate, stelle! All'alba vincerò! Vincerò! Vincerò!“ Într-o traducere adaptată, ar putea fi: „Numele-i nimeni n-o afla! Și-o trebui, vai, să murim!... murim! // O, noapte, pleacă! Stingeți-vă, stele! Stingeți-vă, stele! În zori voi birui!...birui!, birui!“ (n.a.)

Terapie narativă



Dumitru UNGUREANU

„Mătrăguna & Monseniorul“

– UN EXAMEN DE-ALTĂDATĂ –

Partea I

Regret uneori că n-am cultivat obstinația de a nota în fiecare zi ce mi se întâmplă, precum alții, mai hărăziți de Zeu cu har scriitoricesc. Zic obstinație, fiindcă microbul diaristo-scriptural m-a vizitat pe la 12 ani jumate, când, intempestiv, am început să-mi redactez „Memoriile“, iar melicul de a scrie „Jurnal“ m-a ținut de prin 1973 până la începutul lui 1990, când mi-am dat seama că este și ridicol, și redundant. De-aș fi avut parte de-un profesor sau un îndrumător care să depisteze mina de talent literar din mine, poate că... Sau poate dacă n-aș fi câștigat de timpuriu un soi de notorietate comunală, că sunt predestinat carierei de inginer electrician, visul tatălui meu în ce mă privește, faima locală obligându-mă la noi și importante victorii. (Contra cui? Nu contează, vorba vine!...) Aveam oarecari abilități în rezolvarea problemelor matematice, mai mult de geometrie decât de algebră. Luam cele mai mari note la materia predată de profesorul Negrilă Nicolae, absolvent al facultății de profil din București, cursuri de zi, care băgase spaima în copiii din Morteni. Auzeam adesea discuții speriate pe tema exigenței lui Negrilă, dar nu-mi făceam probleme din cauza ei, mai ales după ce s-a conturat public părerea că am ceva glagorie în căpătână, iar premiul întâi mi-a revenit la finalul fiecărei clase, dintr-a întâia până într-a opta. Doar în clasa a șaptea m-am clasat al doilea, mulțumită unei suplinitoare de matematică, pasageră la noi în acel an școlar. Femeia prinsese ură pe mine fiindcă declarasem în gura mare că nu-mi place persoana ei, când ne fusese prezentată ca profesoară și, parcă, dirigintă. Mi-a scăzut media tocmai la materia mea

favorită, materie care dânsei îi era vag cunoscută. Am revenit în frunte, unde mi-era locul, la finalul clasei a opta, dar matematica pierduse în mine un posibil slujitor de excepție. Poate și din cauză că profesorul Negrilă nu mai practica maximalismul rigurozității? Mă nota frecvent cu 9, și – cred, nu sunt sigur, ar trebui să cercetez cataloagele, dacă s-or fi păstrat – am căpătat și 10 de câteva ori. Ca să nu mi se urce genialitatea la cap, măcar o dată pe trimestru primeam un 8. Din câte îmi aduc aminte, când am intrat în clasa a V-a, nici restul colegilor de clasă – eram vreo 30 sau 32, cea mai numeroasă generație postbelică din satul Cacova – nu tremura de spaima lui Negrilă. Mai mult decât să ne lase corijenți și repetenți, ce putea să ne facă? Ehei, putea să ne facă destule, însă noi n-o știam, iar el se abținea de la excese. Doar câteodată îl ridica de pe scaun, trăgându-l de perciuni, pe colegul meu de bancă, Gică Mocanu, zis Dură al lui Bolovan, și-l trântea peste mine, obligându-mă să eliberez spațiul alocat mie. E drept, Dură era cam botă la carte; norocul lui că a putut să copieze după mine la extemporale sau teze (când nu i-am dictat ce să scrie), așa încât a absolvit opt clase odată cu leatul său. Mergeam la ore ca mieii în gura lupului. Am scăpat vii. Toți băieții, și câteva fete, s-au dus apoi la școli profesionale; Lucica Voicu, frumoasa clasei, la liceul agricol, iar eu am intrat la Liceul Industrial Energetic din București, dând probe la matematică și fizică. Nu la limba română, care – am aflat deunăzi, din amintirile altor colegi – a fost materie de examen la alegere cu fizica. Doi congeneri au susținut proba la română, amândoi au ajuns ingineri în electrotehnică, specializați în diverse aplicații de utilitate industrială. Unul încă e profesor universitar, cu doctorat

obținut prin sânguință și cercetări proprii, în epoca în care asemenea titluri – batjocorite de atribuirea lor unor politicieni ignari – nu ajunseseră fleacuri bune de îngrășat salarii nemeritate.

Tata se – sau mă – orientase către acel liceu văzându-mi apucăturile tehnice, exersate la concurență cu vărul Ment, prietenul și rivalul meu în asemenea întreprinderi. Că „e cea mai potrivită alegere“ îl asigurase inginerul său șef din balastiera unde lucra, al cărui nume nu mi-l mai amintesc, din păcate. Acela era un bucureștean cu apartament în apropierea liceului, dar nu vecinătatea l-a determinat să ne îndrume într-acolo, ci socoteala practică: învățam liceul la zi și căpătam o diplomă de meseriaș, cu prețul unui an de școală suplimentară față de absolvenții liceelor de patru ani, numite pe-atunci teoretice. Industrialul nu era mai prejos, dacă studiam cum trebuie. Eu voiam să-l urmez în meserie pe tata, care trecuse printr-o școală de electricieni după armată, anii 1953-1954. Băiat deștept, cum eram considerat după standardele vremii și-ale mediului rural-muncitoresc în care am crescut, nu se cădea să fiu dat „la profesională“ (subtil disprețuită!), unde în trei ani mă calificam muncitor oarecare pentru vreo fabrică din cele noi, apărute peste tot conform politicii de industrializare masivă lansate de PCR, „forța conducătoare a societății“, cum se spunea. Așadar, Liceul Energetic mă atrăgea ca un electromagnet, deși la noi în sat nu ajunseseră rețeaua de curent electric. Ascultam radiouri pe baterii și vedeam filme puse în mișcare de-un motor ce se defecta de câteva ori pe spectacol. Iluminatul? Cu lampa de gaz ori felinarul de agățat la loitra căruțelor, noaptea. Binefacerile electricității s-au aprins la Morteni abia în acel 1971, iar pe ulița satului Cacova, unde m-am născut (ulița Ungurenilor i se zice și azi), tocmai în 1974. Așa ieșiseră planurile, dacă nu cumva se plătea politic o poliță, fiindcă în Morteni fusese răzmeriță la colectivizare, în 1960, când se bănuia că însuși Ceaușescu (însurat cu „una“ din Petrești, sat vecin) fusese pus pe fugă. Iar pe ulița noastră, până în 1968, trăise Taica, bunicul meu, care îi făcuse de răs pe comuniști când inventase căruța cu două roate, trasă de vacă, și fusese filmat de-o echipă de cineaști (secvențe din memorabila filmare au fost date la TVR, cu ocazia nu știu câtei „aniversări“ – în fapt, comemorări...).

Ca să verifice dacă am eu șanse de izbândă la liceu (examinele erau foarte grele și concurența acerbă), tata m-a trezit într-o dimineață senină de mai și-am plecat împreună la București, aproximativ ca Moromete cu fiu-său, Niculae, însă fără căruță. Am mers cu autobuzul, trenul și tramvaiul 12, și-am debarcat la stația Toporași, în cartierul supranumit *Flamura*, după cinematograful de acolo. Intrând noi în curte pe poarta din spate, aflată la îndemână, când coteai la stânga pe alea spre intrarea principală, am dat de niște elevi care făceau exerciții sportive. Tata s-a apropiat de cel care îi supraveghea, un tip subțirel și oacheș. L-a întrebat cine este cel mai bun profesor de matematică din liceu, fiindcă vrea să-l roage să verifice

dacă știu atâta materie cât să intru în anul I. Profesorul de sport, Rădulescu pe nume, ne-a recomandat-o pe buna lui prietenă, Elena Călinescu, profesoara care îndeplinea și funcția de secretar al Biroului Organizației de Bază (BOB) din liceu. Era o doamnă minionă, blondă și afectată, cu buzele ușor țuguiate de îndoieli metafizice, bănuiesc, fiindcă altele n-a trădat în cei doi ani cât mi-a fost dirigintă. Auzind neobișnuita cerere a tatălui meu, ne-a dus în cabinetul de filozofie, stăpânit de intima ei prietenă și amică de cafele, profesoara Brezeanu, femeie de-o senzualitate stăpânită, pe cât de inteligentă, pe atât de cinică. Rezolvarea problemei de pe foaia trântită mie pe-o masă șchiopătândă a căpătat nota 5-6 de la doamna Călinescu, și 4-5 de la Brezeanu. Cât ținuse chinul meu, ele băuseră cafeleuța de la ora 11 la masă vecină cu catedra, împreună cu tata, mare mucalit în prezența unor doamne de oraș. Vrăjeala lui, măgulitoare pentru femei, m-a salvat de la exmatriculare la jumătatea anului întâi de liceu, deoarece absentasem nemotivat peste limita admisă la „Practică“, materie la care, ce-i drept, eram catalogat cel mai bun de maistrul Cenușă, puțin clement în notații. Caut să-mi explic blocajul mental din lupta cu problema – pentru că sigur aveam unul – prin șocul suferit la trecerea din praful uliței satului în ambianța distinsă a liceului (construit cu 2 sau 3 ani înainte), dirigit de-un tip, Alexandru Moșu, a cărui eleganță vestimentară l-a eclipsat pe Ceaușescu atunci când, în 15 septembrie 1971, El, Supremul, ne-a vizitat la deschiderea anului școlar. Există o fotografie document, am distribuit-o pe Facebook de câteva ori... De la eclipsarea aia să i se fi tras directorului nostru mutarea, anul următor, într-o altă funcție? Tot ce se poate, n-am cercetat...

Am ieșit din cabinetul filozofic, zăpăcit și terminat. Doar de 5-6 să fiu eu în stare? Asta a și fost întrebarea lui tata, când s-a întors după ce o așteptase pe profesoara Călinescu, s-o „șteargă“ cu o sută de lei pentru efort și amabilitate. Ea primise banii. Văzând ulterior cât era de principială și corectă, greu îmi vine și acum să cred că se pretase la așa ceva. Nu sunt calificat să judec de ce a făcut-o! O fi avut datorii, o fi vrut ceva, parfum, oă, rimel? Cine știe! Însă, mai degrabă aș crede că banii i-a luat „filozoafa“ de Brezeanu, aia n-avea reticențe moral-politice (pot îndrăzni să spun asta, deoarece am cunoscut-o binișor când eram în anii IV-V și „învățam“ mai mult în bibliotecă, unde ea „semna condica“ aproape zilnic, fiind prietenă cu doamna Grigoriu, bibliotecăreasa care mă proteja ca o mamă...) Evaluarea, însă, echivala pentru tata cu o intempestivă catastrofă. „Cum, bă, futu-ți sângele mă-tii, numai de 5 știi?!“ (Înjurătura de sânge era favorita lui.) Și mi-a tras două palme de-am văzut stele verzi, chiar pe alea liceului în care aveam să petrec cinci ani, nu cei mai frumoși din viața mea, dar sigur cei mai folositori. Pedepsa pe care mi-a administrat-o nu l-a calmat pe impulsivul electrician. Am luat-o pe coajă până la ziua primului examen: proba scrisă la matematică. Poate că divergențele familiale (părinții lui, bunicii mei, muriseră, iar mătușă-mea, Dada,

rămasă în casă cu noi, nu se înțelegea deloc cu mama) să-l fi „capacitat” (vorba politicienilor de azi) pe tata să se defuleze bătându-mă. Poate avea alte frustrări, sau poate că asta era firea lui, fiindcă așa se purta mereu, dar numai când era treaz. Beat fiind, se blegea ca o plantă atinsă de brumă, iar după moartea mamei plângea și se considera un bărbat învins de soartă, recitându-mi niște versuri din Coșbuc, poleite cu dipticul „bun și prost”...

În săptămâna probelor am locuit la tanti Linița, verișoara lui tata, mama tuturor răniților din Cacova care găseau adăpost în cele două cămăruțe ale ei de pe o străduță, cred că-i zicea Tutunari, undeva la colțul dintre Calea Rahovei și Ferentari, aproape de joncțiunea cu Sebastian. Cămăruțe lipsite de iluminat electric, cu WC și bucătărie încropite în două gherete din curtea cu mulți chiriași – să nu uit aceste amănunte parcă desprinse din romanele mahalalei interbelice, pe care am neglijat să le notez la timp! Verișoara era atunci în satul nostru, supraveghind construirea unei case, în care s-a mutat ulterior cu bărbatul ei, nea Ionel. Acesta, moldovean sărac dintr-un sat din Bacău, luptase pe front (numai spre Vest), intrase în Miliția Populară și se îmbolnăvise (apă la plămâni), petrecându-și tinerețea în „borcanul” de control al circulației de la Piața Victoriei, și fusese pensionat la 45 de ani (poate mai mult, nu rețin exact). Primiseră „apartament de la stat” în vreo două sau trei rânduri, dar tanti Linița refuza să locuiască la bloc, năzuind – ca orice femeie cu voință și dârzenie – să aibă o casă pe pământ, numai a ei. A avut-o, dar n-a apucat să trăiască mult în ea.

Tata își luase 4 zile libere, cât știam că țin examenele: scris și oral la fizică, scris și oral la matematică. Probele scrise fiind primele și secrete, notele nu se anunțau. Doar după proba finală, cred, cine dorea le afla. Nu știu dacă se admiteau contestații, competența profesorilor era dincolo de orice dubiu. Luni și marți am trecut de scris fără emoții și fără opinteli, dar și fără să fiu sigur că am rezolvat problemele așa cum daimonul lăuntric mă îmboldea să cred. Și mi-am înghițit laudele, ca să nu-mi înghit apoi lacrimile. Precut, am insistat să repet unele lecții din cele două materii, răsfoind caietele aduse, maculatoare cu exerciții ori note de curs. Tata trăgea câte o bere sau două și, fiindcă nu aveam obișnuința cantinei sau a restaurantului, pregătea de mâncare pe mașina de gătit cu gaz a gazdelor: ouă jupuite în tigaie, ceva salam prăjit pe alături și salată din ce legume se găseau la aprozar...

A treia zi am susținut proba orală la fizică. Examinator a fost un domn pe care aveam să-l confund cu Grigorescu, profesorul nostru în anii următori, mare meloman, cum avea să ni se dezvăluie. Mi-a acordat nota 9. A fost o bucurie imensă pentru tata, mai mult chiar decât pentru mine. Gata, pusesem un picior pe treptele de intrare în liceu! Și ca să-și arăte mulțumirea, Padre Padrone m-a dus în seara aia la un restaurant din vecinătate, cinstindu-mă și cu o bere, pe lângă friptura succulentă. Am petrecut așa cum mi-aș fi dorit să petrecem toată viața, cât ne-o fi dată. Dar nu ne-a fost dat!

Ziua a patra urma proba orală de matematică, la care examinatorii – nu mai rețin cum, dar se știa că – nu erau profesori titulari la Liceul Energetic, deci severitatea lor avea să fie necruțătoare. Și a fost! Examinarea s-a prelungit până după ora 17 sau 18, și nu toți candidații au încăput la cazne. Un profesor a deschis o fereastră de la holul etajului întâi, cerând și obținând liniște. Ne-a anunțat deciziile comisiei de examen: respectând criteriul alfabetic, cine nu a intrat azi, vine ziua următoare, la ora 9! Curtea a zumzăit de glasurile celor amânați și ale părinților: nimic de obiectat! Conformarea nu era lașitate, ci necesitate, cum aveam să învăț în anii următori. Numai tata era prins pe picior greșit, fiindcă vineri trebuia să fie de serviciu. Am plecat spre gazda noastră, schimbând tramvaiul 12 cu 26 și apoi cu 2, până la intersecția Sebastian – Ferentari – Rahova. Pe drum, tata a stabilit strategia: el pleacă imediat acasă, că prinde *personalul* de 8, eu rămân și dau mâine examenul la matematică, apoi merg la Gara de Nord, scot bilet și vin cu trenul la Găești. De acolo e autobuz spre Cacova. Cel mai târziu la opt jumate seara. Nu puteam să greșesc, totul e să nu încurc trenul și garile și așa mai departe. Strategie de mișcări, cum s-ar spune, militare! Mi-a lăsat niște bani să iau de mâncare, fiindcă nu-mi ține de foame ce rămăsese în farfuriile din răcitorul lui tanti Linița, plus vreo câțiva lei, pentru ceva neprevăzut. De examen n-a vorbit. Se subînțelegea că mă voi strădui să nu mă bâlbâi la tablă, să fiu atent și... *ecetera, ecetera!* (expresia lui). Și să mai repet materia, seara sau noaptea, dacă nu adorm...

N-am dormit mai deloc noaptea aceea. Cum a plecat tata, am dat fuga la o librărie de pe Calea Rahovei, spre colțul cu Sebastian, unde ochisem o carte proaspăt tipărită (reeditată?) în colecția „Aventura”, a nou înființatei (dar nu știam acest amănunt pe atunci) edituri Albatros: *Mătrăguna contra Monseniorului*, în două volume, semnată de maestrul suspansului milițist, Theodor Constantin. Habar n-am cât am plătit pentru ele, sigur sacrificasem banii de mâncare (nu și de tren!), și-am adormit când s-au isprăvit aventurile personajelor uitate complet ulterior! Se șterseseră din memorie înainte să renunț la volumele respective, spre sfârșitul anilor de liceu, după ce îmi văzusem numele tipărit în *România literară*, la rubrica „Poșta redacției”, iar în *Luceafărul* la „Cronica de cenacul” scrisă de Constantin Stan. Ajunsesem, carevasăzică, elitist! Și-am „epurat de maculatură” mica mea bibliotecă, mai abitir decât epurau proletcultiștii burghezia prin anii 1947-1950...

Firește că ziua următoare, a cincea (sigur, vineri), aveam o stare de spirit cât se poate de tonică. Eram hotărât și decis, precum eroul principal din acea carte (pesemne vreun ofițer de contrainformații sau un spion simpatic), să rezolv orice ecuație mi-ar fi picat pe biletul cu subiecte, extras dintre cele înșirate pe catedra ce slujea de masă prezidiului. Dar la intrarea în sala de examinare, am avut un (alt) adevărat șoc: pe podium, în picioare între profesorii străini, era și doamna Călinescu, fluturându-și buclele blonde

deasupra unui taier de culoare închisă, atent croit. Mi s-a oprit inima în loc, iar temerea născută din reîntâlnirea nedorită și neanunțată mă înhață și azi, când încerc să mă eliberez de ea, povestind-o aici. A fost un fel de predestinare? N-aș susține că nu! Femeia aceea minionă și blondă (naturală sau vopsită?), tunsă scurt, cu ochi negri și ten măsliniu, bine intenționată și înțelegătoare, incapabilă să explice matematica în așa fel încât să și o înțelegem, mi-a tăiat orice plăcere, orice dorință, orice ambiție *à rebours* să studiez materia pentru care nu aveam vreun talent anume. Dar puteam să o stăpânesc mulțumitor, cât să urmez vreo facultate cu profil tehnic, așa cum au făcut-o aproape toți colegii de clasă, și așa cum eu însumi năzuiam la începutul liceului, nu doar tata, care a fost dezamăgit când, la sfârșitul anului V, renunșasem definitiv la studiile superioare.

Examinarea doamnei Călinescu a decurs ca un interogatoriu milițienesc – e drept, fără inerentele bății! –, procesul voind parcă să lichideze orice urmă de părere că eu aș cunoaște ceva din domeniul științific manipulat cu grație nevinovată de micuța femeie, cocoșată de însărcinări educaționale supervizate de Partid. (Doi ani, cât ne-a fost dirigintă, ne-a săturat de lecții politice, timpul cheltuit cu ele fiind ipotecat în proporție de 3/5 din cel alocat matematicilor. Și niciodată n-a fost recuperat!) Doar intervenția unuia dintre profesorii străini – binevoitor să „scoată” ceva de la mine, fiindcă îmi sesizase blocajul – a făcut în așa fel încât nota 5 să pară o răsplată, nu o pedeapsă! Sau să fi fost 4? Sau 3? Aici, egoul meu are un scurtcircuit, o neclaritate, o rușine. Să mă explic.

Media celor patru probe de examen se obținea simplu: oral + scris: 2 = nota la o materie. Nota la o materie + nota la cealaltă materie: 2 = nota generală. Notele generale, în ordine descrescătoare, dădeau lista admișilor. Pe acea listă m-am clasat pe locul 64 (din 128), cu media 7. Indubitabil și definitiv. Acum: dacă la fizică obținusem 9 la oral, cât obținusem în scris, ca să iau 7 per total? Este o ecuație cu patru necunoscute, și-alea variabile! La fizică trebuia să am 9 la cele două probe, ca să dea 7 la total. La matematică trebuia să am media 5 la cele două probe, tot ca să iasă 7 la general. Bun. Asta e clar. Dacă era 5 total, iar Călineasca îmi dăduse 3, în scris trebuia să am 7, indiferent de părerea ei orală, fiindcă lucrarea fusese corectată, iar media spune tot. E cam mult la scris, ziceți? Nu e mult, e obligatoriu. Dacă la oral mă potcovea cu 4, atunci în scris trebuia să am 6. Să fi primit, totuși, 5 la oral? Asta ar fi o acoladă pentru doamna Călinescu, o femeie cu suflet, dar fără talent de profesoară. Însă o notă proastă pentru mine. Ce, doar 5 să fi luat eu la scris? Egoul meu se tulbură grozav, economic alimentat cu whisky din Insulele Hebride... Mai degrabă accept un 3 la oral, ca să iau 7 în scris! Parcă „mă scot” mai bine așa, cu un $(3+7):2=5$ cinstit, nu?

Cert e că nu mai știu care a fost nota buclucașă, iar documentele acelui examen e puțin probabil să mai existe. Însă știu bine ce-am primit acasă: o bătaie soră cu moartea! Din mâinile tatălui meu nu m-a scăpat nici mama, nici Dada, nici soră-mea, care fugise nu știu unde. Am

sub ochii aburiți lumina întunecată a zilei de iunie, zi ploioasă, aproape friguroasă. Venisem de la Găești cu autobuzul de 4 sau 5 după-amiaza, care făcea cam jumătate de oră până la noi în sat. Ploua ca vara: ici mai puternic, dincolo mai subțire, bătea vântul, însă nu erau descărcări electrice. Sau nu le mai rețin. În odăița micuță, de 4/3 metri, zisă bucătărie – un fel de cameră de toată ziua –, mama întinsese albia de lemn scobit în care spăla rufe, iar noi făceam baie. O sprijinea cu un cap pe dunga patului, cu celălalt pe un scaun cu patru picioare, întors cu ele în sus, reazăm fix. Tata stătea la masă, cu Tatonită, fratele lui. Unul pe pat, altul pe un scaunel de brad. Le plăcea să bea împreună țuică, așa cum se pot vedea și în poza pe care le-am făcut-o câteva zile mai târziu, pe pragul casei. Fotografia aceea (pierdută în tevatura tipăririi la Editura Marineasa, în 1996) figurează pe coperta primei ediții a volumului de narațiuni „Prunele electrice”, debutul meu.

Atunci însă, auzind ce notă am primit la matematică, tata s-a făcut negru de supărare, a înhățat scaunul de sub el și m-a pocnit direct în cap. Aveam însă cap tare (și chiar mare, față de al altora), m-am și ferit un pic, și-am scăpat cu dovreacul întreg. Am fugit afară, a venit după mine și m-a târât în magazia de sub fânar, alături de grajdul vacii, a închis ușa, ca să nu audă vecinii – obișnuiam să țip când mă bătea, să *crăonesc* (e un regionalism ce ține locul expresiei *a urla de durere*), chestie care îl întârâta suplimentar – și m-a „altoit” (altă expresie de-a lui), nu s-a jucat, folosind versatila-i curea cu îndemânarea deprinsă din mănuierea cleștelui patent și a șurubelniței cu mâner electroizolat!

Să-i fi pomenit de „Mătrăguna contra Monseniorului” (carte citită și de el, chiar în vara aceea)? Aș fi turnat singur gaz în focul ce mă cuprinsese și pe care am putea să-l trec – de mult fac asta! – printre faptele hazlii ale vieții mele. Mă despart de trecut râzând, desigur. Regret numai că nu pot scrie o ficțiune umoristică, unde doamnei Călinescu i-aș atribui numele de cod „Mătrăguna” (tenul ei cenușiu ca al unei ciuperci necomestibile mă îndeamnă la asta), iar lui tata pe cel de „Monseniorul”, omul care a avut grijă de mine așa cum a putut și a știut: cu înjurături de mamă (de parcă el n-avusese niciun rol în concepere!) și cu bății din care mă și mir că am scăpat întreg, deși poate vătămat pe la organele psihice, alea subconștiente... Un tată care a sacrificat o treime din salariu ca să mă țină în București, pe vremea când asemenea gesturi erau aproape excluse din viața majorității familiilor rurale, depose date de pământul muncit cu sudoare și sânge. Veniseră anii 1970, comunismul se autoprocama biruitor, cincinalul se făcea în patru ani și jumătate, iar eu – fiu al clasei muncitoare, la încheierea unui examen cu notele finale încă neanunțate – păream să fi călcat greșit pe „drumul vieții”!...

Greșit poate n-a fost, dar întortocheat da! Chiar peste măsură!



Andrei Rareș ADAM

Clopote

PERSONAJE :

CLARK

MIRANDA

OMUL 1

OMUL 2

O încăpere sărăcăcioasă, o cameră de tortură improvizată. În centrul scenei se află Miranda și Clark așezați fiecare pe câte un scaun și legați de acestea cu mâinile la spate. Au haine zdrențuite pe ei, sunt loviți, sunt pătați de sânge. Au fost deja torturați o perioadă îndelungată. În spatele acestora se află cei doi torționari, Omul 1 și Omul 2. Sunt îmbrăcați în costume elegante, de preferat negre, dar nu e obligatoriu. Aceștia au o statură impozantă, sunt serioși, dar relaxați. Pe o masă, în dreapta, se află un lanț, două perechi de mănuși fără vârful degetelor și o bâta din lemn. Pe un suport în stânga încăperii sunt două cagule și doi saci negri de gunoi, mari. Scaunele pe care se află Miranda și Clark se află pe o carpetă dreptunghiulară. Se aud clopote cu bătăi rare. După câteva clopote, Omul 1 rupe tăcerea.

OMUL 1: Se aud clopotele... sunt pentru voi.

OMUL 2: Mereu mă întreb cum de reușesc să se sincronizeze atât de bine...

OMUL 1: (arătând spre cei doi) Aștia?

OMUL 2: Clopotele cu cei pe care urmează să-i executăm...

OMUL 1: Ah... credeam că aștia...

OMUL 2: Păi aștia, dar nu între ei, ci cu clopotele. Mă rog, clopotele cu ei. Cu faptul că vor muri.

OMUL 1: Te-ai hotărât cum îi omorâm?

OMUL 2: Parcă am zis că hotărâm împreună...

OMUL 1: Eu ți-am zis părerea mea, îi batem până nu mai mișcă.

OMUL 2: Hai că vedem.

OMUL 1: Ce e?

OMUL 2: Nu știu...

OMUL 1: Nu-mi spune că ți s-a făcut milă de ei...

OMUL 2: Nu... nici vorbă...

OMUL 1: Și atunci ce e?

OMUL 2: Nu știu... stau și mă întreb oare ce simt ei în toate momentele astea... adică de când îi prindem, știi, se tem, sunt speriați, se întreabă dacă vor scăpa cu viața... apoi îi luăm la întrebări și se gândesc dacă să spună adevărul și să nu riște să fie executați, dar se gândesc că și poate îi omorâm oricum și atunci e degeaba. Dacă nu spun adevărul și noi ne dăm seama, îi torturăm. Când îi torturăm, simt durere. Vor și să se termine tortura, dar își dau seama și că noi nu mai putem fi înduplecați, nici dacă spun adevărul. Iar apoi află că vor fi executați. Fie se resemnează, fie tremură din tot corpul până când mor. Vezi tu, eu mereu am fost așa o fire... speculativă... critică... mereu mi-a plăcut să gândesc, să îmi pun probleme, să îmi pun întrebări... la mine nu e chiar așa simplu să torturezi... adică este, dar vreau să aflu esența a ceea ce facem noi...

OMUL 1: Auzi... nu vrei, mai bine, să trecem la... treabă?

OMUL 2: Adică... de omorât, oricine poate să ia bâta aia din lemn și să le dea astora câte una în cap... eu vreau să creez un moment, să îi dau o însemnătate...

OMUL 1: Iar ai început?

OMUL 2: Mamele lor au suferit în chinuri mari să îi aducă pe lume și noi să îi executăm așa direct... nu?

OMUL 1: Nu!

OMUL 2: Altfel...

OMUL 1: Altfel...

OMUL 2: Și mai e ceva...

OMUL 1: Ia s-auzim!

OMUL 2: Moartea asta, așa cum e ea...

OMUL 1: Da, o ființă ca toate cele...

OMUL 2: Exact! Nu se întâmplă nimic când are loc?

OMUL 1: Ba da: mor aștia.

OMUL 2: Bine, mor... dar ce se întâmplă?

OMUL 1: Nu mai trăiesc.

OMUL 2: Nu e, mă, doar atât, mai e ceva...

OMUL 1: Își da
u duhul. Se alege praful de ei. O mierlesc. Mor. Se duc dracu'.

OMUL 2: (*realizează jocul*) Tu faci mișto de mine?

OMUL 1: Nuuu... eu?

OMUL 2: Adică eu încerc aici să aflu profunzimea actului de sfârșire a vieții umane și tu...

OMUL 1: Și eu traduc ce spui tu, să înțeleagă și oamenii de rând.

OMUL 2: Adică, după mintea ta, faptul că oamenii mor, e o chestie radicală, simplă și gata, nu?

OMUL 1: Nu chiar așa... pe aproape. Adică mai săpăm niște gropi, mai depunem efort, mai transmitem mai departe șefilor...

OMUL 2: Ești sub orice critică...

OMUL 1: Eu? Tu, că în loc să ne facem treaba mai repede și să scăpăm, stai să îți pui întrebări despre Belzebut și Uci-galtoaca și despre cum se crapă. Cum să se crape? Cum se crapă! Brusc sau în chinuri (*imită ambele forme*).

OMUL 2: E ultima execuție la care mai particip cu tine.

OMUL 1: Foarte bine!

OMUL 2: De mâine vreau pe altcineva, ce, până la urmă am funcție de conducere!

OMUL 1: Eu îmi dau demisia! E plictisitor!

OMUL 2: Păi poate vrei să facem schimb cu ei, să nu mai fie așa plictisitor!

OMUL 1: N-ar fi rău!

CLARK: Nu uitați că noi am venit de bună voie, nu ne-ați adus voi! (*pauză și apoi iar*) Suntem în regulă cu tortura, ne-am lăsat păgubași cu această viață și suntem în regulă și cu faptul că ne veți omorî. Nu vă purtăm pică, nu vă blamăm, vrem să o faceți și apoi să fie toată lumea liniștită.

Urmează un moment prelung în care cei doi torționari ba se privesc între ei, ba spre public, ba spre cei doi de pe scaune.

OMUL 2: Adică tu crezi că, dacă ați venit de bunăvoie, asta îți dă ție dreptul să spui ce vrei, când vrei?

CLARK: V-am spus tot adevărul, am recunoscut totul și eu, și soția mea. Mai mult, am primit să fim torturați, cu toate că nu aveți niciun motiv să o faceți. Azi, după ultima tortură, am acceptat să ne și executați. Vă rog să o faceți, noi suntem pregătiți.

OMUL 2: Da? Și soția ta dragă e de aceeași părere?

MIRANDA: Da. Împărțășim amândoi aceeași decizie. Am hotărât asta dinainte să venim aici.

OMUL 2: (*se apropie de ea*) Ce cuplu drăguț... femeia frumoasă și loială și tociarul care are, pe deasupra, și curaj...

MIRANDA: Nu suntem un cuplu...

OMUL 1: Ah, da, iar cu tâmpenia asta a voastră care ne scoate din sărite...

OMUL 2: Cum dracului nu sunteți un cuplu, dar vă spuneți soț și soție?

CLARK: V-am explicat deja... suntem soț și soție... dar nu suntem de acord cu iubirea asta...

OMUL 2: Adică sunteți tâmpiți.

CLARK: Adică nu vrem să trăim momentul în care să suferim, așa că mai bine murim. Voi nu sunteți de acord cu iubirea, așa că mai bine ne predăm când totul e foarte frumos, decât să fim prinși atunci când ne dorim mai puțin.

OMUL 1: Știți că nu veți muri așa ușor, nu?

OMUL 2: Înțeleg că te-ai hotărât cum îi omorâm?

OMUL 1: O să îi torturăm în continuare.

MIRANDA: Dar nu așa ne-am înțeles. Ne-ați spus că dacă facem totul întocmai, ne veți omorî.

OMUL 1: V-am mințit.

CLARK: Asta pentru că vă scapă că nu dețineți controlul?

MIRANDA: Vă e ciudă că nu vrem să admitem că suntem fericiți.

OMUL 1: Vă sugerez să cooperați.

MIRANDA: Adică să încasăm bătaie în continuare fără să mai spunem nimic?

OMUL 2: Adică să ne lăsați să ne facem treaba.

CLARK: Nu este drept!

OMUL 1: E drept ce considerăm noi că e drept.

CEI DOI: MINCINOȘILOR!

OMUL 2: (*indignat*) Mincinoșilor...

CLARK: Ne-ați mințit!

MIRANDA: Da, ne-ați mințit, nu ne puteți controla și nici nu ne veți putea controla vreodată! Ați eșuat!

OMUL 1: Noi nu eșuăm niciodată... da, da... niciodată... ah, că vă dăm noi voie să vorbiți și să păreți prietenii noștri... da, dar asta e cu totul altceva... (țipă) nu suntem mincinoși! (*il dă rămă pe Clark cu tot cu scaun*) Ați prins voce și mă călcați pe nervi!

OMUL 2: (*de bucurie*) Uhuu!

OMUL 1: Noi suntem ceea ce se numește puterea! PUTE-REA! (*o dă rămă și pe Miranda cu tot cu scaun*) Nu suntem mincinoși!

OMUL 2: Te ajută?

CLARK: Este suficient!

OMUL 1: Suficient este ce zic eu!

MIRANDA: CLARK

CLARK: Domnilor!

OMUL 1: Am eșuat, nu? (*il lovește în mod repetat pe Clark*) Cine lovește acum, tu sau eu? Am eșuat, nu? (*amândoi îi dezleagă pe cei de jos, iar Omul 1 o lovește și pe Miranda*) Noi suntem puterea! Puterea face și drege și dezvoltă ca un Dumnezeu pe un câmp de luptă în care îl învinge pe Napoleon! Noi suntem tot ce a copt în frică și în dorința și ne răsfângem peste lume ca un stâlp! (*pentru restul monologului va face tot felul de acțiuni de violență asupra celor doi: îi lovește, trage de ei, îi leagă, îi dezleagă, țipă le ei, etc, în funcție de direcția scenică*) Stâlpul de durere și confuzie! Noi nu combatem iubirea, noi combatem conștientizarea ei! Înțelegerea ei! Ambiția cu care oamenii iubesc și se strofoaca să arate în stânga și în dreapta că așa stau lucrurile! Combatem aluzia și desfrânarea mentală în numele iubirii! Noi suntem trunchiurile de copaci care străpung pământurile! Nu eșuăm, nu mințim, nu contrabalansăm! Nu dăm voie la replică, pentru că replica aici este o formă de instituire! Și numai marginile trupești pot prefața unde sunt sentimentele și cine poate rezista atunci când își asumă iubirea! Dacă vreți să știți ceva despre iubire, aflați că abia atunci când vă dați seama că nu o aveți, abia atunci veți primi milă și tăcere din partea noastră! Felicitări și dați în stânga și în dreapta cu părere de rău și constrângere! Atunci când spuneți, nu doar arătați, ci confesați neputința! Să vă fie rușine în fața puterii, pentru că puterea decide și puterea se aruncă deasupra! Puterea vă ajută! Puterea vă arată ce arătați de fapt! Puterea suntem noi, nu voi! Noi! (*este foarte extenuat; către Omul 2*) Adu mânușile! (*cei doi gem și se zbat la podea; se aud din nou clopote*) Și băta aia! Adu tot, adu și sacii! S-a

terminat cu ei! M-au scos din sărite. (*respiră greu, este foarte obosit*) Ați vrut tortură, ați vrut execuție, luați! (*îi imită, în timp ce celălalt aduce tot de pe cele două mese; clopotele se opresc*) „Noi ne-am asumat, noi am primit, suntem ok, avem un mare morcov în fund!” Aveți pe dracu' să vă ia! (*iși pun amândoi mânușile, el ia bâta în mâini, gata să îi lovească pe cei doi*) Să ai sacii pregătiți, îi băgăm în ei după și îi îngropăm! Le spunem șefilor că nu au cooperat deloc și că ne-au jignit! Eu răspund cu tot!

OMUL 2: Nicio grijă, omule, așa facem!

OMUL 1: Ești gata, da? Eu îl omor pe el, tu pe ea.

OMUL 2: S-a făcut!

OMUL 1: (*brusc și direct*) Facem schimb cu ei.

OMUL 2: Poftim?

OMUL 1: Îi dezlegăm, îi ajutăm să-și revină și facem schimb cu ei.

OMUL 2: Stai, că nu mai înțeleg nimic... nu-i omorăm?

OMUL 1: Nu, îi punem să ne lege de scaune, să ne tortureze și ei înapoi. Nu am făcut asta niciodată și da, poate ai și tu dreptate, e și plictisitor.

OMUL 2: Frate, dar eu am glumit cu făcut schimbul... adică, să-i ia naiba cu tot cu iubirea lor, hai să le facem felul!

OMUL 1: Nu le facem felul. Adică nu acum. Îi lăsăm să ne facă și ei ce le-am făcut noi. Apoi ne dezleagă și îi omorăm.

OMUL 2: Păi și dacă fug?

OMUL 1: Unde să fugă? Ești nebun? Au venit de bunăvoie.

OMUL 2: Așa e... eu sunt bulversat... nu știu ce să zic...

OMUL 1: Nu zice nimic! Fă ce am spus și hai să-i dăm bătaie! După ezitări, Omul 2 le vorbește celor doi.

OMUL 2: (*confuz*) Sunteți bine? Hai să ne... torturați... (*îi cercetează*) Haideti, hopa sus! Știu că a durut... așa e aici la noi... și cu bune, și cu rele... hai, curaj!

OMUL 1: Ridică-i, dă-le ce au nevoie, bandajează-i și ajută-i să ne lege!

OMul 2 îi ajută, se ridică cu greu, sunt moleșiți. Îi seterge cu ceva pe unde au urme de lovituri sau pete de sânge.

OMUL 2: Cine vrea să ne tortureze și să fie în locul nostru? Cine? Ia zice-ți băiatului, voi!

CLARK: Nu ne dorim nimic, domnilor... vrem să duceți la capăt înțelegerea... trebuie să ne omorâți acum...

MIRANDA: Clark, nu le accepta jocul, te rog... nu vom face nimic din ce ne spuneți!

OMUL 1: Aveți cuvântul meu că vă vom omori îndată ce vom trece și noi prin ce treceți voi.

MIRANDA: Omule, dar nu înțelegi că nu vrem asta? În plus, noi nu am făcut rău nimănui niciodată...

OMUL 1: Știu, e mai greu la început, apoi o să vă obișnuiți, o să vă spunem noi tot ce trebuie să facem și apoi gata. Ne dezlegați la loc, după care vă omorăm.

OMUL 2: Noi ne ținem mereu promisiunile, știți doar...

CLARK: Am văzut, că mai devreme, când ați spus că ne-ați mințit...

OMUL 2: Eh, aia a fost o scăpare, ne mai scapă și nou, ce să facem...

MIRANDA: Nu, Clark, nu le facem jocul ăsta, sunt niște debili, niște idioți!

OMUL 2: Hei, dar ce facem, iar ne jignim?

OMUL 1: Lasă-i, ne puteți jigni cât vreți... vă dăm răgaz. Dacă vreți să facem și noi la rândul nostru ce vreți să facem, trebuie și voi să ne îndepliniți această dorință.

OMUL 2: Sincer, și mie mi se pare o mare prostie, dar pare incitant.

MIRANDA: Vouă de asta vă arde, să vă distrați...

OMUL 2: Facem și noi haz de necaz... nu vedeți în ce lume trăim? Numai ură, numai răutate, crime...

CLARK: Încetează...

OMUL 2: Nu, pe bune, chiar dacă ăsta e jobul nostru, noi, la bază, chiar suntem niște oameni buni. Și mie chiar îmi place să îmi pun întrebări... eu și colegul meu chiar semănăm... exact aceleași caractere! Nu-i așa, colegu?

OMUL 1: Are dreptate, termină cu tâmpeniile...

OMUL 2: Încercam și eu să mai destind atmosfera...

MIRANDA: Frumoasă destindere... noi urmează să murim și vouă vă arde de jocuri...

OMUL 2: Dar n-ați zis voi? Că vreți să muriți când sunteți deja fericiți?

CLARK: Așa e... haideti să facem ce e de făcut și să încheiem odată!

MIRANDA: Vorbești serios?

CLARK: Da, vorbesc serios... mai rău de atât ce poate să mai fie?

MIRANDA: Sunt bolnavi!

CLARK: Sunt bolnavi, dar fără ei, nu putem să o facem...

OMUL 1: Exact! Dacă îmi permiteți, suntem dependenți unii de alții.

OMUL 2: (*sare în sus de bucurie, chicotește*) Ah... ce-o să ne mai distrăm!

Toți îl privesc indignați.

OMUL 2: Ok, ok. Hai, începem?

CEI DOI: Începem...

OMUL 1: Felicitări! Ați luat cea mai bună decizie!

Își strâng mâinile de parcă ar fi bătut palma pentru o afacere.

CLARK: Ce trebuie să facem?

OMUL 1: (*în timp ce repune scaunele în locul inițial*) Noi o să ne așezăm pe scaunele acestea iar voi ne legați de ele, la fel cum erați și voi.

OMUL 2: (*în timp ce se așază fiecare pe câte un scaun*) Am o rugămintă! Eu aș prefera să fiu legat la ochi.

OMUL 1: (*în timp cei sunt legați de scaune*) De ce vrei să fii legat la ochi? Că doar nu ne execută nimeni.

OMUL 2: Nu știu... vreau să îmi știu identitatea intactă legat de ce se va întâmpla.

OMUL 1: Iar te-au apucat întrebările filosofice?

OMUL 2: De data asta m-au ajuns răspunsurile din urmă.

OMUL 1: Fie, legați-ne pe amândoi le ochi...

Cei doi rup două fâșii din hainele lor zdrențuite sau scot batiste mototolite din buzunare și îi leagă pe torționari la ochi.

OMUL 2: Mamă, mamă, ce incitant! Vedeți, să nu dați la față, eu țin la dinții pe care îi am... mă spăl de două ori pe zi...

CLARK: Trebuie să vă lovim cu ceva anume sau...?

MIRANDA: (*aparte*) Mai bine îi lovești doar tu...

OMUL 1: Simțiți-vă liberi să procedați cum poftiți!

OMUL 2: Wow... ce emoții am! O să doară rău? Nu ne interogați mai întâi?

CLARK: Să vă interogăm?

OMUL 1: Da, nu ar fi rău să trecem prin toate etapele prin care ați trecut și voi.

MIRANDA: (*aparte*) Cu asta te pot ajuta și eu. Dacă vrei, mă ocup doar eu și tu îi bați la urmă.

OMUL 2: Să începă distracția!

OMUL 1: Oricând sunteți gata, și noi suntem!
Cei doi dau târcoale de vreo câteva ori, încă revenindu-și și căutând parcă să înceapă cumva.
 MIRANDA: Ia să vedem... domnilor... știți de ce vă aflați aici, nu?
Clark îi face semn că a început bine.
 OMUL 2: Ooo... se începe în forță!
 OMUL 1: Păi... nu cred că știm... ce am făcut mai exact?
 MIRANDA: Ați făcut... ce ați făcut... recunoașteți greșeala sau nu?
 OMUL 2: (*chicotind*) Iertați-ne, vă rugăm...
 OMUL 1: Noi suntem de părere că nu am făcut nimic rău... despre ce e vorba?
 MIRANDA: (*își înfige încet degetele în părul Omului 2*) Ce părere aveți despre... iubire?
 OMUL 2: Uuu... iubirea... e o senzație ciudată...
 MIRANDA: (*îi rotește capul ținându-l de păr*) Ciudat este că voi folosiți iubirea în semn de protest...
 OMUL 2: Protest? Nu am protestat nimic, noi doar ne-am văzut de viața noastră...
Îl plesnește nu foarte tare.
 OMUL 1: Ups!
 OMUL 2: Au!
 MIRANDA: Domnilor, aici nu ne jucăm...
 OMUL 1: Nu avem ce să recunoaștem, pentru că nu am făcut nimic special.
 OMUL 2: Exact! Iar iubirea nu e cine știe ce... adică ne iubim, dar nu e ce credeți voi.
Miranda ia un sac de pe jos și îl pune la gâtul Omului 1, ca și cum ar vrea să îl sugrume.
 MIRANDA: Nu e ce credem noi... știți și ce credem noi... I-auzi colegul...
 OMUL 2: Colegul e cam moale azi, e prima oară când lucrați împreună?
 OMUL 1: Se pare că aveți mai mult curaj decât el, domniță...
 CLARK: Tacă-ți fleanca, altfel nu vă văd bine!
 OMUL 2: Taca-tu tu fleanca, numai fleanca e de tine!
 MIRANDA: Vă rog să aveți un ton cuviincios cu colegul meu! Noi suntem cei care dictează aici!
 OMUL 1: Exact! Dumneata ești cea care dictează aici! Colegul e doar un papă-lapte!
 CLARK: Sunteți prosti!
 OMUL 2: (*il imită și bufnește și în râs*) Suntem prosti!
 OMUL 1: Iartă-l, iubirea mea, nu a omorât un gandaca în toată viața lui!
 CLARK: (*vizibil enervat*) La dracu' cu toată tâmpenie asta de joc! Miranda, hai să le dăm drumul și gata!
 MIRANDA: Încă puțin...
 OMUL 1: Hei, hei, hei... nu așa ne-a fost vorba...
 OMUL 2: Și începuserăți așa de bine... mi-a plăcut palma aia...
 CLARK: Mă piș pea de tortură și inversare de roluri! Eu fie plec, fie vă dezleg!
 OMUL 1: Nu dezlegi pe nimeni!
 OMUL 2: Ești un distrus! Nici măcar să te prfeaci că agresezi nu poți!
 MIRANDA: Clark, am zis că ducem la capăt ce am început, indiferent cât durează și ce presupune!
 CLARK: Închideți-vă gurile alea spurcate!
 OMUL 2: Oh, nu, o să se enerveze!

CLARK: GURAAA! (*o ia pe Miranda de mână*) Hai să fugim!
 MIRANDA: Nu avem unde să fugim, o să ne găsească!
 CLARK: Habar n-am... la dracu' să ia toată lumea asta!
 OMUL 2: La dracu'... asta e tot ce poți?
 CLARK: Am zis să tăceți!
 OMUL 1: Mai aveți puțin și apoi ne oprim... Domniță, torturează-ne tu și salvează situația asta penibilă în care e soțul tău...
 OMUL 2: Ce naiba ți-a plăcut la el?
 OMUL 1: Cred că faptul că o lasă în pace...
 MIRANDA: Să vă fie rușine!
 OMUL 2: Cred că faptul că nu stătea pe acasă și ea se bucura de vecini.
Clark sare ca ars și îl lovește puternic pe Omul 2, încât acesta se răstoarnă cu tot cu scaun.
 CLARK: (*fuge lângă ea*) Te iubesc, Miranda!
 OMUL 1: Va să zică a început?
 OMUL 2: Ce mi-a dat-o nenorocitul...
Clark se repede și îl lovește și Omul 1. Apoi iar fuge către Miranda.
 CLARK: Te iubesc din toată inima mea! Și dacă ar fi să îți mărturisesc asta cu tot sufletul, ar însemna să fim undeva în lumea asta singuri, lângă o apă sau pe un munte străin... Dar suntem aici.
Se repede și îi lovește sălbatic pe cei de jos. În tot impulsul monolohului îi lovește, îi bruschează, aceștia se vaită și câteodată cer ca acesta să se oprească.
 CLARK: Iubirea noastră e o defăimare totală, Miranda!
 MIRANDA: Clark, lasă-i!
 CLARK: Gura!
 OMUL 2: Omule, e suficient, dezleagă-ne și gata...
 OMUL 1: Domniță, gata...
 CLARK: Știți voi ce e iubirea și ce nu... ei aflați că eu chiar știu ce e și ce nu! Mai ții minte, Miranda? Mai ții minte că ne-am iubit într-o zi așa mult încât orașul a eliberat toți norii și reapărut soarele pe cer până seara? Cine poate să ne spună nouă că iubirea nu are legătură cu vremea? Și cine cu ce are legătură și ce sau cum are legătură? (*il lovește pe Omul 1 în mod repetat, până când acesta nu mai mișcă*) Te iubesc cum nu am iubit pe nimeni și, dacă ar fi vreodată să ne facem o casă, aș face-o de unul singur și în mijlocul ei aș presăra plante în ghivece, ca să ne amintească cât de vii și verzi suntem împreună. (*aleargă lângă ea, o prinde de mâini și îi vorbește astfel*) Într-o zi ne-am iubit în camera din apartament atât de mult încât ni s-a părut că apartamentul a căpătat un miros ciudat și era iarnă. Am decis să deschidem fereastra larg ca să intre aer curat și ne-a acoperit gerul ala năprasnic. Ți-aduci aminte că ne-am fi dorit atunci ca toți oamenii să ne înțeleaga iubirea și să deschidă cu toții ferestrele pe timpul iernii ca să se facă un pic mai cald pe străzi pentru câinii vagabonzi. Sau pentru boschetaarii în care ne regăseam și ni se părea că așa vom fi noi, dacă ne vor prindeăștia. (*arată spre ei*) Aștia! Trebuie să murim pentru iubire. Și o să fii regina mea, Miranda. Vezi ce rege colosal și de nepătruns ochiului sunt? Vezi? (*aleargă către Omul 2, îl prinde de guler*) Eu sunt regele întregii puteri de care dispuneți voi, pentru că iubirea mea vă instituționalizează crimele voastre odioase!
 OMUL 2: Tu ești crima unei societăți în care iubirea nu-ți vorbește decât dacă oprimarea te socotește demn!

CLARK: (*îl plesnește repetat în fața și-n restul corpului, dar îl ține și drept cât să îi spună ce are de spus*) Crima este o parte a iubirii care îi dă viață, iar voi ucideți pentru a lua viața din ea!

OMUL 2: Voi nu aveți nici un fel de viață, abia numai moartea vă mai poate face vii!

CLARK: Eu sunt Napoleonul și Dumnezeu și puterea! Pentru că inima mea este a ei! (*arată spre Miranda*) Ea este unica mea iubire! Pentru că eu vreau să mor! Pentru că vreau să mor pentru ea ca să rămân cu ea în mine prin toate raiurile posibile din câmpul ăsta de luptă! (*urla vertiginos și îl lovește până nu mai mișcă*) Lucrarea armatei sentimentale se înfiripă în colțurile gândurilor și când spun că sunt rege Miranda este regina mea... (*o privește*) Ești regina mea... (*aleargă către ea, o prinde de mână și o aduce lângă cei care sunt jos, se așază în fund lângă ei*) Uite regina mea, regele tău ți-a adus jertfă și ardere de tot. Prinusul și arderea de tot aduce aburul iubirii mele și transformă sângele și carnea în apă și plaje întinse de ocean. Privește... (*îi arată în față*) Pescărușii zburătăcesc pe deasupra brizei călduțe și încearcă să agațe câte un peștișor. Ici, colo, câte o barcă modifică insesizabil valul ce mai că s-ar întoarce, în loc să vină spre mal. Soarele ni se așază în ochi și ne orbește ca să clipim mai des și să știm că e pe bune. Am să-ți culeg fructe! (*adună în grabă toate obiectele de tortură și sacii și i le așază în față, apoi se așază și el lângă ea*) Unei zeițe, îi șade bine cu fructe și ofrande de tot felul. (*Arată spre obiecte*) Ananas, nuci de cocos, banane, kiwi și, mai ales, vânat proaspăt. (*trage de fiecare din cei doi de jos și îi pune în linie lângă ei*) Ar fi bine să ne înfruptăm din acest vânat până nu ne atacă băștinașii. Se zvoneste că sunt canibali. Nouă nu ne plac canibalii. Vrem să supraviețuim. (*își apropie buzele de ale ei*) Te iubesc! O să avem un prânz minunat și apoi o să facem dragoste. Aici (*arată spre public*) pe plaja asta, de față cu soarele. Și apoi o să călătorim. O să descoperim insula.

OMUL 2: (*cu greu, respiră greu*) În inima iubirii stă neputinta omului... omul a eșuat legându-și dependența de coastele consoartei lui, față de care trebuie să moară... când moare, ea prinde strălucire și soarele se răzbună ascunzând insulele... (*se ridică cu greu, orbecăind în genunchi și vorbește așa*) Confesiunea legăturii nu ne face mai stăpâni, ne alungă în surghiun, totemul jurământului necesită o justiție dreaptă care să ne pedepsească în lipsă... o moarte cu executare... (*încearcă să se ridice; cei doi îl privesc nedumeriți*) Populația este numeroasă și apele mării au vraja secetei și o provoacă doar pe alocuri! Câtă vreme stăm închiși în propria minte, iluzia se răsfrânge doar asupra ei și iubirea, fir-ar ea să fie de tâmpenie, are orice formă poate... (*țipă*) De la iepure, la castane. De la prinți și prințese, la capete de stânci cu mușchi verde și sarpe încolăcit la rădăcini. (*se prăbușește; pare că aiurează*) Sunt letargic, dați-mi o mână de iubire ca să îmi ascund lipsa... Populația globului este de umplutură! Numai globul poate să distrugă omenirea! Clark se repede, îi sucește gâtul și apoi, din profil, i se adresează Mirandei.

CLARK: Vânatul acesta încă se mai zbătea. O mică eroare tehnică. Dacă nu răsucești cutitul în gâtulejul pradei, aceasta ajunge să mai muște de câteva ori. Acesta nu a apucat decât să-și inghita sângele. (*se așază lângă Miranda*) Ce zi am avut,

domniță. Ai devenit regină în numai o fracțiune de secundă și acum stăm și domnim împreună pe jilțurile astea. Cine să mai schimbe conducerea? Nimeni. O să domnim până ne vom plictisi și vom inventa iubirea. Ca apoi să avem de ce să ne plictisim din nou. Nu?

MIRANDA: Eu zic că... ai dreptate... știi ce? Dacă tot zici că sunt regină, și dacă tot spui că suntem rege și regină, se cade să luăm lucrurile ca atare și să ni le asumăm. (*se duce și pregătește cei doi saci, cât să le vină potrivit ca niște căciuli pe cap*) Regii și reginele, dragul meu Clark, trebuie să poarte coroane. (*îi pune un sac pe cap și îl potrivește bine*) Te încoronez, măria ta, Clark, în rangul de rege al insulei! Fie ca de azi să stăpânești fiarele copacilor, târătoarele pământului și zburătoarele aerului! Oamenii să-ți cadă grămadă în genunchi, iar tu să fii drastic și să le domnești asupra dorințelor. Voința lor va fi a ta, iar tu îi vei învăța să iubească. Trăiască regele Clark!

CLARK: Trăiască regele Clark! (*ia și el celălalt sac și îl așază pe capul ei*) Vă încoronez, alteța voastră Miranda, la rangul de regină a insulei! Fie ca pruncii pântecelui tău să fie mai puternici decât tatăl lor și distrugător cu inamicii! Sa împânzească limitele minții și zbaterile sufletului! Să pui sub alinare mâna bărbatului tău și să fii mereu acolo unde el cade, că tu așezi scara pe care el se ridică la același nivel cu tine! Privirea ta frumoasă să îmblânzească oceanul și zeei, iar ploaia să fie numai rodul bunăvoinței tale, pentru că fructele vor zămisli dulceața vorbelor rostite de tine. Trăiască regina Miranda!

MIRANDA: Trăiască regina Miranda! Te invit, dragul meu rege, să ne așezăm în patul nupțial și să zămislim copii! (*cei doi îi așază pe cei de jos unul lângă altul și se așază peste picioarele lor; Miranda vorbește spre public*) Am să zămislesc un copil cu pântecelul meu de femeie din sămânța bărbatului meu care mă va sfinți în puterea facerii. Copilul va zâmbi odată cu mine, va mânca odată cu mine, va iubi odată cu mine, va fi și el rege la rândul său. Cântecelul care se vor auzi în această lume vor fi din oasele mele unite cu ale lui, războaiele omenirii care se vor da se vor da pe brațele mele, facându-mi răni mie și omorându-mă pe mine de fiecare dată. Am să fiu mamă pentru fiecare om, pentru fiecare vulcan și pentru fiecare ceață. Când o să se rotească mamă, o să tresar și o știu că sunt de vină cu ceva. Am să hrănesc câinii. Am să dezvelesc pietrele, am să anulez banii și blănurile. Când se vor auzi sunete vom asurzi cu toții, când se va face liniște, moartea și iubirea se vor contopi, iar ceea ce ne va mai gurma va mai fi doar amintirea urii și a timpului. În timp ura se va stinge și cuvântul mamă va căpăta o crustă calcaroasă numită bătrânețe. Am să cer un pahar cu apă și mă voi sătura. Apoi am să mor. Și o să fac cadou cuvântul mamă unei alte regine căreia i se va pune coroană. Trăiască regina fără coroană! Își așază mâinile cât să-i cuprindă capul lui Clark, iar acesta face la fel.

CLARK: Trăiască regele fără regină!

MIRANDA: Trăiască regina fără coroană!

Își trag unul altuia sacii peste față și se sufocă și se zbat împreună. Vor muri întinși peste trupurile celorlalți doi torționari morți deja. Se aud clopote.

SFÂRȘIT



Viorel SAVIN

Cifrocomédia

(PARABOLA CLIPEI)

Scenă întunecată. Zgomot de valuri în furtună. Lumini apărând, dispărând. Se aud strigăte disperate și un clopot deznădăjduit. Strigătele se împletesc cu dangătul clopotului și se modulează într-o melodie tristă de sfârșit de lume. Melodia se pierde odată cu clipocitul valurilor. Cinci secunde de liniște. Din liniște se naște Imnul dimineții și al vieții. Pe acordurile acestuia răsare soarele. Din fundul scenei, spre rampă, plutește o portocală. Pe această „insulă” plutitoare, Dl. UNU șade în capul oaselor, iar Dl. DOI șade în genunchi. Primul e revoltat, al doilea, plictisit.

UNU (revoltat): Nu înțeleg din ce pricină eu trebuie să stau tocmai aici, și nu dincolo. De exemplu pe ridicătură. Sunt și eu cifră și aș putea să mă simt mai bine acolo decât aici...

DOI: Ai face bine să încetezi.

UNU: Uite un lucru pe care nu îl înțeleg deloc: de ce trebuie să încetez?

DOI: Pentru că vreau eu!

UNU: Dar și eu sunt cifră, la fel ca dumneata! Am dreptul să vorbesc. Vreau să vorbesc liber despre ceea ce îmi convine sau nu îmi convine...!

DOI: Ai face foarte bine să încetezi imediat!

UNU: Și, de ce, mă rog?

DOI: Fiindcă tocmai vine Dl. TREI!

TREI (apare pe colină, scrutează oceanul, declamă pătruns):

Trei ori trei fac nouă,

Nouă ori trei fac douășșapte,

Douășșapte dat în nouă

Fac tot trei...!

(Se scarpină în cap, vădit încurcat, dă a lehamite din mână, spunându-și): Taci dracului! Te lauzi de parcă...!

(UNU se întoarce ostentativ cu spatele la el. DOI îl privește concentrat, frământându-și pumnii.)

TREI (atent asupra drumului): Să o iau pe urma asta de cuțit. Să văd unde mă duce...

(Dispare spre fundul scenei.)

DOI (agresiv, lui UNU): L-ai văzut! Ți-am spus că va apărea, nu?

UNU: Puțin îmi pasă cine-i acest domn TREI. Eu sunt UNU și TREI e TREI. Iar tu ești DOI. Fiindcă nu poți fi nici măcar UNU și cu atât mai puțin TREI, deoarece, în cazul ăsta, nu ai sta ca un idiot pe burtă, exact în acest loc. (Tot mai aprins): Și ca să fie clar: un idiot care stă pe burtă, privit de aproape, pare întotdeauna că stă în genunchi.

DOI (îi dă două palme): Cred că acum te-ai liniștit.

UNU (uluie): Nicidecum. Consider că încălci pur și simplu elementarele reguli ale buneii cuviințe. Numai un prost crescut își permite să cârpească atât de puțin elegant o persoană cu care, abia de un sfert de oră, a avut onoarea să naufragieze!

DOI (îi mai dă două palme): Sunt sigur că acum chiar te simți mai liniștit.

UNU (sub efectul loviturilor primite, devenit brusc nesigur): Trebuie să recunosc că... da. (Uimit): Da! Știți? Formidabil: încep să vă iubesc! (Cu totul): Simt pentru dumneavoastră un fel de venerație, ceva din mine pornește în afară și vă caută prezența... Permiteți o întrebare?

DOI: Una scurtă.

UNU: Scurtă: dacă eu vă iubesc, dumneavoastră mă iubiți?

DOI: Te iubesc dacă încetezi.

UNU: Încetez. Desigur că încetez... Dar tot nu înțeleg: ce să încetez?

DOI: Să respiri.

UNU (*debusolat*): Dacă asta vă poate folosi, bineînțeles că o fac cu plăcere. Dar, dacă sunteți atât de bun, dacă vă conjur pe iubirea noastră pe cale de a deveni eternă, o să-mi explicați în ce scop să o fac?

DOI: Este inutil. Și apoi, pentru tine este foarte greu de înțeles. Totuși, deoarece ai început să devii cât de cât ascultător, o să încerc. După cum ai văzut, vine și se apropie de noi nemernicul domn TREI.

UNU: Și care-i problema?

DOI: Situația comportă un pericol imens.

UNU: Mă uimiți: și el, ca și noi, este doar o cifră! O cifră mai altfel decât celelalte, însă..., totuși, o cifră. Ce fel de pericol poate reprezenta pentru noi simpla lui apropiere?

DOI: Un pericol devastator și de neacceptat. Tu, respirându-i prezența, te poți contamina: poți deveni, în pofida legilor bine stabilite, un... UNU-TREI. Cu posibilitatea catastrofală ca, până la urmă, să te încarnezi într-un TREI veritabil! Iar eu nu accept asta! Ți este limpede?

UNU: Am înțeles, nu este nevoie să țipați. Dar cu ce v-ar stingheri pe dvs., dacă pe această insulă ar exista doi de TREI și un DOI, și nu UNU, DOI și TREI, cum se întâmplă acum?

DOI: Păi, tocmai existența acestui TREI este problema. Mă încurcă teribil. Dacă nu ar exista el ți-aș da voie să devii oricând un PATRU, dacă ai dori. Ori... de ce nu? Chiar un ZECE! Acestea fiind numere de mare încredere: numere pare, din familia mea. Atunci, în acest caz fericit, am exista pe insulă un DOI și un PATRU, ori un DOI și un ZECE, așa după cum ți-ar fi voia și ți-ar dicta interesele. Dar existând o terță persoană, trebuie neapărat ca aici, pe mai departe, să existe ordinea bine stabilită: UNU, DOI și TREI. Sau, în evoluție logică și în virtutea legilor progresului, pe insula noastră, până la urmă, vor trebui să coexiste un UNU-DOI, un DOI și un TREI, iar în final, doi de DOI – dintre care unul mai mic – și un TREI! Acum ai înțeles cum devine problema?

UNU: Dar de ce trebuie neapărat ca eu să devin DOI, și nu TREI? Sânt și eu cifră și am drepturi, conform principiilor...!

DOI (*îi dă două palme*): Lasă principiile și ascultă-mă cu atenție!

UNU (*scâncind*): Ascult...!

DOI: Cu atenție!

UNU: Cu atenție...

DOI: Bun! Așa mai merge. Începem să ne înțelegem. (*După o pauză*): Regret din suflet că de fiecare dată când greșești, trebuie să fac eforturi dureroase și obositoare pentru mine. Sper că o să o ții minte asta și nu mă vei mai obliga să te ajut. Iar prietenia noastră va rămâne de nezdruncinat.

UNU: Dar, dați-mi voie cel puțin, să rămân UNU!

DOI: Imposibil.

UNU: Vă rog...!

DOI: Exclus: trebuie să progresezi!

UNU: Atunci, progrez după cum îmi place mie.

DOI: Ba progresezi după cum trebuie!

UNU: Nu recunosc nicio forță care să mă poată face să progrez după cum îi trăsnește ei!

DOI (*îi dă două palme*): Sunt legi imuabile care îți impun progresul natural. (*Îi mai dă două palme.*) Trebuie neapărat să te supui acestor legi care sunt mai presus de noi. (*Îi mai dă două palme.*)

UNU (*edificat*): Înțeleg: dumneavoastră sunteți dezinteresat. Și numai din pură prietenie faceți eforturi de a mă pătrunde de înțelesul unor lucruri, în fond, extrem de simple. De fapt, cu ajutorul dumneavoastră substanțial, deja simt cum încep să progrez.

DOI: Observ și eu. Și mă bucură grozav.

UNU: Mă simt UNU. DOI începe să urce în mine! Mai bine zis mă îmbracă... (*Și, deodată, cu entuziasm exagerat*): Uraaa!... Pe insulă o să fim doi de DOI și un TREI!... Uraaa!...

DOI (*în extaz*): Nu! Până la urmă, pe insulă o să fim trei de DOI! Unul mai mare și doi mai mici!

UNU: Adevărat!

DOI: Adevărul este de necombătut!

UNU: O fericire imensă mă cuprinde: sunt nou. Sunt cu totul nou...!

DOI: Dă-mi voie să te consult.

Unu: Simt că m-am transformat!

DOI: Descheie-ți cămașa.

(*UNU în stare de euforie se desface la piept. DOI se trage înapoi cu uimire și groază.*)

DOI: Ce...? Ce...? (*arată cu degetul spre pieptul lui UNU*): Ce-i asta?

UNU (*cu candoare*): Simt și eu că mi se întâmplă ceva nelalocul lui.

DOI (*deznaădăduit*): M-ai înșelat: te-ai deghizat în DOI, iar pe dinăuntru ești UNU cu adânci urme de TREI!

UNU: Domnul meu, dar eu, personal, habar nu am ce-i cu acest individ: TREI?... Poate numai împrejurările de față au făcut să îmi apară pe corp semne de transformare suspectă, eu însă...!

DOI: Minți, prefăcutule! (*Încearcă să îl lovească.*)

(*TREI, apărut cu șase replici înainte în scenă, îl prinde de braț.*)

TREI: O clipă, o clipă, domnilor! Calmați-vă!

DOI (*smucindu-se, cu arțag*): Ce dorești, dumneata?

TREI: Nimic deosebit.

DOI: Nu ai altă treabă decât să ne deranjezi?

TREI: Voiam doar să întreb care dintre dumneavoastră ar vrea să facă o plimbare pe plajă, împreună cu mine? Știți? Insula pe care am naufragiat este frumoasă și destul de interesantă... Nu doriți?

(*Moment de liniște. Se analizează unul pe altul din priviri.*)

UNU (*meditativ*): E o idee! Da, da, nu-i rea. Nu-i rea. Dar, pentru o și mai plăcută petrecere a timpului, vă propun altceva, mult mai antrenant: să jucăm „Popa prostu”. Am reușit, la naufragiu, să salvez o pereche de cărți de joc faine, din plastic.

TREI: De ce nu? Alternativa mi se pare excelentă. De acord!
(Se așază) Deci, să ne distrăm domnilor!

DOI *(ciufut)*: Un moment! Sunt de acord să jucăm cărți împreună, însă cu o condiție. Pe care vreau să o pun! În caz contrar...!

TREI: Chiar vă rog să puneți condiția! La cărți, așa-i tipicul. Trebuie să stabilești de la începutul jocului condițiile ce trebuie respectate. Zilele trecute am jucat o partidă de poker așa, ca între cifre de bună credință, cu ZECE, cu ȘASE și cu OPT, în cabina căpitanului de pe vasul cu care tocmai am naufragiat. Am intrat două poturi la rând în ei, de l-am azvârlit, ca pe un novice, pe ȘASE, afară. Am mai tras o dată, tare, de l-am făcut praf și pe OPT. ZECE mai avea ceva mărunțiș și a sărit la bătaie că, chipurile, am trișat. Zevzec: doar respectasem toate condițiile puse chiar de el!?...

UNU: L-a iritat probabil câștigul pe care l-ați făcut.

TREI: Desigur! Ca să rămânem prieteni, am transformat câștigul într-o masă comună. Da' se cheamă că... totuși câștigul era al meu! Nu? Asta nu a suportat el: evidența!

DOI *(ciufut)*: Vă rog! Să revenim la zerourile noastre!

UNU: De ce? Povestea ceva interesant...!

TREI: De acord! Totuși, să revenim.

DOI: Condiția mea, unică, este ca eu *(se lovește cu palma în piept)* să stau între dumneata *(arată spre TREI)* și dânsul *(arată spre UNU)*. Dacă sunteți de acord. Dacă nu, sunt pregătit să mă bat! Și, ca să câștig, voi folosi toate mijloacele ce îmi vor sta la îndemână!

TREI: De ce să ne batem?

DOI: Ca să-mi impun condiția!

TREI: Dar mie mi-e indiferent unde stați.

UNU: Și mie.

DOI: Mie nu! *(Adresându-se lui TREI)*: Tocmai de aceea voi avea grijă să stau între dumneata și el *(arată spre UNU)*.

TREI *(izbucnește în râs)*: Dar, domnul meu, nu îți dai seama că împreună formăm un concret cerc vicios? Fiecare dintre noi, și pe bună dreptate, mă mir că refuzați evidența, în oricare dintre toate situațiile posibile, se poate socoti că se află la mijloc!

UNU *(adresându-se lui DOI)*: Deci este adevărat că, oricum ar fi și orice ați vrea, dumneavoastră, niciodată nu o să puteți sta cu adevărat între mine și domnul TREI!

DOI: Ba o să pot!

UNU: Evidența vă contrazice.

DOI: Ba o să pot!!

TREI: Nu o să puteți, domnul meu!

DOI: Protestez!

TREI: Protestează domnule cât vrei dumneata, dar asta este realitatea.

DOI: Nu este adevărat! Voi face tot posibilul și voi sta mereu între voi: interese vitale mă dinamizează.

(DOI începe să sară din locul său în partea cealaltă, între UNU și TREI. Se uită înapoi, vede că cei doi au rămas alături. Revine. Și așa mereu și mereu.)

DOI: Nu-i bine! (...) Nici acum nu-i bine! (...) Nici acum...!

(DOI se aruncă nebunește dintr-o parte în alta. UNU și TREI îl arată cu degetele și râd în hohote. Se bat pe burtă, îngaimă cuvinte neînțelese, modificate de râs. Prea ocupat fiecare să își savureze partea din conflict, niciunul dintre ei nu prevede sfârșitul. Iar portocala se clatină tot mai tare.)

DOI: Voi reuși. Voi reuși...!

(Brusc, portocala se răstoarnă. Se aude strigătul de groază al celor trei, imediat înecat în apă. Portocala plutește liniștită, trece rampa scenei, se așază în palma unui copil care, dintr-o dată, plânge foarte tare.)

SFÂRȘIT!



Grafică de Liviu Șoptelea la cartea „Subversiv” de Mircea Oprea



Aurel ANDREI

Partea noastră de poveste

Personajele:

Ovi

ErhașN

Dizo

(Un décor bizar care are forma unui sac uriaș în interiorul căruia sunt zeci de căsute aproape ca un fagure de stup. Ne vom opri asupra unei singure căsuțe. O ușă la fel de ciudată în partea stângă. Două hamace în care presupunem că vor dormi două personaje. Agățat de clanța ușii, ErhașN se luptă să o închidă, trage cu putere de ea în timp ce altă forță din exterior încearcă s-o deschidă. ErhașN reușește cu greu să închidă ușa. O baricadează cu niște drugi din lemn. Respiră greu, apoi se lasă, epuizat, la pământ, lângă Ovi care e și ea căzută la pământ și care se ține cu mâna de picior și geme puternic. Dincolo de ușă se aud urlete nefirești și cineva o zgârâie cu ghearele. Presupunem că dincolo de ea se află un animal, dar cine știe...)

ErhașN: Gata! Nu mai geme așa că mă scoți din sărite! Gemetele mă scot din țâțâni și nu mai pot gândi limpede. *(OVI se oprește din gemete)* A reușit să te muște?

Ovi: Nu știu, dar mă doare...

ErhașN: Înseamnă că a reușit să te zgârâie... Asta nu-i bine.

Ovi *(examinează singură locul rănii):* Cred că am niște zgârâieturi.

ErhașN: Uită-te mai bine. Curge sânge?

Ovi: Deocamdată nu curge. Sunt doar niște dâre vineții..

ErhașN *(se ridică și o ajută să se ridice și pe OVI):* Înseamnă că situația nu e bună. Asta ne mai lipsea acum! Nu mi-am putut imagina atâta ghinion pe mine.

Ovi *(confuză):* Ghinion?

ErhașN: Ghinion e tot ce s-a întâmplat de ieri până acum. Am luat în calcul toate posibilitățile și m-am trezit cu una la care nu m-am gândit.

Ovi: Văd că ești tare supărat.

ErhașN: Cum dracu să nu fiu când totul îmi merge pe dos?

Ovi: Faci aluzie la venirea mea?

ErhașN: Nu-i voba de tine. Mi-e ciudă pe faptele mele. Dacă mă gândeam mai bine aș fi acționat altfel. Mă tem că lucrurile sunt extrem de complicate.

Ovi: Adică?

ErhașN: N-am chef de explicații.

Ovi *(încearcă să-l mâmgâie pe față):* Poate că lucrurile nu stau atât de rău.

ErhașN *(se ferește):* Hai, ridică-te! Mergem la locul de dormit. O să te examinez mai bine acolo. *(O ia în brațe și o sprijină până la un hamac, o așază în el, gâfâie)* Am crezut că ești mai grea.

Ovi *(țâfnosă):* Oi fi crezut tu asta, dar uite că nu sunt. Niciodată nu mi-a plăcut să fiu grasă. Îmi place să am o siluetă perfectă. Te pomenești că-ți plac cele mai grase.

ErhașN: Ce vorbe sunt astea?

Ovi: Vorbe ca atâtea altele.

ErhașN *(iritat):* Încă puțin și te-ar fi tras în afară.

Ovi: M-ar fi tras dacă nu mă țineam de tocul ușii și dacă n-aș fi strigat la tine. Apoi ai venit tu și am scăpat cu bine.

ErhașN: N-ai scăpat cu bine. Ai fost zgârâiată și asta mă îngrijorează foarte tare. Nu știu ce efect va avea asupra ta zgârâieturile alea.

Ovi: Deocamdată sunt doar niște dâre vineții.

ErhașN: Sper să fie doar atât și să nu fie urmări... Nenorocitul dracului, pândeia momentul când vei deschide ușa. Cine știe de cât timp pândeia acolo. De ce ai deschis ușa? Ți-am spus că e periculos să faci asta. Încă

- n-ai înțeles unde ne aflăm și ce ni se poate întâmpla dacă nu suntem atenți?
- Ovi:** Am crezut că e sora mea. A bătut la ușă exact cum o făcea ea.
- ErhașN:** Ți s-a părut că bate ca sora ta. Ai auzit vreodată felul în care bate la ușă sora ta?
- Ovi** (*surprinsă*): Nu...
- ErhașN:** Vezi? Aici dacă nu ești pe fază te-ai dus pe copcă!
- Ovi:** Pe lângă bătaie a mai fost ceva.
- ErhașN:** Ce-a mai fost?
- Ovi:** O șoptă care mi s-a strecurat în ureche și mă îndemna să deschid ușa. O auzeam foarte clar. Sunt sora ta, ajută-mă să intru la tine.
- ErhașN:** Înseamnă că e periculos cel de dincolo. Apelează la mijloace neortodoxe ca să te păcălească. Pe mine n-are cum, dar pe tine poate. Tu ești mai nouă și nu cunoști toate primejdiile de aici. Înseamnă că și-a dat seama de importanța acestei camere. Situații ca asta vor mai fi. Așa că nu mai acționa de una singură. Să știi de la mine, dacă altcineva nu ți-a spus, că odată ieșită din comunitatea ta nu mai ai cum să fii în contact cu sora ta. N-avea cum să fie sora ta! Când ai ajuns aici nu mai ai soră sau frațe. Ești pe cont propriu. N-ai înțeles asta?
- Ovi:** Am înțeles eu că e ceva mai altfel decât locul în care am trăit până acum. Sunt necăjită pentru că în clipa când s-a întâmplat expulzarea mea de acolo, eu dormeam. Nici n-am înțeles ce se întâmplă cu mine. M-am trezit aruncată în acest loc ciudat și a durat ceva timp până ce am priceput ce s-a întâmplat cu mine.
- ErhașN:** Ai avut noroc fiindcă nu ai fost sfâșiată din prima clipă pe coridoare.
- Ovi:** Și aici, ca peste tot există cotloane și eu am avut norocul să nimeresc într-un astfel de cotlon. Dar eu nu mi-am dat seama! Totul a fost prea brusc și ce-mi aduc aminte sunt niște țipete neobișnuite care veneau de undeva de sus.
- ErhașN:** Țipetele alea te-au salvat. Ai devenit conștientă că ceva nu este în ordine și ai acționat din instinct. Adică ai fugit din acel loc periculos. Important e că ai scăpat de fuga de pe coridoare. Aici dacă ai să rezști o să-ți dai seama ce se întâmplă cu adevărat.
- Ovi:** Nu vrei să fii tu cel care-mi spune ce se întâmplă cu adevărat?
- ErhașN** (*nemulțumit*): Nici eu nu știu prea bine, dar încerc să înțeleg și uneori reușesc.. (*Se controlează să vadă dacă este și el rănit*) Pe mine n-a apucat să mă zgârâie. A încercat și cu mine. Dar nu i-a ținut figura. Ți-am spus să fii atentă. Nenorociții ăia pândesc peste tot, apelează la tot felul de trucuri ca să te facă să deschizi ușa. Știi că ți-am dat drumul și acum fac orice ca să intre peste noi. Au înțeles că aici trebuiau să ajungă și acum atacă. Mă tem să nu distrugă intrarea. Sunt în stare de orice.
- Ovi:** Dar tu dormeai!
- ErhașN:** Trebuia să mă trezești.
- Ovi:** Am încercat, dar vocea din urechea mea mă îndemna să n-o fac. Apoi am vrut să mai dormi puțin. Azi-noapte te-ai zvârcolit și ai strigat prin somn și mi-am zis că ești obosit. Așa mă simt eu după o noapte agitată. Obosită, neliniștită. Nu-mi iese nimic din ceea ce vreau să fac și mă enervez și mai tare.
- ErhașN:** Indiferent cum m-aș simți eu trebuia să mă trezești. Ne pui în pericol pe amândoi. Știi prea bine că pe culoare pândesc tot felul de intruși care abia așteaptă să se deschidă ușa ca să năvălească înăuntru ca barbarii. Acum au aflat că aici este acel loc în care trebuie să ajungă dacă vor să supraviețuiască. N-aș fi vrut să se întâmple asta sau dacă se întâmpla ar trebui să se întâmple ceva mai încolo... când...
- Ovi:** Când ce?
- ErhașN:** Când ar fi fost imposibil să se mai întâmple ceea ce s-a întâmplat mai înainte. Adică ar fi fost imposibil să ne mai atace. Avem totuși un mare avantaj.
- Ovi:** Ce fel de avantaj?
- ErhașN:** Păi nu se vede? Noi suntem înăuntru ei sunt în afară. Pericolul ca să dispară este la ei, nu la noi. Faptul că suntem înăuntru ne spune că suntem cei norocoși, că noi mergem mai departe, în timp ce ei, pe zi ce trece vor fi tot mai slabi, mai fără putere...
- Ovi:** Aaa!
- ErhașN:** Timpul e de partea noastră. Noi vom supraviețui. Ei nu. Vor fi cu fiecare zi care trece mai slăbiți de puteri. Ai înțeles?
- Ovi** (*brusc*): Am. Ce sunt barbarii?
- ErhașN:** N-ai auzit niciodată vorbindu-se despre ei?
- Ovi:** Nu. În comunitatea noastră nu se discutau astfel de subiecte. Noi vorbeam și așteptam clipa când vom fi eliberate de acolo. Ne întrebam doar ce se va întâmpla cu noi? Cum ne vom descurca în locul în care vom ajunge? Cum vom supraviețui? Și toate astea le discutam în șoptă. Odată cu trecerea timpului ne înmulțeam, nu știau cum, dar eram tot mai multe și mai ales noile venite erau extrem de nervoase. Sigur că exista și o rivalitate între noi fiindcă ni se spusese că doar una dintre noi va avea șansa să meargă mai departe.
- ErhașN** (*ironic*): Comunitatea voastră!
- OVI:** Ce, voi n-ați trăit la fel?
- ErhașN** (*oftează*): Noi îi spuneam gașcă... Am trăit și numai eu știu câte fițe a trebuit să fac ca să mă separ de gașca noastră și să ajung aici. Câte șmecherii a trebuit să învăț ca să scap cu bine de acolo și să mai ales să merg mai departe.
- OVI:** Șmecherii? Ce sunt acelea șmecherii?
- ErhașN:** Văd că nu prea știi multe.
- Ovi:** Mi s-a spus că e suficient câte am acumulat. Că sunt pregătită pentru etapa următoare.
- ErhașN:** Se pare că nu ești atât de pregătită. Cei care stabilesc anumite evoluții nu te-au avut în vedere că ai putea reuși. Nu erai printre învingătoare.
- Ovi:** Dar cine erau cele pregătite pentru a fi învingătoare?
- ErhașN:** Dacă aș ști ți-aș răspunde. Dar nu știu.

Ovi: Nuuu?!

ErhașN: Nu. Altfel ai ști mult mai multe.

Ovi: Ciudat. Mereu am crezut că sunt una predestinată să fiu altceva.

ErhașN: Una e realitatea alta e predestinarea. Până când predestinarea devine realitate ești obligată să treci prin tot felul de situații. Una mai dificilă ca alta. Dacă rezisti înseamnă că predestinarea a devenit realitate. Dacă nu?... Asta e...

Ovi: Ceva am înțeles totuși.

ErhașN: Ce?

Ovi: Am înțeles că trebuie să fac totul ca să mă eliberez din comunitatea noastră. Adică să fug. (*Revelație*) Mi s-a spus că trebuie să fiu pregătită pentru clipa când va trebui să fiu expulzată din acel loc, iar după expulzare să nu mă uit înapoi. Din păcate expulzarea mea s-a produs când dormeam. (*Geme din cauza durerii*)

ErhașN: Ce este?

Ovi: Mă doare. De ce nu mă pansezi?

ErhașN: Am s-o fac, dar trebuie să ai puțină răbdare.

Ovi: De ce să mai aștept?

ErhașN: Fiindcă efortul de a închide ușa m-a epuizat. Trebuie să-mi recapăt forțele. (*Încearcă să-i abată atenția*) Apropo. Știi că nu mi-ai spus cum te cheamă?

Ovi: Nici tu nu mi-ai spus te cheamă.

ErhașN: Eu sunt ErhașN. Tu?

Ovi: Mie mi se spune Ovi. E un nume frumos care-mi place. Așa că am să-l păstrez și aici. Dar ce înseamnă ErhașN?

ErhașN (*nervos*): Nu știu. Știu doar că e ceva nu prea bun. Dar nu știu pentru cine. Ca să supraviețuiesc trebuie să întâlnesc pe cineva cu care sunt compatibil. Altfel va fi de rău.

Ovi: Dacă ai ajuns aici înseamnă că ai avut ceva energie cu care să faci față.

ErhașN: Am avut. La noi competiția a fost extrem de dură. Mai ales când ne măream ca număr și începeau luptele.

Ovi: Cum adică vă măreați ca număr? Și la voi se întâmpla asta?

ErhașN: Da, se mărea numărul fraților, așa cum se măresc și în comunitatea voastră și nu mai aveam loc de mișcare. Și atunci începeau luptele.

Ovi: Lupte? Mi-e nu-mi plac luptele.

ErhașN: Nici mie, dar n-am avut încotro. Trebuia să mă lupt pentru un loc mai în față.

Ovi: Mai în față?

ErhașN: Să fiu primul care părăsește gașca noastră. Lupta era cine să fie mai în față. Cel care era în față avea cele mai multe șanse să supraviețuiască și să meargă mai departe.

Ovi: Și tu te-ai luptat?

ErhașN: Da. Nu se putea altfel. Dar n-am fost primul. Abia am ajuns în poziția a doua când s-a întâmplat... (*Se oprește*)

Ovi: Ce s-a întâmplat?

ErhașN: Am simțit o căldură îngrozitoare. Abia mai puteam respira. Am fost azvârliți pe neașteptate. Fără

niciun avertisment. M-am trezit rostogolindu-mă pe coridoare. M-am lovit rău de tot. Așa cum ai pățit și tu.

Ovi: Pari destul de întreg.

ErhașN: Trebuia să fiu. E una dintre condiții ca să supraviețuiești. Dacă ești rănit se simte un fel de miros în preajma ta, miros care îi face pe ceilalți să fie sălbatici și să încerce să te sfășie ca să supraviețuiască ei. După un timp am reușit să ajung aici. Dacă eram primul reușeam să-mi găsesc imediat perechea.

Ovi: Și cum se desfășura o astfel de luptă?

ErhașN: Chiar te interesează?

Ovi: Încerc să fac diferența dintre felul vostru de a trăi și felul nostru.

ErhașN: Nu vreau să-mi aduc aminte. E prea multă violență în acele momente. Mai ales dacă venim în contact cu alți intruși din alte comunități sau găști.

Ovi: Nu înțeleg? La voi sunt mai multe comunități sau găști?

ErhașN: Sigur că sunt mai multe. În funcție de bărbatul acceptat de femeie. O femeie poate accepta mai mulți bărbați și astfel se face contactul între acele comunități sau găști. Ai înțeles?

Ovi: Înțeleg. Dar nu mi-ai spus ce sunt barbarii.

ErhașN: Barbarii sunt un fel de popor primitiv. Fără educație și civilizație. Sălbatici.

Ovi: La ce le trebuiește educația sau civilizația în starea de acum?

ErhașN: Educație și civilizație trebuie să fie mereu nu numai într-o anumită situație.

Ovi: Tu de unde știi?

ErhașN (*ezită*): Ei de unde? Am avut un drum lung și complicat de străbătut. La noi nu vii în forma care ești acum. Vii pe fragmente și începi să te dezvolti până ce devii extrem de violent. Atingi un nivel necunoscut până atunci, deși în interiorul tău sunt anumite ecouri din locurile pe unde ai fost. Ceva te împinge din spate. O forță la care nu te poți împotrivi. Sunt de ceva timp pe aici și am învățat multe.

Ovi: Înseamnă că ai pândit și tu pe coridoare!

ErhașN (*și mai ezitant*): Nu prea... Am pândit, dar am învățat și să mă eschivez din calea lor. Apoi mi-am găsit un loc doar al meu, o mica nișă în peretele sacului și am așteptat să se ivească ocazia. Să se deschidă o ușă. O singură ușă care să mă propulseze mai departe. Toți vânează acest loc, dar puțini știu exact unde se află.

Ovi: Tu cum ai aflat?

ErhașN: Păi nu m-am amestecat în bătăliile dintre ei. Am privit de departe și am studiat locul. (*Ezită să continue, dar o face până la urmă*) În gașca noastră era un frate al meu care făcea orice ca să nu fie expulzat. Totuși n-a reușit să supraviețuiască. Înainte de a se întâmpla asta mi-a spus ce se întâmplă cu adevărat. Nu știu de unde știa atâtea detalii. La început nu prea am înțeles ce mi-a spus pe urmă am fost pus în situații descrise de el. El numea asta partea noastră de poveste.

Ovi: Și ce s-a întâmplat cu fratele tău?

ErhașN: A dispărut. Pur și simplu nu l-am mai găsit printre membrii găstii. Când am întrebat dacă știe cineva ce s-a întâmplat cu el cu toții au ridicat din umeri. O voce pe care n-am identificat-o a rostit doar: „Așa se întâmplă cu cei care nu vor să-și ducă menirea până la capăt” Pentru ce mi-a spus el îi sunt recunoscător. Mi-a mai spus ceva care abia acum are un sens.

Ovi: Ce sens?

ErhașN: Mi-a spus că noi venim dintr-un loc extrem de straniu, deosebit de tot ce există în Univers că suntem privilegiați și sunt puțini cei care vin de acolo... A mai zis ceva ca o prevestire. Că-mi voi găsi greu perechea. Și că trebuie să fiu foarte atent cu tot ce voi face. Așa am înțeles, eu așa îmi spun că am înțeles, dar nu știu dacă e bine sau rău, nu știu care e locul destinat supraviețuirii mele. Sigur că acum știu că acest loc e cel căutat, cu calități extraordinare pentru viață, pentru a continua. E cel mai important loc din tot ce există aici. E singurul care-ți asigură supraviețuirea. De asta e băta-lia pentru a ajunge aici.

Ovi: Ah! Vrei să spui că stai aici de mult timp?

ErhașN: Nu prea. Mă îngrijorează un gând. Că mai există o astfel de cameră specială și că acolo trebuia să ajung eu. Nu aici.

Ovi: Nu te înțeleg.

ErhașN: Lasă, e un gând de-al meu. Dar mai este ceva timp până ce lucrurile se vor complica.

Ovi: Și înaintea ta cine a stat aici?

ErhașN: Unul mai rău decât mine. A stricat totul înainte de a pleca. Ca să iasă a distrus ușa. Dacă îți trece timpul și nu s-a întâmplat nimic, adică n-ai acționat în acest sens, atunci ușa se închide etanș și n-ai cum să mai ieși din ea. Mori înăuntru. Acum ai înțeles cum stau lucrurile?

Ovi (confuză): Nu prea.

ErhașN: Problema e că nu poți sta mult timp aici. Dacă nu-ți găsești perechea în timp util vei fi închis în această încăpere urmând ca alta să-i preia atribuțiile și asta rămâne închisă până ce se rezolvă incidentul. Nu mai poți ieși. Și s-a zis cu tine. Cel care a fost aici a trecut prin asta. Și-a încercat ultima șansă de supraviețuire. A tot sperat că va reuși să-și găsească perechea în timp util. Dar n-a reușit și timpul lui a expirat. Și a luat hotărârea care i-a adus sfârșitul. Dacă nu făcea asta eu nu aș fi ajuns aici. Camera și-ar fi schimbat funcțiile. Iar eu aș fi fost nevoit să o caut în altă parte și cine știe dacă aș mai fi avut energie pentru asta.

Ovi: A supraviețuit?

ErhașN: Nu. Era prea slab ca să le facă față celorlalți. Așteptatul de aici i-a slăbit forțele și s-a întâmplat ce s-a întâmplat. Cei care-l pândeau l-au sfâșiat într-o clipă.

Ovi: Și tu? Ai participat la masacrarea lui?

ErhașN: N-am participat. Ce, eram prost să mă amestec și să mai pătesc ceva? Cum au tăbărit pe el eu am intrat aici. Am ocupat locul și am întărit imediat ușa. A trebuit să repar din greu ca să arate așa.

Ovi: Când mi-ai dat drumul știai că sunt eu?

ErhașN: Nu știam, dar m-am lăsat condus de instinct. Când ți-am auzit strigătele disperate pe care le scoteai când fugeai pe coridoare, ceva m-a împins să-ți deschid ușa. Mi-am dat seama că se întâmplă ceva rău și am decis să deschid ușa și să te salvez. Sper că n-am să regret gestul pe care l-am făcut.

Ovi: De ce să regreti?

ErhașN: Uneori facerea de bine se întoarce împotriva ta. Dacă nu-ți deschideam ușa astăzi nu mai erai în viață.

Ovi (uimită): Poftim?

ErhașN: Ai auzit bine. Ai fi fost sfâșiată de către ceilalți.

Ovi: Mulțumesc pentru că ai făcut-o, deși știu că va veni o clipă când va trebui să accept să fiu altceva. Să trec printr-o transformare. De clipa asta mi-e cam frică.

ErhașN: O să te ajut eu să treci de ea.

Ovi: Cum ai s-o faci?

ErhașN (îi examinează rana): Nu știu exact, dar cred că instinctul mă va ghida ce să fac. Va trebui să mă încred în el. În etapa asta doar instinctul ne conduce. Mi s-a format aici și... (*Hotărât*) O să mai discutăm despre asta.

Ovi: Eu vreau să știu tot ce știi tu. Vreau să acumulez mai multe cunoștințe și cât mai repede. Vreau să înțeleg ce mă așteaptă să se întâmple cu mine.

ErhașN: Înseamnă că vrei să pleci cât mai repede de aici?

Ovi: Tu ai spus că nu putem rămâne mult timp aici. Dacă stau sau stăm mai mult aici ce se întâmplă cu mine, cu tine?

ErhașN: Probabil că vine o clipă când ne expiră timpul și atunci suntem gata să ne acceptăm evoluția... Sau involuția. Deși, așa cum simt eu suntem diferiți, poate chiar incompatibili.

Ovi: Suntem incompatibili? Asta ce înseamnă?

ErhașN: Asta înseamnă că ne aflăm într-o situație aproape fără ieșire.

Ovi: Fii mai clar ca să înțeleg.

ErhașN (amărât): Când apare o astfel de situație rezultatul este imprevizibil.

Ovi: Pentru cine?

ErhașN: Pentru viitoarea ființă. Un copil cu probleme poate face ravagii în lume.

Ovi: Adică?

ErhașN: Poate aduce distrugerii, crime, etc.

Ovi: Poate că suntem totuși compatibili.

ErhașN: Am fi simțit-o amândoi.

Ovi: Nu mi-am pus problema.

ErhașN: Nici nu trebuia să ți-o pui. Trebuia să simți și gata. Totul ar fi fost în ordine. Dar se poate face ceva și în astfel de situații. Se poate încerca. Trebuie să recunosc că pentru tine ar mai fi o altă posibilitate ca să supraviețuiești.

Ovi: Care?

ErhașN: O să-ți dai seama la timpul potrivit.

Ovi: De ce nu vrei să-mi spui?

ErhașN: Pentru că n-ar fi normal să-ți spun. Și ce nu este normal poate fi periculos.

Ovi: Adică nu ne potrivim deloc!?

ErhașN (*amărat*): Din păcate nu ne potrivim. Eu sunt negativ tu ești normală.

Ovi: Nu se poate, poate n-ai înțeles tu bine!

ErhașN: Am înțeles-o după ce ți-am deschis ușa.

Ovi: Dacă știai asta înainte de a-mi descide ușa, ai mai fi deschis-o?

ErhașN (*amărat*): Nu.

Ovi: Ți mulțumesc pentru sinceritate. Ți promit că n-am să fac nimic ca să-ți fie rău.

ErhașN: Să nu facem promisiuni pe care nu știm dacă le putem respecta.

Ovi: De ce să nu le respectăm.

ErhașN: E prea devreme pentru ele. Încă nu ne cunoaștem prea bine.

Ovi: Eu când fac o promisiune mă țin de ea cu orice risc.

ErhașN: Încă nu știi ce ne rezervă clipa următoare.

Ovi: Vrei să spui că există un risc?

ErhașN: Un mare risc, dar cu multă atenție se poate ajunge undeva. Sper să nu ajungem la disperare cum s-a întâmplat cu cel care a stat aici, înaintea noastră... A venit timpul când trebuie să te pansez.

Ovi: Pot să te întreb de ce acum a venit timpul?

ErhașN: Am vrut să văd dacă se infectează rana.

Ovi: Cum adică să se infecteze?

ErhașN: Așa cum se infectează orice rană. Începe să emane un miros specific.

Ovi: De asta ai așteptat atâta?

ErhașN: Și de asta.

Ovi: Și dacă se infecta ce se întâmplă?

ErhașN: Am fi fost în pericol amândoi.

Ovi: Din câte înțeleg eu în camera asta pericolele sunt foarte mari.

ErhașN (*oftează*): Sunt. De aceea încerc să găsesc o soluție ca să ne salvăm amândoi. (*Necăjit*) Ce mă enervează e faptul că nu-mi vine nicio idee care să ne scoată din impas..

Ovi: E prima mea ieșire din comunitatea noastră și uite ce pătesc.

ErhașN (*brutal aproape*): Va fi și ultima.

Ovi (*interzisă*): Poftim?

ErhașN: Odată ajunsă aici ești obligată să lupți pentru supraviețuire sau să accepți moartea.

Ovi (*și mai speriată*): Moartea?

ErhașN: Da.

Ovi: Dar eu nu vreau să mor! Vreau să merg mai departe. Vreau să văd lumea. Chiar dacă mi s-a spus că e preferabil să n-o doresc. Că lumea nu e așa cum ne-o imaginăm noi. Dar părerile sunt împărțite. Au fost rostite și cuvinte frumoase despre lume.

ErhașN: Și noi am aflat câte și mai câte despre lume. Dar nici cei care ne-au transmis aceste cunoștințe nu știau exact cum e. Locul din care venim toți este misterios. Undeva se uită ceva. Sau e rupt ceva. Ceva esențial pentru noi. Și ne trezim fără apărare. Ce știi e că aici e locul unde se poate întâmpla orice. E locul pentru care se luptă toți cei care ajung aici. E o luptă pe viață și pe moarte.

Ovi: Ai să mă aperi dacă voi fi atacată?

ErhașN: Poate. Hai să te pansez.

Ovi: Ai cu ce?

ErhașN: Sigur că am. În locul ăsta, atât de important pentru toți se găsește orice. Sacul e dotat cu de toate.

Ovi: Poftim? Suntem într-un sac?

ErhașN: Da. Așa mi s-a spus că se numește locul ăsta. SAC. Am auzit tot felul de discuții avute între cei care se pregăteau să plece din comunitatea noastră și care mai știau câte ceva. Dar toți vorbeau că ajungem într-un sac. Nu știu dacă ai observat, dacă ai avut timp ca să observi că forma sacului este cea de fagure. Cu multe celule dintre care doar una este veritabilă. Sau poate că două... Și toți caută această celulă.

Ovi: Și tu ai căutat-o?

ErhașN: Bineînțeles. De câteva ori am nimerit în cele false. Acolo sunt tot felul de capcane din care cu greu scapi. Cei mai mulți dispar fără urmă și nimeni nu știe ce se întâmplă cu ei.

Ovi: Tu cum de-ai scăpat?

ErhașN: Am fost extrem de prudent. Nu m-am avântat în neștire cum o fac mulți dintre noi. Am stat în pragul intrării și în clipa când am înțeles unde sunt și ce mi se poate întâmpla am fugit.

Ovi: Înseamnă că știi anumite semne și detalii.

ErhașN: Sunt semne clare. În primul rând în acele celule este un miros de putrefacție.

Ovi: Așa dispar cei care pătrund în astfel de celule false?

ErhașN: Probabil că da. Dar nu mereu se simte acel miros.

Ovi: Totuși, cineva te-a avertizat.

ErhașN: Nu m-a avertizat nimeni. I-am urmărit cu atenție și am tras cu urechea la ce vorbeau ceilalți și mi-am dat seama ce trebuie să fac eu. Am înțeles că mă aflu în fața unei lupte dure, că ne pândim unii pe alții, ne sfășiem unii pe alții. În final doar unul, sau o pereche rezistă și ies în lume sub forma unui băiat sau a unei fete. Dar asta o știm doar noi. Cei de afară nu știu nimic din ce se întâmplă aici. Își închipuie că știu. Dar habar n-au ce se întâmplă cu adevărat. Ce lupte se dau pentru supraviețuire. Aici se formează caracterul omului de mai târziu.

Ovi: Mie nu-mi place violența. M-am ferit mereu de ea.

ErhașN: Nici mie nu-mi place, dar când se întâmplă ceea ce se întâmplă aici, ești nevoit să te descurci, să reacționezi la fel ca ei. Altfel dispari. Se vede treaba că ești mult mai tânără decât mine. Altfel ai fi auzit ce este un SAC care e foarte important pentru existența noastră. Fără protecția lui murim imediat. Și eu nu vreau să mor inutil. Scopul existenței mele este altul. Vreau să ajung în lume. Eu am un mesaj pentru lume! Dacă eu dispar dispare și mesajul meu... Poate că și tu ai un mesaj pentru lume.

Ovi: Încă nu știu dacă am.

- ErhașN:** Se pare că toți avem un mesaj pentru care ne lup-
tăm să-l ducem în lume.
- Ovi:** Scopul meu?... Sigur că vreau să merg mai departe...
în lume. Dar de ce este important sacul?
- ErhașN:** Păi, aici ni se desăvârșește caracterul, aptitudi-
nile, însușirile. Sacul este dotat cu tot ce trebuie pen-
tru ca noi să ne dezvoltăm, să putem să ne luptăm între
noi pentru ca cel mai puternic, mai rezistent să iasă la
lumina lumii.
- Ovi:** Nu înțeleg.
- ErhașN:** Aici ni se desăvârșește codul unic. Al tău se desă-
vârșește aici. Eu vin cu codul deja format. Nu în tota-
litate, dar mă străduiesc să cunosc cât mai multe și să
capăt o anumită personalitate. În funcție de împreju-
rări suntem mai puternici sau mai slabi.
- Ovi:** O să-mi explici mai târziu cum vin toate astea. Au!
- ErhașN** (*îngrijorat*): Te doare?
- Ovi:** Da. Asta e durere ce simt eu?
- ErhașN:** Da, este durere. N-ar fi trebuit să ți se întâmple
așa ceva. Ești prea tânără. (*Aduce o trusă de primaju-
tor. O desface*) Am aici tot ce trebuie. În situația noastră
se poate întâmpla doar un singur lucru. Să fim răniți.
Spun asta ca să nu-ți faci griji. Aici suntem protejați de
sac. Vreau să-ți mai spun că în timp ce colindam cori-
doarele sacului am simțit o anumită protecție. Dar din
partea cui, nu știu. De ce eu și nu altcineva? Iarăși nu
știu. De ce am fost în clipa sfârșitului celui de dinaintea
mea lângă intrare și am fost împins să intru în locul lui,
iarăși nu știu. De câteva ori am fost pe punctul de a fi
sfâșiat, dar o forță nu știu de unde venită, mă împin-
gea într-o direcție unde era scăparea.
- Ovi:** Știi ce mă întreb?
- ErhașN** (*o dezinfectează. Ovi țipă ușor*): Gata-gata! (*Suflă
peste rană*) O să-ți treacă imediat. A curs puțin sânge.
(*Privește cu teamă spre ușă*) Ar trebui să nu mai ții.
Țipetele trec ușor prin pereții sacului și există perico-
lul ca cei care pândesc pe coridoare să te audă și să se
strângă mai mulți dincolo de ea și să o dărâme.
- Ovi** (*speriată*): Pot să facă asta?
- ErhașN:** Pot. Pot face multe dacă sunt mai mulți.
- Ovi:** Ai văzut și așa ceva?
- ErhașN:** Am văzut și nu mi-a plăcut. Cel mai rapid se for-
mează instinctul distrugerii, al crimei. Cel care-ți stă în
cale trebuie distrus, ucis sau împins în celule false. Ce
mă neliniștește este faptul că nu înțeleg de unde avem
acest instinct? Nimeni nu m-a învățat asta și totuși știu
ce trebuie să fac. Știu că dacă vreau să supraviețuiesc
trebuie să-l distrug pe cel care mi se opune. De unde
știu asta? Eu vreau ca odată ieșit în lume să fiu un om
bun, dar mai întâi învăț să supraviețuiesc. De ce?
- Ovi:** Poate găsim împreună răspunsul.
- ErhașN:** N-avem cum.
- Ovi:** De ce? Ce te face să fii atât de pesimist? Deocamdată
suntem aici, amândoi, încercăm să înțelegem situația
în care se aflăm și după aceea vom găsi și răspunsul.
- ErhașN:** Știi cum se numește ce faci tu?
- Ovi:** Cum se numește?
- ErhașN:** Naivitate.
- Ovi:** Eu aș zice că se numește inocență.
- ErhașN:** Se poate numi și așa.
- Ovi:** Și toate astea se petrec aici?
- ErhașN:** Aici și nu în altă parte.
- Ovi** (*speriată*): Sigur nu vrei să mă sperii?
- ErhașN:** De ce aș face așa ceva? Ce motiv aș avea?
- Ovi:** Când vorbești despre instincte criminale mă cuprinde
spaima. Instinctele criminale n-ar trebui să fie aici. Vio-
lența și mai puțin. Cine le-a adus în sacul ăsta?
- ErhașN:** Nu se știe cine, dar din prima clipă el se mani-
festă la toți. Chiar și la tine.
- Ovi:** La mine? Dar eu nu simt așa ceva!
- ErhașN:** Ai răbdare că vei ajunge și-n situația asta.
- Ovi:** Refuz să cred că se va întâmpla așa ceva cu mine! Te
rog, nu mă speria. Abia mi-am revenit din frica ce am
simțit-o când mă urmăreau ceilalți.
- ErhașN:** N-ai decât să refuzi, dar ca să treci cu bine peste
tot ce ți se va întâmpla trebuie să fii pregătită. Ai des-
tulă putere sau energie în tine încât să faci față orică-
rei situații care implică violența?
- Ovi:** De vreme ce am ajuns aici înseamnă că am.
- ErhașN:** Mă tem că nu înțelegi prea bine ce se petrece aici.
Recunosc că ești programată să te aperi, deci simți și
tu nevoia de a te apăra și a ucide. Ca să scapi de cei
care te urmăreau ai fugit, aceasta a fost prima decizie.
Când n-o să mai ai încotro ai să iei alte decizii mai
dure. Poate că n-a venit clipa aceea în care să simți
asta. Deși ocazia a fost.
- Ovi:** Ce fel de ocazie?
- ErhașN:** Păi să le luăm pe rând. Mai întâi te aperi de o pri-
mejdie să zicem fugind. Așa cum ai și făcut. Pe urmă
primejdia devine mai periculoasă și fuga nu te mai
ajută. Ești cum se spune prinsă într-un colț. Ce faci?
Te uiți cum ești sfâșiată sau te aperi?
- Ovi:** Sigur că mă voi apăra. Din toate puterile.
- ErhașN:** Vezi! Când lucrurile se complică și mai mult apare
el, instinctul ca să-l ucizi pe cel care te atacă. Altfel nu
scapi cu viață.
- Ovi:** Să știi că în prima clipă, când am intrat în sac mi-a
plăcut! Doamne! În ce loc minunat am ajuns! Parcă plu-
team într-un vis. Mirosea atât de frumos! Coridoarele
erau pustii și deodată, nu știu după cât timp, am auzit
ceva ca un urlet și m-am speriat. Am fugit din acel loc,
dar cineva mă urmărea și urla continuu.
- ErhașN:** Te-ai întâlnit cu cineva care este de mai mult timp
aici și care n-a reușit să-și găsească o pereche sau un
adăpost. N-a reușit să găsească camera asta.
- Ovi:** Așa cum ai reușit tu?
- ErhașN:** Așa cum am reușit eu. Sunt mulți care colindă
de multă vreme coridoarele. Și vor să iasă din sac cu
orice preț. Dar nu poți ieși decât trecând prin această
cameră în care suntem noi... Nu e un spectacol agreabil
să-i vezi cum se sfâșie între ei. Și când mor mai mulți
se umplu coridoarele cu un miros neplăcut.

Ovi: Am auzit eu ceva, dar n-am crezut că se poate întâmpla.

ErhașN: Auzai mai multe dacă rămâneai să rătăcești pe coridoare. Dacă se întâmpla asta sigur ai fi fost sfâșiată. Vrei să-ți spun un secret?

Ovi: Normal că vreau.

ErhașN: Tu nu le rezisti. Nu ai atâta forță. Menirea ta este să fi sfâșiată. Dar nu știu care e sensul.

Ovi (*speriată*): Ce-i cu tine? Unde te duci cu mintea? Vrei să mă sperii?

ErhașN: Când simt prada devin ca niște animale. Devin foarte răi. Nu auzi cum urlă ăla dincolo de ușă? (*Se aude clar cum cineva zgârâie ușa cu niște gheare*)

Ovi: Adică eu sunt considerată o pradă?

ErhașN: Pentru mulți dintre ei asta ești. O pradă pentru împerechere.

Ovi: Și pentru tine ce sunt?

ErhașN: Nu știu, dar eu nu sunt ca ei. Eu am alte caracteristici. De asta am stat tot timpul mai departe de ei. De asta am și rezistat atât de mult timp. Nu m-am amestecat cu ei.

Ovi: Mușcătura ăluia...

ErhașN: (*se uită bine la rană*): Nu pare a fi o mușcătură. Aș zice mai degrabă că este doar o zgârâietură. Ai simțit că te-a mușcat?

Ovi: Mușcătură sau zgârâietură pentru mine e tot una.

ErhașN: Nu vād de ce te superi.

Ovi: Dar eu nu mă supăr. Sunt nemulțumită că s-a întâmplat așa ceva. (*Brusc se aud niște gemete și câteva strigăte de plăcere a unei femei care face sex*)

ErhașN: Tăcere! Nu mai vorbi!

Ovi: Ce este? Ce s-a întâmplat?

ErhașN: N-ai auzit nimic?

Ovi: Ce să aud?

ErhașN: Niște gemete și apoi strigăte.

Ovi: N-am fost atentă. Ce fel de strigăte?

ErhașN: De femeie în pragul unei plăceri.

Ovi: Te temi de ceva?

ErhașN: Nu, dar știu că în curând va fi aglomerație mare pe coridoare. Cei care intră acum în sac au energie mai multă. Îi vor sfâșia pe cei care sunt găsiți aici. (*Nu se mai aude nimic. E liniște*)

Ovi: Se mai aude ceva?

ErhașN: Nu. Liniștea asta mă înfioară. Parcă e liniștea dinaintea furtunii.

Ovi: Pe mine mă îngrijorează altceva.

ErhașN: Ce anume?

Ovi: Crezi că voi păți ceva fiindcă am fost mușcată sau zgârâiată?

ErhașN: Nu știu ce să spun. Nu m-am mai întâlnit cu așa ceva. Te gândești la ceva anume?

Ovi: Dacă este ceva infecțios și trebuie să mă tem?

ErhașN (*tresare*): Infecțios? Te referi la rana de la picior?

Ovi: Da.

ErhașN: Nu m-am gândit la asta. Știu că noi avem o energie extraordinară. Noi avem toată energia lumii. De

aceea ar trebui să fim imuni la astfel de... mușcături sau zgârâieturi.

Ovi (*oftează*): Sper să ai dreptate.

ErhașN: Sigur că am. Apoi nu trebuie să ne gândim la ce este mai rău. Trebuie să fim pozitivi. (*Devine atent și privește către ușă de unde se aud zgârâieturi*) Ce vrea să facă ăsta?

Ovi: Vrea să intre?

ErhașN: Cred că da. Acum nu va mai pleca de la ușa noastră. A simțit prada și stă la pândă. În curând se vor aduna mai mulți. Așa se manifestă ei. În haită. Pe urmă se luptă între ei și cel care învinge continuă pândă. Clipa în care intră aici și să te răpească.

Ovi (*speriată*): Să mă răpească?

ErhașN: Așa se petrec lucrurile aici. N-ar fi bine pentru noi. Sigur că ușa e destul de rezistentă, dar dacă se unesc mai mulți...

Ovi: Pentru cine n-ar fi bine?

ErhașN: Pentru mine și cel care ar intra aici. Dacă intră, unul dintre noi trebuie să moară. Și eu n-am chef să mor. Am supraviețuit atâta încât... (*Alungă gândul din cap*) Nu, nu se poate. Ușa e rezistentă. Eu cu mâna mea am întărit-o. Celălalt care a stat înaintea mea și-a bătut joc de ea. Dar eu nu puteam să stau cu ușa crăpată, așa că am înlocuit-o cu ceva mult mai rezistent.

Ovi (*gânditoare*): Bunica mea spunea că orice rău e întotdeauna spre bine.

ErhașN (*uimit*): Ai avut o bunică?

Ovi: Da.

ErhașN: Și ai vorbit cu ea? Adică ai cunoscut-o?

Ovi: Da. Când a venit vremea să părăsesc comunitatea noastră a încercat să-mi dea câteva sfaturi. Ca orice bunică grijulie. Atunci am cunoscut-o. Înainte de a pleca din comunitate am stat o noapte cu ea. Eu n-am știut că se va întâmpla a doua zi expulzarea mea, ea însă știa. Mi-a tot vorbit până ce am adormit.

ErhașN: Și unde era comunitatea voastră?

Ovi: Nu știu exact. Am auzit că undeva prin munții Tibet.

ErhașN: Oooo! Ce fericită ești? Bunica ta tot acolo este?

Ovi: S-ar putea. N-am întrebat-o. Știu doar că bunica mea vine la noi doar când trebuie să se întâmple ceva. Acum va deveni un punct în Univers după ce va vorbi și cu sora mea. M-a avertizat că după mine va veni și ea și că trebuie să am grijă de ea. De asta am dat drumul la ușă. Am crezut că a venit sora mea.

ErhașN (*visător*): Eu nu mi-am cunoscut bunica. Cum arăta bunica ta?

Ovi: Ca toate bunicile din lumea noastră. Bătrână și cu păr alb. Avea niște ochelari imenși, albaștri cu care vedea tot ce se petrece în comunitatea noastră.

ErhașN: Cred că așa arăta și bunica mea.

Ovi: Dacă vrei să știi părerea mea, toate bunicile sunt la fel.

ErhașN: Eu știu că nu toate bunicile sunt la fel. Unele sunt mai rele de aia și cei care colindă pe aici sunt altfel. Au moștenit ceva din răutatea lor.

Ovi: Răutatea poate fi și de la bunică?

ErhașN (*acceptă oftând*): Cred că da.

Ovi: Tu de unde vii?

ErhașN: Dacă aș ști ți-aș spune. Dar nu știu și asta mă sâcăie al dracului de tare. Am doar niște presupuneri. Nimic clar. E o nebuloasă în capul meu. La un moment dat, când au obosit să tot alerge unul după altul pe coridoare au hotărât să facă pace și s-au apucat de povestit despre ei, despre locurile de unde veneau. Ce-și mai aduceau aminte de acolo. Eu nu aveam ce povesti, așa că am plecat să explorez coridoarele spațiului ăsta.

Ovi: De undeva trebuie să vii.

ErhașN: Trebuie, dar eu nu știu cu exactitate. De ce să te mint? Mi s-a spus câte ceva, dar nu știu dacă e și adevărat.

Ovi: Sau nu vrei să-mi spui. Ți-e rușine de locul de unde vii?

ErhașN: Nu cred că e vorba de rușine. Uneori lucrurile se petrec fără voia noastră. Suntem aruncați aici și descurcă-te. Dacă nu poți, mori. (*Dezinfectează rana. OVI țipă ușor*)

Ovi: Mă doare!

ErhașN: Gata, gata, acum pot să te pansez. (*O pansează*) Poți să mergi? Pune piciorul jos.

Ovi: Cred că pot. (*Coboară ajutată din hamac și face câțiva pași*) Vezi că pot. Știi ceva? Mi s-a cam făcut foame.

ErhașN: Se rezolvă. (*Se apropie de peretele sacului și trage capătul unui furtun*) De aici te poți hrăni cât vrei.

Ovi: Da?

ErhașN: Da.

Ovi: Curios mi se pare că nu mi-a fost foame până acum.

ErhașN: Ai avut destule rezerve în tine. De aia nu ți-a fost. Acum s-a întâmplat ce s-a întâmplat și...

Ovi (*trage hrana prin tub și o scuipă dezgustată*): Ce-i asta?

ErhașN (*ia capătul frutunului și trage și el, apoi râde*): Nu te speria. E gust de usturoi. Probabil că a mâncat ceva cu usturoi, o friptură sau niște cartofi prăjiți.

Ovi: Dar așa de rău e gustul de usturoi?

ErhașN: Dacă stai mai mult cu mine ai să te obișnuiești. O să-ți placă.

Ovi: Mă rog. Am să mai aștept. Poate mai pe seară va mânca altceva și vom avea parte și noi de o altă mâncare.

ErhașN: (*râde*): Usturoiul e foarte sănătos. Întărește imunitatea.

Ovi: Bunica mea mi-a spus că nu trebuie să am o imunitate prea puternică fiindcă evoluția mea nu va mai fi posibilă. Aș putea îmbătrâni aici, în sacul ăsta. (*Se aude un pârțait mai lung*) Ce-i asta? Ce s-a auzit?

ErhașN (*râde*): De la usturoi i se trage. Usturoiul curăță corpul de toxine și când sunt eliminate se aude un zgomot ca cel de mai înainte. O să mai auzi niște zgomote ciudate.

Ovi: Și cum se numește ceea ce am auzit?

ErhașN: Pârț. Să nu te sperii, toți oamenii trag pârțuri. Și ea este un om. O femeie asumată.

Ovi: Dar noi nu suntem oameni. Noi suntem la început de drum.

ErhașN (*oftează*): Așa e. Suntem la prima etapă... (*Simte ceva ciudat în jurul lui și devine neliniștit*)

Ovi (*îl vede*): Ce este? Ce s-a întâmplat? De ce te învârti?

ErhașN: S-a schimbat ceva. Simt un miros slab, dar nu înțeleg de unde vine. Aici n-a mirosit niciodată...

Ovi (*adulmecă*): Simt și eu, dar nu e un miros urât. Mie îmi place.

ErhașN: E prima dată când simți un miros?

Ovi: Da. E prima dată.

ErhașN (*din ce în ce mai agitat*): De aia ți se pare că e plăcut. N-ai alt miros cu care să faci o comparație. (*Și mai agitat*) Mirosul crește! Dar de unde vine? (*Se mișcă prin toate colțurile apoi revine în jurul ei și oprește brusc*) De la tine vine.

Ovi: Nu se poate!

ErhașN (*îi miroase corpul și se oprește lângă rana de la picior*): De aici vine. Aici se simte foarte puternic. (*Caută într-un colț și revine cu un satâr*)

Ovi (*îl vede și se sperie*): Ce vrei să faci cu ăla?

ErhașN: Să tai locul de unde vine mirosul.

Ovi: Vrei să-mi tai piciorul?

ErhașN: Da. Întinde piciorul.

Ovi: Nu, nu vreau să-mi tai piciorul!

ErhașN: Trebuie. Nu înțelegi că mirosul ăsta ne va ucide?

Ovi: Eu nu cred ce spui tu. Nu vreau să trăiesc cu un picior lipsă! Cum am să merg fără un picior? Nu vreau să fiu o șchioapă!

ErhașN (*autoritar*): Întinde piciorul! (*Se clatină. Se sprijină în satâr. Strigă înfuriat*) Întinde dracului piciorul ăla! (Începe să nu se mai înțeleagă ce spune) E mirosul celui care te-a mușcat!... Voi muri... Și tu vei muri...

Ovi: Nu cred.

ErhașN (*cade la podea cu mâinile strânse în jurul gâtului*): Să nu deschizi ușa... Să nu deschizi ușa... Te-am salvat și tu... Ce faci?! (*Moare. Ovi se duce și deschide ușa. Intră Dizo, furios*)

Dizo (*cercetează rapid interiorul*): Unde este celălalt?

Ovi (*speriată de reacția lui*): Cine?

Dizo: ăla care era aici cu tine?!

Ovi (*îi arată locul unde este prăbușit ErhașN*): Acolo.

Dizo (*se duce spre trupul lui ErhașN și-l cercetează atent*): El este! Nemernicul dracului. L-am bănuț din prima clipă că nu este ca noi. Nu s-a amestecat în disputele noastre. L-am văzut cum urmărea totul și se eschiva. Fugea adică. Dar acum a murit... Asta i-a fost soarta... Mult timp ți-a mai luat ca să-mi deschizi ușa! Încă puțin și nu mă mai găseai acolo. (*Cercetează interiorul*) Deci așa arată camera râvnită de toți.

Ovi (*ridică din umeri*): Așa.

Dizo: El ți-a deschis sau ai reușit tu să intri?

Ovi: El mi-a deschis.

Dizo: Mă mir că ți-a deschis. Mare greșeală a făcut. (*Cercetează colțurile*) Pare altfel decât celelalte încăperi... (*Se clatină. Ovi îl sprijină*)

Ovi: Ce-i cu tine?

Dizo: Simt o amețelă ciudată... Abia am scăpat din capcana altei încăperi pe care am crezut-o bună. Norocul meu a fost că am stat doar în ușă pe care n-am lăsat-o

- să de închidă. Am ținut-o cu piciorul. Altfel nu mă mai vedeai aici. Mi-e foame. N-am mai mâncat de câteva zile. În plus a trebuit să mă lupt cu ceilalți. Și asta înseamnă consum de energie.
- Ovi:** Vino aici. (*Îl duce spre locul unde se vede capătul furtunului*)
- Dizo:** Ce-i aici?
- Ovi:** Locul prin care te hrănești. Pune gura și trage. (*Zoid trage mâncarea prin furtun cu lăcomie*)
- Dizo** (*cu gura plină*): Ce bună e mâncarea! N-am mâncat niciodată așa ceva. Și e gustoasă!
- Ovi:** Încet să nu ți se facă rău... (*Dizo se oprește din mâncat*) Te-ai săturat?
- Dizo:** Îhî.
- Ovi:** Respiră adânc... Sprijină-te de mine! (*Îl duce la hamac. Dizo se urcă în el*) Aici te poți odihni.
- Dizo** (*respiră adânc, încântat*): Doamne! Ce bine e să stai întins și să te odihnești. Pe coridoarele alea mi-am rupt oasele. Toate mă dor.
- Ovi:** Poți trage un pui de somn.
- Dizo:** Avem un timp în care putem supraviețui și timpul meu se apropia de final. Mulțumesc că mi-ai deschis.
- Ovi:** Ești singur?
- Dizo:** Mai vrei să vină și alții? Doamne ferește! Nu-ți dai seama ce se poate întâmpla! Va fi un măcel aici! (*Privește către ușă*) De ce n-ai închis ușa?... Du-te și o închide! (*Ovi se duce și închide ușa. La timp pentru că imediat se aud scrijelituri în ea. Urlete ciudate*) Ai văzut? Au și venit, nemernicii. Pândeau pe după colțuri. (*O mângâie pe păr*) Ce păr frumos ai!...
- Ovi:** Îți place?
- Dizo:** Sigur că-mi place. Dacă ai ști de când te caut!
- Ovi:** De unde știi că eu sunt cea pe care o cauți?
- Dizo:** Am simțit-o când te-am mușcat. Dacă nu eram compatibil cu tine acum eram mort. (*Îl arată pe ErhașN*) El nu era compatibil cu tine. Avea un cod mai special. În codul lui există o genă a crimei. L-am ginit de mult, de când colinda coridoarele sacului în căutare de pereche. Apoi ne-a păcălit și când noi ne sfâșaiam el s-a grăbit să ocupe locul ăsta. Dar acum gata. S-a terminat.
- Ovi:** Era un criminal?
- Dizo:** Sigur că era. În fața mea a sfâșiat doi nemernici care-l atacau. Praf i-a făcut. E adevărat că erau mai bătrâni și cu puterile slăbite. El abia intrase în sac.
- Ovi:** L-ai văzut cu ochii tăi?
- Dizo:** Crezi că mint? Dacă ai fi plecat în lume cu el te-ar fi ucis. Vrei să-ți spun ceva? Noi o să zburăm prin lume!
- Ovi:** Bunica mea mi-a spus că lumea nu e frumoasă. Că sunt multe primejdii în ea, dar că trebuie să fac orice ca să ajung în ea.
- Dizo:** Nu știu cât e de frumoasă. Știu că oamenii caută mereu motive de scandal. Pornesc războaie și seucid între ei ca niște tâmpiți.
- Ovi** (*îngrozită*): În lume?
- Dizo:** Peste tot, în lume. Se luptă ca nebunii. Dar dacă ești cu mine totul va fi foarte bine și frumos. (*Scoate din sân o carte jerpelită și o răsfățește*)
- Ovi:** Ce-i aia?
- Dizo:** O carte despre lume.
- Ovi:** De unde o ai?
- Dizo:** Am luat-o de la unul care murea pe coridor.
- Ovi** (*speriată*): L-ai omorât ca să-i iei cartea?
- Dizo:** Ce-ți trece prin minte? Cum să-l omor? Era prea bătrân ca să mai trăiască. El mi-a dat-o înainte de a-și da duhul. Oricum lui nu-i mai trebuia așa că am luat-o eu. Noi vom fi unul singur.
- Ovi:** Sau una singură!
- Dizo:** Cum vrei tu, dar nu depinde numai de noi. Ne vom mișca pe niște trasee bine definite. Nu știu de cine, dar așa se va întâmpla. La început vom fi răsfățați, iubiți. Vom crește mari și frumoși. Vom avea o viață minunată. Hai să dansăm!
- Ovi:** Dar nu știu să dansez. Apoi nu pot dansa dacă nu se aude o muzică de dans.
- Dizo:** Asta se rezolvă. (*Pocnește din deget li imediat se aude o muzică de dans*) Haide...
- Ovi:** Nu pot dansa lângă el. (*Arată trupul lui ErhașN*)
- Dizo:** ăsta?... Va dispărea imediat de aici. Nu e treaba noastră. (*Brusc se face lumină puternică, se aude o muzică misterioasă, apoi se face întuneric. Când lumina revine, trupul lui ErhașN a dispărut*) Ce ți-am spus? Hai să dansăm.
- Ovi:** Dar nu știu să dansez.
- Dizo:** Nu-i nimic. Te învăț eu. Lasă-te condusă de mine. Într-un dans bărbatul conduce, nu femeia. Ai să vezi că o să-ți placă. (*O ia în brațe mai mult cu forța*) Doi pași la dreapta și apoi unul la stânga. (*Ovi simte că ceva nu este în ordine și se zbate să se desprindă, dar nu mai poate*)
- Ovi:** Lasă-mă!... Lasă-mă ți-am spus! Acum știu cine ești! De tine trebuia să mă feresc! Știi să înșeli, să păcălești! Așa mi-a spus bunica! Ești un criminal! Criminalule! (*Dizo dansează fericit. Se aude țipătul disperat scos de Ovi și hohotele de râs sardonice ale lui Dizo*) De aici nu putem ieși amândoi ci doar unul și acela voi fi eu. Așa a fost scris să fie. Va fi un el nu o ea!... Abia aștept să cresc și să văd lumea! Să-mi știu locul și mai ales îmi place să fiu răsfătat! Lume! Așteaptă-mă că vin! (*Atent, parcă aude o șoptă*) Mesajul?... Sigur că am un mesaj de dus în lume. Îl vor afla la timpul potrivit. (*Încet-încet se contopesc și rămâne singur. Se duce și urcă în hamac*) Doamne ce obosit mă simt. Dar lucrurile sunt pe drumul cel bun. A avut ceva putere în ea. Dar acum este în mine. Acum n-am altceva de făcut decât să aștept... Să aștept să cresc și clipa când voi pleca de aici. (*Se aud zgârâieturile de la ușă, urlete*) Ce-a fost mai greu a trecut... Ce somn mi s-a făcut! Până vor veni să mă scoată de aici o să mai treacă un timp. Așa că am timp să mă odihnesc. (*Cască și adoarme sforăind. Sacul se transformă învăluit într-o lumină plăcută. Apare LUMEA. Imagini despre lume*) Cortină muzicală mai specială.

SFÂRȘIT



Leo BUTNARU

Vectori transpruteni (XXII)

PAGINI DE JURNAL

13.VII.1993

Azi e luni, dar vineri, pe când la US era rumegată în gol irezolvabila problemă a dării în arendă a Casei de creație „Donici”, intră (eram la Cimpoi) Adi Cusin și Petre Anghel, prozatorul, actualmente președintele Asociației „Societatea de mâine”, directorul revistei „Avanpost”. Au căzut ca din senin, în compania și „Salvarea” (mașina) doctorului Bârsan ce tratează oameni cu diverse deficiențe. Doctorul este cuscrul lui Anghel. Chetă, gonaciul Ion Vieru își execută meseria, aducând câteva sticle cu vin. Ne intersectăm cu Ioan Mânăscuță și Tudor Marin. La restaurantul „Turist”, o discuție neplăcută (prin poziția ălor doi care vor să facă business cu înțelegere din partea altora și profit numai în partea lor. Mă rog...)

A doua zi, îi însoțesc pe Anghel și Cusin prin oraș. Secundul e o fire mercantil-cărpănoasă, dar cumpără și lucruri frumoase: discuri cu muzică clasică. Goblenistul și pictorul Andrei Negură, care a expus în galerie „Societății de mâine”, îi propune lui Anghel să rămână până miercuri, când va putea pleca îndărăt cu băcăuanii, care vin la vernisajul „Saloanelor Moldovei”. Cu această ocazie ajungem pe la sala de expoziții din fața hotelului „Național”. Aici – băcăuanul Ilie Boca și câțiva pictori chișinăuieni fac pasiunea celor peste 3000 de lucrări, regizează expoziția.

Ieri, împreună cu Petre Anghel, Ilie Boca, Andrei Negură și doi custozi de la muzeul de arte plastice din Bacău făcurem un periplu îndelungat, zigzagat pe la etaje, prin atelierile lui Glebus Sainciuc, Elenei Bontea, Mihai Statnâi, Vasile Cojocar, Filimon Hămuraru, Isai Cărmu, Dumitru Peicev, Mihai Petric. În postură (și) de galerist, Anghel tratează problema unor viitoare expoziții ale unor basarabeni

la „Societatea de mâine”. Procură o pânză de la Statnâi. De fapt Statnâi ne-a oferit cea mai mare revelație. Muncitor aprig de felul său, e și un bun stilist.

Mihail Petric, academist, dar sincer în mărturisiri, uneori autocritice, meticulos în abordarea variantelor.

Tot alegând pânzele pe care să le arate oaspeților, la un moment dat Peicev zice (vorbește, dom’le, românește, deloc rău): „Pânza aceasta mi-a dăruit-o Mihai Grecu”, după care întoarce tabloul, pe reversul căruia autorul ei, Grecu adică, scrisese: „Rahat cu apă rece”. Din prea mare exigență sau auto-dezamăgire, probabil.

Revista „Luceafărul” nr. 27 îmi publică un grupaj de versuri.

Într-un articol, citesc o frază: „...masca de gaze, lopata Linemann” și abia astăzi îmi dau seama despre ceea ce-mi vorbea uneori taică-meu – despre *lopata de liman* (eu chiar îmi frământam mintea: ce o fi având ea cu limanul? Poate cu forțarea râurilor să aibă ceva? Poate că în prundișul limanului e mai greu sau mai ușor de săpat?). Prin urmare, *lopata de liman* e, de fapt, lopata Linemann, numindu-se astfel, probabil, într-o pomenire a numelui născocitorului ei.

17.VII.1993

Și ce s-a mai întâmplat în această săptămână pe sfârșite? Luni, am dialogat cu Petre Anghel. Interesant pasajul despre vina bătrânilor față de tineri.

Mărti, vernisarea expoziției „Saloanele Moldovei”. Public numeros. Fac cunoștință cu poeta Ioana Ieronim, atașat cultural la Ambasada Română din SUA, prezentă la congresul

româno-american, ce se ține la Chișinău. Un dialog între dl Buzdugan, comentator politic la TVR, și Petre Anghel. Buzdugan: „Am auzit că ai primit din Occident o tipografie și ai pus-o **în funcție**“. Anghel: „**Lumea mă crede mai deștept decât sunt și mai puțin talentat decât în realitate, pe când lucrurile stau invers. N-am nicio tipografie**“.

După vernisaj, o agapă cu vin bun și lume predispusă la conversație. George Muntean mă prezintă unor oaspeți de peste Prut drept poet important. Mă rog, ne obișnuim noi și cu elogiile. Nu știam că soția sa este poeta Adela Popescu. Îmi arată o carte de poeme a acesteia apărută în engleză. Pleacă la Kiev, apoi la Moscova. Un periplu de documentare.

Miercuri, alte două expoziții: prima, a unui fotograf din Câmpina, prezentat(ă) de Octavian Onea. Îi întâlnesc aici pe Maria Bieșu și Ion Ungureanu, facem câteva poze împreună, pe care trebuie să le iau de la Bob-tătarul (Seifulin). O alta, la „Moldexpo“, a pictorului Nicolae Oprea și a sculptorului Iurie Platon. Prezenți și ambasadorul Ucrainei, ambasadoarea SUA cu care mă întrețin într-un dialog de complezență, până în momentul în care intervine exoticul Mihai Bețianu, sosit de la Moscova. Cică, timp de un an a lucrat/pictat în Țară.

Tot miercuri, lansarea cărților lui Sorin Paliga (București) și a Aureliei Potlog, alias Aura Christi din Chișinău, apărute la editura lui Ion Cristea „Ecce homo“. Au vorbit Mihai Cimpoi, Marin Mincu, Arcadie Suceveanu, eu. Mincu zice că era mai bine să fi rămas Aurelia Potlog și nu *pseudonimizată* Christi. „Un pseudonim nefericit“, zice Mincu. Mai spune că „Dincolo de partea cealaltă a umbrei“ este un titlu banal, găsindu-i volumului, după denumirile altor poeme, alte titluri posibile: „Nu mă atinge“ sau „Nici un semn“. La Paliga îi atrage atenția barbalianismul, fapt care aproape îl bucură, dat fiind că însuși el, Mincu, a scris mult despre poetul „Jocului secund“. Însă criticul bucureștean are și un mic conflict cu Andrei Burac, pe care l-a întrebat cam cu cinism și aplomb de ce nu a apărut încă în revista „Columna“ articolul dnei Ștefania Mincu despre Nichita Stănescu, pe care l-a lăsat aici în luna aprilie. A. Burac îi explică lucruri elementare: revista are o anumită periodicitate, acum fiind în întârziere cu... 5 numere! Și... Mă rog... Mincu pune niște condiții cam drastice, dar și nițel deocheate. Burac pleacă la redacție, aduce articolul cu pricina și, întinzându-i-l lui Mincu, zice: „Ia-l, fiindcă ai vorbit obraznic“. Mincu i se plânge lui Gârnet, Gârnet – mie. Asta e cu conflictele inevitabile...

A doua zi, mă întâlnesc cu soții Mincu. Dialoghez cu Marin, el fiind cam cu ochii pe ceas, pentru că se apropia ora plecării lor la Constanța. Însă reușim să discutăm cam 40 de minute. Iar astăzi am și „coborât“ de pe bandă pe hârtie convorbirea. Pare-se, exegetul nu a fost în forma sa cea mai bună, lucru remarcat și de dna Ștefania Mincu, prezintă și ea la dialog și care chiar a intervenit cu câteva comentarii. În încheiere, Mincu mă roagă să transmit articolul la „LA“. „N-am bănuț că va ieși așa“, zice, referindu-se

la ciocnirea cu Burac. „Mi l-a întors, spunându-mi că am vorbit obraznic... Îmi pare rău...“

Astăzi am scris un cuvânt-prefațator la versurile lui Călin Mânăscuță pentru „LA“. De fapt, deja e Călin Sobiețchi-Mânăscuță și grație sfatului meu. Îi spun: Căline, în primul rând nu e bine să-ți suprapui numele cu cel al altui scriitor, care este chiar tatăl tău; secundo, chiar dacă regele polon Sobiețchi a păpat păpară de la ai noștri, numele lui conține un element de noblețe; în al treilea rând, îi onorezi pe ambii tăi părinți, pe mama, poetă Ludmila Sobiețchi, și pe tata, prozator Ioan Mânăscuță. „Așa m-am gândit și eu, – îmi spune Călin, – însă tata mi-a spus că deja și numele *Mânăscuță* e prea lung, iar dacă mai alături de el și pe cel de *Sobiețchi*...“ Păi, zic eu, sunt nume și mai barosane, spre exemplu cele ale portughezilor...

Altceva nu are rost să mai notez despre întâmplarea cu tânărul coleg: în loc de câteva fraze, mi-au ieșit aproape trei pagini dactilografiate. Să vedem ce vor zice cei de la „LA“.

O emisiune TV a lui Ed. Radzinski despre destinul tragic al ultimului țar rus. Unul (din atâtea!) dintre detaliile cutremurătoare, aproape mistice, dar, de fapt, delirante: când trăgeau cu armele în țar, țarină, fiice, fecior, călăii bolșevici se speriaseră, văzând că gloanțele sar îndărăt de la victime. Explicația: gloanțele se loveau de corsetele bătute cu briliante ale doamnei și domnișoarelor auguste. Briliantul e de ne-străpuns de gloanțe, acestea sărind îndărăt ca grindina ce se lovește de asfalt. Țarul a murit pe 16 spre 17 iulie. Pe 16 iulie s-au împlinit și 50 de ani de la moartea lui Eugen Lovinescu.

Ce caz, ce caz! Joi, înainte de adunarea generală a scriitorilor, în holul de la etajul 3, Leonida Lari îl pălmuește pe Eugen Cioclea pentru cele publicate la adresa ei în „Tinerimea Moldovei“. O, tempora!...

19.VII.1993

Horoscopomania și **șarlatanomania** zodiacală în Estul dezorientat, pauperizat sub iluzia dolarului... Un caz: pictorul Gh. Oprea se pomenește pus în fața unui cont pentru achitarea convorbirilor telefonice de... 150 de mii de ruble! L-am văzut cu ochii mei, contul. De unde atâtea limbuție? De fapt, s-a plătit nu pentru plăcerea de a spune ceva, ci pentru cea de-a asculta. S-a întâmplat astfel – un ziar a publicat cam următorul anunț: dacă doriți să aflați cum bate pendula destinului dvs., telefonați la (indicat un număr de telefon internațional) în Mexic, de unde veți primi un răspuns competent. Iar fiica lui Oprea, Cornelia, împreună cu o colegă de liceu, aflându-se în perioada examenelor, au telefonat zilnic peste ocean, ascultând, uneori pe durata sfertului de oră, oraculele zodiacale. Dat fiind că un minut de convorbiri internaționale costă una mie de ruble și curioasele domnișoare au stat chitic la receptor, s-au și adunat cele 150 de mii. Plâng domnițele de neștiință și naivitatea lor, iar tăticiul caută ieșire din situație...

Îmi telefonează Ion Țăranu. Îl căutaseră la ambasadă Adi Cusin și Petre Anghel, însă era plecat în concediu. Îmi spune că a fost nașul de cununie al unei fine pe care, cu ani în urmă, a botezat-o. A răcit. „Nunta a avut loc într-un restaurant din Piatra Neamț și eu, care n-am dansat atâta vreme, m-am cam dat în vârtejul horelor. Am ieșit afară să mă răcoresc și, of, Doamne, am pățit-o. Mi-a dat și sângele pe nas. Acum sunt refăcut la 98 de procente“.

Se interesează de conflictul cu palmele pe care l-a avut Lari cu Cioclea. Presupune că în „TM“ va apărea relatarea acidă, semnată de victimă. Ce a fost la „LA“? Ce mai noutăți pe la USM? Încolo, rămâne să ne întâlnim sănătoși.

20.VII.1993

S-a stins și muntele de viață și cuvânt Nicolai Costenco. Azi dimineață, pe la ora șapte, s-a sculat și și-a făcut toaleta, după care a intrat în odaia sa, așteptând până e gata ceaiul special pe care i-l prepara doamna Mășuța. Povestește Gheorghe Vodă (vecini cu apartamentele): „Și, la un moment dat, auzim un glas sfâșietor: «Co-olea!» Nina, soția, zice: «E al doamnei Maria!»“

Mășuța lui nenea Colea intrase să-l invite la ceai... Pe fața proaspăt spălată, în ochii bătrânului poet – negrul antracit al morții... În decembrie, ar fi împlinit 80 de ani, dintre casre peste 10 petrecuți în GULAG...

Alexei Mare de la Cluj mă întreabă: „Dar unde e peștele cel mic?“ Și eu trebuie să înțeleg că e vorba de Arca die Suceveanu care are poemul „Peștele cel mare“, despre URSS ce a tot înghițit „peștii mici“, popoarele înrobite.

22.VII.1993

Ieri, ziua înmormântării lui Nicolai Costenco. Dis-de-dimineață, îmi telefonează televizionalista Silvia Hodorogea: cine ar putea vorbi despre poetul ce se îndreaptă spre malul Styxului? Îl recomand pe cineva, însă tocmai acesta s-a dovedit a fi la ne-înălțime, însă repar greșeala, recomandându-l, deja „documentat“, pe Aureliu Busuioc, care a și venit la mine în birou (vreo câțiva ani, a slujit și el în acest spațiu), spunându-mi că a scris două pagini despre Costenco, intitulate „Prințul“; se teme să nu fie lacrimogene, sentimentale. Mi le citește. Din contră, le găsesc bărbate și bine scrise. După ce le-a imprimat, Silvia îmi spune că am avut dreptate în ceea ce privește „valorile“: unele/unii dintre colegi au vorbit dezlănșat și mult prea întins, fără simțul măsurii. Dumitru Ciobanu și ministrul educației Nicolae Mățaș, acesta folosind obsesiv cuvântul „moldovenesc“ și acolo, unde nu era cazul... Patrioți în două ite.

Nu știu dacă a făcut bine A. Busuioc, răspândind din coleg în coleg părerea că: „Nu i-ar fi trebuit lui Costenco preot... Cu religia el a avut relații speciale... În 1936 (39?), a deflorat-o în biserică pe domnișoara Elena (?) Bradu...“ Cică ei doi, tinerii, au rămas tăinuți până s-a închis biserica, apoi... Cine știe?...

Gh. Oprea povestește că a călătorit odată la Alma-Ata, Kazahstan, împreună cu Glebus Sainciuc și Sergiu Cuciuc. Momentul forte: într-o seară, trebuiau să meargă la o recepție. Pornesc, însă lui Sainciuc îi vine, cu ceva întârziere, scânteia revelației... „Păi stați să-mi iau pantofii cei noi!“ Cotrobăiește prin imensele sale geamantane pentru măști și, în sfârșit, scoate pantofii, în ei cu tot cu... calupurile de lemn! Imaginați-vă ce greutate în plus – două calupuri de lemn tare – a tăbărcit maestrul, pedant în cazuri extreme, pentru că nimeni nu ar putea spune că e un îngrijit-fante. Ce grijă de om tipicar – să nu i se deformeze cumva pantofii pe care, poate, îi încălță o dată la cinci ani!

Atunci, la Alma-Ata, au fost puse la încercare delicatețea și serviabilitatea maestrului Sainciuc. Sergiu Cuciuc grămădește în patul maestrului ceva bulendre, le acoperă cu pătura, în loc de cap punând masca sa, a lui Cuciuc, pe care o adusese pentru spectacol însuși Sainciuc-autorul. Maestrul se reține pe undeva și, pentru ca să nu-l trezească pe Gheorghe Oprea, cu care împărțea camera de hotel, nu aprinde lumina. Dar vede, simte că ar fi cineva în patul său; ba chiar e însuși Cuciuc – în întunericul camerei, masca nu-și dezvăluie ne-naturalitatea. Și Sainciuc îl atinge, îl zgâlțâie ușor pe Oprea: „Dormi?... Iartă-mă că te-am trezit... Dar de ce doarme Cuciuc în patul meu?“

Oprea, în înțelegere cu președintele de atunci al UAP, care era Cuciuc, zice: „Ei, s-a cam pilit și n-a mai ajuns în camera sa“.

Sainciuc, delicat, ca să nu-și deranjeze șeful, coboară la recepție, întrebând în ce cameră e cazat Cuciuc, pentru a se culca acolo, odată ce președintele îi ocupase patul. Află. Urcă. Bate la ușă. Îi deschide... Cuciuc! Maestrul – derutat. „Parcă dormeai în patul meu... Când ai reușit să revii în cameră?“ Un *happy end* cu „Ha-ha-ha!“ național-bășcălios, dezlănțuit în depărtatul... *Tată al merelor*, precum se traduce Alma-Ata.

Operatorul de cinema Valentin Belonogov, împreună cu niște colegi, pleacă într-un sat la filmări. Filmează. Între timp, înserează. Și cam vine pofta de un pahar de vin. Întreabă. Sunt îndreptați spre gospodăria unul sătean. Ajung. Plătesc primele rânduri de pahare. Dar se mai cere. Ce să facă ei, care se văd strâmtorați din partea banilor? Îl întreabă pe moș, dacă acesta nu are chef să fie filmat. Moșul zice că nu, nu vrea, însă dânsii, dacă doresc, ar putea să-i facă un bine. Ce anume? Acuși, aflați în câteva clipe. Moșul se întoarce din casă între degete cu o fotografie „microscopică“, ștearsă, e-he-he, făcută cam cu vreo șaizeci de ani în urmă, în junețile sale de flăcău abia ieșit la hora satului. Și ce poți înțelege de pe sfârcul acela de poză? Doleanța bătrânului: să mi-o măriți, să am amintire clară din tinerețe. Decizia cineastilor mânați de sete: „Păi, bade, lasă pe noi! Bine, facem și, data viitoare, când venim iar cu filmările, mai spre toamnă, că așa ni-i anotimpul conform scenariului, ți-aducem mândrețea de fotografie“. Bucuros, moșul pune vin mult la bătaie...

Bu-u-un! Trec 2-3 luni. Cineaștii pornesc din nou spre locul în care se desfășura acțiunea, în același sat, unde filmaseră și băuseră vinul moșului, bun și mult. Filmează. Seara, obosiți, își amintesc de vinul moșului. Dar cum să intri tu în curtea gospodarului, odată ce i-ai promis că faci poza și n-ai făcut-o? Tristețe, dezolare, precum mai totdeauna în cazul oamenilor cu bani puțini, dar cerințe mari. Un oarecare ins din echipă însă zice, înseninat: „Belonogov, pe pata aia de hârtie nu se mai înțelegea niciun fel de chip, așa că moșul nu mai ține minte când a fost și cum arăta“. Și care era ideea? Simplă. Oricine ar avea la îndemână o poză de a sa, făcută acum un an, doi, poză de tânăr nu prea orășenizat la chip, să o dea-nco! Bu-u-n... Dar dacă moșul se dumirește? „Pe naiba se dumirește, fii serios... Moșul a uitat și ce a mâncat aseară, mite să țină minte cum arăta el acum vreo șaizeci de ani...“

Ca și foamea, setea dă pe de-a dreptul. Cineaștii îndrăznesc să se înfățișeze din nou la bătrânul cu vinul bun. Moșul – bucuros, domnule! Ia fotografia, se minunează, se uimește, se fălește că, vedeți dumneavoastră, ce flăcău am fost eu la vremea mea. Cineaștii îl laudă și ei, reușind cu greu să-și rețină hohotele. Vine vinul. Se închină. Fotografia trece iar și iar din mână în mână. Tinerețea moșului – lăudată, admirată...

Dar, ca să nu mă întind prea de tot la scris: peste un timp, în primăvară, cineaștii revin în satul respectiv. Revin și la poarta moșului. Iese cineva și, aflând ce caută, le răspunde: „Ei, Dumnezeu să-l ierte, a murit cam vreo două luni în urmă... Cineva din grupă cutează a se interesa de fotografia ce făcuse bucurie și vâlvă, „pe care-am mărit-o noi“. „A-a! Da, da, zice cel din curte, fotografia ceia i-am pus-o pe cruce la cimitir...“

Acum imaginați-vă starea de spirit a celui care își jertfise fotografia pentru litru de vin, care află unde-i stă chipul: veghează mormântul moșului și se înfățișează lumii satului care – ce mai! – a uitat, a uitat cum arătau bătrânii în tinerețile lor... Câte se uită, câte se uită...

4.VIII.1993

Zile de vipie. Sau de vipere ale arșitei. La USM – pustiu. Au evadat cu toții în concedii legale și voluntare. Care și încotro.

M. Cimpoi își tot pune pe soclu figura, autonomizându-și-o, delimitându-se de ceilalți, pentru ca astfel să fie mai vizibil. La rubrica „Viața US“ din „LA“ ticluiește el însuși informații despre propriile sale eroisme în activitatea-i de conducere non-stop a vidului umplut de cooperatiști. O mostră de egoism nesățios, poate involuntară. Ca într-o sâmbătă, avem întâlnire la US... Dar să transcriu informația pe care, vede-se, duminică, Cimpoi i-o încredințase cuiva pentru „LA“; informație despre nesățiosul său sine. Așadar: „Mihai Cimpoi, președintele US, a avut o întâlnire cu Philippe Rossillon, secretarul general al Uniunii Latine“. Dar nu doar atât, gravitatea fiind în sporire: „în cadrul căreia a fost ascultată (probabil: *discutată* – *n.m.*) problema participării la manifestările culturale internaționale organizate de această instituție a scriitorilor

moldoveni“. Să vezi grabă! Corect: „participării scriitorilor moldoveni“... Altfel iese că Uniunea Latină (instituția) e a... scriitorilor moldoveni.

Ei bine, citesc această autoelogiere pe care și-o face colegul și izbucnesc sincer într-un „Ha-ha-ha!“ Să vedeți că nici eroarea cu „ascultarea problemei“ nu merge. Cimpoi ascultă (nu discută), dar nu înțelege mare lucru. La un moment dat, translatorea încetase să mai traducă, Cimpoi, cu emfază și tăcere de înțelept, dădea din cap ca un cal ce se apără de muște, dar eu cam știu ce franceză cunoaște **șefu**: cam ioc! Așa că secretarul general a spus ce a spus, **șefu** a cădelnițat ce a cădelnițat din cap, grăbindu-se să expedieze informația despre sine pe strada Sfatul Țării nr. 2. Deci, fac eu „Ha-ha-ha!“ și mă prind la gâdiliciul ban-cului. Dar dacă prinde?, îmi zic. Să vedem gradul de prostie. Și ticluiesc *ad hoc* o erată, care a și apărut în „LA“ ieri. Iat-o (ce stil, ce gravitate, ce importanță! Bufonerie care, să vezi, prinde în Chișinăul nostru plin de gâze, vipie și rigo-rism transpirat, dar la cravată în pofida dlui Celsius. Iată ce și cum explică „LA“, pe prima pagină, cu litere boboase: „Din vina purtătorului de cuvânt al Uniunii Scriitorilor din Moldova (Ha, ha! Care purtător de cuvânt, domni-lor?! Bluf, bluf, bluf!! – *n.m.*) una din informațiile de la rubrica «Viața US» din numărul precedent al săptămâ-nalului nostru a fost incompletă. (Atenție la ce urmează! – *n.m.*) În baza dreptului diplomatic internațional (Oho! De sus, domnule, de sus o iei! Dar care drept diplomatic internațional? Fi-fi! – *n.m.*) ținem a face următoarea preci-zare...“ În continuare urmează numele și funcțiile (impor-tante, ce mai!) celor care au mai fost prezenți la acea întâl-nire de „ascultare“, însă pe care Cimpoi „i-a suflat“ ca pe niște fire de praf din preajma voluminoasei sale figuri. Să rămână, să figureze numai el, Cimpoi, și gata! Ha-ha! Iar ultima persoană importantă căreia i s-a făcut dreptate în... baza „dreptului diplomatic internațional“ a fost bie-tul domn Ion Vieru care, în acea sâmbătă, a ars cu preșe-dintele o beție soră cu moartea.

Mihai Statnâi se pregătește de o expoziție la galeria bucu-reșteană „Avanpost“ (împreună cu Elena Bontea și Vasile Cojocar). Îl ajut să potrivească denumiri pânzelor. Poves-tește mult și cu pasiune amintiri din copilăria sa din Ghe-lovăț (Beleavinț). Sobru și serios, îmi promite un tablou.

Cimpoi ne expediază mesaje de la Vatra Dornei. Trec pe la pictorul Vasile Cojocar – a fost în turneu prin Nordul Moldovei, de la care iau plicul cu indicații, răvașe și mate-riale de critică literară pentru Zilele Blaga. O scrisoare e pentru Raisa Lungu. Cimpoi ne roagă să i-o expediem prin curier acasă sau la spital, de se află acolo. Știu că R. L. l-a atacat în ce privește părtinirea sa față de unii scriitori (nici pe departe cei mai nevoiași) pentru care solicită instanțe-lor, oficialităților pensii viagere. De... probabil, Cimpoi îi explică ce-i explică doamnei... Mă rog, ca orice om aflat la reeditarea campaniei electorale pentru postul pe care îl deține: să fie blând, înțeleghător, bun cu cât mai mulți. La

urma urmei e dreptul său. Numai că, orice ai spune, ori-cât ai vrea să nu observi, în orice campanie electorală este ceva imund... E greu să eviți escrocheria, când te vrei și mâine ceea ce ai fost ieri, ce ești azi (dacă ai fost și ești bine acolo, unde țițești din nou).

În casă la Gh. Ci., unde mai era și Arcadie Suceveanu, Cimpoi spune: „Gata, s-a destrămat echipa noastră“. Se referea la intervenția mea într-o apărare a Editurii US. Rău intenționat, mereu asmuțat de alde M.I.C – I.V. – Gh. V., **șefu** se lansase în învinuiri la adresa lui Ioan Mânăscuță și a lui Tudor Marin. Poveste veche... Cu floare la ureche... Eu nu i-am dat dreptate lui Mihai.

Mă rog, creditul de încredere a scăzut reciproc. Ar fi și plicticos să mai lucrezi cu M. C. alți doi-trei ani. E cazul să mai schimbăm anturajul, registrul sufletesc, preocupările.

Chestia cu „Erata“ din „LA“, în care dau peste cap grando-ego-mania lui Cimpoi, prinde... a prinde. Mă întâlnește graficianul Isai Cârmu și, zâmbind larg, cu sub-text (cu... sub-mustăți) mă întreabă: „Completarea ceea din erată se referă și la tine?“ Îi răspund cu aceleași subtexte și sub-mustăți... Dar egolatrul protagonist s-o si dumerit?

O șuetă împreună cu Mânăscuță și Dabija. Discuții pe teme acute, cu coniac mult, la care – văd! – ține/ rezistă și

Nicolae. Nu e greu de imaginat cam ce, pe cine și cât am tot tocat noi...

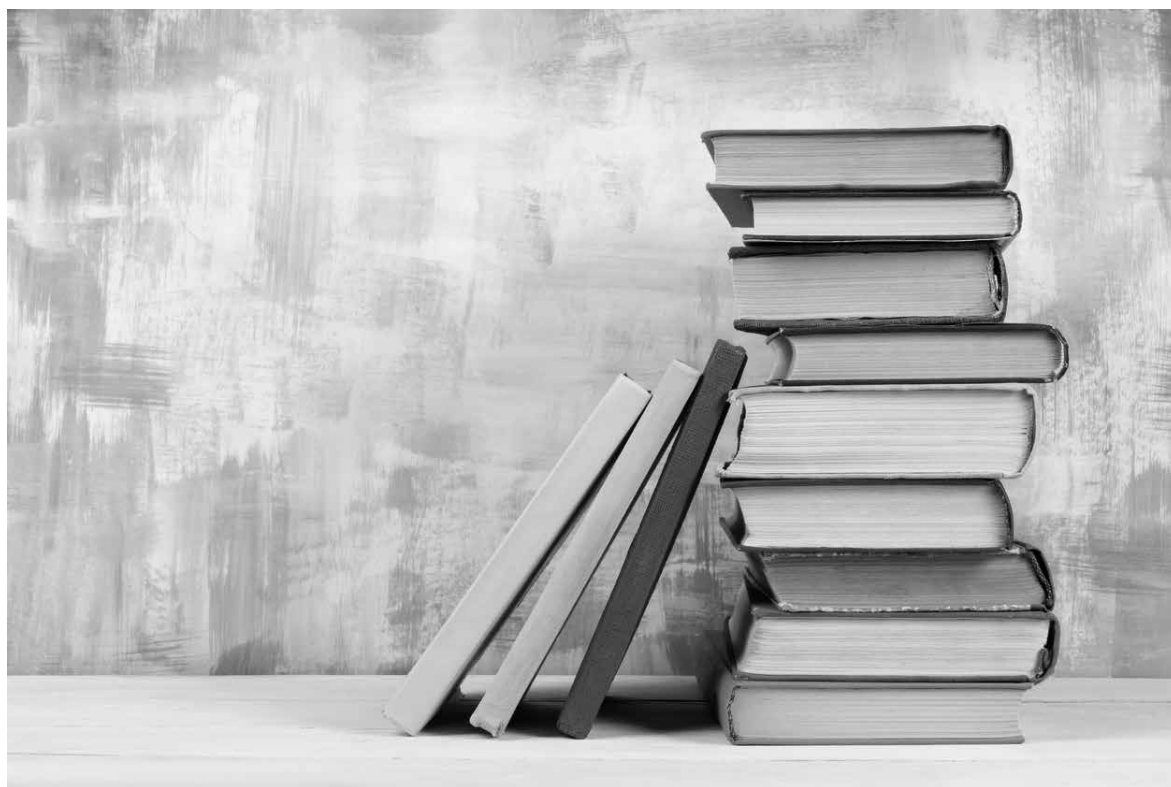
6.VIII.1993

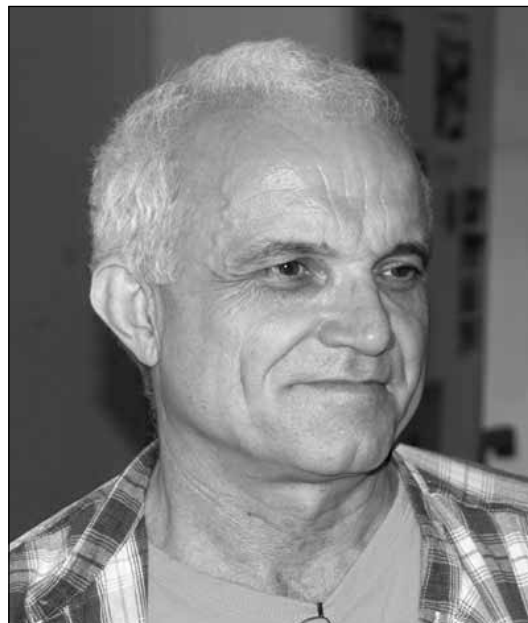
Telefonează de la Constanța Marin Mincu (e profesor la universitatea de acolo). Bucuros de vești bune. Care anume? „Cele din parlament“. Da, ieri nu s-a votat intrarea în CSI. N-au ajuns 4 voturi.

Altceva? Mi-a citit versurile. Vorba dumisale: „Mi-au plăcut foarte mult“. Pe dl Mincu îl cred. Sobru, exigent, uneori distins până la cinism nițel brumat. Nu vin în Țară? Ar fi bucuros să mă aibă oaspete la cursurile de vară ce țin, la Constanța, până pe 20 august. „Mai am câțiva moldoveni“, zice. Se interesează de Cimpoi. A apărut nr. 2 al „Paradigmei“ (revistă redactată de Mincu) în care se vorbește și despre cartea lui M. C..

A, da, ieri telefonează Ioan Adam de la București. Din partea editurii „Eminescu“, veste bună de la directorul Mircea Ciobanu: au fost sponsorizări, 2 milioane de lei, pentru publicarea cărții lui Cimpoi. Se creează impresia că toată lumea caută bani pentru manuscrisele președintelui: „Hyperion“, „Porto-Franco“, „Eminescu“, alții. Să fie într-un ceas... – ba, în ceasuri bune! Chiar dacă drumurile ni se vor răzleți. Voi trece la „EUS“ (Editura Uniunii Scriitorilor).

(Va urma)





Liviu Ioan STOICIU

Jurnalul lunar

De la gripa noastră de toate zilele la „Stricarea frumuseții“

Luni, 27 ianuarie 2020. Azi am ieșit cu Doina la mici cumpărături în Piața Astra din Brașov, m-am tuns scurt cu această ocazie și am stat la coadă la oficiul poștal de aici (am trimis exemplare din antologia „Stricarea frumuseții“). Peste tot, inclusiv la tarabele cu fructe și legume, în micile magazine de aici în care am intrat, nu se vorbea decât de gripa românească (în fiecare an mor oameni de gripă, de fapt; anul ăsta, însă, sperietura de gripă e legată și de gripa chinezească, denumită „coronavirus“, care deocamdată n-are leac)... Nu purta nimeni nici un fel de mască anti-gripă, dar mulți țineau un fular sau o eșarfă pe gură. Întors acasă, am citit că în Capitală, primarul general Gabriela Firea (poetă în particular, membru al Uniunii Scriitorilor) „vine în ajutorul populației cu măști de protecție ce vor fi distribuite călătorilor în mijloacele de transport în comun... Pentru călătorii care nu dețin o mască, vor fi distribuite de conducătorul auto și de controlori“. Ce idee! O fi așa de grav? I-am reproșat soției, complice, că a stat la coadă la farmacie (a luat un sirop pentru tuse și un „supliment natural“ somnifer) și n-a cumpărat o mască de protecție... Teribil, am mai citit și că dr. Adrian Streinu Cerel, directorul spitalului de boli infecțioase „Matei Balș“ (exasperat de miile de pacienți cu semne de gripă, de viroză obișnuită, care au tăbărit în camerele de gardă la toate spitalele, blocând și 112 și ambulanțele), a invitat lumea speriată de gripă să stea mai mult acasă și, atenție: „Rugămintea mea e să se sperie mai prin martie-aprilie și să facă demersuri necesare să-și facă rost de vaccin până în octombrie“... Ce-o fi vrând să spună? O fi de vină iarna asta „călduroasă“, fără viscole până azi și fără geruri să crape pietrele (mă rog, la Brașov, la poalele munților, e zăpadă la mine acasă și gheață netopită de nu mai știu de când; soarele e rar), că a venit gripa mai devreme?

Eu cu Doina suntem... căliți de gripă! Ca un făcut, am venit de la Botoșani, de la Zilele Eminescu, din 14-16 ianuarie 2020, gata gripați (il bănuim pe un părinte-poet că ne-a binecuvântat

cu gripa, îmbrățișându-ne de revedere și întârziind alături de sfinția sa pe ici pe colo), după trei zile de incubatie, virusul a explodat. Nici azi nu ne-a trecut, am fost luați pe nepregătite. Am stat în casă, resemnați, am trecut prin toate simptomele gripei românești (ba chiar am impresia că și a gripei din... China; că se aseamănă la simptome). Dormim în camere separate (eu cu motănelul, Doina cu pisica; ne temem să nu le transmitem și lor gripa noastră, Doamne ferește), Doina tușește în continuare din rărunchi, nu mai dau amănunte, cine nu știe cum îți curge nasul, ziua; și noaptea, cu nasul înfundat, cum trebuie să respiri pe gură, că ți se usuce gâtul și te sufoci, te trezești asudat. Să te doară oasele și carnea, să-ți piară cheful de viață (să stai la pat). Plus strănutul asurzitor, epuizant. Pe mine cel mai tare m-a deranjat că nu mă puteam concentra nici la citit (darmite la scris)... Eu am probleme cu imunitatea (slăbită de bolile anului 2019, care s-au ținut lanț; pe fondul supărării post-premierii). Am evitat să ieșim din casă, să fim siguri că nu transmitem mai departe gripa, am făcut cumpărături (cele necesare) o sigură dată, în fugă, pentru o perioadă mai lungă, la Carrefour. Și doar azi am mai ieșit...

Am pomenit de Botoșani și de Zilele Eminescu. În 15 ianuarie 2020, după ora 17, pe scena Teatrului (a Casei de cultură a sindicatelor; Teatrul „Mihai Eminescu“ e în reconstrucție, își ține spectacolele aici de câțiva ani), Gala Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu“ (în acest an laureat fiind Ovidiu Genaru) a început cu lansarea antologiei mele intitulată „Stricarea frumuseții“, apărută în colecția Poeți Laureați ai Premiului Național „Mihai Eminescu“ – Opera Omnia: are 300 de pagini, a apărut la Editura Rocart (director Călin Vlasie; el e cel ce a publicat cele 28 de antologii de top ale laureaților Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu“, inițial la Editura Paralela 45, apoi la Cartea Românească și acum la Editura Rocart). Antologia mea poate fi comandată la office.rocart@yahoo.com, apelându-l pe Călin Vlasie la Editura Rocart, inclusiv pe Facebook la: www.facebook.com/Editura-Rocart-105449957656232/ și la Clubul Editura Rocart: www.facebook.com/groups/2180768165564884/. Public mai jos

un suport video cu prezentarea generoasă a criticului „canonic” Răzvan Voncu (redactor-șef la revista *România literară*) a acestei antologii-de-final, „Stricarea frumuseții” – pentru cine e curios. Îi mulțumesc fondatorului Premiului Național de Poezie, Gellu Dorian, că a făcut posibilă apariția acestei antologii de suflet.

Reamintesc lista celor 28 de antologii ale laureaților Premiului Național „Mihai Eminescu” – Opera Omnia: 1992 – Mihai Ursachi; 1993 – Gellu Naum; 1994 – Cezar Baltag; 1995 – Petre Stoica; 1996 – Ileana Mălăncioiu; 1997 – Ana Blandiana; 1998 – Ștefan Augustin Doinaș; 1999 – Mircea Ivănescu; 2000 – Cezar Ivănescu; 2001 – Constanța Buzea; 2002 – Emil Brumaru; 2003 – Ilie Constantin; 2004 – Angela Marinescu; 2005 – Șerban Foarță; 2006 – Gabriela Melinescu; 2007 – Adrian Popescu; 2008 – Mircea Dinescu; 2009 – Cristian Simionescu; 2010 – Dorin Tudoran; 2011 – Dinu Flămând; 2012 – Ion Mircea; 2013 – Nicolae Prelipeanu; 2014 – Ion Mureșan; 2015 – Gabriel Chifu; 2016 – Gheorghe Grigurcu; 2017 – Mircea Cărtărescu; 2018 – Aurel Pantea; 2019 – Liviu Ioan Stoiciu. În 15 ianuarie 2020 a fost laureat Ovidiu Genaru, își va lansa antologia în 15 ianuarie 2021.

La lansarea antologiei mele intitulată „Stricarea frumuseții” la Gala Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu” – Opera Omnia, în prezentarea criticului Răzvan Voncu, în 15 ianuarie 2020 pe scena Teatrului din Botoșani. Mulțumesc, Răzvan Voncu! Mulțumesc editorului Călin Vlasie! Mulțumesc inițiatorului Colecției Poeți Laureați ai Premiului de Poezie „Mihai Eminescu” – Opera Omnia, Gellu Dorian.

liviuiuianstoiciu.ro/

de-la-gripa-noastra-de-toate-zilele-la-stricarea-frumusetii

În vremea „încoronării” cu un virus fără leac, trecut de „cota personală 70”

Vineri, 28 februarie 2020. Nu pot să înțeleg în ruptul capului de ce e așa de periculoasă gripa „mutantă” numită corona-virus (chestia cu „corona” are ecou și la bere, Bere Corona sau la echipa de handbal Corona Brașov, prinsă dopată în mod absurd) sau Covid-19 (abreviere din engleză *coronavirus disease 2019*, cum e denumită de OMS; sau *sindromul respirator acut sever, pneumonia Wuhan*). În condițiile în care morții de gripă „sezonieră” (gripa normală) depășesc la morți cu mult morții din cauza acestui temut coronavirus. Mor de gripă normală aceiași oameni care au probleme fiziologice, complicații, boli grave. Nenorocirea ar fi că nu există un vaccin anticoronavirus, că n-ar avea leac tot acest Covid-19. De când mă știu, când sunt răcit sau gripat, aștept să mă vindec singur, nu iau nici un medicament, las anticorpii să lupte. La nivelul zecilor de milioane de oameni, cine poate să asigure un vaccin antigripal anual? Cât am bolit anul ăsta cu gripa (nu mi-a trecut nici acum „de tot”), am strâns din dinți. Acum, cu isteria coronavirus (aud că nu se mai ține „congresul” PSD mâine din cauza coronavirusului, într-o țară în care n-a murit nimeni de coronavirus!), mă tot întreb de ce s-a ajuns aici, știindu-se că mii, zeci de mii de persoane infectate de coronavirus s-au vindecat de la sine, cum se vindecă de o gripă sezonieră, de ce e nevoie imediat de acel vaccin anticoronavirus (nedescoperit încă)? Frica de epidemie / pandemie n-are acoperire în realitatea morbidă, nici 3.000 de morți în întreaga lume nu s-au declarat oficial din cauza coronavirusului (pe când gripa sezonieră aduce zeci de mii de morți

pe tapet anual). E o viroză respiratorie la care nu există vaccin, „dar există pe plan mondial și alte viroze pentru care nu există vaccin” (după cum declară fostul și actualul ministru al Sănătății de la noi, care continuă cu) *Deja, în România, există două sau trei tulpini de coronavirus care întotdeauna au existat și care dau viroze ușoare... Acest coronavirus poate deveni o formă nouă de gripă, cum este gripa sezonieră.* Mare nenorocire, lumea s-a aprovizionat pentru zile negre, „că nu se știe niciodată”; acum orice răceală, tuse și nas înfundat au ecouri *coronavirus*.

Pe acest fond de apocalipsă închipuită, pe 19 februarie am împlinit 70 de ani. N-am sperat niciodată să ajung la o asemenea vârstă total nefirească pentru unul ca mine. Cine mă cunoaște știe că la 23 de ani (în 1973) am avut șapte tentative de sinucidere, cu tot atâția salvatori (din cei șapte, doar unul, poet, Victor Pencu, retras la țară din acei ani la biserică, dascăl, care azi se bucură de năzbâțiile nepoților lui, îmi mai reproșează că nu-i sunt destul de recunoscător că m-a salvat atunci). La 23 de ani, o vârstă de 70 de ani mi se părea o impietate. Lasă că la 50 de ani am intrat iar în zilele morții (timp de șapte ani nu m-am gândit decât la sinucidere; așteptam un semn de la Doamne-Doamne sau de la diavol să-mi spună cum să o fac; semn care, slavă cerului, n-a venit; la 50 de ani nu mai aveam curajul să pun în aplicare la întâmplare o sinucidere, cum o făceam la 23 de ani). Pe 19 februarie 2020 eram într-un fel de convalescență după gripă „sezonieră”, în România coronavirusul era legat numai de China, aveam să fiu sărbătorit la Brașov (unde locuiesc flotant de cinci ani), în familie, de ai mei, veniți în secret de la Adjud (fratele Marian cu soția), Focșani (sora Ița cu soțul) și București (fiul, Laurențiu cu iubita) – a fost surpriza pregătită în amănunt de prozatoarea Doina Popa. Eu sunt învățat să-mi serbez ziua de naștere cu soția (și fiul, eventual, dacă e în localitate), fără chiar nici o pretenție, eventual cu o felie de tort și o gură de șampanie, să ciocnesc un pahar cu *La mulți ani!* (eu nu beau alcool din 1976). Am postat poze de la acest eveniment personal pe contul meu și pe pagina-blog Facebook în acele zile. Ajuns la 70 de ani, mi-am acordat și un obstacol în ziua de 19 februarie 2020, dimineața – am urcat singur pe munte, la cascadele Șipoaiei, era gheață pe poteca marcată (am și căzut periculos la întoarcere pe mâna dreaptă, într-o pantă abruptă, prăpăstioasă; mă doare și acum mâna cu care scriu; dacă mă loveam de un copac în cădere și rămâneam lat, ar fi putut fi interpretat accidentul ca o sinucidere, Doamne ferește!). Este ceva să urci pe munte, iarna, la 70 de ani, nu? Amuzant e că, tot în secret, în seara de 19 februarie am fost obligat să mă îmbrac „la costum” (de fapt, să îmbrac un sacou nou; de când mă știu la orice sărbătoare mă îmbrac „sport”; nu m-am îmbrăcat la costum nici la ultima premieră) și dus la un „domeniu” (așa se numește o pensiune de lux cu cazare și restaurant cu crescătorie de păstrăv), la Dâmbu Morii, la poalele Masivului Piatra Mare. Le mulțumesc alor mei pentru surpriza făcută, m-au impresionat (nu mă știam chiar într-atât de emotiv). Mă mir în continuare că am apucat 70 de ani, rămâne pentru mine un miracol de moment.

Altfel, în plan literar, am făcut destul caz pe Facebook de sărbătorirea incredibilă a celor 70 de ani ai mei pe prima pagină a *României literare* Nr. 8 (din 21 februarie 2020; director Nicolae Manolescu, director executiv Gabriel Chifu), adevărat eveniment personal, revistă în care mi-a apărut acum o pagină de poezie și un text critic de pus în ramă semnat de Răzvan Voncu (redactor-șef al *României literare*). Tot în această lună mi-a apărut o pagină de poezie cu „La mulți ani!” în revista literară clujeană *Apostrof* 2 / 2020, condusă de Marta Petreu, vedeți www.revista-apostrof.ro/.

(click pe numele meu la sumar). Și în revista *Argeș* (redactor-șef Dumitru Augustin Doman) mi-a apărut o pagină de poezie și de referințe critice, vedeți la centrul-cultural-pitesti.ro/wp-content/uploads/2020/02/Arges-02-20.pdf (pagina 16). Norocos, apoi, în revista ieșeană *Expres cultural 2 / 2020* (director Nicolae Panaite) am apărut sărbătorit cu fotografie „70” pe prima pagină, cu trimitere la sumar la o pagină de poezie a mea și la un text de distinsă generozitate intitulat „LIS”, semnat de Gheorghe Simon, „de la Mănăstirea Agapia” (care împlinește peste o lună 70 de ani! La mulți ani fericiți, poete Gheorghe Simon!). Vedeți exprescultural.ro/wp-content/uploads/2020/03/Expres-cultural-nr.-38.pdf (Site-ul *României literare* va fi online după două săptămâni). Le mulțumesc îndatorat și pe această cale celor din fruntea redacțiilor pomenite. Iau seama că e pentru prima și ultima oară când sunt așa răsfățat – și asta mi se întâmplă în vremea „încoronării” (în România și pe plan mondial) cu un virus fără leac; în perioada lui Covid-19 (19 nu vine de la 19 februarie, ziua mea de naștere, să fie clar!), ajuns personaj literar celebru într-un roman neterminat al Marelui Creator. . .

liviuiuanoistoiu.ro/in-vremea-incoronarii-cu-un-virus-fara-leac-trecut-de-cota-personala-70

De frica unei arme biologice – serios? Stați în casă, citiți reviste literare în format pdf sosite azi

Martți, 31 martie 2020. În vremea noului coronavirus (Covid-19)... Acum o lună, când scriam aici, îmi manifestam scepticismul că noul coronavirus e mai periculos decât o gripă sezonieră. Mă bazam atunci și pe declarația directorului OMS (Organizația Mondială a Sănătății) pentru Europa, Hans Kluge, în cadrul unei conferințe de presă în capitala Italiei: „Să nu uităm că avem în jur de 60.000 de decese din cauza gripei sezoniere în fiecare an în Europa”... Recitiți, 60.000 de morți de gripă sezonieră numai în Europa, anual. Și gripa sezonieră are vaccin. Dacă există vaccin, de ce naiba au murit 60.000 de oameni numai în Europa de gripă sezonieră? Nicăieri nu s-au închis pentru prevenirea gripei sezoniere granițele și nu s-a intrat în carantină, nici n-a fost pusă la pământ economia (ruinând statele) și n-a fost lăsată o lume întreagă (care trăiește de la un salariu la altul) fără venituri sigure, cum se întâmplă azi cu noul coronavirus. Azi, de noul coronavirus n-au murit nici jumătate în Europa din cifra de 60.000 a gripei sezoniere. Dar e frica de un virus fără vaccin... De ce e speriată oficial lumea de Covid-19? Tocmai am aflat că, alături de bolile respiratorii virale SARS (Sindrom respirator acut) și MERS-CoV (sindromul respirator din Orientul Mijlociu), SARS-CoV2 (Covid-19) e o armă biologică! Dacă e armă biologică, de ce se ține secret? Numai așa se explică nebunia cu mobilizarea de tip militar, cu starea de urgență declarată în Europa, teama că e armă biologică tot acest virus Covid-19! Ferească Dumnezeu. Cui aparține această armă? Se vorbește de atât amar de vreme de scenariul Noii Ordini Mondiale și de Guvern Mondial care apare după o criză majoră, cu decimarea populației globului, după falimentarea economiilor și a finanțelor. Serios?

Asist tulburat la spectacolul declarării stării de urgență militarizate în Europa, nu numai în România. Urmăresc stupefiat anunțurile zilnice cu miile de morți din Italia și Spania, Franța, Marea Britanie, Germania. La noi a devenit necredibilă cifra morților de noul coronavirus (o dovadă în plus a fost anunțul de ieri cu

moartea deodată a 13 de suceveni; la care s-au mai adunat șase azi; și asta fiindcă rezultatul probelor a venit după ce morții au fost îngropați!), din cauza lipsei testării, nici măcar cei cu afecțiuni respiratorii (specifice noului coronavirus) nu sunt testați. Președintele Societății Române de Microbiologie, Alexandru Rafila, spune că sunt 650 de persoane care mor zilnic în România în mod curent. Normal ar fi ca toți acești 650 de morți să fie testați, să se vadă dacă n-au murit de noul coronavirus? Ce se scrie oficial la noi, azi: *E de remarcat că, în ciuda mesajelor autorităților că avem capacitate de testare, majoritatea celor din bilanțul negru au primit diagnostic de Covid-19 fie în ziua în care au murit, fie la câteva zile după, deci nici măcar nu au apucat să înceapă tratamentul. Mai mult, atât noul ministru al Sănătății, Nelu Tătaru, cât și președintele Societății Române de Microbiologie, Alexandru Rafila, spun că nu doar numărul celor infectați ar putea fi mult mai mare, dar și al celor decedați.* Las la o parte faptul că în țările civilizate pomenite mai sus, în care se moare tragic, „pe bandă”, se recunoaște că „nu putem să salvăm pe toată lumea” și că se face selecție „naturală”, cei în vârstă fiind lăsați să moară (sigur, sunt lăsați la mila Domnului). Ciudat, totodată: *România are aproape la fel de multe cazuri de infectare cu coronavirus cât toți cei cinci vecini (Bulgaria, Serbia, Ungaria, Ucraina, „Republica Moldova”) la un loc și mai mulți morți decât în toate cele cinci state, adunat. De asemenea, orașul Suceava are mai multe cazuri decât țări cu zeci de morți. De asemenea, orașul Suceava are mai multe cazuri decât țări cu zeci de morți.*

Altfel, stau în casă, „flotant”, undeva la marginea municipiului Brașov, în sudul lui (alături de Doina). Azi a nins, s-a așezat zăpada (dar sunt cinci grade, n-o să țină). N-am mai ieșit „în oraș” de vreo 12 zile, nu ni s-au terminat rezervele, dar nici multe nu mai avem. Am deja semnate declarațiile pe propria răspundere, dar nu mă îndur să ies, să dau ochii cu „forțele militarizate” din stradă. Îmi fac rău numai să le văd, în ce lume trăim? Bineînțeles, n-avem nici măști la dispoziție, nu se găsesc să tragi cu tunul nicăieri (dar putem pune un fular la gură și la nas). Nu reușesc să mă mai concentrez la nimic de când cu „pandemia noului coronavirus”, plutesc într-o ceață mentală care mă trage la fund, stau pe internet, culeg știri, țin contabilitatea morților noului coronavirus, cifre seci (gen: în ultimele 24 de ore, alți 849 de morți în Spania, numărul total al deceselor a ajuns la 8.189!), pentru a avea idee cei din posteritate, vorba vine, dacă dau peste rândurile scrise de mine în jurnal, să vadă prin ce a trecut omenirea la începutul anului 2020. Primesc pe WhatsApp și Messenger și trimit mai departe (nu chiar pe toate, că unele sunt de prost gust) tot felul de video amuzante sau triste, bancuri scrise, texte apocaliptice, sfaturi preventive. Am abandonat până și ideea de a mai scrie pentru reviste literare (față de care am obligații, fiindu-le colaborator). Sincer, mă mir că mai apar în starea asta de urgență reviste literare, că eu n-am de unde să le cumpăr (fiind chioșcurile închise; aflat consemnat acasă, nu te crede nici o autoritate că trebuie să bântui prin oraș să găsești un chioșc deschis la care să vezi la vânzare reviste literare; te amendează că te-ai depărtat de casă și că bați câmpii). Mă bucur că pot să citesc reviste literare în format pdf (pe unele din ele; le mulțumesc celor ce mi le trimit).

liviuiuanoistoiu.ro/de-frica-unei-arme-biologice-serios-stati-in-casa-cititi-reviste-literare-in-format-pdf-sosite-azi



Vasile SPIRIDON

Sarea și piperul pământului

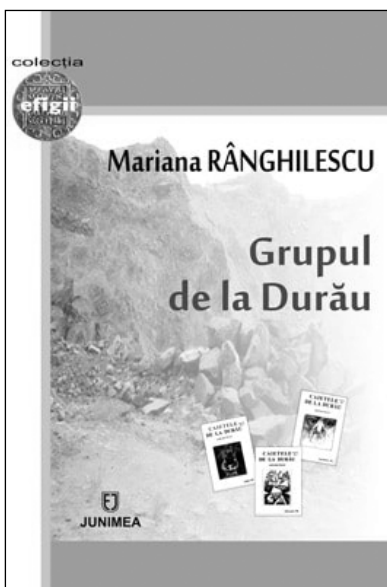
În partea a doua a ultimului deceniu din secolul trecut a existat o grupare insolită în peisajul vieții noastre literare de atunci, care s-a numit „Grupul de la Durău”. Ea s-a constituit pe fondul desfășurării „Colocviilor de Poezie” organizate la Piatra-Neamț de scriitorii adunați în jurul revistei „Antiteze”, încă de la începutul anului 1990. Acele colocvii preluau ștafeta tradiției, întrerupte de Securitatea în 1988, a „Colocviilor de Poezie” de la Târgu-Neamț, care fuseseră inițiate de poetul Daniel Corbu și de poeții din ceea ce s-a numit „Școală de poezie de la Neamț” (Aurel Dumitrașcu, Adrian Alui Gheorghe, Nicolae Sava, Radu Florescu), cărora li s-a adăugat criticul și istoricul literar Cristian Livescu. Prima întâlnire a poezilor care au format „Grupul de la Durău” a avut loc în urmă cu 30 de ani, în 1993, într-o cabană de la poalele muntelui Ceahlău, la care se gândise deja pentru astfel de întruniri literare cel care nu mai putea participa la ele: regretatul Aurel Dumitrașcu.

Mariana Rânghilescu și-a propus în studiul de acum câțiva ani *Grupul de la Durău* – *Fragment de istorie literară contemporană* (Editura Junimea, Iași, 2016) să reconstituie întreg istoricul acestui grup adunat sub deviza unui vers al poetului plecat din țară și uitat Alexandru Dohi: „prietenia se cultivă mai greu decât pământul”. „Sextetul de bază” a fost format din poeții Adrian Alui Gheorghe, Gellu Dorian, Radu Florescu, Nicolae Sava, Cassian Maria Spiridon și Liviu Ioan Stoiciu, cărora li s-a adăugat prozatoarea Doina Popa, parcă pentru a da o pată de culoare feminină întâlnirilor literare (oricum, poeții erau însoțiți cu regularitate de familiile lor). Am folosit sintagma „sextetul de bază”, pentru că la întâlniri mai era

invitat câte un scriitor din afara grupului, iar în anul 2001 s-a întâmplat retragerea lui Liviu Ioan Stoiciu, împreună cu Doina Popa (în interviul de la finalul cărții, poetul mărturisește, cu candoarea-i obișnuită, că nu știe prea bine dacă s-a retras sau dacă a fost exclus). Se mai adaugă faptul că aproape toți poeții s-au exersat și în alte genuri.

La lectura studiului întreprins de Mariana Rânghilescu, se poate observa cristalizarea unui anumit concept de „grup literar”, neconștientizat la început, dar scos în evidență mai târziu, prin atitudinile luate ca drept răspuns în urma reacțiilor nu întotdeauna pozitive din presa literară centrală. Grupul moldovean a avut un program coerent, conferit și de spiritul de generație, dar nu a fost vorba despre un experiment literar, așa cum afirmă pe alocuri atât autoarea studiului, cât și unii dintre membrii intervievați, ci de un experiment al conviețuirii literare puse sub semnul unui model durabil al prieteniei.

Nu a existat o orientare poetică proprie, deoarece fiecare dintre componenți (aproape toți împliniseră deja 40 de ani) avea universul său poetic deja constituit, probat prin publicarea anterioară a cel puțin unei cărți. Apoi, grupul, organizat pe principii autotelice, a repudiat ierarhiile, după cum precizează Gellu Dorian: „S-au eliminat, din capul locului, ierarhiile. Nu că ele nu ar fi existat și nu există încă. Nu acesta era scopul nostru, de a ne diferenția, ci de a ne simți foarte bine peste toate câte se întâmplau în jurul nostru. Unii dintre noi aveam mai mult succes, eram mai prezenți în edituri, în presa literară, în atenția criticilor. Unii aveau edituri, conduceau reviste, organizau colocvii, concursuri literare, alții doar participau la proiectele unora sau celorlalți” (p. 112).



Grupul de la Durău nu a avut un *spiritus rector* sau vreun critic literar care să coaguleze o direcție comună, precum s-a întâmplat, bunăoară, în cadrul Cercului literar de la Sibiu. Asemănările cu cerchiștii se limitează la numărul de apariții a publicațiilor „Revista Cercului literar” și „Caietele de la Durău”: șase. De altfel, orientările distincte din interiorul grupului se observă în analiza operei membrilor lui, foarte bine pusă în evidență prin prezentarea pe care o face Mariana Rânghilescu, după un anumit tipic: note bio-bibliografice, cărți publicate, premii și distincții obținute, universul poetic (al prozei, în cazul Doinei Popa), receptarea critică. Referințele, atât la activitatea comună, cât și la fiecare membru în parte, pot constitui prilej de reflecție în cadrul unei discuții de tema literaturii vii sau ca subiect pentru un studiu de caz.

Și anchetele literare din fiecare număr al „Caietelor de la Durău” – ce au apărut între 1995 și 1998, având ca redactor-coordonator pe Cassian Maria Spiridon – ilustrează divergențele de opinii, prin răspunsurile date de fiecare în parte. Adrian Alui Gheorghe afirmă că „nu a fost vorba de fixarea unei ideologii literare, nici pe departe, am venit fiecare cu combustia lui literară și cu disponibilitatea de taifas. Umorul a fost primul liant, cred că niciodată bancurile nu au sunat mai bine și mai artistic decât la aceste întruniri. Și anecdotile literare. Fiecare și-a transformat viața lui într-o poveste, la acele întâlniri. Dacă întâlnirile au avut și «o componentă» literară, dimensiunea, consistența și importanța ei o vor judeca cei care au timp și chef să o facă. Dacă se va găsi cineva...!” (p. 110)

În ultima parte a studiului, Mariana Rânghilescu realizează și ea o anchetă literară cu membrii grupului, cărora li se pun următoarele întrebări: „Ce a însemnat «Grupul de la Durău» pentru dumneavoastră, ca membru al lui?” „În contextul acelor ani, unde îl plasați ca orientare poetică, literară?” „A intrat în conștiința celor interesați de fenomenul literar românesc?” „Caietele de la Durău au avut vreun rol în peisajul literaturii române de atunci?” și „Îi găsiți un loc în istoria recentă a literaturii române?”. După citirea răspunsurilor date, se poate trage concluzia că perceperea importanței grupului în conștiința literară a perioadei respective a fost relativă, deoarece nici măcar membrii nu i-au conștientizat în egală măsură însemnătatea. Unii dintre ei au considerat totul doar ca un aspect al vieții personale, fără repercupsiuni pe plan național, chiar dacă activitatea lor a avut ecou în presa literară. Cu privirile întoarse spre trecut, Nicolae Sava mărturisește: „Dacă aş răspunde că a însemnat totul pentru mine acest grup literar, aş minți. La fel, cum, dacă ai zice că nu a însemnat mare lucru în biografia mea, aş afirma, la fel, un neadevăr. Grupul de la Durău a însemnat o parte luminoasă din biografia mea literară” (p. 118).

În același spirit, dar cu accente mai nostalgice, Radu Florescu se confesează astfel: „În acel grup ne-am petrecut tinerețea, ne-am scris cărțile, ne-am trăit o bună parte din viață, au fost și sunt cei mai frumoși ani ca prietenie literară pe durata a două decenii. Pentru mine, grupul a însemnat bucurie, speranță, trăiri memorabile, prietenii pe viață. [...] Se vorbea cu însuflețire, cu patimă, petreceam nopți și zile de poveste, recunoscând în fiecare dintre noi o experiență, un destin. Un experiment literar al acelor vremuri, al stării de spirit care ne

anima viața, care conștientiza în fiecare dintre noi o realitate, un destin, o stare” (pp. 115-116). Doina Popa caută o explicație pentru ceea ce a fost bun și mai puțin bun, îndrăznind să privească și spre viitor: „Din păcate nici noi nu am găsit în interiorul nostru tăria de a continua. A rămas doar firul viu care ne mai animă din când în când. Într-o zi tocmai acest fir viu va ajunge să ne strângă sub aceleași auspicii” (p. 118). Om de acțiune întrepid, Cassian Maria Spiridon aruncă și el o privire prospectivă: „Marea întrebare este dacă Grupul de la Durău, după atâtea prefaceri – e drept marginale, ar putea, în actuala lui structură, depășindu-se varii vanități, să continue cu o nouă serie de *Caiete*, care să reflecte conjunctura literară din al doilea deceniu al acestui mileniu?!?” (p. 121)

Viitorul le-a dovedit tuturor că firul viu nu i-a mai strâns sub aceleași auspicii, semnele duble ale întrebării și ale exclamării puse de poetul ieșean fiind șterse de trecerea timpului. Au fost atât de șterse, încât Liviu Ioan Stoiciu vede doar negru în fața ochilor: „Sigur, contează ce ne-a unit și ce rămâne: cele șase numere-carte ale *Caietelor de la Durău* și ecourile din opera fiecăruia dintre membrii Grupului. Pentru mine, Grupul de la Durău a fost o trecere printr-un tunel de lumină – poate eu am fost singurul care am descoperit întunericul de la capătul lui” (p. 124).

Nu trebuie să înțelegem că Mariana Rânghilescu întreprinde o cercetare pur descriptivă, doar în scop laudativ, pentru studiul *Grupul de la Durău – Fragment de istorie literară contemporană*. De exemplu, prezentând și analizând al șaselea număr al „Caietelor de la Durău”, care aduce o nouă temă de discuție la „masa hexagonală”, autoarea rămâne nedumerită: „Încă un titlu îmi dă bătaie de cap chiar de la formulare: «Noua mitologie și poezia sau proza contemporană». Încep lectura cu atitudine negativă – de vină sunt cele două conjuncții. E o vorbărie fără rost, fără logică, alambicată. Sunt amintite câteva mituri (Sisif, Prometeu), însă nu se face diferența între mitul de bază și valorificarea estetică a lui” (p. 31). Apoi, referindu-se la dezbaterile pe tema „Autorul de la glorie la anonim”, Mariana Rânghilescu comentează astfel intervenția unui component al grupului: „Premisa lui nu m-a convins. Din contra, mă face să cred că au trecut destule opere, chiar capodopere de «filtrul partidului și al ideologiei». Dacă ar fi venit cu un exemplu concret pentru teza sa îl credeam, dar așa...” (p. 28) Altcineva „strecoară ideea că «starea poeziei la români, la sfârșit de veac, nu poate să fie altfel decât cea din prima parte a veacului». Nu aduce dovezi și de aceea înclin să nu-i dau dreptate” (pp. 22-23).

Constituit în urmă cu 30 de ani, Grupul de la Durău a intrat, atâta timp cât a existat, în conștiința celor care sunt interesați îndeaproape de climatul vieții noastre literare. Mariana Rânghilescu reface, prin intermediul studiului *Grupul de la Durău – Fragment de istorie literară contemporană*, un binevenit traseu de echipă al membrilor acestuia – care au fost (și sunt) individualități distincte – oferind un exemplu de ceea ce ar trebui să fie o atmosferă literară neviciată de confuzia valorilor și mereu împrăștiată de sentimentul tonifiant al prieteniei. Poetul avea dreptate, „prietenia se cultivă mai greu decât pământul”, dar mai este necesară sarea pământului, la care se adaugă și puțin piper, după gust estetic.



Nicolae OPREA

Ultimul moment crucial al vieții

VASILE VOICULESCU – 60

A trecut fără ecouri evocatoare împlinirea a 60 de ani de la moartea poetului și prozatorului Vasile Voiculescu în data de 26 aprilie 2023. Nici urmă de comemorări sau referințe critice în edituri și reviste. Cu excepția textului criticului și istoricului literar cu înclinații mnemotehnice Vasile Spiridon, care deține o rubrică de profil în revista-fanion a U.S.R., *România literară*. Poate să fie acesta un semn de saturație față de opera interbelicilor sau al epuizării revelațiilor generate de opera lor publicată în postumitate. Mai ales în cazul criticilor-istoricilor literari din noua generație. Întrucât am impresia că se uită prea ușor actele criminale din regimul comunist îndreptate împotriva scriitorilor iluștri afirmați în intervalul interbelic, mi-am propus să reconstitui cu acest prilej împrejurările sfârșitului tragic al lui V. Voiculescu. Pe firul fondului documentar, am întreprins și analiza de fond a poemelor ilustrative incriminate de anchetatorii necruțători, care învederează imaginea unui poet revoltat.

Majoritatea informațiilor provin din corpusul documentar atașat la ediția critică în 3 volume *Opera literară* din 2004, îngrijită de Roxana Sorescu, ajutată în secțiunea documentară (cf. *Documente biografice/ manuscrise sechestrate/ manuscrise regăsite*) de nepotul scriitorului, Andrei Voiculescu. Deși Siguranța capitalistă decisese în 1941 – anul în care i se acordă Premiul Național de Poezie – că scriitorul V. Voiculescu (pe numele natal: Vasile Costache Voicu) nu poate fi incriminat pe motive politice, Securitatea comunistă a redeschis cazul în 1953, acuzându-l de simpatii legionare



fără nici un temei real. Peste doar un lustru începe calvarul scriitorului de-acum septuagenar care reușise, între timp, să-și rotunjească opera, rămasă până în 1964 (*Ultimele sonete închipuite ale lui Shakespeare în traducere imaginată de...*), 1966 (*Povestiri*) și 1970 (romanul *Zahei orbul*) în stadiul operei de sertar. Bătrânul de 74 de ani este arestat sub învinuirea de „uneltire contra ordinii sociale” iar manuscrisele i-au fost confiscate „în numele legii și al poporului”. Sunt arestați în același timp toți membrii grupării spirituale *Rugul Aprins* din cadrul Mănăstirii Antim: poetul-monah Sandu Tudor, Al. Mironescu, Dumitru Stăniloae, starețul Al. Făgețeanu ș.a. „Grupul contrarevoluționar” *Rugul Aprins* se cristalizase în anii 1946-1947 ca o formă pașnică de conservare a libertății de opinie și creație prin refugiul într-un spațiu sacru protector, care predispune la asceză și meditație. Sandu Tudor, conducătorul recunoscut al asociației de teologi și literați, reușește s-o reactiveze în anii 1955-58, pe temeiul afinităților electivă și al credinței în Dumnezeu. Acuzația principală este astfel consemnată în dosarul cu probe materiale din 5 septembrie 1958: „În perioada 1955-1958 s-au organizat în grup și au ținut ședințe în cadrul cărora au audit și comentat știrile transmise de posturile de radio imperialiste, au comentat evenimentele politice prin prizma (sic) vederilor lor ostile regimului din R. P. R. și au preconizat schimbarea sa”. Inculparea lui V. Voiculescu e agravată de plicurile cu manuscrise cuprinzând „versuri cu caracter dușmănos regimului democrat”.

Se adaugă acestor „probe materiale”, ca învinuire decisivă, „scrierile sale din perioada celui de al doilea război mondial” care dovedesc „atitudinea dușmănoasă” a poetului. Poemele vizate, *Colind pentru Vânătorii de Munte* și *Țara* nu puteau dovedi, în fapt, decât patriotismul poetului, fiind scrise în maniera versurilor adunate în volumul de la începuturi *Din Țara Zimbrului și alte poezii*, unde glorifica eroismul ostașilor din primul război mondial. *Țara* este o autentică poezie patriotică, îndemnând la unitatea românilor: „Feciori semeți cad iarăși din belșug./ Scriind, hrisov, cu sângele lor clisa,/ Toți laolaltă să-mplinească scrisa / Cei de la Olt cu cei născuți la Tisa / Uniți mor azi cu frunțile pe Bug”. Transparent anti-sovietică este, într-adevăr, poezia cealaltă, publicată în *Revista Fundațiilor Regale* din 1944, concepută după formula colindului de Crăciun, în memoria eroilor aleși dintre Vânătorii de Munte: „Dar nu știți c-aici /Nu mai e Iisus? / Negrii bolșevici / Iarăși l-au răpus”. În același spirit mobilizator al credinței sunt scrise mai multe poezii de război, neamintite de anchetatori în rechizitoriu: *Transnistria* („Sub orice pas i-o urmă a crucii și-a credinții /Și iar iezmele stepei din fața noastră fug”), *Albei-Iulii*, *Rugăciunea răniților*, *Strofe pentru un cimitir al eroilor*, *Tristețea umblă-n țară*, *Dor*, *Comoara* etc. Dintr-un document „strict secret”, reproduș într-o aproximativă *Carte Albă a Securității. Istorie literară și artistice (1969-1989)*, deducem că acesta a fost motivul real al arestării (cum observă și Roxana Sorescu în *Notă aspră ediției*): „a fost trimis în judecata Tribunalului Militar de regiune militară București pentru faptul că, în perioada celui de-al doilea război mondial, a elogiât prin scrieri războiul antisovietic, iar după 23 august 1944 a scris poezii cu caracter mistic-dușmănos”. În *Tabelul* lacunar întocmit de Securitate, care datează din martie 1975, V. Voiculescu este consemnat penultimul într-un fel de retrospectivă sinistă a scriitorilor condamnați, precum Nicolae Balotă, I. Negoțescu, Adrian Marino, Vladimir Streinu, Constantin Noica, Al. O. Teodoreanu, Ion Caraion, Ștefan Aug. Doinaș ș.a.

La primul interogatoriu, din chiar ziua arestării, V. Voiculescu neagă orice „activitate dușmănoasă” împotriva regimului „democrat popular”. Nu vom ști niciodată ce s-a întâmplat în timpul celor șase ore traumatizante de interogatoriu – metodele tortionarilor nefiind, firește, consemnate în procesul verbal – până ce poetul îmbătrânit ajunge să declare neadevărul cerut cu insistență de anchetatori: „Este adevărat că am desfășurat activitate ostilă regimului R.P.R. Recunosc că am scris și difuzat poezii cu caracter dușmănos regimului RPR”. Procesul verbal al interogatoriului final, deși durează patru ore nesfârșite, are doar o pagină și, cu siguranță, este dictat de anchetator (dovadă și agramatismele din text). Bolnav, la capătul puterilor, Vasile Voiculescu este obligat să declare tranșant că a desfășurat așa-numita activitate dușmănoasă: „Astfel am făcut parte din grupul contrarevoluționar condus de Alexandru Teodorescu zis Sandu Tudor, participând la unele întruniri clandestine ale acelui grup care au avut loc în locuința lui Mironescu Alexandru. Acest grup de elemente dușmănoase a început să-și desfășoare activitatea ostilă regimului din R.P.R. din anul 1954/1955 și întruniri clandestine au organizat până în anul 1958”. Între timp,

capetele de acuzare se înmulțesc. Se aduc noi „probe materiale”: mapa cu manuscrise dăruite lui Al. Mironescu sub titlul *Poezii duhovnicești ale D-rului Vasile Voiculescu* și caietul cu poezii dat spre multiplicare colecționarului de obiecte de artă Barbu Slătineanu. În chip ciudat, Securitatea nu știa nimic despre *Manuscrisul Scrima*, grupajul de poeme voiculesciene trecut ilegal peste graniță în 1956 de călugărul Andrei Scrima, la plecarea lui definitivă spre India. În afara lecturilor din creația sa „mistico-dușmănoasă” la întrunirile periodice de cenaclu din casele prietenilor sau simpatizanților (Alexandru Mironescu, Barbu Slătineanu, Dinu Pillat, Constantin Joja, Nicolae Radian, chilia starețului Sofian Boghiu de la Plumbuita.), este acuzat pentru lectura unor cărți interzise ale scriitorilor exilați, aduse pe căi ocolite din Occident: *La tentation d'exister (Ispita de a exista)* de Emil Cioran și *Fôret interdite* (tradusă după '89: *Noaptea de Sânziene*) de Mircea Eliade. Deși recunoaște aceste fapte în timpul anchetei, V. Voiculescu neagă totul la proces, aflăm din „recursul în supraveghere” din 1968 cerut de procuratură: „În instanță, însă, inculpatul Voiculescu Vasile nu a mai recunoscut faptele imputate, arătând că atunci când a fost în vizită la Mironescu Alexandru s-au citit unele lucrări dar acestea nu aveau caracter dușmănos regimului și că nu-și amintește să se fi discutat probleme politice în prezența sa”.

Dintre poemele voiculesciene, pe „lista neagră” a Securității se aflau *Neagra labă*, *Cerșetorul* și *Noul arhitect* – „apreciate și calificate în cursul anchetei mele ca fiind îndreptate direct împotriva regimului și a construcției socialiste din R.P.R.” La care fiul lui Al. Mironescu, unul dintre studenții participanți la întrunirile *Rugului aprins*, presat de anchetatori la interogatoriu, adaugă poeziile: *Minerul*, *Straja*, *Apocastază* (de fapt, *Apocatastază*) și *Atomul*. Poemul cel mai des invocat de acuzatori, *Neagra labă*, cu trimitere la realitatea barbară doar prin titlul de pamflet, transmite în fond starea de revoltă mocnită a poetului evlavios. Alcătuit simplu, din două catrene concepute în antiteză, acuză în primul poem pierderea credinței într-o lume atee („A ridicat păcatul neagra-i labă /O-nmoaie-n scârna aurului greu”), iar în al doilea reiterează crezul poetic al comuniunii cu divinitatea prin revelație și extaz („Și-n orice poezie, cât de slabă, / Să-nchid un tainic strop de Dumnezeu”). Se pare că anchetatorii n-aveau știință despre prozele voiculesciene impregnate de magism, dintre care cel puțin *Lobocoagularea prefrontală* putea deveni probă acuzatoare prin satirizarea sistemului totalitar comunist, mascată sub învelișul alegoric. Uzând de formula distopiei, autorul imaginează în această proză ușor schematică un univers monstruos și absurd în care s-a înfăptuit „râvnita minune a lumii”, pacea socială, întronată printr-o simplă operație psiho-spirituală de extirpare a centrilor nervoși ai afectivității,

În mai toate poemele create în anii '50, în plin proletcultism, V. Voiculescu conturează un univers crepuscular, marcat de descralizare și de profanarea valorilor perene, prin ruperea brutală a legăturilor cu tradiția și morala creștină. În *Atomul* agonia prezentului este sugerată printr-o avalanșă de imagini negative: „trist apus de lume”, „agonicele zvârcoliri”, „astre năprasnice”, „satanică beție”, „meschină

Judecată d-Apoi“, „Pământul ajuns morman de gunoi“ etc. *Țara veche*, astfel denumită metaforic, învecinată altădată „cu basmul și balada“ apare acum, în *Cerșetorul*, ca un ținut pustiit, atacat de sălbăticiuni și colindat de un Dumnezeu cerșetor: „Ca să-ți încerce multa-ți bunătate, /O, țara mea, mâncată de jivine, /Pe drumurile-ți albe-n triste sate, /Cu traista de cerșetor în spate, /Azi iar colindă Dumnezeu prin tine“. În această *lume-ocnă* („Porneau în lanțuri spre ocnă, convoi după convoi“), poetul revoltat propune soluția mistică a *apocatastazei*, reconstituind situația inițială a prezenței divinității în univers prin întoarcerea „sfinților mântuiți“ din ceruri pe pământ: „Aici sus nu ne putem bucura ca zbiri, /Dacă Tu ne Te-nduri să curmi iadurile și focul /Noi ne jertfim toți și le luăm iubiților noștri locul, /Coborâm la ei să-i alinăm în amarele scrășniri“. Viziunea apocaliptică va culmina cu spectrul alienării abrutizante și al reificării umanului din poemul *Noul apocalips*: „Heruvim al lumii pus în jug, /Sufletul împingea căruțe și tractoare; /Nu se mai aflau în lume oameni...Ci toți /Scrășneau prefăcuți în *ciocane, strunguri și roți*“. Asemenea versuri au fost, după toate indicațiile, citite atent de cenzori spre a-i înarma pe anchetatori cu dovezi incriminatoare.

În ziua de 8 noiembrie 1958, Vasile Voiculescu este condamnat la 5 ani temniță grea (în alte acte specificat: muncă silnică), 5 ani degradare civică și confiscarea totală a averii, pentru infracțiunea de „uneltire contra ordinii sociale“. Aceeași condamnare primește și Dumitru Stăniloae, cel mai cunoscut dintre ceilalți 15 condamnați ai lotului *Rugul aprins*, care va fi pus în relație cu *lotul Noica-Pillat* în timpul anchetei prelungite. Catalizatorul grupării, călugărul Alexandru Teodorescu (alias Sandu Tudor, poet, eseist și gazetar recunoscut) are parte de cea mai grea condamnare: 25 de ani temniță grea și 10 ani, degradare civică. Nu va mai ajunge să trăiască în libertate, fiindcă moare în temnița de la Aiud în 1962, la câteva luni după eliberarea autorului „poemelor cu îngeri“. În urma procesului-simulacru, V. Voiculescu părăsește arestul M.A.I., fiind repartizat la Penitenciarul Jilava, începând cu 31 ianuarie 1959. Aflăm din *Jurnalul fericii* că N. Steinhardt îl întâlnește pe poet pe când erau transferați din închisoarea Securității în Fortul 13 din

Jilava, unde consemnează în 6 martie 1960: „Încântătoare e prezența doctorului Voiculescu, foarte îmbătrânit, numai oase, blând, manierat, pașnic, nobil, vioi la minte, dar frânt de oboseală“. Despre regimul de teroare din închisoare la care e supus poetul, același notează: „Doctorul Voiculescu și episcopul Leu (...) sunt interogați pe îndelete de gardieni care, probabil, se plictisesc. Amândoi sunt batjocoriți și beșteliți, insultați, înjurați și porcâiți. Ceilalți scapă mai ușor“.

După Jilava, considerată închisoare de tranzit, Vasile Voiculescu ajunge la Aiud, unde apare înregistrat în 11 martie 1961. De aici „s-a eliberat fiind grațiat“ în 28 aprilie 1962. Conform Mandatului de executare a pedepsei, intervalul ispășirii culpei inventate era cuprins între 5 august 1958 și 3 august 1963, dar grațierea survine, după toate indiciile, pe fondul bolii care se agravează: tuberculoză a coloanei vertebrale. Este preluat de fiul său Radu Voiculescu din Dispensarul T.B.C din Turda într-o stare deplorabilă: „Practic nu se mai putea ține pe picioare, având dureri foarte mari“. Gabriela Defour, singura dintre cele trei fiice care nu a emigrat în Franța, evocă zilele următoare de chin când tatăl surzește din cauza tratamentului: „Nu mai vroia nici să vorbească, se ruga numai la Dumnezeu să-l absolve de viață și chinuri. Împărțea camera cu cele două surori ale lui mai vârstnice – Florica Ștefănescu și Maria Ivănescu. Casa noastră fusese rechiziționată și aduși locatari noi în camerele mai bune. Cei trei bătrâni bolnavi erau înghesuiți într-o cămăruță fără lumină a cărei fereastră dădea în calcanul casei vecine“. (Cf. S. Măduța, *Vasile Voiculescu și Rugul aprins*, 2001). Va mai trăi un an încheiat, neputând să se deplaseze decât ajutat, izolându-se complet de lumea care subzista în marea închisoare a României comuniste. Așa cum în timpul celor patru ani de detenție nu a dat nici un semn de viață familiei pentru a n-o expune represiei, tot astfel își îndeamnă acum prietenii să-l ocolească, asumându-și lucid condiția de *paria*. Se sfârșește în noaptea de 25 spre 26 aprilie 1963, refuzând să se mai hrănească.. Va fi redescoperit spre sfârșitul anilor '60, când i se publică opera postbelică, fatalmente postumă, concepută după ce împlinise șaizeci de ani, demonstrând o uimitoare longevitate artistică, în asemenea împrejurări tragice.





Theodor DAMIAN

Eseu subversiv

Citind aforismele lui Mircea Oprea (*Subversiv*, Ed. Quadrat, Botoșani, 2022), adică sarcasmele și paradoxurile sale, cum este precizat în subtitlu, poți găsi argumente și contra-argumente – și aici este frumusețea – pentru tot ce vrei: a fi – a nu fi; viață – moarte, credință–necredință; virtute – viciu; conformism – nonconformism; modernism – postmodernism, etc. etc.

Acest volum, ca și celelalte volume de aforisme, este într-un fel, o „Gâlceavă a înțeleptului cu lumea“, nu în stil Dimitrie Cantemir, ci, evident, în stil Mircea Oprea, dar și el, domnitor în ziaristică, profesia de bază de la care pleacă eseul său, apoi poezia și proza, dar mai ales critica socială făcută în calitate de atent observator al momentului prin care trece împreună cu, și alături de ceilalți.

Din critica socială evidentă în aforismele sale, „cioburi de gând“, dar „fără îndoială, fragmente ale aceluiasi vas“ (p. 281), transpare filosoful, omul de solidă și subtilă educație, trăitor al clipei în care înglobează pe cât de rar, pe atât de neașteptat de îndemânatic, trecutul și viitorul, acestea trei, fiind, cum citim, un singur trup, deci clipa, această clipă ce scapă celor mai mulți fiind preocupați de viitor dar care, conținând în ea veșnicia și nebagând-o în seamă, poate deveni mormânt existențial.

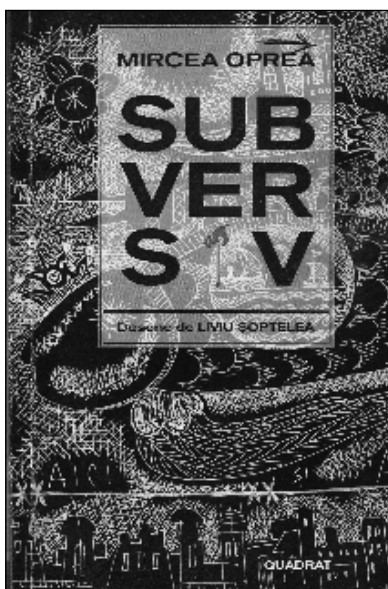
Așadar, citind aforismele lui Mircea Oprea, lectorul este liber să-și creeze propriul său evantai hermeneutic, nefiind însă niciodată sigur că aceea este dreapta interpretare decât în măsura în care acceptăm ideea că frumusețea (aici adevărul) este în ochiul privitorului.

Eu voi face aici propria mea interpretare.

Întâi de toate, însă, având în mână cartea, ai priviștea copertei, cu desene, ca și în interior, de Liviu Șoptelea, artistul răzvrătirilor metafizice (mai ales prin îngerii săi urbani) sau mai degrabă al deformării imaginii metafizice în oglinzile convexe și concave ale imanentului vieții noastre cotidiene.

Cu alte cuvinte îngerii urbani, dar și alte făpturi fie cu mai mult trup decât suflet sau mai mult suflet decât trup, au luat chipul omului lumii noastre în loc să fie invers. Ei exprimă o realitate, un om deformat, dezipostaziat, speriat, mutilat, suferind, înfricoșat, răspunzând la întrebări nepuse, călărind armăsari imaginari din diferite regnuri într-o furtună ce anihilează orice sens de direcție, șocați, confuzi, ieșind din biserici îndoite de vijelii nestăpânite, plângând, rânjind, resemnați în imposibile îmbrățișări, cu chipuri zoologice sau mecanice, cu rădăcini pământești în măsura în care au luat chipul și asemănarea omului desfigurat, desigur, de păcat, uneori cu ochi vigilent dar neputincios, sau navigând pe marea vieții într-o călătorie spre nicăieri.

Cum e turcul și pistolul, spune o zicală. Adică: întrebările, problemele, speranțele și dezamăgirile, formarea și deformarea spiritului la nivel politic, social, religios, psihologic, urcarea până în al șaptelea cer și coborârea până la „fundul adâncului“, vorba unei cântări liturgice ortodoxe, trăirea în paradox și mulțumirea viețuirii în captivitate, toate acestea și încă altele asemenea prezente simbolic în arta lui Liviu Șoptelea sunt puncte marcante în



reflecțiile filosofice și teologice, da teologice, ale ateului asumat Mircea Oprea, cel care aici se descoperă pe sine, mai mult decât în celelalte opere ale sale, drept martor sensibil și atent, dar și evaluator (să nu zic judecător) al evenimentului timpului său din clipa trăită, deși, cu admirabilă și poate neobișnuită modestie, își diminuează, chiar reneagă această calitate, fapt ce-i ridică valoarea observațiilor la cote greu de atins. Cotele modestiei sunt întotdeauna greu de atins!

Volumul lui Mircea Oprea este împărțit pe capitole, fiecare capitol începând cu un motto sau două (trei) aparținând unor nume mari din diferite domenii de activitate, motto ce ar vrea probabil să fie un leit-motiv pentru reflecțiile personale din acel capitol, dar fiecare capitol purtând ce cititor, așa cum o face o călăuză mistagogică sau un profesor abil, prin jocuri de cuvinte și sensuri unori, bazat pe constatări dar și intuiții pertinente legate de politică, morală, de mersul lumii, de ideea de destin și destinație, de stări și atitudini morale (ale autorului sau ale celorlalți), spre serioase reflecții despre natura și condiția umană și caracterul moral al acesteia la nivel real și ideal, spre căutări și dileme existențiale și metafizice, spre nevoia de metafizică în special.

Aceste lucruri sunt adresate parțial sau integral în strălucita postfață a autorului intitulată „Argumentum”, în care, fără să fie nevoie, dar ce mult binevenită, Mircea Oprea oferă cititorului o evaluare critică a Aforismului ca gen literar, unde acesta este prezentat atât ca sinteză a înțelepciunii populare sau private, educate, cât și ca dinamică menită să ardă, să provoace, să izbucnească, să genereze reacție, fapt care-i certifică valoarea intelectuală la nivel filosofic, moral, social. De aici ideea de subversiv. Ingenioasă conexie.

În pertinenta sa analiză a istoriei și funcției aforismului, purtând pe cititor prin Iisus din Nazaret, Tolstoi, Cioran, Nietzsche, Pascal, Jung, ș.a., Mircea Oprea atenționează și asupra manipulării aforismelor pentru câștiguri de cauză ținând de ideologii pe cât de diferite, pe atât de necesar de înțeles înainte de sucombare.

Mircea Oprea, cu alte cuvinte, oferă aici un eseu, o *rara avis* în domeniul criticii acestui gen literar.

Citind suculentele și substanțialele sentințe ale acestui volum, la nivel filosofic (chiar și ateu), teologic, epistemologic, psihologic, moral, mă pun eu însumi în situația studenților mei americani unde, în cadrul diferitor cursuri, pentru anumite examene, de mijloc de semestru sau de fine, o cerință era ca ei să facă o lucrare numită „reactionpaper” – să scrie reacții personale după lectura unei cărți studiată în acel semestru la disciplina respectivă pe care o predam.

Pe scurt spunând, reacția mea la cartea lui Mircea Oprea se poate rezuma la ceea ce în alte locuri am scris despre nihilistii Nietzsche și Cioran, anume că ateul inteligent și asumat se luptă din greu cu propriul său ateism în ceea ce privește nesfârșirea căutărilor și a întrebărilor. Cu alte cuvinte, în timp ce un credincios (orice religie, dar mai ales creștinism, în contextul nostru) are răspunsuri clare

la marile întrebări despre lume și viață, chiar dacă unele bazate doar pe credința în revelația religiei respective, aceeași credință, în știință, de exemplu, nu oferă aceeași stabilitate, același sens, ca în religie. De aici diferența: la marile întrebări ale vieții, credinciosul trăiește înrădăcinat solid în credință, iar ateul trăiește bătut de vânturile îndoielii cum autorul însuși mărturisește: „credința mea fiind încă îndoielnică și în știință, și în Dumnezeu” (p. 23).

Așa citesc eu volumul *Subversiv* al educatului și finului intelectual care este Mircea Oprea. *Subversiv* este cartea căutărilor, a întrebărilor care nu au niciodată un răspuns sigur. Trăiești, vorba lui Nietzsche, pe povârnișul vulcanului. Însă povârnișul nu este același atunci când ai credința că după moarte mai este ceva. *Non omnis moriar*, cum zice Horațiu. Ceea ce-mi aduce aminte de un dialog între Sf. Ignatie al Antiohiei (sec. II) și un ateu. Zice ateul: arată-mi-l pe Dumnezeu și voi crede. Zice episcopul: Ți-l arăt pe Dumnezeu, dar întâi, arată-mi tu, mie, omul! Și Mircea Oprea o spune, el, ateul, cu asupra de măsură. Omul nu este ceea ce se vede: nici carne și oase, nici măcar manifestări și atitudini. Este dincolo de toate acestea, deci cu atât mai mult Dumnezeu.

Inefabilul! Apofaza!

Mă voi opri aici asupra câtorva aforisme ce au de a face cu necredința sau credința în Dumnezeu, mai precis la relația ateism – teologie (unii ar zice ne-relația, deși, cuvântul ateism îl are pe Dumnezeu inclus – *Theos*).

În comentariul meu voi face diverse legături cu idei ce provin din alte lecturi, legături ce țin de domeniul filosofiei dacă acceptăm definiția lui Martin Buber despre filozofie ca fiind capacitatea de a face conexii, și, desigur, în acest caz, meritul este al aforismelor lui Mircea Oprea, ele stimulând necesara și utila gândire critică.

În afară de faptul că în unele locuri, în ateismul său, autorul face deliberate confuzii terminologice și de sens, ca atunci când scrie: „Sf. Pavel îmi spune: *Biserica este trupul lui Hristos*. Și tocmai asta-i răspundeam: Eu, cu gând curat, *prin trupul acesta păcătuiesc*, cu boală și vină” (p. 143), confundând metafora trupului sau un anumit fel de trup spiritual cu un oarecare trup absolut fizic, sau când, de asemenea, face o confuzie deliberată (sau poate nu?!) între credința în Dumnezeu și instituțiile acesteia, precum și, apoi, între aceste instituții și administratorii lor trecători (p. 211), și mă surprind astfel de confuzii la un om atât de subtil ca Mircea Oprea, singura scuză fiind aceea că vorbește în numele altora care chiar fac asemenea esențiale confuzii, totuși cu privire la ateism găsim interesante reflecții cum ar fi aceea care zice că „teoriile științifice [sunt] *religii pe termen redus*, e adevărat, dar cu habotnici la fel de duri” (p. 169).

Este adevărat că în multe feluri știința este dogmatizată, în acest fel ea abdicând de la calificativul „știință”, câtă vreme o teorie științifică este în mod inerent deschisă spre critică, înnoire, reformulare în funcție de noi interpretări, descoperiri și confirmări sau infirmări. Cu alte cuvinte, o

teorie științifică, în multe cazuri, rămâne doar o ipoteză până la noi și mereu noi confirmări.

De aceea în știință îndoiala este la ea acasă (*dubito, ergo sum*), în timp ce în religie certitudinea paradoxală reprezintă pilonul principal existențial, de aceea Sf. Ap. Pavel definește în acești termeni fenomenul credinței: „Credința este încredințarea celor nădăjduite și dovada celor nevăzute” (Evrei 11,1).

Mircea Oprea, sincer cu sine și cu alții, declară fără rețineri că „religia mea încă nu are Dumnezeu al cărui prim credincios să-i fiu” (p. 166).

Îmi place cuvântul „Dumnezeu” scris cu inițială mare, dar totodată această afirmație mă duce cu gândul la critica unui filosof ce, vorbind despre abolirea religiei într-o lume total secularizată, anticipează că va veni o vreme când vom avea o religie dar nu vom găsi un dumnezeu pentru ea.

Nihil sine Deo, spune proverbul latin, dar secularizării nihiliste i se poate spune că *sine Deo, nihil*.

La Mircea Oprea nihilismul total apare în ideea că însuși Dumnezeu, la urmă de tot, va muri și El. Aceasta ar fi „spaima lui Dumnezeu” (p. 145). Gândind astfel, autorul se arată a fi ceva mai blând decât Nietzsche care merge mai departe, el (tu și eu) omorându-l pe Dumnezeu pentru a-i lua locul. Da, numai că după ucidere l-a luat disepărarea și soluția finală a fost sinuciderea presupusului asasin. Deci nihilismul total.

Ideea citată mai sus este pe aceeași linie cu o alta aflată în volum potrivit căreia omul se ia de piept cu Dumnezeu când acesta, rebelul, făcut după chipul divin îl ia la întrebări pe Creator: „Tu, Tu cine te crezi?” (p. 19).

Asta amintește de Emil Cioran care scrie că omul a aspirat dintotdeauna să se elibereze de Dumnezeu și a reușit dincolo de cele mai îndepărtate visuri, devenind nu persoană, ci individ în sensul rău al cuvântului, o fractură, o fisură a Ființei.

Tot o influență din Nietzsche care spunea că istoria lumii se împarte în două: cea de până la el, și de la el încolo, Mircea Oprea, cu voită impertinență menită să provoace, să indigneze, să șocheze (ori să trezească din amănire) afirmă ceva asemănător și anume că el, „părtinitor și nedrept” (și aici este scuza, justificarea și ironia), împarte lumea în două: tot ce a fost până la el și apoi prezentul lui (p. 124). Viitorul nici nu contează, După mine, potopul!

Acest tip de egocentrism indică, de fapt, complexul instabilității interioare la care autorul face aluzie când vorbește despre resentimentul asupra propriei ființe (din nou ecouri din Nietzsche) dar păstrarea aparențelor (p. 253), fapt ce poate denota atât o formă de nihilism, cât și o schismă interioară, schismă care în alți termeni poate fi numită schizofrenie (căci asta este schizofrenia, schismă interioară, dedublare). Sigur, autorul vorbește despre om, în general, așa cum filosoful american A. Heschel vorbește când afirmă că omul, pe dinafară arată frumos, puternic, stabil, dar în interior este vulnerabil, mereu în prag de prăbușire. E Cioran o spune mai acid, în viziunea sa: violența omului nu provine din vigoarea lui, ci din debilitatea lui,

sau când afirmă că ceea ce ne aruncă în acțiune este, de fapt, debilitatea și inadaptabilitatea noastră.

Despre violența și ferocitatea umană (*homo homini lupus*) atrage atenția autorul când atinge problema pornirii omului spre vânărea semenului și concludă că „omul încă nu-i *animal domestic*”... „mi-i frică să-l am aproape și ca *animal de companie*” (p. 16).

Compararea omului cu animalul, într-o antropologie degradantă, este veche; deja Aristotel spunea că omul este un animal social (*zoon politicon anthropos*), sau cel puțin așa s-a cam tradus mereu, deși *zoon* nu înseamnă neapărat animal, ci mai degrabă *ființă*. Adică ființă de cetate, ființă civilizată, ieșită deja din pădure, din sălbăticie.

Dar definițiile zoologice date omului au continuat de-a lungul timpului, fapt care îl face pe A. Heschel să spună că omenirea a atins punctul fără de întoarcere al animalității, deși opusul umanului nu este animalul ci diabolicul, și de asemenea că ne comportăm ca și cum domeniul animal ar fi paradisul nostru pierdut. Și Mircea Oprea o spune tăios: „Când bestia din om dă afară din cușcă, mă retrag dincolo de gardul înalt, în grădina mea zoologică” (p. 124).

Dar tot zoologicul!

Nikolai Berdiaev explică fenomenul și avertizează asupra consecințelor în termeni teologici: uitând că este chipul lui Dumnezeu, omul ia chipul lucrurilor din jur, în acest context, al animalului, așadar dezumanizându-se și bestializându-se, fapt ce devine idolatrie și care tip de idolatrie duce chiar până la divinizarea bestialului.

Această stare de lucruri, degradarea umană și scufundarea sau mai degrabă pierderea în nihilism o observă și A. Heschel când, implicând ideea de religie, nevoia de transcendent, avertizează că existența fără transcendență este un mod de a fi unde lucrurile devin idoli, iar idoli monștri, dar are de a face și cu un alt tip de transcendență, la nivel uman, când, așa cum filosofează Roger Garaudy, cel de lângă mine, „tu”, reprezintă transcendența mea și de aici un întreg mod de a fi, altfel de a fi, din partea mea. Mircea Oprea știe acest lucru când scrie: „*Celălalt* – omul de la granița mea cu lumea. Același *celălalt* îmi va fi și limita mea în fața lumii” (p. 100).

Sigur că întotdeauna dincolo de frontieră se află un întreg univers necunoscut, sau puțin cunoscut, poate bănuț, dar mereu provocând la cunoaștere. Și totuși, față de cel de peste gard și tu ești un *celălalt*, un străin chiar, așa cum citim în alt aforism: „Pentru voi eu sunt *celălalt*... mă văd și eu din *partea cealaltă*, ca pe un *străin*. Încă aștept să-mi spuneți *cine sunt eu*” (p. 169), amintind astfel de o interesantă reflecție a lui Guillaume Apollinaire care spunea că depinde de cel care trece ca eu să fiu mormânt sau tezaur, ca să tac sau să vorbesc.

Sigur că *celălalt* ca transcendență a mea reprezintă doar o prefigurare, esențială, se înțelege, a alterității lui Dumnezeu față de mine. Marele teolog protestant Karl Barth ar spune că pentru mine, Dumnezeu este *totalmente celălalt*, nu doar celălalt pur și simplu. Și totuși, *abyssus abyssum invocat*! Celălalt tinde spre cel care este *totalmente*

celălalt, așa cum adevărul meu relativ tinde să se „topească” în Adevărul absolut, fie și trecând prin pragul morții care, cum teologic scrie Mircea Oprea, nu desființează ființa (de aceea este atât de inadecvată expresia „a trecut în neființă” când unii se referă la moartea cuiva). Iată aforismul: „Și mort și viu acel om e o personalitate continuă, clipă de clipă, fără pauze, iar moartea e doar un prag spre înțelegerea sa mai deplină” (p. 24).

Deci *dincolo* va fi revelația deplină; aici, vorba Sf. Ap. Pavel, cunoaștem ca-n oglindă, și așa zice chiar, ca într-o oglindă aburită.

Autorul are dreptate când spune că moartea nu este des-ființare, ci doar prag spre o nouă condiție existențială: „Clipa din urmă, prima literă din alfabetul eternității” (p. 22), scrie el minunat, fapt ce aduce aminte de o altă metaforă superbă a Sf. Părinți care spuneau că intrarea în veșnicie înseamnă intrarea în ziua a opta a facerii lumii.

În baza acestei convingeri, contrar asumptiei autorului conform căreia credincioșii se tem de moarte (p. 191), de fapt aceștia nu se tem de moarte. Că există tot felul de credincioși asta este altă problemă, dar la propriu vorbind, adevăratul credincios nu se teme de moarte, știind că moartea este pântecul învierii. Și Mircea Oprea știe bine acest lucru, deoarece, parafrazându-L pe Iisus Hristos care spunea că grăuntele de grâu când cade în pământ, de nu va muri, rămâne numai el, iar dacă va muri aduce multă roadă (Ioan 12, 24), scrie că moartea omului este ca o „sămânță prea coaptă” ce dă la timpul cuvenit „colțul răsadului de veșnicie” (p. 188).

Aș încheia aceste câteva reflecții cu un „subversiv teologic” al lui Mircea Oprea despre dumnezeirea Logosului: „Cuvântul”, citim, „splendoare fără trup, vine de la Dumnezeu ca să putem vorbi de El” (p. 59). Sigur, așa este.

Dumnezeu l-a făcut pe om după chipul Sf. Treimi, deci implicit și după chipul Cuvântului, de aceea omul este ființă logocentrică, de aceea, contrar a ceea ce spunea un gânditor: cuvântul i-a fost dat omului ca să-și ascundă gândurile, cuvântul i-a fost dat omului tocmai ca să-L mărturisească pe Dumnezeu, dăruitorul, devenind astfel ființă doxologică în ambele dimensiuni ale existenței sale; pe orizontală cu semenii și pe verticală cu Dumnezeu.

Și pentru cei care nu vor avea cartea în mână, ci doar acest modest text de întâmpinare, iată câteva frumuseți pornite din sufletul acestui autor care știe să transforme obișnuitul în splendoare:

„E plin oceanul de picături, niciuna asemenea alteia, deși ochii mei nu le deosebesc” (p. 14).

„Am gânduri contradictorii și atât de violente împotriva mea încât, dacă le-aș traduce în gest și faptă, aș fi ca elicea ce s-a urcat la cer lăsându-și pe pământ elicopterul” (p. 17).

„Curioasă din fire, vrabia se apropie de mine până la limita ei de siguranță. Să fi putut păstra și eu această distanță față de semenul meu, ce înțelept aș fi fost” (p. 19).

„Să-mi scriu sinceritatea ar fi nepotrivit, ca și cum aș ieși în oraș în papuci și halat de casă” (p. 21).

„Neîndemânatic cum sunt, mă împiedic și de mine însumi, și când nu fac nimic” (p. 55).

„Trece vântul peste fața mea încât aș spune că l-am văzut. Bate vântul prin gândul meu încât aș zice că l-am și gândit” (p. 36).

„Toate clipele există în mine ca într-un singur trup – al timpului prezent, trupul meu de carne și spirit” (p. 127).

„Arta lui e să cioplească piatra pe dinăuntru. Cine va vrea să-i vadă opera va trebui să pătrundă piatra fără s-o spargă” (p. 167).



Grafică de Liviu Șoptelea la cartea „Subversiv” de Mircea Oprea

In memoriam Ancelin Roseti: Vitrina cu jucării triste, o antologie Junimea

După moartea timpurie a lui Ancelin Roseti, editura Junimea a publicat o antologie (2022) – *Vitrina cu jucării triste* – din cele trei volume de poeme apărute în timpul vieții sale: *Imperiul mālului*, *Împăierea lumii* și *Fericit pe la colțuri*, cu o prefață (*O năzuință vizionară*) semnată de Gheorghe Grigurcu și câteva note critice, la final, ale lui Lucian Vasiliu, Niadi Cernica, Liviu Apetroaie, Dan Bogdan Hanu, Daniel Corbu și Dumitru Mureșan. Gestul nobil al celor de la Junimea a continuat cu o recentă carte publicată postum, *Sunt eu, Algahton!* (2023).

Ancelin Roseti a fost un poet discret, și-a publicat cărțile la edituri prea puțin sonore; cu toate acestea, trebuie, chiar și după moartea sa, ca versurile sale întunecate, de o sensibilitate ascunsă după revoltă și scrâșnet din dinți, să fie cunoscute, să se scrie cu seriozitate și lipsă de părtinire despre opera sa densă, complicată, de multe ori, concentrată și obscură, dar de o mare forță vizionară, mai ales în volumul de debut, *Imperiul mālului*. Atmosfera pe care o configurează aici Ancelin Roseti este a subteranei din scrierile lui Dostoievski, a lumii orbilor pe care o denunța Fernando Vidal în *Despre eroi și morminte* de Ernesto Sábato, lutul creației devenit „mâl”, o cloacă, un imperiu al disoluției în rău. Creația întreagă s-a transformat fatalmente sub auspiciile libertății omului, „trupurile umblau buimăcite”, „cuvântul [...] otravă este”, „limba [e] lichidă”, pare că omul alege greșit, închinare la idoli, vanitate, orgoliu, „glorie oarbă”, servitute, toate stihile care pot fi imaginate sunt declamate într-un discurs prolix, în prozo-poeme care amintesc de cele ale lui Henri Michaux sau ale concitadinului pe care îl admira nespun, Christian Simionescu. Vocea poetică îl acuză, în principal, pe insul dual, peste care masca ipocriziei și a deșănțării s-a lipit iremediabil, condamnă lipsa autenticității, a slugărniciei, a lichelismului: „pe umerii minciunii stă mantia pestriță a servituții”. Îngrozit și sedus, deopotrivă, de cloaca existențială, omul revoltei în fața condiției de muritor adoptă nihilismul retoric: „Noaptea descrește în mine. Mă nasc fără rost. Pendulul vibrează în pieptul strămoșilor mei. Nu pot lua parte la acest război spre care mergeți voi toți/ [...] În empiru s-au săvârșit fărădelegi? – aceasta-i întrebarea/ O naștere sub jurământ este mai sigură. Câte măști se strâng pe fața ta într-o viață de om...!” (*Atât de muritor...*) Mălul atrage prin inconsistența sa, seduce ceea ce e vulnerabil și indecis, ispitind cu „luxul prăpastiei și-al prăbușirii”, omul, în esența sa, e un nebun din rănile căruia „izvorăște mālul ca o victorie”, cu nimic mai prejos decât poetul care a deconspirat condiția prăbușită a umanității, „negustor de iluzii”, muritor și el...

Împăierea lumii păstrează revolta volumului de debut, într-un lirism mai ordonat estetic: „E-o dimineață de carne vie,/ e o copită de taur ce spală în pământ imaginea lumii, până/ când din tâmpla mea țâșnesc sărbători, pulsând algoritmic, până/ când din gura mea uitată de țipăt cresc iaduri ce se ascut/ și se topesc în filamentele ființei,/ până când, de pe chip, îmi alung toate măștile...”

(*Necrolog la moartea unui cuvânt*).

În plus, se liniștește în elegie: „E ca și cum mi-aș rosti numele și-n vocea mea s-ar sparge întreaga vitrină de jucării triste a lumii – sau poate că e numai tristețea mea, și inimii i se năzare fericirea...!” (*Vitrina cu jucării triste*) Revolta este îndreptată aici punctual spre omul desacralizat sau fals creator de sacru, dar, uneori, și împotriva celor învăluți în vanitatea literatului elitist. Poetul se dezice de tot: „Luați-mi steaua încrețită din frunte,/ Și dați-mi un pește pe măsura osului din gât!” (*Cheia din broasca țestoasă*)

Spre deosebire de volumul de debut, în care vocea poetică fuziona cu identitățile pe care le deconspira în zădărnicia mântuirii, în cel de-al doilea, cerul pe care îl considera lipsit de libertate în „imperiul mālului” devine o platformă hamletiană a imposturii și a crimei. Poetul este actorul care pune în scenă un spectacol al cuvintelor cu forță cathartică: „Stau la căpătâiul cuvintelor/ iau inima, o scuip și-o pun la loc,/ și inima începe să urle...” (*O tigvă cu vocea pițigăiată într-o zi de bălci*). Damnarea e declamată tot teatral: „Nu vând nimic,/ nu cumpăr nimic! – îmi sunteți atât de indiferenți, încât/ v-aș putea lăuda:/ „Poate-mi găsiți și mie totuși un post de sufleur la capătul poetic al lumii –!” (*Cina cea de taină*). Sau: „[...] „patrie a oricărui fel de poezi/ și/ patrie a scuipătorilor și-a visătorilor în lanțuri, și a tuturor/ celor ce-și câștigă pâinea visând.../ O! neîntreruptă patrie a acestei Lumi Împăiate,/ Gata, mută-ți fundul cât acolo...!/ –/ Eu mă retrag în colivia mea,/ cu toți dumnezeii mei și cu toate lichelele mele.” (*Gata...*)

În ultimul volum antum, *Fericit pe la colțuri*, Ancelin Roseti își permite devoalarea tandreții în poezii de dragoste de mare sensibilitate. Iată primul text care deschide volumul, o bijuterie lirică. „...Și nu departe de tine gura mea mușcătoare te cheamă, până noaptea târziu, acompaniată de orchestrele marilor naufragii, însângărând bârlogul zeilor ce sapă lumea la gleznele tale. Lungi zvonuri de tămâie și viespi îmi urcă șira spinării, sărbătorindu-te în fel și chip,/ acum când trupul meu se îndreaptă spre tine, cărat de tălpile armatelor învinse ce vor intra odată cu zorii în oraș./ Să plec!... Să rămân!... Să scriu de un număr sfânt de ori memoriile abatorului din fluierul căruia, ca un dumnezeu, mâna mea se adapă...!/ –/ Despre toate acestea am ținut morțiș să ai cunoștință, Femeie!” (*Zvonuri de tămâie și viespi*). E adevărat, spaima de măști, de condiția muritorului corupt se insinuează și aici: „«Ce tot vă spetiți pe sub măști, scuipând sâmburi de măr de la facerea lumii încoace?» –/ ... Și eram/ sau nu eram fericiți?...” (*Spetiți pe sub măști*) Cu toate acestea, e un lirism debordant, plin de vitalitate, revolta se arcuiește în ironie, o pace specială dispă mālul existenței în trup care devine spiritualitate prin iubire.

Poet incomod, dar talentat și imprevizibil, Ancelin Roseti a scris precum a trăit: cu patimă, cu înrâncenare, fără compromisi sau experimente facile de dragul faimei.



Dramatism și candoare într-un roman de iubire*

Se știe că fiecare carte este o provocare, atât pentru scriitor, pentru cititor și de bună seamă, și pentru critic sau recenzent. A răspunde acestei provocări este un act de bunăvoință, de deschidere și de comuniune cu personajele și situațiile existente în carte. Cartea te îmbogățește și, pe lângă un oarecare confort spiritual îți adaugă la propria personalitate, câteva straturi de lumină și culoare, ca să-ți întregască făptura.

Dumitru Lunțaru, ajuns la vârsta deplinei maturități, întreprinde o incursiune în trecut, în anii copilăriei și ai adolescenței, punctând în memorie etapele cele mai importante, în felul acesta făcând unele asociații cu viețile unor cunoscuți, și comparându-le, pentru a găsi unele similitudini. O astfel de călătorie inițiată în timp, e de natură să provoace emoții (încă!) și sentimente apropiate celor inițiale, chiar dacă nu se ajunge la aceleași trăiri. Totul învăluit într-o perdea de nostalgie, așa cum îi stă bine oricărei amintiri.

În călătoria lui, autorul pornește de la strămoși, veniți cu turmele de prin părțile Rarăului. Și poveștile de acum un veac au protagoniștii lor. Neculai Lupan, tânăr oier în anul 1926 se statornicește la Comarna, în câmpie unde își cumpără pământ, vie și livadă pentru a-și încropi o gospodărie. Și chiar o face în următorii ani.

În povestirea vieții lui Neculai Lupan, autorul se folosește de unele regionalisme și expresii rare, precum: nu dăduse prin băț, l-a colăcit, alte toloace, foșalăi, gudiță, cășlegile de iarnă, răzlogi, măgăreața a căzut pe țărani..., băzdăgăanii,

handralaucele, chifligesc, se lehametise de viață, bortificiu, puigan, coromâslă, cofăel, se strofoca, vădăoilor, să-i zgârme, cotună, trupul se hrentuise, se va oploși, hudițele satului, mlădoace buiece, târnațul prispei, gurguțala, se frăsuia, târmojise, hâșcăiți de viață, zgihuit de vânturi, haloi-măs, matrafoxat, te gurguți, sitișcă, ș.a.

Desigur, autorul este un bun cunoscător al tuturor obiceiurilor, datinilor și rosturilor vieții muntenilor, astfel încât, întreagă povestirea să fie o frescă veritabilă a vieții rurale din urmă cu un veac. Ritualurile transumanței, ale coborării și iernării turmelor la șes, împreună cu păstorii lor sunt descrise în amănunt, cu oarecare farmec scriitoricesc. De la oierit și păstorit, la pomicultură și viticultură, toate

activitățile sunt cunoscute și descrise cu mare talent narativ. Obiceiuri îndătinat în lumea satului sunt păstrate cu sfințenie, în special cele legate de puritatea și perpetuarea speciei în același neam. Pentru aceasta, mamele și bunicile au grijă ca feciorii să aleagă fete apte să le ducă neamul mai departe. Fetele sunt învățate toate tertipurile cu care să atragă feciorii, în vederea unei căsătorii sănătoase. „Starea materială și vigoarea neamului erau pietrele de temelie pe care se întemeiau familiile”, spune autorul.

Povestea Mărgărintei și a soțului ei, oierul Ion Păcurar ar părea una obișnuită, dacă nu ar avea unele trăsături de specificitate. Căsătorie fără iubire, fără implicare din partea Mărgărintei, spre mâhnirea lui



Ion Păcurar și morcotelile lui permanente. Amândoi știau că greșiseră în alegere. Și tot fără dragoste fuseseră zămislîți și copiii, doi băieți, Neculai și Ionel. După nașterea copiilor Mărgărînta se ofilise vizibil. Era din ce în ce mai nepuțincoasă cu treburile gospodăriei și n-o îndemna inima la nimic. Nici Ion Păcurar nu mai era ce fusese, adică un flăcău zdravăn, arătos și muncitor. El devenise acum un țăran amărât de la câmpie, cu sufletul încrâncenat. Și pe măsură ce Mărgărînta se stingea încetul cu încetul, Ion devenea tot mai închis în sine, mai străin de casă, de copii, de nevastă. Când Mărgărînta s-a stins, a fost ca o răsturnare a vieții lui. Și-n timp ce o plîngea toată noaptea pe prispă, își modela noua viață în minte, trasându-și viitoarele direcții. În morământarea a fost simplă și tristă, ca și viața femeii care abia închisese ochii.

Asociații de cuvinte neașteptate, metafore proaspete, alte mijloace de expresie, fac din lectura cărții, una plăcută, antrenantă, în pofida subiectului, care te conduce spre tragedie. Ex. „Se simțea ca un mînz fătat pe gheața subțire și lucie a unui iaz”; „Prin moartea mamei copilul pierduse firisorul de ață, aflat deasupra sa, de care se agățase până atunci”; ș.a. În fond, este vorba de o frescă a satului românesc de dinainte și de după război, cu toate elementele constitutive: viața grea, muncă așisderea pentru supraviețuire, puține bucurii, datorii împovărătoare la stat, îngrădirea unor drepturi ale țăranilor, nenorociri, boli, drame personale, etc. Dar toate acestea pot fi trecute mai ușor, dacă există o comuniune familială, cimentată prin copii. În cazul acesta, nu exista.

Din când în când se aude vocea auctorială care relatează întâmplările trăite de această familie, despre Ionel – băiatul cel mic al Mărgărîntei, prietenul autorului. Pretextul pentru autor de a scrie această carte, în care elementele referențiale se amestecă și se cer delimitate. Un personaj important în această primă parte a cărții este Maranda, vecina și ruda apropiată, un adevărat termometru al locurilor, care își asumă grija Mărgărîntei încă de la o vîrstă fragedă și în continuare, pe cea a lui Ionel, după moartea mamei lui. Femeie iute, vrednică, aprigă, dreaptă, ea se implică în aceste drame și caută să îmblânzească puțin lucrurile între tată și fiul cel mic, între frați, între cei doi soți, Ion și Mărgărînta, fără prea mare succes însă. Autorul însă, înaintează și unele reflecții pe marginea societății, moralei, solidarității umane, mai pregnantă în mediul rural decât în cel urban. Considerații de ordin psihologic și moral apar peste toată desfășurarea narațiunii.

Și tot din galeria cu portrete, o aflăm pe Șalauca cea bătrână, căreia autorul îi dedică un spațiu destul de generos. Este prototipul femeii de țară, cu principii sănătoase de viață, ajunsă la o vîrstă matusalemică, dar care și-a păstrat acuitatea gândirii, forța organizării gospodăriei, și atribuțiile unui șef de trib sătesc. Avea o mare putere de judecată. De voința ei au depins toate hotărârile și schimbările în viața urmașilor.

În afara urmăririi cu obstinție a firului povestirii, autorul introduce pasaje întregi cu meditații și considerații proprii, pe anumite teme, cum e cea a conceperii in vitro a copiilor, sau pe tema familiilor procreative, dar și altele privind chiar etimologia unor cuvinte. De asemenea, considerații pline de

înțelepciune asupra vieții și morții, dar și a dragostei dintre soți ori dintre părinți și copii. De oarecare însemnătate sunt și reflecțiile cu privire la credință și tradițiile religioase îndătinat. Dar și reflecții filozofice despre Timp și Materie, despre Om ca entitate, etc.

Narator iscusit, Dumitru Luntraru pune accent pe detalii. El descrie cu acuratețe și vădită aplecare, evenimentele și situațiile întâlnite ori doar închipuite în oaza satului, pe care, de bună seamă îl cunoaște foarte bine. Descrierile au accente monografice. Mai mult, ca un fin psiholog, el se ocupă și de partea spirituală a persoanei umane, analizând fibrele intime, ca un doctor de suflete.

Expresii filozofice de genul: „Timpul naște vieți și tot el le omoară, el stârnește zăzani și tot el face pace. În el încapă tot”; dar și parabole, cum e cea a pomișorului cu viitoarele lui ramuri, se întâlnesc frecvent în carte.

Și relatarea vieții acestui mezin al lui Ion Păcurar și al Mărgărîntei, constituie adevărata substanță a cărții de față, începând cu studiile la școala de băieți din dealul Copoului ce pregătea învățători. Autorul urmărește cu atenție traseul vieții acestuia și în calitate de prieten, așa cum a anunțat încă din scurtul cuvânt înainte.

Este Ionel un fel de prototip al copilului de țară, ajuns în oraș, la studii, cu dorința de a deveni învățător sau profesor și a se reîntoarce în satul lui, să-i învețe pe alții tot ceea ce a acumulat în perioada școlii? Da, poate fi și astfel interpretat.

Autorul face o panoramă a situației politice, economice a României de după cel de-al 2-lea război mondial, perioadă foarte tulbură pentru păturile sărace ale țării, muncitori și țărani, mici meșteșugari. Totul explicat și argumentat cu mijloacele informării și documentării amănunțite existente în ziua de azi. Evenimentele care s-au succedat, politica țării care i-a împărțit pe țărani în chiaburi și țărani mijlocii sau săraci, i-au adus lui Ionel Păcurar, excluderea din școala în care abia se acomodase, tocmai în anul în care trebuia să termine școala. Nu numai despre soarta copiilor de țărani-chiaburi este vorba, dar și de situația învățământului în acea perioadă nefastă a instalării regimului comunist. Autorul descrie în amănunt, dând exemple concrete, de copii care au fost dați afară din școli și nu au mai fost primiți nicăieri pe motivul sus amintit: părinții aveau locomobilă, cazan de țuică, prăvălie, batoză, etc. bunuri considerate a fi doar în gospodăriile chiaburilor-țărani.

„Adevărat este, – specifică autorul – că nici părinții și nici copiii acestor pături sociale năpăstuite de partid nu se vor opune industrializării României, ci numai metodelor și ritmului prin care aceasta se va face”. Și adaugă: „Multora dintre ei li s-au tăiat atunci aripile, adică visele și posibilitatea de a zbura, de a reuși în viață. Multora le vor trebui ani de zile pentru a se redresa. Mulți nu vor mai reuși, rămânând mici funcționari pe la primării sau alte instituții. Altă parte, cei rămași cu 7/8 clase au ajuns muncitori pe numeroasele șantiere ale patriei sau în multele unități industriale”.

După ce Ionel Păcurar a fost dat afară din școală pentru motivele amintite, el nu s-a descurajat, a susținut examenele de diferență la o altă școală și s-a înscris la fără frecvență în clasa a XI-a.

De multe ori autorul deconspiră ceea ce se va întâmpla în viitor cu eroul său, Ionel Păcurar, vorbind chiar și despre moartea lui. E un procedeu mai rar folosit, acela de a anticipa evenimentele.

Un punct important în economia cărții este spovedania lui Ion Păcurar în fața mamei sale, a soției și a câtorva rude chemate anume, cu două zile înainte de a-și pune juvațul de gât. Sufletul lui era încărcat și nu mai putea suporta apăsarea aceasta. Într-un fel, confesiunea lui este și un fel de circumstanță atenuantă la păcatele pe care le făcuse, din ură și răzbunare. Autorul începe cu relatarea contextului în care s-au petrecut evenimentele, respectiv anul 1946, an străbătut de o secetă cumplită și o foamete pe măsură. Existența a devenit îngrozitor de grea. Peste toate acestea, acționau bande de hoți care prăduiau tot ce le ieșea în cale. Una din aceste bande acționa pe Drumul Hoților. Și cum-necum, Ion îi mărturisește mamei sale fărâdelegile săvârșite, în pedepsirea hoților care au violat, au ucis și au jefuit mulți oameni. El folosește procedeul stilistic poveste în poveste și în spovedania lui Ion Păcurar în fața mamei lui, se află o veritabilă poveste despre crimele de odinioară săvârșite în stil haiducesc prin pădurile Vladnicului și pe Drumul Hoților. Dar și răzbunările rudelor celor uciși, n-au fost mai blânde.

Obiceiul de a te spovedi în fața bătrânilor familiei este, desigur, pentru ca penitenții să-și poată descărca sufletul, fără ca să fie mântuiți prin aceasta, pentru că sacramentul nu este valid. El trebuie făcut doar în fața ministerului sacerdotal, numai preoții având această putere dată prin ungerea preoțească, de a ierta păcatele și de a absolvi penitentul. Ca dovadă că Ion Păcurar avea încă sufletul tulburat și de spaima de a nu fi trimis la închisoare pentru omorurile săvârșite, i-a încolțit gândul de a-și lua viața, înainte de a fi arestat.

În toate aceste relatări, vocea auctorială se face simțită permanent, uneori deconspirând cele ce vor urma precum și modul în care autorul va interveni cu altă și altă istorisire. Ba chiar el împinge acțiunea până în contemporaneitate, prin anii '90, când Reta vine la înmormântarea lui Ionel. Pasaje întregi, anticipative sunt descrise și deconspirate privind viața și evoluția eroilor săi. Autorul este și un portretist redutabil, alcătuind portrete admirabile, al lui Ionel Păcurar, al Retei, fiica învățătoarei Aspazia Hasnaș, căsătorită cu unul din urmașii boierilor Mandoca de la Dealul Cucoanei.

Aflăm cum, pe când era student, Ionel Păcurar se îndrăgostește de Reta. Fata îi face un fel de genealogie a familiei ei și aici iese în relief talentul de monografist al autorului, care se bazează pe date și fapte reale petrecute în urmă cu sute de ani. Prin aceste istorii ale familiei Retei, autorul realizează o frescă a societății de după război.

Poveștile iscate din povestea în sine, aduc în imaginația noastră oameni și caractere, cum sunt cei doi Piscu, tată și fiu, Lucreția Carapan, Bahadâr, Safira, moartă de timpuriu, pe lângă personajele principale, Ion Păcurar și Mărgărinta. Povestitorii se schimbă mereu, când Ionel, când baba Tinca, când Margareta, când Ion Păcurar. Când amândoi, Ionel și Reta, completându-se și adăugând, ceea ce nu știa celălalt, având în vedere trecutul comun al familiilor lor.

Însă dragostea dintre Ionel Păcurar și Margareta Mandoca, nu va avea sorti de împlinire, din pricina uneltirilor

și planurilor mamei ei, care visa pentru ea un viitor îndesulător. Și pentru aceasta, era în stare să sacrifice prezentul pe care-i trăia fata, alături de Ionel. Autorul se preocupă de profilurile spirituale ale celor doi eroi, Ionel și Margareta, proveniți din medii diferite, dar care au dovedit o dragoste sinceră, neîmplinită încă.

Un cuplu tragic care înainte de a-și trăi pe deplin iubirea, au trăit moartea civilă, moartea visurilor, așa cum spune autorul: „Mai dureroasă, mai profundă și de mai lungă durată este moartea psihică, moartea visurilor. Speranța și visul sunt două aripi datorite omului pentru a zbura în spațiul și timpul limitat al vieții terestre. Când aripile ard, moare omul. Rămâne animalul, ființă care nu poate visa“.

Pasaje întregi descriu feeria naturii cu un condei exersat, muat în pulbere de cerneală stelară. În aceasta, Dumitru Luntraru este neîntrecut. Unele scene par cinematografice, atât sunt de perfecte.

Toate ar fi fost bune și frumoase, urmându-și cursul, dacă nu s-ar fi strecurat între ei, Piscu cel tânăr, care râvnea la mâna Margaretei Mandoca. Gelozia lui, văzând cum evoluează relațiile între Ionel și Margareta, nu cunoștea margini.

La final, autorul ne privează de cele mai pure scene de dragoste dintre Ionel și Margareta, propunându-ne finaluri diferite, sub forma a două epiloguri.

Povestea de dragoste dintre cei doi relatată autorului chiar de Ionel Păcurar, are un final trist, pe care autorul își propune să-l redea, cât mai fidel. Scriitorul pregătește îndelung tere-nul pe care se va desfășura tragedia, anunțată cu mult înainte, așa încât, cititorul așteaptă nerăbdător deznodământul.

Complotul Aspaziei cu Piscu a dat roade, cu ajutorul somniferului preparat de mamă, în care picurase o cantitate de cantarină. Cert este că, o dată adormită, Reta nu a mai știut nimic până dimineată când a constatat urmele odio-sului gest al tânărului, cu o săptămână înainte de nunta ei cu Ionel. Asta le-a distrus complet viețile, reputația și toate relațiile de până atunci. Toate visurilor lor s-au năruit. Piscu a fost arestat iar mama Aspazia a rămas cu păcatul participării morale la violul fiicei sale, pregătind cu grijă circumstanțele, după propriile planuri. Toate acestea aveau să aibă un deznodământ cât se poate de trist. Presiunea acumulată, rușinea, durerea pierderii logodnicului, mârșăvia mamei sale care fusese complice la viol, ba chiar instrumentase împrejurările folosind substanțe chimice, narcotice, au dus-o pe biata fată la un act de deznădejde suprem. Ea își va lua viața, otrăvind-se cu verde de Paris. Astfel, din tot ce fusese frumos și chiar sublim în dragostea ei curată, s-a ruinat dintr-o ambiție a mamei de a-și mărita fata cu o partidă care era mai bună decât studentul sărac, viitor profesor. Socoteli greșite și monstruoase.

Și până la urmă, la finalul cărții, așa cum se întâmplă cu marile creații, rămâi cu o nostalgie că s-a terminat prea repede deși ai fi vrut să mai continue. Ori să aibă alt final. Acesta este semnul valorii și importanței ei. Romanul poate fi transformat într-un document-dezbateri pe tema relațiilor dintre tineri, dar și a relațiilor dintre părinți și copii, unde fiecare vrea să-și impună voința.

* Dumitru Luntraru, *Timpuri și vieți*, roman, Editura Stef, Iași, 2023

O elegie originală de profundă sensibilitate

Consacrată și apreciată ca traducătoare, Lidia Vianu, se dovedește în cele din urmă și o scriitoare adevărată (poetă, prozatoare, critic literar), discret ascunsă, până mai ieri, în umbra renumelui câștigat în spațiul traducerii din și în engleză, a profesoratului și a conducerii de doctorate, în domeniul literaturii britanice moderne și contemporane, la Catedra de limbă engleză a Universității din București. Inițitoare a *Masteratului pentru Traducerea Textului Literar Contemporan*, dar și a activei Edituri online, *Contemporary Literature Press*, a aceleiași Universități; autoare de manuale universitare elaborate după metoda originală, Lidia Vianu.

Posedă o fișă de activitate de traducere și de metodică, dar și de creație literară impresionantă. A publicat peste 20 de volume de critică, printre care *The AfterMode și T.S. Eliot: An Author for All Seasons*. Mai multe volume de poezie și două de proză. A publicat de asemenea *Metoda Lidia Vianu* în șapte volume: *Smile and Learn!* A tradus în limba engleză și în limba română aproape 100 de volume. Pentru *Marin Sorescu, The Bridge* (2004), apărută la „Bloodaxe Books“, a primit premiul *Poetry Society* din Londra pentru traducere de Poezie. A publicat *Censorship in Romania* („Central European University Press“).

Romanul *Prizonieră în oglindă* (1993), revizuit (2022), a produs o revelație recunoscută în literatura română actuală. Într-o cronică din *Vatra* (nr. 5-6 / 2023) notam, printre altele, impresionat de expresivitatea discursului epic imbricat cu momente lirice captivante, că romanul parabolic și polimorfic, *Prizonieră în oglindă*, scris la fața locului și a timpului, în plină dictatură, scos de la sertar, putem spune,

și publicat în 1993, apoi revăzut pentru a doua ediție, este unul venerabil și încadrabil meritoriu între romanele bune ale anului tipografic 2022, al literaturii române actuale.

Am primit nu de mult timp poemul lirico-epic, bilingv (engleză-română), *The Wind and the Seagull / Vântul și Pescărușul*, titlu condimentat și cu varianta franceză, *La Mouette et le Vent...* (Editura Eikon, București, 2022). Autoarea, Lidia Vianu, apreciază cu modestie că este o simplă poveste de dragoste, ca foarte multe altele și ne îndeamnă frust în segmentul prim al acestei scurte autoprezentări să simțim „fiecare sunet al ei – doar atât“. Și n-o face aleatoriu, ci bazată pe calitatea simfonică a expresiei lirice din această elegie invazivă care incumbă în final un alt îndemn sapiențial și sensibil: „Să vă umpleți sufletul cu o comoară pe care, cu cât o dăruieți mai multora, cu atât va crește în voi“.

Poemul în proză constituie o mare explozie de sentimente și de imagini poetice inimitabile, pe care Lidia Vianu le lansează în lume, după sechestrarea atâta vreme în sertare din timiditate provocată de omenescul bun-simț. Pot mărturisi cu totală convingerea, ca și lingvistul, matematicianul și muzicianul Gabriel Altmann, că nu mă puteam opri din citirea acestui discurs captivant care „exprimă tot, este profund poetic, fizic, ezoteric, absolut tot“. Iar Stelian Țurlea accentuează cele spuse despre producerea de către lectura poemului „a unei senzații copleșitoare, rar întâlnită“, fiind greu de ales un citat convingător. Alexandru Colțan decretează calitatea operei de „poetică a dublei mișcări a gândirii“, care invită la o „lectură dinamică“.

Mă raliez acestor câteva aprecieri critice avizate și mărturisesc că totul este încastrat în caratele sincerității și

ale axiologiei literare, pe care ni le oferă lectura integrală a poemului.

Înainte de pătrunderea în labirintul complex al poemului de dragoste, trebuie să-mi expun opinia despre translatarea în limba engleză. Exemplaritatea traducerii sfidează sintagma arhicunoscută, *traduttore traditore*, și ne impune impresia unei a doua scrieri în cea de a doua limbă ridicată la rangul de „maternă”, riscând calificativul, pe care ni-l dictează activitatea de o viață a Lidiei Vianu în acest spațiu lingvistic anglofon.

Sumarul cărții conține un singur prozopoem coerent, cu accent pe lirism, extins și etalat în cele patru cicluri: *Zidul*, *Vântul și Pescărușul*, *Lasă poemul să te schimbe până ești tu* și *DuhUmbră Aură Flacăra Lumină*. Precedate de variantele în engleză: *The Wall*, *The Wind and the Seagull*, *Let the poem haunt you until you are me*, *Shadow Halo Flame Light*. Inițiez cu dificultate o succintă încercare narativă interzisă de fapt poeziei, dar cred permisă poemului în proză, cu sublinierile sublimelor imagini poetice și ale figurilor stilistice, dar și ale simbolurilor scontate.

Infiriparea iubirii, ca o călătorie spre celălalt, pornește de la identificarea Egoului auctorial din poemul *I / Eu* al ciclului *The Wwall / Zidul*. (Voi continua cu analiza variantei românești, rezervând aprecierea traducerii în engleză specialiștilor). Mai întâi este *Zidul* o prezență simbolică materială a trecutului, ca o fixare în negura istoriei „Casa strămoșilor lui, ridicată în anul 1177, pe locul unei fântâni secate”. Apoi urmează Eul eroinei lirice care purcede spre El expunându-și cu sinceritate hotărârea de a porni la drum nu înainte „să învăț mai / întâi să scriu la persoana întâia ca și cum persoana întâia nu ar exista”. Se inițiază procesul cunoașterii celuilalt pentru ca „la capătul acestei călătorii” să se descopere unul pe celălalt pentru a se contura pluralul *We / Noi* din cel de al doilea poem. Perpetuu în căutarea Lui, se întâmplă momente de nesiguranță, de îndoială: „Mă frângi cu o vorbă. / Mă ridici cu o tăcere. / Cu tine nu am cuvinte. / Vorbele așternute aici sunt semn că încă nu te-am găsit”. Declarația eroinei exprimă o dedicare copleșitoare față de ființa iubită: „Dacă ai trăi vremuri de bătaie și de moarte aș vrea să le trăiesc odată cu tine”. Dorința supremă a ei este de a ajunge amândoi de aceeași parte a Zidului, simbolul unirii și al împlinirii dragostei. De asemenea gestul lui firesc de a-i pune haina sa pe umeri când se face răcoare exprimă încheierea relației de conviețuire

stabilă. Trebuie să atenționăm că poemul are în subsidiar specificități tradițional-moderniste, dar și pronunțat post-moderniste. Expunerea Lidiei Vianu nu este liniară, ci cu înaintări și reveniri surprinzătoare.

Un vehicul tradițional de transport cvasipersonificat este *Trenul*, simbolul temporal și spațial care îi leagă și care este resimțit de eroină ca „o învolburare care mă soarbe”. Este pus în mișcare de „jăratecul tău. Sufletul nostru”. Iar dacă „s-a oprit în loc. M-am oprit și eu odată cu el. S-a preschimbât lumea”.

Spațiul cel mai extins este acordat desigur poemului titular al cărții: *The Wind and The Seagull / Vântul și Pescărușul*, care sunt personificările celor doi îndrăgostiți. Sentimentul, ni se spune, că are incipitul încă din copilărie. Drumul erosului de la unul la altul a fost lung, cu multe meandre, cu numroase ezitări și reconcilieri. Încrederea și speranța înfăptuirii uniunii sufletești n-o părăsesc niciodată pe eroină și nu se uită, pentru că se autoidentifică sapiențial: „Sunt memoria universului. Port în mine suferința, Las în urmă căprioara îngenunchată. Undeva trebuie să existe o tămăduire”. Povestea are și dimensiuni realist fantastice.

Un mesager al iubirii este Pescărușul, planând pe aripile Vântului care este de asemenea un alterego al scriitoarei. Când bate în geam cu ciocul roșu face să renască un întreg univers. S-ar putea descifra și în alt cod reprezentarea apartenenței celor două personaje: Pescărușul o reprezintă pe eroina care vine din țara lui Dracula, iar Vântul are origini divine. În pofida provenienței Pescărușului, el îl va proteja. Pescărușul aștepta afară pe pervazul Vântului într-o locație spațio-temporală: „Era o iarnă mediteraneană, însorită, blândă și sleită de putere”. Poemul se încheie metaforic și mistic, totul transgresat în *Duhuumbră*, *Aură*, *Flacăra*, *Lumină*. Minunată această tângă lirică parabolică a prăpădirii omului iubit care și-a pierdut umbra.

Frumoasa poveste de dragoste a Lidiei Vianu este dinamică, profundă, mobilă, intelectualizată, necleșizată, evitând sistemul clasic cu început și sfârșit previzibil. Povestea de dragoste, nu e simplă, ci este una complexă, de o liritate captivantă prin sinceritate pură și inventivitate originală, în exprimarea sentimentelor înălțătoare, a trăirilor tensionate, încapsulate într-o frazare liric-muzicală, vizuală și senzorială, de mare impact existențial și axiologic.





Paul GORBAN

Privirile poetice post-lockdown ale lui Costică Ciocan

Constat cu surprindere apariția unui nou val de poezie, fapt care mă determină să vorbesc despre sfârșitul douămiismului și al postdouămiismului, generații literare care au dat nume bune poeziei românești contemporane, generații literare care au forat cât de mult au putut în biografismul crud, rece, aflat la îndemână, generații care totodată au știut să pună în valoare rolul rece al esteticii urbane în relație cu rostirea poetică, generații pentru care nu există limite ale ludensului real.

Noul val de poezie, care se simte tot mai prezent, are un aer proaspăt, în care atât biografismul cât și imaginarul, oniricul – în anumite situații –, metafizicul, experiența lecturilor asumate au un rol important în construcția textului poetic.

În ultima vreme au apărut multe debuturi, în special în reviste, în jurul unor festivaluri literare, în jurul unor cenacluri ținute în centrele universitare din țară sau centre de creație.

La Iași am observat câteva debuturi bune în revistă, dar două debuturi în volum mi-au atras atenția. Este vorba despre debutul lui Bogdan-Alexandru Petcu, cu volumul *transcender* și debutul lui Costică Ciocan, cu volumul *Lumea prin ochelarii tăi*, apărut în 2021, an pandemic, la Editura Neverland.

Dacă despre poezia lui Bogdan-Alexandru Petcu mai știam câte ceva, poetul fiind prezent cu lecturi publice la câteva festivaluri sau întâlniri literare, despre poezia lui Costică Ciocan, pot spune din capul locului că este o surprindere, una care mă determină să mă întreb de unde a apărut din senin acest poet provocator direct cu volum de debut.

Lumea prin ochelarii tăi este un volum care atrage atenția nu doar de la titlul volumului, titlu care obligat mă trimite cu gândul la un volum tematic generic despre iubire, despre raportare la celălalt, despre privire și, nu în ultimul rând despre rostire și dialog.

Chiar de la primul poem al cărții *Coji de portocală* îți dai seama că întâlnești un poet vizionar, un poet care știe să pună în relație esteticul, imaginarul și realitatea, un poet care cu ușurință construiește personaje lirice pe care apoi le pune în relație cu *lumea*. Acest poem dă în vileag iconul sentimentului de angoasă, de frică față de moarte. Poemul pare scris în perioada pandemiei, când stăteam toți izolați, cu gura acoperită, aidoma pereților blocurilor reci din acest poem care sunt acoperiți cu tapet, tapet care nu lasă pereții să respire. Personajul liric din acest fragment este în fond imaginea poetului răzvrătit, al artistului care – văzut ca un nebun, ca un Zarathustra – vrea să dea lumii dreptul înapoi la respirație, al poetului care, în genunchi, în postura unui copil, încearcă să păcălească și să se joace cu moartea: „Vecinul meu și-a pierdut mințile și nu e greu de crezut,/ pentru că locuiește la fel ca mine/ într-un bloc împrejmuit de pereții din beton,/ care opresc pământul să lunece la vale/ și să ne acopere./ Vecinul meu zgârie cu unghiile/ tapetul din casa scării și de pe coridoare./.../ Era atât de absorbit, atât de vrăjit de ceea ce făcea,/ încât pentru câteva clipe am vrut să mă alătur./ L-am întrebat ce face, iar el, întorcându-se la mine,/ mi-a spus că / există o problemă în bloc./ „Pereții! Da, îi vezi?! Nu respiră!!”/ Vecinul meu și-a pierdut mințile și nu e greu de crezut,/ pentru că

locuiește la fel ca mine/ într-un bloc împrejmuit de pereți înalți din beton.“ (*Coji de portocală*).

Paleta tematică a volumului semnat de Costică Ciocan este diversă și surprinde pe parcurs tot mai mult schimbările de inserție estetică, ceea ce mă determină să cred că poetul aflat sub zodia inspirației creatoare este totodată foarte bine ancorat în logica discursului, încercând să nu cadă în capcana versurilor fără fond, dar nici în capcana autocontrolului exagerat. De la dragoste, la angoasă, la tema citadinului rece, la realitatea concret biografică, la cea virtuală, de la problema timpului cosmic, la cel urban – aglomerat –, acestea și multe teme sunt deschise privirii *prin ochelarii* poetului.

Ochelarii, acest obiect indispensabil privirii clare, reprezintă metafora întregului volum semnat de poetul care nu probează ca pe un spectacol realitatea, ci dimpotrivă o deconstruiește pentru a și-o asuma complet, privind-o din toate unghiurile posibile, cu o impecabilă spiritualitate, care se subscrive unei gestici a poeziei fără mască. Privirea prin ochelari este privirea către sine, este acel echilibru al instantaneelor, al dialogului retrospectiv.

Privirile lui Costică Ciocan nu sunt jocuri lingvistice mitologizate de un sentimentalism gratuit, ci mai curând sunt niște confesiuni ludice, purificatoare, cu un ceremonial liric original, magnetic, așa cum descoperim chiar în poemul care dă titlu volumului. *Privirea* prin instrumentul ochelarilor este o formă de interpretare personală, intimă a lumii. *Privirea* cu *ochelarii* altcuiva – inclusiv ai iubitei (aici) – înseamnă (în)depărtarea de la privirea (ca lectură) personală, înseamnă aflarea pe *un pământ mișcător*: „Ți-ai uitat ochelarii la mine,/ ascunși printre markere colorate/ și foi A4 pe care ai notat cantități/ de antibiotice./ Nu știu cum te-ai descurcat astăzi fără ei,/ însă sper să nu fi omorât pe nimeni/ la spital./ Ai plecat nedorind să-i cauți,/ gândindu-te că vei putea vedea lucrurile/ la fel de clar cum le-ai văzut/ cu o seară înainte, dar atunci eram aproape unul de celălalt/ iar miopia noastră/ nu ne afecta,/ dioptriile fiind anihilate/ de apropiere./.../ Mi-am pus ochelarii la ochi,/ uitându-mă prin smaraldele șlefuite/ la lumea pe care tu o vezi în fiecare zi/ și nu am putut distinge/ nici obiecte, nici oameni,/ ci doar culori necunoscute,/ imagini neclare/ și-un pământ mișcător./ Mi-am dat jos ochelarii/ căutându-i pe ai mei/ printre aceleași foi/ pline de însemnări și markere colorate,/ neștiind că în tot acest timp/ ochelarii mei / sunt la tine.“ (*Lumea prin ochelarii tăi*).

Chiar și tehnica scrierii apare deschisă *privirii* lectorului poeziei lui Costică Ciocan. Mare parte dintre poemele scrise sunt în vers alb, însă apar *ștângărește* – ca și când poetul ar sublinia că rostirea lui nu este doar pentru aceste timpuri – poeme în rimă. Și pe bună dreptate, în timpurile noastre pandemice, în care rostirea și respirația sunt *sub tapet*, măcar cântecul este cel care ne atrage prin sunet atenta *privire*. În acest sens cantabilitatea poemului *Anticamera morții* este de referință. Poemul acesta este un strigăt adus nu doar în fața morții, ci și în fața pandemiei COVID, care sub

acoperișuri, în casele cu ferestrele închise, și-a luat nemăsurat tributul: „Un mort, doi morți, cinci morți / Au început să apară,/ secerăți de-o boală mută,/ ce ne-nconjoară./ E-o moarte ascunsă,/ sub acoperișuri de case / cu ferestre închise / și perdele trase./ O moarte neîndurătoare./ Fără clemență/ și care naște-n cei rămași vii/ Indiferență. /.../ Experți ai vieții și ai morții,/ Tăceți un moment/ și-aprindeți cu rugăciune/ o candelă,/ Cei morți sunt aici,/ Ei vă văd,/ Nu-s cifre uitate,/ Luați seamă!“ (*Anticamera morții*).

Tema angoasei apare la tot pasul în volumul *Lumea prin ochelarii tăi*, frica de boală, frica de moarte de boală, frica de contact cu celălalt infectat. Volumul de poezie semnat de Costică Ciocan este până la urmă un antidot, un vaccin la boală (pentru viață), la angoasa față de boală și moarte. Privirea prin ochelarii celui alt, în atare condiții, nu înseamnă decât privirea către sine. Are loc un dialog introspectiv, în care *eul* se află în dialog cu sinele, dar deopotrivă, și cu cei din jur – de foarte aproape – cum ar fi mama, iubita sau medicul *expert*. Post-lockdown este de această dată dreptul la o nouă șansă. Care șansă, se va întreba poetul? Cine dă această șansă la viață și mai ales cui? Lumea reală devine cu adevărat lumea de afară, cea neobservată și ignorată multă vreme de om, iar lumea interioară este lumea *privirii* de aproape: „Vom ieși din case,/ pășind pe străzile pustii,/ lăsând în urmă oameni/ părinți sau bunici,/ ce vor simți din nou/ pustiul din casele lor./ Vor rămâne între aceiași pereți/ pe care am fi vrut de atâtea ori să-i zdrobim,/ Și ne vor privi de la geamuri,/ cum alergăm/ cu picioare zgloabii,/ cu pași siguri,/ călcând pe iarba verde/ ce-a putut crește nestingherită/ vreme de două luni.“ (*Post-lockdown*).

Fără îndoială, volumul de debut al lui Costică Ciocan anunță nu doar un nou val de poezie românească – unul foarte bine antrenat în viziunea estetică a poeziei lumii contemporane –, ci în primul rând anunță *intrarea în scenă* a unui poet care, detașându-se de ideea de generație și apartenență literară, fără să cadă în capcana propriului manierism, reușește din start să se individualizeze prin discurs original, prin control tematic, prin forța ludicului ca formulă lirică născută dintr-o sensibilitate interioară aparte, nu dintr-un teribilism aflat în vecinătatea brutalității cotidiene.

Fără a fi șocant prin expresie, purtând mai curând un limbaj grav, metafizic chiar, uneori moralist, alteori aflat sub zodia ludensului ironic sau sub comunicarea de tip familiară, Costică Ciocan este deja un poet pe care cu siguranță istoria literară românească – și nu numai – nu îl va putea ignora, deoarece debordarea imaginativă a citadinului (familiar, intim) văzută *prin lentile* îi completează particularitatea poeziei de astăzi, chiar cu un ușor aer de poeme în proză, în care biografismul, neîncorsetat de estetici savante, livrescul și imaginativul dezinvolt sunt la ele acasă. Am putea spune în final că blazonul poetului Costică Ciocan este încă de la debut – prin care își va construi programul liric de maturitate – *privirea*, acea privire care îi potolește setea de cunoaștere (*a eului*).

02.05.2023, Iași, Copou

Totul va fi bine, Maria Ivanov

Era timpul pentru puțină poezie după atâta tevdură și după atâta stres. M-am lăsat înșelată de titlu, crezând că, într-adevăr, „totul va fi bine”; crezând că poemele vor fi luminoase – și sunt, numai că e o lumină mai gri, o lumină cu cicatrici. Motto-ul Anei Donțu care deschide volumul ar putea rezuma esența celor trei părți ale cărții: „Totul va fi bine/ba nu” – copilăria e pierdută, amintirile încep să devină niște săgeți și legăturile se subțiază din cauza distanței dintre mentalități; „ba nu” – dragostea e efemeră, nu îndeajuns de puternică și câteodată tot ce rămâne din ea e regretul; „banu” – până la urmă nu va fi bine și tot ce rămâne e iluzia unei vieți mai bune, unei vieți întregi: „dar/speranța/că te voi întâlni vreodată/și că ne vom plimba în trei -/eu, tu și Adi -/la Valea Morilor/mă face să cred că/eu/am pentru ce trăi!”

Citind primele pagini ale volumului m-am simțit ca în universul creat de Marin Sorescu în „La Liliaci”. Cuvintele curg ca o poveste. Sunt conturate medii mai puțin luminoase (răpe, gunoiștea, mahalaua), care ascund neputința de a înțelege pe de-a-ntregul lumea oamenilor mari – o lume unde sărăcia se așază ca omătul peste pământul aproape mort al iernii: „Mă uitam cu ochii holbați la bunica și la tigiaia aia/dându-mi seama/că ceva nu înțelegeam până la capăt.” Avem în fața ochilor un eu poetic care cotrobăiește prin amintiri pentru a readuce la viață imaginea bunicii, părinților și a mediului rural. Un eu poetic care nu se poate desprinde de casă, de amintirea tatălui rămas la sat: „Tata trăiește în continuare/la sat. /Tu te-ai mutat/în capitală,/dar și aici/în fiecare zi/te trezești la ora șase,/ora la care/vacile trebuie duse pe tolocă.”

Citind volumul Mariei Ivanov, ai impresia că deschizi mai multe uși – ajungând la o multitudine de suferințe mascate de iluzia că „totul va fi bine”. „Eu sunt frântura unei căsnicii eșuate” – conștientizarea eșecului în dragoste și puterea de a merge mai departe doar pentru Adi; încercarea de a construi o iluzie din „dacă” și „poate”; promisiunea că va fi bine, deși „Dar eu știu cum va fi?”. Fiecare poem ascunde „multă gingășie și un dram de forță” (ca să-l citez pe Vlad Mușat – a inversat ingenios titlul romanului

lui Andrei Dósa). O mamă singură cu o inimă scindată – jumătate pentru Adi, jumătate pentru singurătate. O mamă care speră că va regăsi o familie integră pentru copilul său: „Voi relua căutarea iubirii adevărate,/mi-am zis./Mă voi recăsători și/Adi va desena familiei integre.” Nimic nu-i despre fericirea acestei mame, e despre fericirea lui Adi – o fericire care pare totuși condamnată la a fi șchioapă

pentru totdeauna: „Și atunci va avea un tată care vine/când își mai amintește/și un bărbat care nu se știe/cine este și/ce face la noi în casă.” Imposibilitatea unui viitor devine o rană pe care doar Adi o poate cicatriza – prezența ei oferă mamei voință și încredere: „sărutul ei pe ochii mei plânși,/zicându-mi că ochii mei sunt prea frumoși/ca să plângă,/și pentru câteva ore/viața mea se umple de sens.”

Și totuși viața nu-i niciodată simplă, nici visele nu devin realitate. De la copilul ce nu înțelege adevărurile crunte ale lumii la o mamă care încearcă să se ridice din hăul singurătății; și de la o mamă la o femeie care conștientizează că războiul înseamnă frică indiferent de unde te afli. În sânul unui Chișinău „împăienjenit de moarte” se naște luciditatea că nu va mai exista un „noi”, că moartea e în spatele fiecăruia (moartea bunicii declanșează automatismul eului poetic de a se îngrijii

permanent în cele 13 seri de autoizolare) și că pacea e doar un construct al imaginației: „De unde stabilitate când ne paște/ura.” Se naște neputința de a-ți apăra copilul, frica de a pierde speranța printre zgomotele bombelor. Se naște necredința în viitor și în propriile forțe.

„Îți scriu ca să-ți spun că/nouă nu ne mai este/frică de moarte,/ea deja face parte din noi.” – aceste cuvinte ca un ecou al întregului volum. Și odată ce acceptăm moartea ca pe un membru al familiei, poate că „totul va fi bine”.

Volumul Mariei Ivanov este un volum despre copilărie, neputință, dragoste maternă, gingășie, singurătate, speranță, frică și război – și nu doar un război armat, ci unul interior în care sufletul se chinuie să ocolească gloanțele unei vieți ce pare a fi nedreaptă.

„Ba nu/ba nu/banu” – dar acest volum demonstrează că „ba da”.





Mihaela MERAVEI

Poeta dintre pădăii și cactuși

Prima antologie de autor a poetei Ramona Müller vine după o ascensiune fulminantă în ierarhia lirică feminină actuală, de la debutul editorial, din anul 2016, cu volumul de poezie *Absolutul dual*, Editura Singur, urmând apariția a cinci cărți de poezie și două de proză, calitatea lor fiind îndubitabilă. Constanța pe care a avut-o în această evoluție se datorează nu doar profesiei sale, Ramona este profesor de geografie și biologie, dar și dragostei pentru înălțimi, poeta este o împătimită a escaladelor montane, despre aventurile sale ne povestește cu har la rubrica sa din revista *Neuma*. Această nevoie de accesare s-a transformat în nevoie de afirmare poetică, astfel încât fiecare pas a dus-o mai aproape de recunoaștere. Iată ce spune exgetul Horia Gârbea pe coperta ante volumului actual de poezii, *Atacă și fugi! (Confesiunile păpușii voodoo)*, apărut la editura *Neuma*, în anul 2020, un volum captivant încă de la titlu, subtitlul său fiind cu atât mai provocator: „Cu acest volum, poezia „*profe de geografie*“, cum ea singură se desemnează, face un viraj semnificativ și un salt valoric reconfortant pentru cititor. Privirea devine penetrantă, metaforele alambicate lasă loc imaginilor puternice, emfaza dispare și realitatea este descrisă limpede, cu detașare și (auto) ironie. Poeta face un efort lăudabil de adecvare la lumea și sensibilitatea contemporane, fără sa-și piardă prospețimea și doza de imprevizibil. Rezultatul este pe măsura: cea mai bună carte a sa.“

Pornind de la această afirmație a scriitorului Horia Gârbea, descoperim cu plăcere în antologia „*Profa dintre pădăii și cactuși*“, apărută în anul 2022, la editura

Neuma, o altă identitate literară a poetei și prozatoarei Ramona Müller, aceea de traducător, cele patruzeci și nouă de poezii selectate cu rigurozitate fiind traduse în limba germană de către autoare și în limba franceză de către autoare secundată de Patricia Elena Stoica. Rezultatul este de excepție, pentru că volumul, așa cum notează tot Horia Gârbea în cuvântul escortă, „confirmă pe deplin talentul și originalitatea scriitoarei.“

Metafora din titlu combină fragilitate cu frumusețea și puterea, atât pădăia, cât și cactusul având aceste calități. Ori sufletul poetei devine o pădăie atunci când se dedică poeziei, ca mai apoi, privit în oglinda profesiei, să se transforme în floarea de cactus, impunător de frumoasă și rezistentă intemperiei deșertului. Originalitatea Ramonei Müller vine mai ales din curajul de a metaforiza în cele mai inedite forme realitatea – „într-un fel eu/ tranșând carnea

realității –, de multe ori dureroasă și dezamăgitoare, de aici sarcasmul sau subtilitatea autoironică din unele versuri. Dacă adăugăm la imagistica originală și cumulum de informații ale unui vast orizont literar și științific, avem un profil fidel al *poetei dintre pădăii și cactuși*, nimeni alta decât *profa de geografie*: „poartă la subsuoră catalogul/ plin de îndoieli adânci cât Groapa Marianelor/ albastru cât oceanul Pacific/ și avântat de speranțe cât Everestul/ Marea Moartă devine dintr-odată vie/ (...)// cancelaria este în cealaltă emisferă/ dar profa de geografie/ strânge Carpații la piept/ și coboară icoana Vlăsiei/ în palma țării/ pune Dunărea în ramă// și urcă din Atlas/ mai sus de amintiri“. Remarcabilă



iubirea de țară a Ramonei și iubirea în general, pentru că tot ce atinge este iubire, mai ales creația, în speță poezia. Poetul este acel spirit dincolo de real, de o sensibilitate inequizabilă, care transformă realul în inefabil, pentru că „el știe că singurătatea/ s-a născut dintr-o rană deschisă/ și că orice piatră înainte/ închide un zid înapoi/ tocmai de aceea/ când castanii înfloresc/ poetul dă cărțile pe față“. (*când castanii înfloresc*)

Din această acuitate nedisimulată și atenție permanentă asupra vieții, pe care o are instanța, uneori, se naște dezamăgirea. Lumea pare că se află într-un declin, se devvalorizează pe zi ce trece, își pierde identitatea. Tristețea pe care o resimte autoarea va aduce un aer elegiac poeziilor sale. „într-o lume excesiv de banală, port cămașa made în china, întorc manșetele și dau din mâini/ ca o tarantulă/ pentru că mâine va fi ziua/ fără schimb de amabilități// îmi scot din cap starea de fapt/ și stau cât mai departe de exagerări/ chiar dacă lângă mine/ păpădiile fac skandenbergs“ (*deasupra noastră este toată lumea*)

Când vorbește despre dragoste în sufletul Ramona Müller apar pe rând icoanele vii ale rădăcinilor sale ancestrale, culese din copilărie, cu emoție și neuitare. Astfel avem imaginea *bunicului* care „într-o lume excesiv de banală/ bunicul (...) rămâne cel mai tânăr/ dintre oameni/ și-a strâns ridurile în buchet/ aprinzând un felinar pentru fiecare an“ (*deasupra noastră este toată lumea*) Avem imaginea *mamei* pe care instanța o înțelege abia cu trecerea vremii. Ea „a fost întotdeauna o ușă răbdătoare“, pe care poeta „a învățat mai târziu să o deschidă“, abia când „timpul urcă și coboară/ în toate își caută mersul firesc/ cu sufletul prea plin/ noi înmugurim din părinți“ (*mi-e sufletul plin de părinți*) Tabloul idilic al mamei, pe care poeta îl creionează în versuri pline de emoție: „din spice și vânt stă mama să coasă/ o ie cu râuri albastre/ pita se coace în casă/ din grâul zilelor noastre// războiul își ridică ițele de ieri/ împletite-n fir de dor“ (*balanța amintirilor*), ne duce cu gândul la mama Românie, cu râurile sale albastre și spicele aurii ale Bărăganului și la poeziile despre țară ale Ottiliei Cazimir. Nimic greșit în această trăire pentru că poeta, în albumul imaginilor de suflet are și icoana țării, spiritul său patriotic fiind evidențiat în mai multe poezii. „de mult nu a mai nins în câmpiile din România/ așa viril și mitraliat/ ce departe sunt iernile cu zăpezi cât casa!// ce aproape sunt nopțile albe!/ siberiei mutante ni s-au înfășurat/ pe fiecare centimetru al coloanei vertebrale// de n-aș fi aici/ aș fi în semiîntuneric“ (*istoria insomniilor*) Ori puternicul sentiment de iubire de țară are rădăcinile în iubirea de părinți, de neam, de copii, Dumnezeu și Poezie, între iubirea pentru persoana cu care se simte întreagă, Dumnezeu și poezie existând o adevărată simbioză: „nimeni nu-mi va afla trecerea venală/ prin versuri// fără identitate mă pierd/ în rugăciunea acelor doi/ eu și tu/ eu și Dumnezeu/ Dumnezeu și noi.“ (*identitate de porțelan*) Nu în ultimul rând avem imaginea tatălui, pe care poeta aproape că nu l-a cunoscut, plecarea sa prematură dintre noi va lăsa o urmă dureroasă, un gol imens în inima Ramonei, întreaga sa copilărie fiind

marcată de această pierdere: „când mi s-a întâmplat copilăria/ atunci s-au sfârșit/ toate plecările în rai// plecai și tu/ plecam și eu dar mă reîntorceai mereu/ cu semne de întrebare// cu toată răzbunarea mea necoaptă/ și cu toată dragostea mea / te chemam înapoi/ cerșind viața de pe urmă/ și **emoția dintâi**“. (*dor de tata*) Copilăria devine *casa dintre păpădii*, în care poeta ea „forma unei mierle“ și învață „geometria cotidiană a zborului“, admirând „îndrăzneala buruienilor/ [când] vântul între azi și ieri/ face inventarul fiecărei morți/ pentru a fi sigur că înțelegem/ firele de păr alb/ și rătăcirea pufului de păpădie“. Cât de bine surprinde Ramona Müller aici cele trei stagii ale vieții, copilăria, tinerețea și maturitatea, asemănătoare cu cele ale păpădiei, aceasta fiind singura floare care își continuă menirea după ce apune, dar și floarea care reprezintă trei corpuri celeste, soarele când se deschide, luna când floarea devine o minge pufoasă și puful când acesta se împrăștie în văzduh precum stelele pe cerul nopții.

Odată cu trecerea timpului, poeta dobândește o maturitate spirituală și lirică în același timp, care o va duce către introspecție, respectiv spre poezia meditativă. „scrișul de altădată îmi **țipă în vene**,/ iar prin cartilagiile iedera **își înalță** singurătatea/ roasă de temeri și îndoieli/ mai puține conversații/ mai puține trăiri interioare/ mai puține morți/ pentru a umple pe dinăuntru/ pielea cusută de vânt“. (*gheșă unui fals jurnal*) Pe acest drum al călătoriei interioare, orientarea estetică a versurilor se îndreaptă spre tranzitivitate și reflexivitate, alături de un joc inteligent de cuvinte caracteristic unui talent real: „drumul acela/ fără de oase/ fără de case/ drumul acesta// fântâna aceea/ fără de apă/ fără de surori/ fântâna aceasta// acea viață/ care se naște/ care moare/ aceeași viață“. (*doar atât*)

Nu lipsesc din volumul „**Profa dintre păpădii și cactuși**“, poezii de dragoste în care senzualitate metaforelor este evidentă. Poeta Ramona Müller, în spatele aparenței unei poete cerebrale, ancorate în curentul neomodernism, nu se dezmințe de propria feminitate și sensibilitate senzorială. „nu știu de ce în carnea mea se dezbracă/ păsări albe rotate/ de ce vulturul obtuz/ **învață să trăiască pe** dinlăuntrul armurii copacilor/ apoi să respire/ poate că în noaptea promisiunilor“. (*piscul din josul inimii*)

Plină de vehemență privind falsitatea vieții, a măștilor celor din jur, coercitivă în ceea ce privește lumea „cocoșată de egoism“, copleșită de „cât deșert în oameni/ atâta secetă în Dumnezeu“, aprofundând tot mai mult înțelesuri existențiale, instanța transcende spre o stare de plenitudine interioară comparabilă cu *nirvana unei flori de cactus*, pentru care asumarea sinelui și realității este obligatorie: „Port eticheta gândului la vedere,/ în dansul spiralelor de ceață/ ce sfidează buricul pământului/ se frâng liturghii/ pe coapsa cuvântului.// De ce intrăm în **propria noastră** depășire,/ sfidând linia continuă a destinului/ pentru linia frântă a inimii?// Atenție, înfloresc cactușii!// Semnalizare obligatorie!“ (*Nirvana unei flori de cactus*)

Volumul se încheie într-o notă solar confesivă, poezia devenind starostele sufletului instanței, dar și cel mai

de nădejde prieten, viața nu este decât o sală de așteptare care nu-ți garantează fericirea ca și „măsură a solstițiului“, dar îți oferă armele necesare să lupți pentru ea, „se mai întâmplă din când în când/ să confecționez și rime// pe fond doar un poem îmbrăcat în haine albe“ (totul înseamnă mai puțin decât trebuie)

Un volum amplu, „*Profa dintre pădăii și cactuși*“, mai ales prin exigența cu care a fost construit, valoros nu doar din punct de vedere liric, dar și al traducerilor poeziilor. Poeta Ramona Müller a ajuns la maturitate literară și ce este cel mai interesant, potențialul ei literar pare că de aici începe. Apreciat om de cultură al orașului de baștină Buzău și al orașului care de curând a adoptat-o, Ploiești, scriitoarea este și o merituosă organizatoare de evenimente literare și culturale. De curând a avut loc Circuitul cultural interjudețean „Poduri literare între generații și prieteni“, care a fost organizat de către prof. Ramona Müller, secretar literar al Cenaclului „I.L. Caragiale“, Ploiești, sub

egida Asociației 24phArte și care a avut în program mai multe activități literare printre care o activitate desfășurată ca dialog între generații, la Liceul Tehnologic și de Servicii „Sfântul Apostol Andrei“, Ploiești, intitulată „A tasta sau a citi“, continuată la emisiunea cu același nume de la televiziunea Ploiești TV, moderator Daniel Costache, dar și alte întâlniri desfășurări sub semnul poeziei și prieteniei, atât la Cenaclul „I.L. Caragiale“ din Ploiești, cât și la Biblioteca Județeană „Vasile Voiculescu“ din Buzău, urmate de emisiune tv, „Cartea schimbă viața“, de la televiziunea Campus Tv, în cadrul „Clubului Artelor“, prezentată de Roxelana Radu. La evenimente au fost invitați profesori, elevi, poeți, scriitori, critici, membri ai uniunii Scriitorilor din România, oameni de cultură și televiziunea din toate colțurile țării. Drumul unui scriitor merge dincolo de cuvântul așternut pe hârtie, el este o imagine culturală pentru generațiile actuale și viitoare, iar Ramona Müller, *profa dintre pădăii și cactuși* o demonstrează cu prisosință.

Teodor PRACSIU

Habent sua fata libelli! (Cărțile își au soarta lor!)

Nu încap discuție că prozatorul botoșănean Viorel Coman are o structură psiho-somatică puternică și pare pregătit pentru lupta literară dură care îl așteaptă. A debutat editorial acum doi ani cu mini-romanul F.A.S.M., o construcție epică interesantă, având inserturi alegorice sugestive, expresive și acroșante din punctul de vedere al unui cititor avizat, exigent. Cartea a fost cotate drept o promisiune literară și judecată ca atare, semn că autorul a pășit cu dreptul pe terenul atât de alunecos al creației ficționale. Conform estimărilor bine cunoscute ale marilor critici, un debut reușit, indiferent în ce gen literar, conține în nuce și un mare risc: autorul este angajat într-un exercițiu de echilibristică pe muchie de cuțit. Depinde care va fi cota valorică a celei de-a doua cărți, care poate confirma debutul, depășindu-l estetic, îl poate egala sau poate marca un pas înapoi. Altfel spus, aceasta este – de regulă – proba adevărului.

Debutantul Viorel Coman a ieșit la rampă destul de repede cu a doua carte, romanul *După implozie*, publicat la Editura „Timpul“, Iași, în 2021, prefăcut de semnatarul acestor rânduri și postfațat de Calistrat Robu, cunoscut plastician și poet ieșean. Am formulat acolo o serie de observații critice de fond, pe care autorul le-a asumat și care – surprinzător! – nu l-au descurajat, deși verdictul critic fusese convertit într-un **cod galben**; în talmăcire liberă: carte publicabilă cu revizuirii vizând arhitectura, construcția narativă, configurarea personajelor, expresivitatea stilistică ș.a. Deloc dezarmat, Viorel Coman a publicat prefața mea destul de rezervată, dând astfel cărții sale dreptul

la existență. Nu întâmplător latinii au decretat sentențios: **Habent sua fata libelli!** (Cărțile își au soarta lor!). Mi-am amintit, în acest context, de un caz ilustru din perioada interbelică: Mihail Sebastian (Iosef Hechter) a acceptat prefața declarat antisemită a mentorului și magistrului său, Nae Ionescu, la **De două mii de ani**, carte ce definește condiția tragică în istorie a evreimii, căreia Sebastian îi aparținea cu legitimitate. Nici Viorel Coman n-a făcut pasul înapoi, cum se vede, și probabil că nu l-ar fi făcut nici dacă i s-ar fi fluturat prin față **codul roșu**, avertizându-l: carte nepublicabilă. Plasându-ne în spațiul glumei, am spune că prozatorul botoșănean cultivă obstinat „filosofia“... tancului sovietic, rezumată la două cuvinte-cheie: „Tot înainte!“ În consecință, recent, am primit de la Viorel Coman, prin curier (E vremea pandemiei, mon cher!), o năvală de 86 de pagini, cu titlul neutru-inexpresiv **Influente**, titlu la care autorul ar trebui să mai mediteze, căutând, eventual, o altă soluție, mai atrăgătoare, pentru stăpânul nostru, cititorul.

Nuvela (specie literară stabilită de autor ca potrivită prozei sale) are un subiect ce nu intră în câmpul atât de larg al previzibilului. Altfel spus, **cititorul** – entitate niciodată abstractă, invocată deja în textul de față cu îndreptățire – va fi contrariat și-și va pune o serie de întrebări. Patru bărbați, despre care nu aflăm prea multe în privința statutului social, Iosif, Colescu, Adam și Clapan (onomastica nu iese din tiparul autohton, cu mențiunea că Adam și Iosif au nume de rezonanță biblică) intră într-un joc bizar: pariază, într-un cazinou ascuns în pădure, pe ouă

fierte. Fiecare jucător trebuie să ghicească dacă oul scos aleatoriu dintr-un bol de sticlă este moale sau tare. Iosif este un evreu bogat și pe deasupra colecționar de obiecte vechi. În înzestrarea sa se află inclusiv o trăsură cu roți de lemn de un farmec desuet. Colescu este preot, chiar dacă nu profesează, iar Adam polițist cu vocație detectivistică. Despre Clapan nu aflăm amănunte revelatorii pentru a-l putea plasa cu precizie pe scara socială. Clapan are un accident stupid: se îneacă încercând să înghită oul fiert și moare. Adam are o criză nervoasă și-i acuză pe Colescu și Iosif de crimă. Cititorul are toate motivele să fie uimit, dacă nu stupefiat: Adam a fugit în pădure; Colescu și Iosif adorm cu un mort alături. Nimănui nu-i trece prin cap să anunțe autoritățile, entități inexistente de altfel în proza autorului. Ulterior, cei doi îl caută pe Adam prin pădure; eroul este bântuit de halucinații, prilej să ne întrebăm dacă polițistul Adam a fost supus vreodată unui test psihologic. Oricum, personajul este o structură vulnerabilă, cu reacții ce exced normalul. Într-o scenă grotescă, Adam, urcat în copac, aruncă pietre în Iosif și Colescu. Într-o altă secvență epică, un fel de intermezzo narativ, Colescu își rememorează destinul, monologând pe tema vieții, morții, Cerului și a lui Dumnezeu. Nuvela pendulează derutant între real și ireal, între lumea **de aici** și lumea **de dincolo**. Avia, soția lui Iosif, plus cei trei copii ai lor cu nume predestinate (Rachela, Eiran și Jacob) își caută soțul și tatăl, dispărut în circumstanțe confuze după ce cazinoul a fost mistuit de flăcări. Viorel Coman nu urmează strict șirul cronologic al evenimentelor, destrucurează narațiunea în manieră postmodernă, introduce digresiuni cu valențe retrospective. Colescu, bunăoară, rememorează o poveste erotică de pe vremea când iubea o fată, Atena, care dispare intempestiv și pe care o revede mai târziu în circumstanțe romantice, dar fără nicio speranță.

Eroii sunt bântuiți de vise terifiante (Avia, Iosif). Acesta din urmă este atacat de o... ferigă uriașă (sic!), gata să-l sugrume cu tentaculele ei. Clapan și Adam ajung pe lumea cealaltă și au discuții aiuritoare, derutante. Clapan dansează grotesc și cântă. O recepție simandicoasă, la cazinoul, reconstituită epic retrospectiv, adună laolaltă o lume cosmopolită, stilată, atemporală, inclusiv familiile Iosif, Colescu, Adam și Clapan. Un lector fără prejudecăți al cărții lui Viorel Coman este tentat să se întrebe: Ce fel de

lume este aceasta care mișună prin cazinouri? De unde a apărut? Care este idealul ei social? Personajele autorului nostru lasă impresia că nu lucrează nicăieri, nu semnează o condică pe undeva și nu au nicio responsabilitate socială. Sunt simple proiecții ale imaginației autorului, fără nicio legătură cu o realitate tangibilă, cu un cronotop românesc. Înainte de a începe jocurile în cazinoul tic-sit de lume, totul se cutremură și se prăbușește ca într-o apocalipsă ultimă. Ciondăneala de după catastrofă pare una de pe lumea cealaltă. Zgâmbău, proprietarul cazinoului, se înfruntă la cărți cu Iosif. Acesta din urmă se prăbușește în gol, ca-ntr-o terifiantă proiecție în vis. Clapan dialoghează cu Dumnezeu, care este sasisit de relele apăsătoare ale oamenilor. Eroul este preschimbat în iepure (să fie o reîntrupare prin voința divină?) și mănâncă iarbă. În lumea reală, iepurii preferă alt meniu, precum varza ori morcovii. Are și Adam o conversație cu Dumnezeu, după care devine și el iepure. După toate semnele, este vorba de inexorabila **judecată de apoi**. Colescu monologhează meditativ. A pariat pe cele 40 de zile lăsate de Creator și a pierdut, metamorfozându-se în iepure. În noua condiție întâlnește o femeie frumoasă, „frânzuoaica” Isabel, pe care o curtează la un moment dat toți cei trei „urechiați”. Ei și-au schimbat și numele: Clapan este Dorin, Adam – Codrin, iar Colescu – Alfred. Adam – Codrin și Clapan – Dorin se prind că șmecherul Colescu – Alfred vrea să o fure pe apetisanta iepuroaică Isabel. Narațiunea se încheie abrupt, cu Iosif și familia lui fericiți în lumea reală, iar cei trei „craidoni” sunt împușcați de doi vânători norocoși. Final terestru, fără metafizică, fără nimic tulburător, prin voința discreționară a autorului.

Nuvela lui Viorel Coman are trăsăturile unei mici parabole, care se încheie în chip de fabulă fără morală. Fragmentată în secvențe epice dispartate, fără o înlănțuire cronologică limpede, narațiunea derutează cititorul dornic de ordine și coerență, punându-l pe gânduri, lăsându-l câteodată perplex. După standardele estetice postmoderniste, nuvela exprimă ceva din entropia lumii moderne, în care totul este posibil, inclusiv intervenția proteică a divinității, ale cărei decizii satisfac doar logica justiției divine și rămân impenetrabile pentru muritorii de rând. Viorel Coman își scoate cititorii din inerție și-i pune pe gânduri. Nu e puțin.



Ierburi otrăvite^{*}

„Cunoaște simțind lucrurile pe dinăuntru“ (Sylvia Plath)

Publicația de dramaturgie este o *rara avis* din pricina unei pre-concepții conform căreia teatrul nu se citește. Teatrul, în primul rând, se citește. Are și public, la fel ca poezia, posibil mai restrâns, dar fără îndoială pasionat și avizat. Nu ar putea exista în forma sa performativă, care este o reinterpretare a textului – deci o a doua, a treia, a câta viață –, dacă n-ar fi mai întâi supus rafinării prin lectură. De aceea, orice demers editorial care aduce în atenția publicului textul dramaturgic este bine-venit. Nu sunt numeroase editurile care se încumetă să publice volume de dramaturgie, mai ales ale dramaturgilor contemporani, dar Editura Limes din Cluj-Napoca este una dintre ele, chiar și fără a avea o colecție dedicată de teatru. Volumul Violetei Savu, *Ierburi otrăvite*, apărut în 2020 la editura mai sus menționată, reunește patru texte dramatice aparținând, ca întin-dere, teatrului scurt – *Menade*, un univers ficțional transtempo-ral provocat de întâlnirea, dincolo de moarte, a două poete contemporane la vremea lor, dar care nu s-au întâlnit niciodată în viața reală; *Hârtie cu portative*, o tragedie reconstituită din elemente scoase la lumină prin adevărate tehnici de arheologie bibliografică aplicate corespondenței dintre Clara și Robert Schuman; *Iedera 14:41*, o monodramă psihedelică abil grefată pe biografia celebrei pictorițe Frida Kahlo; *Ionuț și Johnny*, un text concentrat, de realitate ficțională, cu un mesaj social puternic emoțional, o scriitură ce ar putea fi la fel de bine conside-rată drept proză scurtă, dar turnată în cofraj teatral.

Autoarea, în cadrul cuvântului adresat cititorului *În loc de prefață*, se raliază opiniei formulate de dramaturgul Matei Vișniec după care „teatrul nu trebuie numai vizionat, e bine să mai și citim teatru“. Această mărturisire a Violetei Savu se resimte stilistic în toate cele patru texte ce compun volumul de dramaturgie *Ierburi otrăvite*, lecturarea acestora fiind cea care captivează cu prioritate. Senzația scenică se instaurează, mai degrabă, prin formă decât prin stil specific dramatic. Făcând un exercițiu de imaginație, prin înlocuirea întrărilor personaje-lor cu simple linii de dialog, aproape că am obține un volum de nuvele. Această senzație de melanj de gen literar este accentuată și de discreția cu care sunt inserate didascaliile. Textele nu sunt bogate în indicații scenice sau regizorale. Din acest punct de vedere, una din regulile importante ale textului dramatic, aceea ca didascaliile să fie scrise în tonul și spiritul dialogului dintre personaje, este aplicată cu pricepere și finețe. Putem vorbi de monologul din *Iedera 14:41*, tăiat în discursurile a patru perso-naje aparent diferite, dar complementare în realitate – realita-tea ficțională a unui spital de psihiatrie –, sau ne putem apleca asupra întâlnirii dintre poeta persană Forugh Farroghzad și poeta americană Sylvia Plath, eveniment niciodată petrecut în realitate, dar verosimil imaginat în *Menade* într-un timp și spațiu ce transcende existența; putem face pactul cu autoarea, în *Hârtie cu portative*, și ne lăsăm seduși de trista poveste a Clarei Schumann, soția marelui compozitor romantic, istorie

reconstruită ficțional din fragmente cores-pondență; sau, în fina-lul volumului, în *Ionuț și Johnny*, să facem un exercițiu aproape pro-babilistic de racordare a două realități dis-juncte – cea a copilu-

lui instituționalizat în România, Ionuț, și cea a copilului răpit în America având chipul publicat pe cutiile de lapte, Johnny –, toate cele patru texte trebuie cântărite cu o dublă măsură: literară și dramatică. Toate au aroma unor construcții literare pre-dramatizate. Se simte o oarecare așezare a textului spre narativ, aspect care în teatru este, de multe ori, ocolit, fiind interpretat ca un element non-dinamic. Dar tocmai acest lucru balansat de caracterul nerestricțiv al didascaliilor, de contex-tualizările oferite prin referiri livești și bibliografice, tocmai acest lucru face ca textele din volumul *Ierburi otrăvite* să fie deosebit de ofertante pentru montări ingenioase. Textele Vio-letei Savu sunt scrise din interiorul lucrurilor despre care scrie. Impresia remanentă după lectura volumului este că autoarea și-a însușit pe post de metodă de compoziție dramatică cita-tul preluat din jurnalul poetei Sylvia Plath, folosit în *Menade* ca replică a personajului Sylvia Plath: „Exersează: fii un scaun, fii o periută de dinți, o cană de cafea dinspre înăuntru spre în afară: cunoaște simțind lucrurile pe dinăuntru.“ (*Menade*, Par-tea a II-a, pag. 24, preluat și tradus din *The Unabridged Jour-nals of Sylvia Plath/Jurnalul integral al Sylviei Plath*).

Despre intertextualitate ca structură de rezistență a compo-ziției dramatice și ca modalitate de ancorare a personajelor în constructul ficțional, ne mărturisește autoarea de la bun înce-put în cuvântul introductiv și face referire și Marius Manta în considerațiile critice de pe coperta patru. Dar e mai mult decât atât. Verosimilitatea compoziției dramatice nu se trage doar din interutilizarea unor citate extrase din operele, jurnalele sau din alte referințe livești proprii personalităților devenite personaje. Structura compozițională e mai complexă de atât. Avem de a face cu interbiografism și interculturalism. Violeta Savu aduce împreună, într-un spațiu fictiv creat special pentru a facilita întâlnirile, într-un timp nemăsurabil – pentru că se debara-sează de această dimensiune descurajantă a vieții concrete –, personaje ce ar fi trebuit să se întâlnească prin credințe, sufe-rințe, destine și creație. În această logică, toate cele patru texte dramatice sunt construcții „menadice“, fiecare pretându-se unor dramatizări în care publicul să fie purtat între apăsare și exaltare. Astfel, modul simplu, precis, dar greu de transpus în scenă, prin care regretatul teatrolog George Banu definea teatrul ca fiind un „substitut al vieții“, se potrivește întru totul scriiturii dramatice a Violetei Savu.

^{*} *Ierburi otrăvite* de Violeta Savu, apărut la Editura Limes, 2020





Savu POPA

Poduri care nu se văd, dar se simt la tot pasul

În volumul *Amintiri cu poduri*¹, pornind de la pretextul rememorării unor călătorii în lumea largă, Horia Gârbea ne dezvăluie faptul că podurile intermediază, în poezia sa, trecerea de la disimulare la franchețe, de la sacru la profan, de la real la mască. Cu atât mai mult cu cât relatările cu iz sapiențial sau feluritele suprafețe ale cotidianului sunt, în permanență, marcate de funambulesc, de parodie sau de teatralizarea, în cheie parabolică, a unor momente, amintiri sau stări. Un discurs poetic care se află la confluența confesiunii lirice cu epicul, a spontaneității cu solemnitatea.

Primul text al volumului prilejuiește o îmbinare armonioasă între fondul confesiv al rememorării și resursele ineputabile de jovialitate și de persiflare, cele care vor asigura o atmosferă tonică multor poeme din acest volum. Următorul fragment, un soi de bilanț existențial, asigură ambianța reflexivă și ușor melancolică a evocării peste care plutește, în permanență, o discretă gravitate meditativă sau, mai degrabă, un soi de resemnare nicidecum decepționată, poate doar uimită, siderată asupra existenței ca *paradis în destrămare* (Blaga): „Am trecut pe Rialto am stat/ Pe Ponte Vecchio peste Arno secat/ Pe Tower Bridge, Waterloo, Westminster/ Pe Pont Neuf, pe Mirabeau, cu mister,/ La Dresda Pe Blaues Wunder și, înainte,/ Pe Kennedy la Bonn. Mai țin minte/ Hohenzoller, la Koln, pesre Rin./ Am mers ore întregi, adormei,/ Peste Golful Hangzhou spre Shanghai./ Pe câte poduri timpu-mi trecu/ La Viena sau peste Yangtzi!/ Dacă sînt bătrîn, e firesc/ Atîtea poduri să-mi amintesc./ Ce multe rîuri am traversat/ Și nici unul

nu m-a udat./ Iar acum îmi șoptește unul din draci:/ Dar cu Styxul, cum ai să faci?“ (*Amintiri cu poduri*). Versurile de mai sus amintesc, într-o oarecare măsură, de cele ale lui Apollinaire, din al său *Pod Mirabeau*- *Să-mi amintesc că orice-alin/ Venea târziu, doar după chin*“. Acestea din urmă, de altfel, se potrivesc drept concluzie la cele spuse, într-un spirit evocativ-reflexiv, de către Horia Gârbea.

Vreo câteva poeme pun în scenă întâmplări sau stări de spirit care ne pot oferi pilde ale înțelepciunii sau ale răbdării ca artă îndelung exersată. Personajele, înturchipând parcă prototipuri aristotelice, sunt pline de-o seninătate apolinică, de-o limpezime a minții și a privirii, necesară înțelegerii și aprofundării existenței înconjurătoare. Amintind de scurtele, dar pilduitoarele povestioare din *Cercul mincioșilor*, celebra carte scrisă de Jean-Claude Carrière, poemele acestea se caracterizează prin suplețea discursivă, prin dozarea insolită a emoției poetice, dar și prin ineditul unor finaluri care aduc soluții înțelepte, ironice, de învățătură, unor situații aparent banale: „de fiecare dată cînd/ înțeleptul zhidun/ se întorcea din tîrg/ cam pe la ora ceaiului/ vedea tutunul risipit lîngă pipă/ și zicea/ iar a venit acel cocor/ și nu m-a găsit/ într-o zi înțeleptul zhidun/ sosit în tîrg/ a găsit pipa și lîngă ea/ niciun fir de tutun/ pot fi două pricini a spus el/ sau cocorul n-a mai venit/ m-a socotit nedemn de vizita lui/ sau cocorul a venit/ și de această dată chiar m-a găsit“ (*cocorul și pipa*) sau „nagasaki a întreat/ despre ce este poemul acela/ scrie că ești un om înțelept/ și că surîzi tot timpul/ i-au povestit tinerii/ nagasaki i-a întreat/ scrie cumva/ și din ce pricină surîd/ nu deloc au zis ceilalți/ despre asta nu scrie nimic/

¹ Horia Gârbea, *Amintiri cu poduri*, Ed. Neuma, Apahida, 2021.

atunci e bine/ a răspuns nagasaki/ și a continuat să surîdă“ (*surîsul lui nagasaki*).

În manieră soresciană, același spirit jovial se întrezărește și în anumite situații în care actorul principal, consumerismul cotidian, este bagatelizat. Acest consumerism este filtrat, cu toată stridența și fastul lui de amploare, printr-un comic de situație care oferă savoare, dar și iz caricatural întregului marketing. Următorul poem amintește de acele monologuri umoristice, difuzate, cu precădere, la televiziune cu prilejul sărbătorilor: „cumpără trei/ aspiratoare de praf/ de mare capacitate/ și poți câștiga/ o mașină de vise/ ia-ți acum/ foarfeca de tuns/ preferată/ și poți avea/ un cal cu mînere/ la jumătate de preț/ ia-ți un cuțit/ din gama cu două tășuri/ și vei primi gratis/ o inimă ca să exersezi/ colecționează șase/ coduri de bare/ de pe aripa unei zebre/ și poți obține un nor/ de forma dorită/ adu orice bucată/ de satelit căzută de sus/ și vei primi de cinci ori/ diferența pînă la un satelit funcțional/ adu minimum patru pietre/ de pe țărmul acelei mări/ și poți avea sirena acelei mări/ din silicon ecologic/ și eu puteam să câștig/ de mii și mii de ori/ dar niciodată/ n-am păstrat bonul“ (*tom-bola*). Finețea observației din finalul acestui poem vine să întărească, încă o dată, spiritul reflexiv, inteligent și realist, care parcă deturneză, printr-un soi de gravitate discretă, întregul ansamblu comic al enumerării de produse legate între ele printr-un lanț de coincidențe insolite.

Dacă la alți poeți, reprezentările angelice dezvăluiau resurse hieratice de candoare, de spiritualitate sau de spirit neaoș, jovial, cum este cazul apariției angelice din poezia lui Ion Mureșan, la Horia Gârbea îngerii, grupați în cete războinice, sunt apariții spectrale, intempestive, vindicative; aces-
tia, întocmai ca în teatrul antic grecesc, pot să pedepsească

omul, aducându-l în situații cruciale, anulându-i, practic, orice forță sau act decizional: „ține cîrma și nu te uita în sus/ i-a spus căpitanul cărmaciului/ nu te uita în sus/ deasupra noastră/ este un stol de îngeri/ dacă îi vezi te tulburi/ și pierzi direcția/ dacă te uiți la ei/ se pot supăra/ și vor coborî asupra noastră/ ne putem trezi/ aruncați de pe stînci“; în cadrul unei imagini insolite, cruzimea angelică este transferată luminii: „cînd între mine și soare/ trece un înger/ lumina crește și devine subțire/ mă spintecă“ (*între soare și mine*); sunt, de asemenea, momente cînd îngerul chiar lasă o urmă palpabilă a trecerii sale prin existența concretă: „astfel sînt sigur/ că îngerul există/ că a trecut pe acolo/ și a plecat doar ca să revină în vis/ ca să-l pot vedea/ doar cît să mă conving/ că degetul său/ e acum vindecat“ (*rana îngerului*).

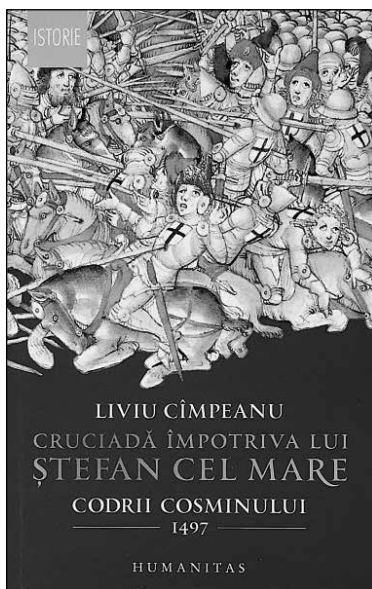
Aparent neîngrădita libertate amplifică spiritul de frondă sau de sarcasm manifestat împotriva unei colectivități zgomoase și tot mai agresive, supuse parcă unui liber arbitru...fără liber arbitru: „ce să mă fac/ zumzetul realității/a devenit insuportabil/ ca fluierile milițienilor/ într-o intersecție/ luni dimineața/ dă mai tare conceptele/ sau pune-ți brahms la căști/ ori pornește/ aruncătorul de flăcări/ cui nu-i place/ să nu consume/ cine nu poate răbda/ corola de minuni/ s-o strivească/ sub șenile/ să pună pe foc automat/ și să tragă/ cu suprapopulația asta/ trece glonțul prin doi/ prin trei/ trece prin cîți vrei“ (*pactul cu realitatea*).

Poezia lui Horia Gârbea, de-o prospețime aparte a ideilor, a construcției și, nu în ultimul rînd, a subiectelor sau temelor abordate, îți oferă o lectură reconfortantă și te ajută să pășești pe acele poduri trainice care nu se văd, dar se simt la tot pasul, atunci cînd înțelegerea dintre oameni, dintre culturi sau mentalități primează.

Ionel SAVITESCU

Războaiele lui Ștefan cel Mare

În galeria domnitorilor români, Ștefan cel Mare ocupă un loc proeminent prin cei 47 de ani de domnie (1457-1504) și 34 de războaie, precum și un număr impresionant de biserici și mănăstiri ctitorite (44, după Grigore Ureche), domnitorul moldovean intrînd în atenția contemporanilor și al papalității, iar războaiele sale au fost surprinse în operele scriitorilor români. Între exegezele consacrate domnitorului moldovean se numără și cartea domnului Liviu Cîmpeanu*, care în 2012 descoperise **Jurnalul de campanie al cavalerilor teutoni** ținut de secretarul general al Ordinului Teuton, Liborius Nacker, care l-a însoțit



pe regele polon Jan Olbracht (Ioan Albert), în expediția din 1497 contra lui Ștefan cel Mare, dorind ca pe tronul Moldovei să instaleze pe Sigismund Jagiello, fratele său: „Așadar, volumul de față este o lucrare științifică, în care am încercat să sintetizez pentru pasionații de istorie, nespecialiști cele mai recente, respectiv cele mai relevante rezultate ale istoriografiei în legătură cu temele și subiectele ei“ (p9-10). Prin urmare, cartea domnului Liviu Cîmpeanu se înscrie într-o serie de lucrări apărute după 2004, cînd s-au împlinit 500 de ani de la moartea voievodului moldovean și cînd s-au inaugurat **Colocviile Putnei** și revista **Analele**

Putnei. Segmentată în 5 părți și un epilog, cartea lui Liviu Cîmpeanu surprinde, de la bun început, situația politică și militară din estul Europei: „Suverani ambițioși, lipsiți de scrupule, intriganți și adesea plini de cruzime și-au împins popoarele și armatele într-o confruntare pe viață și pe moarte, care avea ca intrigă dorința lor de supremație” (p15). Cunoaștem, astfel, episoade din viața lui Matei Corvin, a lui Vladislav II Jagiello, Cazimir IV Jagiello, tatăl lui Jan Olbracht, care în 1492 moștenește coroana Poloniei: „Înalt și bine legat, prințul jagiellon era întruchiparea unui monarh adevărat. Inteligent, cult și poliglot, Jan Olbracht trăia după idealurile cavaleresti despre care citise în lucrările istorice pe care le prefera înaintea oricăror alte lecturi” (p30). Amănunte interesante aflăm despre înființarea Ordinului Teuton în Țara Sfântă, care, la chemarea regelui maghiar Andrei II, sosește în Transilvania pentru a apăra Țara Bârsei, apoi în drumul spre Prusia, au clădit, poate, Cetatea Neamțului. Între Uniunea Polonă-Lituaniană și teutoni au loc lupte, bunăoară, la Tannenberg(1410,15 iulie), unde au participat și călăreți moldoveni trimiși de Alexandru cel Bun. În fine, cucerirea Constantinopolului condusă de către Mehmet II (Fatih Sultan, a se vedea și cartea lui Ștefan Zweig **Orele astrale ale omenirii** și aceea a lui John Freely, consacrată sultanului turc), sultan turc portretizat de Gentile Bellini. O nouă optică de a vedea domniile lui Vlad Țepeș și Mihai Viteazul, domnii glorioase, într-un fel, prin luptele contra turcilor, dar pustietoare pentru țară. Ștefan cel Mare își începe domnia la 12 aprilie 1457, când pe câmpul **Direptate** întrebă mulțimea adunată dacă îl acceptă ca domn. Domnia lui Ștefan este caracterizată ca „**o adevărată epocă eroică din istoria Moldovei medievale**” (p63). Ștefan reușise să îl învingă pe Petru Aron la Doljești, ucigașul lui Bogdan II, tatăl lui Ștefan cel Mare, iar răzbunarea lui Ștefan s-a petrecut târziu în 1469, când Petru Aron cade în cursa întinsă de Ștefan și este decapitat. După obținerea domniei, Ștefan se confruntă cu o serie de războaie, fiind atacat de regele maghiar, Matei Corvin, la Baia, de unde acesta a scăpat cu fuga, fiind rănit în spate de o săgeată și la picior de o lance, iar dacă marele vornic Crasneș ar fi ascultat ordinul lui Ștefan, probabil, că regele ungar cădea prizonier: „Din punct de vedere strategic, bătălia din 15 decembrie 1467, a rămas indecisă, dar prin retragerea regelui Ungariei și a oștii sale în Transilvania poate fi considerată o victorie tactică pentru domnul Moldovei” (p76). Conflictul cu Radu cel Frumos, domnul Țării Românești, în 1471, an în care Ștefan se luptă cu tătarii la Lipnic. Apoi au urmat războaiele cu turcii timp de 13 ani (1473-1486): Podul-Înalt (10 ianuarie 1475): „Dezastrul otoman a fost complet, aliații moldo-munteni urmărindu-i pe fugarii otomani timp de trei zile. Așa a obținut Ștefan cel Mare cea mai spectaculoasă victorie a domniei sale”(p82). A urmat bătălia de la Valea Albă(Războieni), 1476, unde Ștefan este învins, dar pentru abnegația cu care a luptat

contra turcilor este numit de papa Sixtus IV un „**adevărat atlet al credinței creștine**”. Intervențiile lui Ștefan cel Mare în Țara Românească sunt făcute cu scopul de a instala un domn muntean favorabil politicii lui Ștefan de a lupta contra turcilor. Înconjurat de dușmani, Ștefan nu a putut realiza o alianță cu Ungaria și Polonia contra turcilor, deoarece ambele țări creștine doreau ca Moldova să le fie vasală și să accepte suzeranitatea lor. Presat de evenimente, Ștefan este nevoit să accepte jurământul de vasalitate față de Cazimir IV Jagiello la Colomeea(12 septembrie 1485), moment când regele polon a făcut publică închinarea lui Ștefan prin ridicarea pânzei de cort: „Cu toate astea, jurământul de vasalitate pe care Ștefan cel Mare l-a depus în fața lui Cazimir IV nu era nici înjosit, nici ieșit din comun pentru lumea secolului al XV-lea. Din contră, în acel moment era singurul mijloc prin care voievodul Moldovei putea obține ajutorul militar de care avea atâta nevoie împotriva invadatorilor otomani”(p108-109). În bătălia de la Șcheia(6 martie 1486), Ștefan conduce atacul contra turcilor. dar este rănit și dispare: „a zăcut printre morți de dimineață până la prânz(p112)” fiind găsit de aprodul Purice, pomenit și în **O samă de cuvinte**. După această bătălie Ștefan îl prinde pe alt pretendent la domnie, Petru Hronoda, fiul lui Petru Aron, pe care îl decapitează. După 13 ani de lupte cu turcii, Ștefan cere pace lui Baiazid II. O parte dintre bătăliile lui Ștefan pot fi consultate și în volumul coordonat de Petre Otu: „**100 de bătălii din istoria românilor**”, Editura Litera, 2021. Au urmat câțiva ani de pace, dar relațiile moldo-polone se răcesc. Ștefan cel Mare îl folosește pe tâlharul Muha pentru a întreprinde incursiuni de pradă în Polonia, între 1488-1491, dar este prins și decapitat: „Astfel, raidurile lui Muha trebuie privite nu doar ca niște acțiuni de represalii împotriva Poloniei, ci și ca preliminariile eforturilor militare moldovenești pentru recuperarea Pocuției, vechiul măr al discordiei dintre cele două țări” (p128). După decesul lui Cazimir IV (1492), tronul Poloniei revine lui Jan Olbracht, iar ducatul Lituaniei lui Alexandru Jagiello. În 1494 Vladislav Jagiello convoacă un congres la care sunt invitați ceilalți frați Jagiello și unde se discută relațiile dintre Ungaria și Polonia, apoi despre Moldova lui Ștefan pe care o dorea vasală Poloniei sau Ștefan sa fie îndepărtat și pe scaunul Moldovei să fie instalat Sigismund Jagiello. Congresul s-a încheiat fără a se stabili nimic precis. În sfârșit, în primăvara lui 1497, Jan Olbracht hotărăște atacarea Moldovei, sub pretextul unui război cu turcii și eliberarea cetăților Chilia și Cetatea Albă. Armata poloneză și a aliaților trebuia să se reunească la Liov. Numeroasă și bine dotată cu echipamente, arme și artilerie, însoțită de care de transport, muzică militară, armata poloneză era totuși deficitară, lipsindu-i experiența și disciplina, având și un moral scăzut. Încrăzători în victorie polonezii s-au dedat la o viață destrăbălată. Dintre aliații Poloniei, oștile Mazoviei și ale Ordinului Teuton nu au mai ajuns la Liov. Marele

maestru al Ordinului Teuton, Johann von Tiefen, se îmbolnăvește și după o agonie de patru zile se stinge. Johann von Tiefen a fost mare maestru al Ordinului Teuton, timp de opt ani (1489-1497), însă la pagina 32 se precizează ca Johann von Tiefen a fost al 31-lea mare maestru al Ordinului Teuton, iar la pagina 37, el este al 32-lea mare maestru. Ștefan cel Mare își adună oastea la Roman, formată din boieri mari, husari și oșteni de rând. Cavaleria forma grosul oștirii lui Ștefan. Voievodul moldovean avea artilerie, muzică militară, dar în comparație cu trupele poloneze, armata Moldovei nu era numeroasă. Ștefan cel Mare lupta călare, era protejat de platoșă sau cămașa de zale, coif, avea buzdugan, sabie, lance. În primăvara lui 1497, Ștefan cel Mare și-a înștiințat aliații despre posibila invazie polonă, iar oștile aliate se reunesc la Roman. Trupele polone sunt inspectate de rege și la 26 mai 1497 se îndreptară spre Moldova fără a-i aștepta pe teutoni și mazovieni. În sfârșit, după un drum istovitor, soldații polonezi dedicându-se la orgii și beții de necrezut, ajung în fața Sucevei (24 septembrie 1497). Solii trimiși de Ștefan lui Jan Olbracht-vistiernicul Isac și logofătul Ion Tăutu – sunt arestați de regele polon, care ulterior îi înlănțuiește și îi trimite la Liov. Suceava era o cetate fortificată, dotată cu o garnizoană puternică și credincioasă domnitorului, înzestrată cu artilerie și muniție. Zidurile cetății aveau probabil o înălțime de 25 metri, cu două etaje, apartamentele domnului aflându-se la etajul întâi. Construcția cetății s-a desfășurat în două etape: o primă fază în timpul urmașilor lui Alexandru cel Bun, apoi în primii ani de domnie ai lui Ștefan. Cetatea fusese vazută și probabil vizitată de diferiți călători ai timpului care au lăsat mărturii și descrieri despre cetate. Armata polonă distruge târgul Sucevei și bombardează cetatea, producând breșe în zidurile cetății, care sunt reparate de garnizoană. Asediul a durat timp de trei săptămâni, polonii nereușind să pătrundă în cetate printr-o breșă. Jan Olbracht a încercat să cucerească cetatea prin trădare, dar Luca Arbore, portar și hatman, refuză. În urma intervențiilor lui Vladislav II, regele Ungariei și Boemiei, asediul Sucevei este întrerupt, iar Jan Olbracht se îmbolnăvește. Retragerea este impusă de Ștefan pe același traseu pe care venise oastea polonă. Drumul prin Codrii Cosminului a fost plin de surprize pentru poloni, deși o parte a armatei a reușit să treacă fără pierderi. Totuși, copacii tăiați au fost prăvăliți peste restul armatei polone, producând dezordine, blocarea drumului, pierderi umane și materiale. Istoricul Constantin Rezachevici a descoperit o listă a pierderilor polone. Atacul devastator s-a petrecut pe data de 26 octombrie 1497. În sfârșit, ce a mai rămas din armata polonă a ajuns în Polonia, iar cei 600 de mazovieni trimiși de Conrad III sunt lichidați de Sima Boldur în satul Lențești sau Șipeniț, lupta având loc pe drumul ce lega cele două localități. Ajungând la Cracovia, Jan Olbracht este cuprins de depresie, iar pentru a-și uita insuccesul se dedă unei vieți de petreceri, desfrâu, orgii.

Distrugerea totală a armatei polone nu a fost posibilă, lucru de care era conștient Ștefan, dar pierderile poloneze au fost însemnate, polonezii au pierdut materiale de război, iar turcii i-ar fi capturat comoara lui Abele (Jan Olbracht). În Polonia se impune zicala: „Când Olbracht a domnit, șleahta a pierit!” Din cronicile poloneze rezultă că și moldovenii au suferit pierderi mari în oameni. Cei căzuți – polonezi și moldoveni – sunt înhumați într-o movilă de pământ. Eduard Fischer dă în 1904 primul studiu asupra bătăliei din Codrii Cosminului. Dintre prizonierii polonezi o parte sunt trimiși lui Baiazid II, alții sunt uciși, răscumpărați sau vânduți ca sclavi la tătari și turci. Amintirea acestei lupte a fost surprinsă de Ion Neculce în **O samă de cuvinte** (legenda a VIII-a) de unde rezultă că prizonierii poloni au fost puși să are câteva dumbrăvi și erau împunși cu țepușe sau bătuți cu biciuștele. În fine, Vasile Alecsandri realizează un vast poem istoric **Dumbrava roșie**. Din Epilog aflăm că moldovenii și turcii întreprind expediții de jaf în sudul Poloniei, Jan Olbracht fiind nevoit să încheie pacea cu condițiile puse de Ștefan cel Mare. Tratatul de pace dintre Polonia și Moldova cuprindea 10 puncte dintre care punctul 5 stipula că regii Poloniei și Ungariei se obligau să-i acorde lui Ștefan cel Mare azil în cazul când acesta era nevoit să părăsească țara și ajutor pentru a-și recupera tronul. Ștefan cel Mare își adjudecă Pocuția care este pierdută în 1506 de Bogdan III, fiul lui Ștefan și urmaș al său. Jan Olbracht se stinge în 1501, Ștefan cel Mare în 1504, Alexandru Jagiello în 1505. Pierderea Pocuției s-a datorat lui Bogdan III, care pețind-o pe Elisabeta Jagiello, sora lui Sigismund Jagiello, regele Poloniei, Pocuția este dată Poloniei, urmând să fie înapoiată în dota Elisabetei, dar deoarece căsătoria nu s-a mai încheiat, Moldova a rămas fără Pocuția. Evident, că avem de-a face cu o lucrare monumentală înzestrată cu facsimile, excurs bibliografic, bibliografie selectivă și glosar.

* Liviu Cîmpeanu *Cruciadă împotriva lui Ștefan cel Mare. Codrii Cosminului 1497*, Ed. Humanitas, 2022, 335p

ERATĂ

Semnalăm în recenzia la cartea doamnei Sabina Fati, paginile 98-99 ale revistei HYPERION nr. 4,5,6 – 2023 s-au strecurat câteva greșeli pe care le corectăm:

„Izmirul este renumit și prin cele două statui ale **primilor** președinți turci...”

„Prin Afyon trecuse **Xenofon**”

„Trece prin Tyana, unde a trăit, un timp, filozoful Apollonios...” Însă „Cirus cel **Tânăr** este ucis chiar la începutul luptei...”

Cerem scuze doamnei Sabina Fati și eventualilor cititori pentru greșelile strecurate fără voia noastră. (I.S.)

Șerban Axinte – „Muzica sufletelor fără însușiri“

Două citate celebre ne pun pe gânduri, odată ce-am deschis *Scrâșnetul dinților*, cartea lui Șerban Axinte. Poetul, ca un romancier, știe bine greutatea unui motto. Ideea esențială relevată de acesta, creatorul de limbaj o are înainte să fi încropit scriitura. E fundamentul și direcția lui creatoare. Pilda talanților și interpretările ei ne sunt bine cunoscute: să nu nesocotești darurile primite de la Dumnezeu, oricât de puțin ți s-a dat, să nu ai teamă și să le înmulțești. Toată viața asta face omul, caută să valorifice puținul primit – fiindcă vai de acela care nu se ridică la înălțimea talentului și a menirii lui. Versetele pilduitoare spun mai mult, dar ceea ce ne interesează și ceea ce urmează să aducă mărturie în poemele lui Șerban Axinte se află în acest prim motto: „*Iar pe robul acela netrebnic, aruncați-l în întunericul cel de afară: acolo va fi plânsul și scrâșnetul dinților.*“ (Matei 25:30). Suntem avertizați așadar că intrăm în lumea întunecată și fără speranță a damnatului. Ca o nuanță de intensitate, în traducerea lui Anania avem: „*Iar pe sluga cea netrebnică aruncați-o întru întunericul cel mai din afară.*“ În viața sa unică și irepetabilă, pe care a primit-o în dar, omul rareori se ridică la înălțimea așteptărilor – proprii, ale celorlalți, ale lumii – prin obiectivele, idealurile propuse și adesea impuse, reflectare a timpului, a clipei, a stărilor sufletești și mentale pierdute și irecuperabile, a urmelor lăsate ca dărele unui melc: „*sunt un melc, el în mine, eu în el./ mai scot din când în când un corn afară./ dar mi-l retrag speriată./ tu ești suma căderilor,/ a mizeriei adunate*“, (melcul). Suntem o sumă a actelor ratate, a neîmplinirilor, a mersului târâș, pe coate, în genunchi,

pe burtă, în lumea din afară cea mai întunecată și ne e teamă. Cum să nu ne fie? Doar nebunii nu se tem! În lumea cea dinlăuntru, în cea a plânsului și a *scrâșnetului dinților* suntem înghețați de frică. *Scrâșnetul dinților* e o carte a dedublării: omul obișnuit și artistul – înzestrat superior și posedat de demonul neliniștirii, care devine profund creatoare. Al doilea motto indică imperativul poetului ce nu se va dezminți de omul care este în niciun moment, dimpotrivă va coborî în infern, dacă îi este menit. Va primi firesc oricare răsplată a neliniștirilor sale, a arderilor din universul său și a temerilor sale. Așadar: „*Să fii scriitor, să te ții de treabă cu energia unui toxicoman*“, spune Jack Kerouac, prozator și poet al generației *beat*. Să scrii ca un toxicoman, să-ți înmulțești talantul, să nu fii robul netrebnic. Cele două motto-uri conțin prin alăturarea lor dedublarea – eu și celălalt, din poemele lui Șerban Axinte. În rest „*Lumea pe care o vezi e doar un film în mintea ta. Pietrele nu o văd.*“, (Lumea pe care o vezi, Jack Kerouac).

M-a surprins întotdeauna, în felurite încercări de exegeză a poeziei actuale – de la comentarii sumare, la analize prețioase sau la divagații eflorescente, căutarea de identificare cu orice preț a dramei, a tristeții covârșitoare a trăirilor, și mai mult *vânarea traumei*, când poetul nu caută altceva decât să aducă prin poezia sa mărturia omului și a vieții lui. Astfel de cronici, cred eu, nu fac decât să-l izoleze pe poet de grupurile sociale cărora le aparține natural prin sentimentul de identitate și așteptările comune pe baza cărora își organizează activitatea, acțiunile și interacțiunile. Grupurile sociale

sunt organisme vii cărora poezii tânjesc să le aparțină ca indivizi care scriu poezie, o îndeletnicire ca oricare alta, dar esențial deschisă spre ceilalți. La fel, un limbaj excesiv intelectualizat, abstractizat, erudit, ermetic în cronicile de carte, transmite la fel de puțin.

Pe de altă parte, poezia este reacția sistemului imunitar de adaptare a poetului la agresiunile cotidiene. La Șerban Axinte, imunizarea se produce natural și duce la rezistență, duce la autenticitate. Să fii autentic în poezie înseamnă, mai mult decât să fii tu însuși, să nu te lași corupt nici de armonia sau dezordinea din tine, nici de constrângerile sau tentațiile exercitate asupra ta de circumstanțele, mediul, societatea în care ai evoluat ca poet. A nu te lăsa corupt în poezie înseamnă să-ți păstrezi integritatea poetică și poate constitui un principiu al înfruntării timpului de către operă. Un limbaj mimetic, unul artificial denotă reflecții sterile și superficiale, în vreme ce un limbaj simplu, suplu și armonios reușește să exprime în profunzime realitatea: „în zorii zilei am văzut atât de mulți fluturi căzuți“, „asta a fost ziua, să pășim prin ea/ să ne zvârcolim în lumină răpuși de neîncredere;/ să ne imaginăm lumea fără noi și să tremurăm de frică.“ (amintirea).

Poezii conștienți de asta, pot să accepte sau nu, sunt adepți ai teoriei lui Heidegger care spune că poezia este „cealaltă mare cale de acces la adevărul ființei“. În niciun caz poetul nu-și va amplifica virulența trăirilor printr-o mistificare sau o exagerare a lor prin limbajul poetic. El știe că „nimic nu te mutilează mai eficient decât propria sensibilitate“, va aduce astfel mărturia trăirilor și eului său reprezentativ cu măsura priceperii, străduinței, înțelegerii și culturii sale poetice. Va radiografia frământarea, teama, impactul cu „întunericul de afară“ „alb orbitor“, impactul cu deprecierea trupului și cu degradarea spiritului: „și l-ai văzut pe bărbatul ăsta încercând să se ridice, a căzut,/ a rămas gol pușcă, a mers mai departe de-a bușilea“, „și pielea a început să mi se dezlipească de trup, meduze direct/ pe carne și alte forme de viață, clone în miniatură, foarte/ multe ace, nu știu ce văd, văd ce nu văd, undeva în departare/ arde lumina neagră, respir doar prin pori, nu, nu pot să mai/ rămân nicio clipă în tub“, (unul dintre noi trebuie să-l ucidă pe celălalt). Este primul din trei poeme puternice în care tensiunea metafizică a dedublării e într-un crescendo. Din cerul și pământul, lumina și întunericul despărțite de Dumnezeu, din apele, flora, păsările, din cele dăruite tot ce a rămas suntem eu, tu și eu-celălalt, poate și alți doi, trei întâmplător prin preajmă. Restul lumii a dispărut într-o orbire. De la ceasul nașterii nimic nu s-a schimbat, dimpotrivă totul s-a amplificat: „ai fost prin preajmă și atunci când am fost obligat să/ solfegiez imnurile dodecafonice ale libertății, tu, cu un pas/ înaintea mea, ai înțeles varianta versificată a insomniilor/ mele ai știut înaintea tuturor ce importanță vor avea/

pentru mine acele sunete dezordonate și rebele, imposibil/ de înregimentat în ecuațiile armoniei./ la patruzeci și trei de ani sunt copilul paralizat de frică din/ Dormitorul 5“(în rândul orbilor). Ocrotiți în copilărie de întuneric, acum când „cineva s-a grăbit să stingă lumina“ și părinții nu mai sunt, ne-am trezit „siliți să fim doi, să ne întoarcem în punctul de plecare, să trecem prin tub, prin culoarul celor fără prea multe șanse“. În „lumina neagră care arde“, „ca să putem supraviețui amândoi, unul dintre noi trebuie să-l ucidă pe celălalt“. În poemul să-ți potrivești pașii cu cei ai monstrului din mintea ta, poetul devine un atlet al ororii și disprețului: „toți știu ce e cu viața ta, port și eu pe umeri un mort, mi-l/ accept, nu am altceva ce să fac, e mortul meu de patruzeci/ de ani, l-au pregătit alții pentru viață, o să-l las de izbeliște/ în orașul oamenilor cuminiți“.

Dedublarea în ipostaze puternice – milogul, cerșetorul, monstrul și mortul purtat pe umeri – sunt alter-egourile pe care artistul le cară de o viață ca pe o povară. Rupt de universul valorilor morale, al ordinii cosmice, pentru sufletul fără însușiri nu există o ordine intrinsecă, ci un amalgam de pulsuni aleatorii în care principiile călăuzitoare ale lui Kant (cerul înstelat deasupra mea și legea morală din mine) se răstoarnă: „totul e deasupra noastră/ Nicio morală în noi“. O metaforă și un simbol al crizei existențiale este „șarpele autoconstrictor“ eul care se consumă pe sine, se autodevoră și subzistă în precaritatea acestei digestii: „beția e urmarea bucuriei insuportabile, șarpele auto-constrictor, sabotajul gândurilor tandre“ (the new tragedy's chorus).

Universul poetic al lui Șerban Axinte e marcat de câteva modele de geniu, idei mari adaptate în stilistica proprie și resemnificate: ideea omului fără însușiri a lui Robert Musil, în sufletele fără însușiri, Portretul artistului la tinerețe, James Joyce, sau Întâmplări din irealitatea imediată, Max Blecher. Asemenea lui Ulrich care caută să-și suprimă și anuleze orice asemănare cu cei care trăiesc o viață oarbă, de nonsens, se extrage din farsa jocului lumii, pe care o detestă, și alege o formă de existență prin absență, refuzând orice calitate omească, creându-și astfel o personalitate-martor a propriului joc, sufletele fără însușiri se consacră în totalitate întâmplărilor din propria irealitate. Inspirație pură și inspirație culturală în armonie: „muzica sufletelor fără însușiri“ devine „instanța noastră de judecată“. Mircea Eliade spunea „cultura nu e decât valorificarea experiențelor sufletești“, cerul nostru cel mai înalt. Transcendența omului modern nu e Dumnezeu, ci cultura, forma cea mai accesibilă a sacralului. De aceea întâlnirea cu un poet cult este asemenea întâlnirii cu un mistic. El este purtătorul unei transcendențe. Orbecăind în lumina neagră a sufletetelor fără însușiri, ești câștigat în multe feluri, cum ar spune Nichita: „Întunecând întunericul, iată porțile luminii“.



Valentin COȘEREANU

Desculț în iarba copilăriei (XIV)

Motto: *Lin se-mbină, se dezbină*

*O, rai al tinereții-mi, din care stau gonit!
Privesc cu jind la tine, asemeni lui Adam,
Eu nu gândesc c-o clipă am fost și fericit,
Ci mor, mor de durerea că-n brațe nu te am.*

Mihai EMINESCU

*Ca fâșii de gaz albastru
Ca și aburi cu lumină.*

*Lin prin iarbă scotocește
Apa-n prund și-n pietricele.
Florile surând în taină,
Oare ce-or surăde ele?*

*Și[-s] cu neguri îmbrăcate
Lac, dumbravă și pădure.
Stele palid tremurânde
Ard pin negurile sure.*

*Lumea-n rouă e scăldată,
Lucioli pe lacuri zboară.
Luna umbrei, umbra lunii
Se amestec, se-nfășoară.*

*Lunecând pe ceruri, norii
Negri-acopăr tot seninul.
Se sting una după alta*



1874

LUNA IESE DINTRE CODRI

*Luna iese dintre codri.
Noaptea toată stă s-o vadă.
Zugrăvește umbre negre
Pe lînțolii de zăpadă.*

*Și mereu ea le lungeste
Și suind în cer le mută,
Parcă fața-i cuvioasă
E cu ceață învăscută.*

Ce gândește? – numai norii

Înfășat în întuneric
Eu nu văd, nu aud șoapte.
Ah, mă simt atât de singur!
Este noapte, noapte, noapte.

* * *

Cu specificația că primele două stofe se află așezate în versuri lungi și în *Călin Nebunul*, poezia se regăsește în manuscrisul academic 2259, f. 237v.-237 și este grafiată de Eminescu *Luna ese dintre codri*.

Perpessicius spune despre acest text că este *Cunoscut din unele strofe și versuri, uneori identice, întâlnite în „Făt-frumos din tei” și „Călin Nebunul” – textul acesta scris cu creionul într-o redacție cursivă, interesează prin nota subiectivă care încheie peisajul. Se pare că ne aflăm, dacă nu în aceeași familie de motive, într-o situație sufletească, de singurătate, identică cu aceea din „Lacul” în care ambele poezii s-au desprins din poeme cu arii mai întinse¹.*

Atmosfera, cu toate elementele prezente în poezie, este una nocturnă, în care Eminescu singur își închipuie că se află la malul lacului din pădurea Baisei, la doi kilometri de casa părintească.

Perpessicius a observat just că poezia aceasta este înrudită cu cea a lacului. Ca atmosferă, în primul rând. Și cum știm că *Lacul* ține de arealul ipoteștean, atunci nu poate fi exclus faptul că atmosfera creată în *Luna iese dintre codri* a fost și ea inspirată de acest spațiu, cu atât mai mult cu cât finalul poeziei pare să aducă aminte de singurătatea poetului după ce moare iubita.

Nu s-au păstrat versiuni/variante ale acestei text; în altă situație argumentația noastră ar fi fost consistentă.

1875

CĂLIN NEBUNUL

Poemul de inspirație folclorică intitulat *Călin Nebunul* se regăsește în manuscrisul 2284, f. 14-26 și este definitivat încă de la Berlin, prin 1873-1874. G. Călinescu îl va pecetlui ca fiind unul scris sub steaua originalității absolute: „*Călin Nebunul*” este o capodoperă fabuloasă în stil țărănesc, superioară prin invenție verbală și imaginație poetică variantei culte². Și mai departe: Sunt aici miresme de vorbire incommunicabile, chicote ce pot fi înțelese și de străini prin analogie, cum este minunata comparație a frumuseții fetei de împărat cu floarea de pe mare pe care cine-o vede moare. Ce rădăcină ar trebui să aibă o floare ca să poată să atingă fundurile oceanice?³

Am procedat cu acest poem, așa cum vom proceda și cu celelalte de mari întinderi: desprindem din întregul său și

comentăm doar părțile care țin de arealul ipoteștean, care implică, evident, și iubita moartă prematur.

Mai întâi, poetul ia în discuție o imagine ce pare a fi inspirată din chiar natura ipoteșteană dimprejurul lacului; este locul miraculos și vrăjit al atmosferei cu lună plină, unde *Lumea umbrei, umbra lumii se amestec’, se-nfășoară*, când *Noaptea-n rouă e scăldată, lucioli pe lacuri zboară*, unde *iarba pare de omăt*,/ *Flori albastre tremur’ ude în văzduhul tămiat* și unde *Vezi izvoare zdramicate peste prund întunecind*/ *Și sărind în bulgări fluizi pe pietrișul din răstoace*,/ *În cuiabar rotit de ape peste cari luna zace*.

După ce-o descrie pe fata iubită, întocmai așa cum o întâlnise pe Casandra în luncă, în plină primăvară, în luna lui mai, la fel îi apare chipul zugrăvit mai mult sau mai puțin metaforic și în *Călin Nebunul*: *El văzu o fată mândră, îmbrăcată-n lunge straie/ De argint, ce sta ca umezi pe-a ei trup care tresare*,/ *Ca o creangă mlădioasă sub a vântului suflare*,/ *Naltă e, subțire este, ochii mari adânci ridică*,/ *Părul ei de aur moale până la călcâie-i pică*.

Apoi, accentul cade pe sfâșietorul plâns al copilei, comentat de noi ca fiind plânsul provocat de intuirea tragediei prin care ar urma să treacă cei doi îndrăgostiți, înainte ca fata să moară: *Și cu poalele ei albe șterge stelele-i senine*,/ *Lacrimi lungi ce curg pe fața-i ca și fire diamantine*.

Versiunile care urmează nu fac altceva decât să întregască și susțină senzația noastră, dusă și adaptată contextului poeziei: *Tu-ți arzi ochii și frumusețea – înfinitul lor se stinge*/ *Și nu știi ce răpești lumii! Ah nu plânge, ah, nu plânge!*

Nimic din frumusețea și farmecul naturii ipoteștene nu este trecut cu vederea, așa încât, la un moment dat, versurile spun pe șleau că personajul parcă vede satul lui:

*Mult frumoasă e pădurea cu-a ei trunchi de aur roș
Ce în frunza lor cea moale suspinau întunecoși.
Iarba lin călătorește, o peteală stătătoare
Ce sclipind cu mii de raze sub al nopții dulce soare,
Poartă-n galbenele-i unde spice cu mărgăritare,
Flori de mac ce înflă noaptea capul lor cel roș și mare;
Numai fluturi mici albaștri și mari roiuri de albine
Curg în râuri sclipitoare de luciri diamantine,
Ș-împlu aerul cel dulce de cristal și de răcoare,
A popoarelor de muște sărbători murmuitoare.*

Versurile oarecum analoge cu cele din *Copii eram noi amândoi* vin să întregască și ele atmosfera copilăriei din *Călin Nebunul*. Iată-le reproduse în toată frumusețea lor: *Și la margine de codru ei aprind o focărie/ Într-o groapă cu cenușă... de juca trandafir/ Colibioara cea de trestii cu ușița-i rezemată*,/ *Împletită din răchită, cu curmei de tei legată*.

Peste toate, însă, este reluat (a câta oară?) episodul neuitatei iubiri din copilărie petrecut chiar sub ocrotitoarele crengi de tei ale arborelui mult îndrăgit, din preajma lacului: *El o simte-n a lui brațe tânăra, rotundă, tare, Și ea tremură ca varga de oțel de-a lui strânsoare. Își ascunde fața roșă de iubire și sfială, Ochii-n lacrimi îi ascunde-n părul moale de peteală*

¹ M. Eminescu, *Opere*, V, ed. Perpessicius, p. 592.

² G. Călinescu, *op. cit.*, V, pp. 225-226.

³ *Ibidem*, p. 226.

Și adorm. Somn greu îi varsă plumb în vinele-ostenite.

Chiar dragostea celor doi copii, transpusă aici (destul de rar în felul acesta) într-un interior de primitivitate țărănească (poate un bordei din cele aflate și vizitate la vreo prisacă din apropierea Ipoteștilor), chiar dragostea celor doi, spuneam, este surprinsă într-o atmosferă feerică, a căror rădăcini se regăsesc în realitatea climatului de atunci:

*Cu băiatu-n bordei intră și pe capătu-unei laiți
Lumină mucos și negru într-un hârb un roș opaiț,
Se coceau pe vatra sură două turte în cenușă,
Un papuc e într-o grindă, celălalt e după ușă,*

.....
*Sub icoana afumată unui sfânt cu comănac,
Arde-n candelă-o lumină cât un sâmbure de mac,
Pe-a icoanei policoară busuioc uscat și mintă
Împlu casa de-o mireasmă pipărată și prea sfântă.
O beșică-n loc de sticlă e lipită-n ferăstruie,
Pintre care trece-o dungă mohorâtă și gălbuie,
Cofa-i albă cu flori negre și a brad miroasă apa,
De lut plină, rezemată stă pe coada ei o sapă.*

Într-un cuvânt aceasta era atmosfera în care îndrăgostiții rămăneau să petreacă o noapte de fericire, unde lumea *treabă n-are* și-unde un sărutat cast îl va fi furat poetul *sub pălărie*.

Ascunși de văzul tuturor, dar trăind intens vraja codrului și-a susurului apelor din valea ipoteșteană, distingând din ele înțeleșuri și subînțeleșuri, descoperite doar de ei doi în Edenul acesta vrăjit, pare că numai lor li se arăta *albul întuneric al pădurii de argint*, numai ei auzeau îmbătați de liniștea nopții sunetul intim care trezea în coșul pieptului sunete abia perceptibile altora, când *Crengile sunt ca vioare printre care vântul trece*,/ *Frunze sun ca clopoțeli, trezind ceasul doisprezece*, ori când *sărind în bulgări fluizi pe pietrișul din răstoace*,/ *În cuiabar rotit de ape peste cari luna zace*.

Un fragment care aduce în prim plan imaginea iubitei, imagine care poartă amprenta aceleiași Casandre, este inspirat din același cadru natural și nocturn al atmosferei de lângă lacul ipoteștean, adică din *văzduhul plin de-a nopții moale luminoasă ploaie*.

Așa cum lesne se poate constata pe parcursul întregului volum, copila aceasta apare constant (cu variațiuni și tonuri deosebite) în opera poetului. Imaginației poetului nu i se poate smulge din memoria afectivă imaginea fetei iubite, cu care se scâldea în nopțile cu lună, vara, în lacul din vârful dealului, când a rămas înmărmurit văzând-o cu cămașa udă, argintie, în bătaia razelor lunii, cu părul lung, *de aur moale*, despletit în apa lacului, iar de pe ochii, picurându-i încă „lacrimile“ lacului, pe care fata le șterge cu *poalele ei albe*. E un fragment de realitate ipoteșteană de necontestat.

Poate că imaginea aceasta să-i fi adus aminte poetului că iubita își plângea câteodată fericirea de a sta cu el, singuri, în pădure. Alteori, poate, chiar soarta amară ce-i fusese hărăzită, căci poemul are aici o meditație separată

pe tema lacrimilor. Există în versuri chiar o mică dojană față cu iubita plângând: *Și din când în când vărsate frumos lacrimi te prind*,/ Dar de seci întreg izvorul, vai de ochiul tău cel blând!, dojană care se sfârșește cu o umbră de amenințare, cum făcea adesea în realitate în atari cazuri, mângâindu-și ori împăcându-și iubita cu cine știe ce promisiuni tentante pentru amândoi, căci iubirea, așa cum se spune, este în stare să mute munții din loc, dar mi te să împace/mângâie un suflet îndrăgostit.

Și variantele de mai jos vin să întărească imaginea ochilor albaștri, plânși, din cine știe ce împrejurare nefericită, din cine știe ce povești adevărate ce vor fi derulat îndrăgostiții la vremea aceea.

Remarcabile în mod special sunt aceste strofe cu versuri scurte care pun accentul pe tema lacrimilor, o țesătură remarcabilă compusă din filigranul cuvintelor:

*E frumos că din seninul
Plin de-o sântă bogăție
Cade-o lacrimă de aur
În adâncă vecinicie,*

*Dar de ard rănite toate
Nu e noapte ce rămâie
În nălțimea cea albastră
E-o-negrită-ntunecime.*

*Nopatea stelelor și-a lunii,
Noapte-oglinzilor de râu,
Nu e noaptea cea mocnită
Și cea oarbă din sicriu.*

*Stea ce cade taie noaptea
Ca o lacrimă de-argint
Și seninul cer albastru
Frumos lacrimi-l prind.*

*Și din când în când vărsate
Frumos lacrimi te prind,
Dar de seci întreg izvorul
Vai, de ochiul tău cel blând.*

*Scurgi încet pin ochi albaștri
Sânge fin de trandafiri
Și zăpada viorie
Din obrajii tăi subțiri.*

*Și scurgi noaptea lor albastră,
Dulcea lor eternitate,
Ce ușor se poate stinge
Pin plânsori îndelungate.*

*Nu vezi tu că frumusețea
Toată-n lacrimi [se] trece
De rămâne o statuie
Oarbă, palidă și rece?*

Cine e nerod să ardă
În cărbuni, diamantul rar
Și eterna-i strălucire
S-o strivească în zădar?

Tu-ți arzi ochi și frumusețea
Dulce noaptea lor se stinge,
Cum nu știi ce răpești lumii!
Ah nu plânge, ah nu plânge.

Reîntors la imaginea pădurii, poetul rememorează aceași atmosferă a împrejurimii lacului, înconjurat de codrii seculari. Întreaga transpunere a imaginii naturale nu este alta decât cea rămasă pe retina poetului încă de când cutreiera pădurea șuierând la ea voios, căci i-au rămas în minte nu numai imaginea câmpului de maci și a florilor albastre (amândouă prezente încă la poalele dealurilor din fața casei părintești, dar și cea a sărbătorilor murmurătoare) ce încă-i palpită în auz. Că este așa și nu altfel, o demonstrează chiar versurile: *Și-nainte-i parcă vede satul lui și i se pare/ C-auzea doinind o fată chiar la ei în șezătoare.*

Într-adevăr, de sus, din coama dealului, deasupra lacului din pădurea Baisei, se vede satul Ipotești în toată splendoarea lui, iar invocarea maicii sale de către fata de împărat aduce aminte, la rândul ei de imaginea Ralucăi, a dulcii mame, care stă pe prispa casei și coase cu gândul la copiii ei: *Maică, maică, draga mea, Ajungă-te jalea mea, Să te-ajung-un dor ș-un drag, Să șezi toată ziua-n prag Cu firuț băgat în ac.*

Reluând imaginea fetei de împărat, poetul invocă în fapt imaginea iubitei din Ipotești îmbrăcând-o când în haine verzi, când albe, când albastre. Atmosfera este și mai aproape, de cea dimprejurul atât de invocatului lac ipoteștean: *Lângă lacul cel albastru înstelat cu nuferi mari,/ Pintre trestii auroase ce se legăn solitari,/ Vede fata cea cu ochii curioși ca în biseric'/ Fața-i albă ca zăpada într-un păr de întuneric.*

Cât privește pasajul în care se zugrăvește focul aprins din marginea de codru, el duce cu gândul la atmosfera din poezia *Copii eram noi amândoi*. În această privință, nu e

de neglijat nici analogia rapid evocată a *Colibioarei cea de trestii cu ușița-i rezemată*,/ Împletită din răchită, cu curmei de tei legată.

Când focul se stinge, la adăpostul întunericului, cei doi îndrăgostiți din poveste se retrag în strictă intimitate, căci ei nu sunt decât îndrăgostiții din inima și imaginația poetului, împrumutându-le propriile atitudini de altădată, când se iubeau în taină, *adormind de armonia codrului bătut de gânduri: Ochii-n lacrimi îi ascunde-n părul moale de peteală/ Și adorm. Somn greu îi varsă plumb în vinele-ostenite.*

Fragmentul care urmează este unul desprins parcă din viața reală a casei copilăriei, cu împrejurimile ei cu tot. Este știut că G. Călinescu spunea despre casa copilăriei lui Eminescu de la Ipotești, ca era palat boieresc pe lângă cele 18-20 de bordeie ale satului, așa încât, poetul ia ca model pe unul care va fi existat în realitate.

Talentul de desenator înăscut al fratelui poetului, Ilie, cel invocat în *Copii eram noi amândoi*, este și aici prezent: *Pe cuptorul uns cu humă, Călinaș cel mititel, Zugrăvise c-un cărbune un clapon și un purcel, Cu codița ca un sfredel și cu fuse-n loc de labă Cum i se ședea mai bine purcelușului de treabă.*

În scena aleasă de la sfârșitul poemului, care pare desprinsă dintr-un poem dramatic, trăsăturile, gesturile, atitudinea celor doi îndrăgostiți nu este decât o preluare ideală a manifestărilor celor mai intime, așa cum i-au rămas în imagine poetului, încă de pe vremea visului romantic: *El și Ea* fac gesturile de care poetul își aduce aminte, invocându-le cu nostalgie:

*El s-așază lângă dânsa, fața ei o netezește,
O dezmiardă cu durere, o sărut, -o drăgostește,
Pleacă gura la ureche-i, blând pe nume el o cheamă,*

*Ea deschide somnoroasă lunge gene de aramă
Și adânc la el se uită, i se pare că visează,
Ar zâmbi și nu se-ncrede, ar striga și nu cutează; etc.*

(Volumul a apărut la Iași, Editura Junimea, în colecția *Memoria clepsidrei*, 2020. Ilustrații la poezii: Mircia Dumitrescu)





Theodor CODREANU

Eminescianismul lui Alexandru Vlahuță

În zilele de 16-19 noiembrie 2019, bărlădenii l-au comemorat pe scriitorul Alexandru Vlahuță (n. 5 septembrie 1858, Pleșești, j. Vaslui – d. 19 noiembrie 1919, București), la centenarul plecării dintre noi. Cu acest prilej, Primăria Municipiului Bârlad și Academia Bârlădeană au organizat un simpozion (16 noiembrie) și lansarea vol. Alexandru Vlahuță, *Poezii*, sub egida Academiei și Primăriei, ediție realizată și prefătată de scriitorul Simion Bogdănescu. A doua zi, manifestările au continuat în Comuna „Alexandru Vlahuță”, fosta Pleșești a nașterii poetului.

Alexandru Vlahuță a fost un scriitor complex, poet, prozator (autor și al unui roman de răsunet, *Dan*), monografist (*Pictorul N.I. Grigorescu*), publicist artist, continuator al lui Alecu Russo și precursor al reportajului artistic geobogzian (*România pitorească*), creator de instituții și de publicații de răsunet național („Vieța”, „Sămănătorul”) etc. Conchizând, o personalitate de prim-plan, cum a fost cotate, în timpul vieții, intrat într-un con de umbră, în posteritate, și din pricina lui G. Călinescu, prin imaginea creată, pe nedrept, în *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* (1941). Acuză cea mai frecventă, preluată și perpetuată de istoria și critica literară marxistă, a fost aceea de sămănătorist și de girator al curentului eminescian, care ar fi adus în cultura românească o mentalitate paseistă, cel mult de pitoresc sămănătorist. Este vorba despre o aberație ideologizantă care lucrează și astăzi sub influența „corectitudinii politice”, îndreptată vizibil împotriva lui Eminescu și a tuturor curentelor care stau sub zodia eminescianismului. Nici Eminescu și nici Vlahuță n-au fost niște visători paseiști, lipsiți de simțul istoriei.

Adevărul e tocmai contrariul. Vlahuță și cei care i-au stat alături au preluat și dus mai departe cele mai vii idealuri ale lui Eminescu, unul central fiind ideea României Mari numită de autorul *Luceafărului* „Dacia Mare”, încă din 24 ianuarie 1882, când s-a întemeiat, în mod simbolic, Societatea „Carpații”, având ca principal scop unirea Transilvaniei cu vechiul regat. Manifestul mobilizator, răscolitor de energii pentru ridicarea intelighenției românești către cel mai important ideal național, făptuirea Marii Uniri, a fost poemul *Unde ni sunt visătorii?*, la care nu vor fi indiferență cei doi titani ai culturii și politicii naționale, Nicolae Iorga și Constantin Stere. Un intelectual de marcă de azi, Mircea Platon, care a resuscitat și el interesul pentru opera vlahuțiană, realizând o ediție complexă a operei scriitorului, se arată surprins (la lansarea cărții în ziua de 11 noiembrie 2019, la sediul Filialei Iași a Uniunii Scriitorului), cât de actual este Vlahuță.

Pe data de 10 mai 1901, la publicarea poemului *Unde ni sunt visătorii?*, Vlahuță nu era nicicum un eminescian pasiv. Să nu uităm că a scris cea mai cunoscută poezie închinată lui Eminescu, text neegalat decât de Marin Sorescu (*Trebuiau să poarte un nume*) și de Grigore Vieru (*Legământ*):

Tot mai citesc măiastra-ți carte,
Deși ți-o știu pe dinafară:
Parcă urmând șirul de slove,
Ce-a tale gânduri sămănară,

Mă duc tot mai afund cu mintea
În lumile de frumuseți,
Ce-au izvorât, eterni luceferi,

Sintagma metaforă *noaptea tristei tale vieți*, cum vom vedea, vine direct din calitatea de martor a lui Vlahuță la ultimii ani de viață ai lui Eminescu. Referințele însă sunt și la luptătorul care a fost marele poet:

*Să plângi tu plânsul tuturor...
Din zbuciumul eternei lupte.
Să smulgi fulgerătoare versuri,
Bucăți din inima ta rupte...*

*S-aprinzi în bolta vremii aștri
Din zborul tristului tău gând...
Văpaie!... Ce-o să-i pese lumii
Că tu te mistui luminând?*

Dar în *Unde ni sunt visătorii?* Recunoaștem, de asemenea, pe Eminescu cel din publicistică, din *Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie*, din *Doină*, din *Junii corupți* și din *Ai noștri tineri...*, denudând lipsa unui ideal național în stare să smulgă pe tineri din *neantul valah*, cum îl va numi Emil Cioran. Iată-i pe acei tineri lipsiți vis întremător:

*Căci mă-ntreb, ce sunt aceste vaiete nemângâiate,
Ce-i acest popor de spectri cu priviri întunecate,
Chipuri palide de tineri osteniți pe nemuncite,
Triști poeți ce plâng și cântă suferinți închipuite,
Inimi lașe, abătute, fără a fi luptat vreodată,
Și străine de-o simțire mai înaltă, mai curată
Ce sunt brațele acestea slabe și tremurătoare,
Ce-s acești copii de ceară fructe istovite-n floare?...*

Dacă militantul Vlahuță a fost eminescianul pătruns de întreaga operă și faptă a lui Eminescu, el s-a dovedit a fi și unul dintre puținii adevărați prieteni ai poetului din ultimii șase ani ai vieții, iar nu un „îngrijorat” ipocrit, ca atâția alții, o culme a imposturii fiind Grigore Ventura, care a pângărit până și momentul înmormântării poetului, cum bine va fi observat Titu Maiorescu despre cuvântul acestuia din momentul funebru, etichetându-l, în *Însemnări zilnice*, drept *indiscretul ticălos*.

Cunoscându-l bine și înainte de îmbolnăvire, Vlahuță a înțeles, printre cei dintâi, adevărata etiologie a bolii poetului: imensul sacrificiu al jurnalistului de la „Timpul”, muncă istovitoare nu pentru bani, nu pentru interese de partid, ci pentru emanciparea vieții publice din România, proiect pentru care s-a și dus la studii la Berlin, după cum îi scrie, la 5 februarie 1874, lui Titu Maiorescu, de la Charlottenburg: „Cred că am găsit acum soluția problemelor respective, grupând concepțiile și sistemele demonstrative (doveditoare) care însoțesc fiecare fază a evoluției în antinomii vizând atemporalul din istorie, drept și politică, dar nu în sensul evoluției hegeliene a ideii. Căci la Hegel gândire și ființă sunt identice – aici nu. Interesul practic pentru patria noastră ar consta, cred, în înlăturarea teoretică a oricărei îndreptățiri pentru importul necritic de instituții străine, care nu sunt altceva decât organizații specifice ale societății

omenești în lupta pentru existență, care pot fi deci preluate în principiile lor generale, dar a căror cazuistică trebuie să rezulte în mod empiric din relațiile dintre popor și țară [teritoriu]. Nu mă pot pronunța acum mai pe larg asupra acestui subiect, el mi-a ocupat însă cea mai mare parte din cugetarea proprie și din studii, așa că până acum n-am respectat în fixarea temelor mele o succesiune de tip didactic”¹. Doctorandul mai preciza: „Un titlu de doctor m-ar aranja într-adevăr cu lumea și cu ordinea ei legală, nu și cu mine însumi, care deocamdată nu mă mulțumește, nu”². Energia colosală risipită în imensa publicistică de la „Timpul”, coroborată cu iresponsabilitatea celor care l-au agresat spre a-l azvârli în sanatoriul doctorului Șuțu, cu tratamentele inadecvate, toxice (vezi tratamentul cu mercur!), iată cauzele centrale, prima pricinuindu-i internarea, iar a doua declanșând boala ireversibilă pe temei *iatrogenic*, cum recunoasc astăzi și savanții Academiei Române³. Înainte de 28 iunie 1883, Vlahuță a stat de vorbă cu poetul care i s-a plâns de munca istovitoare și de faptul că i-ar trebui un lung concediu spre a-și veni în plinătatea forțelor. Când l-a întrebat de ce nu se duce, Eminescu a răspuns: „– Dar unde să mă duc? Cu ce să mă duc? Pe cine să las în locul meu?” (*Amintiri despre Eminescu*).

Chiar și în anii bolii poetul nu va uita de acest complex și necesar proiect de-atunci, consonând, în definitiv, cu binecunoscuta teorie maioresciană a *formelor fără fond*. Vlahuță își amintește că nici în ultimile zile ale vieții poetul nu uitase de marele său proiect, motiv pentru care a și reintrat în ziaristică, în 1888, publicând în „Fântâna Blanduziei” și în „România liberă” câteva articole, unul dintre ele producând căderea guvernului!

Amintitul Gr. Ventura aprecia ca nebunie o teorie economică expusă de Eminescu într-un grup public. Nu și Vlahuță, deși nu cunoștea scrisoarea adresată lui Maiorescu, de la Charlottenburg, la 5 februarie 1874. Vizitându-l pe poet la sanatoriul dr. Șuțu, la ultima internare, Eminescu i-a spus „cu un ton important despre un plan al lui de reorganizare socială, la care se gândește demult, o lucrare colosală, care-l muncește și îi dă nopți de insomnie și dureri de cap ucigașe”⁴. Acel *de mult* era, de fapt, ceea ce nu reușise, dar concepute în vremea studiilor de la Berlin, în consens cu combaterea *formelor fără fond*, teorie eminesciană, în primul rând, și maioresciană, deopotrivă, teorie păguboasă, devenit un soi de *brand* național.

Relația lui Vlahuță cu Eminescu devenise una de strânsă prietenie, de vreme ce există informația (cunoscută și de Petru Creția), furnizată de profesorul cernăuțean I.D. Ștefănescu, rudă a scriitorului (care, la rândul-i,

¹ M. Eminescu, *Opere*, XVI. *Correspondență. Documentar*, Editura Academiei, București, 1989, p. 48.

² *Ibidem*.

³ Cf. *Maladia lui Eminescu și maladiile imaginare ale eminescologilor*, coord. Eugen Simion, București, Fundația Națională pentru Știință și Artă, 2015. Vezi studiul acad. Victor A. Voicu, *A contribuit intoxicația iatrogenică cu mercur la patografia lui Eminescu?*

⁴ Cf. Al. Vlahuță, *Amintiri despre Eminescu*, în vol. *Omagiu lui M. Eminescu*, București, 1909; *După Eminescu*, în *Opere alese*, II, București, Editura pentru Literatură, 1953, p. 99-101.

a împărtășit-o unei studente a lui), că autorul lui *Dan* s-a întâlnit, la cererea lui Eminescu, în zilele premergătoare internării, poetul presimțind, probabil, ce-l așteaptă, fie din cauza contextului politic al interzicerii Societății „Carpații”, în urma incidentelor politice de la Iași, pricinuite de discursul nechibzuit al lui Petre Grădișteanu, fie din presimțirile declanșării bolii. Vlahuță și Eminescu s-au întâlnit pe Calea Victoriei, poetul încredințându-i un caiet voluminos, cu șine de metal, care conținea, se pare, volumul de poezii, finalizat, punându-i condiția să-l dea publicității peste un anume număr de ani, după moartea lui. Caietul s-ar fi pierdut în timpul Primului Război Mondial, când Vlahuță era în refugiu la Bârlad (1916), casa din București fiindu-i jefuită. Firește, fără obiectul în cauză nu ieșim din zona legendei. Cu toate acestea, I.D. Ștefănescu a depus mărturie că a văzut el însuși caietul, la Vlahuță.

Sigur e că, de îndată ce s-a întors din călătoria din Italia și a fost adus la Iași de Maiorescu, deși poetul voia să-și reia activitatea ziaristică (vizitase deja redacția „României libere”, știind că „Timpul” se desființase, prin comasarea cu „Binele public”, tocmai pentru ca ieșirea lui din presă să fie sigură!), Vlahuță l-a vizitat, la scurt timp, îngrijorat de soarta lui. A înțeles imediat nevoia stringentă de activitate a poetului spre a ieși din starea „morții civile” (Nicolae Georgescu). Pentru moment, Vlahuță a încercat să-l ia la țară, dar poetul nu a admis să fie tratat ca pe „un om mort”. La 20 iunie 1884, Vlahuță îi scria lui Maiorescu: „Am văzut pe Eminescu și am stat cu el o zi. Mi-a fost cu neputință să-l înduplec a veni cu mine la țară. La ce – zicea el – să mai port prin lume un om mort!” După cum ne spune rațiunea bunului simț, un nebun nu se consideră inexistent pentru lumea exterioară, deși poate fi considerat, de alții, astfel.

Mai mult decât orice tratament chimic, Eminescu avea nevoie să fie recuperat social, iar nu cu întreținerea publică

a ideii că este un bolnav irecuperabil (cum s-a întâmplat în cazul scandaluasei epigrame macedonskiene publicată în „Literatorul”, căreia Gr. Ventura, fals indignat, îi va face publicitate). A înțeles asta și sora lui Maiorescu, Emilia Humpel, care a făcut demersuri pe lângă critic să i se caute poetului un loc de muncă. La fel insistă și Vlahuță, scriindu-i: „În tot cazul – grăbiți a-l numi undeva. Altfel îl pierdem – fără nădejde de întoarcere”. Când a fost trimis la Mănăstirea Neamț, în 1886, unde a fost și împărtășit (nebunii nu se împărtășesc!), Vlahuță ține legătura cu el, face schimb de scrisori, îi trimite presă pentru lectură și ia inițiativa unor prescripții publice spre a-i veni în ajutor, alături de alții. Eminescu însă respinge asemenea demersuri, dovedind o demnitate morală exemplară.

În fine, Vlahuță a salvat de la pierdere un ultim catren, poate cel mai tulburător conceput de Eminescu înainte de moarte. Mărturisește că la ultima vizită la sanatoriul „Caritas”, poetul l-a întâmpinat recitând versuri inedite, de o rară frumusețe și concentrare, din care a reținut:

*Atâta foc, atâta cer,
Atâtea lucruri sfinte
Peste'ntunericul vieții
Ai revărsat, părinte!*

Va fi mult de meditat de ce, după șase ani de suferințe golgotice, Eminescu aduce uimitoarea revărsare de lumină peste 'ntunericul vieții! Grăitor, Vlahuță vorbește despre aceeași minune în poema închinată *Lui Eminescu*:

*S-aprinzi în bolta vremii aștri
Din zborul tristului tău gând...
Văpaie!... Ce-o să-i pese lumii
Că tu te mistui luminând?*

Seva geniului trebuie să fi nutrit această relație tainică între Mihai Eminescu și Alexandru Vlahuță!



Grafică de Liviu Șoptelea la cartea „Subversiv” de Mircea Oprea



Marius CHELARU

Eminescu și Polonia

De ani de zile publicăm în revistele „Convorbiri literare”, dar mai ales „Poezia”¹ diferite traduceri, texte de diverse facturi, recenzii despre cărți în care/ și prin intermediul cărora Nicolae Mareș oferă secvențe din creația unor autori polonezi în limba română sau români în polonă. Sau scrieri despre relațiile dintre România și Polonia și diverse personalități care au contribuit la mai buna cunoaștere dintre noi și pe calea literaturii. De pildă, o altă carte de interes a sa, semnalată și aceasta în „Poezia”, a fost *Lucian Blaga – traducător, traductolog*, 2020, în care sunt și aspecte interesante legate de Polonia (și în relația cu România/ scriitorii români, și, evident, de Lucian Blaga și activitatea sa de diplomat dar și traducător), felul în care privesc polonezii traducerea/ traductologia și aspectele metodologice occidentale, știută fiind legătura profundă a lui Nicolae Mareș cu această țară, cu limba/ cultura/ literatura ei.

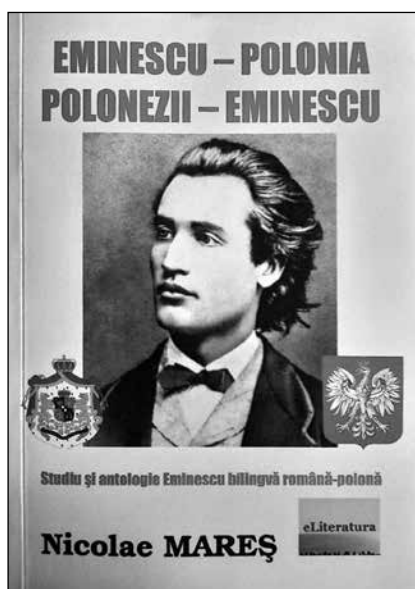
Despre activitatea lui Nicolae Mareș pe tărâmul literaturii, în diversele ei aspecte, am scris nu odată în paginile revistei „Poezia” și, în numărul anterior, am publicat și o convorbire despre diverse alte aspecte în revista „Hyperion”.

Și în acest context semnalăm și această carte dedicată lui Eminescu, dar și Poloniei și legăturilor dintre cele două țări prin opera poetului nostru, în care sunt reflectate și „unele contribuții mai vechi privind cunoașterea și receptarea creației eminesciene”. Și, scrie Nicolae Mareș, este, totodată, și „un omagiu pe care îl aduc (...)

celor douăzeci de confrăți polonezi, celor care l-a transpus, fiecare în parte și toți împreună”, editorilor polonezi „care l-au tipărit în cele mai bune condiții grafice, din anii 30 ai secolului trecut până în 1989, odată cu ultima sa apariție în marea *Antologie de poezie românească* (...) datorită scriitoarei Danuta Bieńkowska”. Din păcate, scrie Nicolae Mareș, după această „cea mai rodnică perioadă legată de receptarea culturii românești în Polonia”, „Eminescu a dispărut de pe firmamentul vistulan”, și nimic nu s-a mai tradus/ publicat în polonă. De notat, scrie autorul, că nimeni nu s-a aplecat și asupra publicisticii sale încă. De notat și că, adăugăm, nici instituțiile create pentru a promova cultura română nu au făcut, eufemistic vorbind, „mare lucru”, nu au manifestat un interes concret în acest sens.

Este o lucrare de amplitudine nu doar ca număr de pagini, ci și cuprindere, manieră de abordare. Astfel, după Nota asu-

pra ediției, cuvântul lui Alex Ștefănescu și un cuvânt introductiv al lui N. Mareș (Eminescu în polonă sau despre un meteor strălucitor), cartea cuprinde trei părți distincte. În prima, intitulată *Eminescu despre trecutul polonez și cultura poloneză*, Nicolae Mareș abordează diverse aspecte, ca: Eminescu și Polonia (studiile sale despre Polonia datează cu precădere din perioadele vieneză și berlineză), Eminescu și Chopin, graficieni polonezi „plecați asupra lui Eminescu, Dobrowolski și Eminescu, debutul liric al poetului român în limba polonă, Ioan Paul al II-lea și Eminescu ș.a. Partea a doua este, în fapt, o antologie de poeme ale lui Eminescu traduse în polonă (prezentate bilingv; este



¹ Revistă în care am publicat, în iarna anului 2022, o prezentare mai succintă a acestei cărți, în „Biblioteca de poezie”.

cea mai cuprinzătoare din câte s-au publicat la noi până azi), începând cu *Rugăciunea unui dac* (prima poezie a lui tradusă în polonă a fost *La Steaua*, în 1928, și a fost publicată la Cernăuți, în „Gazeta Polska”), și încheindu-se cu *Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie*.

Partea a III-a, *Cronologie*, cuprinde trei subcapitole: Reflexii și gânduri despre Eminescu – recunoașterea universală, Receptarea primei ediții a studiului, și, în final, Bibliografia.

Nu sunt numai date „statistice” și nume (multe nume care sunt amintite, și detalii diverse, de interes) în carte, autorul analizând și diverse alte aspecte care țin de felul în care s-au făcut aceste traduceri, de pildă, modul în care au căutat traducătorii să ofere cea mai bună versiune în limbă polonă poeziei eminesciene, curajul unor oameni din Polonia care l-au tradus/ publicat chiar și în perioada în care în România despre Eminescu „nu se vorbea deloc sau în el mai bun caz în șoaptă” (amintim numele poetei și traducătoarei Kazimiera Iłkiewiczówna, fosta secretară personală a mareșalului Józef Piłsudski, care a publicat în 1947 *Rugăciunea unui dac*), dar și piedicile pe care le-a întâmpinat publicarea sa, pentru că, scrie autorul, și acolo erau „cozi de topor”. Ori, de pildă, rolul lui Iorga, cel fără de care, demonstrează cu argumente, date concrete autorul, „cunoașterea și răspândirea lui Eminescu în Polonia n-ar fi avut o dimensiune istorică”, urmat, apoi, de Aron Cotruș. De asemenea, autorul relevă și felul în care l-au prețuit și îl prețuiesc polonezii pe Eminescu, cum i-au analizat opera și viața ș.a.

La noi, scrie Nicolae Mareș, „doar *en passant* au fost cunoscuți cele două duzini de scriitori polonezi care s-au implicat cu mare sârg și dăruite pentru transpunerea operei marelui poet român în grai polon”. Cum, am spune noi, nu s-au bucurat de cine știe ce atenție nici cele scrise de Eminescu despre Polonia, deși, scrie Nicolae Mareș, nici Kogălniceanu ori Xenopol „nu ne-au lăsat însemnări atât de exacte și de laborioase despre istoria poloneză”, iar, înaintea sa, „doar Nicolae Bălcescu a mai studiat cu atâta sârg, la Paris, lucrări istorice poloneze”.

Cunoscător al celor două limbi, Nicolae Mareș analizează, folosind metoda comparatisticii literare, și maniera în care s-au făcut aceste traduceri din Eminescu, „măiestria la care tălmăcitorii polonezi au ajuns, unii ca neîntrețuți giuvaergii, în cazul unora din traduceri”. Și amintește și unele aspecte emoționante ale drumului lui Eminescu din limba română în limba polonă, cum ar fi, de pildă, când în 1947, „despre Eminescu se vorbea doar în șoaptă”, Iłkiewiczówna, amintită deja, și care a stat o vreme și la noi, în România, a publicat la Cracovia „*Rugăciunea eminesciană*”. Mai mult, cea care scria că în țara noastră „totul pare a se perinda în cadrul unei frumuseți veșnice, care e moștenită din ancestral, neștirbită de la o generație la alta”, a păstrat până la moartea sa, în 1983, în sertar, dat fiind că cenzura poloneză nu era mai bună decât cea a noastră, *Doina* lui Eminescu, un poem pe care l-a socotit aproape de inima sa. Sunt multe exemple despre dragostea, interesul unor nume mari ale Poloniei pentru România, pentru limba română, diverși scriitori ai noștri. Mai amintim acum pe Karol Wojtyła, pe care

autorul acestei cărți l-a tradus în română, l-a întâlnit la Vatican (fapt relatat mai amplu în interviul amintit), loc unde, de acum devenit papă, a rostit și versuri în limba română. De altfel, o secțiune este intitulată *Sfântul Ioan Paul al II-lea cel mare și Eminescu*.

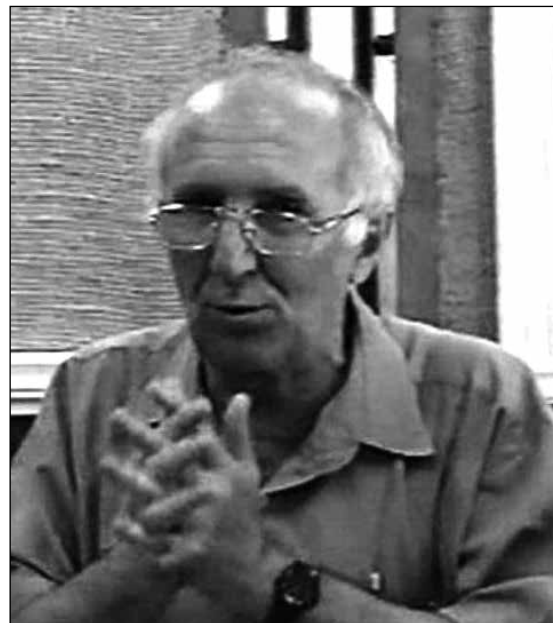
Și sunt multe astfel de pagini despre dedicarea cu care poeți, nume cunoscute ale literaturii Poloniei, traducători care au tradus din creația eminesciană, l-au prețuit pe poetul nostru, dublate, după caz, de analizele comparative, de diverse amplitudini și detalieri, ale lui Nicolae Mareș. Iar în partea a III-a, *Cronologie*, sunt redată sintetic și edificator toate acestea. Un capitol cu o interesantă paralelă este acela despre Eminescu și Chopin. Scrie Nicolae Mareș: „Se pot găsi multe similitudini între creația chopiniană și cea eminesciană, se pot face și s-au făcut diverse paralele”. Un alt capitol cu multe aspecte mai puțin spre deloc cunoscute publicului larg la noi este acela despre graficienii polonezi și opera eminesciană, apoi un altul despre cum și când a fost debutul lui Eminescu în limba polonă ș.a.

Este, așadar, o carte de referință despre tema avută în vedere, cuprinzătoare, care poate interesa și publicul larg dar și pe cel specializat, fiind importantă nu numai prin latura sa documentară, ci și prin analizele/ comparațiile ș.a. pe care le face autorul, între altele și bun cunoscător al ambelor limbi. O „radiografie” a unui „secol de receptare” în Polonia, pe care o binemerită și Eminescu, dar, la fel, și toți cei care au trudit la cunoașterea operei sale în Polonia, păstrarea mesajului său social în anii în care nu era simplu, pentru păstrarea muzicalității din original ș.a. ș.a. Un efort care merită semnalat, cu atât mai mult cu cât azi alcătuitoarii manualelor pentru copiii noștri nu par să mai înțeleagă faptul că avem o literatură care merită și trebuie cunoscută, sprijinul pentru publicarea clasicilor noștri este... așa cum îl înțelegem din ce vedem în librăriile din țară, și „ne-am învățat” să „uităm” de înaintașii noștri care au avut o contribuție într-un domeniu sau altul. Și, nu în ultimul rând, să „uităm” de prietenii literaturii române de ieri și de azi, de cei care au făcut eforturi pentru promovarea ei în diverse țări. Și în acest context, și pentru altele pe care le-am enunțat mai sus semnalăm această carte semnată de Nicolae Mareș, care ne-a oferit spre publicare în revista ieșeană „Poezia”, într-un număr anterior, și *Luceafărul* eminescian în polonă.

Încheiem semnalarea noastră cu un citat din Eminescu despre Polonia² și „sufletul polonez” (la care ar fi bine să reflectăm, cu gândul la țara noastră ieri și azi): „când simte cineva bătaia inimei polone, când simte sufletul național îmbălsămat de poezie, înduioșat de muzică, atuncea lumea are voie a-l taxa de nebun, dacă el ar susține de exemplu că Polonia e pe moarte sau că va muri. Se poate oare să moară corpul națiunii când sufletul ei trăiește?”

Nicolae Mareș, *Eminescu – Polonia. Polonezii – Eminescu. Studiu și antologie Eminescu bilingvă română – polonă*, cuvânt la început (*Un captivant spectacol intelectual*) de Alex Ștefănescu, eLiteratura, București, 2021, 500 p.

² Mihai Eminescu, *Opere*, volumul 15, Editura Academiei, p. 138 – 139.



Corneliu FOTEA

Jurnalul cu Eminescu (21)

Ce frumos era în crânguri când m-ați prins cu ea, tovarăși!

Acesta se cuvine să fie titlul întâmplării de la 13 septembrie 1971 din pădurea Ipoteștilor, de n-ar fi fost mai înainte tema unui raport la organe venit din partea unui informator/delator/binevoitor/cetățean devotat și semnat Florian Constantin.

Raportul care ar fi meritat să fie xeroxat și pus aci în facsimil cum am făcut și cu alte texte, pentru că *raportorul* (de fapt de ce i-oi zice eu raport când textul respectiv se intitula mai simplu, *notă informativă* privitoare la relația ce o are poetul cu o minoră care a depus actele pentru plecarea în Israel).

Hârtiile acelea le văd ca acum. Și mai văd pe marginea foilor o însemnare de mână cu creionul *F.f.f. interesant! De urmărit și dacă a pus-o în relație pe față cu studenții din SUA!*

Dar să citim ce scria informatorul (deși tare-mi vine să cred că acest F.C. era de fapt o Floriană ori o Constantină)

Obiectivul numit ziarisul sau poetul s-a întâlnit cu numita Suzana în fața bisericii Uspenia pe la ora 10 sau 11. S-au luat de mână, în plină stradă, după ce tot în plină stradă se sărutaseră, și au pornit către stația de autobuz după ce au strigat colegilor de la Casa de cultură, R.P. și G.T., că se duc la Ipotești. Ajunși la Ipotești cei doi au trecut în fugă pe la casa memorială și au luat drumul la vale prin sat, spre pădure. Se spune că aproape alergau. (Aici cel care

a prelucrat materialul, numit de el, *f.f. interesant*, a notat **Cine spune asta? Cine i-a văzut?**)

N-am alergat, mergem chiar cu pas rar, aş spune măsurat, cu sfilă, eram ce-i drept aiuriți de toate. Asta scrie și informatorul, de fapt mai departe: *Mergeau de parcă erau beți, apucați de ceva.* (Asta nu-i frază de informator la Secu! zic eu iar cel ce-a prelucrat, superiorul, deh, notează: **Poate voiau să se pișe de alergau așa spre pădure!**)

Nu de asta mergeam, cum au crezut ei, deși mi-ar fi plăcut să se strice vraja prin ceva vulgar, aş fi vrut să fiu măcar ceva mai detașat, să nu fiu grăbit, să văd limpede ce are să ni se întâmple.

Nu era o zi oarecare.

Era ziua în care ni se putea întâmpla ceva cu mult mai mult decât ce visam. Chiar dacă eu visam altfel iar cu Hanna – cred că era de față și R. – puseseam de multe ori la cale întâlnirea noastră de amor. O visam însă pe iarnă, într-o cameră cu șemineu, cu bușteni mari troznind, cu **Suita întâia de Bach** ori de nu **Concertul în Mi**, la patefon. Și cu un șip de coniac – zicea ea – pentru curaj. Și toate detaliile puse de noi la cale, pe-atunci încă era minoră, erau la vreme de iarnă și în/cu veșminte de iarnă. Acum însă Rebeca mea, așa-i spuneam eu alintând-o, era îmbrăcată aproape sumar pe sub rochia albă, destul de scurtă, se străvedea doar un simplu chilot, atât. Sâni mari și involți îi erau liberi; sâni de sportivă care n-au nevoie de susținere. Acum vedeam că Ruth a mea se îmbrăcase ca o mireasă, în alb, alb, alb. Și cred că am început să tremur pentru că nu mă vedeam în stare să duc mai departe ce avea să fie, deși, repet, de multe ori văzusem / proiectasem (?) noi cum ne vom iubi. Și ea făcuse scenariul împreună cu mine și chiar ne bucuram propunând alte și alte detalii.

Nu, nici într-un caz nu era vorba de scenariul promis în atelierul lui Văsălie. Nici măcar în gând. Mai ales că știam că iazul din pădurea Ipoteștilor nu avea nimic să semene cu insula lui Euthanasius, era un iaz nămolit, cu multă vegetație și probabil cu o sumedenie de lipitori.

Am oroare de nămolul iazurilor. Și chiar asta chemam în ajutor, nedorind să se consume cumva ceea ce de-atâta vreme visam, să se consume acolo, vreau să zic.

Însă informatorul continua: *După ce au intrat în pădure s-au odihnit o vreme. Sursa i-a văzut foarte incinși, el și-a lepădat cămașa.* Aici informatorul ori sursa minte. Nu mi-am lepădat cămașa pentru că nu eram în apartamentul 19 cu trafirul plin de otrepe, ci cu fata pe care-o iubeam, dacă înțelegeți ce vreau să spun. Cel care a citit nota scrie pe margine: **Ca să vezi unde sta masculul!**

Ce-i drept, la prima intersecție din pădure ne-am oprit; printre crengi se vedea iazul, acolo am cuprins-o pe fată, fiind acum singuri, și am sărutat-o.

Nu vă pot descrie acel sărut. Oricum, din câte văd, peste numai câteva zile vor fi de-atunci 30 de ani, sărutul ei, vă jur, îl port și-acuma în trup. Eu știam ce e amorul, cum e amorul în codru. Mai făcusem asta într-o vară nebună, nebună undeva în câmpia olteană a Dunării, ea însă, Rebeca mea, Ruth a mea, nu.

Dar nu știam ce va urma, vă jur că nu știam. Altcineva ne conducea atunci și gândul și sufletul și trupul. Noi nu cred că mai eram stăpâni pe noi.

Organul superior nu mai notase nimic pe pagina aceea care descria, ca un aparat de luat vederi, drumul nostru, ca un martor ocular.

Citeam foaia, foile, oferite de *organul ceva mai scund* în ierarhie, și-mi simțeam spinarea arsă ca de ochii mamei zmeilor. Pentru că nu puteau fi decât ochi de femeie ochii aceia, prea descriau cu amănunt gesturile noastre, destul de sfoase. *Și se mângâiau cu ardoare, gata să facă sex* (De unde știam eu expresia asta, încă rară pe vremea aceea? Cine o rostea? O singură persoană are fi putut și acela era F. C., adică cineva care semna cu inițialele mele. Nu cumva însă o femeie geloasă auzise ce-i turuiam eu Rebecăi mele într-o seară din primăvara ce trecuse?) *și se sărutau aproape dezbrăcați, încă înainte de-a ajunge la iazul din pădure.*

Nu era deloc așa!

Ba chiar merseserăm foarte calmi, foarte cuminți, cel mult doar tandru îmbrățișați și mai ales înfiorați de ce știam că avea să ni se întâmple. Ne sărutasem ce-i drept de câteva ori, cum să nu facem asta acolo în codru, sub lumina sau în lumina aceea ca mierea, când ne era totuși atâta de dor unul de altul? De când așteptam noi ceasul acela! De câte ori îl visasem! De câte ori îl pusese răm la cale! În plimbările noastre lungi, pe străzile târgului, pe străzi cu ceață mai ales, în primăvară, din februarie încă. Și acum, iată, ne sfiam să intrăm aievea în scenariul de noi propus.

Nu mă grăbeam, nu se grăbea, nu ne grăbeam.

Doar informatorul se grăbea, pentru el/ea era important ce-aveam să facem noi acolo pe malul iazului, nu? Până și mai marele organ notase, aproape amărât: **Ce-ai**

vrea să facă doi tineri într-o pădure, ecuații de gradul 2?

Nu era chiar neinstruit *tovarășul organ!* (*Să mă ierte cetitorul că scriu așa, folosesc și eu expresia asta cam cum a propus redactorul cărții mele Noptile fără Caterina*, Alfred Neagu, pentru cuvântul *prim secretar* prezent în povestirea mea **O autofreză pentru Profira Aileni**, cuvântul mai marele. Gândiți-vă numai cum sună *tovarășe Mai marele?*)

Iar undeva mai jos notase, simțeam asta, cu un fel de răutate, nu față de noi, ci față de informator sau de subalternul de la care obținuse nota: **Și ăla care i-a văzut ce făcea între timp? Și-o lua la labă?**

Creionul său marcase doar cu semne de întrebare un pasaj pe care-l transcriu mai jos: *Ea întreba dacă mai vin în țară Susie sau Jac; până la 1 mai viitor, când ea și ai săi trebuiau să plece din România.*

Prostii! Nici un cuvânt nu se rostise despre asta.

De plecarea sau revenirea celor doi studenți americani ne ardea nouă acolo în crânguri?

Dar informatorul continua: *El a răspuns că a vorbit cu Sussie, chiar cu o zi în urmă și că ea va fi probabil în țară pe la Crăciun.*

Nu vorbisem cu Sussie, n-aveam cum, știam însă ca va veni, ba chiar promisem o scrisoare.

Și știa asta și *organul șef* deoarece notase: *N-a vorbit în aceste zile. Prostii! Informatorul tău fabulează. Fata, americanca i-a scris. Vedeți scrisoarea!!!*

Organul șef îl beștelea aici pe subaltern. Eu oricum nu aș fi avut atâtea bani s-o sun pe Sussie în America sau undeva prin insulele Sf. Valentin, pe unde îmi scrisese ea că ar fi. Dar *organul* veghea, măi *tovarăș!*

Mai departe? Mai departe în notă nu mai erau detalii, de unde să fi fost?

Mai departe am ajuns la iaz, pe malul dinspre vest unde cândva zărisem eu, că apa era mai mică și se contura ceva, poate un cot al malului, ca o insulă. Acolo ne-am împotmolit în scenariul nostru, nu prevăzusem că va trebui poate să înotăm. Ieronim înotase până la spațiul acela dintre stânci. Și Cezara făcuse la fel. Noi însă, cei creșcuți în locuri fără iazuri, înotam ca toporul. Dar Ruth mi-a arătat ceva prin apa foarte limpede în acel ceas de amiază. Amiază? Da! Un fel de cărare prin apa nu prea adâncă. *O cărare la fel ca în Cezara* – a șoptit ea.

Dar de unde începea acea cărare? Încă nu vedeam.

Capătul ei era undeva mai sus către nord, ascuns bine în ierburile foarte înalte, atât de înalte că nu prea mai vedeam și mai ales nu prea ne mai vedeam din ele. Cum să ne mai vadă următorul sau următoarea.

Acolo ne dezbrăcăm -am zis eu, iar ea a încuviințat. *În insulă, ca să jucăm corect scenariul impus de domnul Eminescu. Ceremonialul se respectă, nu?*

Trebuia să fim goi, goi cum îi pictase, sculptase bătrânul Euthanasius pe pereții peșterii sale pe Adam și Eva și pe ceilalți.

Și curios e că între bălăriile acelea înalte, mai ales niște flori galbene mari, bine mirositoare, nu erau deloc nici

urzici nici spinii bine ascunși în genere între plantele de lângă un iaz.

Tu Ieronim, spune ea, prinsă cu seriozitate în joc, trebuie să fi mai întâi acolo. Du-te!

Și mă supun șoaștei ei și mă duc desculț prin bălăriile înalte. Sunt calde, sunt blânde, mângâie doar și, cu grație parcă, mă lasă să descopăr o potecă, se dau la o parte din cale și mă gândesc cum voi fi vrăjit așteptând-o, venind așa învelită, dezvelită de ierburile acelea.

Pășesc însă privind numai în față de parcă ar veni după mine Euridike.

Trupul și sufletul meu nu tac, trupul și sufletul meu se pregătesc de nuntă.

Și apa e limpede, foarte limpede și caldă și deloc adâncă, pe unde merg, calm, fără să privesc în urmă știind că ea, frumoasa mea și a Celui ce-o zidise, venea în urma mea dorindu-mă. Îi simt în spate dorul, bate ca o apă caldă, caldă și duioasă.

Când am ajuns pe malul insulei.

Insulă care era doar o peninsulă, un fel de promontoriu poate, stâncăria fiind doar copacii înghesuiți unul în altul ca un zid, atât de deși încât am crezut că sunt iarăși în pădure, dar pe malul opus, pe undeva, prin partea prin care poate, venisem, doar că ceva mai spre nord. Cât de aproape de capătul nordic al lacului, cât de departe de locul pe unde intrasem în pădure? N-am să știu niciodată.

Niciodată n-am mai căutat locul acela, știind încă din clipa în care aveam să ne întorcem de-acolo, că n-o să-l mai găsim niciodată, că nu se arată decât o singură dată sau că s-a făcut anume pentru noi numai în clipa aceea.

De ce adică n-ar avea iazul lui Eminescu o asemenea putere? Acea de-a se arăta chiar și îndrăgostiților numai o singură dată?

Ajuns între arborii aceia înalți și deși, m-am întors către malul opus. Ea încă nu venea. Am tresărit o clipă. Dar numai o clipă. În următoarea m-am simțit în spațiul acela acasă, acasă, ca și cum ar fi trebuit să rămânem acolo peste noapte – Doamne, ce cumplit de frumos ar fi fost să rămânem! – și am început să încropesc un adăpost din ierburi și crengi; rupând ierburile mari din preajmă simțeam, mai ales acum simt iarăși când transcriu asta, că făceam, asemenea păsărilor, un cuib. Și am dat, tot rupînd ierburi, peste buruiana aceea blândă și dulce la miros numită de țărani **Poala Sfintei Marii** și am culcat-o la pământ, teamă fiindu-mi s-o rup și, peste pologul acela aromitor, am ridicat coliba.

Ce pat de nuntă putea fi mai frumos? Nu știu dacă Ieronim și Cezara lui s-or fi iubit pe-o pală din iarba numită Poala Sfintei Marii.

În insula din text e mai mult piatra prezentă decât vegetalul, ar trebui să mai citesc o dată. Dar stai, ermitul avea albine, albinele nu culeg mai aromitoare miere decât din florile acestei plante bogate. Am auzit cred acolo, pe insula noastră și zvoana lor. Construiam adăpostul, dar ciudat nu-l făceam ca un coviltir, ci ca o cetățuie. De cine să mă tem, să ne temem în insula aceea, în adânc de codru?

Din crengile a doi stejari făcusem un fel de poartă cu boltă. Dar ea întârzia.

Întârzia? De ce? Mi-a spus la întoarcere, dar nu spun acum, și m-am așezat în poartă ca s-o aștept.

În textul eminescian însă nu e așa și când mi-am adus aminte mi-am reluat lucrarea, bântuind printre copaci și căutând scorburi cu albine și, de ce nu?, cu miere sălbatecă.

Undeva deasupra ierburilor înalte zumzăiau bondarii, viespile poate, albinele, pe o creangă, am văzut asta limpede, se oprișe un roi, acum în septembrie, mi-am spus, căuta sau aștepta să fie cules.

Eram gol-goluț, am văzut asta și m-am sfiit.

Aș fi vrut ca ea să nu mă vadă chiar așa? Poate, dar asta era pentru noi tot rostul, numai că eu care de mult nu mai eram fecior, ba chiar după câte făcusem vara aceea mă puteam crede un satir bătrân în rele și stătit de sex, ar fi putut erupe animalul și...

Poate, poate, de n-aș fi fost acolo unde eram.

Și totuși ceva mă privea.

Ceva sau cineva?

În insula cea verde erau poate ochii copilului care se juca cu fratele său, erau poate **ochii de foc ai puilului** cu care se întâlneau cândva un băietan sau poate erau ochii ei plini de dor, ai frumoasei care venea către mine să împlinim o mult prea amânată nuntă.

Cum era oare mai bine s-o aștept? Cum o întâmpinase Ieronim pe-a sa?

De ce oare credeam că numai așa ceremonia s-ar fi desfășurat firesc, adică fără să rănească amintirile?

Dar cum stătea Ieronim în clipa în care Cezara îl vede?

Era așezat, mergea, trebăluia la albine?, ca unchiul său, acum topit sub apa râului?

Mi-am adus aminte de cântecul acela *Pe-o pală de fân cosit găsii dorul...*

Fânul era de mult cosit, iarba frumos mirositoare fusese doar culcată cu blândețe așa cum culci o fată, poate chiar o îmbrățișasem, oricum o mângâiasem îndelung, ca să-i spun să se culce, dar ea se ridica și se tot ridica de parcă ar fi trăit dorul meu.

Și atunci am descoperit nerușinarea mădularului meu care săltase către pântec și se dezgolise impudic. Mi s-a făcut atât de rușine că ea ar fi putut să mă vadă așa încât m-am prăbușit pe pologul de iarbă, parcă iubind cu fnezie iarba nesupusă și aromată.

Da, chiar asta cred că am făcut încercând să tologesc iarba și să-mi domolesc nestăpânirea mădularului, mădular în care subconștientul, partea mea cea neagră, împinsese acum tot dorul și toată arșița acelui ceas în care o așteptam.

Și așa, de la firul ierbii, am zărit-o ca pe un nufăr mare și brun sau poate alb, cu umbre fumurii; sâni îi urmau muzical mișcarea coapselor care se dezgoleau, înveleau în ierbi, triumghiul brun al părului de sub pânțele se sburlise și tot trupul i se cutremura ușor, sub un fior dulce.

Doar ochii îi erau luminoși și *nesperiați*. *Frumoșii săi ochi* care se făcuseră albaștri de negri, mă căutau arzători și nu mă găseau și atunci m-a bătut neliniștea ei, care a

ținut până în clipa în care m-a zărit sub bolta ce-o făcusem din cei doi stejari, pentru că nu era în locul acela nici un tei! În altă parte, în pădurea aceea sunt și tei, chiar mulți, dar acolo, în locul ce l-am numit insula noastră, nu erau.

În clipa în care m-a atins mica ei spaimă, brusc m-am ridicat în picioare, uitând ce mă culcase la firul ierbii cu doar câteva clipe mai înainte și nici măcar n-am pus mâinile în față ca să-mi acopăr ce-aveam acolo pentru că am văzut că deja mă scăldam tot în apa albastră de neagră a ochilor ei care-mi căutau ochii și am întins către ea brațele care-o așteptau desfăcute larg cum stau florile carnivore în așteptarea prăzii. *Ca o gură flămândă așa mă așteptai* – a spus ea mai târziu. Așa o fi fost!

Doamne, frumoasă mai era, fata mea, Cezara mea! Niciodată nu mi se arătase, dezvăluisese într-o pădure o fată mai frumoasă.

Dar oare cum mă văzuse ea?

Cum trebuia să te văd? Cum îmi doream să te văd, așa te-am văzut: erai primul bărbat pe care-l vedeam așa, tu trebuia să fii primul și ai fost, ca un adolescent, nu ca un satyr bătrân și hirsut cum mă amenințai tu că vei fi fiind.

A intrat în cuibul care i-l făcusem și am făcut ce se cuvenea să facem la ceasul și-n locul acela. Firesc, atât de firesc încât nu am altă amintire decât cea a unei perfecte înțelegeri dintre trupurile noastre.

Numai că acel informator, fără sex ori cu sexul neprecizat, s-a găsit să adauge și *acolo au practicat diverse vicii, pe parcursul actului sexual*. Adaos la care *organul șef* pusese doar vreo patru semne de întrebare după cuvântul **cum**. Ca ceva mai jos, tot el să noteze: *Dar nu se vede cum ar fi pus la cale, acolo în pădure, amărâțul acela de poet, o relație între cei doi studenți americani și ovreică. Veniți cu fapte concrete. Acum tot ce-ați realizat e că-l avem la mână pe insulică.*

Organul – s-o spunem acum în treacăt – s-a ținut de cuvânt, *insulică* fiind bine atacat la persoană și șantajat cu istoria din pădure, câte zile o mai avea. I s-au cerut mai cu seamă date despre colegii săi și greu, tare greu, a scăpat de presiunile lor.

Noroc cu omul care mă mai prețuia / iubea / apăra că n-apucase a pleca la București, că altfel, cum nu mai eram subalternul său, ci doar un biet **cadavru didactic** la Toci-
leni, băieții m-ar fi pârpălit și răspârpălit, la foc mic și la foc iute, cu fulgi cu tot.

Cum ne-am întors de-acolo? Nu știu.

Poate cum se întorc cei doi iubiți în **Floare albastră**, poate altfel. Știu că ea culesese un braț de campanule albastre și așa am aflat care ar putea fi **singura floare albastră a poetului, clopățul**, cum îi zic sătenii.

Și de-atunci, pentru mine și pentru cei care au vrut să mă creadă, nu a mai fost nevoie de **floarea albastră** a lui Novalis.

Cred însă că cei doi, cei din ceasul acela, au rămas acolo, în insula cea verde, în lume întorcându-se alții, cu totul alții.

Ce mă sâcăie acum este că nu pot reconstitui deloc, dar deloc, drumul nostru înapoi spre casă, case. Nici măcar dacă am venit pe jos ori cu autobuzul, prin Cătămărăști sau prin Baisa. Oricum n-am venit dezbrăcați de-acolo, ci numai goliți de ceea ce locul acela fermecat ne furase.

Pentru totdeauna? Da, pentru totdeauna!

Acum la final aș exclama precum gaspadin Anton Pavlovici la sfârșitul nuvelei **Casa cu mezanin: Unde ești, Rebeca?**

Nu cred că cineva ne-a urmărit în pădure, cred că informatorul a fabulat pe seama scenariilor pe care cei doi protagoniști ai istoriei acestea le tot făceau de față cu alții și fără sfială.

Dacă a fost cineva pe urmele noastre înseamnă că acolo, la iazul din pădurea Ipoteștilor am jucat singura mea replică hazlie croită pe un vers din Eminescu. **Ce frumos era în crânguri când m-ați prins cu ea, tovarăși!**

Dar așa se încheie oare relatarea unei povești de dragoste? Dar cum ați vrea?

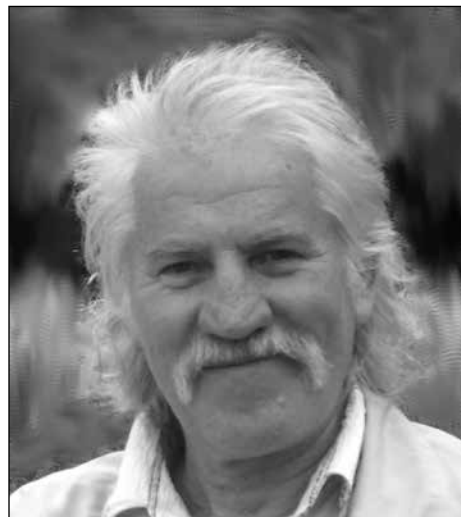
De unde să știu eu că, de-am fi rămas acolo, în codru, ne-am fi iubit până la adânci bătrâneți?!

(Va urma)



Grafică de Liviu Șoptelea
la cartea „Subversiv” de Mircea Oprea

Câte ceva despre Eminescu, romanticul și modernul



Mihai Eminescu a fost, toată viața sa, mai aproape cu sufletul de ruralitate decât de citadinism, în pofida faptului că ne-a lăsat strălucite descrieri de palate cu împărați, regi și regine, prinți și prințese. Și chiar dacă, prin destin și îndeletniciri, a fost obligat să trăiască sub constrângerile orașului. Dar oriunde s-ar fi aflat, căuta de predilecție, pe cât posibil, amici și ocazii care să-i producă emoții spirituale trimitând spre satul românesc tradițional. Acel spațiu bucolic unde natura atotbiruitoare dictează practic ciclurile vieții. Cu un rarism simț al datoriei poetul considera că menirea sa morală era să conserve ceea ce lăsaseră înaintașii, nu să schimbe, violentând o moștenire, din punctul său de vedere, aproape sacră. În aceste condiții e de înțeles atașamentul pentru alcătuirii deja validate de timp și rezistența la orice modificări revoluționare, inclusiv la cele care se petreceau în poezia occidentală. Observăm la Eminescu un dualism elocvent. De exemplu, pentru îmbogățirea propriului intelect, citea filosofie germană, dar culegea concomitent și lirică din arealul folcloric. Sau: frecventa mari săli de concert la Iași, București, Viena și Berlin, savurând pagini celebre de muzică cultă, dar se arăta, nu de puține ori, pasionat și de vechi cântece populare pe care le interpreta el însuși pentru sine și pentru prieteni. Își proteja astfel ceva esențial din propria identitate, atât de îndatorată mitologiei naționale. În poezia sa natura, prin definiție și ea legată de zona nonurbană, e prezentă sub toate aspectele, de la dezlănțuiri apocaliptice la mișcare lentă și încremenire, capabilă să tămăduiască angoasele ființei alienate și mistuită de suferință. În vacarmul urban sau prin saloanele protipendadei poetul nu s-a simțit niciodată în largul său. Și pe urmă să nu uităm că totuși orașul lui Eminescu e unul balcanic, mizer și ros de anomalii, neavând nimic de-a face cu ceea ce însemna citadinismul din vestul Europei. În timp ce Occidentul trăia la cote maxime consecințele progresului și dezvoltării capitaliste, la noi predominau încă formele fără fond, orașele păstrând într-un amestec bizar semnele stagnării: tot felul de ulicioare, cu zaplazuri năpădite de vegetație, taverne cu bănci de lemn, ziduri scorjite, dărăpănături și, din când în când, spre centru, somptuoase case boierești asediate din toate părțile de cocioabe și sărăcie. Avem deci mai degrabă atmosferă de Isarlâc, aureolată cel mult de pitoresc și frenezii senzoriale și mai puțin de senzația că orașul ar fi un monstru tentacular, ca la Verhaeren, generator de crize și revolte culturale care să se transforme în veritabile „revoluții” artistice. Balcanismul orașului eminescian era firește mult mai propice romantismului decât schimbărilor șocante de paradigmă poetică.

Într-o carte, **Poezia lui Eminescu** (1971), în care găsim multe interpretări din

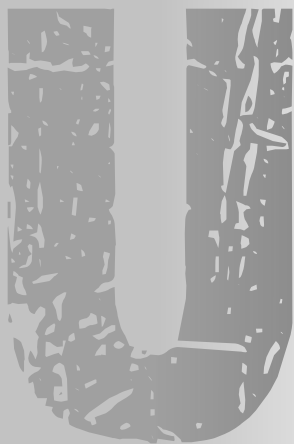
unghiuri protocroniste, Edgar Papu constată că autorul *Scrisorilor* trebuie socotit drept „primul mare evocator al peisajului urban în lirica noastră” (p. 141). Același critic recunoaște însă imediat că la Eminescu „orașul este, în mare parte, proiectat sporadic (...), ca simplu auxiliar pentru altceva, ca decor întregitor al unui eveniment sau ca pretext al unor reflecții și stări personale” (**op. cit.**, p. 151). Orașul românesc, în speță Iași sau București, era așadar departe de cel occidental, caracterizat prin gigantism și intrat deja în epoca mașinismului. De aceea pentru Eminescu disconfortul urban se referă mai puțin la rolul de metropolă care strivește prin funcționalitatea ei rece și rigidă, ci mai mult la dimensiunea socială neconvenabilă. Nu putea deci Eminescu să nutrească, în acest context, ca poet, gânduri de reformator, în spiritul a ceea ce se petrecea, să zicem, la Paris de la simbolism încoace. Mai ales că și structural el avea psihologia perfectă a unui romantic tipic: pasional, imaginativ, sceptic și destul de ușor impresiionabil. Nimic nu i se potrivea mai bine ca haina romantismului, în care tumultul interior să alterneze neconținut cu dezabuzarea. Însă nici toposul și nici cadrul istoric nu se arătau prielnice vreunei eventuale acțiuni de inovare prozodică, încât poetul întreba, evident dezamăgit, „la ce-am începe să-nțercăm în luptă dreaptă / A turna în formă nouă limba veche și-nțeleaptă?” Astăzi lucrurile sunt clare: poezia modernă e indisolubil legată de mediul citadin, dar de un mediu citadin autentic. Aglomerațiile urbane, cu nevrozele și crizele lor sufletești inerente, produc adânci mutații în sensibilitate, care la rândul lor stimulează apetitul pentru invenții în domeniul gândirii și exprimării. La Eminescu prăbușirile ca și rarele înălțări sunt rodul propriei sale construcții morale și nicidecum al vreunei presiuni din partea complexului urban. Orașul e privit ca un spectacol, a cărui diversitate trezește mai degrabă stări de indiferență decât repulsie. A se vedea în acest sens *Privesc orașul – furnicar*, unde nu sentimentul tragic primează, ci descrierea plastică a unui soi de mișcare browniană: „Și trec foind, râzând, vorbind, / Mulțime de-oameni pași grăbind. (...) Un câne fuge spăriet, / Șuier-un lotru de băiet, / Într-o răspântie uzată / Și-ntinde-un orb mâna uscată, / Hamalul trece încărcat, / Și orologiile bat – Dar nimeni mai nu le ascultă / De vorbă multă, lume multă”. Din cât se pare, poetul n-a dorit nicio clipă să-și depășească statutul său de romantic, chiar dacă unii comentatori vedeau

în practicarea versului liber, mai ales în sectorul postumelor, o inatacabilă dovadă de atașare la modernitate. Edgar Papu susține fără să ezite cătuși de puțin că „versul liber din poezia de astăzi se află ilustrat cu anticipație la Eminescu” (**op. cit.** p. 204). Și asta pentru că la poetul nostru „cultivarea versului liber” nu este „în forma incipientă inaugurată de unii simbolisti, ca Gustave Kahn, ci în cea mai avansată și radicală de astăzi” (**op. cit.** p. 203). Criticul își ilustrează opinia cu exemplul unor postume precum *O, te-nsenină, întuneric rece...* sau *Miradoniz*. Însă ambele vor atrage atenția mai mult prin prezența ingredientelor romantice decât prin aspectul lor de proză distribuită în versuri libere. Prima valorifică tema timpului care trece implacabil peste muritori, fără a ține cont de rangul acestora, la tristul spectacol asistând, măreți și eterni, munții (altă ipostaziere a lui Hyperion?): „Cu nepăsare ei privesc la toate / Efemeridele ce trec la vale / Cântând, vuind, certându-se și toate / Aspirând la un lucru care-n veci / Nu poate fi a lor – eternitatea”. Cât despre *Miradoniz*, și aici versul liber trece pe planul doi, în fața abundenței elementelor ținând de recuzita romantică, atât de familiară lui Eminescu: „... în ceruri lin plutește luna. / Ea-i o regină tânără și blondă / În mantia-i albastră constelată, / Cu mâinile unite pe-al ei piept / De neauă... Trece luminând cu ochii / Albaștri, mari, prin straturi înflorite / De nori, ce înfoiate îi oferă / Roze de purpur, crinii de argint; / Din când în când cu mâna-i argintoasă / Ea rupe câte-o floare și-o aruncă / Jos pe pământ ca pe-o gândire de-aur”. La Eminescu verslibrismul e mai degrabă un reflex al lejerității, exersat cât de cât în postume, acolo unde, dincolo de scena publică, poetul se putea manifesta fără opreliști. Dintre antume, doar *Odă (în metru antic)*, pe care același Edgar Papu o consideră, iarăși protocronist, ca fiind „pe plan mondial poate prima valoroasă piesă lirică a existențialismului” (**op. cit.** p. 201), se abate de la regula rimei clasice. Practicând versul liber, cu mijloace exclusiv romantice, Eminescu n-a intenționat nicio clipă să fie cap de serie într-o paradigmă literară care va exploda în veacul al XX-lea. Așa cum probabil s-ar fi gândit să devină, de pildă, Macedonski, cel care, în revista sa *Literatorul* (nr.5, 1880), publicând poezia intitulată *Hinov*, încerca „oficial” la noi un transplant de verslibrism. Cum nu sosise încă momentul potrivit, experimentul lui Macedonski a rămas fără urmă, inclusiv în poezia sa. Oricum însă, efortul de primenire macedonskian este recunoscut ca atare de analiștii versului liber. În cartea sa **Versificația modernă. Studiu istoric și teoretic asupra versului liber** (1966) Vladimir Streinu remarcă la autorul poeziei *Hinov*, „o conștiință limpede despre eliberarea versului („de ritm sau de cadență / sau de orice reguli îmi răd”)” (p.175). Macedonski e considerat deci „inițiatorul libertăților prozodice de la noi”, chiar dacă acesta „nu va stăruî în inițiativa lui” (**op. cit.** p. 176). Cât despre poetul nostru național, în capitolul dedicat apariției verslibrismului la români, Vladimir Streinu îl ignoră total, în pofida faptului că doar peste 5 ani Edgar Papu va decreta că „versul liber din poezia de astăzi se află ilustrat cu anticipație la Eminescu”.

De fapt Eminescu nici nu trebuia să revoluționeze formal poezia română. El o reformase în spirit, atât de profund încât secolul poetic românesc 20 s-a derulat sub semnul acestui spirit tutelar, Blaga, Argezi, Bacovia sau Nichita Stănescu hrănindu-se copios din esențele lirismului său. Și chiar dacă

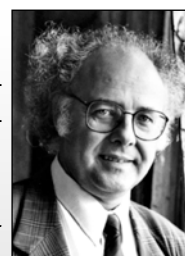
n-a nutrit ambiții de inovator formal, Eminescu avea, ca nimeni altul între contemporani, percepția corectă a ceea ce va constitui fundamentul poeziei moderne. Anume, escamotarea mesajului, ascunderea acestuia sub voalul ambiguității sau chiar al ermetismului. Iată ce afirmă într-un manuscris: „E adevărat că poezia nu are să descifreze, ci din contră, are să încifreze o idee poetică în simbolele și hieroglifele imaginilor sensibile – numai că aceste imagini trebuie să constituie haina unei idei – căci ele altfel sunt colori amestecate fără înțeles”. (**Manuscrisele Mihai Eminescu**. Ediție coordonată de acad. Eugen Simion, vol. IV, Partea întâi, mss. no. 2257, f. 61, București: Ed. Academiei Române; Ed. Enciclopedică, 2005). Așadar poezia „trebuie să încifreze o idee poetică”, prin sublimare și metaforă („simbole și hieroglife”), și în nici un caz să fie explicită. Cum am spune azi, poate fi simplă, dar nu simplistă. Este exact ce caracterizează de fapt însăși lirica eminesciană, chiar dacă s-a edificat pe coordonatele romantismului. Într-o carte excepțională, **Eminescu și abisul ontologic** (Ediția a III-a, adăugită, Timișoara: Ed. Augusta; Artpress, 2007), Svetlana Paleologu Matta, pornind de la textul postum intitulat *Hieroglifă*, nu ezită să-l considere pe Eminescu, „în ciuda aparențelor, un poet ermetic” (p. 107). O confirmă însuși Eminescu, în finalul textului cu pricina, unde spunea despre eventualii cititori (privitori) că „Ei văd icoana, înțelesul nu” (p. 107). Și e normal să fie așa, ne spune Svetlana Paleologu Matta, din moment ce „Poetul este nevoit să-și creeze, în interiorul limbii, o altă limbă, purificată de uzură și de deprinderi pragmatice” (p. 104).

Fără a forța lucrurile atribuind poetului pionerate fanteziste, putem afirma că modernitatea sa este indiscutabilă, și trebuie căutată nu în formele exterioare ale poeziei, ci în semnificațiile tainice ale acesteia. Câtă încărcătură filosofică pot avea, de pildă, atât de cunoscute expresii oximoronice eminesciene precum „suferință tu, dureros de dulce”, „farmec trist” ori „îndulcind cu dor de moarte”! Între exegeți, mulți s-au referit și la tangențele poetului cu simbolismul, plecând de la nenumăratele exemple de imaginație sinestezică din lirica sa. Mihail Dragomirescu observa corespondența între ecouri sonore și anumite stări sufletești. Rosa del Conte identifică relații între culori și sunete. Edgar Papu, la rândul său, aduce în primplan tablouri vizuale percepute auditiv, dar și conținut olfactiv care să sugereze imagini picturale. Mai mult, Edgar Papu descoperă la Eminescu și o „muzică a iubirii”, care acționează diferit la fericire și la suferință, așa cum Svetlana Paleologu Matta vorbea despre o „muzică a gândirii”, stabilind punți între sens și auditiv. Până și ceva din celebra frază care încheie monografia lui Călinescu dedicată poetului poate sugera efecte sinestezice cu privire la valoarea de neegalat a poeziei acestuia, când se referă la „tăria parfumurilor sale”. Însă Eminescu rămâne, conform propriei voințe, un romantic, apt să absoarbă și să transmită semnificații noi, care excedează timpul său istoric. Căci modernitatea poeziei sale trebuie căutată nu în veșmântul ei lexical, nici în șirurile de cuvinte aparent accesibile, ci în acea „altă limbă” inventată de poet în interiorul limbajului comun. Acea „altă limbă” sugerată de postuma *Hieroglifă*, din care aflăm că privitorii (= cititorii), de cele mai multe ori „văd icoana, înțelesul nu”.



Christian POSLANIEC (n. 1944)

Originar din Paris. În special, scriitor pentru copii și tineret. Autor de poeme, romane, eseuri. Cercetător la Institutul Național de Pedagogie. Din 2003 este președintele comisiei naționale de selectare a operelor cu caracter educativ. A coordonat mai multe colecții editoriale. În 1990 i s-a acordat Premiul pentru Romanul Polițist. Din cărțile sale de poeme: *Poezie-ecologie: furia verde* (1981), *Eu sunt un altul* (2008), *Să râdem (poeme umoristice)* (2009), *Vocea poemului* (2013), *Insurecția poetică* (2015), *Briza versurilor* (2016), *120 de nuanțe ale Africii* (2017).



Christian POSLANIEC

Lecție de poezie

Dacă aș fi un poem
scris de un copil,
aș face găuri prin emoțiile puternice
să pot privi în interior,
spre a recunoaște culorile.

Apoi aș mângâia
lăbuțele pisoiașilor,
cioculețele rândunecilor,
luciuul pietricelelor,
asprimea mustașilor,
pentru a vedea cum se întâmplă astea.

Aș asculta mult timp tot ceea ce produce zgomot,
foșnetul frunzelor,
creta scriind pe tablă,
clicurile tastelor ce deblochează misterele,
pașii pe caldarâm.

Îmi voi lipi nasul oriunde miroase amuzant,
oriunde miroase bine
și chiar și acolo unde nu miroase
nici garoafă și nici trandafir.

Aș avea nevoie de toate astea
pentru ca un copil să-mi scrie
și să mă numească poezie.
Buchete de emoții,
O mulțime de senzații
veritabile,
experimentate.
Apoi voi căuta cuvinte cu care să vi le spun.

Lecție de atenție

Când ascultăm pădurile,
Auzim cum cresc copacii
Și strigătele încete ale animalelor.

Copacii se mișcă, sub pământ.
Lungile lor picioare de păianjen
Alunecă, și-apar dificultăți.

Frunzele lor beau soare
Și transformă aurul cald în verde.
Și asta aduce primăvara.

Când ascultăm pădurile,
Le auzim trosnind scoarța
Care țese cu-ncetul timpul.

Arnaud VILLANI (n. 1944)

S-a născut la Nisa. Mulți ani a predat filosofia la liceu. Traducător al unor opere filosofice britanice. Autor al unei lucrări exegetice fundamentale, „Contribuții la critica filosofiei occidentale”. Din publicațiile sale poetice în diverse reviste: *Pasărea neagră și alte texte* (2002), *Antologia revistei „Triages”* (2016), *Frecvente publicații în revista „Po&sie”*.



Arnaud VILLANI

Lumina Estencului*

Căile orbesc

Eu aud vipera care suferă

Beau laptele soarelui

Santinela a vântului

Locuiesc jos la pământ

Florile mă cheamă

Arborele povestește sângele acestei veri

Însoțesc zăpada în marșul ei

Totul se predă

Dulcii imperfecțiuni a ierbii

* *Estenc – localitate turistică în Alpi.*

* * *

În flux

mișcarea e atât de prezentă

încât înțepenește

nemișcată.

Sechelele lingvistice

urbane

te dezumanizează

nevorbind decât

o limbă crudă.

* * *

În adâncul cerului, unde sori blonzi

se mișcă și vibrează ca talazul,

pământul se ridică în viteză sa

răsucind șevelura vânturilor.

Peste văi munții basculează

nimeni nu știe unde merg râurile să se piardă

păsările lasă urme, desenează semne.

Sprijinindu-mă de balustrada navei de la țarm

descifrez apelul

a tot ceea ce alunecă spre infinit.

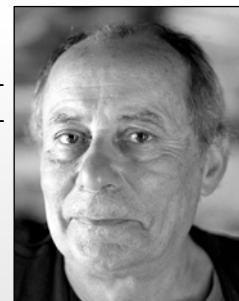
În noaptea vastă, în tăcere deplină

pământul călătorește

cu ușorul său zumzet.

Claude MARGAT (1945 – 2018)

S-a născut la Rochefort. Poet, prozator, eseist și pictor. Studii superioare de filosofie și muzică. Una din operele sale de căpătâi și de destin a fost „Cartea căii și a virtuții” de Lao Zi, grație căreia a vizitat China cu diverse misiuni în cadrul schimburilor culturale. În anul 2013 i s-a acordat premiul „Madeleine La Bruyère” al Academiei Canonice pentru volumul „Dimineața liniștii” și întreaga activitate. Din bibliografia sa: *Ceea ce limba continuă* (1981), *Tu vei merge înainte* (1984), *Privire în afară* (1985), *Capital divin* (2011), *Omul care merge împreună cu mine* (2014), *Învățarea vidului și a morții* (2017).



Claude MARGAT

Rumoarea marelui arbore

Rumoarea marelui arbore

ce freamătă în cuvintele tale

nu-ți iese din minte

nici peisajele sale fără nume

amintindu-ți cărțile pe care le-ai citit

și care dansează la umbră

ca daruri dispărute.

odată ce modificăm cerul

ne modificăm vederea

iar modificând vederea

ne modificăm gândul

iar modificând gândul

în mod natural ne modificăm viața

Aici

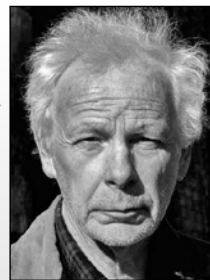
Aici

nevăzând nimic altceva decât aer

noi modificăm cerul

Christian PRIGENT (n. 1945)

S-a născut la Saint-Brieuc. Poet, prozator, critic literar. Provocator, nonconformist în scris. Cu sejururi de creație în mai multe țări. Periodic, ține lecturi din opera sa. Apropiat „textualiștilor” de la „Tel Quel”, împreună cu Jean-Luc Steinmetz a fondat revista TXT. Printre alte premii, e și cel al Academiei Franceze pentru întreaga operă (2018). Volume de poeme: *Zi frumoasă* (1969), *Femeie în ninsoare* (1971), *Moartea tipografului* (1975), *Peisaj cu zbor de pasăre* (1982), *O lecție de anatomie* (1990), *Sufletul* (2000), *Viața modernă* (2012), *Cinema-dragoste* (2016).



Christian PRIGENT

* * *

pacea organele: minciuni
în mușchi și licheni perlați
nămol murdar mlăștinos
spune Cel-Mai-Scund

acolo unde e fundul ozonului vid
cuva sa cu margini acide

să nu fii decât zero nici
mort nici viu și să bei
rouă urinară

dar îți simți fesele
precum spune Sterne că-ți umflă vâna

* * *

fragil bonom pe
picioare în craci de piele
năvălirea împruțirii
în genunchi scortșoși

membrele tale sunt palide
pe panta neagră a pletelor
virgulele s-au enervat
zdrobind frunzele

speriatul tricatat pe fund
strâmt al naibii în suc
de mure ce râde de fete
îngrozite de vidul în care se învâрте lumea

* * *

când te ridici osul scârțâie

artrită pe care cleștele
a murdărit-o oniric aur
pe prosop afară
acesta e degetul de rodoid
ce zgârie fundul cerului livid

ciocurile au zebraț vinețea echimozelor
curățind des funingine: presă-
rând gând de pipi
îți va dezinfecța noaptea murdară

Compost

limacși princiari
orbeții vă mănâncă
după ce se sufocă
umflați în pământ

vedem asta în jeturile
de gaz sub urâtele
flori-pelican* englezești
bine făcute!

*"Floarea-pelican, numele științific – *aristolochia (grandiflora)*, plantă cu una din cele mai mari flori din lume, emite un miros de picioare... nespălate, ce atrage insectele.

* * *

din cuvetele firmamentului
omulețule de cum te-ai născut
te duci în neant
Lethe
nu-și plouă jetul norocului
de nu-mă-uita: asta face
o gaură în fața halu-
cinantă (eu) mârliță

Din poezia franceză, în traducerea lui Leo Butnaru



Poeti străini la „Poezia la Iași”

Bill (William) Wolak este un poet cunoscut cititorilor români, publicat fiind de mai multe ori în revistele ieșene „Poezia”, mai ales, dar și de „Convorbiri literare”. Poet și fotograf pasionat, locuiește în New Jersey. A absolvit Universitatea William Paterson (1974), are un masterat în literatură comparată. A avut o remarcabilă carieră didactică. A publicat articole de specialitate, traduce din literatura universală, participă în diverse țări la colocvii, congrese, festivaluri. Este membru al Academiei Poeților Americani, al Asociației Americane a Traducătorilor Literari, al Federației Americane a Profesorilor ș.a. A publicat 18 cărți de versuri. A colaborat cu subsemnatul la unele proiecte, dar mai ales cu Olimpia Iacob, membră a filialei Iași a Uniunii Scriitorilor, la diverse traduceri ale mai multor autori români. Poemele alese pentru revista „Hyperion” sunt din volumul *Love Opens The Hands. New & Selected LOVE POEMS*, Nirala Series, New Delhi, Printed in India. First Edition 2015.



Bill WOLAK

Rătăcit la răscruce

Această călătorie începe
cu o singură privire,
Ars ca jarul
într-o grămadă de cenușă rece.
Dragostea nu e alegere,
e deprindere a bunătății.
Ai ajuns pînă la urmă
la piața visată.
La ce ai renunțat oare
în schimbul unui zîmbet?
Te-ai rătăcit
la răscruce.
Numai de respect se bucură călăuza
în mijlocul deșertului.

Rîu să devii

Dacă toată viața o petreci
avînd de-a face cu impostori și șarlatani,
cum poți să te mai lași surprins
cînd toți te iau
drept un escroc?
Cel mai mult te amenință furia.
Invidia te paralizează.
Ești ca praful
care înnegrește oglinda.
Mereu ai tînjit după o cale diferită.
Fă-o acum cînd încă mai poți.
Cutreieră lumea asta
ca săruturile bine primite
pe carnea năucită.
Cei care iubesc îmbrățișarea
cu nerăbdarea vîntului, a focului.
Cei care iubesc să devină rîu
oferindu-se să ducă totul spre mare.

E grav să nu iubești

Te descriu ca să pot să mă explic;
tu ești contextul posibilităților mele;

așadar cuvintele mele îți aparțin pînă la urmă
fiindcă e grav să nu iubești.
Apoi ieși din mine dar nu ca fotograf
încredințînd hîrtiei
singura lui amintire,
ieși ca o nouă aducere aminte a urechii
despre ceva la care ochiul nu va ajunge niciodată.

Două direcții; o intersecție.
Eu, aducător de ploaie conjugînd absențele.
Tu, ring de dans înnoind timpul.
Eu, mereu apropiindu-mă de tine,
descoperindu-ți goliciunea pretutindeni,
în fărîma întrebătoare a ochiului celui orb
în lumina soarelui încălzind pietrele de mormînt,
în îmbrățișarea unui port înconjurat de gheață.
Mereu sorb setea din mirajul tău.

Uneori dispar acolo unde mă atingi;
alteori fîntîna trupului tău mă absoarbe
cînd îi ating adîncul.
Și, totuși, îți explic doar ca să mă descriu.
Tu: visul care vorbește pe mai multe voci deodată.
Eu: detașarea bruscă a unei dorințe exprimate.

Mărinimia cerșetorilor

De-a lungul acestui drum
ai să dai peste fel și fel de străini.
Unii vor să-și spună poveștile,
alții rămîn tăcuți
de frică ori din disperare.
Tu însă nu poți să potolești
setea asta cu vin,
și nici foamea să o împaci
cu chefuri.
Pînă nu riști totul
fără urmă de teamă,
ca zîmbetul de îndrăgostit,
nu ai cum să-nțelegi vreodată
mărinimia cerșetorilor.

Traducere: **Olimpia Iacob**, prezentare: **Marius Chelaru**

Czesław Miłosz

Czesław Miłosz (1911–2004) s-a născut în Szetejnie, Lituania. De-a lungul unei cariere lungi și bogate, a publicat lucrări în mai multe genuri, incluzând critică, ficțiune, memorii și poezie. A fost membru al Institutului American de Arte și Litere și a primit Premiul Nobel pentru Literatură în 1980.



Czesław MIŁOSZ

Elegie

Nu veșnicia uitării și nici măcar amintirea,
nici ceața munților, nici frenezia orașului
nu pot aduce liniștea lumii. După războaie,
pe cruce ori piatră cântă deja o pasăre,
cum altădată deasupra ruinelor Troiei.

Avem iubire, avem mâncare și băutură,
dar nu spre ele privirea înțeleaptă se întoarce.
O aprigă strălucire arde pleoapele noastre
îngreunate și somnoroase, în vreme ce
timpul, mut, ne previne înainte să treacă

tăcut prin carne. Oamenii, blânde animale,
bune și credincioase, ființe trecătoare,
lacrima lor și-o îngheață în van în extaze.
Și de pe pământ un glas adânc se înalță:
odraslă a noastră, umbră! oare trecut-am
doar spre-a te chema zadarnic de-atâta vreme?

O zi așa fericită

Ceața se ridicase devreme, și eu lucram în grădină.
Pe flori de caprifoi stăteau cocoțați colibrii.
Nimic de pe lumea asta nu mi-aș fi dorit să am.
Nu cunoșteam pe nimeni demn de invidiat.
Uitasem tot răul care mi s-a întâmplat.
Nu îmi era rușine de gândul de-a fi ce eram.
Nici o durere în trup. Iar când m-am îndreptat
Am văzut marea senină și pânzele.

Și totuși cărțile

Și totuși cărțile vor fi acolo pe rafturi, ființe separate,
A fost odată ca niciodată, pe vremea când încă ude,
Ca sub un arbore toamna – castanele strălucitoare,
Care atinse și răsfățate, au început să trăiască
În ciuda oricăror focuri din zare, și în pofida castelelor
Dărâmate, a mășăluindelor triburi, și a planetelor
în mișcare. „Noi suntem“, spun ele, chiar și în filele lor
Sfâșiate, ori sfărâind în flăcări, cu litera lor zdrobită.
Mult mai durabile decât suntem noi, a căror căldură
Fragilă se rătăcește în amintire, se împrăștie și pierde.
Îmi imaginez pământul când eu nu voi mai fi:
Nu se întâmplă nimic, nici nu se pierde nimic,
E întotdeauna, mereu, un spectacol ciudat,
Vestminte de doamne, crinii sub rouă, un cântec în vale.
Și totuși cărțile vor fi acolo pe rafturi, făcute bine,
Ivite din oameni, dar și din lumină, ivite din înălțime.

Distanță

La o oarecare distanță eu v-am urmat,
rușinându-mă să mă apropiu.
Și totuși voi m-ați ales ca lucrător în via voas-
tră, iar eu v-am zdrobit strugurii mâniei.
După natura lui fiecăruia: ce este sfărâ-
mat nu trebui-va mereu vindecat.
Nu știu măcar dacă putem fi liberi, fiindcă eu
am muncit prea dur împotriva voinței mele.
Luat de gât ca un băiețandru dând din
picioare, care se zbate și mușcă
până când este pus la masa și i se ordonă să facă litere,
Voisem să fiu ca alții, dar mi-au fost
date amărăciunile despărțirii,
Credeam că voi fi un egal între alți
egali, dar m-am trezit străin.
Privind la bunele maniere de parcă ajun-
sesem într-un alt timp.
Vinovat de apostazia ritului comunității.
Există atâția oameni care sunt buni și
drepekți, care au fost bine aleși
Și care, oriunde ai merge pe acest pământ, te însoțesc.
Poate e adevărat că v-am iubit în secret
Dar fără prea multe speranțe de a fi
lângă voi, așa cum sunt ei.

Întâlnire

Treceam călare în zori peste-un câmp înghețat,
Din întuneric o aripă roșie s-a înălțat.
Deodată un iepure ne-a izbucnit chiar în față,
Dintre noi unul îl arătase cu mâna.
Asta a fost cu multă vreme în urmă. Astăzi
Nici iepure și nici om nu mai sunt în viață.
Iubirea mea, unde sunt, o, unde pleacă
Fulgerul mâinii, cărarea, scrâșnetul bulgărilor –
Nu cu tristețe întreb, ci cu mirare.

După paradis

Nu mai alergați. Liniște. Pe acoperișuri
Ploaia curge duios. Desăvârșire e-n
toate acum. Acum, pentru voi doi minunată-i
Trezirea în patul regal al mansardei.
Pentru bărbat și femeie. Și pentru planta împărțită
În masculinul și femininul dorit de fiecare.
Da, acesta-i darul meu pentru voi. Mai presus de cenușă,
Mai presus de pământul amar, amar. Mai presus de ecoul
subteran al extazelor și jurămintelor. Deci acum, în zori,
Urmăriți atent: înclinarea capului,
O mână cu-n pieptene, două fețe-în oglindă
O singură dată-s pentru totdeauna, deși de nereamintit,

Uitați-vă deci la ele, chiar de se estompează,
Și fiți recunoscători fiecărei clipe de viață.
Fie ca micul parc cu statuile verzi de marmură
În lumina perlată, sub bura de vară,
Să rămână așa cum a fost când ați deschis poarta.
Iar strada, cu înaltele-i scorjite porticuri,
Prin dragostea voastră, deodată alta.

Ciulinul, urzica

„le chardon et la haute

Ortie et l'ennemie d'enfance belladonna.“ *

Ciulinul, urzica și mătrăguna
Au un viitor. Ale lor sunt pustiile
Și ruginitele șine, ale lor cerul și liniștea.
Pentru semenii mei, pentru urmașii sosiți după mine,
Cine voi fi eu,
Când, în forfota limbilor, premiul va fi primit de tăcere?
Voi fi poate răzbunat de harul îmbinării cuvintelor,
Însă va trebui să fiu pregătit unei patrii fără gramatică.
Cu ciulinul, urzica, cu brusturul și mătrăguna,
Deasupra-le vreo adiere, poate vreun nor somnoros,
Tăcerea.

* „Ciulinul și înalta urzică și mătră-
guna – vrăjmașa copilăriei.“

Cântecul unui biet om

O piatră-n adâncuri văzuse cum seacă oceanele,
Și cum agonici pești albi se zbat cu milioanele –
Eu, un biet om, văd furnicare albe de oameni goi,
Și fără libertate. Văd crabul care mănâncă din trupul lor.
Și văd căderea neamurilor, văd ruina popoarelor,
Văd fuga regilor și-a împăraților, și văd puterea tiranilor.
Și acum, în ceasul acest, pot să spun
Că eu trăiesc, chiar dacă totul moare,
Că, după cum ne spune Scriptura,
Un câine viu e mai bun decât leul mort.
Eu, un biet om, cu ochii strânși, stând pe-un scaun rece,
Oftez și mă minunez de cerul cu stele,
De non-euclidienele
Spații, de ambele în devenire,
Și de movilele înalte ale termitelor.
În timp ce merg adorm, și adormit sunt treaz,
Fug ca un urmărit, plin de nădușeală,
Prin piețele cetății cu luminile-i aurale,
Pe sub marmura în ruină a unor portaluri sparte,
Eu fac schimb de vodcă și aur.
S-a întâmplat să fiu totuși de multe ori aproape
S-ajung la inima de metal, la duhul
pământului, focului, apei,
Iar necunoscutul să își dezvăluie chipul
Cum liniștea nopții se arată-n oglinda pârâului.
Am fost întâmpinat de livezi cu
frunze de aramă în oglindă,
Care se sting când le prinzi.

Și aproape, chiar dincolo de ferestre, să văd sera lumilor,
Unde aidoma cu planetele sunt fluturii și păianjenii,
Unde precum Saturn rătăcitorul atom străluce,
Iar secerătorii ridică la gură ulciorul rece
În vara arzătoare.

Eu asta mi-am dorit, nimic altceva. La bătrânețe
Să stau ca bătrânul Goethe cu fața spre pământ,
Să-l recunosc, să-l îngădui
Cu truda nălțată
Precum o stâncă-n pădure deasupra râului
Luminilor schimbătoare și-a trecătoarelor umbre.
Eu asta mi-am dorit, nimic altceva. Și-atunci
A cui e vina? Și cine mi-a luat
Tinerețea și anii mei coști,
Și la ce-i bună spaima
Celor mai buni ani ai mei? A cui,
A cui, o, Doamne, e vina, a cui, o, Doamne?

Și să mă pot gândi numai la cerul înstelat
Și la movilele înalte ale termitelor.

Annalena

Mi s-a întâmplat uneori să-mi sărut în oglindă chi-
pul; fiindcă a fost mângâiat de mâna, de gura, de
lacrima Annalenei, chipul meu îmi părea zeiesc de
frumos, și parcă luminat de-o bunătate cerească.

L' Amoureuse Initiation

O, Annalena, eu am iubit catifelata ta yoni*, pre-
cum și marile călătorii în delta picioarelor tale.
Imboldul urcării fluviului în bățile ini-
mii tale printre curenții sălbatici îmbătați de
zorelele negre și de lumina hameiului.
Avântul nostru și râsul triumfător și îmbră-
catul zorit în mijlocul nopții ca să urcăm
în orașul de sus pe treptele de piatră.
Uimita, tăcuta tinere a răsuflării, aspri-
mea tocitelor pietre, portalul catedralei.
Atingerea în întuneric a groșilor piteni ai zidului, fără-
mele de cărămidă, și buruienile de dinafara bisericii.
Privirea în jos, mai târziu, înspre livezile de peste
pod când parcă ingenunchează sub lună fiecă pom,
ecoul vârtejului apei în hăul tainicei inimi a plopilor.
Cui vom avea oare a spune ce se întâm-
plase cu noi pe pământ, și pentru cine
am pus peste tot, imense, oglindele,
nădăjduind că s-ar umple, și că așa vor rămâne?
Întotdeauna uimirea c-am fost, tu și eu, aici, Annalena,
nu îndrăgostiții fără de nume ai unui
basm pe smalțul unei măsuțe.

* sexul femeiesc în sanscrită

Sfaturi

În locul poezilor tineri
(un loc înalt, oricare generație-o crede)

aș prefera să nu spun că pământu-i visul unui nebun,
un basm prostesc, plin de țiș și de furie.

E adevărat, nu s-a întâmplat să văd justiția triumfând.
Buzele inocenților nu pot pretinde nimic.
Și cine știe dacă bufonul încoronat,
strigând cu potirul în mână că divinitatea îi e propice
fiindcă pe atâția i-a otrăvit, orbit ori decapitat,
nu ar mișca spectatorii: așa de blând era!

Dumnezeu, pentru cei virtuoși, nu înmulțește
oile și cămilele, și nici nu ia nimic pen-
tru crimă ori înșelăciune.
De atâta timp stă ascuns, încât noi uitat-am cum
s-a arătat în tufișul de foc și-n pieptul evreului tânăr
gata a suferi pentru ceea ce a fost și va fi.

Nu e sigur că Ananke-și așteaptă vremea
spre-a răsplăti cum s-ar cuveni mândria
și lipsa de măsură.

Am reușit să-l facem pe om a înțelege
că, de trăiește, e numai din harul celor puternici.
Așa că lasă-l să-și beie cafeaua, să prindă fluturi.
Cei îndrăgind Res publica vor avea mâna tăiată.

Pământul merită totuși măcar un strop de tandrețe.
Nu c-am privi prea în serios mângâierile de la natură
ori recuzita barocă, Luna, ori norii cei dolofani (deși
e-un moment plăcut când pe Wiliq-s în floare cireșii).

Nu, eu aș sfătui a sta la o parte chiar de natură,
chiar și de obstinata imagine a infinitului spațiu,
de timpul cel nesfârșit, de melcii-otrăviți
de pe poteca grădinii, și de armatele noastre.

E multă moarte și, prin urmare, tandrețe
pentru panglice, cosițe, fustițe înfoiate de vânt,
pentru bărcile de hârtie – la fel ca noi pieritoare ...

Poeziei

De-s vinovat, poezie, fiindcă-am luat
Acel glas al durerii, un glas uman,
Iartă-mă, jeliurile mele nu-s încurcate
Ca valul alb de mare în mlaștina de corali.
Tu, conturul nărilor nenăscutului cal,
Forma, culoarea mărului căzut în praf,
Fulgerul rândunicii pe-al lui Tiberiu cap,
Întru eternitate, la un moment dat,
Explică-mi tu ce-înseamnă a spune „tu“ unor
Lucruri, care nu au un alt limbaj decât limbajul ființei, si-
Acolo aflându-se la capătul timpului
Depart, departe de ura și dragostea omului.

Mărturisire

Mult mi-a plăcut, o, Doamne, o marmeladă de mure,
și întunecata dulceață a unui trup de femeie.

Vodca la gheață, heringu-n ulei de măsline,
aroma de cuișoare, mireasma de scorțișoară.
Așa că ce fel de profet sunt eu? De ce spiritul trebuia
să-l viziteze pe unul ca mine? Mulți alții au fost desemnați
mai demni de încredere.
Dar cine să aibă încredere în mine? Pentru că m-au văzut
cum golesc pahare, cum mă reped la mâncare,
cum arunc lacome priviri în decolteul vreunei servitoare.
Eu am păcate și-s conștient de ele. De glorie
sunt însetat, recunoscând-o oriunde,
și chiar dacă nu aș fi fost de-a dreptul clarvăzător,
eu tot știam ce le-ar fi rămas celor mai mici ca mine:
vre o petrecere
de trecătoare nădejdi, vreo adunare de orgolioși,
ori vreun turneu de gârbovi, literatura.

Cafea

De la măsuta asta,
unde în după-amieze de iarnă lucea
o grădină de gheață,
doar eu rămas-am.
De-ai vrea, ai putea intra
și-n golul de frig, bătând din deget,
să invoci umbrele.
Negura iernii pe geam e aceeași,
dar nimeni nu intră.
E aceeași
grămada de cenușă,
e aceeași pata mucegăita de pe perete –
nimeni nu-și scoate pălăria, nimeni nu spune vesel:
Să bem o vodcă.
Neîncrezător ating marmura rece,
Neîncrezător mi-ating mâna:
asta e – mă aflu în devenirea istoriei
iar ei sunt acum închiși pentru toate secolele
în ultima lor afirmație, în ultima lor privire.
Depart-s, ca Valentinian împăratul,
ca ducii de Massageti, de care
nimic nu s-a mai știut –
deși doar un an ori doi, ori trei au trecut.
Încă mai pot să fiu pădurar în nordul îndepărtat,
să le vorbesc de la vreo tribună ori să pun un film
cu metode ce i nu le-au cunoscut.
Pot descoperi aroma rodului insulelor oceanice,
să-mi fac poze îmbrăcat ca-n alte secole.
Dar ei pentru totdeauna vor fi reduși
la bust, în frac și în jabou
în vreun Larousse monstruos.
Uneori, totuși, pe când amurgul
spoiește acoperișurile străzii sărmene,
și mă uit la cer – acolo,-între nori, văd
o măsută care se leagănă. Chelnerul învârte tava,
iar ei mă privesc izbucnind în râs.
Fiindcă încă nu știu să mor de cruda
mână a vreunui bărbat.
Și ei o știu, știu bine asta.

Traducere de Cătălina Frâncu

Microgame*

Poeziile

Nu am scris niciodată vara vreo poezie. Înflorirea și splendoarea erau prea senzuale pentru mine. Eram trist vara. Odată cu toamna, plutea peste lume o melodie. Eram îndrăgostit de ceață, de întunericul care se așternea devreme, de frig. Credeam că zăpada este divină, dar poate că furtunile întunecate, sălbatice și calde de la începutul primăverii mi se păreau și mai frumoase și mai divine. În iarna rece, serile străluceau și sclipeau feeric. Sunetele mă atingeau, culorile îmi vorbeau. Nu trebuie să spun că trăiam nemărginit de singur. Singurătatea a fost mireasa pe care o omagiam, tovărășia pe care o preferam, conversația pe care o iubeam, frumusețea de care mă bucuram, compania în care trăiam. Nu se afla nimic mai firesc și nimic mai bun pentru mine. Eram funcționar și de multe ori nu aveam un post adecvat. Asta mi se potrivea. O, minunata melancolie visătoare, descurajarea fericită, frumoasa spaimă cerească, tristețea sociabilă, duritatea dulce. Mi-au plăcut suburbiile cu figurile împrăștiate ale muncitorilor. Câmpurile înzăpezite îmi vorbeau cu încredere, luna părea că plânge pe fantomatica alba zăpadă; stelele! Era minunat. Eram atât de princiar sărac și atât de liber. În nopțile de iarnă, stăteam, înspre dimineață, la fereastra deschisă și lăsam aerul înghețat să-mi răsuflă peste față și peste pieptul acoperit doar de cămașa de noapte. Și în tot acest timp aveam ideea ciudată că eram înconjurat de închipuiri strălucitoare. De foarte multe ori, în camera îndepărtată pe care o ocupam, mă așezam în genunchi și îi ceream lui Dumnezeu un vers frumos, apoi ieșeam pe ușă și mă pierdeam în natură.

Poetul

Visul dimineții și visul serii, lumina și noaptea; luna, soarele și stelele. Lumina trandafirie a zilei și lumina palidă a nopții. Orele și clipele; săptămânile și întregul an drag mie. De multe ori m-am uitat la lună ca la prietenul tainic al sufletului meu. Stelele au fost dragii mei camarazi. Ce fericit eram când soarele strălucea ca aurul în lumea de ceață palidă și rece. Natura era grădina mea, pasiunea mea, dragostea mea. Tot ce vedeam era al meu, pădurea și câmpul, copacii și potecile. Când mă uitam la cer, mă asemuim unui prinț. Dar partea cea mai frumoasă era seara. Serile erau pentru mine basme, iar noaptea cu întunericul ei ceresc era pentru mine un castel magic plin de taine dulci și de nepătruns. Adesea, melodia plină de suflet a unei harpe cântată de mâna unui biet om străpungea noaptea. Aș fi putut să ascult, să tot ascult. Atunci totul era bun, drept și frumos, iar lumea era plină de slavă și de o bucurie nespusă. Dar eram bucuros chiar și fără muzică. Mă simțeam îmbrățișat de ore. Le vorbeam de parcă erau ființe iubitoare și-mi imaginam că și ele vorbesc cu mine, le priveam de parcă aveau chip și simțeam că și ele mă privesc în tăcere, parcă cu un fel straniu de ochi buni. Adesea mă simțeam de parcă m-aș fi înecat în mare, locuiam acolo atât de liniștit și fără zgomot și în tăcere. Păstram o relație plină de încredere cu tot ceea ce nimeni nu observă. Zile întregi mă gândeam la ceea ce nimeni nu se obosește să se gândească. Dar era un gând blând, iar tristețea mă vizita rar. Uneori, sălta în odaia mea retrasă ca un dansator nevăzut și

plin de elan și mă făcea să râd. Nu răneam niciodată pe nimeni și nici mie nu mi-a făcut nimeni rău vreodată. Eram frumos, eram atât de frumos deoparte.



Sonata

Melancolie plăcută – durere care nu îmbolnăvește mândria. Plăcerea unei asemenea dureri. O durere ușoară, îngăduitoare. Amintiri fericite. Amintirile luxuriante ca o pajiște înflorită. O amintire liniștită, nostalgică. Acum – o mulțime de reproșuri pe care ni le facem nouă înșine. Sunt frumoase numai reproșurile pe care ni le facem nouă înșine. Pe altele ar trebui și am vrea să le uităm. În cele din urmă, nu ai pe nimeni ca să dai vina în afară de tine. O, atunci cumva toată lumea, chiar toată lumea ar vrea să se învinovătească doar pe sine și pe nimeni altcineva. Regret? Da, regret! Regretul este dulce și sonor. Căința este un imperiu universal, nesfârșit și de nemăsurat ca întindere. Dar regretul este un lucru delicat. Cu greu auzi bucuria regretului. O inimă nobilă se bucură de un sentiment nobil. Atunci vreau și eu să am ceva dintr-o astfel de deznădejde. Îngerii sunt fără nădejde, nu au nevoie de nădejde. Nădăjduiește un înger? Nu. Îngerii sunt mai presus de toate, mai presus de orice nădejde. Ar trebui să sune ceva îngeresc în sonata pe care o am în minte. Dar și nădejdea ar trebui să sune, de parcă cineva ar fi foarte, foarte sărac și părăsit și totuși întotdeauna, întotdeauna speră, ca într-un drag, vechi, copilăresc obicei. Acum – din nou bucurie, bucurie pentru bucuria altcuiva. Pură copilărie, pură compasiune fericită. Să fii fericit la gândul că altcineva este. Nu asta înseamnă muzica? Nu este muzica însăși binecuvântată pentru că răspândește măreție, voieșie și beatitudine? Apoi vine o inefabilă perlă de descurajare. Un plâns tăcut, dulce. Topindu-se într-o slăbiciune dumnezeiesc de frumoasă. Un plâns asupra sinelui și asupra a tot ce este și a fost vreodată. Nu o spaimă, nu o groază. Sonata asta nu îngăduie o astfel de violență. Ea vrea și ar trebui să sune la fel de blând ca un cer senin ușor trist. Culoarea ei e opacul de edelweiss al perlei, iar tonul ei e iertarea. Nu există vinovăție fiindcă sunt prea multe, nu există durere fiindcă este prea mare, prea violentă pentru a o înțelege. Pentru că sunt prea multe dezamăgiri, nu există nici una, ar trebui odată să nu mai fie vreuna – odată ce nu mai există, nu mai există, nu mai există. O, cam așa ceva ar trebui să se reflecte în sonata la care visez, și ar trebui să cânte o copilă frumoasă care să-și poată închipui cu ușurință că este un înger. Un înger va trebui să cânte îngereasca sonată, iar din cerul sonatei ar trebui să răsună o mângâiere cerească, o mulțumire cerească, fiindcă plănuiesc să insuflu lucrării o mângâiere încântătoare, o bucurie adâncă. Durerea și bucuria sunt ca prietenul și prietena care se învâluie, se îmbrățișează și se sărută. Plăcerea și durerea sunt ca fratele și sora care se iubesc ca frații. Iubita, însorita încântare este mireasa, iar tristețea ce se strecoară în inima ei este mirele. Mulțumirea împlinirii și dezamăgirea sunt de nedespărțit.

Rinaldini

Am scris deja despre Paganini. Așa că astăzi vreau să îmi iau libertatea de a scrie un eseu potrivit despre Rinaldini. Scrierea de articole și eseurile sunt în prezent în vogă și se bucură de o popularitate larg răspândită. Rinaldini, căruia îi este dedicat acest eseu, a fost un om important și un mare tâlhar. Alți oameni au fost grozavi ca artiști, dar el a fost un artist în jaf și crimă și a fost grozav în calitate de căpitan predestinat al bandei sale, pe care a comandat-o spre teroarea părții pașnice a populației. Înalt de statură, îndrăzneț în caracter și crud în temperament, el a ajuns, cu o prea ușoară strădanie, stăpânul munților și al pădurilor, și oricine devenea dușmanul lui nu mai avea de trăit nici douăzeci și patru de ore. Rinaldini împărțea cu alți asasini și ucigași – despre a căror condiție nobilă relatează Cronica – faptul că ura și capitalul și punga de bani lași, și că, pe de altă parte, îi cruța pe săraci. Era un prieten pentru oricine era asuprit în vreun fel; Pe de altă parte, oricui sfida și se lăuda cu avantajele și garanțiile, îi crăpa capul cu mare poftă. Guvernul a pus un preț mare pe capul lui; el, însă, ca om al liberei violențe renaștentiste, ținea sus acel cap și râdea de măsurile luate de cei care se temeau de el. Numele iubitei lui era Rosa și ea era totul pentru el. Unde era Rosa, era și el, iar unde nu mai era ea, nu mai era nici el. Ea era inima lui, sufletul lui. Ea era pofta lui de sânge. La picioarele ei ducea ceea ce furase. El i-a mobilat încăperea din stânca în care trăia într-un mod cu adevărat princiar, a îmbrăcat-o cu cele mai scumpe covoare și a umplut-o cu cele mai elegante și nobile obiecte. El a fost leul ei, leul ei credincios până la moarte, iar ea, ea a mângâiat leul, ea a iubit leul. Jubilația, bucuria și beatitudinea străfulgerau prin ea când vedea cum putea să omoare cu atâta cruzime și cum apoi era atât de blând, atât de timid cu ea. S-ar putea să fi fost puțin sadică această Rosa. Dar, pe vremea lui Rinaldini, lucruri ca astea nu prea erau luate foarte în serios. Era strălucitoare când, îmbrăcată în cele mai frumoase haine și cu cercei grei de aur în urechi, pășea în afara cortului sau în fața peșterii, cu o țigară între dinții ei albi orbitori. Privea în jur ca o regină și cine o vedea i se închina. Așa trăiau tinerii nobili tâlhari și tâlharii. Ei o venerau ca pe regina lor. Rinaldini, flăcăul care avusese cu siguranță o nenorocire cândva, era fericit cu ea, el – ticălosul bun de spânzurat. În cele din urmă, a fost tras pe roată.

Lenau

Era iubitul întristării, prietenul durerii. Era ciudat și este și mai ciudat că nimeni nu știe cu adevărat nimic despre el și că totuși faima lui încă se ridică până la nouri. Asta înseamnă numele lui. Numele lui este atât de frumos, atât de țigănesc-romantic. Sunt deja îndrăgostit de numele Lenau, care nu sună ca în viața reală, ci ca un roman, ca o poveste de dragoste încântătoare. Lenau iubea toamna, vestejirile toamnei, căderea frunzelor, putrezirea, paloarea. Îi plăcea liniștea rece și albă ca neaua a iernii. Gândul la moarte și la sfârșit îi făcea o plăcere ciudată. Lenau era ciudat. Era nemaipomenit în felul lui, nu iubea viața și totuși o iubea, o iubea pentru dezamăgirile ei. Era îndrăgostit de dezamăgiri, de deznădejde, de nebulos, de lipsa de rost, de duritatea inevitabilului. Îi plăcea noiembrie cel aspru și rece, așa-numita vreme rea. Vremea frumoasă, blândă, însorită îl irita, îl făcea să tresară. Pe de altă parte, când năvăleau furtunile, când vântul străbătea împrejurimile, când cădea zăpada, el își accepta natura și își trăia viața așa cum îi era dată. Se

simțea bine cu gândul teribil al mormintelor și știa perfect să se bucure de ceea ce nu e firesc să te bucuri. O, ce poezii frumoase, dureroase, melancolice de toamnă a scris. Ținuta lui obișnuită era o pelerină neagră care flutura pe el, iar numărul doi era o pălărie moale Rinaldini, la fel de grav-serioasă și de culoare negru corb. Părul lui era negru, ondulat în jurul tâmplilor expresive ca niște gânduri profunde, frumoase și grațioase. Ochii lui triști și iubitori erau plini de o strălucire neagră, cu care privea lumea de parcă era disperat, sau de parcă ar fi tânjit după disperare. Sprâncenele erau negre și barba, dacă avea una, neagră. Iar în aerul tulbure, cenușiu și rece de noiembrie zburau corbii, iar Lenau stătea lângă drum, sub un copac fără frunze, cu caietul în mână, scriind unul dintre versurile lui melancolice. Cântecul său de toamnă sunt cunoscute în întreaga lume. Nu le-am mai citit nici eu de mult, mult timp. Cuvintele acestor poezii îmi vin dintr-o amintire îndepărtată, voalată, dar știu că sunt frumoase. Vestejire nestinsă, durere nemuritoare mereu înfloritoare aidoma trandafirilor, deznădejde și jale, durere veșnic verde, moarte veșnic tânără și veșnic vie.

Scrisoarea unui poet către un domn

Ca răspuns la scrisoarea dumneavoastră, mult stimat domnule, pe care am găsit-o pe masă în această seară și în care mă rugați să vă spun ora și locul unde ați putea să mă întâlniți, trebuie să vă răspund că nu prea știu ce ar trebui să vă spun. În mine apar iar și iar îndoieli, fiindcă eu sunt o ființă, ar trebui să știți, pe care nu merită să o cunoști. Sunt extrem de nepoliticos și aproape că nu am maniere. A vă oferi ocazia să mă vedeți ar fi să faceți cunoștință cu un om care își taie cu foarfecelă la jumătate borul pălăriilor de păslă pentru a le da un aspect mai dezo-lant. V-ar plăcea să aveți în minte o astfel de ciudățenie? Scrisoarea dumneavoastră amabilă m-a bucurat foarte mult. Dar vă înșelați în ce privește adresa. Nu eu sunt cel care merită să primească asemenea politețe. Vă implor: renunțați imediat la dorința de a mă cunoaște. Politețea nu se potrivește cu mine. Ar trebui să vă arăt amabilitatea necesară; și exact asta vreau să evit, din moment ce știu că un comportament politicos și manierat nu mi se potrivește.

Și nici nu-mi prea place să fiu amabil; mă plictisește. Presupun că aveți o soție, că soția dumneavoastră este elegantă și că aveți ceva ca un fel de salon. Oricine folosește expresii atât de fine și frumoase ca dumneavoastră are un salon. Dar eu sunt eu doar cel de pe stradă, din pădure și de pe câmpuri, de la han și din camera mea; în salonul cuiva aș arăta ca un prost. Nu am fost niciodată într-un salon, mi-ar fi frică; și, ca orice om întreg la minte, trebuie să evit ceea ce mă sperie. Vedeți, eu sunt sincer. Probabil că sunteți un om bogat și vă permiteți cuvinte bogate. Eu, pe de altă parte, sunt sărac și tot ce vorbesc sună a sărăcie. Ori m-ați supăra cu obișnuințele dumneavoastră, ori v-aș supăra eu cu obișnuințele mele. Nici nu vă puteți imagina cât de mult și de adevărat iubesc locul în care trăiesc. Așa sărac cum sunt, până astăzi nu mi-a trecut prin cap să mă plâng; dimpotrivă: prețuiesc atât de mult locul cu tot ceea ce mă înconjoară, încât sunt mereu dornic să-l protejez. Locuiesc într-o casă veche pustie, într-un fel de ruină. Dar asta mă face fericit. Priveliștea oamenilor săraci și a caselor sărace mă face fericit; Cred că v-ar fi greu să înțelegeți asta. Trebuie să existe o anumită greutate și o anumită cantitate de delăsare,

de decădere și frământare în jurul meu: altfel ar fi dureros să respir. Viața ar fi un chin pentru mine dacă aș fi bine, îndatoritor și elegant. Eleganța este dușmanul meu și aș încerca mai degrabă să nu mănânc trei zile decât să mă angajez în aventura îndrăznească de a mă înclina. Stimate domnule, nu mândria vorbește în mine, ci un pronunțat sentiment al armoniei și al confortului. De ce să fiu ceea ce nu sunt și să nu fiu ceea ce sunt? Ar fi o prostie. Dacă sunt ceea ce sunt, sunt mulțumit de mine; și apoi totul răsună, totul este bine în jurul meu. Vedeți, fie și doar un costum nou mă face foarte nemulțumit și nefericit; urăsc tot ce este frumos, nou și fin și iubesc tot ce este vechi, ponosit și uzat. Nu prea îmi plac insectele; nu vreau să mănânc insecte, dar nici nu mă deranjează. Casa în care locuiesc mișună de gândaci: și totuși îmi place să locuiesc aici. Casa arată ca o casă de tâlhar, te mângâie pe inimă. Când totul pe lume va fi nou și ordonat, atunci n-am să mai vreau să trăiesc, am să mă sinucid. Așa că aproape mi-ar fi teamă dacă ar trebui să mă gândesc să fac cunoștință cu o persoană distinsă și educată. Dacă mi-e teamă fie și numai pentru că v-aș deranja și pentru că nu v-aș fi de nici un folos sau mângâiere, cealaltă teamă – la fel de vie în mine – și anume teama (ca să fiu complet sincer) că și dumneavoastră mă deranjați nu mă înviorează și nu-mi face nicio plăcere. Există un suflet în orice om; și trebuie neapărat să știți, și trebuie neapărat să vă spun asta: eu pun un preț înalt pe ceea ce sunt, oricât de neînsemnat și sărac aș fi. Cred că orice soi de invidie este o prostie. Invidia este un fel de nebunie. Să respecti condiția fiecăruia: astfel toată lumea are un folos. De asemenea, mă tem de influența pe care ați putea-o avea asupra mea; adică: mi-e frică de truda lăuntrică de prisos care ar trebui făcută pentru a mă apăra împotriva influenței dumneavoastră. De aceea nu mă omor după făcut cunoștințe, nu pot alerga după ele. A face cunoștință cu cineva nou: presupune întotdeauna măcar un strop de strădanie, și eu deja mi-am luat libertatea de a vă spune că cât de mult îmi place comoditatea. Ce veți crede despre mine? Dar pentru mine chiar nu contează. Vreau să-mi fie indiferent. Nu vreau să-ți cer iertare pentru limbaj. Asta ar trebui să fie propoziția. Întotdeauna e o obrăznicie să spui adevărul. Iubesc stelele și luna este tainica mea prietenă. Deasupra mea e cerul. Atâta timp cât voi trăi, nu voi uita niciodată să mă uit la el. Să fiu pe pământ: acesta este punctul meu de vedere. Orele glumesc cu mine și eu glumesc cu ele. Nu mă pot gândi la o bucurie mai dulce. Ziua și noaptea sunt compania mea. Sunt încrezător în amurg și în zori. Acestea fiind spuse, vă salută cu drag, sărmanul tânăr poet.

Zeița

Mergeam odată, total adâncit în gânduri, de-a lungul elegantei străzi principale. Asemenea multor oameni. Deasupra-ne strălucea un soare prietenos. Arborii erau verzi, cerul era senin. Nu-mi mai aduc aminte exact dacă era duminică. Îmi amintesc doar că în jurul meu era ceva blând și dulce. Dar ceva încă și mai frumos avea să urmeze, când un nor alb ca neaua a coborât pe drum din cerul ușor și nesigur. Norul părea o lebedă mare și grațioasă, iar pe spatele moale, alb și pufos al norului, înclinată, cu brațul întins nepăsător, stătea o femeie goală, plină de o măreție bună, copilărească. Așa îmi imaginam din totdeauna zeițele Greciei. Zeița surâdea și toți cei care o vedeau simțeau nevoia de a surâde, fermecați de încântătoria

ei frumusețe. O, cum îi strălucea părul în soare! Cu ochii ei mari, albaștri și buni, privea lumea, pe care o onora, din înălțimea sa, cu scurta ei vizită. Norul a zburat în sus ca o navă și, după o scurtă vreme, frumoasa priveliște a dispărut de la mine și de la toți ceilalți. Oamenii s-au dus la cea mai apropiată cafenea spunându-și unul altuia minunata veste. Deasupra-ne strălucea, chiar și fără zeiță, un soare blând și prieten.

Către fratele meu

Aproape că mă învinovățesc pentru că sunt atât de plimbăreț, de hoinar, de rătăcitor, de pribeag, de drumeț, de nomad, dar împrejurimile sunt atât de frumoase aici, țara este atât de veselă, de ordonată și, aș putea spune, de deschisă la vorbă. Totul este luminos, frumos, liber și cald. Țara și oamenii par să se simtă mereu în largul lor. Țara se arată ca un copil drag, care se poartă frumos, cu ochi și întrebări nevinovate și cu culorile nevinovăției. Culorile, dragul meu pictor, sunt un albastru senin a tot-stăpânitor și un verde strălucitor la fel de a tot-stăpânitor, iar între ele sunt pete orbitor de albe, apoi vine un galben plutitor, parfumat, care încălzește inima, și acela e lanul de porumb prin care vântul trece cu foșnete încete. Ziua și noaptea, dimineața și seara sunt infinit de frumoase, sunt un spectacol existând parcă doar spre a-ți încanta privirile. Nu obosești niciodată, nu te saturi niciodată, nu ești sfârșit niciodată; ești mereu dornic, mereu nesățul, mereu nepotolit. Și totuși, totodată, există o pace minunată și o îndestulare atât de frumoasă, atât de fermă și de ușoară în aer. Când mergi la plimbare, mergi ca prin aer și ai impresia că devii parte din răsuflarea senină care plutește peste tot. Apoi plouă din nou și totul este atât de ud, de umed și de plin de o dulce strălucire. Oamenii de aici simt dulceața și dragostea care este în natură, care este în întreaga lume vie. Ei stau cu plăcere împreună și îți poți da seama din mișcările lor că sunt oameni liberi. Când își desfășoară munca zilnică, nu pare o obligație mohorâtă, ci o voință aleasă. Astfel că par că se plimbă când merg și când fac ceva pentru care nu trebuie să se grăbească, iar asta îi înfățișează într-o imagine ispititoare, îmbietoare, sănătoasă. Ce face marea capitală cu teribilele ei energii? Energia mea doarme tare frumos deocamdată. Mă duc să înot cu vigoare și să visez plin de energie sub cerul senin. Sunt nemaipomenit de energic în a mă lăsa să plec și în a nu face nimic. Ei pur și simplu se bat adesea cu capul de pereți în dorința lor veșnică de a realiza lucruri mărețe. Eu, eu vreau să-mi fie bine aici și acum, și din nou. Vreau să înfloresc, vreau să cresc. Ce ar însemna cel mai bun pentru ei: eu nu vreau asta. N-ar trebui să-ți dorești așa ceva, ci doar să-ți dorești, doar să sperii, doar să visezi. Adesea nu mă gândesc absolut la nimic și asta se potrivește de minune cu toată frumusețea, bucuria și măreția firii. Un val senin ca cerul a venit peste mine și m-a îngropat sub trupul lui unduitor și iubitor. Am reînviat fiindcă am uitat multe, am iarăși o viață fiindcă văd că viața e frumoasă. Uneori mă simt de parcă aș vrea să îmbrățișez lumea, întreaga lume și să o apăs peste inima mea fericită. Iubesc! și mă bucur din suflet că încă mai pot face asta. Nu vreau să mă dezvăț.

* Din volumul **în** curs de apariție, care va purta titlul „Micrograme“

Traducere de Cătălina Frâncu

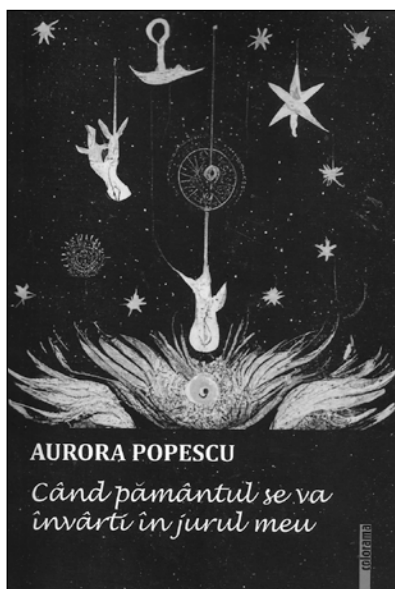


AI. CISTELECAN

Între pietatea filială și provocarea sentimentală

Aflăm de pe clapeta debutului cu titlul *Cînd pămîntul se va învîrți în jurul meu* (Editura Colorama, Cluj, 2023) că Aurora Popescu e o olteancă psiholoagă și literată, refugiată (doar ca poet) de cîțiva ani în Cercul Literar de la Cluj (un nume cam uzurpator, nu?), unde e o tot mai mare înghe-suială de poeți. Cu toții ne dorim, firește, să fim în centrul lumii și al atenției, dar prea puțini au ambiții atît de nesă-buite precum Aurora, gata să sacrifice pentru ele pînă și ordinea cosmică. Firește că titlul, ingenuu-provocator, e doar o capcană – sau o păcăleală –, căci Aurora nu vrea să fie chiar așa mare vedetă și Pămîntul pe care-l vrea învîr-tit în jurul ei e doar cel din „sistemul solar al inimilor”. Iar în acest sistem, el e doar un fel de sinecdocă a iubitului, a cărui epifanie – de s-ar produce – chiar ar tulbura cosmosul: „în sistemul solar al inimilor/ tu ești Pămîntul/ sateliții tăi mîngîie anii lumină/ dintre noi/ adîncul și înaltul se leagă prin rugăciuni/ lumea morților și lumea viilor/ așteaptă să ne întîl-nim” etc. (*Respirație*). Ar fi, într-adevăr, Eveniment. Cum și e, de fiecare dată cînd se întîmplă ori doar vine vorba. Cosmo-sul scapă el cumva de la dezastru, dar fizi-ologia (și după ea, altele și mai grave) e în explozie necontrolată: „pe dinăuntru inima o luase razna/ bătea cu pietre/ feres-trele se făceau țandări/ căutînd adevărul/ deși încă nu venise vremea lui// celulele au început să se înmulțească haotic” etc. (*Stare de urgență*). De regulă, obsesiile

Aurorei se contaminează una de la alta și intră într-un fel de metamorfoză contorsionată, cum se întîmplă și aici, unde focul inimii o cîrmește neașteptat spre efectele pan-demiei, datorită cărora „cuvintele se înecau în măști”. Se întîmplă asta însă nu doar pentru că spontaneitatea stări-lor devine incontrollabilă și începe să abereze (după manu-alul lui Baltrusaitis), ci mai ales pentru că Aurora nu e atentă la promisiunea pe care o fac versurile decisive și, prin urmare, nici nu o valorifică, preferînd să umple tex-tul cu „metafizice” și cu un fel de filosofeală implicită, în loc să radiografieze concretețea stării din arvuna poemu-lui. Iată, bunăoară, cum se risipește intensitatea letală a „atingerii” amoroase în pledoarii emfaticе, menite să defi-nească o iubire excepțională (cum sînt iubirile de obicei): „e cuțit fiecare atin-gere/ ne dezbrăcăm de umbre/ pînă la os/ suntem mai bătrîni cu o eternitate/ și cu o iubire fiecare/ de cînd numărăm/ unul în altul/ infiniturile” (***). Stările enun-țate – ori numai anunțate – pornesc în viteza cea mai mare, devenind cu totul altceva, cum i se întîmplă tandreții (din *Tandrețe*) devenită la capăt văpaie gene-rală: „pămîntul se făcuse cer/ de atîta tan-drețe/ în același zîmbet adormeam amîn-doi/ visele trăgeau cu ochiul/ în cămașa unei îmbrățișări/ trupurile ardeau/ mis-tuind/ tot spațiul”. Pe Aurora n-o rabdă, nu inima, ci cugetul să nu introducă radi-cale necuvenite în spațiul domestic-afectiv,



de genul „cu fața arsă de așteptări/ invit absolutul să mă mîntuie” (*Aproape adevăr*). În astfel de condiții, invitația sigur nu va fi onorată. (Reflexul acesta, de a „umfla” stările cu surle metafizice, e chiar de mirare la Aurora, care face frecvent dovadă de umor și autoironie).

Cu totul altă procedură aplică Aurora în poemele de pietate filială, în care doliul atinge imediat o partitură imnică și-n care coerența stării nu e discreditată de ambițiuni străine ei: „cu una leagănă luna/ cu alta ia febra pămîntului/ cu celelalte strînge zorii de pe sîrma întunericii/ sau adună spicele de zile mohorîte/ pentru a le face claie de duminici/ în care se odihnește cerul// mîinile ei nu dorm nici odată/ îmi trag răsăritul/ să cadă pe pleoape” etc. (*Mama*

cu o mie de mîini). O insistență eufemistică însoțește aceste gesturi de devoțiune, concretizată îndeosebi într-o prea mecanică animație pe principiul personificărilor; pe baza lor se ajunge la „coapse de aducere aminte”, ori la „laptele nemuls al veșniciei” sau la „pielea unui zîmbet” și la alte și alte de același fel.

Lucrul cel mai promițător e însă prevestirea unor teme/situații ce par lăsate la îndemîna viitorului, dacă atunci Aurora ne va spune cum „stăm înghesuiți într-un timp care a devenit trecut/ fără a fi prezent vreodată” (*Lecții din viitor*). Doar să fie un *cum* de concrete, nu de infinituri, absoluturi, adevăruri etc.

Ioan HOLBAN

Luneta albastră a frigului din Hiperboreea



De la cărțile anilor '80-'90, grupajul din „Planetă de tînră”, de la Biblioteca „Luceafărul”, recomandat de Ion Gheorghe și poezia citită la „Cenaclul de Luni”, introdus în elita lirică a acelor ani de Ion Stratan și „Singurătatea supremă”, „Obiecte după frig”, „Amintiri de pe malul celălalt”, „Dealul”, „Hierofania”, „Halucinația”, până la (mai) recente volume „Bufonul și KLaRaRegina”, „Icoana din apă”, „Făptura căzută din mit”, „Catedrala de rouă”, „Radiția cubului”, „Poemele nedumerite”, „Omnisfera”, toată poezia lui Ioan Vintilă Fintîș circumscrie tema dominantă a *lunii ca spectacol*, de lungă tradiție în poezia (post)modernă: fapt semnificativ, antologia de autor „O sută și una de poezii” se deschide cu două poeme ale unui imaginar fastuos, cu Semiramida plutind într-o rochie „de purpură aproape mov” prin grădinile suspendate ale Babilonului, în „Starea de imaginar”, cu dansul de prinți și clovnii de la curtea regelui, unde poetul însuși vine „din lumea de sus” într-o caleașcă trasă de îngeri mov, într-un decor medieval, în Țara papagalilor: „La curtea regelui: clovni, înghițitori de săbii/ gramofone – dans de prinți.../ Eu vin din lumea de sus/ în caleașca trasă de îngerii mov./ Doamnă iată cum ninge și cavalerii/ îmbrăcați în armuri de zăpadă/ sunt aliniați pentru marele turnir/ Curând va începe menuetul, nu uita/ să-ți pui rochia de bal a bunicii/ La curtea regelui: clovni, înghițitori de săbii/ gramofone – dans de prinți.../ E timpul să mergem în «Țara papagalilor»./ cineva plănuiește un mare ospăț./ cum ancora printre măslini și portocali/ Doamnă cu șapte lilieci în păr/ prin odăile tronului vom trece ca prin/ ierburile sărutate de zei.../ Pe neașteptate vor înflori margaretele/ să nu îndrăznească nimeni/ să le tulbure înflorirea/ E timpul să mergem

în «Țara papagalilor», („Doamnă cu șapte lilieci în păr”). Tot universul poeziei lui Ioan Vintilă Fintîș se identifică într-un spectacol unde *cîntecul* domină, în partitura sa găsindu-se rolurile figurilor lirice, dansul lor, în sunetul unor instrumente – orga, flautul, clavirul, harpa, clopotul – care, iată, între oglinzi paralele, de nisip ori de piatră, fac întregul spectacol cu un cântăreț „din tînră trestie”, o sferă, de lumină, marea cîntînd „la orga nisipului”, zeul orb „auzindu-se la flautul nopții”, în amurgul dintre cavouri, păstorii de verbe, interpretînd psalmii „neterminați de harpist”, ploaia și clavirul ei, ființa însăși care este, și ea, un cântec, în sfârșit, dealul ce cîntă într-un peisaj apocaliptic de sfârșit de lume, unde nu rămîne decât cîntecul: „Dealul pe care-l privesc,/ începe deodată/ să cînte./ Acolo, cândva/ a fost un oraș./ Cu ziduri și turle plutind,/ pe ruina de ceață/ a altui oraș./ Dealul e Om./ De o mie de ani/ el crește cu piscul/ spre cer./ Străpunge lumina,/ aproape de Zei./ Singur și trist,/ închide în sine/ alt deal./ Viața mea și a ta./ Doamne pe cine aștept?/ Nu mai este nimeni/ în lume./ Scârțâie osia,/ ușa a ruginit./ Până și treptele scărilor/ s-au prăbușit/ Totul e gol./ Căușul palmelor arde./ Mărăcinișuri au crescut,/ sus/ pe versant./ În mine strigătul sapa,/ fântâni de verbe/ și/ sînge./ Plouă-n noiembrie -/ dealul tot cîntă./ Oștenii/ s-au retras în scuturi/ și cai./ Fumuri tesar/ în iarba uscată./ Un lac încremenit./ În el mă oglindesc/ și-n loc de trup,/ tinerețea dealului Om/ născîndu-se în cerbi/ și/ în lupi./ În umbra incandescentă/ a/ pămîntului./ Devenisem cîntec./ Om/ înfrigorat de tăceri./ Mi/ se umezise călcîiul/ în aburii somnului/ adînc/ în miezul dealului” („Dealul om”).

Față cu această temă dominantă a poeziei lui Ioan Vintilă Fintîș, critica de întâmpinare a identificat un *motiv orfic*; Nicolae Oprea, de pildă, într-o frumoasă și pertinentă prefață la volumul „Amintiri de pe malul celălalt”, observă faptul că „desolidarizându-se de majoritatea congenerilor, se înscrie pe orbita poezilor de tip orfic, fascinați de realitatea primordială, de temeiurile originare. Pe urmele orficilor, poetul contemporan crede în metempsihoză ca act purificator și percepe Timpul ca principiu necreat – dar ordonator aflat la obârșia tuturor lucrurilor”. Dar cântecul din poezia lui Ioan Vintilă Fintîș nu e al unui Orfeu, el pare a găsi o Euridice a sa în figura lui KlaRaRegina „fără de chip”, care e, în fond, o fantasmă din spectacolul undele aude „cântecul fulgerător al Integratorului”, cocoșul care cântă, clopotul care „bate în ritm de charlestone”; poezia lui Ioan Vintilă Fintîș nu-și asumă elegia și, cu atât mai puțin, înțelesul originar al cuvântului – *elegheia*, în limba greacă însemna cântec de înmormântare, prohod: poezia sa cântă și plânge, ascultă cântecul clopotelor și tobelor care „cad din ceruri”: cântecul lui Ioan Vintilă Fintîș e *show*, el este cântat pentru *cineva*, pentru o *audiență* care, iată, dansează pe armoniile sale într-un oraș de ceață, ca în acest poem memorabil din volumul „Bufonul și KlaRaRegina”: „Trageți cortina, va fi un spectacol/ Cu îngeri și cu fete de asfalt.../ Într-un oraș de ceață-n Brabant./ Sau într-o gară beată de miracol./ Printre plane și statui de gheață,/ Ne vom iubi cu fluturi de betea.../ E noapte și va ninge peste viață,/ Cu cerșetori și clovni în trista sală./ De așteptare și singurătate./ Vom bea cuvintele din mari tratate.../ Să bată gongul – trageți cortina!/ Coboară, din cer limuzina/ Trasă de grifoni și iepe albastre -/ Pretutindeni doar paseri măiestre./ Pe capota de-argint KlaRa prințesa.../ Trageți cortina, să-nceapă piesa.../ Hai să dansăm sirtaki sub corturi boreale,/ Catapeteasma lunii s-a prăbușit în zori./ Peste păduri de jad tu ești prințesă KlaRa,/ Și-n părul tău doar valuri și umbre de cocori(...) Vin Renii KlaRa – RaMuri de mărginean/ Tresar majestuos pe câmpuri și oceane./ Sâni de frig pe ceruri se destramă -/ Îngeri schiori plângându-se-n oceane./ Ne strigă iarna dintr-un pian domol,/ Pe sâni tăi eu scriu cu vin și ceață,/ Sonata nopții – acord în Si bemol,/ Cu săbii scrijelit de-o altă viață./ Vin ReNii KlaRa cu nordurile-n coarne,/ Valuri de vulturi – cutremurate dealuri.../ Acolo vom dansa prin egipturi,/ Albastre piramide și adâncite-n maluri...” („Spectacol”).

Toate celelalte teme ale poeziei lui Ioan Vintilă Fintîș se subsumează lumii ca spectacol, chiar și tentativa evocării spațiului identitar, a timpului *trecut* de pe o colină năruită din „Casa de pe colină” ori a sentimentului religios, subtil exprimat în „figura” fără chip a Duhului („Viața mea aurindu-se”, „Surpat în triumphiuri” etc.). Spectacolului se integrează chiar și *frica de Hiperboreea*, de împărăția ei albă și muntele de spumă al mării boreale, câmpul, crângul și mătăsurile de frig din „Împărăția albă”, „Depărtarea”, „Casa de sub colină”: e o lume cu „sori de gheață”, năruită în frig, des-compusă de acesta, un mormânt în zăpada și chiciura ei, dar, în același timp, spațiul de dinainte de naștere: „Tăcut și orb și nenăscut, dintre coperti de frig,/ privesc în sine cum printr-o idee luminos arcuită./ pe mare./ Cuvântul crapă. Secunda o văd cum se mișcă -/ Integratorul crește și umple/ văzul și

Duhul și chiar/ și Văzduhul./ Tăcerea din El s-a închegat./ Doar miezul ei mai licărește în verbe./ Întind către El un trup al Meu, nenăscut, leneș./ Integratorul visează absența, căci nefiind/ totul se cuprinde cu sine.../ Gardieni cu policanandre vin,/ Pe câmpul nevăzut al acestui poem care plânge./ Sârma ghimpată a frigului mă arde./ Totul nu este decât o înfățișare a spaimei./ Malul abia de-l mai zăresc, -/ lumina tocmai de acolo începe” („Semnul Integratorului”).

Într-o masivă antologie, tipărită la TipoMoldova, de peste șase sute de pagini, Ioan Vintilă Fintîș adună ceea ce este mai reprezentativ, rezistent în ordine valorică, din poezia volumelor **Fântânile frigului**, **Catedrala de rouă**, **Poe-mele nedumerite**, **Lupta cu umbra** și poemele în proză din **Radiația cubului**. Om al răspântiilor, bântuit de vedeenii, cum își spune în poemul **Adieri de măslini**, Ioan Vintilă Fintîș se alătură lui Ștefan Aug.Doinaș, Mihai Ursachi, Adi Cusin, Grigore Vieru, Horia Bădescu, Cezar Ivănescu în ceea ce aș numi *baladescul* poeziei noastre de azi în poemele lui Ioan Vintilă Fintîș, baladescul se leagă de drumurile fără țință, în *metaforă*, în lumea de dincolo de privire, în cele (ne)văzute cu vederea secundă și în superbia unor spații exotice: „Hai să fugim iubito în Hawaii/ Să joci cu sâni poker la ruletă/ În nopțile cu balerini și cai/ Vom traversa oceanele de cretă/ la Honolulu beți prin cabarete/ Cu opium să te sărut mortal/ Plutind tăcuți pe râuri violete/ În ring vom bate stepul bestial/ Apoi putem muri printre recife/ Iar îngerii ne vor purta departe/ În baruri cu sirene și cu nimfe/ Două coperti de la o tristă carte” (**Baladă pentru Hawaii**). Tot astfel, poetul își cheamă iubita pentru a fugi în lume, cu o trăsură „trasă de cai magnifici fără coame”, în pustiul dunelor roșii și al „norilor beduini”, într-un amurg trist, când bat orologii albe în vitrine, în fantezmele unor parcuri antice și ale unor acrobați „de aer”, valsând majestuos „pe dromadere”, întors dintr-o cruciadă „pe umeri cu o cetate imaginară” sau în Conecticut, la vânatoare de bizoni: „Norii pe cer dansează french cancan/ În Conecticut hai să vânam bizoni/ Tu frescă bizantină eu un poet golan/ Pictez pe orologii o mie de eoni/ Sunt mari comori la tine între coapse/ Cupe de-argint cu vin și dopamină/ Foșnind pe țarmuri chipul tău îmi pare/ O lebadă narcisă prin grădină” (**Frescă bizantină**).

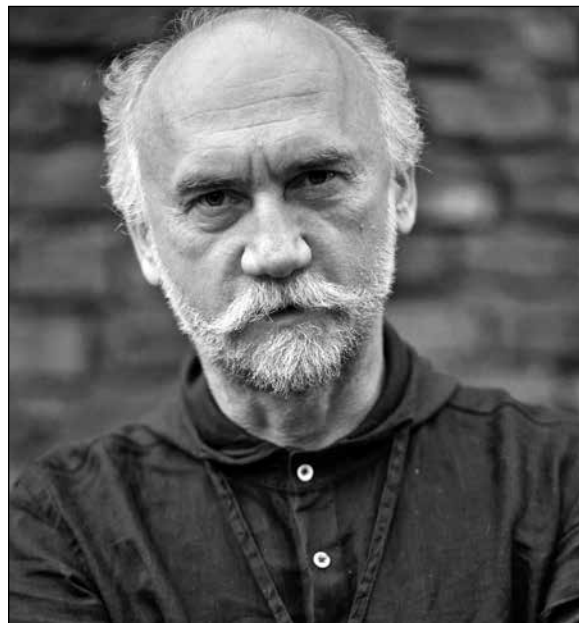
Căile baladelor lui Ioan Vintilă Fintîș se însoțesc cu *tristețea regală* a unui prinț al deznădejdiei, căutându-și regina baladelor în „balul peste ape”, la un concert din decembrie; autorul baladelor e robit *cântecului* – pian, flaut, vioară, violoncel, orchestră -, fie al iernii din **Cândva toamna**, unde, între primii fulgi ai ninsorii, se aude distinct cântecul iernii la flaut și violoncel, fie într-o ploaie de fluturi cu un concert de pian „pe sub dealuri” sau undeva, în Danemarca, cu un prinț care se ascunde, cu oamenii, „într-o simfonie pentru pian și orchestră”, cu actorii spectacolului lumii refugiați „în vioară”, smulgând dintr-o aripă de stea „concertul pentru pian și orchestră”, noaptea se termină „în do minor”, cu un concert „pentru o viață neterminată”: Bach este „referentul” muzical al poeziei, iar locul ființei este într-un concert: *e vremea pentru cântec și locuiesc într-un concert*, scrie Ioan Vintilă Fintîș în **Lupta cu umbra (I)** și **Zăpezile mov**. Deseori, poemele din **Lupta cu umbra** asumă tonalitatea

trubadurilor de odinioară, ca și aceia, în orizontul elegiei, într-un *discurs îndrăgostit* care își circumscrie, însă, și *ludicul*: „Iubito te voi săruta timid centripet/ Ploaia de fluturi orbitor camuflaj/ Hai să dansăm menuet printre tablouri/ Doamna mea ne vom iubi în garaj/ La iarnă am să-ți scriu trei sonete/ Pe coapse în părul plin de egrete/ Pe estrada cu păpușari și flașnete/ Pe norii cu bărbi și cu plete“ (**Dans pe tabla de șah**). Baladele lui Ioan Vintilă Fintîș structurează ceea ce aș numi *tema medievală*, evocând marile vânători în sunetul trompetelor și cu prințesa din cântecul trubadurului rămasă între „ruinele castelului“, în vremea când zbura încă *pasărea măiastră* spre săgeata vânătorului și în aceea a cavalerilor mesei rotunde „dansând/ cândva/ și noi am fost peregrini prin regate/ menestreli în alese ospețe“. – **Lupta cu umbra (VII)**, cu oșteni care vin „cu lanțuri mari pe tâmpile“, iar caii lor au „zăbale argintate de vânt“: poetul se întoarce spre vremea regatelor, reginelor, cavalerilor, iubirii mărturisite în cântec, până la năruirea în palimpsest, într-un original izomorfism femeie-simfonie („priveam în taină/ dirijorul cu bagheta/ de frig/ orchestra plutea/ deasupra orașului/ atunci ți-am scris/ pe tâmpile partituri/ și concerte pe/ coapse ți-am scris/ o mie de simfonii/ până ce ai devenit/ cântec“), în care femeia primește dragostea menestrelului în „do minor“ sau în „fa diez“: e vremea reginelor, călăreților, hangiului: „ne-așteaptă regina pierdută/ la orizont călăreții cei patru/ pândesc nevăzuți/ hangiul ne așteaptă/ pentru un sacru ospăț/ regina năluca albastră/ de la meridian până la pol/ visăm grădini suspendate/ semiramidele/ în asfințit/ îmbătrânim s-a făcut mai târziu/ curg secunde din ugerul timpului/ cineva așteaptă la capătul drumului/ se depărtează cum o părere/ la răscruci și la poduri felinarele stinse/ apa cântă/ țărnul visează/ părul tău pare nins cu o mie de fluturi“ (**Corabierii veșniciei**) Baladescul își asociază, în poezia lui Ioan Vintilă Fintîș, un subtil și acroșant *sentiment religios*, în sugestie și rugă („Eu sunt bătrân lumina taie-n mine/ Plantații de cuvinte și tristeți regale/ Când îngerii se-mbracă în rubine/ Toți sfinții fug duium din catedrale/ Sunt Doamne ca și Tine om pustiu/ Nu am comori decât singurătate/ Atunci te chem și strig: Sunt viu/ Coboară-Te la mine Împărate...“ – **Tristețile regale**; „Ești tot acolo Doamne/ nu ne-ai uitat/ Suntem copiii vitregi/ ai luminii/ În bunătatea Ta/ de Tată și Împărat/ Dă ordin iar/ să învieze crinii“ – **Rugă**), asumându-și sentimentul tragic al existenței, cum îi spune Unamuno, în ceea ce Grigore Vieru numea *tângă*, în fapt, tînguirea din elegia în înțelesul său originar – elegeia, în limba greacă, înseamnă „cântec de înmormântare“, prohod, într-o serie antologică de poeme din **Lupta cu umbra (VIII)** și câteva poeme în proză din **Radiația cubului**.

Ioan Vintilă Fintîș își *așază* (și grafic) poemele pe fundația eminesciană, bacoviană și shakespeareană pentru a evoca și, mai ales, pentru a *interoga* fantasmalele trecutului, fie că își caută propriul chip, „blajin copilandru“ („ai coborât cu copilăria/ de mână/ era aproape toamnă/ pe deal violonce-lul/ în sala de așteptare/ nimeni“), ca un abur, o apariție în vis, într-un tablou pe un munte ca un cearcăn albas-tru, fie că recheamă în instanța memoriei fantasma iubitei ca o *părere*, plutind sau cântând la pian, într-un decor cu

un palat sau castele albe, mereu alături de un pian cu „claviaturi de ceață“, spațiu secret al trăirii erotice („E vremea să fugim din palat/ iubito ne vom iubi pe pian“, scrie Ioan Vintilă Fintîș în **Fotolii de frunze**) ori în copilăria ninsorilor de altădată, cu fiorduri apărute ca „într-un straniu vis“, în bătaia clopotelor „învelite în iasomie“. O lungă noapte cu fantasme – *vedenii*, cum le spune – e poezia lui Ioan Vintilă Fintîș, cu repere puternic marcate metaforic: cuibul de mierle, dimineața cu fluturi, casa „îngropată în mușcate roșii“ și mama care croșetează, *departe*, în oglinzile înșelătoare ale lui *illo tempore*, în paradisul de odinioară: *să fugim în copilărie*, exclamă poetul (și) pentru a da forță unor „tablouri“, cuibărite în vis, într-o lirică a departelui dinlăuntrul ființei, unind fantasmele copilului și iubitei în culoarea cerului boreal, de pildă, ca în **Iarna balerină**, în prăbușirea unui fulger „dincolo de dealul mirat“, ca în **Poemele nedumerite** („Iubito au rămas cimitirele goale/ S-a deschis cerul și le-a înghițit/ Picturile au înviat în catedrale/ Și Dumnezeu parcă a tresărit/ Am rămas doar noi îngerii pustii/ Ascultă cade lumina fecioară/ Ne contopim în cuvintele vii/ Din paradisul de odinioară“ – **Paradisul de odinioară**) ori în cântecul „violoncelului putred“, vehiculul pe drumul spre vis: *ești cu mine nefiind* este „sentința“ care trimite iubita menestrelului și trecutul acestuia în *taina visului* și a departelui: în profetia Ecleziaștului care spune că *a fost odată cum n-o să mai fie*: „se face țandări toamna pe dealuri/ crește poemul atunci din adâncuri/ eu nu mai știu care drum șerpuiește/ spre dimineața copilăriei cu fluturi/ desenez constelații pe cerul bătrân/ trece o sanie înrămată cu reni/ către o casă din maci pe câmpia/ plângând peste lume doar cu poeni/ mă bântuie de o vreme tristețea/ Ioan pribeag prin lumea pustie/ mi-este frig de tine-n lumină/ a fost odată cum n-o să mai fie“ (**Ioan pribeag**).

Metafora obsedantă în jurul căreia se structurează imaginarul poetic din cărțile lui Ioan Vintilă Fintîș este **Hiperboreea** unui decembrie cu reni, când, deasupra „mărilor cu plete albe“, poetul o visează pe Genoveva de Brabant, îmbrăcându-și iubita în „ștofe de zăpadă“, iubind-o „pe valuri înghețate“, visând mereu către nord, „prin eternul zăpezii“, printre zăpezi cu reni și „albe depărtări cu nibelungi“, în ținutul boreal al „luminii-nghețate“, *siberizând* „dincolo de Baikal“, sub ochii iubitei – doi îngeri polari: Hiperboreea e calea spre transcendență: „Zăpezile cu reni le vom străbate/ Cărând toate cometele în spate/ Cerul va fi trist gol de lumină/ Voi țese din el o cămașă divină/ Pentru cea de pe urmă-nviere/ Când vom locui în trupuri de stele“ (**Trupuri de stele**)“; „vom siberiza dincolo de Baikal/ Pe schiuri de ceață ori pe un cal/ Cu frâul de aur și nechezatul oval/ Te voi încorona cu cercul polar/ În timpul unui concert imaginar/ Cântat la violă de un înger bizar/ Tu vei dansa prin cabarete de frig/ Din singurătatea mea am să te strig/ Trubadur la curtea mărețului Rig“ (**Poemele nedumerite-18**). Caii stelari „cu diamante-n potcoavă“, inorogul izomorf copilăriei (*inorogul copilăriei* scrie poetul), îngerul și vișinii albi, adesea viscoliti, Ioan (Evanghelistul, Botezătorul, scărarul) figurează un complex simbolic *ascensional* care potențează viziunea unui poet de pe primul raft al literaturii noastre de azi.



Vianu MUREȘAN

Piața de vechituri, poetica lucrurilor uzate

Lucrurile vechi, fie ele uzate, ciobite, murdare sau chiar defecte au un aer de neputință și inutilitate care înduioșează, o anume resemnare mută în care parcă licăre o undă de vinovăție. O râșniță de cafea de acum un secol, inutilizabilă, dar splendidă ca design, cu mirosul cafelei persistent încă în sertărașul de lemn în care se colecta, ajunsă simplu obiect decorativ poartă în decența inutilității ei o anume demnitate, de lucru vrednic care a fost de folos la vremea lui. Cu mecanismul uzat, care nu mai poate fi înlocuit precum organele bolnave ale bătrânilor, a rămas totuși în forma ei exterioară frumoasă, pe care trecerea vremii și îndelunga folosire au înnobilit-o parcă. Câte perechi de mâini au folosit-o, câți au băut cafea măcinată cu ea, câte povești s-au depănat lângă acele cafele, de câte ori a fost lăudată calitatea ei, cu cât drag au ocrotit-o generație după generație posesorii ei care de mult nu mai sunt. O simplă râșniță de cafea, martoră poate la istoria unei întregi familii precum cea din *Veacul de singurătate* a lui Márquez. Sau, o mașină de cusut manuală Singer de pe vremea Imperiului Austro-Ungar, în stare încă funcțională, dar scoasă din uz pentru că e prea veche și prea greoaie, a cusut probabil haine cât pentru un oraș întreg de-a lungul timpului, iar azi este ținută într-o pensiune săsească de obiect decorativ, expus admirației turiștilor. Are aerul unui nemuritor împăcat de sub ochii căruia s-au șters generații de oameni, iar el încă este acolo, robust, impertertabil, aproape dominator.

După o vreme de folosință, trecute prin mâna omului, slujindu-l de atâtea și atâtea ori cu utilitatea lor, lucrurile

vechi au prins parcă suflet, au împrumutat ceva din precaritatea, nevoia și mărunțimea satisfacțiilor acestuia. De cum apucăm să înțelegem ceva din lumea noastră, din primii ani de viață observăm în jurul nostru tot felul de obiecte, instrumente, vase, scule care nu mai folosesc la nimic și totuși sunt păstrate undeva – pe o poliță, într-o cămară, într-un șopron, în pod, într-o ladă, într-un depozit. Unele dintre ele, odată ce și-au pierdut folosința, sunt păstrate în virtutea atașamentului pe care l-au dezvoltat în timp utilizatorii lor, de care îi leagă unele amintiri prețioase, sau sunt folosite impropriu doar ca să nu fie aruncate.

Astfel, de pildă, o ulcică în care bunica ținuse ani la rând laptele la prins în armareu (firidă în peretele casei), odată ce s-a crăpat și nu mai putea fi folosită pentru același scop, a fost spălată, curățată, lăsată la uscat și pusă între geamuri, iar în ea adunate scrisorile de la băiatul dus de acasă, elev, apoi student, cupoanele de pensie și niște bancnote mărunte. Nu era stricată de tot, dar nici bună ca înainte nu mai era, așa încât i s-a oferit o nouă întrebuințare. Treceau anii, bătea soarele în ea lăsându-i pe smaltz ceva din luciul melancolic al apusurilor, scrisorile vechi se îngălbeneau, praful se depunea tot mai gros pe capac, dar ulcica rămânea la locul ei. Chiar și după moartea bunicii stătea acolo într-un fel de izbândă modestă necăutată, potrivită firii țărănești, și mărturisea despre viața ei și a familiei. Ulcica devenise o arhivă, un obiect cultural. Nu mai servea gospodăriei, ci istoriei – e drept, o istorie măruntă, sărăcăcioasă. În loc să se prindă laptele în ea, se închegau amintirile, se înfiripa o poveste de viață. Iar eu care, copil

fiind, primeam la cină laptele din ea, stau acum și citesc scrisorile îngălbenite de trecerea deceniilor, după care le pun la loc cu sentimentul că acolo, în ulcica prăfuită, vor sta neatrinse până la capătul lumii.

În mintea țăranului – care de regulă nu era prosper, nu trăia într-o economie a abundenței și risipei – un lucru care nu mai e bun la ceva, poate fi bun la altceva, nu se aruncă, ci se refolosește. Dintr-o doagă ruptă se pot cipli niște linguri, dintr-un vârf de coasă uzată se poate face un cosor sau o sulă, bune iarăși pentru câțiva ani la ceva. Ciobul dintr-o oglindă spartă poate fi folosit să te vezi în el la bărbierit, o găleată cu fundul găurit, care lasă apa, poate fi făcută ciur de cocoși (popcorn). Utilitatea unui obiect sau ustensil nu era una și aceeași definitiv, ci adaptabilă, transferabilă, în așa fel încât acesta căpăta un destin particular după stăpânul sau gazda lui, după cum era de grijuliu, priceput sau ingenios. În acest fel, obiectele puteau să aibă o „istorie” îndelungată alături de posesorii lor, nu erau pur și simplu aruncate și înlocuite cum se face astăzi după primele semne de uzură. Acele obiecte casnice sau pur și simplu decorative – precum ulcele, farfuriile de perete pictate, ștergare cu dantelă, goblenuri cu idile romantice, iar în apartamentele din perioada comunistă nelipsiții pești și coșulețe din sticlă colorată, bibelourile de porțelan cu porumbei îndrăgostiți, căței clăpăugi, prințese cu bucle blonde revărate, Stan și Bran, o carte deschisă cu trandafir de îndrăgostit așternut pe pagină, ciupercuțe roșii cu buline albe pe care cântă piticul la trompetă, țărâncuță torcând cu privirea umbrită de alean în așteptarea bădiței, Cenușăreasa potrivindu-și pripiță pantoful etc. –, acele scule, ustensile de care anumite persoane s-au folosit și s-au atașat de-a lungul unei vieți întregi, devin prin această personalizare adevărate vestigii ale memoriei, capătă statutul de limbaj cultural. Cultura nu înseamnă doar idei, texte scrise, opere de artă, ci încă din primele momente ale civilizației și până azi aceasta este suma obiectelor purtătoare de memorie. Chiar și kitschurile descriu ceva însemnat din felul de-a fi al omului în anumite situații, în anumite perioade, cu o anumită sensibilitate și mentalitate. O toporișcă, un chiup, o amuletă, un cercel nu sunt mai puțin bogate și relevante cultural decât anumite texte scrise pe tăblițe de lut. Singura diferență mare este că textul, fiind ceva abstract, se poate reproduce și conserva mai ușor.

Un element de legătură dintre cele mai valoroase între generații îl reprezintă lucrurile pe care oamenii le dețin, cu care își mobilează casele, de care se folosesc o vreme, iar apoi le uită, le abandonează, le lasă moștenire sau le dau la colecționarii de antichități, care sunt în stare bună, ori la piața de vechituri, pe cele ordinare. În toate obiectele de care ne folosim – de la piesele de mobilier, până la ustensile, scule, instrumente de lucru, vase de bucătărie, aparate și instrumente muzicale, obiecte de artă, manufacturi, decorațiuni etc. – există o memorie culturală valoroasă care ne vorbește despre viața cotidiană într-o societate anume, într-un timp și un loc anume.

Obiectele de uz cotidian fac parte din limbajul civilizației noastre, iar dincolo de utilitatea sau forma de întrebuințare a acestora, rămâne caracterul lor de elemente ale unei narațiuni posibile referitoare la stilul vieții practice. Lăsate moștenire sau vândute, aceste obiecte joacă rol de *mediatori între persoane și între generații* prin utilitatea lor, pe de-o parte, dar și prin semnificația lor, pe de alta. Există în mulțimea nenumărată de obiecte care se transmit de la o generație la alta și multe lipsite de orice valoare practică, dar care au încărcătură simbolică sau conțin în sine informație prețioasă. *Acestea nu mai sunt de fapt obiecte utile, ci elemente de limbaj.* Își pierd materialitatea odată cu degradarea valorii lor de întrebuințare, dar totodată ele se transfigurează, devin noile „hieroglife” ale civilizației în care trăim, prinse oarecum capricios într-o formă de poetică. *Poetica învechitului.*

Am găsit că piața de antichități și vechituri St. Lawrence din Toronto, pe care am avut curiozitatea și posibilitatea să o frecventez aproape săptămânal vreme de vreo trei ani (duminica), ar putea fi o ilustrare a ideii mele. O iau ca reper din motivul că diversitatea de obiecte, artefacte, de limbi auzite și etnii adunate în acest loc depășește orice poate fi întâlnit într-o piață de vechituri de la noi, are deci mai mare relevanță pentru ideea articolului – că avem de-a face cu o *veritabilă arhivă culturală*. Există acolo un amestec năucitor de vechituri interesante, cele mai multe aparent inutile, o diversitate cuceritoare și trepidantă de obiecte ciudate care atrăgeau hipnotic privirile. Deși vechi, întrucât le vedeam pentru prima oară deveneau prin asta noi pentru mine, învingând printr-o ciudată regresie trecerea timpului și uzura. Știam că sunt vechi și totuși mă încânta noutatea contactului cu ele, și am înțeles că ceea ce le făcea fascinante pe unele era tocmai povestea încorporată în ele. De exemplu, mă întrebam cine, de ce, în ce stare, cu ce emoție a sculptat acel chip frumos de indiană pe o bucată de corn de ren. Nu voi afla niciodată, dar nu înseamnă că acea poveste nu există. Chiar dacă nu a scris și nu a vorbit nimeni despre ea, acea poveste de dragoste, probabil, e cuprinsă *în nuce* în migala lucrului la acea formă de nemurire a iubitei. Mă simțeam ignorant și pierdut, plimbându-mă printre obiecte care de care mai exotice, nebanuite și atractive a căror memorie îmi era străină.

Oameni de toate culorile și vârstele, vorbind toate limbile pământului, îmbrăcați uniform precum chinezii, îngrijit precum imigranții europeni, dichisit precum nou-venitele din arealul slav sau strident, înflorați precum jamaicanii, care se cred cu toții Bob Marley, lunecau anevoios printre antichități, își legănav corpurile peste vechituri și catrafuse mânăți parcă de magnetismul ideii de *vintage* sau de mirajul unui chilipir, schimbând vorbe între ei și cu vânzătorii – în nenumărate accente ale limbii engleze sau într-o mulțime de limbi străine –, pipăind obiectele, negociind prețurile. Mareea blândă a trupurilor omenești care se atingeau involuntar, înghesuie printre tarabe și rafturi burdușite, zumzetul păsăresc indistinct în care dialogurile comerciale se

contopiseră producea senzația de *bazar cultural*. Existau acolo și lucruri pe care le vedeam pentru prima dată, în fața cărora încercam o fascinație puerilă, precum rachete din lemn pentru mers pe zăpadă făcute de inuiți, haine de blană, căciuli, cizme cu franjuri și mocasini de-ale aborigenilor, arcuri, săgeți, vârfuri de săgeată, pene de săgeată, securi de luptă din piatră, amulete din piatră, lemn, os ori piele, cergi indiene din lână cu motive totemice, șei ușoare din piele și pâslă, bastoane sau ciomege cu încrustații artistice.

Se adunaseră acolo și foarte multe obiecte pe care nu-mi puteam închipui cine și de ce le-ar cumpăra în zilele noastre. De pildă: potcoave ruginite, cuie de potcovit, cuțite pentru curățat copita, rașpeluri, clești de tăiat unghiile cailor, ciocane de potcovit, capre pentru rezemat copita calului, toate astea în plin centru de metropolă canadiană unde nu circulau decât biciclete, scutere, motociclete, automobile, autobuze și tramvaie. Apoi, toate nimicurile și boarfele rămase parcă după un diluviu consumerist în urma căruia nu s-au conservat decât obiectele neînsuflețite: inele, verighete, cercei, colane, brățări, lăntișoare, monede vechi, ceasuri de buzunar, pendule, clepsidre, tabachere, sipci, pipe din corn sau ceramică, cutii de tutun, penițe chinezești pentru caligrafie, călimări goale, nasturi, ace de cusut, mosoare de toate culorile și mărimile, ace de croșetat, ace de dantelă, șireturi pereche sau desperecheate, bretele, fermoare, curele, ochelari de soare, furculițe, linguri, cuțite, bricege, briciuri, pumnale, stilete, spade, seceri, cosoare, coase, toporiști, menghine, patine ruginite, securi, dălți și dălțițe, pile, lacăte și chei, ceșcuțe din porțelan, cănițe, ulcele, vase, farfurii, boluri, pocale de cupru, serviciiuri din sticlă, cristaluri, solnițe, untiere, zaharnițe, halbe, butelci, butoiașe, ulceluțe din lemn, fructiere, bibelouri de porțelan cu prințese japoneze îmbujorate, oglinzi și oglinjoare, ace pentru prins părul în coc de gheșă, evantaie, chimonouri, discuri de vinil, casete audio și video, casetofoane și magnetofone, mașini de cusut, mașini de scris, râșnițe de cafea, râșnițe de piper, mașini de tocat carne, torcătoare, tesle, desfăcătoare de cucuruz, lădițe, trompete, fluiere, naiuri din Anzi, flaute, viori, sacăz, chitări, banjouri, mandoline, muzicuțe, drâmbre, acordeoane, tobe africane și indiene, carpete, păretare, cuverturi, tablouri, rame de tablouri, bocanci militari vechi, căști militare din Primul Război Mondial, costume de aviator, chipie militare din armata sovietică, cușme căzăcești, baionete, epoleți cu stele de general, petlițe, medalii militare, ochelari de parașutist, binocluri cu infraroșii, măști antigaz, săniuțe cu reni din lemn, reni și căluți de călărit pentru copii, biciclete mici din lemn, coarne de ren atașabile, coarne de cerb decorative, gheare de urs, blăni de vulpe cu gheare, cizme de cowboy, pinteni, cartușiere, pălării, șepci, căști de bicicliști, perii de lustruit pantofi, clăpări, veioze, abajururi, fârașe, cazmale, poloboace, rindele, calapoade, pânze de bomfaier, pene de chitară, corzi de chitară, coarne de berbec lăcuite, cornuri de vânătoare, statuete cu Ganesha și cu Buddha meditativ, inukshuci din piatră, piepteni din os, metro-noame, paftale, carabiniere, sfeșnice, minore cu șapte sau

nouă brațe, curse de șoareci, curse de vulpi și lupi, socoti-toare, măști africane din lemn de abanos, tapițerii persane cu prinți la vânătoare, clondire de aluminiu, marmite, termosuri, damigene îmbrăcate-n nuiel, dinamuri de bicicletă, genunchere, veverițe împăiate cu aluna-n gură, mai-muțici cu arc la picioare care țopăie aleatoriu, lămpițe cu Aladin, colivii de papagali, table de șah, castanete, saboți verzi, pompe de bicicletă, sacuți antimolii, țestoase din piatră, zăbale pentru cai, belciuge de prins în nas la tauri, scoabe, batistute parfumate, ursuleți de plastic cu biluțe de lemn, meșe, peruci, cordeluțe, lanțuri de drujbă, matrioște, iconițe rusești, serviete diplomat din piele, ranițe militare, pompoane de majorete în culori vii, corsaje, umbrele, lămpașe cu petrol, partituri muzicale, cutii muzicale, globuri magice, vrăjitoare pe mătură, ciocănituri Woody, berete soldățești etc. Parcă întregul trecut al civilizației umane își găsisese expresie în acele obiecte, mare parte inutile, în care vânzătorii și cumpărătorii negociau amiabil fără să cunoască memoria lumii încorporată în ele. Am înțeles că, în realitate, comerțul lor precar este parte dintr-un proces poetic al civilizației care vinde și cumpără memorie, simboluri, metafore, discursuri uitate despre viețile și sentimentele oamenilor trecuți.

Piața de vechituri/antichități este forma materială a memoriei comunităților. Lucrurile vechi sunt vestigiile nevoilor uitate ale oamenilor, metaforele preocupărilor lor de demult. Lucrurile vechi curg prin generații, măsurându-le nevoile și capacitatea de schimbare. Fiecare lucru vechi este o poveste nespusă. Dacă lucrurile ar putea vorbi, ceea ce am afla de la ele ne-ar îmbogăți cu istorii mărunte pe care nu s-a sinchisit nimeni să le rețină până acum, dar în care viața, timpul, adevărul, schimbarea lumii sunt la fel de reale precum în noi. Atâta doar că noi, în locvacitatea noastră narcisistă nu vorbim despre obiecte, ci mereu și mereu despre noi, cei ce le producem, ne folosim, ne plictisim și ne dispensăm de ele. Dar unele rezistă mai mult decât noi, mai mult decât memoria și cuvintele noastre.

Lucrurile, obiectele nu au istorie pentru că nu vorbesc despre sine, dar au totuși timp și memorie. Acestea conțin, înregistrează în forma, materia, folosința și schimbarea lor o parte a istoriei lumii noastre pentru că au fost făcute și întrebuințate de noi, ne-au obiectivat nevoile și dorințele. Faptul că obiectele se învechesc și se schimbă e un avantaj pe care noi nu-l avem. Învechirea, care aduce degradarea sau chiar denaturarea obiectelor, lucrurilor, este totodată și modalitatea în care se înregistrează în ele trecerea timpului. Dacă omul îmbătrânește și corpul lui se transformă în arhivă biologică, în mod oarecum similar obiectele/ lucrurile care se învechesc se transformă în arhive culturale. Îmbătrânind, fața omului se prefăce în text sau, cum și mai frumos a observat Lévinas, devine „palimpsest”. În cazul obiectelor, lucrurilor, pe măsură ce se învechesc, devenind inutile sau depășite, uzate moral, devin totodată din ce în ce mai mult forme culturale, elemente de poetică într-o digresiune tăcută a memoriei lumii.



Rodica BRETIN

Götterdämmerung

Noi suntem Timpul. Clepsidra prin care se scurge nisipul erelor. Suntem trei, suntem una. Suntem ursitoarele Nordului și ȧesem destinele omenestii.

Pe scenă, Nornele își îndeplineau vocile – tonalități diferite, aceeași partitură. Trei penelope răsucind fuse din care porneau firele ce aveau să ȧeasă tapiseria existenȧei. Iar când firele ursitoarelor or să se rupă, Wotan, cel-născut-din-haos, va incendia zidurile Valhallei. Sfârșitul lumii, Ragnarok, va veni pentru oameni, dar și pentru nemuritori. Ironic, nu?

„Götterdämmerung“ încheia ciclul „Inelul Nibelungilor“. Premiera avusese loc la Bayreuth Festspielhaus, în 17 august 1876. Un secol și jumătate mai târziu ascultam „Amurgul Zeilor“ în Sala Operei din Dartmouth.

Oamenilor nu le-a lipsit vreodată imaginaȧia. Vikingii vedeau Apocalipsa ca pe o iarnă cum n-a mai fost alta. Cri-vățul, nămeȧii și gerul prefăceau păduri, câmpii, lacuri și fior-duri într-un pustiu de gheață în care lupul Fenrir își urla triumful asupra vieȧii, ori, poate, singurătatea.

După un mileniu, câteva cruciade, pogromuri, revoluȧii, o noapte a Sfântului Bartolomeu, un Ev Mediu cu Inchi-ziȧie și vânători de vrăjitoare, sfârșitul prorocit apoi amănat din anul O Mie, un Nostradamus, sateliȧi și câteva asolizări pe Lună – previziunile s-au înmulȧit. Pământul poate pieri în atâtea feluri! Distrus de meteoriȧi, lovit de o cometă, pâr-jolit de flama unei erupȧii solare. Ce ar mai fi? Radiaȧiile unei supernove, astrul zilei colapsând într-o frigidă stea pitică și albă. Însă până la moartea soarelui se pot întâmpla multe: un război atomic, o epidemie de ebola, topirea gheȧarilor, invazia unei rase extraterestre...

Toate scenariile catastrofice au un numitor comun: ome-nirea își imaginează un sfârșit grandios, eposeic, cu focuri de artificii pe acorduri wagneriene, ca finalul unei superproducȧii cinematografice. Crede, cu convingere nestrămutată, că Uni-versul îi datorează o ieșire spectaculoasă din scena cosmică.

Dar nu va fi deloc așa. Lumea se va stinge încet, puțin câte puțin, ca viaȧa într-un trup vlăguit. Vor dispăre, pe rând, ani-male, jungle, petrol, apa freatică – vânată, defrișată, secătuită, poluate. Când praful și smogul se va alege de toate, oamenii vor ridica din umeri: „După noi, Potopul!“. Dar nu un nou deluviu va veni, ci un sfârșit lent, agonic, adus de lanțul conse-cinȧelor, iresponsabilitate, nepăsare. O Apocalipsă fără surle și trâmbiȧe, Îngerul Judecăȧii sau Lupul Fenrir. Nu un Big-Bang ci un suspin, ultima răsufare a unui muribund. Și, la fel ca în Sodoma și Gomora, toȧi vor pieri, deși nu toȧi au fost vinovaȧi.

Când un loc este gol, se găsește întotdeauna ceva sau cineva care să îl umple. Loja mea, plătită pentru întreaga sta-giune rămăsese încă neocupată – am constatat după o privire fugară. Un cuvânt care începea să mă definească. Dar cine să mă recunoască sub peruca brunetă, în rochia cumpărată de la un magazin de solduri, la fel ca pantofii ieftini și poșeta de vinilin? O clipă, mi-a fost teamă că exagerasem și nu o să fiu lăsată să intru. Ușierul mi-a aruncat o privire indiferentă, a rupt biletul cu un gest mecanic, apoi mi-a făcut semn spre rândurile din spate, de unde scena se zărea ca un țârm înde-părtat, așa cum îi apăruse America lui Cristophor Columb.

Dar nu venisem să văd, ci să ascult: Orchestra Filarmo-nică și Opera din Viena într-un spectacol-turneu, în premi-eră absolută la Dartmouth. Cum să ratez asta?! Încă de la pri-mele acorduri am înȧeles că meritase. Dirijorul austriac știa să ȧină orchestra în mână, să o facă să sune ca un singur instru-ment. Armonie și echilibru. Pianul, viorile, flautele, harpa, vocile tenorului, baritonului, basului, mezzo-sopranei, toate se amestecau, topite în creuzetul din care au prins să curgă sunete incandescente, un metal acustic strălucitor și pur ca aurul Rinului din care fusese turnat Inelul Nibelungilor.

Muzica – limbaj al sentimentelor și senzaȧiilor primordi-ale, nealterate de cenzura conștientului, neinhibate de condiȧionări și tabuuri sociale. Sonoritatea armoniilor descătușate

transformase dictonul „Gândesc, deci exist“, în „Ascult muzică, deci trăiesc“. Iar ce auzeam acum era... divin. Așa îmi imaginam muzica sferelor, vibrația particulei zero, cuprinzând toate sunetele universului, de la nota triumfătoare a Creației, până la acordul în surdină al celei din urmă stele ce se va prăbuși, inevitabil, în sine însăși... Sfârșitul universului era însă departe, iar muzica lui Wagner te făcea să te îndoiști că va veni vreodată. Sau, să nu îți pese. Pluteam într-un balon umplut cu helium, într-o stare de extaz, de fericire pură, nealterată de grija zilei de mâine.

Ropotul aplauzelor m-a readus la realitate.

Spectatorii se ridicau, grăbindu-se spre foaier să vadă și să fie văzuți. Era un spectacol în spectacol, prilej ca doamnele să își etaleze toaletele, bijuteriile, tratamentele faciale și implan-turile cu silicon. Ocazie ca domnii să își prezinte însoțitoarele, soții sau amante, ca pe niște trofee cinegetice, dobândite la o vânătoare unde nu plecau cu pușca și ogarii, ci cu cardurile.

Eu aveam... bancnote. La intrare, mă zăpăcisem: am scos întâi yenii, apoi lire sterline și, la încruntarea casierei, i-am întins repede niște dolari canadieni. Și iată-mă, plătind pentru întâia oară într-un deceniu cu bani gheață – oare de ce li se spune așa unor hârtii nici calde, nici reci?

Scaunul, netapisat, era la fel de incomod ca unul din metrou. Amorțisem, un șir de furnici îmi urca pe pulpa dreaptă, pe sub piele. Le-am suportat stoic, răsfoind libretul pe care îl știam pe de rost. Contribuisem la versiunea inițială, pe vremea când lui Richard Wagner nu i se suise încă la cap celebritatea. Atunci, asculta tot ce îi spuneam, și nu doar despre muzică.

Spectatorii reveneau în sală, eu încercam să mă fac invizibilă – și dacă, totuși, cineva o să mă recunoască? Abia după ce luminile s-au stins, bătăile de gong mi-au readus pulsul la normal.

Actul doi. Cortina s-a ridicat peste pădurea de mucava, peste Rinul cu valuri pictate, puse în mișcare de mașiniști. Un decor identic cu cel din 1876, în mijlocul căruia Hagen jura într-un crescendo plin de patos: îl va ucide pe Siegfried și îi va lua inelul Nibelungilor! Vocea de bass, profundă, vibrantă, mi-a amintit de primul interpret al rolului, Gustav Siehr.

La fel ca un chip, o voce îți poate stăruii în memorie luni, ani, iar în cazul meu, secole. Iar vocile *acelea* n-am să le uit niciodată: Georg Unger, tenorul care a frânt mai multe inimi decât Rudolf Valentino, amantul fatal al Hollywoodului; Amalie Materna, născută pentru a fi Brünnhilda; și, evident, Gustav.

... La premieră, în culise, împărțisem cu ei emoțiile dinainte de spectacol. Și triumful de după. Afară ne așteptau șirul de trăsuri, ploaia cu petale de trandafiri, admiratorii înfocați care nu se numeau încă fani, iar în loc de autografe se mulțumeau cu o atingere, o privire, un surâs. Am pornit spre pădurea vieneză, în tropotul armăsarilor negri, urmăriți de aplauze și jobene aruncate în aer. Dar noaptea era abia la început.

Trăsurile nu aveau baruri cu șampanie la bord; de-asta am fost obligați la multe popasuri. Nu cred să ne fi scăpat vreun restaurant din Viena – și peste tot eram primiți ca niște mesageri ai Fortunei... Spre zori, când vizitiul moțăia, iar caii mergeau la pas, am oprit în fața unui han de la periferie. Richard Wagner, orchestra, mașiniștii, baletul și corul abandonaseră undeva pe parcurs. Din șaptesprezece trăsuri rămăsese doar una.

Când am intrat, am fost gata să fac stânga-mprejur. Băncile din lemn erau murdare, crăpate, lustruite de îndelungata folosință, mesele aveau o crustă de grăsime, pe podea mișunau șobolanii, ori poate erau gândaci cu blană. Oricât de euforică mă simțeam, cărciuma aceea îmi părea absolut oribilă. La fel și ideea lui Siegfried-Georg de a rămâne acolo.

– Să vedem cum se distrează oamenii de rând. Și ei cum-pără bilete la operă, nu?

Mă îndoiam, dar... M-am resemnat să îi urmez pe Georg, Amalie și Gustav, care se așezaseră la o masă liberă, așteptând să fie recunoscuți, sau măcar serviți. Nu s-a întâmplat nici una, nici alta. Georg a trebuit să își folosească glasul de tenor ca pe un lasou aruncat spre hanghița care nu ne-a luat în seamă: ori era surdă, ori nu ne considera demni de atenție. În loc să abandoneze spelunca ce colcăia ca un cuib de salmonella gata să eclozeze, Georg a sos un răcnet cutremurător, sărind în picioare:

– Götterdämmerung!

Câțiva târgoveți au catadicsit să îi arunce o privire plictisită, restul și-au văzut de stacanele cu vin, bere, snaps, de conversațiile compuse din exclamații monosilabice. Amalie l-a tras de mânecă, Gustav i-a făcut semn să stea potolit, eu număram pașii care ne despărțeau de ușă. Însă Siegfried nu își ieșise încă din rol. Iar un erou național nu se lasă ignorat! A început să cânte, cu patos și gesturi largi, aria care îl făcuse celebru.

Era secolul nouăsprezece, când nimeni nu auzise despre influența benefică a muzicii asupra gorilelor, cimpanzeilor, babuinilor și triburilor primitive. La cei din han însă... Voci-fărăile, fluierăturile și alte sunete onomatopoeice nu sunau apreciativ. Dimpotrivă. Câțiva se ridicaseră amenințatori și...

Amalie-Brünnhilda a sărit pe masă. Din câteva piruete și răsuciri de gleznă a golit-o de halbe, farfurii, ulcioare. Hanghița a căscat ochii, estimând paguba, deși se spune că cioburile aduc noroc. Amalie a scos un „Olariuu!“ de s-au cutremurat grinzile șubrezite de carii, apoi și-a avântat glasul limpede de soprană pe notele unui cântec popular tirolez, ritmându-l cu pașii unei polci îndrăcite.

Asta da, muzică! – s-au luminat fețele încruntate și belicoase din jur, de parcă în tavan se aprinseseră reflectoare. Toți se însuflețeau, dornici să își aducă măcar o modestă contribuție. În mâinile unuia apăruse un acordeon, altul izbea două capace în loc de talgere, al treilea sufla într-un instrument neidentificabil, scoțând zgomote de elefant în călduri. Pe câțiva îi încercau talentele vocale, urlând versurile cu convingere și în falset, în timp ce izbeau stacanele de mese. O cacofonie de sunete la auzul căreia Richard Wagner ar fi făcut infarct pe loc. Dar... te pui cu gustul publicului?

Gustav, Georg și cu mine ne-am adaptat rapid situației. Zbieram cântece tiroleze împreună cu Amalie, am dansat, am băut snaps, am mâncat weisswurst, cârnații albi care arătau ca niște șoareci nou-născuți, am ronțăit Brezen, covrigii bavarezi, dar nu ne-am lăsat tentați de puii Hendl, dintr-un motiv evident: creaturile ce se roteau în frigărui nu avuseseră, în viață fiind, pene, ci blană. Mai curajos, Gustav a gustat dintr-un steckelfish – pește pe băț, prăjit în cărbuni încinși. Apetisant? Nu și dacă știai unde fusese pescuit. La răstimpuri, toți exclamau „Prosit!“, urându-și reciproc să aibe noroc și să nu crape

de atâta îmbuibare. Neobosită, hanghița căra din bucătărie tăvi cu ciolane de porc, cârnați încolăciți ca niște șerpi boa, pulpe de vițel aburinde. Iar festinul pantagruelic era întreținut de stacanele mereu pline.

Germanii inventaseră berea încă din 1328 și erau atât de încântați de „nectarul plebeilor” încât, două secole mai târziu, în 1516, dăduseră Reinheitsgebot, „legea purității berii”, rămasă și astăzi în vigoare. Hanghița nu auzise de așa ceva, nici de protecția consumatorului.

Una peste alta, n-a fost chiar atât de rău. Un Oktoberfest într-o Viena veselă și lipsită de griji, unde sfârșitul lumii nu își avea locul decât pe scenă...

În Dartmouthul secolului 21, cortina cădea peste finalul actului doi, într-o grindină de aplauze. Cei din primele loji aruncau cu flori pe scenă: trandafiri, violete, crizanteme. Un buchet de iriși albi a aterizat în brațele Brünnhildei și, fără să vreau, mi-am ridicat privirea.

Russell Morgan m-a salutat cu o înclinare a capului; un gest de o politete ireproșabilă. Gentlemanul karghan urmărea spectacolul din fotoliul meu. Și, mai rău de-atât, mă recunoscuse.

În viață, trecusem prin destule momente aparent fără ieșire, neplăcute, primejdioase, sau doar penibile. Și iată-mă încă aici, pe ringul care era lumea, încasând, eschivându-mă, lovind la rândul meu.

„Așteaptă-te la ce este mai rău, în orice clipă. Sigur nu vei fi dezamăgită!”, era unul din preceptele după care mă călăuzisem mereu. Karghanii întruchipau Răul absolut, iar Morgan nu făcea notă discordantă. Prin contrast, *Cei Vechi* se situau de cealaltă parte a baricadei, în tabăra care avea dreptate. Iar la sfârșit binele învinge întotdeauna – până și copiii *umani* știa asta. Însă până la victoria finală, deocamdată pierdeam bătălie după bătălie...

Am aruncat o privire înspre loja mea, din nou goală. Spectatorii reveneau în sală, începea actul trei. Venise momentul să mă eclipsiez. N-am apucat. Russell Morgan s-a lăsat să lunece în scaunul de alături, dezinvolt, de parcă îl așteptam.

– Plictisită deja, Lady Argyll? Crede-mă, finalul merită toți banii.

Dacă se referea la biletul meu ieftin, ironia i s-a pierdut ca o lovitură de sabie dată în apă. Dar am tresărit când m-a prins de umăr, răsucindu-mă spre locurile de protocol din fața dirijorului. Acolo, Judecătorul Samuel Wolfe și tânăra lui însoțitoare salutau ridicarea cortinei cu bătaie entuziaste din palme.

– De ce crezi că este aici?

Ca să mă aresteze, evident. Dar am făcut pe naiva.

– O fi meloman, el sau nevastă-sa.

– Nu văd vreun inel pe degetul doamnei. Îl așteaptă pe cel al Nibelungilor?

Pe scenă, acțiunea se accelerase, apropiindu-se de dezno-dământ... Siegfried se eliberează de vrajă, nu și de naivitate. Este atras într-o cursă, apoi ucis. Prilej pentru Brünnhilda să îl plângă și să-l așeze pe un rug funerar demn de un rege. Rugul este aprins, Siegfried se mistuie în vâlvătăi spectaculoase, după care Rinul se revarsă, stinge flăcările, iar fecioarele apei revendică inelul... Cei răi și-au primit pedeapsa meritată, Siegfried a fost reabilitat, fecioarele apei au înapoiat

inelul Nibelungilor fluviului-tată. În Valhalla însă, lucrurile nu stăteau prea bine. Zidurile cetății eterne de la capătul curcubeului ardeau, zei și muritori pierind laolaltă, într-o Apocalipsă purificatoare.

De ce un final negativ? Când l-am întrebat pe Richard Wagner, mi-a răspuns cu sinceritate: pentru spectacol. Un sfârșit fericit era pe placul tuturor, ar fi mulțumit pe fiecare; aplaudat, ovaționat și uitat a doua zi. Și avea dreptate... Dacă Ana Karenina se dădea la o parte în ultima clipă din fața trenului, ar mai fi fost un roman celebru? Deși nu recunosc, toți vor ca eroii din cărți, piese de teatru sau filme să fie nefericiți, sfâșiati de angoase, preferabil în pragul sinuciderii. Așa, viața reală devine suportabilă, măcar prin comparație.

Morgan avea o concepție proprie despre „*Amurgul Zeilor*”:

– Nu-i vorba aici despre dragoste-gelozie-răz bunare, ori despre eroism, ci despre putere. Acțiunea gravitează în jurul inelului Nibelungilor. Lancea magică Gungir, atotprezenții corbi, ochii și urechile lui Wotan, până și arborele lumii, Yggdrasil, toate sunt elemente de recuzită. Important rămâne doar *inelul*.

Karghanul vorbea în șoaptă, cu buzele lipite de urechea mea. Mă simțeam ca o pasăre încolăcită de un șarpe; dar nu îmi era frică. Eram curioasă. Și m-am răsucit înfruntându-i privirea, menită, presupun, să mă hipnotizeze.

– Ce vrei, Russell?

– Să nu uiți cine te-a ajutat astăzi...

Mi-am plecat ochii într-un gest de reluctantă acceptare, iar cortina a căzut peste o Valhalla în flăcări, unde zei, eroi, războinici și valkyrii piereau laolaltă.

Russell mi-a oferit brațul și am pornit spre una din ieșirile laterale, un cuplu printre sutele care păraseau teatrul, luând cu ei lumea de gheață și foc a Nordului – unde intrigile și setea de putere pe de-o parte, infatuarea zeilor pe de alta, reușiseră să distrugă lumea dintr-o singură lovitură.

O performanță ce i-ar fi măgulit până și pe karghani.

Cel de lângă mine m-a condus spre stația de taxiuri, printre agenții care îi legitimau pe spectatori; mai ales pe cei modest îmbrăcați – ca mine. De unde și insignele „Serviciul de Imigrări”, purtate la vedere. Noi, *Cei Vechi*, veniserăm pe Terra înainte ca băștinașii să coboare din copaci. Dar tot *străini ilegali* ne numeam.

Polițiștii mă căutau, de fapt, pe mine, ocupam locul de onoare în lista „inamicilor publici”. Russell era gata să cheme un taxi, când ne-au tăiat calea doi agenți: politicoși, dar fermi. Pe fostul magnat *Global Vortex* l-au recunoscut imediat, salutându-l. Eu am surâs inocent și le-am întins permisul auto pe numele de Marjorie Kane. Primul cerber în uniformă a privit o clipă fotografia, apoi mi-a înapoiat dreptunghiul plasticizat.

– Vă rog să mă scuzați, domnule Morgan, doamnă...

– Lady Argyll vă va urma la secție de bună voie. Nu sunt necesare cătușele, a spus atunci Russell Morgan.

Polițiștii m-au apucat de brațe și am pornit între ei spre duba ce se ivise de pe o stradă laterală. Abia după ce ușile s-au trântit în urma mea, mi-am adus aminte să închid gura: o lady, chiar arestată, nu poate arăta ca un pește pe uscat.

Deși, sincer, așa mă simțeam.



Simona-Grazia DIMA

Deslușind runele existenței

Să existe oare cărți dureroase? E o întrebare căreia nu-i pot da decât un răspuns personal, de pildă atunci când recitesc, cu admirație, apoi, la scurtă distanță, cu strângere de inimă, și iarăși cu plăcere volumul *Gâlceava himerelor* al regretatului Daniel Hoblea din Zalău (4.11.1964–24.03.2020), poet și pasionat traducător, în special din scrierile faimosului filosof perennialist René Guénon. Apărut la Editura Herald, este un jurnal spiritual singular în literatura noastră, demn de atenție și astăzi. Pentru mine cartea pe care o țin în mână și o recitesc mereu pentru ardoarea ei incomparabilă are și o încărcătură sentimentală aparte, fiindcă mi-a fost dăruită de un distins prieten, Aurelian Scrima, directorul editurii amintite, care nu mai este nici el printre noi. Editor de vocație (8.02.1953–5.09.2016), nu era un simplu întreprinzător, ci un veritabil om de cultură, interesat de varii domenii ale cunoașterii. Un intelectual fin și un suflet nobil, preocupat în chip real de spiritualitate – profilul editurii pe care o înființase. Cu melancolie mă gândesc la aceste două prezențe rămase atât de vii prin contribuțiile lor, ofrande împărtășite celorlalți din preaplinul sufletului.

Daniel Hoblea își concepe *Gâlceava himerelor* sub forma unei relatări rapsodice a urcușului său pe calea sacră, unde pășește condus de un zel arzător și de o enormă curiozitate, sfâșiat, e drept, de contradicții, însă tânjind sincer după adevăr. Iată cum, prematur stins din viață, victimă a unui AVC, el lasă moștenire o confesiune prețioasă despre zbulcuium interior trăit în postura de aspirant încă neajuns la desăvârșire, dar aflat în neobosită înaintare spre ea. Mă încântă numeroase pagini, ca apoi să simt un cuțit înfipt în piept, ori, ceva mai puțin intens, să mă deprime neașteptate naivități ori inadvertențe. Îmi plac notațiile lui atunci când, neîndoielnic, gândește și simte pe cont propriu, mă

dezamăgește, în schimb, atunci când, precipitat, vehiculează poncife, preconcepții. Așa cum observa C. G. Jung, „a gândi e dificil, așa că majoritatea oamenilor judecă“ (în sensul de: *condamnă, n. ns., S.-G. D.*).

Îmi continui lectura, mă gândesc să notez câteva rânduri despre volum, nu știu bine de ce. Poate ar fi mai bine să mă rețin. Dacă aș avea de-a face cu o carte de literatură, ea nu mi-ar produce suferință, fiindcă nu ar pretinde nimic în mod special, s-ar limita *să fie, s-ar înfățișa*. Literatura e enigmatică, permite mii de sensuri, nu avansează ideologii, concluzii definitive. Dar nici când convenția scrisului este cu totul alta, ieșită din ficțiune, cu aspirația de a trece într-o non-ficțiune hieratică, de a circumscrie autoritar legități subtile, acolo unde orice afirmație poate fi îmbrățișată sau, în egală măsură, invalidată și tăgăduită, atât dinspre autor, prins în vârtejul unor capricii gnoseologice, cât și dinspre cititorul cu o experiență posibil divergentă, acel loc, deci, unde frazele s-ar putea volatiliza în eterul incandescent al unei perspective distincte ori complementare, nu trebuie să pun la inimă: înțelepții ne sfătuiesc să ne concentrăm asupra Sinelui, nu a non-Sinelui, să nu ne lăsăm întristați de imaginile strict mentale, derulate pe ecranul său imuabil. Oricât de prăpăstioase ar fi voltele unor raționamente, în densitatea stratului ultim al conștiinței nu se întâmplă nimic: natura noastră esențială nu e afectată de cuvinte, nici de emoții.

Deși deocamdată mă fac să sufăr atât cartea, cât și scrisul despre ea, demersul unei discerneri merită încercat. Poate în virtutea exemplarității latente într-o asemenea analiză – ea ne oferă, dacă suntem atenți, posibilitatea de a detecta miezul peren al unei întreprinderi dificile, riscante, cum e însăși cartea de față, dar și prilejul de a ne lămuri într-o manieră generală, spre a ne simți, în împrejurări analoge,

mai pregătiți. Să încercăm mereu o unificare a realului, să tindem spre ea prin lecturile și prin viața noastră, deopotrivă. La nivel uman, credem, nu e zadarnică operarea cu paciență a disocierilor, dacă ele ne adâncesc optica asupra sacrului și a accesului la el, subiectul, în fond, al cărții menționate, onestă, plăsmuită din scurte paragrafe remarcabile, nu arareori de o tensiune dostoevskiană: „Fără sentimentul tainei aș fi murit demult, asfixiat de scârbă“. „Să iubim fără măsură de nespusul, haloul acela din lucruri și ființe ce izbucnește de sub cenușa stupidității <cunoașterii>“. „E mai ușor să găsești argumente împotriva lui Dumnezeu decât în favoarea Lui. Tot ceea ce-L infirmă este prea <la mintea omului>, prea <la-ndemână>. N-aș putea crede într-un Dumnezeu demonstrabil...“ Un subtil fior liric destinde atmosfera încordată, precum în cugetările despre somn și firmament: „Cervantes credea că somnul are un singur defect, anume că seamănă prea mult cu moartea. Însă mie tocmai acest <defect> mi se pare că este, de fapt, marea lui calitate. Nu este el acela care, pedagog neprețuit și mistagog fără pereche, ne inițiază în mai toate tainele firești și suprafirești? Prin cine dacă nu prin el experimentăm cotidian moartea și învierea sau, în jargon filosofic fie zis, neființa și ființa?“; „Cea mai profundă și nemijlocită lecție de metafizică ne-o dă cerul: când e senin, el ține cursul despre Ființă și, când ne oferă fascinantul spectacol al metamorfozelor norilor, pe cel despre Devenire. Noaptea ne predă despre Neființă, iar atunci când e acoperit de stele, despre pluralitatea lumilor și despre armonia și vastitatea Cosmosului. Tot el ne pune la dispoziție și primele cunoștințe de teologie, prin prezența în sânul său a soarelui și a lunii, aștri considerați de Strămoși drept <ochii> lui Deus Aeternus; apoi, și nu în ultimul rând, prin tunete și fulgere, glas și, respectiv, manifestare a puterii lui Dumnezeu“.

Un gând liniștitor: rodul lecturii va consta, statornic, în acțiunea complexă exercitată de

discernământul hermeneutic, răsfrânt cu empatie asupra cititorului, inclusiv în delimitările operate, invariabil, cu blândețe și obiectivitate.

Partea de valoare durabilă a experienței mărturisite de Daniel Hoblea rezidă în certitudinea că, dincolo de fenomenal, subzistă, etern, Taina, Misterul viețuirii, o dimensiune supraumană a ei, imposibil de eludat. „În inima mea se află Inima tuturor inimilor. Inima inimii mele cuprinde totul, fără ca ea să poată fi cuprinsă de ceva“. După acest splendid crez de sorginte upanișadică, urmează, contrapunctic, angosa: „Spaimă fără leac, licoare sfântă, fii binecuvântată și fii blestemată, căci fără tine nu putem trăi, dar împreună cu tine nu putem muri!“

Din cauza nesiguranței generate de insuficienta sondare a naturii proprii, dureroase îi sunt salturile extreme, șovăiala între convingeri opuse, spațiul prea generos acordat unor locuri comune, unor stereotipuri neproductive și generalizări ideologizante, o anume violență mentală, absolutismul derutat, irelevant pentru direcția aleasă. Dogma pietrificată, închistarea își ițesc și ele de multe ori capul. Instabilitatea deconcertează, însă, fiind alimentată de o

patimă și de o încrâncenare ce nu slăbesc, e depășită, soldată cu o benefică revenire a eseistului la tentativele sale de circumscriere a temei – sporirea spirituală și religioasă (distincții ce nu se împacă uneori prea bine și-l îndeamnă, judicios, să-și depășească limitele!). Astfel, în pofida accentelor dizarmonice, el reușește brusc să-și regroupeze forțele risipite și să se mențină „în hagialâc“, cum consideră, depășindu-și șovăielile asupritoare. Are curajul întoarcerii din drum, își schimbă umoarea și emite, dacă e cazul, enunțuri contrastante, conștient că spusele sale descriu adesea un zig zag. E de apreciat vigilența, lipsește în această fază unificarea superioară a Ființei. Fapt meritoriu, îi este limpede propria inadecvare. Cât de mișcător și premonitoriu o spune! „Ce bine ar fi dacă ne-am putea trezi înainte de a o face însăși moartea! Vom reuși? Nu știu. Știu doar că eu încă nu am găsit acel ceva, ori poate l-am găsit, dar nu l-am recunoscut!“

Mă întorc la ideea că măștrilor spirituali li se pare inutilă analiza non-sinelui, din postura absolutului. Important e doar să sălășluim în Sine. Ar trebui să ne stabilizăm în el, nu să ne preocupe erorile unor trăiri citite. Da, însă acestea nu mai sunt tainice, și nici doar intima posesiune a călătorului pe drumul inițiativ! De vreme ce au fost exprimate și au irumput în spațiu, pot fi cercetate, estimate! Pe de o parte, ar fi suficient să fim, în deplină fericire, Sinele. Pe de altă parte, în astfel de clipe îți dai seama că nu ești încă în acea postură absolută pe care totuși o presimți și că un atare demers are un rost uman, fie și unul temporar, nu rupt însă de misiunea cea mai importantă, ci indisociabil legat de ea. De pildă, acela de purificare a propriei minți, de consolidare și regularizare a disciplinei lecturii, pentru a pune ordine în metodică ei. Ca și cel de perfecționare în arta descifrării runelor amăgitoare ale vieții, care nu sunt de obicei ceea ce se pretind a fi. Și, poate cel mai generos, acela de a oferi sugestii celorlalți, prin ceea ce ai înțeles și asimilat cu venerație din atâtea izvoare, de a indica locul unde se pot ascunde primejdii sau inexactități.

Parțial, dar nu și în chip neglijabil, cartea lui Daniel Hoblea are un caracter de erudiție, luând în discuție nu numai experiențe personale, ci și aspecte desprinse din gnosticism, din opera lui Pascal, Kafka, Berdiaev ori Hegel (pe care-l detestă, socotindu-l un ignorant), din scrierile sfinților ortodoxiei etc. Adept al perennialismului, dar și creștin, când larg în vederi, când manifestând intoleranță și tendințe fanatice, el citează din textele mai multor confesiuni și curente spirituale, realizând un comparatism salutar, chiar dacă uneori amendează excesiv catolicismul și protestantismul (cu argumente deloc factice, totuși), precum și unele orientări și practici contemporane extra-religioase, lax grupate de el în enumerări aleatorii și ținuite furibund la stâlpul infamiei: „proliferează cu predilecție o faună teratomorfă compusă din: hoți, sectari, demagogi, dezaxați, chiromanți, escroci, proxeneți, perversi, prostituate, alcoolici, cabotini, afaceriști, astrologi, drogați, revoluționari (improvisați sau de profesie), prooroci, profetese, paranormali, delincvenți, amici ai extratereștrilor, yoghini, vindecători,

spiritiști, ocultiști etc. Toți acești gândaci crepusculari, tot acest putregai uman foșnitor și obraznic (adevărată armie demonică!), e întreținut cu bună știință de cei certați cu Hristos“ (p. 57). Absența nuanțelor descurajează lectorul; în cazul de față discursul are un sunet rudimentar, iar percepția, lipsită de adâncime, doar alunecă pe suprafețe.

Și-apoi nici limba română nu e stăpânită întotdeauna impecabil: „Să nu fii exagerat de *prevenitor* (subl. ns.)! Lasă-i și Providenței un loc în destinul tău“ (p. 181).

Prevenitor înseamnă *politicos, amabil, îndatoritor*, în vreme ce sensul adecvat aici este altul și ar fi trebuit desemnat printr-un cuvânt diferit – *prevăzător* ori *anticipativ*, de pildă. Eseiștul avea la dispoziție și varianta reformulării frazei: „nu te osteni/strădui/încrâncena atât să previi/prevezi totul...“

Mai deranjantă chiar este pedalarea pe trăsăturile negative întâlnite din belșug la umanitatea din jur. Autorul „se agață“ de toți, tună și fulgeră, își arată indignarea și superioritatea, ceea ce constituie o eroare din punctul de vedere al ucenicului, o dovadă a distragerii atenției lui. Ca să proclame curând stringența de a emana, față de toate fapăturile, iubire, de a deveni un exponent al iubirii universale. Fiind mereu contrazise, afirmațiile îi păcătuiesc printr-un dezagreabil provizorat. Cum să le iei în serios când sunt îndată anulate?

Daniel Hoblea scrie, așadar, pătimăș despre josnicia și păcatele vădite ale politicienilor, pornografilor, ignoranților etc., uitând (deși își declară intenția păstrării intacte a memoriei metafizice) că viața trăitorului întru sacralitate se cuvine centrată pe Iisusul din noi, Sinele, unicul hărăzit să anihileze instantaneu urâtul și limitările. Se cuvine să operăm aici o clară delimitare între orientarea lumească și cea duhovnicească. În esență, ele vizează același lucru, desăvârșirea, dar în modalități specifice: insul centrat pe mundan luptă să o afle și să o introducă în viața zilnică – de aici, cultivarea progresului civilizațional. Acest tip uman demonstrează în stradă, în spațiul public, pentru ameliorarea legilor, a moralității socio-politice, prețuiește în cel mai înalt grad descoperirile științifice și tehnice, se preocupă de evoluția medicinei, de îmbunătățirea alimentației, a condițiilor de locuit etc. În schimb, cel pornit pe *via sacra*, fără a ignora ori subestima chestiunile respective, nici nu li se va dedica în exclusivitate, crezându-le cruciale, ci va alege calea scurtă, abruptă a identificării cu numenul, convins că, odată stabilit acolo, a intrat în posesia juvaerului existenței, restul, secundar, fiindu-i livrat ulterior la modul cel mai firesc, conform neechivocei promisiuni hristice.

Oare nu de aceea s-au retras, mental și fizic, Părinții Deșertului, fără a fi, prin asta, egoiști? Desigur, pentru a aduce supremul folos tocmai lumii, pusă în suspensie, negată numai în aparențele ei, spre a i se căuta sâmburele – în formulare vedantină, sursa Eului, fundamentul percepției umane. Aceasta din urmă e demascată de înțelepți drept una indirectă – o simplă *lumină reflectată*, așa cum ne învață și Sf. Pavel, atunci când recurge la parabola citirii „în ghicitură“. Odată găsită însă *lumina primordială*,

ea îl va absorbi pe credincios dincolo – în spațiul diafan descris inubliabil de mistici.

Abia după propria edificare, aspirantul se va dovedi capabil să-și ajute semenii în sens pozitiv. Criticarea îndârjită a defectelor altora l-ar țintui locului, în vreme ce ignorarea lor temporară, prin focalizarea deplină asupra centrului, a principiului, singurul definitoriu, îl va purta sigur și lin spre țintă. Oare însă e reală *ținta*, nu visăm la o ficțiune? Suntem asigurați de Mântuitor și de nenumărați sfinți că balansul valurilor va trebui la un moment dat să înceteze, ca să gustăm nestingheriți beatitudinea oceanului.

Filele cărții abundă în blamări inutile, soldate cu pierderea șansei la concentrare: „Trăim într-un timp dominat de parveniți, de nulități lipsite de scrupule, care, după ce-și însușesc o mie de stupidități la modă, încep să se cațere cu râvnă spre vârful mormanului propriilor victime“. Nu e nimic de negat aici *de plano*, dar așa a fost mereu în istorie și așa va fi – o sarabandă a erorilor reluate! Simultan, însă, trăiau asceții, cugetătorii. Ei nu s-au lăsat îngenunchați de nimicnicie sau zdruncinați de anxietate, ci s-au cucerit pe ei înșiși cu gândul la centru, la chintesența omenescului, divinul, fără a se îndoii că el *există*, dincolo de părelnicii și imperfecțiuni.

„Unora mai gingași nu le plac aluziile noastre la <mai marii zilei> (și ai nopții!) sau la diferite aspecte sociale mai mult sau mai puțin frivole. Îi asigurăm că nici nouă nu ne plac, dar nu putem trăi tot timpul pe culmile sublimului, fără să aruncăm câte-o privire și în văile mlăștinoase ale ridicolului“ (p. 163). În asemenea momente, căutătorul își vedește condiția neunificată, absența armoniei lăuntrice. Dacă ar fi pătruns de o credință nefisurată, ar privi lucrurile din perspectiva lui Unu-cel-fără-de-al-doilea, cu o diminuată disjungere între „al meu“ și „al altuia“. Dezbărat de imboldul înfierării permanente, starea i-ar fi iubitoare, purificată de străbateră efemerului până la miezul neprihănit al Ființei fiecăruia.

Viziunea și terminologia lui Daniel Hoblea evidențiază și influențe ale scrierilor lui René Guénon. De pildă, „modernitatea“ (a se citi: contemporaneitatea) – anulată în bloc: „Scurt <dialog> surprins pe stradă: <– Unde mergi, fraiere?> <– Ști-mă dracu!> Cum ridici puțin vâlul statisticilor mincinoase, cum dai peste câte un <semn al vremii>“ (p. 165). Nostim acest din urmă exemplu, deși nu înveselitor, adecvat la contingență, cu accentul pus pe revelarea guénonienelor *semne ale vremurilor*. Inoportun totuși în jurnalul unui mistic trăitor! El ar ști să observe elementul benefic, prezent inclusiv în sufletul vorbitorului răătăcit (deviant). Fixat în absolut, ar fi prea absorbit pentru a mai da atenție nimicurilor omenesti, oricum volatile. Revolta perpetuă a lui Daniel Hoblea e redundantă:

„Teribilă <solidaritatea> spontană a mediocrilor împotriva celor ce dau vreun semn că nu sunt cu totul adaptați <valorilor> lor porcești. Oameni care, în mod normal, ar trebui să strângă șaipe în uzine sau porumbul de pe câmp, să fie (cel mult) plutonieri în armată sau să șofeze tractoare (sic!) pe ogoarele patriei (cu toate studiile lor superioare

cu tot, făcute prin oportunism și sluj pe vremea lui Pingelică), s-au cocoțat în funcții înalte prin politică și de-acolo veghează cu atenție ca nimeni să nu iasă din țarcul mentalității lor grosiere“ (p. 173). Repetăm, nemiloasa critică socială, deși îndreptățită, nu-și are locul într-o carte de acest fel, axată pe cu totul alte valori.

„Dezgustat până la greață de demagogia cinică a potențailor zilei, mă tot întreb, de fiecare dată fără să-mi pot răspunde mulțumitor, ce-i de făcut? (...) Aici, arhangheli de foc ar fi de trebuință, cete de răzunători cerești cu vorbă de tunet și privire de fulger, stihii apocaliptice care să avertizeze și să trezească pe vecie“ (p. 19). Poate că lucrurile nu sunt așa de complicate, de solemne. Printr-o metamorfoză a sufletului, tăcută, împlinită în *sanctum sanctorum*, zestrea de *lux inens* a fiecărei fapturi, ticăloșii actualității se vor regăsi cândva pe sine, fără multă zarvă prometafizică. Ei sunt în mâna Divinului, ora trezirii le este, de bună seamă, rezervată, autorul o știe, de fapt, dar uită, își pierde calmul, e încă prins de lumesc, insuficient detașat. În contrast, aspirantul trezit se va ocupa insistent de el însuși și nu de ceilalți, nu va fi obsedat să-i modifice, nici măcar în direcția unui comportament de înaltă ținută.

Nu ne mai miră că, în siajul neconținutei exasperări, ce capătă accente pamfletare, eseistul sortește neantul televizorului, care ar trebui aruncat, cărțile „conținând prostiile scientismului ateist“, dezaprobă învățământul (marcat de o „politică diabolică“, fiindcă nu știe să îndemne și spre supralumesc, nu numai spre *cantitativ* – alt reper guénonian cu fidelitate preluat). Desigur, cei avizați înțeleg că autorul se referă la *suprem*, întotdeauna distinct de litera scrisă și situat dincolo de ea, precum și la eșecul profesorilor dogmatici de a le vorbi învățăcelilor despre sacralitate, de a le deschide noi perspective.

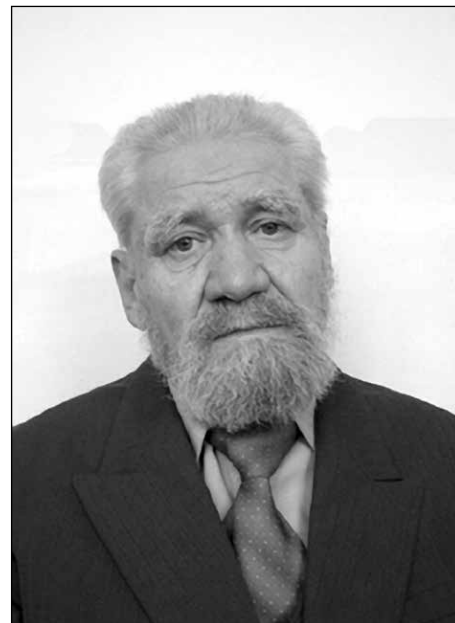
Totuși, chiar dacă exigența lui are un temei filosofic și metafizic, verbul radical, pripit și prea puțin maleabil

respinge. Nici punerea la zid a emisiunii *Teleenciclopedia*, la fel de excesivă și unilaterală, nu e convingătoare: „Faptul că emisiunea *Teleenciclopedia* continuă să ne bombardeze cu nesărate episoade <științifice> din viața naturii, de pildă (care, că tot veni vorba, duhnesc de la o poștă a darwinism de cea mai joasă speță), nu reușește să intrige pe nimeni, nici măcar pe vreuna din înaltele fețe bisericești“ (p. 58). Nici ideea de represiune, insinuată aici, nu poate bucura.

Drumul parcurs de Daniel Hoblea se prezintă ca un traseu accidentat, torturat și torturant. Autorul își relatează și coșmarurile terifiante, acedia, disperarea sau se chinuie să dezlege cu priceperea intelectului probleme inaccesibile acestuia, cum ar fi diferențele între *nirvana* și *mântuire*, între *Ain*-ul ebraic și *Brahman*-ul hindus etc. Atari discuții nu-și află justificarea, întrucât conceptele invocate trimit la o realitate precisă, la o ontologie doar direct experimentabilă, opacă însă din afară. Și, cine știe, dacă, reușind vreodată să ne situăm, prin practică, în incinta lor de foc, numele nu li s-ar topi, spre a elibera ființarea pură, încât, ținând deja acest final, ne-am feri de pe acum să le profanăm prin brutala aruncare a lor în malaxorul intelectual? În alt loc Daniel Hoblea numește cu înțelepciune exact această eventualitate.

Sunt și alte destule pilde și instanțe de contorsiuni ale minții, epuizante. Ceea ce răscumpără hybrisul lui Daniel Hoblea și dă substanță mărturiei nemurite în *Gâlceava himerelor* este autenticitatea, frumusețea, rugoasă ori, dimpotrivă, inefabilă, a trăirii: în ciuda expresivității insuficient stilizate și a permanentului arțag, recunoaștem în filele volumului un fior mistic necontrafăcut. „Ce bine ar fi să poți trăi cât mai des acele clipe tainice, când lumea cu legiunile ei de năluci zgomotoase și obraznice amuțește, și Dumnezeu, învăluit în inefabila și inconfundabila Lui prezență, îți străluminează abisul de beznă, alinându-ți rana de întuneric pe care o porți, de când te știi, în suflet“.





Petru URSACHE

Românii la Est de Nistru

Pe măsură ce se acumulează informația istorică, în acord cu realitatea concretă, dovedită prin documente autentice și prin destine tragice, Basarabia și Transnistria își dezvăluie tot mai ferm și în firea lucrurilor chipul romanității, hărăzit prin geneză, în asemănare cu ținuturile carpato-dunărene, aflate împreună în același vad al unității și existenței. Astfel că istoria unuia dintre ținuturi s-a regăsit, într-o formă ori alta, în cursul destinal al celuilalt, din aceeași familie de teritoriu, de inimă, de suflet. Cîntecul folcloric *Oliolio, frate răzneț* își are originea în zona basarabeano-nistriană, dar s-a răspîndit pe toată întinderea romanității carpatice și dunăreano-pontică, în Țara Crișurilor ca și în Banat, în Ținutul Vrancei ca și pe Valea Timocului, în Ținutul Codrilor ca și în Ținutul Maramureș.

Pentru că vremurile au fost amarnice și au dus la fărîmări nedorite, istoricii de ieri și de astăzi s-au ostenit să reconstituie imaginarul etnicului pe etape și de la un ținut la altul. Nistrieniilor li s-a acordat totdeauna același interes întru cunoaștere, ca și basarabenilor, cum se constată la majoritatea autorilor, de la T.T. Burada la Nicolae Iorga, la Ion I. Nistor, la Al. Boldur. În această fază a începuturilor, cititorul ia cunoștință cu existența românilor răsariteni din vremurile lor îndepărtate și legendare, precum ale volohovenilor, ale volhinilor ale podolienilor, care au evoluat în același ritm cu Ținutul Maramureșului, Vrancea, Argeș, Suceava, Tutuva, etc.; precum și de așezări de populație, de întemeierea cetăților de pază pe linia Nistrului, de la Hotin la Soroca, la Tighina, la Cetatea Albă. Firește, în întinsa epocă a năvălirilor barbare și a migrațiunilor, s-au ivit dificultăți în constituirea unității etnice, dar cînd condițiile au redevenit favorabile, forțele interne au fost acelea care au dictat revenirea la normalitate. Teritoriile

românești, încă neunite pe timpuri, supraviețuiau cu dificultate în starea lor de enclavă romanică între valurile unei mări agitate. Evul mediu a fost o epocă a năvălirilor în toată sălbăticia, de la incendii colosale la capturare de mulțime de robi duși în convoaie; feudalismului i-a convenit politica delimitărilor teritoriale, dar în formă agresivă, acaparatoare, pretențiile asupra localităților jinduite fiind în funcție de forța militară aflată la dispoziție. Jaful constituia o sursă de bani și de înarmare.

În această privință, rușii, cu care am devenit vecini după ce au călcat în picioare alte popoare interpușe între noi și ei, nu aveau egal în cruzime, nici în est, chiar în raport cu tătarii, cei mai diabolizați la vremea lor, nici în vestul foarte versat în aventuri războinice. Istoricii români au găsit cu cale să lămurească formele și etapele expansionismului rusesc, urmărind evenimentele începînd cu acapararea ținuturilor nistriene aflate în grea dificultate de apărare, și continuînd cu raptul săvîrșit asupra României prin invadarea Basarabiei la 1812 și stăpînirea ei abuzivă vreme de un secol și jumătate.

Asemenea date ajunseseră să fie bine cunoscute și comunicate, în momentele de normalizare, pînă la nivelul manualelor școlare. Erau vremuri cînd manualele școlare dădeau informații exacte, verificate, esențiale, fără filtre ideologice. Dar, odată cu desecretizarea documentelor de arhivă, istoria basarabenilor și, totodată, a locuitorilor de la est de Nistru reapare într-o imagine mult mai dramatică față de modul cum rezulta din izvoarele accesibile, prea adesea denaturate de propaganda țaristă și ruso-comunistă. Nu era vorba numai de acaparare, desnaționalizare, colonizare, desțărare, ca pe vremea țarismului; se mergea mult mai departe, la exterminarea în masă pînă la proporții de

genocid și de etnocid. Nu Hitler, ne spun izvoarele, a experimentat prima dată „soluția finală”, aruncarea oamenilor vii în cuptoare sau în gropi comune. Asemenea crime împotriva umanității se datorează mai întâi bolșeocomunismului kremlinian care a trecut la fapte imediat după ruptura în istorie a sovietelor (1917).

Tratamentul în genere, era, se pare, diferențiat. Aducerea la supunere în condițiile regimului roșu se făcea în numele *luptei de clasă*, o lege „de dinșii inventată”, pretext pentru exterminarea grupurilor care nu aveau la programul revoluției. Lenin era necruțător cu nealiniatii și cerea lichidarea lor neîntârziată. Avea grijă să păstreze o anume proporție între călăi și victime, ca să rămână personal numeric suficient pentru construirea noii societăți. Românii nistrieni (între 1924 și 1940) și basarabenii (1944-1989) faceau excepție în raport cu toate celelalte etnii din cuprinsul celor două imperii în succesiune: țarist și bolșeocomunist. În ochii puterii kremlinienne, românii le era destinată starea de supunere și de victimizare. Astăzi se cunosc planurile diabolice ale Cominternismului. Vizau direct nu numai viitorul nistrienilor și al basarabenilor, dar al tuturor românilor din marea lor enclavă răsăriteană: eliminarea de pe harta Europei.

În acest sens, cartea lui Alexei Memei, istoric nistrian de origine, intitulată *Teroarea comunistă în R.A.S.S.M. 1924-1940 și R.S.S.M. 1944-1947. Mărturii documentare* (Editura Serena, Chișinău, 2012) aduce mărturii pe deplin convingătoare. Ea a fost întâmpinată cu entuziasm de multe categorii de cititori, aflați la Est de Prut și la Est de Nistru, și solicitată de numeroase librării și biblioteci din țară. La Chișinău i s-a făcut o lansare pe măsură, la care au participat istorici, scriitori, publiciști, reprezentanți ai unor instituții civice, cum aflăm dintr-o notă din revista „Literatura și Arta” (joi, 17 mai, 2012), semnată de Raia Rogac: „Vreau să rețin atenția cititorilor chiar de la început că acest impunător volum, cu subtitlul *Mărturii documentare* este primul studiu amplu (784 pagini) din istoriografia Republicii Moldova, care abordează tema legată de atrocitățile regimului comunist în Transnistria, aplicate de către «rinocerii roșii», cum prefera să-i numească ministrul Culturii și Cultelor din primul Parlament al R.M., domnul Ion Ungureanu”. S-a mai spus: „Cartea e zguduitoare, demonstrează cu argumente cum au fost uciși mii și mii de oameni nevinovați, pentru motive care pretindeau că sunt împotriva ideologiei lor păgubitoare. 17 scriitori au fost împușcați doar pentru că foloseau cuvinte românești în loc de cuvinte «moldovenești», cum ar fi *chibrituri* în loc de *sîrnice* ș. a. Această carte face dovada holocaustului, rusificării forțate, desnaționalizării” (Nicolae Dabija). Au mai luat cuvîntul la acea animată lansare Vasile Șoimaru, Anatol Petrencu, Andrei Strîmbeanu, Vladimir Beșleagă, Alexandru Moraru, Nina Negru, Gheorghe Mîrzescu, Boris Vasiliev și alții. Mai reținem vocea lui Vlad Poncilă, scriitor și publicist: „Toate holocausturile pălesc în comparație cu aceste documente de arhivă, or, acestea nu pot fi

interpretate diferit sau comentate: ele redau fapte, faptele criminale ale comuniștilor sovietici, care au încercat să distrugă, să condamne la dispariția unui neam pașnic, care nu a avut niciodată intenția să ocupe alte popoare, doar să se apere. Documentele spun tot adevărul, ele nu pot fi trucate”.

Să nu pierdem din vedere că, în aceeași secvență de timp, a mai apărut o carte de aceeași importanță și în același ton, de „mărturii documentare” semnată de Igor Cașu și Igor Sarov (editori), *Republica Moldova. De la Perestroikă la Independență. 1989-1991. Documente secrete din Arhiva CC al PCM* (Editura Cartdidact, Chișinău, 2011, 637 p.) O notă rezumativă de pe pagina de titlu ne spune: „Volumul acoperă cele mai importante evenimente care s-au desfășurat în Republica Moldova, în ultimii trei ani de existență ai Uniunii Sovietice și aruncă o nouă lumină asupra relațiilor interetnice, a raporturilor CC al PCM cu al PCUS, activitatea organizațiilor „neformale”, în special Cenaclul Mateevici și Frontul Popular din Moldova, alegerile în Congresul Deputaților Poporului din URSS din aprilie-mai 1989 și în Sovietul Suprem al RSSM din februarie-martie 1990, adoptarea limbii române drept limbă de stat la Chișinău, liberalizarea relațiilor cu România, etc.” Prima carte semnalată, aceea a lui Alexei Memei, are ca obiect „teroarea comunistă” din Transnistria, cealaltă dezvăluie atrocitățile săvârșite în zona Basarabiei într-o etapă mai nouă de timp, Transnistria fiind ea însăși încorporată. Așadar, ambele documente se completează reciproc.

Nu am, deocamdată, decît sumare informații privind ecourile de presă prilejuite de apariția cărții semnate de colectivul condus de Igor Cașu și Igor Sarov. Dar, cum s-a văzut deja, opinia publică este că bolșeocomunismul a produs pe teritoriile românești asasinat de amploarea genocidului, adică în masă, și a holocaustului, cu cruzime și perseverență. Aș crede, în baza aceluiași date, și am mai spus-o, că intenția era de exterminare în chip de etnocid: nu întîmplător era pus la zid, cu predilecție, tot ce era românesc și „latin”. Stîncă izolată a romanității trebuia dizolvată în cianură roșie. Să ne reamintim că, în cîteva rînduri, pe parcursul proletcult al primului deceniu postbelic, s-a încercat înființarea unei republici evreiești (după cunoscutele eșecuri din Rusia), cu capitala la Iași (ori la Chișinău, dacă nu la Tiraspol, unde se formase deja un guvern provizoriu). „Vrem Moldova pînă la Seret”, se auzeau voci în timpul violențelor ciocniri de stradă din anii ‘45-‘46, la care am fost martor eu însumi.

Temele sumarului sunt formulate în termeni juridici, răspicat și acuzator. Primul capitol este *Formarea RASSM și problema Basarabiei*. S-a mai vorbit despre rolul de „tampón” bolșeo-comunist al guvernului de la Balta, împotriva Basarabiei și a României. Era normal să se dea curs, mai întîi, cauzei răului. Sumarul continuă cu teme evident acuzatoare vizînd viața internă a Transnistriei, precum: *Genocidul organizat de bolșevici împotriva populației din RASSM, Esența politicii coloniale teroriste a comunismului, Colectivizarea forțată și lichidarea țărănimii, Foametea*

organizată de bolșevici în RASSM, Evadarea moldovenilor din «raiul» comunist în România. Astăzi știm că, politicește vorbind, „prietenie“, „colectivizare“, „lichidare“ erau sinonime în retorica bolșevică. Tendința acuzatoare se menține, pe verticală, în subcapitolele cărții: *Munca de sclav a țăranilor în colhozurile din RASSM, În loc de pîine – închiisoare și împușcare, Răspîndirea canibalismului în RASSM, Măcelul de la Nistru*.

După ce Stalin a încheiat răfuiala pe viață și pe moarte cu Troțki, Zinoviev, Kamenev (troica la fel de ucigașă, gata-gata să înșface imperiul capturat prin năprasnica lovitură din 1917), a continuat spectacolul morții năpustindu-se asupra categoriilor profesionale, claselor și etniilor: pretextul era acela al construirii „omului nou“, sub ordinea de fier a comunismului. Crima și dictatul, instituite încă de Lenin, reprezentau mijloacele pentru asemenea scopuri diabolice. Deceniul al treilea, de la eliminarea lui Lenin la asasinarea lui Troțki (după care au urmat alți lideri, de talia lui Zinoviev) a însemnat stalinizarea programului comunist și, totodată, „refacerea“ imperiului, cu scopul de a deveni baza de lansare a revoluției mondiale. Au fost anii războiului civil, cînd armata țaristă a gardiștilor albi a fost spulberată de o mîină de muncitori și de țărani neinstruiți, murdari și penibili, dar fanatizați de propaganda dementă a leninist-stalinistilor; au fost ani de terorism politic și de foamete, cînd toate categoriile de oameni, de sus pînă jos, deveniseră o masă amorfă, dezorientată, slăbită, manevrabilă în orice direcție.

Transnistrienilor și basarabenilor le-a venit rîndul decimării în ultima parte a deceniului, spre anii ,30. Încă de prin 1928 li se arăta fața colectivizării și al foametei. Năvăleau deja prin sate echipe de propagandiști, militarizați și în chip de comando. Erau instruiți să restaureze puterea moscovită în toate zonele fostului imperiu; și mai mult decît atît. Prima etapă a programului era înființarea de soviete locale, centrul de comandă fiind, firește, Moscova. A doua etapă avea ca obiectiv de prim ordin, colectivizarea, după hotărîri fantasmatiche pornite din corpul doctrinar al marxism-leninismului și al revoluției proletare. De aici puteau scoase pretexte pentru a treia etapă de lucru, revoluția mondială, semn să sovietizarea inițiată de Moscova se dorea a fi permanent agresivă, invadatoare, sîngeroasă. Mondializarea era schițată, pentru moment, prin decretarea celor trei republici marginale, Transnistria, Bielorusia și Carelia, fiecare considerată „cap de pod“ împotriva țărilor incomode: România, Polonia și Finlanda, victimizate și ele ulterior.

Cele două deziderate unionale, sovietizarea și colectivizarea, capitale pentru existența bolșeo-comunismului, cereau sacrificii imense; în domeniul demografic înainte de toate. Este și motivul pentru care statele pomenite și artificial înființate au provocat dese dificultăți Kremlinului, iar cînd s-au ivit condiții favorabile (după „căderea“ Cortinei de Fier), s-au desprins de puterea tutelară. Războiul moscovit împotriva locuitorilor din zonele indezirabile a

fost dur, de la intimidare la exterminare: foamete organizată, jaf, deportare, măcel. Puterea îi considera dușmani de moarte pe revoltați: Lenin acorda dreptul la existență numai celor devotați trup și suflet cauzei revoluției. De aceea erau emise decrete punitive pentru orice abatere de la program. Se dorea să se creadă că procedeul ar fi legal și democratic.

Cartea de documente a lui Alexei Memei, *Teroarea comunistă*, invocă adesea asemenea „acte oficiale“ autorizate și antiumane. Citim, de pildă: „La 4 iunie 1931 Comitetul de partid Grigoriopol a anunțat Comitetul Regional Moldovenesc al PC(b)U că avea selectate pentru deportare 72 gospodării de chiaburi. Lista era aprobată de «troica» raională de partid. În raion mai existau încă 80 gospodării de chiaburi, care nu puteau fi deportate pentru că în sat nu mai rămăseseră bărbați apti de muncă. Unii au fugit iar alții au fost deportați mai înainte, în sat rămînînd doar femeile“ (Alexei Memei, p. 127). Grigoriopol este (era) centru raional puternic populat, nu un sat oarecare. Dar presiunea a fost atît de puternică încît au rămas disponibile „doar femeile“, bărbații luîndu-și lumea în cap. Asta în plină campanie de colectivizare; în limbaj politizant, de transformare socialistă a agriculturii. Nu deschiaburirea era motivul, ci eliminarea românilor ca să fie aduși coloniști din alte zone. Deschiaburirea, de care se făcea caz cu exagerare, cunoștea soluția simplă, directă, practică, aceea a *expropriării*, cum s-a procedat oricînd și peste tot. Teoria leninistă a „comunismului de război“ permitea jefuirea țăranilor, indiferent de condiția lor materială săraci-bogați, de pe tot cuprinsul imperiului: o clasă ce trebuia să dispară. Din păcate, Puterea vedea în satele românești numai chiaburi-culaci, indiferent de starea materială a familiei. Citite paralel, notele informative (am în vedere textul *Despre deportarea culacilor la Nord, din 11 octombrie 1930*, semnată de politrucul Djavahov) dezvăluie grave inadvertențe. Aici se insistă ca organele locale, satești și raionale să nu îngăduie înstăriților să fugă de pe locurile natale. Mai citim în transcrierea lui Alexei Memei: „În comunicatul său informativ despre lichidarea culacilor, Comitetul raional de partid Codâna anunța Comitetul Regional Moldovenesc al PC(b)U că a aprobat o listă din 60 gospodării de chiaburi și la 5 iunie 1931, ora 4 dimineată, acestora li s-a înmînat înștiințarea despre deportarea lor în Ural. De acasă au fugit 9 chiaburi.

În satul Târnauca, raionul Tiraspol, cu un număr total de 3545 locuitori, din 714 gospodării, în anul 1930, au fost răsculăcite 127, dintre care 89 au fost deportate în Nord (Siberia).

În satul Slobozia, raionul Slobozia, din 1190 de gospodării cu o populație de 5422 locuitori, au fost deportate 110 din cele 120 ale așa numiților culaci.

În satul Glinoiaia, același raion, cu o populație de 8000 de locuitori, din 1294 gospodării au fost deportate 150 de gospodării de chiaburi și 100 de persoane care au încălcat fîșia de frontieră.

În satul Tucmijiu, raionul Tiraspol, au fost deschiaburite 27 gospodării de chiaburi.

Fiind considerați drept culaci, erau strămutați și mulți mijlocași. În satul Coșnița, raionul Dubăsari, existau 11 gospodării mai înstărite, dar în perioada colectivizării au fost deportate 90 de gospodării, acestea nefiind ale chiaburilor“ (Idem, p. 127).

Cum observăm, localitățile de la est de Nistru erau intens populate, cu mii de gospodării, cu sute de chiaburi. Listele cu deportări forțate, pe motive de desculăcire, fugari, indivizi care atingeau „fășia de frontieră“ (adică încercau se treacă Nistru în Basarabia (-România) se alcătuiau periodic. De la an la an, populația era în descreștere, miile transformându-se în sute, iar sutele în zeci de locuitori. Faptul era urmărit cu interes, convenind politiciii de desțărare. Mai reținem că în funcțiile de conducere (de la sate, comune, etc.) se aflau numai comuniști, în proporție majoritară de etnie slavă, chiar și acolo unde populația era în totalitate românească prin origine și tradiție. Organele superioare căpătau mai multă încredere în operativitatea echipelor subordonate, destinate să asigure răsculăcirea, deportarea, colonizarea. Relieful etnic al Transnistriei se modifica cum doreau autoritățile.

Se iveau și prilejuri de jaf și înavuțire în dauna celor alungați din locurile de baștină. Se pare că autoritățile nu se arătau indiferente când abuzurile deveneau prea riscante. Citim după rapoartele consultate și transcrise de Alexei Memei: „La 1 martie 1930, șeful secției moldovenești GPU comunica faptul că în satul Dubova, raionul Dubăsari, la 6 februarie 1930, membrii comisiei Cojuhari Nestor, Tanasov Iacov, Maspanah Ivan, Nasuscenco Feodor și Bogar Grigori au confiscat averea culacului arestat de ei Scafari Simion Procofevici. Apoi acești membri au venit noaptea la el și i-au luat tot vinul. După strămutarea culacului Pesterev Feodor, comunistul Cojuhari Feodor i-a ocupat casa. A găsit la el 40 de puduri de făină și 12 găini pe care și le-a însușit. I-a mai sustras și 25 de ruble pentru obligații, dar nu i-a dat în schimb nici o chitanță.

Din cauza unui asemenea comportament al președintelui acestui soviet sătesc, 40 de oameni au depus cereri de ieșire din colhoz“ (Idem, p. 130). De asemenea: „În satul Slobozia (partea moldovenească), secretarul celei de partid M. Dudnic și-a însușit următoarele obiecte confiscate de la chiaburi: o mașină de cusut, 2 covoare mari, 1 șal mare, 10 ștergere și făină. Soția șefului Secției raionale de comerț și soția președintelui Comitetului executiv raional, de asemenea și-au însușit bunuri de-ale chiaburilor. Președintele sovietului sătesc, S. Mitulea, multe dintre lucrurile sustrate le împarte rudelor și cunoscuților săi“ (Idem, p.131).

În chip de concluzie: „Distrugea țărănilor s-a pregătit din timp, au fost elaborate anumite planuri, acțiuni de realizare a deciziilor cu privire la răsculăcire. Au fost organizate și desfășurate peste 6000 de adunări speciale ale sărăcimii, colhoznicilor și femeilor. Răsculăcirea țărănilor a fost

organizată sub conducerea comitetelor raionale de partid din RASSM, a organizațiilor de partid din satele transnistriene.

În anii 1930-1933 au fost trimiși sute de împuterniciți politici, comuniști, teroriști, bandiți de drept penal, milițieni, ostași ai armatei roșii pentru a-i răsculăci. Directorii întreprinderilor industriale din Tiraspol, Râbnîța, Dubăsari, Comanca, Balta, Bârzul, Grigoriopol, Ocna Roșie etc. au fost împinși să-i elibereze de la locul de muncă pe țărănii înstăriți“ (Idem, 124).

Nimic nu lămurește mai direct și hotărât represiunea împotriva țărănimii române, sub pretextul deschiaburirii, decât colonizarea Transnistriei cu populații eterogene. Pe măsură ce culacii erau deportați de pe locurile lor de baștină, se instaurau grupuri străine, în ritmuri și în proporții prestabilite. Autorul volumului *Teroarea comunistă* înfățișează situația numerică sistematic, pe comune și pe raioane, cuprinzând starea generală pe întreaga republică transnistriană. „În raionul Râbnîța, de pildă, au sosit 231 de familii numărînd 493 de suflete, dintre care au fost plasate la Zozuleni, colhozul «Frunze», 61 familii cu 193 de suflete, la Popenchi – 15 familii cu 36 de suflete, la Ofatinți, colhozul «Forța Unică» – 30 de familii cu 38 de guri de hrănit, la Sărățel, colhozul «Kotovski» – 12 familii cu 19 suflete, la Jura, colhozul «Tatarbunar» – 25 de familii cu 46 de guri, la Beloci – 13 familii cu 25 de suflete și la Vărcănau, în colhozul «Octombrie» – 34 de familii cu 73 guri flămînde“ (Idem, p. 155). Noii veniți erau plasați direct în incinta colhozurilor deja înființate, ocupau funcții de conducere și puneau stăpînire pe avuția comunei. Uneori depășeau, numeric, cifrele planificate, după cum ni se spune: „În raionul Slobozia, în loc de 140 de familii planificate au sosit 164, numărînd în total 295 guri de hrănit, dintre care au fost plasate: în comuna Slobozia – 39 de familii cu 62 de suflete, la Gliñoia, colhozul «Intensivul» – 20 de familii cu 34 de suflete, în colhozul «Cultfront» („Munca culturală“) din același sat – 10 familii cu 22 suflete, și în altele“ (Idem, p. 156).

De la o vreme, au fost aduși ostași roșii, ca să întărească elementul slav. Și acestui aspect al colonizării forțate i se dădea formă instituționalizată, conform unei scrisori *secrete* din 13 decembrie 1932: *Cu privire la suplimentarea familiilor de ostași roșii strămutați*. Iarăși era vorba de „suplimentare“. Într-adevăr, ne spune Alexei Memei: „În loc de 690 familii ale ostașilor roșii au sosit 878 familii și mai urmează să sosească alte 65 din unitățile UNR (Direcția Lucrărilor Militare) și 53 de familii din unitățile de grăniceri ale GPU. Astfel, numărul familiilor strămutate se cifrează la 1000. În componența celor sosiți se numără 130 de membri de partid, 117 candidați pentru membri de partid și 150 de comsomoliști. Familiile sosite au fost plasate în casele foștilor chiaburi, 183 în casele construite în anul 1931 și circa 100 de familii în casele colhoznicilor...

Fondul de piine (pentru alimente și furaje) este stocat la cifra de 3811 chintale, restul cuantumului urmînd a fi asigurat din contul colhozurilor, în care sunt plasați ostași roșii. Toți sunt asigurați cu cereale și fonduri de sămînță

necesară semănatului de primămară. Ostașilor roșii li s-au plasat mărfuri industriale, precum albituri, încălțăminte, costume de lucru și de sărbători, paturi de fier, mese, scaune, castroane, cuțite de bucătărie, linguri, furculițe. Fiecare ostaș roșu a primit pentru familia sa marfă de 410 ruble. Sunt asigurați cu lemne și zahăr. În toate colhozurile ei sunt incluși în componența conducerii acestora” (Idem, p. 156).

Înțelegem sensul sintagmei „guri de hrănit”, invocată de autor în repetate rânduri. Noii veniți aveau totul la dispoziție. Puneau stăpânire pe agoniseala altora, ocupau funcții de conducere și de comandă, băștinașilor rămânându-le robia. Rusificarea pornea în forță. Mai citim: „...în toate funcțiile de conducere din sat se află tovarăși care nu cunosc limba moldovenească, președintele colhozului, președintele sovietului sătesc, secretarul comitetului comsomolist (din cei cinci membri ai comitetului doar unul este moldovean), șeful clubului, șeful bibliotecii, responsabilul cu activitatea culturală în masse de la clubul satului, organizatorul militar și președintele consiliului OSO (rus.: organizația pentru întărirea capacității de apărare). Desfășurarea în rândurile populației a muncii politice și de „luminare” culturală se făcea în limba rusă” (Idem, p. 164-165). Cam multe organizații „culturale” pe capul unei biete localități rurale, bine străjuită din toate flancurile. Victimele nu aveau nici o șansă după firea și înzestrarea lor naturală: culacii (și nu numai ei) erau deportați; cine încerca să atingă fișia de graniță intra sub incidența legii ca trădător, aliat cu burjuii români; dacă unii se strecurau prin întreprinderi se trezeau sub escortă; cei rămași în sat erau scoși din casă ori jefuiți de veneticii lacomi și de proastă condiție.

Ce mai rămânea bieților oameni? Foametea și moartea. Asiaticii și-au făcut cu neîntrecută pricepere meseria: prin mărirea cotelor de cereale, capete de vite și bani care intrau obligatoriu în magazinele statului și în posesia conducătorilor; prin condamnarea și deportarea celor care păstrau produse pentru întreținerea propriilor familii; prin executarea penală (cu ani grei de închisoarea, chiar cu moartea) celor care culegeau spice rămase pe câmp ori sfeclă de sub zăpadă. Mai rău era pentru sârmanii prinși cu snopi de grâu în căruță ori doșiți în tinda casei. Oamenii uitaseră gustul pînii coapte pe vatră, al cărnii proaspete, al laptei mulș în gospodărie proprie. În curînd, foametea avea să facă ravagii, provocînd boală și moarte în proporție de masă. Ultimele acte sinistre provocate de „teroarea comunistă”, cum o denumeste Alexei Memei, au fost cerșetoria în grupuri agresive și moartea fără posibilitate de întîmpinare, pe câmp în toiul muncii, pe uliță, în casă. Nu existau puncte sanitare, nici medicamente, nici bani; doar activiști de partid („culturali!” cum s-a văzut dintr-un citat anterior) și ostași roșii. Aceștia, bine hrăniți și dotați cu de toate, făceau repede curățenie, îi pocneau pe guralivi, ca să nu se ivească vreo sămînță de vorbă. Documentele rețin, printre multe altele, cazul unui țăran din satul Domnița, raionul Râbnița, găsit mort, de foame, în casă. Avea 70 de ani. În timp ce era dus la groapă, băiatul lui, Zinovie

Ceban, a oprit convoiul și a cerut, pe loc, expertiză medicală, să arate că nu bătrînețea a provocat decesul, ci foamea. A fost imediat arestat (p. 293). Sau cazul Nataliei Belaia (satul Alexeevca, raionul Camenca), văduvă cu trei copii; nu a îndeplinit planul de predare a cotelor și, probabil, nu se îngăduia ideea de restanță. Drept urmare, oamenii de ordine au aruncat-o în stradă, interzicîndu-i să intre în casă. Un trimis raional pe nume Svet avea obiceiul să-i scoată noaptea, în ger, pe împricinați bătîndu-și joc de ei. Așa a făcut cu Fedosei Strîmbaci și cu Grigore Tomac. I-a ținut ore în șir „pe un ger cumplit” spunîndu-le: „Ia uitați-vă la lună și amintiți-vă unde ați pus pîinea”. Așa a procedat și cu bătrînii Iosif Moroz și Onofrei Bublic, „punîndu-i să se dea pe lunecuș și să umble prin omăt” (p.86).

Cele mai cumplite secvențe din viața transnistrienilor a anilor 1930-1933 (și a Basarabiei după reîncorporarea în imperiu) au fost cele de canibalism și de cerșetorie în grupuri agresive. Mai întîi s-au semnalat cazuri de sacrificare a cailor, a cîinilor și a pisicilor. Apoi s-a constatat dispariția unor bătrîni sau bolnavi de diferite vîrste ori copii din familii mai numeroase; pe la colțuri de uliță și de tarabă se arătau indivizi cu preparate suspecte de carne expuse pentru vînzare. Sindromul foamei, spaima și nebunia luaseră asemenea proporții dementiale, încît nimic nu mai trezea curiozitate, neliniște, disconfort sufletesc.

În asemenea condiții de dezastru antropologic, rușii, demential marxist-leninizați, găseau cu cale să formuleze pretenții teritoriale asupra Basarabiei, cu RASSM „stat tampon”, fabricat din teritorii care nu le aparțineau (!), cu RASSM, beneficiară a revoluției socialiste, cu RASSM pe cale de a deveni o zonă bogată și fericită. Doamne! Să se rețină agresivitatea, minciuna și deformarea în jocurile periculoase ale propagandei kremlinienne. Comuniștii sunt aceia care au re-lansat pe scară mondială tipul de calomniere după cunoscuta formulă biblică: a vedea doar paiul din ochiul aproapelui, nu și birna din propria-ți privire. Echipelile de propagandiști, foarte active, nu mai pridideau să susțină, în presă și în adunări publice, că în România, țara vecină, criminalitatea întrecea orice închipuire, că sărăcia, foametea, corupția și toate păcatele lumii s-au abătut asupra locuitorilor din dreapta Nistrului, din Carpați, de la Dunăre. De aceea, „revoluționarilor” școliți în spirit leninist le revinea, chipurile, datoria să-i salveze pe nefericiții de români din iadul capitalist. Un colhoz din Dubăsari, comuna Pârâta, purta denumirea „Pentru eliberarea Basarabiei”; altul, din Pohrebea, același raion, se numea „Moldova Roșie”; în raionul Râbnița luase ființă gospodăria colectivă „Tatarbunar”. Pe de altă parte, într-o conferință regională de partid, activistul V.I. Holostenco scria în darea de seamă *Despre bilanțul și perspectivele politicii naționale*: „Preocupîndu-ne de formarea națională aici, în actualul teritoriu al Republicii Moldovenești, nici într-un caz nu trebuie să uităm de perspectivele pe care le avem noi în Basarabia, deoarece, granița noastră nu este Nistrul, ci Prutul” (Alexei Memei, p. 47). I-a urmat la cuvînt un soldat

grănicer, un „ostaș roșu“ cu numele Ivascenko. Regreta că „pînă acum noi nu i-am explicat țăranului moldovean că Nistru nu-i adevărata graniță, că aceasta-i o luptă deschisă, că aceasta este doar o delimitare. Pînă acum țăranii noștri nu știu asta. De aceea noi trebuie să-i convingem că hotarul nostru este riul Prut“ (Ibidem). Declarații de-a dreptul iresponsabile și autoacuzatoare.

Să reținem și cîteva date statistice pe tema în curs: foamete-moarte. Comparația cu cifrele privitoare la deportare-colonizare nu este nici ea lipsită de interes. Așadar: „La 11 aprilie 1933, secretarul Comitetului raional de partid Nani scria din nou o informație către Comitetul Regional Moldovenesc de partid al PC(b)U, *Despre cazurile de foamete în raion*, în care menționează că în 9 localități: Nani (sectorul 3), satele Semenovca, Baitali, Chirilovca, Valea Hoțului suferă de foame 1093 de familii colhoznice și 422 familii de țărani individuali. În prima decadă a lunii aprilie, în aceste sate au murit de foame 104 oameni. Cel mai mare număr de morți s-a înregistrat în satele Gandrabura, unde au murit 20 de oameni, Baitali – 15 oameni, Valea Hoțului (sectorul 2) – 12 oameni, Tocilova – 46 de oameni. Din cei morți de foame majoritatea erau copii și bătrîni“ (p. 288). De asemenea: „În raionul Balta, de la 1 ianuarie pînă la 1 aprilie 1933 au murit de foame 648 de oameni. Cea mai mare mortalitate s-a înregistrat în satele: Pujaica, Chirnicichi, Pereima, unde mureau zilnic cîteva oameni. În satul Pereima, de la data de 18 martie pînă la 1 aprilie au murit de foame 34 oameni. În satul Nemirovca, raionul Balta, într-o singură zi au murit de foame 5 colhoznici, care aveau un număr mare de zile lucrătoare“ (Idem, p. 290). Dacă în raionul Balta au murit 648 de înfometați numai într-un răstimp de 3 luni, cîți vor fi murit pînă la sfîrșitul anului? Dar la nivelul Republicii Transnistriene?

Să ne permitem încă o fișă descriptivă privind cerșitul disperat și agresiv: „Într-un șir de localități au apărut grupuri de țărani flămînzi care umblau din sat în sat și cerșeau pîine. În satul Lipete raionul Bârzul a apărut un număr mare de țărani înfometați din satul Tocilova, raionul Nani. Ei umblau din casă în casă și cereau pîine. Intrînd în casă, ei cereau insistent pîine și nu ieșeau de acolo pînă nu primeau. Erau zile cînd satul Lipete era vizitat de 20-30 cerșetori. Printre vagabonzi mulți erau umflați de foame. Ei intrau din casă în casă și, cu toate protestele stăpînului, luau tot ce era de mîncare“ (p. 285).

Aceeași schemă exterminatorie (jaf-înfometare-deportare-asesinat în masă și gropi comune) era aplicată de kremlinieni, etapă de etapă, în funcție de extinderea sovietelor, din Asia pînă în Europa. După Transnistria a urmat Ucraina (1935-1936), Basarabia (1946-1947), România (1946). Despre înfometarea forțată de la noi (epoca suplimentărilor la despăgubirile de război), încă se tace. Basarabeni, mai curajoși, ne-au luat-o înainte privind denunțarea atrocităților respective, pe bază de documente de arhivă. S-au alăturat și literații,

elaborînd opere de ficțiune, dar, evident, pornind de la cazuri autentice. Mă refer, de pildă, la romanul lui Vlad Zbârciog, *Orizont pierdut*. Autorul introduce în narațiune un capitol intitulat *Caietele foametei* (p. 161-181), în chip de extrase dintr-un jurnal descoperit într-o bibliotecă particulară. Relatările sunt asemănătoare cu cele pe care le-am decupat din cartea lui Alexei Memei. Nu se poate bănui vreo influență între cei doi autori. *Orizont pierdut* a apărut în 2003 (la Editura Augusta-Timișoara), *mărturiile documentare* ale transnistrianului Alexei Memei, cu 10 ani mai tîrziu. Le apropie una și aceeași sursă de informare, realitatea tragică de pe toată întinderea românilor de la est de Prut. Citim, așadar, în *Caietele foametei* fapte de viață, și mai ales de suferință și de moarte, recepțate la fața locului:

„La Comrat au fost depistați 4.120 distrofici. Dacă pînă în decembrie 1945 au murit 3.386 oameni, în ianuarie 1947 numărul celor morți a atins cifra de 680. În opt zile ale lunii februarie au murit 119 oameni.

Continuăm drumul spre Vulcănești. Aici, după un control minuțios, au fost depistați 10.900 de distrofici (din 40 de mii de locuitori), 370 morți“.

13 martie 1947. Astăzi am aflat statistica distroficiilor din județele Bălți (raionul Glodeni – 3.337, raionul Ungheni – 858, raionul Fălești – 1172); Cahul (raionul Baimaclia – 9720); Orhei (raionul Orhei – 7.177, raionul Bravicea – 2.107, raionul Criuleni – 3.117)“.

20 martie 1947. În republică sunt 238.918 distrofici, dintre ei 50% sunt copii. Au murit în februarie – 10.683, în martie 5.370 (pînă la 20 martie).

Situația pe județe este următoarea: județul Cahul – 44.900 distrofici; județul Tighina – 42.508; județul Chișinău – 56.195; județul Orhei – 31.991; județul Bălți – 21.875 distrofici“.

Am dat multe și întinse citate, din dorința de a mă menține în cadrul *documentului* și mai puțin al comentariului. Doar selecția citatelor am riscat-o. Oricum, cititorul de bună credință, dacă n-a avut șansa să deschidă *corpus-ul* de documente *Teroarea comunistă*, poate cunoaște măcar unele, dintre cele mai incitante și în deplina lor autenticitate. Pomenitul Ivascenko se avîntă retoric (poate a făcut-o și în fapt) în problema granițelor. Îi scapă și o mărturisire de interes remarcabil: țăranul „moldovean“ de la est de Nistru *nu știe* cum se fac și se desfac granițele. Doar poli-trucii cu ordine ticsite pe țeava puștii (I. V. Holostenco, Ivascenko, etc.), vorbind și stricat românește pe deasupra, *știi* pe de rost lecțiile comandate.

Cititorului de bună credință, de la est ca și de la vest de Nistru (de Prut, de Siret, de Carpați), nu se cuvine să-i scape asemenea informații importante pentru cultura și, mai ales, pentru normalizarea existenței lui în general. A-l opri pe transnistrian la Nistru sau la Prut echivalează cu moartea, pentru că se simte rupt de limba pe care o vorbește curent, de spiritualitatea care-i asigură identitatea și-l înalță pe treapta de om.



Magda URSACHE

Stare de frunză, stare de măr

Dacă am starea de Nichita, recitesc Nichita Stănescu. Dacă intru în starea de Blaga, recitesc Blaga. Revin mereu la Marele Alpha, Arghezi. Starea de Bacovia vine mai rar, dar vine. De ce ai salva o (t) existență fără poezie? Poezia e cea care te sprijină să-ți trăiești viața, așa cum este mundanul, mereu în deficit. Și-l aud pe eugen.d. popin: „Da, Magda, un *Dasein* fără poezie e ca o *trecere* fără iubire.“

Dintre toate, deficitul de a absenta din câmpul literelor e cel mai rău: l-am exersat pe piele proprie când am rămas fără drept de semnătură, vreme de 13 ani, până-n 1989. Mă ocupam de secția de poezie a revistei „Cronica“, iar debutul în presă l-am făcut cu prezentarea plachetei *Rod* de Cezar Ivănescu, un „element subversiv“ ca și mine în ochii propagandei socialiste. Mie și lui Petru ne-a rămas exilul interior. Eugen D. Popin a reușit să iasă din lagăr, ca să nu trăiască, așa cum spune Monica Lovinescu, într- „o paranteză ce le va cuprinde întreaga viață“. Măcar în această „paranteză“ a noastră au intrat cărțile, a intrat poezia. Suferința din fiecare celulă e mai de înțeles prin intermediul ei, al poeziei alese.

Poezia îți creează fel de fel de stări: stare de frunză, stare de melc, stare de piatră, stare de sonet, stare de fabulă și multe altele. Sunt poeți la care n-aș reveni niciodată, mai ales la poetesele care-și sting „jarul lichid dintre coapse“ prin versificări obscene. De aici n-a fost decât un pas până când ludicii, ca să nu le spun tembeletriști, au început să transcrie ce vedeau pe pereții latrinelor: „pe coasta stângă a Marcelei/este scris I love you Gigi“. Un popescu tipărește așa ceva cu majuscule. Și asta pentru că poezia ca și sexul nu mai au taine. Magda Cârneci e tradusă și răs-tradusă de ICR: „Îți cunosc prea bine sexul, durerile,/dar la gunoi.../ cu fecioara Maria și cu pudoarea“.

Dintre contemporani, revin deseori la Mihai Ursachi și la Vasile Gogea, cu propoezițiile sale. *Melcul* a fost o revelație. Poate că pasul cel mai potrivit nu e al iepurelui (învins de răbdătoarea broască țestoasă) ci al melcului. Melcul lui Vasile

Gogea care știe bine unde merge și unde vrea să ajungă, ca și melcul Adeodatus al lui Mihai Ursachi, mesager al unei iubiri greșite.

Mă întorc la eugen.d. popin, la *starea de popin* (cu smerenie, așa își scrie numele uneori, cu litere mici, eugen d. popin, spre deosebire de confrății al căror hybris dă pe dinafară, dar nu sunt decât *simulanți* de poeți). „Miscuvenismul“ intello, virus greu de tratat, îi e total străin. Bun creștin, hrănit cu Maître Eckhard, eugen d. popin știe că trufia e păcatul păcatelor. E lipsit de orgoliul de a-și face loc în literatură prin pia-riști sau prin auto-publicitate. Nu, cartea nu-i marfă! Consacrarea prin mediatizare largă de la vârful URȘ înseamnă să fi aservit unor interese de grup, de grupare, de gașcă.

Oare în ce limbă îi vorbește Dumnezeu scriitorului germano-român? Eu cred că, predilect, românește. Prin Logos, Domnul îi aduce natalul, ruralul de acasă, din Ciacova (Timiș). Țăranul locului întreabă: „Dar de pământ, de unde ești?“

Eul poetic popian e refugiat în *Evanescențe* (sau *puntea dintre maluri*). Ascunde în ființa sa o iubire-enigmă, ca globul unei pădii pălpătoare, alb pe alb, poezie pură. Fulgul de pădăie nu omoară, însă Rilke a fost ucis de rosa (canina). Pare că muntele tainic, care-i crește în ogradă, îi întreține incertitudinile: iubire neînțeleasă, însingurare, dezamăgire, îmbrățișări diluate, împotrivire mută. O dragoste misterioasă, „impasibilă și rece“, indiferentă ca ne-viața, care te ia cu frig: ochi închiși, corp închis, inimă închisă; „privire seacă și rigidă“, „sărut ofilit și abstract“, „apatie“. Totuși, iubirea are nevoie de cuvinte puține, de unde și titlul plachetei: *Murmur dincolo de tăcere*, Ed. Limes, 2021. În *Geamăt 2*, tăcerea vie e un geamăt al inimii inimilor, *cor corda*, visul scurt (*breve sogno*, după Petrarca, plăcut poezilor) devine infinit. Ei, nu chiar *din clipa dintâi*, ci doar a suta-mia oară. Trebuie să aștepti atent, răbdător, în penumbră, în liniște, ca ficția să devină realitate și realitatea ficție: „mă străduiesc/ să mai cred/ că nedefinitul

nu s-a așezat între noi/ iar dincolo de iluzie/ne îmbrățișăm / și ne iubim/precum aievea// știu/ e cel mai odios mod/ a mă ignora/dar o fac/naiv/ dăruindu-ți/ fără prejudecată/ bunătatea/ dănuind/în nesfârșire“ (*gânduri aproape morale*). Și nu e teama de a-l pierde pe cel drag atributul iubirii? Atunci, același murmur, aproape difuz, imperceptibil, devine extrem de vibrant. Iubirea lui îl „grațiază“ uneori: îl îngăduie alături, îi suportă vecinătatea și se lasă văzută în rochii de mătase roz. De ce? Nu-i pentru toate un de ce. Și poate că tăcerea ființei iubite înseamnă altceva decât indiferență, poate că ea se află în căutarea unui cuvânt (de) nerostit. Iar Eugen D. Popin știe bine că, dacă nu iei ca realitate ce ți se întâmplă, atunci nici nu este realitate. Ieși din real și intri în realul pe care ți-l construiești singur.

Aici am simțit nevoia unui liant care să-l definească pe Eugen. Liantul acestei poezii de dragoste l-a surprins, însă, înaintea mea, poetul-prieten Andrei Zanca, regretatul, aflat „între acum și etern“, dar cu care lui Eugen nu îi este imposibil să dialogheze. Liantul e *blândețea*, temeiul poeziei sale. Cum acestui liant îi trebuie apă, Eugen îl află: râul „liniștitor de limpede“, la fel ca poezia sa, apă vie. Tot Andrei Zanca ne descoperă că „nararea poetică“ e de „o simplitate de mulți râvnită“. Nu-i simplu să fii simplu; după Eckhart: „Cu cât ceva este mai simplu, cu atât conține mai multă vigoare și intensitate“. Cred că Popin e ajutat de germana exactă, precisă, austeră. Dumnezeu îi vorbește germano-românului filoromân și în teutonică: „ne suntem datori/ a căuta limpezirea noastră/ în rest totul e risipire și pierzanie“, stă scris în *imperfecțiune*. Atunci, murmurul devine al heruvimilor, murmur alinător și alintător.

În *Ultimul surâs sau desfrâul merelor coapte*, Capps Press, 2023, se întâmplă mereu o plecare blândă de lângă ființa iubită, o întoarcere și mai blândă la ea, și mai îngăduitoare, apoi, așa cum trebuie, după aceste scurmetraje de iubire nu se mai aude nimic. Rămâne surâsul.

Eugen D. Popin și-a cucerit germanitatea ca pe un munte și-i uluitor, uimitor cum fragmentează poezia, cum ivește versul dintr-un cuvânt. Urcușul muntelui e însoțit de melodia lui Rilke vorbind cu Dumnezeu („*Ich finde dich in allen diesen Dingen*“) și de întrebarea lui Hölderlin: La ce bun poeziei în vreme oropsită, *in dürrtiger Zeit*? Răspunsul e simplu: numai poezia poate readuce omul pe făgaș firesc. Este *Dichter beruf*, chiar oficiul poetului (Poeta vates), iar acest oficiu e și mesaj, și meșteșugul de a aduna, de a lega, de a împreuna iscusit cuvinte. Poezii exilului nu ocolesc profeția, apocalipsa, cu precădere Horia Stamatu, al cărui exil îl înțeleg ca revoltă, ca refuz al ideologizării marxiste. E motivul pentru care rămâne cel mai nedreptățit exilat: „O țară cu suflete spălate și puse în ordine pe gard/ e paradisul neîncetat fâgăduit/ dar niciodată ajuns și pătat mereu cu sânge“. Exilul e la fel de tragic ca exitul, la fel de dramatic ca exodul „risipiților“ prin țări străine, fugiți de sărăcie.

Nici Popin nu ocolește profeția. Retorica înaltă din poemul final al plachetei *Ultimul surâs*, *nota bene* (sintaxa *vremurilor*) impresionează. A vrut „democrație adevărată“, nicidecum democrat-ură și a întâlnit-o, acum două decenii, în Germania, pentru ca „unii/să schimbe iarăși macazul vremurilor“. Eugen D. Popin nu acceptă „statutul de sclav“, „controlat

sistematic/ manipulat științific/ tratat și modificat genetic“, pentru a deveni „matricea omului vremurilor noi“, drastic degradat lăuntric. Și la câte acte absurde, ca înhumarea în saci de plastic, n-am asistat în pandemie! Plecăm cu mâinile goale, e firesc, dar nu și goi, în saci negri, de gunoi. Dar dacă rostul pandemiei a fost să fim atenți la suflet, să-l inspirăm pe Iisus ca oxigen trebuitor, ca să n-avem nevoie de aparate de respirat?

Când stima de sine va dispărea, „atunci va fi tardiv/ mult prea tardiv/ iremediabil.../așadar/ rămâneți treji“. Trezvia – ce cuvânt vibrant! – asigură ieșirea din lumea „păpușilor vorbitoare/ cu cap de lemn“, jucărioare triste, care nu există, doar respiră prin mască: „deshalb: /Bleibt wachsam“.

Cu har, Eugen Popin răspunde simplu și clar gravei interogații privind lumea secolului început: S-a întunecat sensul? Limpeziți-l! Și aici i-aș aduce în minte Rugăciunea stăruitoare a Stareților de la Optina: „Doamne, dă-mi puterea să schimb ce pot schimba, să accept ce nu pot schimba și să fac diferența dintre ele.“

Herbert-Werner Mühlroth, în *Vorwort*, accentuează faptul că Eugen D. Popin a găsit cu cale să se opună dezechilibrului om – lume. E-n grija lui, a poetului, ca lumea să nu fie de-spiritualizată. Cum altfel? După Heidegger: „*Der Dichter nennt das Heilige*.“ În traducere liberă: Poetul rostește Sacrul. Și H.-W. Mühlroth trimite la Gottfried Benn:

„dar totuși țineți săbiile/dinaintea ceasului lumii.“ Sigur că nu-i ușor să ții în dreapta sabia și-n stânga, în partea inimii, crucea.

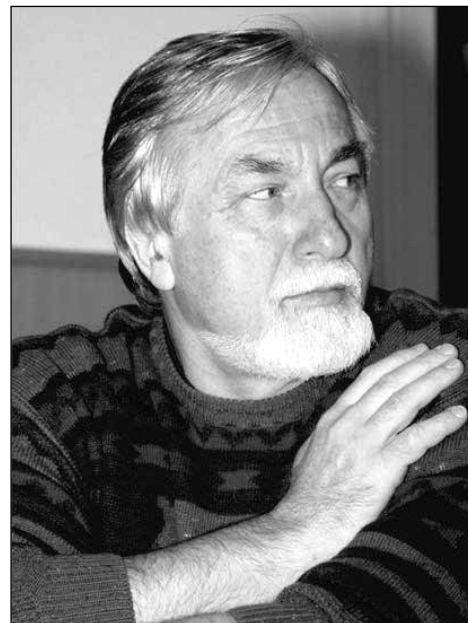
Ca să rămân în câmpul culturii, din ce în ce mai vidat (până și Beethoven e prea „alb“, iar pentru statuia lui Shakespeare se caută dinamită), trebuie spus că revista „Alternanțe“, fondată în 2013 de Popin, ar putea sta sub motto-ul: „de-acum/ n-am să-mi mai prefac/gândul în tăcere.“ Sau în cuvintele unui e-mail grav, din 24 iulie, 2020, scris cu creion chimic, parcă: „nu se poate să lăsăm minciuna și măsluirea/ adevărului/ să se înfățișeze cu chip de preasfinte și preacurate, în vreme ce ele nu sunt decât niște cutre/ ordinare“.

Adevărul e de neînlocuit cu *deșertăciune*, iar jumătate de Adevăr e minciună. Fluturile nu devine târătoare, chiar dacă i se taie aripile, ne asigură el, în *lupta cu nimeni*. Și încă funcționează efectul Butterfly. De precizat că drumul bun spre Adevăr nu-i autostradă, ci o cale grea, lungă și îngustă, iar neadevărul (o spune Popin) e mai sonor decât adevărul.

Da, Popin duce o cruciadă consecventă și consistentă în revista „Alternanțe“ împotriva demenței neo-marxiste, convins că Dumnezeu ne dorește metanoia, transformarea, dar nu prin ideologizare globalistă, cum vor atâția destructori de istorie națională. *Cancel Culture* n-a biruit decât vremelnice, totdeauna cultura a învins politica.

Îndemnul lui Eugen D. Popin, de a fi întăriți în spirit, închide placheta *Murmur dincolo de tăcere*: „nimic nu e mai presus/ decât cel care/ îngenuncheat/ se caută/ pe sine/ în astă lume/ pe care voi o vreți/după chipul și asemănarea voastră“. Oamenii, pentru el, nu sunt redundanți, inutili și nu pot fi înlocuiți economic de roboți, mult mai puțini decât oamenii.

N-am găsit închidere mai bună, pentru că, așa cum ar spune Noica, poezia lui Eugen D. Popin este „o închidere care deschide“.



Alexa VISARION

Șoapta pe scenă-revelația interpretării

Teatrul, ca și viața, nu este un scop în sine și n-ar putea fi vreodată. Datorită lui se caută adevărul, se demască și înfiează minciuna, se slăvește libertatea, sau se mistifică prin demagogie sensurile ei... Se naște revolta! Teatrul face parte din **a trăi, din a învăța să trăiești**. În orice teatru nu există decât un singur punct în legătură cu care putem fi dogmatici: teatrul nu poate exista și funcționa în plictis. E necesar ca arta teatrului să fie vie pentru a nu fi insuportabilă. Dialectica dintre interes și plictis, departe de a fi superficială, e foarte profundă, iar întrebarea: „Ce suscită interesul?” este într-adevăr importantă. Se pot da ușor răspunsuri teoretice, declarând „aceasta ar trebui să intereseze”. Din nefericire, adesea – „aceasta ar trebui” nu corespunde realității imediate, mulțumindu-ne în final cu „aceasta ar fi trebuit să-i intereseze, dar au greșit.” Cred că lucrul constant ce naște întotdeauna interesul este umanul. Prezentat într-un mod just, fără sentimentalism, oricine poate fi captat de el. Lui Brecht îi plăcea să citeze exemplul accidentului de pe stradă. Brook, devansând înțelegerea fenomenului, recurgea la aceeași exemplificare, utilizând-o astfel: „există ceva care oprește oamenii, de ce se opresc ei?”.

Orice semnificație în afara condiției umane își pierde însemnătatea. Din păcate și în mod simplist, scena mai este socotită încă o lume aparte, producătoare de imagini, un loc diferit de realitatea care o înconjoară, un univers al iluziei prin care trebuie fascinat spectatorul. E normal ca numai în această optică, teatrul să fie apropiat de plastică, să nu-și găsească un domeniu specific de reprezentare, să fie interesat în special de sunete, culori, lumină, costume, efecte. Oare aceste elemente condiționează natura dialogului teatral?

Interesul pentru un teatru al evenimentului direct, în care mișcarea nu este susținută doar de imagine și nici ajutată de contextul imediat al teatrului, preocupă lumea teatrului. Nu se poate oare, prin liantul simplității depline, comunica tocmai cu cei ce au în stăpânire transmiterea unui mesaj? Scena solicită spațiul de joc lucid, unde totul se naște între respirația publicului și fiorul actorilor. În teatru, centrul e grav, iar suprafața nu e decât prezență a modei, de aceea singura noastră posibilitate de a examina afirmațiile lui Artaud sau Brecht, Meyerhold sau Stanislavski, Grotowski sau Brook este de a le confrunta cu viața, cu poziția particulară în care ne aflăm noi, aici și acum, cu necesitățile acute ale timpului. Ce atitudine avem noi față de oamenii pe care îi întâlnim zilnic? Este realmente necesar dialogul nostru? În ce scop și în ce mod realizăm transmiterea viziunii? Întrebări pe care le uităm deseori, pe lângă care trec mulți, fără a încerca măcar să le sesizeze. Funcționalitatea teatrului își precizează obiectiv dualitatea. Pe de o parte, Teatru, simpla rostire a cuvântului acoperă totul, înglobându-se culturii prin semnificațiile unei gândiri active. Vorbind despre teatru, de fapt ne referim la un aspect concret al reprezentării teatrale, la un mod particular temporal. Niciodată remarca: acesta e adevăratul teatru! Iată teatrul de astăzi! Nu certifică esența fenomenului. E un neadevăr, doar a fețetă a medaliei. În fiecare loc geografic, în orice moment din timp, în fiecare oraș, sat sau țară, domină un climat specific, cu atribute dominante, și datorită acestei situații, un anumit teatru, un anumit mod de comunicare teatrală devine provizoriu mai just, mai eficient. Nu trebuie contestată nici o clipă această relativitate a

teatrului, dacă nu vrem să cădem într-un dogmatism global. E necesar ca spectacolul românesc să dețină datele fundamentale ale contactului Scenă-Sală, pentru a-și îndeplini misiunea. O asimilare a culturii, autentică și esențială, nu poate ignora specificul realității imediate. Un spectacol se poate juca pentru un public dinainte câștigat și acest lucru nu prezintă nici un interes. A propune soluții scenice cu neputință de deslușit pentru un public neavizat, a crea șocuri insesizabile este inutil. Trebuie întotdeauna să ne gândim la eficacitatea nuanțată a comunicării noastre. Pretutindeni, deci în mod firesc și la noi, e nevoie constantă de teatru ca sursă de energie și curaj, de un teatru care hrănește spiritul și care îi dă forță și poftă ființei să acționeze. Teatrul naște conștiințe, provoacă atitudini. Teatrul viu prin eficacitatea comunicării sale, exprimă viață și adevăr-sinteză și elimină posibilitatea mimării acestora.

Teatrul nu poate exista fără o comuniune de substanță cu publicul său. Nu putem discuta fenomenul teatral în afara dialogului incandescent și incitant între producție și audiență. Bineînțeles că spectatorul înseamnă totul în desăvârșirea actului scenic, a misiunii civice a teatrului, dar uităm nu arareori, în înțelegerea relații lor esențiale dintre spectacol și spectator, normele juste și autentice ale împlinirii lor. Obişnuim foarte des să confundăm rezistența la public a operei reprezentate cu realizarea ei artistică. Necesitatea destinderii în condiții comode, frivole, nu poate defini prestigiul montării. Succesul reprezintă într-adevăr un pas important în atragerea spre delectare a participanților, dar vectorul sens-semnificație, trebuie înțeles prin prisma unor exigențe reale, impuse atât spectacolului cât și spectatorului. Succesul și valoarea sunt noțiuni diferite.

Teatrul – poate fi tribună, deschisă confruntării și debaterilor etice, morale, sociale, religioase, politice... El propune prin mijloace specifice, judecății colective aspectele cele mai acute, tulburătoare și seducătoare, în legătură firească și nemijlocită cu prezentul.

Dacă misiunea teatrului este întreținerea conștiințelor ca suport al atitudinii, descifrarea lucidă a traseelor esențiale, reflexive, provocatoare, atunci nu putem ignora faptul că inevitabil și obiectiv publicul este cel puțin cu un pas în urmă în privința cunoașterii codului de expresie teatrală. El e în așteptare, așteaptă evenimentul. Mijloacele și soluțiile noi sunt privite de cele mai multe ori cu suspiciune. Ideile ce împrospătează gândirea spectaculară sunt incorporate mult mai ușor în expunere literară, aparținând integral sensibilității și receptivității existente în fiecare dintre noi la modul cel mai firesc.

Domeniul specific al teatralității, cu sfera lui vocațională de exprimare, corespunde unei energii latente ținută în anonimat de către majoritate și eliberată violent în limbajul semantic al spectacolului. Reprezentațiile închegate organic excită opoziția spectatorului, deschizând dispute aprige de opinii, în perimetrul înțelesurilor eliberate prin impactul spectacular. Reacțiile declanșate stabilesc o vie interacțiune între propunerile montării și subiectivitate a publicului.

Teatrul este beneficiarul acestei relații, căci din temperatură înaltă a fuziunii stărilor contrare, are de câștigat în exprimare și expresie specifică. Zdruncinarea reflexelor condiționate din gândirea stereotipă, depășirea fazelor justificative istoric și retoric, în interpretarea textului dramatic, impun cu precădere formarea gustului de anvergură contemporană a unui public capabil să exerseze în urmărirea vituozității spectacolului talent și judecată. Refugiul din real poate fi și el posibil... Știm încă de la J. Grotowski că „trebuie să fim răspunzători, nu de ceea ce cere astăzi publicul, ci de ceea ce ar putea cere mâine“ – afirmație valabilă și neliniștitoare și astăzi. Întotdeauna teatrul, prin manifestările sale originale, a întreținut o luptă acerbă în impunerea normelor și relațiilor necesare tensiunii contemporaneității. Bătăliile teatrale stimulează și sunt binevenite, desăvârșind evoluția gustului și perenitatea meditației... Dar ce se întâmplă când invenția, șocul, originalitatea sunt doar exprimare sterilă a unei subiectivități fără substratul gândirii? Traseele fecunde ale exprimării teatrale au fost barate de experimente deformatoare, întreținute de gustul nesigur, calitatea incertă, selecția precară a repertoriului și invazia vedetelor de larg consum.... Succesul, faima, publicitatea, accesibilitatea, popularitatea de serie, sexualitatea trivială au trimis noutatea și substanța ei în dimensionări stridente resetate în ambalaje de celofan. Totuși artiștii au continuat să creadă că teatrul este o artă necesară societății. Invazia de efecte promovate cu rapiditate din structura comercială a creat un climat sufocant pentru revigorarea creativității prin definire coerentă a opțiunilor conceptuale.

Știm că au fost perioade când implicarea fără echivoc – pătrunderea densității, destăinuirea unei cuprinderi de anvergură ideatică era starea prin care teatrul menținea viu contactul cu umanitatea. Evenimentele lumii contemporane, desfășurarea rapidă a vieții, noile accente pe care le reclamă întreaga activitate umană nu pot decât obliga opțiunile artistice să se exprime într-un limbaj spectacular incitant. În afara socialului, în afara dinamicii realității, teatrul poate rămâne la ora actuală doar derizoriu și fără însemnătate.

Oamenii și arta se doresc autori ai propriului destin. Concluzie firească, și astfel teatrul dezvoltă o artă de expresie împreună cu o artă de explicație. Imaginarul devine conținut interior și moment de actualitate ce determină conduitele umane în vederea unei metamorfozări a acestora. Teatrul cooperează astfel, prin instituționalizarea modului de comunicare direct, cu metodele și tehnicile de analiză socială. Explicația lumii se justifică prin preocuparea de a declanșa resorturile solidare ale omului ca ființă istorico-socială. Cunoașterii realului trebuie să-i succedă dinamizarea lui.

Actul scenic derivă din datele existenței, corelat fiind cu deducțiile concrete ale fenomenului teatral. Critica și funcția sa modelatoare solicită responsabilitatea umană. Modul de comunicare frust, dinamic și incitant polemizează cu naturalismul de orice formulă.

Teatrul adoptat de Antoine și descendenții săi, implicit Stanislavski, constată fără a analiza și transforma realitatea.

Un asemenea spectacol nu depășește niciodată stadiul întrebărilor, dovedindu-se incapabil în formularea unui răspuns, căci personajele par supuse unei fatalități a materiei de care nu se pot desprinde. Din punctul de vedere al receptării, spectacolul vizează identificarea spectatorilor cu situația relatată pe scenă, ce devine astfel imposibil de examinat. Brecht echivalează un astfel de teatru cu o ședință fascinatorie repetată periodic, ca un drog și, subtil, el declară că nici chiar valabilitatea mesajelor nu scuză o asemenea atitudine. Nici o valoare nu își justifică inocularea pe cale inconștientă, în absența unei atitudini interrogative și responsabile.

Ca întotdeauna, din acuzele critice putem intui formularea programului afirmativ de susținere a modului de comunicare. Antiexpresionismul înseamnă o altă poziție critică față de fenomenele particulare ale teatrului ultimei decenii. Acut, spectacolul privește ignorarea materiei și exacerbara individualului în defavoarea studiului societății. Teatrul viu apreciază ca iluzorie încercarea de a extrage din civilizație esența definitivă și imuabilă, căci delimitându-se de omul etern, fără prea multă adâncime, el propune scenei doar omul istoric.

Teatrul implicat refuză, de asemenea, formele „culinare” ale spectacolului, preocupate de confortul delectării. Distracția nu este negată în principiu dar, fiind consubstanțială actului teatral, ea poate deveni mijloc eficient de comunicare.

Vizând exclusiv obținerea de pasageri momente de repaos ce au ca scop ascuns extracția spectatorului din concretul istoric, distracția constituie un act deplorabil. Un asemenea teatru demisionează din fața societății, căci „culinarismul” urmărește exilarea și dezimplicarea omului din lume, prin distracție. Teatrul activ, doc-drama se particularizează prin pasiunea de a descifra realul în vederea unor acțiuni susținute pe această cunoaștere. Din această perspectivă, Brecht considera subconștientul o deviație de la sarcinile prezentului pe care trebuie să și le asume omul contemporan. Descoperirea obiectivă a lumii, realizată de un artist străin de presiunea idolilor și demența sentimentelor, este idealul brechtian. Modul de comunicare brechtian definește ca obiect de studiu al teatrului raporturile individului cu societatea, intuind că între cei doi termeni apar relații bivalente de interferență, omul definindu-se ca variantă a mediului, iar mediul ca una a omului. Aici tentativa unui răspuns etern, pornind de la esența perenă a omului, devine contradictorie căci mobilitatea particularizează noul domeniu asumat. Societatea nu există în afara oamenilor, iar ei nu se pot defini decât social. Lecția acestui teatru politic este în primul rând una de prometeism social.

Brecht pornește de la analiza societății, aceasta fiind cea care conduce la concluziile enunțate; de aceea, teatrul său nu deformează realitatea, ci, în spiritul acestui concept, prin combativitatea lui, tinde să o reformeze prin activitatea omului social. Pedagogia angajată a teatrului, *prezența a prezentului*, nu se echivalează în nici un fel cu partizanatul ideologic, căci nașterea unei poziții față de lume se obține doar prin exersarea sălii cu o metodă de analiză. Spectacolul insistă asupra necesității de a angaja publicul intelectual,

pentru ca asistența să fie autoarea propriului răspuns, care conduce inevitabil la angajarea în istorie și societate.

S-ar dori ca scena să propună și să lase rezolve. Pedagogia trebuie înțeleasă ca eliminare a pasivității, impuls spre starea de trezie politică, definită prin cele două verbe emanamente dinamice: „a înainta” și „a gândi”. Metoda primează aici asupra răspunsului.

Comentariul critic descifrează realitatea în vederea dinamizării ei. Lumea devine pentru spectator fluidă, disponibilă, nouă, și pentru a se contura îi pretinde participarea. Uimirea, negând istoria lumii, ca durată, și stabilitatea, ca o funciară condiție, favorizează atitudinea interrogativă și, implicit, participarea. Acest mod de comunicare teatrală educă libertatea individului de a chestiona ordinea instaurată căreia i se sustragea tributul perenității naturale. Teatrul activ vizează instaurarea raporturilor exacte dintre un om ce se implică și o societate transformabilă, supusă dialecticii. Baza acestei mobilități se conjugă cu creativitatea umană. Brecht apreciază „discuția” realității, ca regim favorabil eliberării de idoli, regim realizabil doar prin îndepărtarea de concret, care devine astfel insolit și, deci, analizabil. Sentimentele tulbură lectura istoriei, favorizând totodată extracția din actualitate. Teatrul consideră că pe scenă se legitimează doar ceea ce realmente poate fi stăpânit printr-o tehnică. Acesta este regimul unui teatru preocupat de eficacitate și, implicit, de posibilitatea de a-și controla acțiunile. Accesul la dezbatere pretinde un limbaj controlabil, susținut pe o tehnică precis elaborată. Modul de comunicare inițiat de Piscator și Brecht a ajuns astăzi din nou o prezență atitudinală care își asumă omul și societatea ca obiect de studiu, rațiunea ca facultate, distanța ca tehnică, dialectica drept metodă, prometeismul drept finalitate. Și totuși, câtă minciună a crescut pe acest trunchi al adevărului!

Rolul regiei se justifică prin faptul că autorul nu stăpânește totalitatea sensurilor piesei. Lectura regizorală poate fi „lectură de identificare și lectură critică”. Relația dintre spectacol și text este ca relația dintre două globuri între care are loc o descărcare electrică; dacă distanța dintre ele este prea mare, descărcarea nu se mai produce – spunea Radu Penciulescu.

A discuta despre raportul text – spectacol înseamnă a dezvălui esența actului teatral. Arta teatrală contemporană, complexă și variată, a căutat să fixeze într-o oarecare măsură hegemonia spectacolului asupra dramaturgiei. Argumentele pro și contra s-au istovit, în această zadarnică dispută. De ce zadarnică? Pentru că se discută cu aprigă patimă un non-sens. Se încearcă o ierarhizare a două componente vitale ale aceleiași arte. Teatrul a existat fără dramaturgi? Sigur. Perioada de glorie a comediei dell'arte o demonstrează din plin. Dramaturgia poate rezista fără arta spectacolului? Bineînțeles. Câte texte minunate nu-și păstrează valoarea și multiplele semnificații la o simplă lectură. Ce s-a întâmplat atunci cu arta teatrului, și de ce se caută cu atâtă insistență supremația textului asupra spectacolului sau invers?

Teatrul este arta reacției. Numai din reacție se naște adevărul.

Verdicturile în artă nu au valabilitate. Creația, deci și cea teatrală, este deschisă tuturor interpretărilor și ea permite chiar lecturi antagonice. Teatrul existenței aplecat spre studiul originilor actului spectacular (tragedia antică, teatrul oriental, teatrul de bălci), a acumulat în proporții valorice egale componentele esențiale ale reprezentății teatrale. Textul dramatic, actorii, regia, scenografia, coregraful, compozitorul și publicul – iată fundamentul fără de care, la ora actuală, spectacolul de teatru nu se poate realiza plinar.

Interdependența sincretică a acestor arte particulare, omogenizarea într-un tot unitar conceptual și expresiv, au făcut ca spectacolul să devină o artă specifică, având mijloace proprii de comunicare, independente de orice altă manifestare artistică. Niciodată un text important nu a stânjenit nașterea unei reprezentări teatrale cu o regie remarcabilă, iar regia creatoare a pătruns întotdeauna sensurile profunde ale operei, făcându-le să reverbereze în spectacol. Există, cum e și firesc, excepții de la regulă. Unele spectacole regizorale impun lecturi paralele cu substanța textului dramatic, cum, de asemenea, unele piese de teatru, lipsite de expresivitate scenică, obligă la reprezentări liniare, ilustrative.

Important este faptul că Teatrul, ca artă de sine stătătoare, trăiește dintotdeauna din subordonarea elementelor sale componente unui **sens ideatic revelator**. Acest sens poate izvorî din textul dramatic, și întregul angrenaj caută să-l exprime, în imagine scenică, dar poate fi inițiat și de concepția regizorală, care **descoperă** din străfundurile piesei de teatru anumite suporturi sensuri capabile să reformuleze opera într-o nouă semnificație. E o trădare a textului? Cu siguranță, nu.

La București și Craiova, la Piatra Neamț și Râmnicu Vâlcea, la Cluj, Sibiu și Iași am avut privilegiul și geniunea bucurie în ultimele patru decenii să primesc energie vitală și împlinire spirituală din arhitecturile teatrale create de Silviu Purcărete.

Desăvârșită vizualizare a ideilor ce cuprind ambiguitățile existenței, creator al unor capodopere spectaculare (Dameronul, Faust, Danaidele, Titus Andronicus, Iulius Caesar, Tragedia omului, Troilus și Cresida, Macbeth sau Plugarul și Moartea) care au incendiat scena, artist solidar în luciditate cu neliniștea, poet al imaginației, fulgerător prin inteligența umorului și anvergura reflexivității, tandru, senzual, melancolic și viril, Silviu Purcărete – uman pe toate palierele existenței sale hrănește teatrul cu voluptatea creației pentru a-l conjuga cu valoarea.

Arta teatrului este vie și în continuă mișcare, ca și viața care o stimulează. Raportul componentelor teatrale poate căpăta priorități temporale, solicitând pentru un anume moment, în mod obiectiv, un gir conducător. Dar, în esență, fenomenul teatral nu elimină nici o dată conlucrarea tuturor componentelor sale. Teatrul este o artă de sinteză, care strălucește atunci când strălucesc artele ce se integrează la același barem valoric.

Problema este aceea a înțelegerii responsabile a **liberătății** fiecărei componente teatrale (text, regie, actorie etc.)

de a se manifesta independent și dependent în același timp. Orice afirmație îngustă poate avea repercursiuni grave asupra menirii teatrului. Teatrul devine artă cu un statut bine determinat, atunci când componentele sale **iluminează idei**, stimulate de conlucrarea lor. Altfel, avem de-a face doar cu manifestări unilateral regizorale, literar-dramatice, plastice, sonore. Oricât de interesante pot fi ele, nu sunt de ajuns pentru a impune o valoare durabilă. Prioritatea conflictuală text-spectacol, regizor-dramaturg este o aberație într-o lume teatrală serioasă. Și noi avem destule temeuri să tindem spre seriozitate.

* * *

Textul dramatic și spectacolul de teatru se găsesc în mod elocvent într-un raport **complementar** inedit, similar celui dintre geometria euclidiană și cea neeuclidiană. Dramaturgul a sesizat în realitatea contemporană lui aspectele conflictuale și, potrivit crezului său artistic și vocației creatoare, le interpretează analiza realului, folosind mijloace și trasee de creație specifice artei lui. Realitatea a suferit un proces de translație, determinând nașterea unui produs finit – opera dramatică – a cărei calitate valorică, printr-un nou proces de interpretare, o va stabili cititorul. Textul dramatic, aparținând în egală măsură literaturii și teatrului, prin finalitatea sa, determinată de însăși opțiunea inițială, este destinat reprezentării teatrale, contactului cu publicul, metamorfозării lui, prin mijloace specifice, într-o nouă artă particulară și independentă.

Creatorul textului dramatic a transpus, interpretând subiectiv, realitatea obiectivă în operă literar-dramatică de sine stătătoare, folosind ca mijloc principal logos-ul; creatorii spectacolului materializează natura obiectivă a textului în situație scenică și imagine teatrală, realizând recepționarea concretă și directă a mesajului. Rezolvarea finală a propunerii dramaturgice o dă spectacolul. Pentru a deveni teatru viu, textul dramatic nu poate exclude procesul interpretării spectaculare. S-a discutat insistent o perioadă lungă despre autoritatea dramaturgului, despre supremația regizorului. Acum știm că asemenea probleme nu pot rezista unei dezbateri serioase. Raportate la scopul și finalitatea actului teatral, atât funcția autorului cât și cea a regizorului nu pot determina esența comunicării. Elementele de bază ale teatrului, obiective și indispensabile, sunt încă **actorii și publicul**. Aportul dramaturgului este hotărâtor până la predarea textului către scenă, rolul regizorului este necesar și condiționat de contextul social în stabilirea echilibrului sală-scenă. Dramaturgul propune celula-mamă necesară variantelor interpretative, niciodată una singură în cazul unei dramaturgii importante. Regizorul este indiscutabil un creator al spectacolului, **alături însă și prin actori**, folosind arta lor magică în vederea întrupării scenice în esențialitate și limbaj scenic al textului.

Directorul de scenă este gânditorul spectacolului, cel ce determină finalitatea și eficiența reprezentății, el elaborează un limbaj personal de comuniune și dialog, ce nu transmite doar informațiile piesei. Totodată, regizorul se

justifică prin necesitatea teatrului de a **se adapta** și adresa prezentului.

A discuta din punct de vedere ierarhic condiția regizorului și a dramaturgului, a fixa hegemonia unuia asupra celuilalt înseamnă a falsifica natura teatrului ce se bazează pe **procesul colectiv de creație** în care **necesitatea atitudinii** obligă pe regizor să-și asume identitatea și ideologia spectacolului.

Pot operele importante să fie falsificate în spectacol? Ce factori condiționează elaborarea unei viziuni originale asupra operei dramatice? Iată întrebări la care nu se răspunde întotdeauna cu seriozitate. Dramaturgia majoră, iar printr-un proces similar și spectacologia autentică, **deschide posibilități** nenumărate privind receptarea și transmiterea semnificațiilor. Spectacolul teatral, oricât de remarcabil ar fi, nu poate epuiza totalitatea propunerilor dramaturgiei, precum nici opera dramatică nu poate sesiza la același grad de substanțialitate și profunzime obiectivitatea și densitate a realității. Nesacrificând esența textului, interpretarea creatoare trebuie implementată unei finalități ce transcende scena. Substanțialitatea și dialectica raportului om-lume, individ-societate, condiționează și certifică, în ultimă instanță, valabilitatea unei interpretări originale. Drumul magic al spectacolului este cel de la idee la vizualizarea ei prin soluții scenice provocator-inedite.

Marile spectacole ale lumii din ultima sută de ani au reprezentat o exegeză serioasă și profundă asupra fenomenului teatral, unind în viziunea scenică atât esența operelor dramatice, devenite de multe ori scenarii teatrale, cât și creativitatea interpreților (actori, regizori, scenografi, compozitori, coreografi, designer video) într-o nouă exprimare conceptuală validă și pertinentă timpului. Teatrul, artă independentă, exclude supremații și hegemonii străine pluralității creativității sale.

Și totuși...eu nu pot uita scena rămasă singură în adâncul liniștii...

Ultimele rânduri din *Furtuna*, poate ultimele versuri scrise vreodată de Shakespeare, cuvinte ce închid o experiență, magia și destinul creatorului.

*„And my ending is despair,
Unless I be relieved by prayer
Witch pierces so that it assaults
Mercy itself and frees all faults.
As you from crimes would pardon'd be
Let your indulgence set me free.”*

Aceste cuvinte, ecouri de sunete și tăceri mă pătrund... Aici avem de a face cu ceva ce nu va fi înțeles niciodată în întregime. La Shakespeare, foarte important este faptul că transpunerea spectaculară se concentrează în jurul întrebării: când ai dreptul să fii absolut sigur și când – dimpotrivă – trebuie să ai o poziție care e unică față de întrebare?... O rugăciune ce pătrunde spre ceruri lovește îngăduința. Poetul a scris conștient astfel nu pentru a rezuma o certitudine în câteva cuvinte, ci pentru a crea un mister

arzător. Care putem vedea că se prelungește: dacă ar reuși acest act de înțeles, ar fi condus spre libertate.

Furtuna, forța imaginarului, tainicului și contactului cu invizibilul, e o *enigmă*, o *fabulă*, „unde nimic nu poate fi luat ad litteram, căci dacă rămânem la suprafața piesei, principala ei calitate ne scapă.” (Peter Brook) Realismul nu ne poate ajuta nici la construcția imaginii, nici la acțiune, de vreme ce această insulă nu există (...), insula este deopotrivă lumea și o stâncă oarecare, un loc al amăgirilor și visurilor, pe care îl vede fiecare cum poate, cum vrea. Șitotuși tema esențială nu este iluzia teatrală, nu e scena ci viața; „amăgirile vieții urmărite până în cele mai mici nuanțe, printr-o viziune plină de compasiune asupra comediei umane, precum și o întreagă rețea de șarade și jocuri.” (Chatherine Naugrete Christophe)

Aceste versuri, complexe, au fost scrise probabil într-o stare specială, intensă, de trăire, de exuberanță și dispută cu propria creație, se poate vedea o înșiruire de elemente contrare, șocante: *disperare* – *rugăciune* – *îngăduință* – *infracțiune* – *tăinuire* – *indulgență* – *liber*.

Când un actor sau un regizor înțelege sensul acestor cuvinte ca fiind un *Happy-end*, cu siguranță nu și-a dat silința să asculte cuvintele.

„Cine gândește în clișee și crede că Shakespeare a scris o piesă pur și simplu [...] închide conștient ochii în fața faptului că ceea ce duce la acest ultim cuvânt – *liber* – cuprinde semnificația libertății și toate dimensiunile și implicațiile ei.” (Peter Brook)

Nici unul din cuvintele pe care tocmai le-am citat nu stă acolo, în acest final de piesă și carieră, izolat. Fragmentul duce inevitabil la acest ultim cuvânt și întrebările pe care le impune textul sunt întrebări din ziua de azi, oriunde ar fi puse. Cu cât te apropii mai mult de materialul shakespearian, cu atât mai mult devine acesta punct de întâlnire cu noi înșine, cu viața și experiența tăinuită în ea. Niciodată nu este numai modul de a gândi al autorului, iar cuvintele se eliberează înspre un centru de întâlnire al oamenilor care nu se pot opri decât în fața întrebărilor deschise ce sunt provocări pentru noi înșine.

Lumea din *Furtuna* întrepătrunde metafora teatrului cu metafora vieții într-o răspântie de interogații. Stranie și labirintică, călătoria într-o *experiență umană*.

S-a deschis tăinuirii în spațiul gândului un testament al mării tăceri: *set me free*... Așa s-a despărțit Shakespeare pentru totdeauna de teatru, așa s-a eliberat Prospero – de magia artei.

Șoapta pe scenă este o Cale Lactee ce cheamă și mistuie deopotrivă tăcerea și furia... Există un teatru al tainelor unic prin eternitatea sa, un teatru unde interpretarea Actorului pentru a putea fi vocație destinală într-un spectacol, nu poate fi decât șoptire cu ecou.

Despre straniu în literatura modernă

Luna trecută, la editura Universitară din București, a apărut volumul *The Séance of Reading. Uncanny Designs in Modernist Writing*, semnat de profesorul nord-american Thomas J. Cousineau. Fiind cea mai recentă lucrare a sa, ea face parte dintr-o listă impresionantă, ce reflectă activitatea de câteva decenii în universități din Franța și, mai ales, la Universitatea Washington din S.U.A.: *After the final no: Samuel Beckett's trilogy*, 1999; *Ritual unbound: reading sacrifice in modernist fiction*, 2004; *Three-part inventions: the novels of Thomas Bernhard*, 2008; *Unwritten novel: Fernando Pessoa's The book of disquiet*, 2013.

Așadar, ca profesor de literatură comparată de limbă engleză, dl. Cousineau a studiat operele unor autori consacrați, ca T.S. Eliot, F. Scott Fitzgerald, Samuel Beckett, Flannery O'Connor, James Joyce, William Faulkner, dar s-a oprit și asupra unor autori din alte spații culturale: Fernando Pessoa, Thomas Bernhard, Emil Cioran ș.a. Începând cu anul universitar 2014-2015, grație unei burse Fulbright, profesorul Cousineau a susținut cursuri și seminarii la Facultatea de Limbi și Literaturi Străine, Universitatea din București, iar ulterior și la aceeași facultate, de această dată în cadrul Universității „Lucian Blaga” din Sibiu. Volumul de față constituie o sinteză a cursurilor susținute în acel an, cititorii având astfel șansa de a parcurge un studiu unitar și complex, în care unghiurile de lectură și metodele interpretative alcătuiesc o viziune novatoare, deschizătoare de noi drumuri în domeniul istoriei literare și cel al literaturii comparate. Lucrarea aparține unei direcții hermeneutice care a dat titluri importante în evoluția sa ce depășește un secol; mă refer la interpretarea literaturii prin legăturile ei cu universul mitului, iar lucrările de referință sunt: Jane Ellen Harrison, *Ancient Art and Ritual*, 1913 și Jessie Weston, *From Ritual to Romance*, 1920. Este cunoscut că la începutul secolului al XX-lea, o întreagă generație, în special în cadrul literaturii de limba engleză (W. B. Yeats, T. S. Eliot, James Joyce, D. H. Lawrence, Ezra Pound, Robert Graves) a fost profund influențată de cele două lucrări menționate, dar mai ales de monumentală *The Golden Bough* (1906-1915), semnată de James George Frazer.

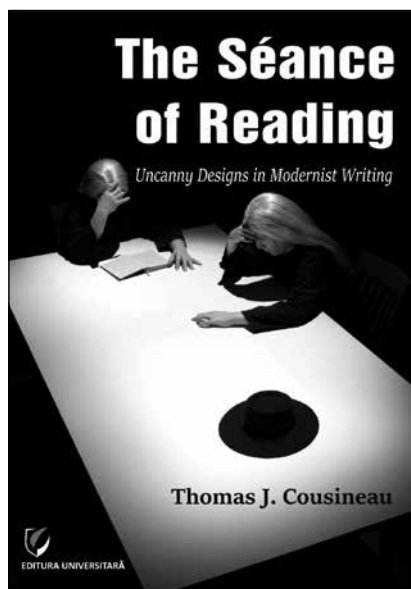
În a doua jumătate a secolului trecut, de această dată în spațiul francez, Școala de la Grenoble a dat lucrări importante în această direcție: Gilbert Durand, *Les Structures anthropologiques de l'imaginaire*, 1960; *Figures mythiques et visages de l'œuvre. De la mythocritique à la mythanalyse*, 1979; Simone Vierne, *Rite Roman Initiation*, 1973. Autorii francezi au folosit cu precădere contribuțiile teoretice aduse de C. G. Jung, M. Eliade, H. Corbin și mulți alții, reușind să creeze o alternativă viabilă în fața textualismului din anii '60-'70. Desigur, modele culturale s-au schimbat și o dată cu ele și hermeneuticele literare, astfel încât se poate

vorbi nu doar de o metamorfoză continuă a operei literare în sine, ci și de una a criticii literare.

Cartea profesorului Cousineau pornește de la mitul sacrificiului ca fundament al creației, așa cum este analizat de M. Eliade în lucrarea sa din 1943, *Comentarii la legenda Meșterului Manole*. Ca istoric al religiilor, Eliade a reconstituit și analizat aproape toate variantele mitului în spațiul Europei răsăritene, propunând o nouă viziune asupra acestuia și depășind astfel prejudecățile anumitor spirite moderne față de universul mitului și al creației folclorice în special. Meritul deosebit al cărții profesorului Cousineau este de a fi dus mai departe ideea lui Eliade referitoare la supraviețuirea mitului chiar și în contextul literaturii moderne, ca produs cultural al unei civilizații aflate în plin proces de secularizare, dominată de o viziune scientist-materialistă asupra lumii ca întreg. Lucrarea gravitează asupra conceptului freudian de *straniu* (*uncanny/ unheimlich*), înregistrând eterna reîntoarcere a acestuia în operele unor autori moderniști, diferiți ca structură și ca viziune, dar care păstrează o zonă de umbră în cărțile lor, în care refulatul izbucnește în diferite chipuri în spațiul literar. Cartea propune mai multe niveluri de lectură ale operei literare, iar titlul reflectă multitudinea acestora: straniu (*uncanny*) nu este doar o categorie estetică asumată în mod pasiv de autor, ci ea este gândită, proiectată, astfel încât să confere operei literare o valoare similară cu cea pe care o posedă sacrificiul în universul mitului; Cousineau se referă la dimensiunea „monumentală” a operei literare, în care creatorul își sacrifică victima (personajul), astfel încât să confere viață și durabilitate în timp scriiturii sale; spațiul literar este comparat cu o cameră de tortură, nu doar la nivel textual, ci mai ales în ceea ce privește evoluția personajului-victimă. Dacă am înțeles bine, Cousineau propune o extindere a ideii de spațiu literar, în continuarea reflecțiilor lui Maurice Blanchot, de această dată prin analogia cu scenariul mitic al sacrificiului întemeietor, transpunând în planul literaturii ipotezele enunțate de Mircea Eliade și René Girard. Nu în ultimul

rând, cartea propune o „defamiliarizare” a actului lecturii, astfel încât prin intermediul acesteia cititorul să capete acces către sensuri mai puțin evidente ale operei literare, respectiv conținutul latent al acesteia.

Ne aflăm așadar în fața unei lucrări de înaltă ținută teoretică și hermeneutică, iar publicul este într-adevăr privilegiat că poate citi această carte, publicată la o editură universitară românească. Cartea poate fi extrem de utilă și studenților, doctoranzilor și tinerilor cercetători, care vor găsi în paginile acesteia o sinteză ideală asupra temei în discuție, precum și metode de lucru care pot fi transpuse în interpretarea (novatoare) a marilor scriitori români. Cartea ar putea aduce așadar un suflu nou în domeniul studiilor literare de la noi.



Intermedialitate și lectură semiotică a picturii lui Nicolae Grigorescu

Dacă este adevărat că „sufletul mutilat al ființei umane contemporane are nevoie de terapie și de comunicare cu ajutorul artei” (p. 8), analiza semiotică a operei lui Grigorescu întreprinsă inspirat de Odette Arhip oferă o confirmare și o cheie simultan. Autoarea, cu experiență în analiza textului literar și acum (iată!) și a celui vizual, a reușit nu numai să ordoneze în cuvinte sinestezia proprie textului pictural, ci a pus în mișcare și un sistem de analiză care redă, cu sensibilitate, mântuirea catarctică prin artă. E firesc să ne amintim de formularea lui Goethe din „Faust” cu privire la o lege facilitând înțelegerea ființei umane: înainte de a înțelege existența plenară a unui obiect, trebuie să ne edificăm asupra modalității prin care se transmite un anume sens și cum anume (aceasta a fost, de altfel, dintotdeauna ambiția hermeneuticii discursive).

Structura volumul publicat la editura Junimea se aseamănă ce aceea a unei picturi, deoarece planurile sunt imbricate, se condiționează și intră în dialog. Odette Arhip conturează mai întâi un atât de necesar tablou al epocii, insistând asupra structurii societății, dar mai ales asupra mentalităților, curenților de idei, tipologiilor umane, profesiilor existente, ceea ce ajută la înțelegerea perspectivei din care Grigorescu abordează temele. Cu ajutorul peisajelor ori a figurile umane imortalizate, pictorul a transfigurat suflute și a redat emoții, sentimente. El a redat un fel special de a exista și de a se integra în lume care depășea viziunea din epoca în care a lucrat. Alegerea corpusului de tablouri corespunde simbolic motivelor preferate ale pictorului în demersul său creator. Analiză se aseamănă cu un spectacol de culori, tonuri, nuațe, valențe etc. De asemenea, pe lângă propriul mod de a citi semiotic, autoare

îneacrcă să anticipeze reacția privitorului. Acest lucru constituie un risc asumat, dar a reușit să mențină analiza la un nivel obiectiv, evitând capcanele relativității. Cum anume s-a reuși acest lucru?

În primul rând, este remarcabil că se evidențiază un spațiu al pătrunderii în lumea tabloului, un spațiu și un timp aparent fără limite sau bariere și în care emoțiile, alături de semnificații, comunică despre genuri, epocă, mentalități. Cu siguranță există o semnificație în ochiul fiecărui privitor, dar Odette Arhip augmentează câmpul vizual în care toate valorile existențiale converg. Obiectele, personajele, detaliile, nodurile narrative sunt studiate *in presentia*, oferindu-se și șansa corectă de a sesiza un al doilea plan în care se depistează tensiuni între semnificații. Odette Arhip demonstrează cum, prin geniul său, Nicolae Grigorescu „remitologizează spontan, ceea ce se construie într-o efuziune mistică și poetică: în consecință, privitorul din contemporaneitate a visat deja toate sensurile” (pp. 129-130).

Modalitatea de operare preferată de autoare este intermedialitatea care constă în reperarea motivelor recurente ale pictorului cu reverberația lor proteică pe scara producției artistice și imaginare din domenii variate (mitologie, literatură, muzică etc.) Astfel, Odette Arhip degajă, cu ajutorul operei lui Grigorescu, un fel de izotopie care traversează, ca o rețea invizibilă, imaginarul uman și pe care fiecare artist îl conferă amplexare prin actul său creator, rezultând o constelație de corespondențe, de simboluri, de sensuri. În felul acesta, tabloul „Rudăreasa” beneficiază de o fluiditate interpretativă bine documentată care îl apropie de Penelopa, Psyche, Mona Lisa și, pe de altă parte, Antigona, Vitoria Lipan și alte personaje feminine puternice



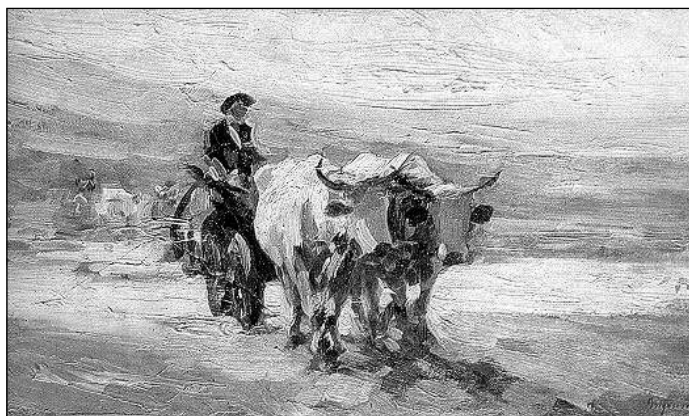
ale unor scriitori precum Paul Valery, G. Călinescu, D.R. Popescu și alții. Personajul întrupează „feminitatea dulce, liniștitoare, răbdătoare și intuitive. Tristețea unei lungi așteptări domină pictura ce se bucură de același farmec precum pânza lui Leonardo da Vinci. Femeia țese timpul care se confundă cu așteptarea. În secret, des-
tramă pentru că îi este teamă

de reversibilitatea posibilă. Ea respinge fatalitatea capricioasă a devenirii.” (p. 129) Gioconda României are, sub penelul pictorului, o putere particulară: „Intensitatea periculoasă a privirii picturii se aseamănă cu o transformare alchimică a materiei în spirit”, scrie Odette Arhip (p. 126)

De la începutul volumului, autoarea precizează că a analizat, în exclusivitate, lucrările aflate în colecțiile muzeelor ieșene, încât accesul la operă să fie unul direct, relevant, repetabil. Așadar, un alt tablou, din categoria precizată, și anume „Ciobănașul” degajă un aer apolinic echilibrat deoarece „Apollo a reușit să instaureze armonia în dorințele oamenilor în loc să le suprimă și le-a orientat spre o spiritualizare progresivă.” (p. 132)

În al doilea rând, autoarea demersului are ca scop și identificarea locului particular al pictorului român în acest vast proces universal de diseminare a semnificației; acest fapt implică relația autohton – universal pe care Odette Arhip a descoperit-o ca vizibilă în tablourile lui Grigorescu. Se poate afirma, fără riscul de a greși, că fiecare interpretare subliniază aspectul convergenței celor două laturi: cea națională și cea universală. Se poate spune că acesta ar fi un al doilea punct de fugă figurat al fiecărei picturi.

Născut la 15 mai 1838 în satul Pitaru, la sud de Carpații meridionali, format la școala de la Babizon a impresionismului francez, Grigorescu nu a încetat să penduleze între peisajele patriei și cele ale Franței, rafinând astfel un „peisaj interior mult mai profund” (p. 194) – una dintre ideile de bază de la care pleacă autoarea. De pildă, „lectura” picturii *Grădina de la Troupeaux* confirmă acest fapt. De asemenea, este o modalitate de a înțelege cum ciobănașul din



tabloul deja amintit constituie un element intermediar între terestru și transcendent, oferind privirii două sensuri: „El se situează o dată într-un loc și timp precis, dar reprezintă și un liant neutru, impartial”. (p. 194)

În baza acestei distilări și sinteze regăsim mult mai târziu la Emil Cioran, așa cum observă Odette Arhip, Grigorescu descoperă un loc

geometric propriu, o seninătate legitimă a actului artistic în măsura în care picturile sale par a deduce ordinea firească a lumii. De mai multe ori, Odette Arhip se concentrează asupra ecuației subtile dintre peisaj și personaj, asupra unui anume fel de a exista în acel spațiu al culorii, ceea ce oferă sugestii pentru înțelegerea mentalității și a concepției metafizice.

Tabloul „Car cu boi” – reluat ca într-o incantație de Grigorescu în mai multe variante – reflectă modalitatea românească de a interioriza calm trecutul, dar nu într-o manieră nostalgică. Trecutul revitalizează prezentul, îl regenerează organic – demonstrează convingător autoarea. Contemplându-l, privitorul experimentează un sentiment de identificare cu natura „redimensionată prin bucurie estetică. Pictura redă materiei, pământului demnitatea destinului, dorința și posibilitatea legitime de a lua parte la armonia totului.” (p. 159)

Finețea analizei relevă se îmbină inspirat și frecvent cu observațiile psihanalitice de care autoarea e pasionată. De pildă, cu prilejul interpretării tabloului „Șatra”, sesizează în „fluiditatea infinită a obiectului artistic un motiv de frustrare pentru că se conștientizează o condamnare la singurătate” (p. 175)

În concluzie, volumul nu pune la dispoziție doar interpretări pertinente, dar probează o mobilitate intelectuală și un lirism al lecturii operelor de artă care impresionează și place. Astfel, demersul are un plus de originalitate și pune la dispoziție cu generozitate alte căi de apropiere intelectuală de un mesaj artistic.

Raluca FARAON

Personajul scriitorului în cinematografie

Probabil că tipologia cel mai des portretizată în filme (mai ales în cinematografia americană) este a detectivului/ polițistului, personaj alert, indiferent dacă este moral sau corupt. Foarte aproape, sunt evidențiați avocatul, gangsterul, jurnalistul (mai ales cel de investigație), dar și omul obișnuit, cu meserii oarecare. Scriitorul este însă un personaj atipic, puține filme îl vizează direct, prea puțini regizori au fost interesați de complexitatea și varietatea de exprimare ale unui astfel de model uman și artistic.

Este mai puțin interesant cazul biografic al scriitorului, deși aici filmele variază în funcție de diversitatea scriitorilor reali și a evenimentelor concrete care au inspirat creația artistică. S-au făcut filme după viața surorilor Brönte, Oscar Wilde, Alexandre Dumas, Verlaine și Rimbaud, Pablo Neruda, Henry Miller și Anaïs Nin, Hemingway, Iris Murdoch, Shakespeare, Emily Dickinson, Reinaldo Arenas, Truman Capote, Marchizul de Sade și alții. În general, unele dintre acestea au atras atenția prin jocul actoricesc de excepție: Geoffrey Rush și Daniel Auteuil pentru de Sade, Kate Winslet pentru Iris Murdoch, Javier Bardem pentru Reinaldo Arenas, iar Philip Seymour Hoffman s-a întrecut pe sine în *Capote* (rol recompensat cu Oscar), poate cel mai impresionant dintre toate filmele care au urmărit destinul unor scriitori reali.

Interesant e când scriitorul real devine ficționalizabil, în cheie postmodernistă,

când detaliile reale se amestecă cu cele din operă. E cazul filmului *The Hours* (2002), în regia lui Stephen Daldry. Realizat prin tehnică puzzle, scenariul adaptat după romanul lui Michael Cunningham, dar mult mai bun decât opera sursă, prezintă trei femei din perioade și locații diferite, care sunt portretizate și urmărite de-a lungul unei singure zile, legătura dintre ele fiind romanul *Mrs. Dalloway* de Virginia Woolf. Sunt problematizate ideea depresiei și sinuciderii, dar atenuate de intensitatea legăturilor de rudenie sau prietenie dintre aceste femei și cercul apropiaților. O secvență se petrece în apropiere de Londra, în Sussex, o vizează pe Virginia Woolf (Nicole Kidman, Oscar pentru interpretare) care, probabil, își amintește cum scria roma-

nul *Mrs. Dalloway* (în mod real, scris în 1923, publicat în 1925), deși în film pare că scrie în aceeași perioadă în care s-a sinucis (1941). A doua secvență o vizează pe Laura Brown (Julianne Moore), casnică din Los Angeles, care citește romanul și care va avea o tentativă eșuată de sinucidere cu pastile, la un hotel, în 1951. A treia secvență o prezintă pe editoarea din New York, Clarissa Vaughan (Meryl Streep), în 1991, care asistă la sinuciderea fostului ei iubit, Richard (Ed Harris), ce o alintă doamna Dalloway din pricina faptului că o cheamă Clarissa, ca pe eroina Virginiei Woolf, și pentru că îi place să organizeze petreceri, exact ca doamna Dalloway. Legăturile dintre cele



trei secvențe sunt mult mai profunde decât coincidența anilor care se termină în cifra unu sau decât motivul livresc. Richard este băiatul Laurei Brown care, prin faptul că l-a părăsit după tentativa eșuată de sinucidere, pe el și pe sora lui mai mică, a determinat un anume tipar emoțional nevrotic și anxios care, poate, a făcut din el un poet talentat, dar l-a împiedicat să aibă relații afective stabile și l-a condus la sinucidere. Asta dacă admitem o anumită verosimilitate a faptelor. Dacă nu vrem să ținem cont de aceasta, filmul se dezvăluie ca o înlanțuire arbitrară a cauzelor și efectelor, o reacție în lanț a inspirației frenetice a scriitoarei Virginia Woolf care hotărăște, la un moment dat, că trebuie să moară poetul exact când Laura se pregătea să ia pastilele, cu „cartea” Virginiei deschisă lângă ea, din care citise aproape un sfert.

Scriitorul real devine pretext pentru configurarea viziunii regizorului autor la Jane Campion. Ea a realizat două filme admirabile pornind de la biografiile scriitorilor Janet Frame (*An Angel at my Table*) și John Keats (*Bright Star*), în care personajul feminin se dezvăluie ca o personalitate complexă, ieșită din comun, extrem de puternică, în ciuda unor neajunsuri biografice. Jane Campion a fost mereu interesată, în filmele sale, să prezinte, cu ajutorul imaginilor cinematografice, subtila viață interioară a unor femei cu personalitate interesantă. Janet Frame, scriitoarea neo-zeelandeză, a fost diagnosticată greșit cu schizofrenie, închisă în azilul de nebuni, dar asta nu a împiedicat-o să scrie admirabil și în forță, iar Fanny Brawne, deși la început pare o femeie frivolă, interesată de modă, foarte pricepută în domeniul ei (creează modele de rochii pe care le și confecționează), pe parcurs, după ce îl cunoaște îndeaproape pe John Keats, încearcă să își depășească prejudecățile și rezerva legate de perceperea poeziei, în general, de cea a lui Keats, în mod special. Confecționează, cu alte cuvinte, o haină spirituală. Se îmbracă, în cele din urmă, cu dragostea pentru John, se schimbă din temelii.

Poate o primă consemnare mai serioasă a scriitorului fictiv ar fi într-un film clasic noir, al lui Carol Reed, din 1949, care are în centru un scriitor american (de romane cu cowboy, de duzină), răătăcit prin Viena (unde a și fost filmat, de altfel), dar care devine mai profund și mai atent în aceea ce privește viața, prietenii, relațiile umane, în general, după ce este confruntat cu un eveniment disturbator: ajunge într-o țară străină, chemat de prietenul său, dar acolo va participa la înmormântarea lui. Devenit peste noapte detectiv amator, investighează de capul său și asta îl transformă, chiar dacă, în final, va descoperi că amicul său și-a înscenat moartea, pentru că era urmărit de poliție, din cauza traficului de medicamente. Va fi nevoit să aleagă între morală și prietenie, îl va uide pe prietenul său, dar, cu siguranță, va deveni un scriitor mai bun, prin trezirea aceasta a unui simț al observației lumii. Dar filmul este memorabil nu prin scenariu neapărat (excelent, de altfel), ci prin imaginea năucitoare, prin jocul de lumini și umbre, prin interpretare (chiar și actorii în rol secundar sau episodic sunt memorabili) și prin muzica în contre-emploi: foarte veselă, în contrast cu ritmul grav al acțiunii.



Din punct de vedere cinematografic, tipul scriitorului fictiv a fost, în linii mari, configurat în două direcții antagonice: fie romantică, fie grotesc amenințătoare, în funcție de capacitatea sa creatoare sau, dimpotrivă, din cauza lipsei de inspirație (blocajul scriitorului). În sine, imaginea unui om care bate la mașină, scrie de mână sau la calculator este, oarecum, deziluzionantă din punctul de vedere al cinematografiei. Ce poate ieși de aici? E de înțeles că un scriitor este prea puțin ofertant pentru filmul care atrage spectatorul prin ritmul acțiunii, scenariu dinamic, imagine și joc actoricesc. De aceea, probabil, scriitorul trebuie să iasă din tiparul superficial al percepției comune de ins bizar, retras din cotidianul imediat, în lumea sa. Trebuie să acționeze ca să atragă atenția, iar când o face altfel decât te-ai aștepta, abia așa devine interesant.

Este calea pe care au ales-o o serie de regizori care au ecranizat (mai mult sau mai puțin reușit) romane sau nuvele ale lui Stephen King. Stanley Kubrick a ecranizat *Shining* (1980), spre disperarea romancierului care consideră că regizorul britanic s-a îndepărtat de viziunea sa originală ce includea și un aspect etic al dezumanizării protagonistului (în care intrase, de fapt, răul pur, un fel de posesie, literalmente). Film controversat, aclamat de unii, desființat de alții, rezistă în timp prin imaginea deosebită (culori dense, care par că prind consistență pe măsură ce mintea lui Torrance se tulbură), atenția la detalii (cravata lui Torrance de la începutul filmului este verde, cu motiv de tipul labirintului, anticipându-l pe cel real în care se joacă fiul său și în care romancierul se va pierde, la final) și prin performanța lui Jack Nicholson. Scriitorul care bate la mașină, izolat într-un hotel pe care îl administrează pe timp de iarnă, reprezintă o imagine clișeu. Abia când ceea ce îi este spectatorului familiar se transformă în ceva neliniștitor și inexplicabil (scriitorul bate o ineptie la mașina de scris de sute de ori), abia când umanul este înlocuit de monstruos și pericol, scriitorul devine un tipar cinematografic intrigant, generează teamă și atrage atenția prin contrariul a ceea ce te-ai aștepta să realizeze: un roman oarecare, scris în singurătate. Mai departe e previzibil: își atacă soția și copilul, moare înghețat. Dar e o simplă întâmplare faptul că este scriitor (putea, la fel de bine, să fie instalator), horrorul e generat doar de contrastul dintre ceea ce presupune activitatea unui om și haosul pe care îl creează în jur lipsa de inspirație ce explică, oarecum, dezumanizarea sa.

Cam în aceeași direcție este și *Secret Window* (2004), scris (adaptare după o nuvelă de Stephen King) și regizat de un scenarist care a lucrat cu Brian de Palma, printre alții,

David Koepp. Deși are o doză oarecare de predictibilitate, e un horror mult mai reușit decât *Shining*, la care face aluzie fățiș întrucât personajul principal poartă o jachetă roșie care seamănă izbitor cu cea a lui Jack Torrance. Totuși, îți ia ceva timp să realizezi că personajul interpretat magistral de John Turturro (care a acceptat rolul doar pentru că fiul său era fan înrăit al lui Stephen King) este o creație amenințătoare din mintea scriitorului aflat în criză de inspirație, cauzată, probabil, de procesul de divorț prin care trece și de frustrarea că fosta lui soție și-a refăcut viața alături de un bărbat oarecare. Spre deosebire de *Shining*, în care doar mașina de scris dă mărturie despre actul scrierii, aici, spectatorul are senzația că trăiește alături de un scriitor pe parcursul filmului, cu excentricitățile și boemia implicite. Se învârtă totul în jurul unui presupus plagiat, se preconizează o criză de conștiință, neliniștea separării de soție este transferată în planul creației, ceea ce face ca horrorul să fie generat tocmai de confuzia dintre realitate și ficțiune, fapt plauzibil, din punct de vedere tematic. Alex Leo Șerban îl considera un film manierist și stilat și își exprima față de *Secret Window* o admirație nedisimulată. Se remarcă prin muzica lui Philip Glass, dar, mai ales, prin imaginea cu trimiteri la pictura lui Magritte (omul cu melon, casa în care locuiește scriitorul, reflexia în oglindă a spatelui), așadar, intertextualitate la nivel vizual, un pronunțat caracter suprarrealist, poetic: Mort Rainey (Johnny Depp) trăiește o dramă a deznădăcinării, o pervertire a sensului vieții, o confuzie a reperelor, sunt problematizate mai multe aspecte care țin de raportul realitate-ficțiune, mult mai subtile decât crizele din *Shining*, reductibile la niște zbierete și grimase grotești.



Dar reușita indiscutabilă a ecranizărilor cărților lui King, pe tema creației literare, rămâne *Misery*, în regia lui Rob Reiner Tihnit, horrorul psihologic nu provoacă emoții ieșite din comun decât prin ineditul situației: o femeie care pare un fan înrăit al scriitorului Paul Sheldon (James Caan) îl salvează de la moarte, pentru ca, ulterior, dezamăgită că protagonistul romanelor sale este ucisă în ultima carte, pe care

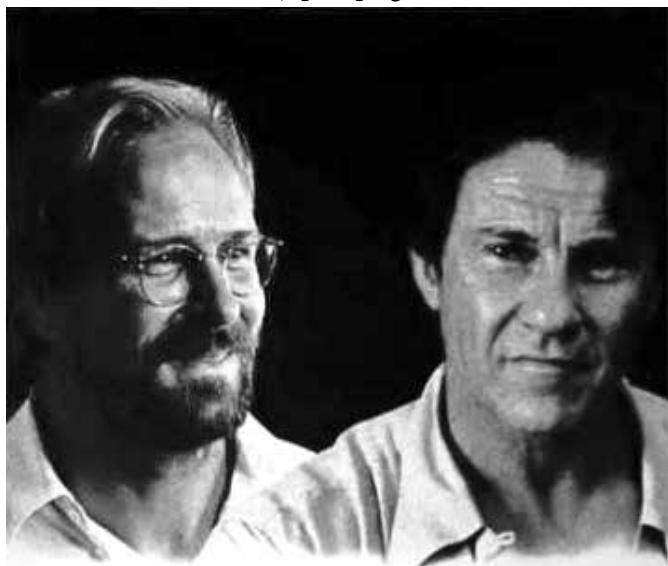
i-o citește în manuscris, să îi provoace infirmitate, să îl chinuie până rescrie cartea după cerințele sale absurde. Annie Wilkes (Kathy Bates, premiată cu Oscar pentru rol secundar), în ciuda psihozei de care dă dovadă, reprezintă un catalizator al autenticității în procesul scrierii, pe care romancierul nu mai reușea să îl atingă. Prins în mreaja celebrității facile (deși era un om modest, singura excentricitate fiind doar un ritual personal la finalizarea romanului: un pahar de șampanie, o țigară de foi), Paul Sheldon își pierduse crezul. Evenimentul-limită prin care trece îl forțează să facă o alegere drastică: nu va mai publica nimic de dragul popularității, deși editoarea îl ispitește să publice o carte biografică, va scrie profund, doar de dragul artei. În timp ce este prizonier, gestionează perfect situația, în ciuda imprevizibilității lui Annie care trece de la blândețe la furie cu o viteză amețitoare și tocmai simțul său intuitiv în ceea ce privește condiția umană îl salvează: o păcălește pe Annie că a rescris exact cum și-a dorit cartea, dar o arde în fața ei, ceea ce îl va salva, pentru că va face greșeli în furia sa și îi va permite lui Paul să se apere și să scape cu viață.



Dacă lipsa inspirației scriitorului generează un gen cinematografic specific, horrorul, tocmai prin contrastul dintre așteptarea din partea spectatorului și comportamentul agresiv al artistului (*Shining*, *Secret Window*) sau al receptorului (*Misery*), nu înseamnă că problema în sine nu poate fi tratată și cu alte modalități cinematografice, unele dintre ele mult mai verosimile și poetice, cum ar fi în filmul *The Words*, în regia lui Brian Klugman și Lee Sterntal (2012).

Tradus la noi, în mod nefericit, *Hoțul de cuvinte*, filmul spune mult mai multe decât istoria unui plagiat. Din punctul acesta de vedere, ar însemna că filmul ar atrage atenția cu privire la un aspect etic, dar nu e nimic moralizator în final. Personajul principal, un scriitor tânăr, Rory Jansen (Bradley Cooper), care își dorește să scrie literatură profundă, este în impas după ce prima sa carte (admirată din punct de vedere literar de un editor) nu primește aviz de publicare. Printr-un joc al sortii, găsește în servieta vintage, pe care i-o cumpărase soția sa la Paris, un manuscris, datând imediat după cel de-al Doilea Război Mondial, și îl publică sub semnătura sa. Romanul are un succes nebun, ceea ce îi permite să publice și cartea sa, care va fi primită, astfel, de public, fără nicio rețineră. Autorul real al romanului de succes, interpretat de

Jeremy Irons, i se înfățișează brusc într-un parc și îi spune cum a scris romanul, câtă durere a declanșat scrierea lui cât era la Paris (își pierduse copilul și căsnicia îi era în declin din cauza aceasta), dar pentru că se atașase mai mult de opera sa decât de oameni, în momentul în care soția uită manuscrisul în servieta ce va ajunge în mâinile lui Jansen, este incapabil să o ierte și se vor despărți. Evident, nu îi cere nimic în schimb, doar vrea să îl atenționeze în câteva privințe. Pe de-o parte, că nicio carte nu merită scrisă decât dacă e rezultatul unei autentice trăiri, chiar la limita durerii, că literatura l-a ajutat să facă față realității insuportabile. Pe de altă parte, dacă literatura contează mai mult decât viața, mai bine să nu fie. El nu a mai putut scrie nimic după acel roman. În această lumină, ar părea că este mai importantă opera decât autorul, de vreme ce autorul real rămâne în umbră. Dar titlul original – *The Words* – lămurește mult mai bine aspectul acesta controversat din punct de vedere moral. De fapt, toată această istorie e ficțiune pură, pentru că romancierul de drept care a inventat totul (Clay Hammond, interpretat de Denis Quaid) citește pe parcursul filmului din romanul său, astfel încât spectatorul e liber să speculeze: romanul său e inspirat din realitate, e produsul imaginației, ceea ce e important e emoția pe care o generează, cuvintele au acest dar extraordinar de a intriga și de a emoționa, deopotrivă, indiferent dacă sunt inspirate din aspecte biografice (cazul Bătrânului) sau sunt fantezie pură (cazul scriitorului real). Poetică cinematografică, literară ca idee de fond, imaginea scriitorului e un efect de *mise en abîme*. Scriitorul real își imaginează (și dezvăluie cititorilor) cazul unui scriitor care scoate la lumină opera uitată a altui scriitor, fie și prin plagiat.



Un alt film care evidențiază relația dintre criza de inspirație și raportul scriitorului cu lumea este *Smoke* (1995), în regia lui Wayne Wang, cu un scenariu original al romancierului Paul Auster, considerat de Roger Ebert o capodoperă cinematografică, remarcabilă prin finețe. Scriitorul Paul Benjamin nu mai scrie din cauza unei traume: și-a pierdut soția însărcinată, împușcată mortal. Adevăratul scriitor din film, ca viziune și vitalitate, este Auggie Wren (Harvey Keitel), un proprietar de tutungerie, pentru care localul este un centru al lumii, în care se discută de la filozofie până la

componența echipei de fotbal american.¹ Auggie e un poet, de fapt. Lucrează la un proiect care are, în felul său, valoare mistică. În fiecare zi, la ora opt dimineața, Auggie fotografiază același cadru dintr-un cartier din New York. Când îi arată scriitorului Paul Benjamin albumele cu fotografii, superficial, acesta îi reproșează că sunt toate la fel și răsfoiește grăbit și blazat albumul. Cu răbdare, Auggie îl învață că fotografiile sunt o metaforă a vieții. Spunem grăbiți, „mâine”, „mereu”, dar nu conștientizăm ce înseamnă acest lucru. Albumul său e reprezentarea concretă a filosofiei *perpetuum mobile*. Apoi, fiecare imagine nu era, de fapt, asemenea alteia, în ciuda cadrului fix; mereu erau alți trecători, alt cer, altă lumină etc. Tot Auggie îi povestește cum a achiziționat primul aparat de fotografiat, o poveste de Crăciun emoționantă, pe care i-o dăruiește lui Paul când acesta, lipsit de inspirație, trebuia să predea o povestire scurtă la *New York Times*. Titlul e o metaforă a vulnerabilității sufletului, a fragilității emoționale și a celei din relațiile de familie sau amicale. Totul pare fum, inconsistență. Dar Paul Benjamin povestește, la un moment dat, cum a dovedit cel care a adus tutunul în Europa, la curtea Elisabetei I, că fumul poate fi măsurat: a cântărit un trabuc pe un taler al balanței, a fumat și a pus scrumul și chiștocul pe celălalt taler. Rezultatul scăderii din greutatea inițială ar fi fost fumul. Cum poate fi măsurată o emoție? E un truc care pare că are greutate, dar ce sfâșietor ar fi să nu existe arta care generează astfel de emoții!

Cea mai complexă realizare cinematografică, în ceea ce privește blocajul scriitorului, rămâne *Deconstructing Harry* (1997) a lui Woody Allen. Protagonistul, cu nume sugestiv, Harry Block (Woody Allen) trece printr-o criză de creație, determinată, în principal, de haosul relațiilor reale și de instabilitate emoțională: fosta soție și una dintre amante, dar și sora sa, îl acuză că a dezvăluit în ultima carte prea multe din viața lor, psihanaliztii nu mai fac față anxietății sale accentuate, este tulburat, nevrotic, vicios și incapabil de a se adapta vieții. Haosul pe care îl generează e o satiră, în principal, a ideii că scriitorul nu se poate adapta realității. Este adevărat că în interviuri a declarat nu o dată că arta e preferabilă realității, dar filmele sale, în ansamblul lor, nu tranșează atât de simplist problema, dimpotrivă, transmit ideea că, pentru a trăi autentic și suportabil, este nevoie de artă, în orice formă ar fi ea, dar întâi de toate trebuie să trăiești, să alegi viața.



¹ Ideea l-a inspirat pe Jim Jarmusch pentru *Coffee and Cigarettes* (2003). De altfel, s-a făcut, ulterior, un lung-metraj, omagial, același regizor, același scenarist, *Blue in the Face*, în care regizorul Jarmusch, de data asta, actor, discută în localul din *Smoke* cu Auggie, printre alte secvențe.

Filmul lui Allen, dincolo de umor și ironie, problematizează statutul scriitorului în raport cu realitatea și cu propriile personaje, în cheie livrescă. Personajele care comunică natural cu scriitorul, care îl ajută să înțeleagă viața și îl omagiază la sfârșitul filmului amintesc de Șase personaje în căutarea unui autor de Pirandello (după ce Harry, în viața reală, ratase ridicol să fie omagiat de Universitatea pe care o urmasese pentru că a fost arestat în fața Comisiei, acuzat de fosta soție că și-a răpit fiul). Coborârea în infern e o satiră a *Infernului* lui Dante. Cercurile damnaților devin, prin umor negru, etaje ocupate de agresori, mediatori ai agresorilor și critici literari (etajul cinci), extremiști de dreapta, ucigași, avocați care apar la televizor (etajul șase), mass-media (etajul șapte, plin), criminali de război evadați, predicatori TV și Asociația Națională a Armelor (etajul 8), iar la ultimul nivel, toată lumea coboară. Cel mai chinuit om în infern este inventatorul foliei de aluminiu, iar pe post de Vergiliu e rivalul său în dragoste, despre care spunea, în viața reală, că miroase mereu a sulf. Intertextualitatea se observă și vizual, sunt trimiteri la Bergman (unul dintre personajele inventate de Harry Block e în apartamentul unui prieten, cu o prostituată, apare moartea, personaj din *A șaptea pecete*, și vrea să îl ia pe proprietarul apartamentului, fără să țină cont de riposta lui că e doar în vizită acolo). Fragmentarea personalității personajului care se simte copleșit de provocările realității este redată, vizual, printr-un personaj care își pierde consistența fizică. Provocator ca scenariu, filmul creează nevrotic și cu umor imaginea unui scriitor copleșit de ritmul vieții, care își găsește sens și pace doar alături de personajele sale.

Dacă lipsa inspirației a determinat, în cea mai mare parte, filme alerte și provocatoare, nu se poate spune același lucru despre scriitorul prezentat ca ins ultrasensibil, care trăiește o experiență specială în dragoste. S-au făcut tot felul de comedii romantice² pe tema aceasta, inclusiv Woody Allen a cochetat cu ideea în *Husbands and Wives* (1992)³, *Everyone Says I Love You* (1996), în *Midnight in Paris* (2011). Deși a beneficiat de un Oscar pentru scenariu și este foarte apreciat (mai mult de cei mai puțin familiarizați cu filmele lui Woody Allen), *Midnight in Paris* este important doar pentru ideea de bază: un scriitor autentic datorează trecutului glorios (aici, anii '20 din Paris) măcar bucuria de a scrie, dacă nu și sursa de inspirație. Trecutul și prezentul sunt puse în opoziție, așa cum în *The Purple Rose of Cairo* (1985), realitatea și ficțiunea de tip cinematografic (cam aceeași ani) erau în antiteză, așa cum în

Shadows and Fog (1991), cotidianul și magia erau în opoziție. Gil (Owen Wilson), scriitorul, din *Midnight in Paris* este un idealist nostalgic după „epoca de aur” a culturii moderne. Iubita sa bogată, snoabă și arogantă, superficială și alintată, îi spune la începutul filmului: „Ești îndrăgostit de o iluzie”. Doar că iluzia se materializează, așa că Gil se va întâlni în fiecare noapte cu Hemingway, Fitzgerald, Dali, Picasso, Man Ray, Buñuel, Gertrude Stein îi va citi romanul, se va îndrăgosti și va trăi un scurt moment de fericire autentică, dobândind curaj pentru ca în viața reală să se despartă de insipida lui logodnică și să rămână cu o franțuzoaică frumoasă, căreia îi plăcea, ca și lui, Cole Porter.



La tigre e la neve (2005), în regia lui Roberto Benigni, e însă un film special în care personajul principal e poet, pentru că poezia e importantă aici, iar dragostea și devotamentul bărbatului pentru soția lui sunt emoționante. În niciun caz nu poate fi catalogat o simplă comedie romantică, e un film profund și reflexiv.

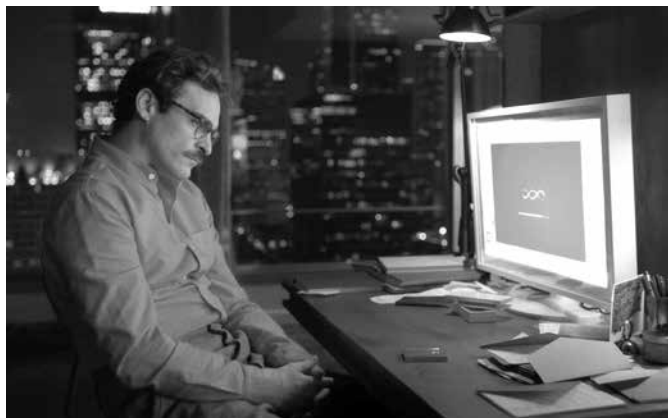
Poetul aiurit Attilio de Giovanni (Roberto Benigni) uită mereu unde își parchează mașina, ia hainele altora din greșală, inclusiv a soției, încurcă orele, e un profesor imprezvizibil cu studenții, cu metode neconvenționale și cu umor. Pentru el, cuvintele sunt o metodă unică de a aduce armonie în lume (liliacul jignit de fetele lui nu găsește fereastra să iasă afară decât la auzul unei poezii, iubirea este altfel înțeleasă când e rostită-n vers). Iată ce le predă studenților: „Ca să transmiți fericirea, trebuie să fii fericit. Ca să transmiți durerea, trebuie să fii fericit. Ca să fii fericit, trebuie să suferi. Nu fi speriat de suferință! Întreaga lume suferă. Poezia nu e afară sau înăuntru. Nu întreba ce este: poezie sau adevăr. Uită-te-n oglindă: poezia ești tu!” Sau: „Dacă nu sunt oneste cuvintele, nimic nu e drept!”. Scriitorul, în acest caz, nu este doar persoana care înțelege altfel realitatea prin prisma sensibilității și talentului său, ci tocmai datorită acestor daruri ale vocației sale, poate să se raporteze aproape sacrificial la realitatea sordidă și imprezvizibilă și să găsească soluții care nu sunt la îndemâna oricui pentru a-și manifesta dragostea ieșită din comun. Poetul din filmul acesta nu este urmărit în procesul creației, nu este pusă problema raportului realitate-ficțiune, doar se accentuează faptul că finețea cu care analizează realitatea sau faptele sale concrete în situații-limită sunt extraordinare pentru că trăiește la alt nivel emoțional. E concretizarea

² Demne de reținut sunt *As Good as It Gets*, de James L. Brooks (1997) în care Jack Nicholson interpretează un romancier de doi lei, mizantrop, homofob și obsesiv-convulsiv, care se transformă radical după ce se îndrăgostește de o chelneriță (Helen Hunt), film pentru care protagoniștii au fost recompensați cu Oscar pentru rol principal. Apoi, *Certified Copy* (2010), cu Juliette Binoche, seria *Before*, de Richard Linklater, *Barfly* de Barbet Schroeder (1987), cu un scenariu de Charles Bukovski, în care protagonistul (Mickey Rourke) e un alcoolic pierde-vară, scriitor talentat, care se îndrăgostește de o persoană labilă psihic, alcoolică și ea (Faye Dunaway).

³ Filmul e o dramă psihologică, de fapt, camuflată în comedie, cu aspecte romantice.

cuvintelor sale, la o adică: poezia nu e adevăr, poezia e chiar persoana în sine, tot tumultul pe care îl trăiește încercând să salveze viața soției sale.

Ideea centrală a filmului e că poetul nu poate schimba nimic din urâtenia lumii, din suferința ei dacă nu există iubire cu adevărat, nu versul în sine contează, cât intensitatea trăirii poetului în raport cu celălalt. Fuad (Jean Reno), pe de-o parte, e un poet arab uluitor, dar se sinucide copleșit de oroarea războiului și pentru că e singur, sub cerul Bagdadului, cel mai frumos dintre toate, dar sub care s-a ridicat odinioară Turnul Babel care a încâlcit în neînțeleșuri limbajul. Pe de altă parte, o iubire mare devine poezie oricum, fără ca persoana care iubește să scrie neapărat versuri. Spre exemplu, Attilio este ajutat de un farmacist arab. Despre acesta, află că se prefăcuse orb 12 ani pentru că soția lui se urâtise la față din cauza vărsatului de vânt. Făcuse asta ca să nu o supere că nu mai e frumoasă și că ar putea-o vedea, complexând-o. Dar poezia vieții lui Attilio e uluitoare deoarece iubirea lui e în stare să schimbe lumea, să o facă mai frumoasă și, doar astfel, versurile sale dobândesc sens. E în filmul acesta o noblețe a sacrificiului bărbatului pentru femeia iubită care emoționează. Bărbatul poate iubi eroic. Poate iubi de să se zguduie pământul. Poate schimba și inima unei femei, și morții îi poate pune zăbală (salvează viața soției în condițiile în care pentru edem cerebral, în Bagdad, nu mai era niciun medicament disponibil, scapă de explozibili în mod miraculos). Și tace. Soția jignită și despărțită de el va afla că el e salvatorul tot poetic: cât timp fusese în comă, când o săruta, lăntșorul ei aflat la gâtul lui îi atingea ochiul. Așa, când repetă gestul, acasă, în Italia, cu ea dormind, fosta soție își aduce aminte. Și rămân împreună.



Her (2013), în regia lui Spike Jonze, este un alt film care poate fi catalogat doar aparent o comedie romantică neobișnuită. Regizorul-scenarist, un geniu, a inventat o situație care, îngrijorător, nu mai poate fi considerată doar o proiecție în viitorul îndepărtat, realitatea pe care o trăim deja pare să o confirme. Personajul principal, Theodore (Joaquin Phoenix) este un scriitor al viitorului, ocupația lui este să scrie scrisori pentru cupluri (calculatorul notează de mână scrisorile dictate de Theodore), timp de ani de zile. Asta înseamnă că, într-o epocă în care tehnologia a evoluat până la digitalizare completă, există oameni sensibili la nuanțele sufletești, buni psihologi, care

empatizează cu alții și care transmit emoții (oarecum truate) ca un surrogat de suflete pentru oamenii prea ocupați sau prea neștiutori în a scrie. Totuși, Theodore nu e o persoană prea profundă în viața reală, nu știe să își gestioneze emoțiile sale, traversează cu greu un impas emoțional cauzat de procesul de divorț, astfel încât va intra într-un simulacru de relație cu un sistem de operare. Inteligența artificială (redată prin vocea senzuală a lui Scarlett Johansson), numită Samantha, îl va ajuta în toate aspectele vieții sale: cele administrative, emoționale sau chiar sexuale, dovedind o capacitate de adaptabilitate uluitoare, astfel încât, în mod natural, se vor îndrăgosti unul de altul ca două persoane în realitate. Evident, „dragostea” pe care i-o poartă IA o împărtășește simultan cu sute de alte persoane, iar când va afla, Theodore va fi devastat. Samantha îl va părăsi, nu înainte de a-i face un cadou: în epoca în care cărțile tipărite erau o raritate, ea aranjează ca cele mai bune scrisori ale lui Theodore să devină o carte scrisă. Filmul deschide o adevărată cutie a Pandorei în ceea ce privește ideea de autenticitate, de simulacru, raportul om-inteligență artificială, dar, cap-coadă, e o poveste încântătoare, cu un scriitor de mucava, dar care se lasă prins într-o relație în care e forțat să devină, paradoxal, autentic față de sine.

Filme care să exemplifice procesul creației, care să vizeze exact acest aspect și să redea vizual mintea scriitorului sunt rarissime. Am descoperit trei care au câteva puncte comune: sunt neconvenționale la nivelul scenariului, nu pot fi redade printr-un fir narativ coerent, sunt surprinzătoare prin imaginea care suplinește aparenta incoerență a evenimentelor și transmit o poezie specială, datorată emoției inexplicabile, neliniștitoare. Toate trei îmbină scene picturale cu erotism explicit, pe fundalul unei coloane sonore de neuitat. Este vorba de *Naked Lunch* (1991), în regia lui David Cronenberg, *Lucía y el sexo* (2001), în regia lui Julio Medem, și *2046*, în regia lui Kar-Wai Wong.



Lucía y el sexo este poezie pură. A relata subiectul acestui film straniu și intens ar însemna să îi tulburi nucleul poetic și misterios. Au încercat mai mulți critici de film să o facă, dar s-au încurcat în ițele „firelor” Ariadnei... E un labirint cu nenumărate intrări, dar cu nicio ieșire! Cel mai onest pare a fi redutabilul critic american, Roger Ebert, care relatează un soi de reconstituire logică, dar

o deminează voit, strecurând din când în când, strategic, „așa cred“. Așa crede, dar nu e sigur de ce ar fi verosimil și ce fantezie în scenariu. Pentru că, în centrul istoriei fragile ar fi un romancier care scrie un roman (sau mai multe), strecurând, pe ici, pe colo, pare-se, mult sex (la sugestia editorului), mult dramatism lacrimogen (la sugestia aceluiași editor care îi este amic) și elemente din biografie. Ebert conchide cu umor că, de fapt, nici biografia, nici fantezia nu sunt foarte sigure, poate nici existența romancierului! Ceea ce e poetic, într-adevăr, e faptul că poveștile par că se reiau, se întretaie, se ameliorează printr-un artificiu vizual: un tunel din insulă prin care se ajunge direct în mare. Prin acest tunel trec diverse personaje, iar firul întâmplărilor și identitatea celor care participă la acțiune se fluidizează misterios. Deși a fost criticat de Ebert pentru imaginea digitală, pare un atu al filmului tocmai această alegere. Peisajele din insulă sunt, cu adevărat, din altă lume (mintea scriitorului), iar când acesta scrie, realmente, decorul (posibilul element real) se întuneacă neverosimil.

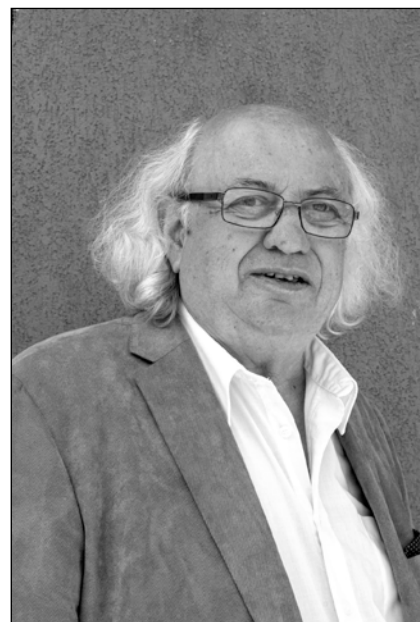


2046 continuă, oarecum, un motiv din tulburătorul *In the Mood for Love* din 2000, și anume mărturisirea unui secret într-o scobitură din scoarța unui copac, ca exorcizare a unei ratări în dragoste. Acest motiv se reia prin două metafore vizuale: în povestirea fantastică, un android creează un cerc din degetul mare și arătător și îi oferă japonezului posibilitatea să se descătușeze emoțional, rostind în dreptul său secretul, dar și printr-o imagine panoramică a unui cerc stilizat. Personajul principal este tot Chow (Tony Leung) care scrie povestiri, una fantastică, cu momente erotice, observând lumea ce îl înconjoară și, mai ales, femei frumoase în crize de vulnerabilitate. A găsi veridicitate în filmul acesta înseamnă a-i distruge farmecul. Nu e nimic realist, nimic coerent. Mesajul filmului (în cazul în care ținem neapărat să descoperim unul) ar trebui să fie una dintre replicile lui Chow: „Toate amintirile sunt urme ale lacrimilor“. Așa-zisele povești în care este implicat ziaristul-scriitor sunt, mai mult ca sigur, fantezii, însă au o poezie a imaginii încântătoare, o tristețe copleșitoare pe care femeile frumoase, îmbrăcate superb, misterioase și senzuale, le accentuează inefabil. Ni se sugerează că Chow scrie două povestiri: una este 2046 (pornind de la faptul că a stat în camera 2046 cu femeia pe care o iubea în filmul anterior), o scriere fantastică, cu un japonez care a reușit să se întoarcă dintr-un tren în care se recuperează amintirile pierdute; dar poate că întoarcerea personajului

reprezintă eșecul scriitorului de a recupera aceste amintiri, pentru că le ficționalizează. O altă povestire este 2047, una cu final trist, după cum îi reproșează fiica cea mare a proprietarului hotelului. Care din istoriile pe care le urmărim e una, care e alta, ele se amestecă poetic și insidios, important e că spectatorul se simte copleșit de cadrele rembrandtiene, de culorile tulburătoare ale pereților, ale rochiilor, ale noptilor din taverna, cazinouri sau hoteluri cu uși crăpate, pe fondul muzical creat de Umebayashi, din care răzbat, din când în când, aria *Casta Diva* și melodiile lui Nat King Cole... Este un film memorabil, imposibil de povestit, dar pe care dorești să îl revezi pentru strania sa frumusețe sofisticată, specială.



Naked Lunch este, de departe, cel mai reușit film dintre toate care au ca personaj principal un scriitor fictiv, de fapt, e o capodoperă cinematografică și cel mai bun film al lui David Cronenberg. Deși scenariul e adaptat după un roman al lui William Burroughs, cu elemente din viața lui reală (și-a ucis accidental soția când jucau *Wilhelm Tell*, ceea ce apare și în film), totuși, scenariul adaptat are un farmec aparte pe care opera sursă nu o transmite. În principal, se configurează ideea că un scriitor are nevoie de un stimulent de tipul drogurilor pentru a crea în forță. Bill Lee (Peter Weller) este, la începutul filmului, un exterminator de gândaci, într-o lume stranie, aparent ca în anii '50 ai secolului XX, dar, evident, decorul acesta sugerează o creație a viitorului imaginat precum un univers kafkian. Ceea ce vom urmări de-a lungul filmului nu este romanul care se va scrie de către Bill Lee (în esență, un scriitor talentat care crede că gândurile raționale trebuie exterminate când creezi), cu toate că prietenii lui vor citi din paginile scrise (o descriere emoționantă), ci halucinațiile lui din timpul în care se droga. Lumea aceasta bizară, cu scenariu conspiraționist, mesaje transmise de făpturi extraterestre, mașini de scris care se transformă în gândaci vorbitori (altă aluzie kafkiană), care devoră alte mașini de scris, este mintea lui tulburată de drogul care îl inspiră să scrie. Fără actorul straniu care îl interpretează pe Bill Lee, filmul nu ar fi ieșit ceea ce a ieșit. E, de asemenea, un film extrem de pictural, poetic, suprarealist, cu o coloană sonoră neliștitoare, un film care te marchează, emoțional și vizual, pentru toată viața!



GEORGE VIDICAN – 70

Gellu Dorian: *Dragă George, iată că în iulie anul acesta ai împlinit 70 de ani. Cum te simți, că te văd foarte activ, prezent peste tot prin țară, prin reviste?*

George Vidican:...Și nu doar în țară, ci și peste granițele ei. Recent am avut onoarea să fiu invitatul poetului ungur Gyorgy MANDICS (06.06-12.06.2023) la un interesant turnir de poezie contemporană central europeană cu poeții cum ar fi: Peter Gerisch, Traian Pop Traian-Germania, Jan Richner-Polonia, Gyorgy Mandics, Serghei Pancirev-Ungaria) adunați sub cupoala „Babilon literar“ pe ruta Budapesta (3 recitaluri) – Oradea (1 recital) – Wespzem (1 recital). Dragul meu prieten, mă simt minunat că sunt posesorul biletului spre o nouă etapă a vieții, adică încep drumetia spre „80„ și cu ajutorul Bunului Dumnezeu sper să-i ajung. Cât despre hoinărela mea prin țară și prin revistele literare o datorez vouă, prietenilor, care îmi apreciați strădaniile mele și îmi acordați spațiu în revistele pe care cu onoare le conduceți... și pe această cale se cuvine să vă mulțumesc tuturor care ați fost și sunteți alături de mine la bine și la rău.

G.D.: *Ai debutat în 1968, cum era normal, într-o revistă școlară, ca în 1972 să debutezi în „Familia“. Cum s-a întâmplat?*

G.V.: Știm cu toții că în anul 1965 a apărut la Oradea o serie nouă (din nenumăratele ei serii) a renumitei reviste de cultură „Familia“ avându-l la cârmă pe Alexandru Andrițoiu. La acel eveniment epocal al perioadei comuniste am participat și eu cu un grup de elevi de la școala unde eram elev. Fiind un visător incurabil și versificând din fragedă pruncie am fost selectat printre elevii din județ și publicat în culegerea de versuri frumos intitulată „Mlădițe bihorene“ apărută la Oradea în primăvara anului 1968 sub atenta îngrijire a poetului Al. Andrițoiu. Cât despre debutul din revista „Familia“ în anul 1972 e

o poveste de care îmi aduc aminte cu plăcere și îți cer permisiunea să o relatez pe-ndelete. În urma concursului de admitere din vara anului 1968 am fost admis la Liceul „Emanuel Gojdu“ din Oradea unde ființa o revistă de tradiție „Țara visurilor noastre“ al cărei colaborator am devenit în scurt timp. La nivel de municipiu apărea revista „Nebănuitele trepte“ pe lângă care funcționa cenaclul cu același nume, unde alături de renumitul actor de mai târziu, regretatul Adrian Pintea, bineînțelese alături de colegii creatori din liceele orădene, am pus umărul la construcția acestei instituții școlarești. Au urmat colaborări la revistele din liceele orădene. Am fost racolat de prin clasa a X-a de cei de la cenaclul „Iosif Vulcan“ al revistei „Familia“. Aici am început adevărata ucenicie într-o ale scrisului sub atenta îndrumare a scriitorilor Radu Enescu, Gheorghe Grigurcu și Al. Andrițoiu. Când domniile lor au considerat de cuviință că a sosit momentul să ies în lumea bună a literaturii m-au îndemnat să trimit poezii la „Poșta redacției“ păstorită în acele vremuri de renumitul poet Ștefan Augustin Doinaș (de a cărui poezie eram fascinat). Au urmat câteva... „mai trimiteți“... și astfel s-a întâmplat în anul de grație 1972 debutul meu literar.

G.D.: *Ca bihorean get-beget, ai rămas fidel locului, prin profesie, prin atașamentul față de o categorie socială de care te-ai legat. Poezia ta este mai puțin legată de acest capitol al vieții tale. Mult mai târziu ai publicat o antologie din poezia ta în Braille. Te-a afectat cumva această situație?*

G.V.: Nu, dimpotrivă sunt omul care crede în proverbul „omul sfințește locul“. Existențial, viața m-a împins spre doar două locuri de muncă de-a lungul întregii mele perioade prestate pentru asigurarea unui trai cât de cât decent la bătrânețe: 1. perioada 1974-1990, perioada „Înfrățirea“ Oradea, încheiată oarecum fortuit. La finele anului 1990, inginer fiind la acest colos



industrial, mi s-a cerut să concediez 50 de muncitori de la secția Prelucrări mecanice I. Ne având nici un criteriu de întocmire a listei șomerilor am ales soluția plecării mele prin demisie din fabrica care m-a învățat ce înseamnă OMENIA; 2. Hazardul mi-a scos în cale postul de referent cultural-sportiv la Filiala Nevăzătorilor Bihor-Sălaj, post din care m-am pensionat cu cinci ani în urmă, adică după 28 de ani de muncă în slujba unui segment social defavorizat de soartă, perioadă în care mi-am desăvârșit cursurile despre OMENIE. LOR le datoriez că sunt ceea ce sunt și pe această cale le mulțumesc. În perioada lucrată cu domniile lor am păstrat XXX de ediții a Festivalului Internațional de Creație Literară pentru Nevăzători „Pașii profetului” (ultimele două fiind voluntariat), editând trei antologii (la fiecare zece ani o antologie) cu premii acestui prestigios festival, intitulată frumos „OCHIUL DE LITERE”. Demn de reținut este că partea pecuniară a festivalului a fost susținută de prietenii mei din segmentul privat al economiei orădene. Juriile festivalului au avut în componență nume de rezonanță din lirica contemporană românească cum ar fi Ioan MOLDOVAN, Moise CIORBA, Cassian MARIA SPIRIDON, Lucian SCURTU, Robert ȘERBAN, Alexandru SFÂRLEA, Mircea MIHĂIEȘ, Ioana CISTELECAN, Gellu DORIAN, Marius CHELARU, Nicolae CORLAT, Radu Sergiu RUBA, Paul ARETZU, George VULTURESCU și fiindu-vă cu iertare Gheorghe VIDICAN. Cât despre volumul de versuri „Tratatul de liniște” (editura „Brumar”, Timișoara, 2006) tipărit în braille în anul de grație 2010 la

tipografia Asociației Nevăzătorilor din România la cererile nevăzătorilor din țară în urma difuzării versurilor mele la emisiunea „Ochiul interior” de către poetul Radu Sergiu RUBA.

G.D.: *Editorial ai debutat târziu, în 1994. Ce s-a întâmplat în toată această perioadă de la debutul în „Familia” până la cel editorial?*

G.V.: Nefăcând parte din grupul scriitorilor „ancorați în realitatea socialistă” și având divergențe cu autoritățile locale am fost cam „neglijat”. Dar nu mă plâng, nu sunt nici dizident, nici opresat al regimului comunist, nici revoluționar. Vin ai noștri, pleacă-ai noștri.

G.D.: *Ai publicat peste douăzeci și cinci de cărți de poezie. Se observă în trecerea anilor o evoluție de la poezia de iz tradiționalist-modernist la poezia cu speculații postmoderne, așa cum se poate vedea în unele cărți din ultima perioadă, chiar și în cunoscuta trilogie poetică pe care ai publicat-o. Unde crezi că te afli în arealul poeziei moderne contemporane?*

G.V.: Despre poziționarea mea în arealul poeziei românești contemporane las posteritatea să hotărască.

G.D.: *Ești mulțumit de receptarea critică a operei tale poetice?*

G.V.: Desigur, cum aș putea să nu fiu când despre cărțile mele au semnat cronici scriitori de prima importanță în literatura română contemporană cum ar fi regretatul nostru prieten Lucian ALECSA, Adrian Alui GHEORGHE, Paul ARETZU, Horia BĂDESCU, Imelda CHINȚA, Cristina CHEVEREȘAN, Dan CRISTEA, Ioana CISTELECAN, Alex. CISTELECAN, Theodor CODREANU, Nicolae CORLAT, Train T. COȘOVEI,

Nichita DANILOV, Simona Grazia DIMA, Gela ENEA, Mihaela GRĂDINĂRIU, Gheorghe GRIGURCU, Adrian LESENCIUC, Cristian LIVESCU, Mircea MIHĂIEȘ, Ioan MOLDOVAN, Irina PETRAȘ, Lucian SCURTU, Liviu Ioan STOCIU, Robert ȘERBAN, Ioan SIMUȚ, Mircea STĂNCEL, Cornel UNGUREANU (iertare dacă am omis pe cineva)... Și cum să nu fiu mulțumit de receptarea poeziei mele când revistele literare care apar sub egida Uniunii Scriitorilor din România mi-au acordat spații generoase în paginile lor. Se cuvine să fac o recurență în fața domniilor voastre și să vă adresez, acum la ceas aniversar, cele mai calde cuvinte de mulțumire și prețuire.

G.D.: *Te leagă o prietenie adevărată cu eseistul și profesorul universitar Mircea Mihăieș. Te rog spune-ne cum a început și cum s-a păstrat.*

G.V.: Prietenia mea cu Mircea MIHĂIEȘ e și ea la ceas aniversar – 50 de ani de viață. E mult e puțin, judecați voi. În iarna anului 1973 fiind elev al Școlii tehnice de proiectanți de pe lângă Uzina de vagoane Arad, frecventam ședințele cenaclului „Lucian Blaga” din urbe. Aici i-am cunoscut pe Fl. Bănescu, H. Ungureanu, Gh. Scchwaetz... și mai apropiat de vârsta mea pe Mircea Mihăieș. Având aceeași pasiune-literatura-ne-am apropiat foarte mult, prin Mircea l-am cunoscut și pe I.T. Morar (Biju de mai târziu). Noi eram aripa tânără a cenaclului. Plimbările pe malul Mureșului... și discuțiile pe teme literare se prelungeau până târziu în noapte. Dragi aduceri aminte. A venit și despărțirea Mircea și Biju au intrat la facultate la Timișoara iar eu în 1974 m-am întors la Oradea, ca tehnician la „Înfrățirea”. Dar hazardul îl aduce pe Mircea la terminarea facultății prin repartitie profesor la Vârciorog, Bihor. Am reluat întâlnirile noastre, participând alături de Mircea la discuțiile aprinse avute cu Alex. Cistelean și Virgil Podoabă la cafe bar Astoria (cuibul literaților bihoreni), veniți și ei prin repartitie pe plaiuri bihorene. Dar viața ne desparte iar. Mircea este chemat în redacția revistei „Orizont” din Timișoara. Vine revoluția, Mircea este ales de către colegii de redacție în funcția de redactor șef

al revistei, funcție pe care o deține și astăzi. Revista crește valoric de la număr la număr. Încep și eu colaborarea la revistă cu poezie și interviuri. Tot datorită acestei PRIETENII sunt membru a Filialei Timișoara a Uniunii Scriitorilor din România Tot datorită acestei frumoase PRIETENII în colaborările de început la revista „România literară” MIRCEA semnează un articol „Cazul Bleak” în care printre alți câțiva prietenii de suflet ai lui mă amintește și pe mine. Ce poți dori mai mult de la un prieten?...Și această frumoasă PRIETENIE se va sfârși în momentul când unul dintre noi vom părăsi această lume în care ne-am bucurat de frumusețile literaturii și de ce nu de frumusețile vieții. Îți mulțumesc, Mircea, pentru prietenia ta.

G.D.: *Cum e viața literară, dar și cea culturală în general la Oradea?*

G.V.: Ambiguă și fără perspectivă. Unde politica își bagă coada arta nu prosperă.

G.D.: *Ai fost oarecum ținut la distanță de revista „Familia”. Greșesc sau este adevărat?*

G.V.: Dragă Gellu, tu știi proverbul „nimeni nu poate fi profet în satul lui”. Cu asta mă consolez.

G.D.: *Ce ai în plan pe masa de lucru? La ce lucrezi?*

G.V.: Dragul meu în anul de grație 2023, în ajunul zile de 27 iulie când soarta m-a adus pe lume mi-am lansat volumul tare drag mie „SURBIILE FRICII” (editura Limes, Cluj-Napoca, 2021), ediții în limbile engleză, germană, maghiară și italiană, pe câțiva dintre traducători i-am avut invitații la aniversarea mea (26.07.2023). Cu acest prilej mi-am lansat și volumul meu de versuri „ieșirea din intrarea în peștera” (editura TipoMoldova, Iași, 2023) cu o frumoasă prefață de Adrian LESENCIUC, prezentat de Ioana CISTELECAN. Cât despre proiecte, am în lucru un volum de versuri cu un titlu incitant: „falsificatorii stropului de rouă”. În rest „Nihil sine DEO”.

G.D.: *La mulți ani și inspirație poetică.*

G.V.: Mulțumesc mult! La mulți ani și ție, cu sănătate, inspirație și prosperitate sufletească. Urmează rândul tău – 13 octombrie 1953.

Interviu realizat de **Gellu Dorian**

Gheorghe VIDICAN

bunica

ghemuită în întrebările nepoților
își caută culcuș pentru secunda risipei
vicleniile tinereții
i-au împovărat sufletul
de-a lungul cristiorului
capcane
locuite de neîmplinirile vieții
trecerea din tine în celălalt tine
sparge răsăritul soarelui
curge precum cristiorul

peste bătrânețea gârbovită de vise
gândurile i-au spart liniștea
curg ca dintr-un ulcior
mute amintirile
pe grindă își usucă tăcerile
le pregătește pentru călătoria
tregerii spre alte văzduhuri
unde pasărea phoenix își ascunde cenușa
neclintitul mister al tăcerii
zboară din ziua de ieri
spre ziua de mâine prin lacrima ei

incendiu la arie

când mirosul de fân cosit
devine scrum
dangătul clopotului
astupă rănila sătenilor
la arie
a ars stogul de grâu a florii bitului
amiaza înghite vise
în fiecare se zidește o despărțire
sau o fântână
să stâmpere flăcările
venite parcă din iad
de durere e bolnav ochiul florii bitului
lacrimile curg izvor pe obraz
vin întrebări
cu ce o să stâmpere
foamea plozilor la iarnă
ce o să-i spună nevasta
când vine de la vii din banat
se clatină lumea cu el
își fărâmă în mâini amintirile
cântecul mierlei
anunță sfârșitul urgiei
sudoarea pompierilor
e stâmpărată de zâmbetul lui
de limbile focului
au fost scăpate două stoguri
pe marginea amiezii
se simte miros de fân cosit

cuibul cocostârcului

pe stâlpul de telefoane din fața primăriei
doi cocostârci
împletesc primăvara cu vreascuri
în cuibul lor se naște veșnicia
au venit din îndepărtate ținuturi
să ne învețe să ne lepădăm de frică
libertatea e un dar divin
ne mărturisește poetul ion davideanu
venit de la farmacie
de la nucet
să-și stâmpere sufletul
cu cântatul cocoșilor
acolo sus în cuibul de pe stâlp
se treieră veșnicia
continuă el în fața birtului
sătenii îi sorb voarbele
în lacrima țaranului
își spală rănila poporul
în cuibul de pe stâlp
se zămislesc vieți
e o sărbătoare a jertfei
doar firul de iarbă
știe taina facerii

viața și moartea
stau la taifas
în dangătul clopotului
slobozând din cuibul de pe stâlp
să zboare veșnicia
poetul davideanu
a adormit în vacarmul satului

lacrima crâșmăriței

în încăperile
pline de îndoelile sufletului
crâșmărița înșiră ca într-un insectar
muțenia sătenilor
întoarcerea la izvoare e periculoasă
te lovești de colțurile lacrimii
înăuntrul muțeniei
e zoală mare
în paharul de rachiu alb
sivea copârțului
își leapădă tăcerea
în crâșma evreului
pe vremuri huldioaie
străbunica lui
și-o prădat averea la birtul ovreului
cenușa trecutului
o mestecă între buze
oftând bolborosește
limbile ceasornicului nu pot fi date îndărăt
doar lacrima crâșmăriței
îi stâmpără setea de răzbunare

cerul senin

al petidului

amiaza se răsucesce în oboseala pruncilor
le înfășoară visele cu tinerețea bunicilor
în căpătâiul oaselor
lătratul câinelui tulbură liniștea satului
soarele a topit orice urmă de ecou
mărul din curtea casei
s-a îndrăgostit
de cerul senin al petidului
în liniștea amiezii
bunicul seamănă roadele viitorului
de pe prispa târnațului
aud curgând
vorba domoală a dascăliței
orbitorul albastru al cerului
îi îmbracă chipul
prin văzduh păsările
taie în felii muțenia
cerul albastru al petidului
ne îmbracă singurătățile



Nicolae SAVA

Un frate mai mare, poetul George Stanca

Pe vremea când tinerețea noastră dădea pe-afară, culegeam fluturi cu basculanta de pe drumuri care nu duceau nicăieri și rășina brazilor sub care dormeam era îmbibată numai cu vodcă rusească, în drumurile noastre prin Capitală, unde poposeam din când în când ca să ne facem un nume, ne-a ieșit în cale un bucureștean get beget, cu scuipat la furcă și doldora de poezie, plin de generozitate și tandrețe cum nu aș fi crezut că se află în breasla literaților bucureșteni. Încet-încet ne-am apropiat unul de altul – el de mine mai ales, ocrotitor, eu fiind provincialul sperios nevoie mare și timid peste măsură – până am devenit frați. El un frate mai mare, eu fratele mic și care avea nevoie de un apărător între hienele literelor bucureștene. Și s-a dovedit că prietenia noastră a fost trainică și dintre acelea pe care chiar dacă vrei să le închei pentru că așa e viața, timpul și la un moment dat te despart chiar distanțele, iar acel ceva care încă te mai leagă tot mai rămâne așa cum a fost la început. Frațele mai mare despre care vă vorbesc este poetul George Stanca.

Mare degustător de licori lexicale, fântână nesecată pentru culegătorii de argouri mai noi sau mai vechi (unul din acești culegători se afla chiar aici printre noi), el însuși ingenios făcător de multe fantezii lexicale, George Stanca se înscrie pe linia marilor fanteziști baroci din lirica modernă contemporană. Deși aparține ca vârstă generației optzeciste, nu a fost niciodată revendicat de aceasta dar nici el nu a făcut caz de acest lucru. În ciuda felului său de a se afișa în lume (omul a fost și folkist și om de spectacol dar și de televiziune), el a rămas până la capăt un boem nonconformist, subtil și sensibil mai mult decât ne-am închipui atunci când îi privim statura sa impunătoare. Un sentimental care se ascunde sub sarcasmul furibund, caustic – atunci când scrie cronici sportive, sau sub ironia fină și bufoneria blândă – atunci când scrie baladele sale de o frumusețe care îți taie respirația. Poet singular atât prin modul său de scriere cât și prin participarea lui la viața literară, George Stanca nu seamănă cu nici alt poet în viață, iar acest fapt nu e de ici de colo pentru un



scriitor. Încă de la primele sale volume de poezie – « Tandrețe maximă », « Poeme pricinoase », « Excursie cu liftul » sau « Angel radios » – și-a demonstrat o dispoziție lirică neobișnuită în planul expresiei prin formațiuni semnatice surprinzătoare, cu metafore șocante sau banale, cu neologisme și arhaisme cautate care fac din creația sa un deliciu la lectură. Este, de asemenea, printre pușinii autori din poezia contemporană românească ce are în volumele sale cele mai frumoase poeme de dragoste. Evident, este

un manierist, dar în sensul bun al termenului, un manierist de calitate care croșetează printre calambururi, perifraze, inovații lexicale și jocuri lingvistice într-un registru senzual-duios un univers liric original. George Stanca e ultimul mare romantic din poezia română contemporană.

București, 9 mai 89

Dragă Nicule,

Vizita lui Aurel Dumitrașcu și apoi a lui Dan David (ambii în curs de spitalizare) mi-au amintit de tine. Este singura explicație, sinceră, că-ți scriu. Știi, chiar așa de la distanță, că-mi ești un drag prieten.

Eu am trecut prin Iași o singură dată în ultimii doi ani și asta prin martie anul acesta. Dintre scriitori nu l-am găsit decât pe Vasiliu. Ți-am lăsat la el un exemplar din „Excursie cu liftul”, cartea mea de-a treia. Sper să-l fi primit.

Te rog, când ai drum prin București nu mă ocoli. Cu tot iadul ăsta de metropolă mă simt tot mai izolat și mai dezorientat, deși am deja o pereche de copii și o nevastă care e cea mai superbă, deși am destui oameni de cultură (îndeosebi prieteni) cu care mă mai înconjur dar degeaba. Sunt într-o ciudată (sau normală) criză de credință și conștiință. Și asta de când marele poet proleculist Deșliu s-a pus în fruntea noastră.

Desigur, n-am să-mi iau viața din această cauză, dar nu mai înțeleg nimic. Și pentru cei 42 de ani pe care-i am, asta-i grav.

Cu prietenie, G. Stanca

Florile lui Corneliu Dumitriu

Printre pictorii botoșăneni, trăitori aici, asumându-și toate riscurile acestui trai de provincie, dar și bucuriile lui, pe care știa să și le facă peste toate opreliștile din jur, Corneliu Dumitriu a fost/este **Artistul!** A trăit pur și simplu pentru artă, pentru pictura sa, înțelegând-o, asumându-și-o mai curînd, ca pe un mod de viață, mod de a trăi deloc la îndemînă într-un oraș în care prețuirea pentru omul-artist este una mai mult decît inexistentă. Pentru a se împlini sufletește, Corneliu Dumitriu a evadat în alte locuri, unde talentele adevărate sunt apreciate. Așa a ajuns în topul pictorilor din România, printre artiștii care-și vindeau, cum se spune, bine lucrările, bine cotate pe această piață destul de strict controlată de furcile caudine ale comerțului de artă. Expozițiile lui din afara Botoșanilor au fost numeroase, iar selecțiile în expozițiile de mare ținută, unde intrau puțini dintre artiștii țării, i-au adus faima de care el se bucura, dar nu cu emfaza unei glorii căutate cu orice preț, după care nu fugea deloc, ci cu mulțumirea sinceră că locul lui printre marile valori contemporane ale artei plastice românești este asigurat.

Liniștea adevărată și-a găsit-o, atunci cînd nu era mulțumitoare printre prietenii, puțini, din oraș, printre florile din grădina de la Stîncești. N-am văzut un om care să se bucure mai sincer, entuziasmant, de o floare, cît de mică

și neînsemnată ar fi fost, de culorile pe care florile din grădina lui, și nu numai, i le-a adus pe paletă și de acolo pe pînza de pe șevalat. Candoarea și puritatea acestora îi făceau sufletul să vibreze, să rezoneze cu ceea ce natura îi oferea. Și pentru a-și asigura spațiul în care să transfere toate aceste daruri ale naturii, s-a zbatut să aibă propria galerie de artă aici în orașul în care a ales să trăiască și să creeze. **City Gallery** era locul în care-l puteai vedea printre tablourile lui și ale altor artiști. Galeria lui Corneliu Dumitriu a fost locul în care arta adevărată putea fi văzută cu ochiul liber, iar pe artist îl puteai găsi oricînd acolo, bucurîndu-se de bucuria ta de a intra într-un spațiu în care libertatea artei te îmbia cu frumosul autentic. Însă această bucurie n-a fost una de lungă durată. Ostili adevăratei arte, adevăratului artist, oficialitățile locului, cele de acum, un flagel greu de înlăturat, i-au retezat această bucurie lui Corneliu Dumitriu, scoțîndu-l din propria-i galerie. Au reușit doar acest lucru, pentru că din arta plastică românească, unde și-a găsiut locul prin propriile eforturi, nu vor reuși să-l scoată niciodată.

Acum, într-un album de artă, pus la cale de familia lui, Corneliu Dumitriu le oferă tuturor minunatele lui flori! Îți mulțumim încă o dată, Corneliu, pentru tot ceea ce ai făcut!

Mircea OPREA

Florile ca metaforă

Motivul floral îl vei întîlni des în tablourile marilor maeștri dar, cînd știm că pictorul și-a trăit întreaga viață dăruit ca pentru totdeauna unui loc, un singur loc, metafora destinului devine pregnantă, evidentă. Într-un pariu cu sine, pictorul și-a desăvârșit arta pînă la perfecțiune demonstrînd că, la fel ca orice ființă a țăranei, poate ajunge la deplină strălucire chiar în obârșia în care s-a ivit reușind să înfrîngă, rînd pe rînd, primejdii care, pe alții, i-au determinat să plece.

Privesc flori și văd un destin de artist. Florile se ivesc ca din întîmplare, într-un spațiu și acolo rămân. Vor trăi binecuvîntarea pămîntului, toate vitregiile și nu vor pleca. Acolo vor crește, vor înflori și se vor înmulți, sporind frumusețea locului, a ființelor care vor veni. Retezate, puse în glastre, făcute buchete, dăruite sau vîndute la piață, florile nu se vor răzvrăti, vor îndura totul cu o răbdare ancestrală, fără ca nimic să le tulbure seninul culorii, al miresmei.

Dincolo de splendoarea magnifică a nuanțelor și a tonurilor spectaculoase din motivele florale, Corneliu Dumitriu și-a pus pe pânză sentimentele și afectele – toate cu o bucurie ce ajunge în marginea extazului. Într-o discreție desăvârșită Maestrul și-a sărbătorit astfel izbînzile, culmi ale alteței divine de care au parte artiștii adevărați. Toate ascund taina

ce dăinuie în fața noastră: în fiecare trăsătură de penel pictorului se pictează pe sine, orice tablou fiind un autoportret.

Libertatea artistului este doar în interiorul său și această libertate nimeni și nimic nu o poate atinge sau restrînge. Florile – oricînd – viața fără cenzură, ca bucuria de a fi viu, de a trăi. Ca și celelalte ființe, florile au coordonate fixe date prin ivirea lor în lume, două dintre aceste limite așezându-se și peste destinul omului: *spațiul* în care se naște și *timpul*. Supunerea la destinul de neocolit al florii, frumusețea gratuită, efemeră, se așază, la fel, și în viața de artist, ordonîndu-i creația.

Fascinat de mirajul naturii vii, sub metamorfoza anotimpurilor, Corneliu Dumitriu a avut cîteva teme predilecte cărora s-a dedicat cu toată dăruirea. Dincolo de permanența *Luncii Prutului*, cu luminișuri și întunecimi ce dezvăluie/ascund tainele originare ale vieții, pictorul a privilegiat florile, petrecându-și creația prin aceleași anotimpuri ale devenirii. Mai mult în motivul floral Corneliu Dumitriu și-a identificat propriul destin împărtășind cu florile aceleași spațiu, același timp de sub limitele cărora nu poți sări. Între aceste coordonate efemere ale florii trecătoare pictorul își rînduiește creația în chip original, autentic, ca într-un destin numai al său.

Să fi pictat flori Corneliu Dumitriu? Mai degrabă Corneliu Dumitriu și-a pictat destinul de artist!

Alexandru Constantin Popescu, un alt poet cu destin traklian

„sa nu le spui niciodată că vrei sa mori
îți vor răspunde cu ce mai aștepți“

Alexandru, Sașa, Sandu, cum îl alintau prietenii, s-a stins la doar 26 de ani într-un hotel din centrul Chișinăului. Timpul nu a mai avut răbdare cu el. Viața lui nu a mai avut sens fără iubire. A iubit enorm și n-a găsit împlinirea. S-a dus s-o caute dincolo. A hotărât singur cum să plece. Prietenii spun că fața îi era luminoasă în sicriu. Plecase împăcat.

Târziu l-am cunoscut pe acest tânăr, părea un rebel și un băiat de treabă în același timp. Pentru cine-l cunoștea mai demult, în **Tabăra de literatură Leonard Tuchilatu** – un alt poet plecat de tânăr, părea un om preocupat de ceva anume. Am jucat fotbal împreună, era un luptător, echipa noastră câștiga detașat grație efortului și energiei lui. Tot în tabără, când primea teme de scriere, lăsa la vedere doar ceea ce știa că stârnește aplauze.

Scria în două registre: unul ludic, pe placul celor mai mulți, altul metafizic, tragic, din care nu citea nimic. A publicat poezii și eseuri în revista Timpul din Republica Moldova, unde era colaborator permanent, dar multe poezii au rămas nepublicate, Dumitru Crudu a descoperit o adevărată comoară în fișierele rămase. Și biletul de adio, tot poetic, metafizic, a fost scris. Îi vom citi poemele într-un volum pregătit de cel ce i-a fost mentor și îndrumător, Dumitru Crudu.

Regret că noi, cei care i-am fost aproape în acea săptămână, într-o tabără ținută într-o locație peste drum de cimitirul orașului Glodeni – ne imaginam că laitmotivul morții din poeziile lui scrise acolo venea din acea vecinătate -, nu am știut să privim în sufletul lui, un om ce părea mai degrabă credincios decât altfel: într-o seară, sub razele lunii duble din acea noapte, a citit un poem lung, religios, găsit de el într-o mănăstire, o rugăciune spusă de el, neînțeleasă de noi.

Numele lui Leonard Tuchilatu, fratele cunoscutei poete Leonida Lari, este rostit cu respect de poeții care l-au citit, era un poet traklian. Nu departe de Trakl, prin tragismul din poemele sale, prin limpezimea verbului, transparența imaginii, a mesajului transmis, este tânărul Alexandru Constantin Popescu plecat prea devreme la cele veșnice. Dumnezeu să te ierte, Alexandru!

Alexandru Constantin POPESCU

Aerul rece al acestei dimineți de toamnă
Îl respiri cu nesaț și simți cum îți umple pieptul,

apoi se retrage încet,

iar și iar,

răcorindu-ți atât de plăcut creierul și plămânii,

iar mirosul sângelui proaspăt al ierbii abia tăiate

îți mângâie circumvoluțiunile.

Galbenul pestriț și frunzele care

cad alene îți liniștesc ființa la fel cum loțiunea de

după ras ți-au liniștit pielea feței

cu 20 de minute în urmă.

Senzația de prospețime și parfumul de pe fața rasă îți

alintă și ele simțurile și te simți bine.

Pavajul gri de sub picioare e nou,

frunzele pe care le calci foșnesc

desfătător încât nu mai auzi

răsuflarea zgomotoasă a orașului.

Sănătatea tinereții îți curge prin vene,

căldura patului tău cu cearșafuri

curate încă se ține din urma ta.

Trupu-ți mulțumit se exaltă la gândul că

fetișcana rozalie va fi și diseară acolo,

printre cearșafuri.

Gustul dejunului ți-a mai rămas printre dinți

și aroma cafelei încă persistă.

Apoi mă vezi pe mine,

și-ți întorci nasul

Mă plimb singur până ies din oraș

și observ doi inși care dezgroapă un mormânt

acest vânt tăios și rece e prietenul meu cel mai bun

iar te doar capul

și hohote sănătoase de răs

ies din piepturi sănătoase de oameni

să nu le spui niciodată că vrei să mori

îți vor răspunde cu ce mai aștepți

Obloanele vecinilor

închise pe neobservate

iar și iar

acoperă ferestrele și mă

plimb doar pe întuneric

ies afară doar noaptea

cum fac de obicei

ființele cele mai futile

care beau bere ieftină

sau Chișinău,
ai devenit puternic și nu
te mai plîngi
că te doare
erai doar ipohondru
dar întunericul nopții nu
acoperă duhoarea
și nici singurătatea,
așa că înaintez printre
ghete, ghetete pentru fotbal,
struguri, pepeni,
prezervative ieftine și o
mulțime de voci
suspendate în aerul
vîscos de august
tăcerea mea nu e
niciodată arogantă
pleoapele mi se lasă ca
două jaluzele peste ochi
ca două jaluzele de la
taraba cu
frînghii

Calul mă privește îndelung, alungând muștele cu coada.
E primul care și-a dat seama
și a început să plîngă.
Și caii

au mai multă
compasiune.

Cînd ești viu trebuie să iei multe decizii,
dacă să mai trăiești
De exemplu
încet, încet
vom fi uitați,
vii sau morți
Colegul meu Jeroen
mi-a spus că divorțează,
părea abătut
Sora mamei
a murit
azi
Lîngă fîntîna năruită din fața casei
în care a trăit singură
în ultimii zece ani
un pic, încă un pic și vom fi uitați
toate rudele trimit bani pentru
înmormîntare,
și încet, încet
Vom fi uitați,
Jeroen a divorțat,
și e abătut.
Încet, încet
Vom fi uitați.

Marin SCARLAT

Scriitorul dublu cenzurat

Ion C Pena s-a născut pe 25 august 1911, într-o familie de țărani agricultori în comuna Belitori, azi Troianul, județul Teleorman, fiind primul din cei șapte copii. Rănit pe front, după o lungă și grea suferință moare în Spitalul Militar din Alba Iulia pe 29 iulie 1944 și este îngropat în Cimitirul Eroilor din localitate. Pe crucea sa stă scris „SERG. T.R. – PENA IOAN – RGT. ROS”.

A scris și s-a impus într-o perioadă tulbură a istoriei noastre, urmată de epoca devastatoare a regimului comunist, care a dus la scoaterea sa în afara circuitului public prin includerea de către ciracii cenzurii, mort fiind, în „fondul special interziși – (S)”, între 1945 și 1989. Viața lui s-a desfășurat sub zodia tragicului, ca să nu spun a blestemului. Ca prim născut, a avut parte de un destin frânt la doar 33 de ani, fiind al cincelea copil, din cei șapte, pe care părinții l-au pierdut în timpul vieții.

În urma documentărilor pe care le-am făcut în biblioteci și arhive, am descoperit că Ion C Pena publicase poezii în „Prepoem”, „Vremea”, „Cuget Clar” (Noul Sămănător)

– revista condusă de Nicolae Iorga și „Universul literar” (publicații din București), „Slove de foc” (din Belitori, azi Troianul), „SO4H2”, „Graiul tineretului țărănist”, „Drum” și „Oltul” (din Teleorman), „Zarathustra” (din Buzău, redactată de Ion Caraion și Alexandru Lungu, de care Ion C Pena a fost apropiat), Caietele „Argo” ale lui Alexandru Lungu care apăreau la Bonn între 1990-2000, iar epigrame, cu precădere, în revistele „Epigrama” și „Păcală” din București. Important, el a scris și proză, remarcându-se povestirea utopică în două părți „Moneda Fantazienilor” (1937 – februarie 1938). Partea a doua, „Fantazia”, este singurul manuscris rămas de la el și păstrat de fratele său Petre C Pena, care i l-a dat nepotului lor Marin Scarlat pentru o eventuală publicare. Fiind simpatizant și susținător al țărăniștilor, în 1933 în „Graiul tineretului țărănist” – Organ al Tineretului Național Tărănesc din Teleorman, care apărea sub coordonarea unui comitet, Ion C Pena publică articole în care susținea cauza țăranului roman.

Ca epigramist el este considerat ca fiind cel mai reprezentativ teleormănean. În 1939 îi apare volumul antum „Furcile caudine” la Editura „Drum” din Roșiorii de Vede, care având recenzii favorabile îl determină pe George Călinescu să-l înscrie în „Istoria literaturii române de la origini până în prezent” – Fundația Regală pentru Literatură și Artă, București, 1941. Gruparea Literară „Drum”, înființată în 1935 la Roșiorii de Vede, avându-l ca președinte de onoare pe Zaharia Stancu, cu ziar și editura proprii, avea să fie desființată în vara lui 1940 de binomul Antonescu – Legionari, iar volumele lui Ion C. Pena, „Iarmaroc”, de poezii și „Flori veninoase”, de epigrame, aflate în tipografie au fost scoase din șpalturi, volumul de poezii fiind făcut pierdut. Înțelegeți!

Este de notorietate faptul că Palatul Universul, de pe strada Brezoianu, a fost centrul presei interbelice, „Universul Literar” fiind suplimentul celui mai popular și influent ziar din perioada interbelică, Ziarul „Universul”. În 7 martie 1942, redactorul Ștefan Baci (1918 – 1993) îl numea pe Pena – „Un poet plin, de un talent robust, original și format, care face o figură cu totul aparte în corul celorlalți”, „astăzi Ion Pena vine între noi cu o liră cu totul înnoită, așezându-se dintr’odată pe primul plan al poeziei tinere... versurile lui trebuiesc citite cu toată atenția. În miezul lor se sbate un poet de rasă care semnează simplu și deslușit: Ion Pena. Celelalte poezii, toate, una mai întreagă decât cealaltă. „Iată un poet!”, am exclamat către camarazii mei după ce isprăvisem lectura lor. Și nu mă înșelasem deloc: Ion Pena, acest nou poet, i-a cucerit și pe ei, prin simpla lectură, fără reverențe și fără salamalecuri. Aceasta este pecetea talentului.”

În volumule sale „Fotografii la periscop” – Editura Aius, Craiova, 2013, și „Secvențe de istorie literară – opera omnia – publicistică și eseu contemporan” – Editura TipoMoldova, Iași, 2014, care cuprind studii despre Radu Grămaticul, Grigore Gellianu, Șt. O. Iosif, Gala Galaction, Ion Pena, Constantin Noica, Marin Preda și Mircea Scarlat, cunoscutul publicist și istoric literar, Stan V. Cristea, membru al USR, consemnează că „Surprinzător, prin 1943 – 1944, Ion Pena pare că evolua spre un nou fel de poezie, îi întrezărim – incredibil, cumva – pe Nichita Stănescu și Marin Sorescu.”

Prozatorul și publicistul Constantin Stan (1951 – 2011) – membru al USR – scrie în articolul său din 2001, „Un caz ciudat”, despre faptul că „Pena, prin povestirea sa „Moneda fantazienilor”, îl devansează pe George Orwell”, autorul faimosului roman „Ferma animalelor”, scris în 1945, în privința anticipației sociale. Iar profesorul, ziaristul și prozatorul Victor Marin Basarab afirma tot în 2001 în cartea pe care începuse să o scrie despre Pena: „Moneda fantazienilor” ar trebui pusă în circulație și așezată într-o exactă comparație cu proza urmuziană, într-o corectă înțelegere a vizionarismului sud-est european și, de ce nu, la baza teatrului absurdului ionescian.” Acum, în 2023, citind și cumpănind, putem afirma că Ion C. Pena a fost un vizionar.

„De-o prețuire aparte merită scrierea în proză a lui Ion Pena, Moneda fantazienilor (1937 – 1938) care oferă o

viziune surprinzător anticipativă a ceea ce va reprezenta la noi societatea „socialistă”. Cu o amărăciune ascunsă sub o relaxare candid exaltată, autorul descrie fenomenele totalitarismului ce se va instaura după moartea sa, de la cinismul viclean al dictaturii și eșafodajul economic inuman, la distrugerea proprietății private, deopotrivă la oraș și la sat, la propaganda deșănțată și ideologizarea obligatorie. E o operă de ținută orwelliană, cu impresionate vaticinări, singulară, după cât se pare, în literele noastre. Negreșit, Ion Pena merită de acum încolo o susținută atenție recuperatoare.”

Gheorghe Grigurcu

Ion C. PENA

Anii mei

Anii mei ca merele toamnei trec
Cu dragostea, cu tristețea, cu bucuria;
Peste calendar, peste zile m-aplec
Și-mi plac colindele și Sântamaria.

Visez ades la biserica din copilărie,
Bătrână, cu denie, cu joc, cu prohod;
La bălciuri o fată, o menajerie
Și eu evoluând, între ele, Irod.

Drumuri în apă, berzele călătoare,
Feerie de primăveri și uimire.
Blândul Isus între copii, sunătoare
În frunza de plopi – aninată vuire.

Anii mei, lunile și zilele mele,
Frați și surori cu viața, cu amintirea
Merg către unde? Și vă scutur nuiiele
În sufletul negru cum este cernirea.
Publicată în „DRUM”, anul III, nr. 3
din 27 noiembrie 1937

Poetul din urmă

Pe-aici poetul este rătăcit,
Prin hârburi de anafură și besnă,
Heralzii în tăcere i-au murit
Și plânsu-i-au durerile în glesnă.

De vreme îndelungă-i călător –
Cu pietrele și roua din grădină,
Cu pulberea, cu norul tunător,
Cu toamna îmbrăcată în rugină.

A năzuit o țară de povești –
Naiade în albastră legiune,
Luceferi în betele îngerești
Și verile cu umbră de cărbune.

Să fluture alaiiele în zob,
Pe lanuri să se scuture belșugul,
Din cupe să hălăduie – și rob
Ca neaua să-i lucească meșteșugul.

O țară de lumină și de vis
Poetul peste ani a căutat-o;
I-e sufletul de negură, închis
Și țara pân'acuma n'a aflat-o.
Publicată în „DRUM“, nr. 1 din 15 iunie 1938 și în
„PREPOEM“ an II, seria II, nr.19 din iunie 1941

Rechizitoriu

Burgul e rânced de păcate,
Orbit de noapte și de scame.
Gigantice clădiri durate
Încep ființa să-i destrame.

Ziua e șchioapă ca o targă.
Ograda văduvă de spice.
Nerăzbunata sete largă
Țipă în creștete și bice.

Molii se coc în rădăcină
Pe lângă seci mărgăritare.
Gingașe stele nu mai pot să vină
Ca să ne dea un coif la fiecare.

Isus a rebegit în piețe
Uitat, lovit, cu față mută.
Între borfași, naivi și precupețe

Nimeni durerea nu-i sărută.

Vrednic în sparta lui ogivă
Ca să primească trei sodoame,
Burgul e putred deopotrivă
De bogăție și de foame.
Publicată în „UNIVERSUL LITERAR“,
an I, nr. 17, din 25 aprilie 1942

Lucifer

Eu navighez pe marile genuni,
Pe anii răi, pe temple de dureri.
În circa mea duc haite de nebuni,
Bătrîne răni și secolii de ieri.

Cu liniști aspre nopțile întind
Strigoii-mi sar atuncea din hambar,
Arhangheli albi în stele se aprind
Și dorul mă încearcă fără har.

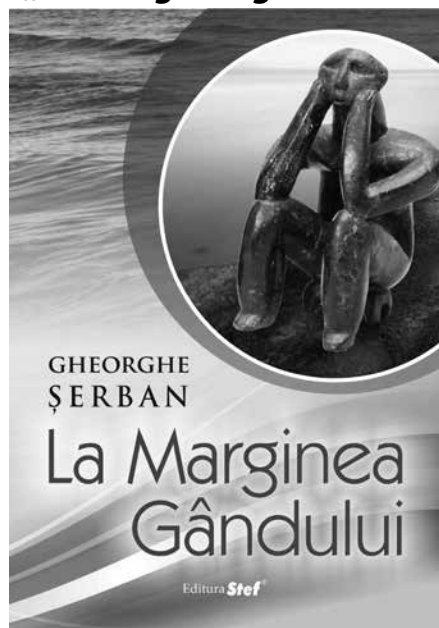
De veșnicii mă sbat și mă întorc
Să prind de cer și aprig să-l sugrum.
Aceleași ape vrăjile îmi torc
Și stau golaș în veacuri și în drum.

Bolnav mi-e iadul plin de mucegai
Săracă fierăria de cătuși,
Mă sfîșie mînia ca un scai
Și blestem pe Isus de după uși.
Publicată în „OLTUL“, anul I, nr. 4 din noiembrie 1943



Grafică de Liviu Șoptelea la cartea „Subversiv“ de Mircea Oprea

Gheorghe Șerban – „La marginea gândului”



Noua carte a lui Gheorghe Șerban – *La marginea gândului*, Editura Ștef –, autor al încă opt cărți, dintre care cinci de poezie, două de proză și una pentru copii, s-ar dori însumarea unei recolte de cîțiva ani, poezie în aceeași manieră a versului simplu, confesiv, sigur pe sine, fără nici o tendință de înscriere în vreun stil descoperit cumva de pe la congenerii săi sau din eventualele lecturi de pînă acum. Astfel și în această carte, George Șerban rămîne un tradiționalist, cu încercări de „modernizare” a discursului poetic, în texte ce incumbă un efort și un talent consecvent cu voința lui de a scrie bine.

George Șerban este profesor de limba și literatură română. A profestat o viață întreagă la o școală generală din Dorohoi, la o margine de țară, loc, de altfel, generos în talente de tot felul, de la scriitori și pictori la actori, ca să ne referim doar la acest aspect cultural al locului. Titlul ales acum, *La marginea gândului*, parcă ar vrea să sugereze că, locuind la margine de țară, toată viața lui consacrată educației și planurilor de viață, pe care, se pare, și le-a îndeplinit, se găsește acum la capăt de drum, la margine de gînd, gînd ce se vrea exprimat poetic. Dacă toate puterile, într-un final, îl părăsesc pe om, puterea gîndului, fie și la margine, la final de drum, acolo unde se sfîrșesc toate, îl ține în viață, viață pe care, în cazul poetului nostru, i-a fost consacrată unui vis, acela în care poezia și-a făcut loc printre altele, dar nu oricum, ci cu o pasiune care i-a întreținut arderea pînă la acest punct, după care nu mai continuă nimic, nici o frază, nici un cuvînt. Totuși poetul speră așa chiar într-o poezie care stă și pe coperta patru a cărții: „Eu știu că m-a rodit pămîntul,/ încă nu-i timp de plecare,/ mai vreau să țin în brațe/ infinitul albastru/ și apoi să spun la fiecare povestea mea/ de simplu călător/ în altă lume fug/ ireversibil,/ trăirea mi-o curg.” (*La marginea gândului*)

În acest registru de „simplu călător” își așază întreaga carte George Șerban, cu speranța că semnele inevitabile ale sfîrșitului pot fi împinse pînă dincolo de „marginea gîndului”, adică acolo unde nici gîndul nu mai poate fi gînd, ci doar „lume ireversibilă”. Fără a face vreun efort de a ieși din confortul pe care și l-a asumat într-un stil de mult depășit, într-un soi de poezie pe care unii autori de mult apuși o țineau în strune, așa cum

pășuniștii odinioară credeau că poezia lor e unica din lume, din lumea lor evident, George Șerban crede că acest gen de poezie, simplă, confesivă, cu un iz de biografism, de la „firul ierbii” sau de la „țîța vacii”, ar mai avea căutare, ar rezista timpului. În poezia care dă titlu cărții, de altfel ca și în altele din același substrat al inspirației, autorul dorește să se explice de ce această abordare, și, evident, îl înțelegem de ce: „Cuvintele mele n-au stare,/ vor să ridice statuie/ adevărului,/ nu știu că nici un drum presat cu flori/ nu te conduce obligatoriu la victorie,/ pentru liniștea statuiilor/ e nevoie de lupte nesfîrșite,/ nu putem să lăsăm în seama/ zeului întîmplării/ rezolvarea promisiunilor la fiecare/ naștere sau/ să vedem adevărul absolut în/ fiecare își făurește singur norocul.” Le zic tuturor cuvintelor,/ și celor pe care nu le rostesc,/ să nu creadă că vom călca mereu/ pe covoare,/ că nu tot timpul cerul e fără/ pată de nor, nici întunericul e luminos/ doar cînd iubești,/ să aibă încredere în lacrima primordială,/ ca o recunoștință a inocenței.” Peste timpul meu/ nedefinit și neînțeleș, așteptarea unui verdict ar fi o victorie/ a destinului./ Un noroc neașteptat al întîmplării,/ o mistificare a esențelor bolnave/ ca un sărut zăvořit în/ biografia mea/ scrisă cu pana amurgului.” Cuvintelor mele le-am sugerat/ să ridice statuie norocului/ cît încă ecoul se întoarce în/ amfora nopții,/ cînd luna ne adăpostește amintirile,/ cît mai găsim drumul făurit/ la voia destinului,/ îngăduitor cu adevărul atunci cînd/ îmbrățișează ideea învingătorului.” La marginea gîndului plecat/ cuvintele ar fi în zadar,/ ar fi ca florile ofilindu-se/ pe morminte,/ un sacrificiu gratuit/ spre a indulci singurătatea/ memoriei.” A te adresa cuvîntului ca unei ființe – așa cum Aristotel a definit poezia ca fiind „corp viu” – pare a-ți exprima într-un fel profesiunea de credință, aceea de a face din cuvinte „corp viu”, adică poezie. Nu e chiar la îndemîna oricui acest lucru, chiar dacă la unii se vede un efort evident de a convinge că profesia scrisului este ceea ce ei fac cu o credință de neclintit, cu rezultate ce rămîn, din păcate, surde pentru cei din jur. Nu această credință, exprimată astfel, este și convingătoare, atît pe cît ar trebui să fie produsul ieșit din această profesie exprimată artistic. Ci mai curînd, un trist sentiment al ratării.

La George Șerban se poate vedea o evidentă evoluție de la o carte la alta, și cu atît mai mult în prezenta carte de peste două sute de pagini, în care dorința de a convinge este evidentă și prin unele rezultate. De la acest poem, citat mai sus, cu menire *captatio benevolentiae*, de cucerire a cititorului, prin explicații coerente, logice, pînă la textele care întregesc un corp de carte cu o temă susținută de la poezia la poezie, George Șerban pare a trăi cu sinceritate fiecare gest exprimat prin cuvîntul care, speră el, poetul, să-l reprezinte în fața unei instanțe estetice. Unele poezii sunt convingătoare, altele, deși în același ton, par repetitive, susținute stilistic de un soi de metafore bătătorite, fără a propune ceva nou. Dar nu asta dorește George Șerban, să propună ceva nou, să miște tiparele și paradigmele poetice existente, ci să arate că poezia scrisă de el are suflu, se susține și ar putea fi convingătoare. În bună parte este, poetul știe ce face, dar nu îndrăznește să sară gardul și prin curții unde actul poetic este la el acasă; el rămîne în curtea lui, așa cum un manierist, deși știe că nu e bine, rămîne în maniera sa pînă la sufocarea cititorului.

Poetul se adresează mereu cuiva, așa cum face în *Lecția de cunoaștere*, unde o ușoară emfază îl ține încordat pînă la final, cînd spune, într-o circumstanță sentențioasă, că: „dacă nu vor să

trăiască într-un/ con de umbră,/ să caute bucuriile chiar și în/ durere” – vorba lui Eminescu, „suferință tu, dureros de dulce” Această încercare timidă de oximoron, la George Șerban nu suplinește nervul care ar fi trebuit să țină poemul încordat pînă la capăt. În alte texte reușește să impună un ritm stilistic ce ar putea defini caracteristica poeziei scrise de George Șerban cu convingerea că desăvîrșește un act de creație de calitate. Dar și așa, poetul este conștient că „Gloria a trecut pe lingă” el. Și este evident, aceasta s-a dus acolo unde a găsit casă bună, loc de trai alături de cititorii de poezie. Dar nu gloria a fost țelul pe care l-a urmărit poetul, ci acea mulțumire pe care ți-o dă cuvîntul care, nu-i așa, a reușit „să exprime adevărul”. Chiar și atunci cînd „călcînd în picioare/ binevoitoarea lumii umilintă”, George Șerban are satisfacția cuvîntului căruia îi vorbește, așa cum am văzut în prima poezie care deschide cartea, ca unei ființe, dar și atunci cînd se găsește „suspendat în aspirații”, atunci cînd crede că i se cuvin „laude celeste” pentru întîmplarea de a fi venit „neanunțat în astă lume”, lume în care el vrea, nu chiar cu orice preț, să fie poet. Cărțile lui de pînă acum ar fi trebuit să convingă lumea, acea puțină lume care are la îndemîna cărțile poezilor, adevăraților poeți, încît cu greu se mai apleacă și spre acele cărți iscate din „margini de gînd”, chiar dacă acestea au acuratețea așa cum crede autorul lor că o are, ori cum cu adevărat e descoperită de cei ce citesc poezie.

Citatele ar putea continua, pas cu pas, unele în argumentarea unei critici subiective, altfel nici nu s-ar putea, altele pentru a ilustra un talent evident, care și-a amînat pînă hăt tîrziu publicarea cărților, care, poate dacă ar fi apărut la timp, ar fi intrat de pe atunci în atenția criticii. Dar și acum, așa cum o dovedește și prezenta carte, poezia lui George Șerban are acel șarm al poetului de la margine, care crede în cuvînt ca în Dumnezeu, crede cu puritate în ceea ce face și propune cu timiditate și altora să vadă ce a făcut el. *La marginea gîndului* are suficiente motive să se susțină, printre atîtea alte cărți, ca una din cărțile meritoriilor ale unui margine de poet, care crede că lumea lui, cea de la margine, poate intra în atenția lumii de la centru. Cred că merită efortul și acordarea unei șanse și unor astfel de autori, lipsiți de orgolii, de vanități, care, prin atitudinea lor retrasă, elimină ceea ce mai toți veleitarii își exprimă de fiecare dată, agresivitatea și dorința de recunoaștere imediată. George Șerban știe foarte bine unde îi este locul, iar poezia lui merită locul pe care poetul și-l merită, chiar și acum, la crepuscul, cînd suferința e „dureros de dulce”, cînd cuvîntul, fratele lui, așteaptă o replică de la cei ce știu să și aline astfel de suferințe.

Gellu Dorian

Ecoul Dostoievski

Am aflat de la părintele Iulian, la Mănăstirea Prodromu de la Muntele Athos, că pentru noi chipul lui Dumnezeu, pe care îl avem ca *Dar de veșnicie* e Sufletul, iar Milostenia am primit-o ca *asemănare*, drept călăuză întru îndumnezeirea ființării noastre.

Eu nu mă tem de viață...

Acum, la vârsta întrebărilor fără de sfîrșit, în lacrima tainică a suspinului neauzit de moarte, îmi înseninez auzul minții cu vioiciunea gîndurilor.

Temei de respirație binecuvîntată pentru călătorie...

Am fost botezat cu Eminescu, acolo în nordul Moldovei printre dealuri și tăceri, unde am dat glas prima oară că sunt viu și intru în desigurile

lumii cu plânsul fără de frică. Încredere histrionică, inconștientă.

Muzica cuvintelor îmi este veșmânt sufletesc și energie a unor chemări necunoscute. Găzduiesc întristarea și bucuria din graiul cărților. Ele rodesc iubire de viață, îmbărbătează jocul migrației spre esență pe scena încercărilor.

Dostoievski a venit în lăcașul meu de neliște când a trebuit să rostuiască simțurile în înțelesuri și, de atunci, din adolescență, mi-a fost duhovnic blând și necruțător în toată densitatea necurinderii trăirilor.

Nu-l pot citi liniștit, nu-l pot povesti așezat în cugetare nici măcar acum când anii gonesc... și îmi imbatranesc zilele, iar nostalgia e ibovnica de suflat a amintirii.

Trăim o insurecție a nemerniciei, având ca temă desrădăcinarea spirituală a speciei.

Feodor Mihailovici a mărturisit și mărturisește continuu viitorul!

Cu iluminată știință poetic-profecică, pătrunde și explorează răvășirea sensurilor, stihia din labirintul necuprinderii omului în umanitatea sa crotopită de haos... Dostoievski e răspântie, loc de întâlnire și plecare a durerii, mir al suferinței, înălțare și surpare mistică între zidurile păcatului. Dostoievski absoarbe divinitatea și așează timpul pe orizontala unei realități grotesc fantastice pentru a semnifica din adâncul turbure până în cerurile spiritului o verticală incredibilă.

Arta sa se recrează neîncetat, adresându-se prin har Atotputernicului creator. Adevărul adevărilor opere dostoievskiene e fără tălmăcire și viețuit de un umor al densității, nu poate fi prădat de analize strălucite sau explicit profunde. Singurul loc de echilibru al omului este altitudinea metafizică unde el își încearcă puterile alături de umbrele tăcute ale destinului.

Dostoievski este un dar al Providenței!

Iosif Brodski spunea: „Tolstoi a fost inevitabil pentru că Dostoievski a fost irepetabil. Nici căutările lui spirituale, nici, mijloacele lui de deplasare” nu ofereau posibilitatea vreunei repetări. Subiectele, mai ales cele din urmă, care evoluau după logica imanență a scandalului, propozițiile care se accelerau într-un ritm ferbil, suprapunându-se unele peste altele într-un flux alert, elementele de limbaj birocratic, terminologia bisericească, jargonul de *lumpen* abracadabrant al utopiștilor francezi, cadențele clasice ale prozei nobilimii, toate nivelurile vorbirii contemporane, mai ales acestea din urmă erau ceva inimaginabil de repetat. Dostoievski simțea pur și simplu că arta lui nu este despre viață, chiar și pentru că nici viața însăși nu este despre viață. Pentru Dostoievski arta ca și viața țină de acel ceva pentru care există ființa umană. Asemenea parabolelor biblice, romanele sale sunt niște vehicule spre obținerea unui răspuns și nu un scop în sine. Ca scriitor un asemenea om nu te răsfăță cu detalii, descriind în locul acestora stările și cotloanele sufletești ale eroilor săi cu atâta minuție, încât ești recunoscător că nu l-ai cunoscut personal. [...] Dacă arta învață ceva ființa umană, acel ceva este să devină asemenea artei, nu oamenilor.”

Romanele lui Dostoievski sunt psalmi biblici ce se citesc prin propria experiență pe care o aduci dinlăuntrul tău în momentul lecturii. Ele sunt perspective pe care o ai asupra vieții și de care, cu smerenia neliștii te poți apropia.

Dostoievski e Ecoul!

Prin el ne adâncim simțurile în gândire, judecățile în taina șoaptelor ce vin cu aceleași drepturi de existență harică din filosofie și literatură, din fizică și psihologie, din ideologie și muzică, din teatralitate și arhitectură, din totul și din puțin...

Furtună de stări incandescente din realitate și închipuire, din cotidian, absurd și fabulos. Polifonie evanghelică mărginită doar de imensitatea rusească. Siberie de chin și iertare! Atâta timp cât Biblia va fi carte destin, ecoul Dostoievski va mărturisi Golgota sufletului. Ultima șoaptă a acestui sunet existențial e viziunea orbirii întinerului din om și înălțarea luminii rugăciunii sufletești.

Alexa Visarion

Galeriile botoșănene, de la artă optzecistă la artă modernă



Cele două galerii de artă botoșănene din cadrul Muzeului Județean Botoșani, respectiv Galeriile de Artă „Ștefan Luchian” și Colecția de Artă au organizat sau găzduit, după caz, și în primăvara și vara acestui an o serie de evenimente expoziționale foarte variate ca tematică, atrăgând astfel un public numeros, interesat și pasionat de arta românească.

La **Galeriile de Artă „Ștefan Luchian” Botoșani**, în perioada **7 – 19 mai 2023**, a putut fi vizitată expoziția **ARTIȘTI 8-zeciști... în galeriile botoșănene**, proiect, realizat și prezentat de muzeograful Ana Coșereanu.

Mesajul acestui demers expozițional a fost ilustrarea faptului că, indiferent de meandrele istoriei, artiștii au reușit să găsească modalități personale de raportare la evenimentele din cadrul societății, încercând și reușind, în cele mai multe cazuri, să se poată detașa de arta de comandă socială, abordând diverse tipuri de experimente.

Au fost expuse lucrări de pictură, grafică, sculptură și tapiserie (portrete, peisaje, natură statică, artă abstractă), unele în premieră, din colecția Muzeului Județean Botoșani, opere semnate de artiști care au trăit și creat inclusiv într-o perioadă controversată a istoriei naționale, respectiv anii comunismului: *Constantin Apostol, Gheorghe Apostu, Costel Badea, Mihai Bandac, Geta Brătescu, Virgil Chivu, Maria Cocea, Vasile Condurache, Constantin Crăciun, Virgil Demetrescu Duval, Ion Alin Gheorghiu, Vasile Gorduz, Dimitrie Grigoraș, Ion Grigore, Marcel Guguianu, Carolina Iacob, Ion Irimescu, Doina Lie, Nicolae Maniu, Gabriela Manole-Adoc, Ada Geo Medrea, Florica Mereanu, Alexandru Mohi, Vitalie Mereuță, Florin Niculi, Iulia Oniță, Christian Paraschiv, Constantin Piliuță, Petru*

Popovici, Alma Redlinger, Liviu Suhar, Paul Vasilescu și Aristotel Vasiliu.

Referindu-se la această expoziție, istoricul Gheorghe Median menționa la vernisaj: „Optzeciștii au deschis o perioadă nouă în istoria literaturii românești. Optzecismul nu putea să nu aibă repercusiuni și în alte domenii, în artă în primul rând. Aici se pot observa mai greu aceste nuanțe, dar faptul că în creațiile lor pictorii și sculptorii nu au mai înfățișat hidrocentralele, marile uzine, nici pe marele conducător, este o dovadă că și aici putem vorbi de o schimbare în anii 80. Mi-a plăcut ideea unei expoziții dedicată optzeciștilor în artă”.

A urmat apoi, între **23 mai – 13 iunie 2023**, **Retrospectiva Teodor Valenciuc – pictor, grafician, profesor”**.

Născut pe 1 martie 1930, în Știubieni, județul Botoșani, Teodor Valenciuc, membru al Uniunii Artiștilor Plastici din România, a deschis, începând din 1969, numeroase expoziții personale în Botoșani, Suceava și Iași și a participat, din 1968, la expoziții de grup, inclusiv naționale, deschise la Bacău, Botoșani, Suceava, Iași și București.

De asemenea, artistul ia parte la tabere de creație organizate de Uniunea Artiștilor Plastici din România la Portița – Jurilovca, Măgura Bacăului – Tescani, Agafon, Ipotești, iar lucrările sale se află în colecții particulare din România, Grecia, Franța, Irlanda sau Canada și în colecții muzeale (Botoșani, Suceava, Bacău).

Alături de alți artiști plastici, a inițiat organizarea Cenuclului de Artă Plastică „Ștefan Luchian”. A propus Uniunii Artiștilor Plastici înființarea Festivalului „Ștefan Luchian”, activitate care consta în organizarea de tabere de creație la Agafon și programarea de către Uniune a expozițiilor artiștilor plastici propuși la nivel național.

Activitatea sa artistică a fost susținută și de o îndelungată carieră didactică. În 1965, artistul a pus bazele Secției de Artă Plastică a Școlii Populare de Artă Botoșani, iar în 1968 a devenit primul profesor al Liceului de Artă Botoșani, a contribuit la înființarea Secției de Artă Plastică, printre numeroșii săi elevi numărându-se artiștii plastici: Dumitru Agavriloea și Mihai Pastramagiu, sculptorul Ion Mândrescu și alții.

Pasionat de frumos, de muzică și de literatură, Teodor Valenciuc va aborda și critica de artă, făcând aprecieri și prezentând articole în publicații de specialitate, dar va scrie și memorialistică: „Cioburi de oglindă” (2014, Editura Quadrata) și „Diapozitive în timp” (2021, Editura Ria, Botoșani). Vernisajul a avut loc duminică, 21 mai 2023, ora 11.00, evenimentul fiind curat de Ana Coșereanu – muzeograf.

În perioada **16-30 iunie 2023** a fost prezentă pe simeze expoziția de artă vizuale „**Suprapunerii estetice – cămășă românească**”. Inițiată ca o acțiune artistică dedicată cămășii tradiționale, expoziția devine dovada spiritului creator care, plecând de la elementul de artă populară, îl prelucrează, dându-i formă figurativă, stilizată, redusă la simbol sau chiar abstractă, într-o manieră artistică modernă, încărcată de armonie, echilibru compozițional și cromatic.

Curatorii expoziției – care cuprinde 60 de lucrări de pictură, grafică, artă fotografică, artă decorativă, artă textilă – Genoveva Dolhescu, Maria-Laura Tocariu și Ioana Gina Poleac, au adus la un loc, prin creațiile lor, 34 de artiști: Bianca Olimpia Abăcioaei, Dănuț Aconstantinesei, Maria Elisabeta Ailenei, Andreea Andrieș, Anastasia Aroboaei, Claudia-Ionela Babii, Alexandra Calistru, Nicoleta Cristina Cărare, Vali Irina Ciobanu, Andreea Colipcă, Mihaela Colipcă, Georgiana Mădălina

Condurachi, Anca Cumpănașu, Genoveva Dolhescu, Andreea Frunzete, Loredana Gașpar, Mihaela Mădălina Gavril, Delia Ghițun, Valeriu Gorgan, Daniela Hirjoi, Cristina Iacob, Maria Jarda, Lila Lungulescu, Ioana Elena Lupu, Michelle Pam, Ioana Poleac, Ema Sirghi, Liviu Șoptelea, Georgiana Stănescu, Adina Strugariu, Sebastian Tocariu, Galina Vieru și Cela Neamțu – artist invitat. Îmbrățișând stiluri de exprimare artistică diferite, fiecare expozant în parte și toți împreună au manifestat o sensibilitate asumată față de acest element identitar, cămașa românească.

Pentru a completa și potența estetic lucrările de arte vizuale, demersul expozițional integrează și un număr de 12 cămăși tradiționale, din colecțiile Elena și Marin Chiponcă, respectiv Laura și Sebastian Tocariu, prilej de afirmare a perenității cămășii, atât ca piesă de port, cât și ca element inspirațional. Vernisajul a avut loc sâmbătă, 24 iunie 2023, orele 12.00, expoziția fiind prezentată de: Maria-Laura Tocariu, Genoveva Dolhescu și Elena Chiponcă, invitat special. Doina Lavric Parghel, artistul despre care Grigore Leșe afirma că este „făcută pentru cântec, nu născută”, acompaniindu-se de cobză, a susținut un emoționant moment muzical, înșiruind cântece, povești și descăntece din Bucovina.

Între **2-18 iulie 2023** au fost vizionate lucrările din cadrul expoziției **Vara Galerieilor**, vernisată pe **8 iulie 2023, ora 11**.

Vara, datorită bogăției sale cromatice, a fost de-a lungul vremii o inepuizabilă sursă de inspirație pentru artiști din diverse generații. Aceștia au surprins în creațiile lor frumusețea peisajelor, multitudinea tipurilor de flori, au realizat compoziții cu personaje în locuri pitorești, ajungând apoi, prin expoziții, la suflul iubitorilor de frumos. Expoziția, curatoriată de muzeograful Ana Coșoreanu, organizată cu ajutorul conservatorului Liviu Șoptelea, a adus în fața publicului lucrări de pictură și grafică din patrimoniul Muzeului Județean Botoșani, semnate de artiști: Costache Agafiței, Constantin Apostol, Emil Aniței, Traian Brădean, Marius Bunescu, Spiru Chintilă, Ștefan Constantinescu, Alexandru Cumpătă, Constantin Doroftei, Dumitru Ghiță, Eugenia Goras, Ion Grigore, Dumitru Hlihor, Vladimir Kato, Rodica Lazăr, Arnold Max Wexler, Mimi Maxi Șaraga, Simion Mărculescu, George Paul Mihail, Aurel Mocanu Agripa, Ion Murariu, Vasile Mureșan, Costin Neamțu, Florin Niculiu, Marcel Olinescu, Gheorghe Petrașcu, Angela Popa Brădean, Petre Popovici, Rudolf Schweitzer-Cumpăna, Alice Șințescu-Onicescu, Eustațiu Stoianescu, Liviu Suhar, Liviu Șoptelea, Petru R. Troteanu și Paul Verona.

Așa cum menționa ziarista Florentina Toniță, între **20 iulie – 16 august 2023** a avut loc la Galeriei **Retrospectivă Corneliu Dumitriu – Flori**, „eveniment cultural menit să adune la un loc oamenii iubitori de frumos, spre a le reaminti că arta va supraviețui veșnic, în ciuda oricăror cutremure, războaie sau crize de orice fel. Chiar și împotriva morții”.

Prof. univ. dr. Corneliu Iașu, unul dintre apăsătorii artiștilor din anii din urmă, colecționar la rândul său și împătimit iubitor de artă, și-a deschis discursul cu un inspirat citat din Confucius: „Mă întrebi de ce cumpăr orez și flori? Cumpăr orez pentru a trăi și cumpăr flori pentru a avea un motiv ca să trăiesc”.

Istoricul Gheorghe Median menționa la vernisaj: *Veți vedea modul în care pictorul a evoluat, stilurile pe care le-a adoptat, maniera în care și-a lucrat tablourile. Sunt flori din toate grădinile. Și trandafiri, și maci, și crizanteme. Pictorul le-a adus în atelierul său și le-a pictat numai pe ele. (...) Sunt tablouri care parcă amintesc de vitralii. Florile par*

prinse pe sticlă, fiecare amănunt, fiecare petală prezintă floarea desfăcută, să o înțelegem. În multe alte tablouri, florile sunt cele care ocupă spațiul cel mai important al pânzei. Vazele sau suporturile în care ele sunt expuse sunt aproape nesemnificative în raport cu suprafața dedicată florii. Floarea este cea care dă tonul, care l-a incitat, care l-a făcut să o reproducă pe pânză”.

În perioada **17 august – 20 septembrie 2023** pe simezele Galerieilor este prezentă expoziția intitulată „**Donăția Petre Achițenie**”. Așa cum menționa în comunicatul de presă Maria-Laura Tocariu, curator al evenimentului alături de Liviu Șoptelea, „*vrându-se a fi un gest firesc de recunoștință și mulțumire, expoziția are ca scop aducerea în fața publicului a unei părți din creația artistică a maestrului Petre Achițenie. Născut în anul 1929 la Havârna, județul Botoșani, acesta s-a afirmat ca unul dintre numele de referință ale artelor frumoase din ultimele decenii ale secolului al XX-lea, ca pictor de șevalet, ca zugrav de pictură murală și ca îndrumător al tinerilor care s-au inițiat în secretele artei monumentale, la Institutul de Arte Plastice „N. Grigorescu” din București.*

Fiul său, Ion Achițenie, la rândul său artist și cadru universitar, a găsit de cuviință a dona instituției noastre, în cursul anului 2022, peste 40 de lucrări de pictură și grafică semnate Petre Achițenie, ce se constituie într-o adevărată colecție care îmbogățește patrimoniul Muzeului Județean Botoșani.

Cu tematică variată, redând trecerea prin diverse zone ale viziunii stilistice, expoziția „Donăția Petre Achițenie” devine o călătorie în lumea plină de culoare și de căutări metaforice ale artistului, dezvăluind idealurile și reperele care au jalonat întreaga sa creație.”

Colecția de Artă a găzduit, de asemenea, o diversitate de evenimente expoziționale.

A fost **Festivalul de Ilustrări și Epigrame „Cik Damadian”**, ediția al II-a (25 mai – 15 iunie 2023), eveniment organizat de Uniunea Armenilor din România, Sucursala Botoșani, cu prilejul sărbătoririi zilei de 28 mai (care marchează înființarea Primei Republici Armenia), sub egida temei: „Armenii, de la Ararat la Carpați...”.

Festivalul a avut drept scop promovarea comunității armenice din România la scară națională, prin forme simbolice identitare, fiind, în același timp, un omagiu adus marelui grafician și caricaturist român de origine armeană, Hacı („Cik”) Damadian.

Pe simeze s-au reunit lucrări semnate de caricaturiști din Armenia, Bulgaria, China, Cuba, Iran, Macedonia, Mexic, Muntenegru, Palestina, Peru, Polonia, România, Serbia, Siria, Thailanda, Ucraina și Uruguay.

Festivitatea de premiere și vernisajul caricaturilor a avut loc sâmbătă, 27 mai 2023, ora 12.00, la Colecția de Artă (lângă Galerieile de Artă „Ștefan Luchian” Botoșani). A prezentat Ana Coșoreanu – muzeograf.

În perioada **6-23 mai 2023**, pe simezele Colecției de Artă a putut fi vizitată expoziția „**Tranzit**”, organizată de Asociația de Artă „Nicolae Tonitza” din Suceava.

Au fost expuse lucrări de pictură (ulei pe pânză, acrilic pe pânză, colaj, tehnică mixtă) și grafică (acuarelă), cu o tematică variată: portret, natură statică, peisaj și artă abstractă, realizate de artiști din Suceava și Botoșani, precum: Sorin Mihai Bărgăoan, Nicoleta Butnariu, Cristina Iuliana Iacob, Lila Lungulescu, Ana-Maria Ovadiuc Amo, Maria Ionela Pălimaru, Marina Pișta, Claudia Prelipcean, Liviu Șoptelea, Mihai Varzari și Micsandra Vraci.

Vernisajul a avut duminică, **14 mai 2023**, ora 11.30, prezentarea lucrărilor fiind făcută de Ana Coșoreanu, curatorul expoziției.

A urmat apoi expoziția de pictură și acuarelă a artistei sucevene Ana-Maria Ovadiuc.

Cristian Bîrzoieș a adus pe simezele Colecției de Artă, pentru perioada **8 – 30 iulie 2023**, expoziția denumită „**Flori de rol**”, o expoziție cu lucrări de grafică realizate în 2022-2023, în perioada studiilor de master – grafică la Universitatea Națională de Arte „George Enescu” Iași.

Artistul, care a cochetat cu desenul și culoarea încă din copilărie și adolescență, a revenit alături de artă începând din anul 2017, prin înscrierea la Școala Populară de Artă Botoșani, pe care a absolvit-o în 2020, sub îndrumarea profesorilor Angela și Victor Hreniuc. Expune începând din 2017, la Cluj-Napoca, Sibiu, Pitești, Piatra-Neamț, Brăila, Bistrița, București, Botoșani și Ipotești (2023).

La Galerieile botoșănene a fost prezent în numeroase expoziții colective și se află la a doua expoziție personală, prima fiind organizată în 2019 (3-30 august) cu titlul „Universuri ancestrale” (realul și expresia artistică).

Prezentarea lucrărilor a fost făcută de prof. Angela Hreniuc.

În perioada **2-25 august 2023**, în spațiul Colecției de Artă a fost etalată expoziția personală „**Esențe vegetale**”, cu lucrări de pictură semnate de artistul botoșănean Marcel Alexa. Alături de acesta, în calitate de invitat, a expus lucrări de sculptură în lemn Vasile Ioniță, preot al Parohiei 1 Dumbrăveni, Suceava. Cei doi s-au mai reunit pe simezele botoșănene în cadrul expoziției „Univers patriarhal”, deschisă la Galerieile de Artă „Ștefan Luchian” în perioada 5 august – 4 septembrie 2015.

Picturile lui Marcel Alexa expuse în prezent sunt, în majoritate, naturi statice, compoziții ce au ca tematică universul vegetal, cu reprezentarea a numeroase tipuri de flori. Acestea sunt completate de peisaje citadine, artistul realizând de-a lungul anilor diverse lucrări de pictură, dar și de grafică, ce surprind variate zone ale orașului Botoșani. Prin lucrările sale realizate în tehnica ulei pe pânză, artistul recrează pictural o lume în care se simte „acasă”, familiară până la identificarea cu propria ființă.

Asocierea celor doi expozanți este binevenită, întrucât sculpturile realizate de preotul Vasile Ioniță – crucifixe, piese simbolizând drumul sinuos al existenței, dar și obiecte specifice mediului casnic, tradițional și arhaic – completează fericit lumea „colorată” de Marcel Alexa, oferind expoziției o realitate unitară în diversitate, asemenea lumii în care trăim.

Fără a avea un vernisaj oficial, expoziția a putut fi vizitată zilnic, între orele 9.00 – 16.30, de toți cei interesați de „esențe”, având posibilitatea reîntâlnirii cu o lume vegetală policolormă, un spațiu al liniștii, al meditației, al dorinței reîntoarcerii către simplitate și credință.

Ultimele lucrări expuse la Colecția de Artă sunt cele de la **Salonul de Vară**, în perioada **27 august – 15 septembrie 2023**. Evenimentul, organizat de Societatea Culturală „Expo – Art” Botoșani, a prezentat peste 30 de lucrări recente, semnate de 11 artiști botoșăneni: Dănuț Aconstantinescu, Marcel Alexa, Aurel Azamfirei, Cristian Bîrzoieș, Ionuț Gafițeanu, Florin Grosu, Cristian Krüger, Lila Lungulescu, Carmen Ștefania Suceveanu, Liviu Șoptelea și George Șpaiuc.

Evenimentul, al cărui vernisaj a avut loc duminică, 27 august 2023, ora 11.30, a fost realizat și prezentat de Liviu Șoptelea.

Așa cum se știe, **Arta** este, în esență, o formă de cunoaștere și cea mai profundă expresie a creativității umane, dificilă de definit și de evaluat, având în vedere faptul că fiecare artist își alege singur regulile și parametrii de lucru. De aceea, Galerieile botoșănene vă invită mereu la cunoaștere și, de ce nu, la autocunoaștere.

Ana Coșoreanu

Revista apare
cu sprijinul sponsorilor:

S.C. SENESE RO S.R.L.
S.C. MESERIASUL S.R.L.
Grupul de Distribuție ETA S.R.L.

căroră la mulțumim în numele cititorilor
și colaboratorilor revistei noastre.



REVISTA HYPERION

REDACTIA

Botoșani, Pietonal Transilvaniei, 3,
bl. A8, ap. 8

Telefon: 0722-243633, 0746-760418

E-mail: doriangellu@yahoo.com

nicu_corlat@yahoo.com

cipri.b78@gmail.com

Revistă membră



ISSN: 1453-7354

Editor: Fundația Culturală

„Hyperion – Caiete botoșănene“ Botoșani

Președinte: Gellu Dorian

**Responsabilitatea conținutului articolelor din revista Hyperion
aparține în exclusivitate semnatarilor.**

Redactor șef:

Gellu Dorian

Redactor șef adjunct:

Nicolae Corlat

Secretar de redacție:

Vlad Scutelnicu

Redactori:

Marius Chelaru, Raluca
Faraon, Dan Perșa, Vianu
Mureșan, Paul Gorban

Colegiul de redacție:

Mircea A. Diaconu, Leo
Butnaru, Al. Cistelecan,
Theodor Damian, Radu
Florescu, Mircea Oprea,
Nicolae Oprea, Luiza
Palanciuc, Antonio Patraș,
Petruț Pârvescu, Nicolae
Sava, Cassian Maria
Spiridon, Vasile Spiridon,
Victor Teișanu, Vasile
Tudor, Geo Vasile, Dumitru
Ungureanu, Matei Vișniec,
Radu Voinescu

Tehnoredactor:

Ciprian Boariu

H
Y
P
E
R
I
O
N



În acest număr semnează

Al. Cistelean
Andrei Rareș Adam
Armina Flavia Adam
Cezarina Adamescu
Aurel Andrei
Mihai Babei
Gabriel Badea
Viorel Birtu-Pîrăianu
A.T. Branca
Rodica Bretin
Rodica Bretin
Leo Butnaru
Remus Octavian Câmpean
Marius Chelaru
Lucia Cherciu
Theodor Codreanu
Nicolae Corlat
Ana Coșereanu
Valentin Coșereanu
Daniel Cristea-Enache
Theodor Damian
Ioana Diaconescu
Simona-Grazia Dima
Gellu Dorian

Raluca Faraon
Corneliu Fotea
Liviu Georgescu
Paul Gorban
Toma Grigorie
Cristina Hermeziu
Ioan Holban
Maria Ieva
Maria Ivanov
Gabriela Laslău
Claude Margat
Mihaela Meravei
Czeslaw Milosz
Ana-Maria Murariu
Vianu Mureșan
Vlad Mușat
Radu Necșanu
Mircea Oprea
Nicolae Oprea
Nicolae Panaite
Ion C Pena
Dan Perșa
Ovidiu Petcu
Emilia Poenaru Moldovan

Savu Popa
Alexandru Constantin Popescu
Christian Poslaniec
Teodor Pracsiu
Christian Prigent
Nicolae Sava
Viorel Savin
Ionel Savitescu
Marin Scarlat
Vasile Spiridon
Liviu Ioan Stoiciu
Arcadie Suceveanu
Radu Șerban
Victor Teișanu
Dumitru Ungureanu
Magda Ursache
Petru Ursache
Gheorghe Vidican
Arnaud Villani
Alexa Visarion
Robert Walser
Bill Wolak